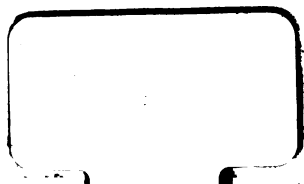

SIGILLUM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

TIJDSCHRIFT

VOOR

KADASTER EN LANDMEETKUNDE

onder redactie van:

I. BOER Hz. te *Utrecht* en C. W. HOFFMANN te *Leiden*.

Uitgegeven v. rek. v. d. Vereeniging v. Kadaster en Landmeetkunde.

JAARGANG XVII.

Stoomdrukkerij »de Industrie" J. VAN DRUTEN — Utrecht.
1901.

BIBLIOTH. AMSTELAED.
DOUBLET

De opleiding tot Geodeet-Kultuurtechnicus aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen. [1])

Reeds op de schoolbanken werd ons onderwezen dat de landbouw een der voornaamste bronnen onzer volkswelvaart is, onder den invloed van 's levens praktijk, werd deze in onze jeugd opgedane wetenschap ons op rijperen leeftijd een diep gevoelde overtuiging.

De rechtszekerheid van den grondeigendom is een onmisbare factor voor den bloei van het landbouwbedrijf, de ondernemingsgeest van den landbouwer wordt aangewakkerd en komt tot volle ontwikkeling, mede door het besef van de onaantastbaarheid der door hem uitgeoefende rechten.

Het is de plicht van den Staat deze rechtszekerheid te verschaffen, dat besef op te wekken en zorg te dragen, dat wie vertrouwen stelde in zijne instellingen nimmer bedrogen uitkomt.

Bij het in werking treden van ons Burgerlijk Wetboek, op den 1en October 1838, werd het thans bestaande hypothecair-kadastrale stelsel ingevoerd, en daarmede door de Nederlandsche Regeering de eerste en tot nog toe de laatste poging gedaan, om in dit opzicht aan hare roeping te beantwoorden.

Door dezen maatregel heeft de Staat de belanghebbenden en zich zelf, gedurende ettelijke decenniën, te goeder trouw op een dwaalspoor gebracht omtrent de technische waarde van ons kadaster, en — zonder van veel belangstelling blijk te geven zag de Regeering het lijdelijk aan, hoe de voor een vijftiental jaren opgerichte Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde, vanaf het oogenblik harer geboorte, onafgebroken verbetering van de rechtszekerheid van den grondeigendom, door middel van verbetering van het kadaster, nastreefde.

---

1) Overgedrukt uit het Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij. Jrg. 1900, Aflevering 6.

De propaganda der zooeven genoemde Vereeniging bleef echter niet onopgemerkt in den lande, uit allerlei kringen van belanghebbenden en deskundigen daagden medestanders op, menig openlijk bewijs van instemming met de nieuwere denkbeelden, die zich langzaam maar zeker een weg baanden, werd ontvangen.

In de 24e Juristen-Vergadering, gehouden te Utrecht den 28en en 29en Augustus 1893, werd de vraag behandeld:

„Is herziening wenschelijk van het stelsel onzer wet omtrent „eigendom van den grond in de richting van het Grondboek- of „het Torrensstelsel of in anderen geest?"

Het onderwerp was toegelicht door preadviezen van de HH. Mr. P. R. Feith, Lid van den Hoogen Raad, I. Boer Hz., landmeter van het kadaster, A. Moll, notaris, en nog door een officieus advies van Prof. Mr. H. J. Hamaker in het Rechtsgeleerd Magazijn.

Over de wenschelijkheid der invoering van een kadaster met bewijskracht waren allen het eens; het hierop betrekking hebbende vraagpunt werd in de Vergadering *eenstemmig* aangenomen.

Het genootschap voor Landbouw en Kruidkunde in Utrecht bracht op de agenda voor 1899 van het Nederlandsch Landbouw-Comité het volgende onderwerp:

„Zoodanige pogingen aan te wenden als kunnende leiden tot „verbetering van de rechtszekerheid van den grondeigendom door „middel van verbetering van het kadaster."

De behandeling werd verdaagd om het dagelijksch bestuur van dat Comité in de gelegenheid te stellen een preadvies uit te brengen, dat in den loop van dit jaar is verschenen; in de onlangs gehouden vergadering van het Comité werd het onderwerp echter aangehouden tot na afloop der Vergadering van de Notarieele Vereeniging, — 29 September te Amsterdam in hotel Krasnapolsky, — waarop dit punt door deskundigen zal worden ingeleid en besproken en waarbij de leden van het Landbouw-Comité kunnen tegenwoordig zijn. [1])

[1]) Op de vergadering, die thans tot het verledene behoort, werd de wenschelijkheid van een kadaster met bewijskracht aangenomen met 69 stemmen vóór en 9 tegen.

Het in deze aangelegenheid tot nog toe gevolgde regeeringsbeleid werd eenstemming en zonder voorbehoud afgekeurd door alle aanwezige technici, 53 in aantal, waaronder drie hoofdambtenaren, — Ingenieurs-Verificateur van het kadaster.

Deze mededeelingen lieten wij aan ons eigenlijk onderwerp voorafgaan ten einde in herinnering te brengen, dat de ingenomenheid met het stelsel waarmede de Staat gemeend heeft zich van zijn plicht, — der bescherming van de rechten der grondeigenaars, — te kunnen kwijten, niet onverdeeld is.

De Regeering dacht in den loop der jaren, afgezien van algemeene toezeggingen, aan geen verbetering van de grondslagen der eenmaal ingevoerde instelling, het behoeft dus geen bevreemding te wekken, dat dat groote lichaam zich evenmin bekommerde om de opleiding der voor de toepassing van het stelsel onmisbare technische ambtenaren: „de landmeters".

De Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde schroomde niet ook dit onderwerp aan de orde te stellen, toen door eene vraag door den Heer H. P. de Haan in de op 19 November 1890 te Amsterdam gehouden Algemeene Vergadering tot het Bestuur gericht, bleek, hoezeer deze gewichtige aangelegenheid den leden levendig belang inboezemde. [1])

Omtrent den werkkring van den landmeter werd door den Heer de Haan destijds gezegd:

„dat hij belangrijk genoemd mag worden, wat in hooger mate „nog het geval zal zijn, indien de toekomst datgene oplevert, waar„naar velen onzer streven, — verbetering van de grondslagen van „het kadaster."

Als uitkomst der gehouden beraadslaging vereenigde de Vergadering zich met het voorstel van haren Voorzitter: „de benoeming eener Commissie van preadvies".

Het verslag dezer Commissie, samengesteld uit de HH. E. Barenbroek, H. P. de Haan en M. de Vos, is opgenomen in den VIIen Jrg. van het Tijdschrift voor K. en L. blz. 149—187.

Met eenige aanhalingen uit dat lijvige en goed verzorgde stuk willen wij trachten, een ons vreemden kring van lezers eenig begrip te geven van het standpunt in die dagen door de V. v. K. en L. ingenomen.

Na enkele opmerkingen ter inleiding brengt de Commissie in herrinnering:

„Een groot gedeelte der kadastrale plans, ongeveer een zesde

---

[1]) Tijdschrift voor K. en L. Jrg. VI. (1890), blz. 254.

„gedeelte van het geheele Rijk, moet volgens officieele mededeeling „der Regeering door hermeting worden vernieuwd.

„In verband met de noodzakelijkheid om tot deze vernieuwing „over te gaan is in 1888 door de Regeering besloten een nieuwe „secondaire driehoeksmeting te doen uitvoeren.

„Hiertoe is op de begrooting voor 1889 eene som van *f* 10.000 „gebracht als subsidie aan de Rijks-Commissie voor Graadmeting „en Waterpassing.

„In de toelichting van dezen post staat vermeld: *dat het kadaster „op andere grondslagen behoort te rusten, waaronder in de eerste „plaats eene nauwkeurige driehoeksmeting over het geheele Rijk is te „begrijpen."*

De commissie van preadvies besluit hieruit volkomen terecht:

„Zal nu het kadaster van deze mate van nauwkeurigheid werkelijk „de vruchten plukken, zoo moet de voortzetting van het net, in „driehoeksnetten van lageren rang en de parcellaire meting, met „eene overeenstemmende nauwkeurigheid worden uitgevoerd,"

en eindigt hare conclusie met de niet tegen te spreken waarheid:

„hiertoe is boven alles noodzakelijk, dat het personeel voor zijn taak „voldoende is gevormd."

Dan vervolgt de Commissie:

„dat voor dit doel andere eischen moeten worden gesteld dan „tot heden het geval was, behoeft slechts weinig toelichting."

„De *„bestaande opleiding"* [1]) toch geeft geen waarborg dat de „ambtenaren geheel voor hun dienstwerk berekend zijn.

„Dat dit ook van regeeringswege erkend wordt, blijkt b.v. uit „eene ministerieele missive waarbij is medegedeeld: „het verslag „van den indruk, die het examen voor landmeter van het kadaster, „den 29en Juli 1878 en volgende dagen gehouden, op de Commissie „van examen heeft gemaakt."

Het gedeelte van het verslag dat na deze aanhalingen volgt, bevat een verdere gedetailleerde beschouwing der negatieve opleiding; op leemte na leemte wordt gewezen, onder vergelijking van den toestand hier te lande tegen dien in Pruisen.

Het „programma van kundigheden voor landmeter van het kadaster" in het preadvies voorgesteld na de algemeene beschou-

---

1) Wij cursiveeren.

wingen, nemen wij hier niet over, wijl het aan het eind van dit opstel met geringe wijziging, doch uitgebreid met het leervak der kultuurtechniek, ter kennis onzer lezers zal worden gebracht.

De commissie stelt na haar concept-programma de vraag: „op „welke wijze moeten de candidaten de noodige bedrevenheid ver„krijgen"; en wijst op drie wegen die tot het doel zouden kunnen voeren.

In de eerste plaats beveelt zij een speciale vakschool aan; zoowel op de voor- als op de nadeelen eener zoodanige inrichting van onderwijs laat zij een helder licht vallen.

Een tweede weg zou volgens haar wezen een cursus voor landmeter verbonden aan de Polytechnische School te Delft. De adspirant-landmeters zouden dezen leergang moeten volgen, nadat zij eerst gedurende één jaar bij het kadaster zijn werkzaam geweest bij de boekhouding en bij metingen van eenvoudigen aard, met de daaruit voortvloeiende toepassingen.

Ook het voor en tegen van dit denkbeeld blijft niet onbesproken, de voorraad overwegingen der tweede soort blijkt grooter dan die der eerste.

Als derden, en voor den Staat minst finantieel bezwarenden weg noemt de Commissie een vergelijkend examen voor adspirant-landmeter, waaraan de candidaten zich slechts zullen kunnen onderwerpen na gedurende twee jaren aan de Polytechnische School zich een kennis van wiskunde en geodesie eigen gemaakt te hebben, als in haar voorgesteld programma van kundigheden werd omschreven.

Twee jaren na hunne benoeming tot adspirant-landmeter wil de Commissie de candidaten dan toelaten tot het landmetersexamen.

Veel voordeelen pleiten volgens de preadviseurs voor dezen laatsten weg niet, tegenover hun eigen denkbeeld nemen zij de houding aan van menschen, die vinden dat het in overweging genomen kan worden, maar van wie te verwachten is, dat zij de eerste zullen zijn om, indien de toepassing ter sprake kwam, deze af te raden.

De meening der Regeering omtrent de opleiding van den landmeter in de dagen dat de Commissie haar preadvies schreef, bleek uit de nieuwe regeling ingevoerd bij Kon. Besluit van 4 April 1891 n°. 15: „Examenprogramma's voor adspirant-landmeter en landmeter," en is zoo kenschetsend voor den geest die aan het Ministerie van Financiën heerscht, dat wij zouden meenen den lezers van dit Tijdschrift te kort te doen, indien wij verzuimden het oordeel der

Commissie over de houding der Regeering letterlijk over te nemen.

Dat oordeel luidt:

„Toen de Commissie de taak op zich nam, omtrent deze aan„gelegenheid gegevens te verzamelen, kon zij niet vermoeden, dat „er door de Regeering reeds zoo spoedig een nieuwe regeling ge„troffen zou worden.

„Tegen de denkbeelden der Vereeniging in bracht deze regeling „echter geen vooruitgang, integendeel blijkt er bij vergelijking van „het bestaande met het nieuwe examenprogramma (voor adspirant„landmeter en voor landmeter) een kleine teruggang.

„Dit is zeker in vergelijking met onze oostelijke naburen een „ongewoon verschijnsel; overal, tot zelfs in de Balkanstaten, vindt „men voor den landmeter een passende opleiding; in het vaderland „van Snellius zoekt men die nog te vergeefs. Des te meer moet „de Vereeniging, die zich ten taak stelt de belangen van het „kadaster te bevorderen, het tot hare taak rekenen op dit punt „alle krachten in te spannen.

„Als vereeniging van deskundigen heeft zij het recht en rust op „haar de plicht, der Regeering haar gevoelen kenbaar te maken.

„Mogen de gronden, die er haar toe geleid hebben de bestaande „opleiding te veroordeelen, en vooral de jongste regeling door het „K. B. van 4 April 1891 n°. 15 ten zeerste te betreuren, ook der „Regeering aanleiding geven nogmaals deze zaak te onderzoeken."

Het kon niet minzamer en tegelijkertijd zelfbewuster, maar ook niet duidelijker worden gezegd, dat men door de houding der Regeering, welke reeds afwees voor het verschijnen van het preadvies, zich diep getroffen gevoelde, te meer wijl de Regeering ongetwijfeld wist, dat een preadvies over de zaak zou worden uitgebracht en zij allicht kon verwachten, er voor haar bruikbare gegevens in aan te treffen.

Of de Regeering de zaak nog weer onderzocht, kwam niemand ter kennis; indien dus, wat niet waarschijnlijk is, ooit zoo'n onderzoek van haren kant plaats vond, heeft zij stellig gemeend, dat de toestand die zij schiep en onveranderd liet, volmaakt was.

Mocht deze laatste onderstelling juist wezen, dan ligt in haar isolement haar kracht.

Nog maakt de Commissie melding van het feit, dat reeds in

1875 door eene vergadering van ambtenaren van het kadaster, — het georganiseerd verband eener Vereeniging bestond toen nog niet, — de noodzakelijkheid uitgesproken is, de opleiding der landmeters in den in haar preadvies omschreven zin te herzien; en dat dus aan de Vereeniging een spontaan opgekomen zucht naar verandering niet kon worden ten laste gelegd.

De volgende bijlagen waren aan het preadvies toegevoegd:

I. De programma's voor de examens voor adspirant-landmeter en voor landmeter bij het kadaster, vastgesteld bij Kon. Besl. van 10 Nov. 1874 n°. 9 en bij Kon. Besluit van 4 April 1891 n°. 15.

(Door het tweede Kon. Besluit verviel zooals reeds werd opgemerkt het eerste.)

II. Een uittreksel uit het Programma der lessen voor 1890—1891 aan de Polytechnische School te Delft.

III. De opleiding tot landmeter in de Duitsche Staten:

a. Koninkrijk Pruisen,
b. Koninkrijk Beieren,
c. Koninkrijk Saksen,
d. Koninkrijk Wurtemberg,
e. Groothertogdom Hessen,
f. Groothertogdom Baden,
g. Groothertogdom Oldenburg,
h. Groothertogdom Mecklenburg,
i. Elzas Lotharingen,
k. Een algemeen overzicht getrokken uit *a.*—*i.*

IV. De organisatie van het technische personeel bij het kadaster in Italië.

In de Algemeene Vergadering van de Vereeniging voor K. en L. gehouden te Groningen den 21en October 1891 kwam het preadvies in beraadslaging, met den uitslag, dat de aanwezigen zich met op één na algemeene stemmen met het uitgebrachte preadvies „in zake opleiding tot landmeter van het kadaster" vereenigden.

Voor de tweede keer was daarmede in eene vergadering van uitsluitend deskundigen „de bestaande opleiding" waarvan de commissie gewaagt, gewogen en te licht bevonden, veroordeeld.

„*De bestaande opleiding*", de zin dezer terminologie, voorwaar een ongemeen beleefde vermelding van iets wat nimmer bestond, behoeft ongetwijfeld, wil zij in ruimen kring verstaanbaar zijn, eenige toelichting.

De toestand was en is ongeveer als volgt.

De adspirant-landmeter van het kadaster beschikt bij zijn in dienst treden ongeveer over de wetenschappelijke kennis van hen die in het bezit zijn van een diploma van voldoend afgelegd eind-examen eener H. B. S. met vijf-jarigen cursus; en is daardoor in den regel in staat langzamerhand zelf zijn vorming te voltooien.

Geheel onverplicht, enkel en alleen geleid door gevoelens van kameraadschap, ontvangt hij desgevraagd voorlichting van zijn toekomstige kollega's, — de reeds bestaande ambtenaren.

Een rijke buitenlandsche (Duitsche) literatuur staat hem voorts ten dienste; de Nederlandsche landmeter voert bijgevolg later zijn technisch dienstwerk hoofdzakelijk uit volgens Pruisische formulieren, die in 't eind in een Nederlandsch archief terecht komen.

In zijn Nederlandsche Instructie zou hij tevergeefs zoeken naar iets, dat ook maar zwak technisch getint is, de daarin voorkomende voorschriften, zijn van administratieven aard of bevatten tijdaanwijzingen voor de inlevering van diverse door hem op te maken bescheiden.

Dat het onderdeel der Staatsmachine dat den naam „*Kadaster*" draagt technisch nog bevredigend werkt, dankt onze Nederlandsche gemeenschap enkel en uitsluitend aan de toewijding, aan de inspanning, aan de zorg en aan de moeite harer ambtenaren; — „de landmeters" — de Regeering, in dit geval de afdeeling der Registratie, de zuiver administratieve tak van Staatsdienst waaronder het kadaster ressorteert, is daar volkomen onschuldig aan, wijl zij zich op kadastraal technisch gebied in een meer dan volmaakte maagdelijkheid verheugt.

Deze maagdelijkheid ging niet te loor, sinds een klein gedeelte der adspirant-landmeters, indien zij zulks wenschen, — van een verplichting hunnerzijds is geen sprake, — in de gelegenheid wordt gesteld enkele lessen van de Polytechnische School te Delft te volgen.

Waar nu geen verplichting is spreekt het vanzelf, dat ook geen voorschriften bestaan voor het bezoeken dier instelling van onderwijs, het is een stilzwijgend gebruik geworden door menigeen op prijs gesteld, vermoedelijk ontstaan, wijl een adspirant ten einde raad, op de gedachte kwam de vergunning aan te vragen; de regeering vond het denkbeeld niet kwaad, stemde toe en kan na dien tijd moeilijk op overeenkomstige verzoeken afwijzend beschikken.

Bij het te Groningen gehouden debat over het preadvies, werd er door den Heer Boer op gewezen dat van de drie wegen voor de opleiding van den landmeter aanbevolen, de eerste weg de beste is, de tweede is volgens hem minder en de derde het minst goed.

Die uitspraak geldt ook thans nog.

Om de zienswijze van den Heer Boer te deelen, — de vergadering stemde er volkomen mede in, — behoeft men slechts de door de Commissie van een speciale vakschool gegeven schets te vergelijken met de: „Studienordnung für die Studirenden der Geodäsie „und Kulturtechnik an der königlichen landwirthschaftlichen Akademie „Poppelsdorf."

De overeenstemming is treffend, mits men het leervak der kultuurtechniek slechts naar het voorbeeld der Commissie elimineert.

In 1891 mocht dat lichaam hiertoe overgaan, in 1900 echter, na het verschijnen van het Rapport 159 van het Nederlandsch Landbouw-Comité, „Commissie Ontginning," „Maatregelen tot het verkrijgen van beter afgeronde eigendommen," mogen wij het betwijfelen of de H.H. Barenbroek, de Haan en de Vos in dit opzicht dezelfde meening nog zouden zijn toegedaan.

Een preadvies „in zake de opleiding tot „geodeet-kultuurtechnicus" zou, togen zij opnieuw aan den arbeid, meer dan waarschijnlijk tengevolge van de tegen 1891 gerekend, gewijzigde omstandigheden van het heden, de vrucht hunner inspanning zijn.

Het bezwaar der onkosten aan een speciale vakschool verbonden, waarvan het preadvies melding maakt, en daarin bestaande, „dat, wanneer er tijdelijk geen leerlingen zijn de uitgaven even goed doorloopen," kan dan niet langer als argument tegen het tot stand komen der instelling dienst doen; want, wat de landhuishoudkundige hoogescholen te Poppelsdorf en te Berlijn voor Pruisen zijn, kan 's Rijks-Landbouwschool te Wageningen met geringe moeite en zonder al te groote geldelijke opofferingen voor Nederland worden.

De opleiding van den landmeter van het kadaster behoort naar onze overtuiging thuis aan een landhuishoudkundige school, en niet aan een polytechnische instelling van onderwijs, wijl deze laatste de landmeetkunde slechts op den voet eener hulpwetenschap kan behandelen.

In het Tijdschrift voor K. en L. Jrg. XV (1899), blz. 197—204 gaven wij een overzicht van de ontwikkeling van het geodetisch-kultuurtechnisch onderwijs aan de landhuishoudkundige hoogeschool

te Poppelsdorf, [1]) op het oogenblik achten wij het actueel er op te wijzen, dat er geen enkele reden bestaat, waarom de werkkring onzer Wageningsche instelling van onderwijs niet naar het voorbeeld van dien harer Duitsche zuster zou worden uitgebreid, waarom de landmeter niet hier te lande even als in Pruisen, in de toekomst tegelijkertijd „kultuurtechnicus" zou zijn.

Onmiddellijk na het verschijnen van het Rapport 159 hebben wij deze uitbreiding van den werkkring van den landmeter op gronden aan het algemeen belang ontleend bepleit.

Dat betoog komt voor in het Tijdschrift voor K. en L. Jrg. XIV (1898), blz. 126—127, voor de lezers van dit Tijdschrift lasschen wij het hier woordelijk in:

„De Commissie „*Ontginning*" die het rapport opmaakte bestaat „uit acht leden; in één enkel opzicht waren zij niet eenstemmig.

„Aan den voet van blz. 6 staat eene opmerking, luidende: „*een* „*tweetal leden der Commissie kon zich met deze zinsnede niet vereenigen,* „*daar het hier meer geldt arbeid waartoe de ambtenaren van het* „*kadaster zijn aangewezen.*"

„Deze aanteekening heeft betrekking op de aanstelling van Rijks-„landbouwingenieurs.

„Met het verslag vóór ons is het niet mogelijk na te gaan, naar „aanleiding van welke overwegingen deze opvatting ontstond.

„Zoo ergens dan is het hier (Tijdschrift voor K. en L.) zeker de „plaats er op te wijzen, dat de landverlegging geweldig zal ingrijpen „in de hypothecaire en kadastrale boekhouding.

„Het opmaken van nieuwe kadastrale plans, dat toch vloeit uit „de consolidatie voort, zal bezwaarlijk door andere ambtenaren dan „de landmeters van het kadaster kunnen geschieden, terwijl de „administratieve werkzaamheden daaraan gepaard gaande, onmogelijk „door een landbouwingenieur kunnen worden verricht.

„Twee gevallen zijn mogelijk: ten eerste, dat het kadastrale „technische materieel — de plans — slechts gedeeltelijk wordt „vernietigd.

„De bebouwde kom van dorpen wordt door de landverlegging „niet of nagenoeg niet aangetast, nu zal men er toch wel niet aan „denken, het verband tusschen het nieuwe plan en het overblijvende

---

[1]) Overgenomen in dit Tijdschrift Jrg. 1900. 1e afl. bldz. 27—31.

„gedeelte van het vroegere plan, te willen doen aanbrengen door „ambtenaren die, hoe ontwikkeld overigens ook, volkomen leek zijn „op kadastraal gebied.

„En hoe zal men in het tweede geval handelen, wanneer — het „laat zich aanzien dat dit verreweg in de meerderheid zal zijn, — de „landverlegging eene geheele vernieuwing van alle daarbij betrokken „kadastrale kaarten gebiedend eischt.

„De landbouwingenieur zal ook hier onmachtig wezen.

„Het bezwaar weegt niet zal men zeggen, de landbouwingenieur „voert het werk uit, maakt de nieuwe kaarten en de landmeter „brengt den nieuwen toestand over bij het kadaster.

„Dat komt neer op, indien het mogelijk zou blijken, een dubbel „verrichten, maar door verschillende ambtenaren, van hetzelfde „werk, — dus op verspilling van belastingpenningen.

„Het is overbekend dat een analoge toestand bestaat met be„trekking tot het opmaken van alle denkbare soorten van onteige„ningskaarten voor spoorwegen, kanalen enz.

„Onze staatsinstellingen zijn in dit opzicht meer dan gebrekkig.

„Het invoeren van nieuwe regelingen, op dien beslist af te keuren „grondslag, zal wel niemand durven aanbevelen.

„De consolidatie eischt reeds bij hare voorbereiding zoo uitgebreide „kennis, en niet het minst praktijk van onzen hypothecairen en „kadastralen dienst, dat men vrij zeker kan voorspellen, dat reeds „na korten tijd op de voorgenomen organisatie zou moeten worden „teruggekomen.

„Tegen een voortgezette ontwikkeling van den landmeter van het „kadaster tot landbouwingenieur, — Kultuurtechnicus, — zullen „weinig bezwaren bestaan, aan het omgekeerde valt echter niet te „denken.

„Tegenover de betrokkenen, de landbouwers, verdient vermelding: „In Preussen gehen die meisten Kulturtechniker aus dem Stande „der Staatlich geprüften und vereidigten Feld- und zukünftigen „Landmesser hervor; ihre *geodätische Thätigkeit hat daher öffentlichen „Glauben;* und da es sich bei allen kulturtechnischen Ausführungen „stets um das Grundeigenthum, die richtige Feststellung der Grenzen „etc. handelt, diese aber durch keinen Bau-ingenieur vertreten „werden kann, welcher als Feldmesser nicht geprüft und vereidigt „ist, so sind beide Berufsarten unbedingt auf gemeinschaftliche „Arbeit angewiesen und das günstigste Verhältniss, wie auch im

„Sinne der Interessenten die *billigste Arbeitsleistung gewährleistet* wenn „der Kulturtechniker und der Landmesser in einer und derselben „Person vereinigt sind. (Encyclopädie und Methodologie der Kul- „turtechnik. 1883. F. W. Dünkelberg. zweiter Band. Seite 319).

„Uit het geheele werk zal men moeilijk een aanhaling, meer op „onze toestanden toepasselijk kunnen overnemen.

„Ten slotte zij opgemerkt, dat uit de landverlegging noodwendig „voortvloeit, *een kadaster met bewijskracht.*

„Men behoeft geen landmeter te zijn om te kunnen begrijpen, „dat een verloren geraakte grens in een geconsolideerd terrein nauw „keurig kan worden hersteld, dat de technische gegevens volledige „bewijskracht moeten hebben".

Op grond der voorafgegane beschouwingen geven wij den volgenden weg in overweging ter verkrijging van het radicaal van geodeet-kultuurtechnicus.

Van de candidaten die met dit doel voor oogen de landhuishoudkundige instelling van onderwijs te Wageningen wenschen te bezoeken, wordt gevorderd ten einde toegelaten te worden tot een voorbereidingsklasse, een bewijs van voldoend afgelegd eindexamen eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, in het bijzonder voor wis- en werktuigkunde, natuurkundige wetenschappen en rechtlijnig teekenen. De voorbereidende cursus duurt één jaar, gedurende welken termijn aan den candidaat gelegenheid wordt gegeven, aan het einde gekomen, over te leggen de navolgende proefstukken.

1e, een veldwerk van een geheel zelfstandig opgenomen terrein, groot minstens 25 hectaren, waarin minstens 25 eigendomsperceelen gelegen zijn;

2e, een uit dit veldwerk nauwkeurig opgemaakte kaart, houdende de schaal 1 à 1000;

3e, een tabellarisch uitgevoerde dubbele inhoudsberekeuing der eigendomsperceelen, met daarbij behoorende blokberekening van het geheele terrein.

4e, het lengteprofiel, de dwarsprofielen en de situateekening met bijhoorende waterpassingstabel van een zelfstandig gewaterpasten weg of waterloop van minstens 3 kilometer lengte.

Deze voorbereidingsklasse wordt ingesteld ten einde zich te vergewissen of de candidaat aanleg bezit voor zijn toekomstig beroep.

Nader wordt te zijner tijd door de betrokken bestuursafdeeling

vastgesteld, volgens welke technische voorschriften de proefstukken behooren te worden opgemaakt.

Programma van het onderwijs voor Geodeet-Kultuurtechnicus.

1. **Wiskunde.**

a. *Beschrijvende meetkunde;*

b. *De beginselen der analytische meetkunde van het platte vlak, bolvormige driehoeksmeting;*

c. *Hoogere algebra voor zooveel betreft de ontwikkeling der exponentiale, goniometrische en logarithmische functiën.*

d. *Eenige kennis der differentiaal- en integraalrekening in betrekking tot eenvoudige functiën en het bepalen van maxima en minima.*

2. **Geodesie.**

a. *Inrichting, gebruik en regeling der instrumenten voor hoekmeting, waterpassing, lengtemeting, kaarteering en inhoudsbepaling.*

b. *De trigonometrische en polygonometrische puntenbepaling.*

c. *De leer der waarnemingsfouten en der vereffening naar de methode der kleinste vierkanten, toegepast op vraagstukken der lagere geodesie.*

d. *De detailmeting, kaarteering en inhoudsbepaling:*

e. *Het kaartteekenen.*

f. *De kennis der hoogere geodesie voor zoover die noodig is voor de verbinding van metingen aan de punten van het Rijks-driehoeksnet.*

3. **Kultuurtechniek.**

Algemeene Kultuurtechniek.

a. *Geschiedenis en economische beteekenis van het grondbezit.*

b. *Verband tusschen het landbouwbedrijf en de kultuurtechniek.*

c. *Agrarische wetgeving, vooral in verband met landverlegging, (afronding der eigendommen).*

Kultuurtechniek in engeren zin.

a. *Landverlegging.*

b. *Ontwatering.*

c. *Drainage.*

d. *Verveening.*

e. *Bevloeiing.*

f. *Ontginning.*

Aanverwante en hulpwetenschappen.

a. Chemisch-physische bodemleer.

I. *De bestandeelen der vaste aardkorst, mineralogie. Toegepaste scheikunde.*

II. *Klimatologie, meteorologie, verweering.*

III. *Natuurlijke eigenschappen van den grond, wijziging tengevolge van menschelijk ingrijpen. Karakteristiek der voornaamste grondsoorten.*

IV. *Landhuishoudkundige schattingsleer. Geognostisch-agronomische kaarten. Vaststelling der schattingsklassen.*

b. Botanie. Algemeene bouw en verrichtingen der plant, nadere kennismaking met de graminaën en de leguminosen.

c. Beginselen der mechanica en hydraulica. Toegepaste natuurkunde.

d. Bouwkunde.

I. *Kennis van bouwstoffen.*

II. *Beschoeiingen, stuwen, sluizen, bruggen, wegen, grondwerken en waterloopen.*

III. *Constructieleer. Projecteeren.*

e. Traceeren.

Waterpassen, barometrisch hoogtemeten, tachymetrie. Overbrengen van het ontwerp op het terrein.

4. **Administratief en juridisch gedeelte.**

a. Grondige kennis van het kadaster en de daarop betrekking hebbende bepalingen.

b. De hypothecaire boekhouding.

c. De wetgeving op de grondbelasiing.

d. De geschiedenis van het kadaster, de hypotheken en de grondbelasting.

e. Het burgerlijk recht, voornamelijk in verband met de verkrijging van zakelijk recht op onroerend goed.

f. Burgerlijke administratie, inrichting en onderling verband der betrokken takken van Staatsdienst.

5. *In de zomervacantie praktische oefeningen bij in uitvoering zijnde openbare werken.*

De duur van den cursus bedraagt twee jaren, buiten beschouwing gelaten het jaar in de voorbereidingsklasse doorgebracht.

In geen geval wordt voor den tijd in eventueel verplichten militairen dienst doorgebracht aftrek verleend, wel kan echter verdaging van de nakoming van dien plicht worden verkregen.

Het tijdstip, waarop met de studie behoort te worden aangevangen, wordt in verband met de inrichting van den leergang vastgesteld.

Om tot het eindexamen te worden toegelaten is de candidaat verplicht op nader te omschrijven wijze het bewijs te leveren, dat de lessen en de praktische oefeningen regelmatig door hem werden gevolgd.

De candidaat kan van de instelling van onderwijs worden verwijderd op grond van verregaande luiheid, nadat beslist gebleken is de vruchteloosheid van bij herhaling tot hem gerichte ernstige vermaningen.

Aan 's Rijkslandbouwschool te Wageningen bestaat een Afdeeling Hoogere Land- en Boschbouwschool, die een tweejarigen cursus voor Nederlandschen en een tweejarigen cursus voor Indische landbouw omvat.

De afdeeling is toegankelijk voor hen die een H. B. S. met vijfjarigen cursus met vrucht hebben doorloopen; de bezoekers kunnen aan het eind van den leergang gekomen een staatsexamen afleggen, dat hun recht geeft op den titel van landbouwkundige, en tevens om hunne studiën voort te zetten aan een der instellingen van Indische ambtenaren, waarna zij tot het groot-ambtenaarsexamen worden toegelaten.

In den titel „Hoogere Land- en Boschbouwschool" alleen reeds ligt opgesloten, dat onder de opsomming der vakken waarover het onderwijs loopt er voorkomen, genoemd in ons programma van het onderwijs voor den geodeet-kultuurtechnicus.

In de afdeeling wordt zoowel les gegeven in landmeten als in kultuurtechniek.

Hoever het onderwijs in het laatste vak gaat is moeilijk te beoordeelen. In de lijst der te gebruiken boeken wordt opgegeven „Dr. Ch. Aug. Vogler. Grundlehren der Kulturtechnik, 2e Auflage"; — bij zoo'n keuze mogen hooge verwachtingen gekoesterd worden.

De landmeter die den inhoud van dat werk in zich opneemt en met vrucht in de praktijk weet toe te passen zal het radicaal „kultuurtechnicus" met eere voeren.

Voor het gebruik bij het onderwijs in het landmeten wordt aanbevolen „Dr. Ch. M. Schols. Landmeten en Waterpassen."

De geodeet van het heden heeft hieraan niet genoeg, het onderwijs gaat echter vermoedelijk verder, want in de omschrijving in de Indische afdeeling, eerste klasse, vinden wij o. m. de toelichting: „de leer der fouten, en methode van de kleinste kwadraten", waaruit de gevolgtrekking mag worden gemaakt, dat de Wageningsche instelling aan de streng wetenschappelijke en vrij hooge eischen indertijd door de Commissie van Preadvies in haar programma gesteld, zal kunnen worden.

De verdere toelichting van het onderwijs in het landmeten kan onbesproken blijven, voor het hier beoogde doel is dat gedeelte der omschrijving, dat het karakter er van aangeeft, voldoende.

De afdeeling „Hoogere Land- en Boschbouwschool" zal met geringe moeite en zonder noemenswaardige kosten, de leerschool kunnen worden van den geodeet-kultuurtechnicus; voor den geodeet behoort ongetwijfeld de tegenwoordige inrichting van het onderwijs een wijziging te ondergaan; het is onze overtuiging dat niet op ernstige bezwaren zal worden gestuit, indien hiernaar een onderzoek wordt ingesteld [1]).

Wie uit de finantieele opofferingen die zullen voortvloeien uit de uitbreiding van den werkkring van 'srijks-landbouwschool, een argument mocht willen smeden om te gebruiken, ten einde het tot stand komen er van te verhinderen, verliest uit het oog, dat die uitbreiding door de tijdsomstandigheden gevorderd wordt.

Het is een overwegend gemeenschapsbelang dat de geschiksten onder de geschikten ter beschikking der Regeering komen voor de kultuurtechnische praktijk, het is meer dan tijd dat voor het geheele Rijk, in alle schakeeringen van Staats-provinciaal- gemeentelijk- en particulier landhuishoudkundig ondernemen, eenheid in de uitvoering van geodetisch-kultuur-technische werkzaamheden tot stand komt.

Slechts door middel eener uitmuntend ingerichte leerschool zijn deze uitkomsten te verkrijgen.

LEIDEN,
September 1900.

C. W. HOFFMANN.

[1]) Het is ons een genoegen te kunnen mededeelen, dat wij in onze meening niet alleen staan. In de zeer onlangs bij Tjeenk Willink te Zwolle verschenen brochure van den heer A. J. van Schermbeek, leeraar aan 's Rijkslandbouwschool te Wageningen, getiteld: »*De Opleiding tot Kultuurman.*" vonden wij beschouwingen die met de onze ongeveer parallel loopen.

Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

L. S.

Het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde stelt zich voor op de eerstvolgende Algemeene Vergadering het onderwerp: *„de opleiding tot Geodeet-Kultuurtechnicus aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen"* in bespreking te brengen, ten einde de Vergadering in de gelegenheid te stellen daarover een oordeel uit te spreken.

Namens het Bestuur.

De Secretaris,

M. DE VOS.

Tweede Kamer, Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1901.

VII^de HOOFDSTUK B.

Voorloopig Verslag.

Art. 36. Enkele leden klaagden, dat herhaaldelijk in de registers van het kadaster namen op foutieve wijze worden ingeschreven en de wijzigingen in die registers ook niet altijd met juistheid worden bijgehouden. Zij vertrouwden, dat de Minister hierin verbetering zal doen aanbrengen.

Art. 36*o*. Medegedeeld werd, dat in de gemeente Tilburg met hare ruim 40.000 inwoners niet één landmeter van het kadaster is geplaatst. Voor de werkzaamheden, waarvoor deze ambtenaren zijn aangewezen, moet steeds een landmeter van 's Hertogenbosch worden ontboden, hetgeen met tijdverlies gepaard gaat en somtijds voor de belanghebbenden ook finantieele schade tengevolge heeft. Op aanstelling van een landmeter te Tilburg werd daarom aangedrongen.

Men vroeg, waarom kadastrale kaarten, die op kosten der gemeenten worden gemaakt, later het eigendom worden van het Rijk.

Ter sprake werd gebracht de door den heer Smeenge in de vergadering der Tweede Kamer van 4 April 1900 behandelde quaestie van het inkoopen in het pensioenfonds voor vroeger verleende diensten. Men zoude het op prijs stellen te weten, hoe thans de minister over deze quaestie denkt, nu uit een bij de Kamer ingekomen adres blijkt, dat een 45tal personen in de toen vermelde omstandigheden verkeeren.

Art. 36*t*. Opnieuw werd de aandacht gevestigd op de pogingen van de vereeniging van beëedigde klerken aan de hypotheekbewaringen in Nederland om het daarheen te leiden, dat voor de pensioensberekeningen voor de leden dier vereeniging in aanmerking zullen worden genomen de jaren, vóór de aanstelling tot rijksklerk door hen bij het dienstvak der registratie en domeinen doorgebracht. Op de reeds vroeger aangevoerde gronden, achtten verscheidene leden dit een billijk verlangen, dat zij bij den Minister wenschten te ondersteunen. Wel heeft in de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk VII*B* der Staatsbegrooting voor 1899 de Minister een hem destijds door het bestuur der genoemde vereeniging gedaan en in het Voorloopig Verslag besproken verzoek van de aangeduide strekking op grond van de bestaande pensioenwetten, voor inwilliging niet vatbaar

verklaard, maar hij heeft bij die gelegenheid tevens een nader onderzoek toegezegd naar de positie der beëedigde klerken. Men vroeg of dit onderzoek reeds heeft plaats gehad en zoo ja, tot welke resultaten het heeft geleid, en sprak verder de hoop uit, dat de Minister alsnog termen zal weten te vinden, de bovenbedoelde vereeniging in haar pogingen te steunen.

Ook wenschten sommige leden te vernemen, of niet de Minister van oordeel is, vooral met het oog op art. 19 van het Koninklijk besluit van 1 Augustus 1828 (*Staatsblad* n°. 52), dat in de positie der beëedigde klerken althans deze wijziging behoort te worden gebracht, dat zij niet als thans geheel afhankelijk is van het willekeurig inzicht van een nieuw benoemden hypotheekbewaarder, die om elke hem goed schijnende reden een beëedigden klerk kan ontslaan. Naar de bedoelde leden meenden, bestaat tot het stellen van deze vraag thans nog meer aanleiding, nu eene verhooging der toelagen »tot bezoldiging van klerken enz." met f 7000, op artikel 36 *s* is voorgesteld. Indien dit bedrag als hoogere bureaukosten aan de bewaarders wordt uitgekeerd, ontbreekt de zekerheid, dat, zooals in den uitgewerkten en toelichtenden Staat (noot n°. 47) wordt gezegd: »de traktementen der Rijksklerken op een hooger en juister peil zijn of worden gebracht". Indien werkelijk, gelijk daar te lezen staat, de werkzaamheden aan de kantoren zijn toegenomen," dan is het ook niet meer dan billijk, de traktementen van hen, die de meerdere werkzaamheden verrichten, dat zijn de Rijksklerken, met de voorgestelde verhooging onmiddellijk te vermeerderen.

Memorie van Antwoord.

Art. 36. De ondergeteekende zal gaarne verbetering doen aanbrengen waar blijkt dat in de kadastrale registers namen op foutieve wijze worden geschreven of die registers niet met juistheid worden bijgehouden, wanneer hem wordt mêegedeeld waar die fouten gemaakt worden of de bijhouding te wenschen overlaat.

Art. 36*o*. De landmeters zijn werkzaam gesteld aan de kantoren van de hypotheken en het kadaster en aan de bureaux van den ingenieur-verificateur en hebben dientengevolge hun standplaats waar die kantoren en bureaux zijn gevestigd.

Wijziging van die regeling zou de goede gang van den dienst niet toelaten.

Aan de gemeentebesturen is indertijd een exemplaar der kadastrale kaarten kosteloos uitgereikt met het doel die op de secretarieën neder te leggen, ten einde de belanghebbenden in de gelegenheid te stellen er kosteloos inzage van te nemen.

Wanneer die kaarten onbruikbaar worden, worden nieuwe kaarten

verstrekt en worden de kosten voor het vervaardigen van die kaarten door de gemeente betaald. (Vgl. art. **205*h*** der Gemeentewet).

Werden die kaarten aan de gemeenten in eigendom gegeven, dan zouden de gemeentebesturen daarover een ruimer beschikking krijgen, dan met het doel waartoe zij bij die besturen zijn nederlegd zou zijn over een te brengen.

Art. 36*o*, *laatste lid.* Wat door den heer SMEENGE in de vergadering van de Tweede Kamer van 4 April 1900 is gevraagd, heeft plaats gehad [1]). Nauwgezet is door den ondergeteekende overwogen of nadere maatregelen dienden genomen te worden met betrekking tot de voorwaarden waarop door de landmeters van het kadaster de vroeger bewezen diensten als aspirant-landmeter zijn ingekocht. Het resultaat hiervan is geweest dat van het nemen van dergelijke maatregelen is afgezien.

De quaestie is deze:

De diensten als aspirant-landmeter konden reeds worden ingekocht krachtens de wet van 21 Mei 1873 (*Staatsblad* n°. 64) en vele landmeters hebben daarvan gebruik gemaakt De voorwaarden van inkoop waren echter bezwarend, en in 1897 is aan hen, die nog niet hadden ingekocht, de gelegenheid gegeven, daartoe op gunstiger voorwaarden over te gaan. De meeste van hen, die van de bevoegdheid tot inkoop nog geen gebruik hadden gemaakt, zijn op die gunstiger voorwaarden toegelaten. Enkelen bleven ook toen achter, zij hebben zoodoende van de wet van 1898 kunnen profiteeren.

Zij die in 1897 inkochten, klagen op grond hiervan over onbillijkheid. Ten onrechte evenwel. Hunne keuze werd in 1897 in volle vrijheid gedaan, en zij worden mitsdien niet onbillijk bezwaard, indien de wetgever later gunstiger voorschriften vaststelt, waarvan enkele anderen hebben kunnen gebruik maken. Maar — en dit vooral klemt — wilde men in dit geval aan de regeling van 1898 terugwerkende kracht geven, dan zou

---

[1]) In de aangehaalde zitting werd o.m. behandeld: »IV. Wijziging van de artt. 4 en 5 der wet van 28 Juni 1898 (*Staatsblad n° 152*) tot nadere regeling nopens de vergelding van tijdelijke diensten met pensioen. (130).

De heer Smeenge merkt bij de algemeene beraadslaging o.m. op:
»een ambtenaar bij het kadaster heeft zich in 1897 in het fonds ingekocht — »om deze uitdrukking te bezigen — voor vroeger verleende diensten en nam »op zich daarvoor *f* 390, te storten in 4 jaar; een ander, die zich in 1898 in»kocht betaalde nihil, hoewel beiden misschien evenlang bij het kadaster in »dienst waren."

»Het komt mij daarom voor, dat hier wel degelijk nog eens mag worden over»wogen of ten opzichte van deze ambtenaren niet andere maatregelen moeten »genomen worden dan thans gelden."

men tot 1873 moeten terruggaan. Immers zij die vóór 1897 hunne aspirant-landmetersdiensten inkochten, hebben zich veel ongunstiger voorwaarden getroost, dan zij, die in 1897 toetraden. Zoodanige terugwerkende kracht aan een nieuwe regeling op pensioengebied te geven, ware echter zoowel in beginsel als met het oog op de financieele gevolgen zeker afkeurenswaardig.

Art. 36*t*. Naar aanleiding van de beëedigde klerken op de hypotheek-kantoren wordt ook de vraag gedaan, hoe het staat met onderzoek naar de mogelijkheid om vroegere diensten, niet vallende in de wet van 28 Juni 1898 (*Staatsblad* n°. 152) voor pensioen inkoopbaar te stellen. Te dien aanzien kan worden medegedeeld, dat deze zaak een punt van gezette overweging en van overleg met den Pensioenraad voor burgerlijke ambtenaren heeft uitgemaakt, doch dat eene eenigszins bevredigende regeling uiterst bezwaarlijk blijkt. Laat men het criterium der wet van 1898 los, dan is het hoogst moeilijk, zonder willekeur en grove onbillijkheid eene grens te trekken tusschen diensten, die wel en die niet voor pensioen geldend te maken zullen zijn. Het geval der beëdigde klerken, van wie in het Voorloopig Verslag sprake is, staat geenszins op zich zelf.

De zaak blijft intusschen in onderzoek en de ondergeteekende geeft de hoop nog niet op, dat dit onderzoek tot eene niet al te onbevredigde uitkomst leiden zal.

Zoolang in de verantwoordelijkheid van de hypotheekbewaarders tegenover het publiek, zooals die bij de wet geregeld is, geen wijziging is is gebracht, kan de positie van de *beëedigde* klerken niet in den zin als in het verslag bedoeld veranderd worden. De positie dezer personen is echter meestal niet zoo onzeker, als men schijnt te meenen. Een beëedigd *Rijks*klerk kan wel ophouden de functiën van *beëedigd* klerk te vervullen, maar dan blijft hij toch *Rijks*klerk. En daar de bezoldiging, die hij geniet, op den bewaarder wordt verhaald, zal deze wel niet anders dan om zeer dringende redenen een ander doen beëedigen.

De toelage bedoeld in art. 36 *s*, wordt niet voor bureau-kosten verleend, maar *uitsluitend* voor het bezoldigen van klerken *ten behoeve van den kadastralen dienst.*

Het bedrag dier toelagen wordt door de bewaarders verantwoord door overlegging van loonstaten, waarop door de klerken wordt gekwiteerd, waardoor zekerheid wordt verkregen dat de toelagen worden besteed voor het doel waartoe ze zijn verleend.

Beraadslaging.

De heer Willinge: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund bij dit artikel een drietal punten in het kort te bespreken. In de eerste plaats wensch ik een woord te zeggen over de landmeters, die zich wegens vroegere diensten in het pensioenfonds ingekocht hebben.

Zooals bekend is, wordt dat onderwerp geregeld bij de wet van 1897, herzien bij de wet van 1898. Nu is het een feit dat velen van de landmeters naar aanleiding van de wet van 1897 en dus op de voorwaarden in die wet aangegeven, zich in het fonds ingekocht hebben.

De wet van 1898 geeft echter voordeeliger voorwaarden. Vandaar de zucht van hen die zich in 1897 ingekocht hebben, om ook van die later toegekende voordeelen te genieten. Die zucht is mijns inziens zeer verklaarbaar.

De Minister wil hier niet op ingaan en zegt in de Memorie van Beantwoording dat zij die van de bepalingen der wet van 1897 gebruik gemaakt hebben, een geheel vrijwillige daad gepleegd hebben. Dit wil ik gaarne toegeven. Een geheel vrijwillige daad was dit zeker.

Als hoofdargument echter voert de Minister in de Memorie van Beantwoording het volgende aan:

»Maar — en dit vooral klemt — wilde men in dit geval aan de regeling van 1898 terugwerkende kracht geven, dan zou men tot 1873 moeten teruggaan. Immers zij die vóór 1897 hun adspirant-landmeterdiensten inkochten, hebben zich veel ongunstiger voorwaarden getroost dan zij die in 1897 toetraden."

Ik ben daarentegen van meening, Mijnheer de Voorzitter, dat, indien men aan de wet van 1898 terugwerkende kracht geeft tot 1897, daaruit volstrekt niet volgt dat zich dit zou moeten uitstrekken tot 1873. Het is, dunkt mij, duidelijk dat men tot 1897 had een geconsolideerden, een vasten toestand, die in 1897 veranderd is, doch niet op voldoende wijze, hetgeen hieruit blijkt, dat de wet van 1897 reeds in 1898 herzien is. Het komt mij voor dat de wet van 1898 meer moest dienen om een verzuim, bij de wet van 1897 gepleegd, te herstellen.

Ik meen dus dat het argument, dat de Minister klemmend en afdoende acht, dit in werkelijkheid niet is en meen deze quaestie dus nader aan de aandacht van den Minister te mogen aanbevelen.

Het is toch m. i. niet tegen te spreken dat thans tegenover degenen die zich in 1897 hebben ingekocht onbillijkheid bestaat.

Een derde punt, Mijnheer de Voorzitter, waarover ik iets zeggen wil, betreft de bezoldiging van de klerken bij den kadastralen dienst. Voor verhooging daarvan is *f* 7000 uitgetrokken. Daaromtrent wensch ik nu

op te merken dat in het Voorloopig Verslag een zekere bezorgdheid wordt uitgesproken ten opzichte van de vraag, of die verhooging inderdaad wel geheel ten voordeele van de klerken zal komen. De Minister antwoordt daarop: Wel zeker zullen zij die verhooging ontvangen, want het bedrag dier toelagen wordt door de bewaarders verantwoord door overlegging van loonstaten, waarop door de klerken wordt gequiteerd, en daardoor wordt zekerheid verkregen dat de toelagen worden besteed voor het doel waartoe zij zijn verleend. Maar daarmede is, naar ik meen, de quaestie niet opgelost. Als ik goed ben ingelicht dan wordt dikwijls door de kadasterklerken ook werk verricht op het hypotheekkantoor.

Wanneer dit inderdaad het geval is, dan zijn er dus voor den kadastralen dienst meer krachten noodig dan het geval zou zijn wanneer zij dat werk niet verrichtten en het gevolg hiervan is, dat de som die uitgetrokken is, moet worden verdeeld onder een grooter getal personen. Dat is, mijns inziens, de portée van de vraag die in het Voorloopig Verslag is gedaan, al is deze misschien aldaar niet voldoende tot haar recht gekomen. Met het oog hierop zou ik nog eens willen vragen, of de Minister voldoende zorg wil dragen dat het uitgetrokken bedrag in werkelijkheid wordt aangewend ten voordeele van de klerken bij den kadastralen dienst.

De heer van der Zwaag: Mijnheer de Voorzitter! Het schijnt dat de administratie van het kadaster en de hypotheken een zeer ingewikkelde administratie is, ten minste ik hoor daar den heer Willinge spreken van klerken bij den kadastralen dienst en tevens van Rijksklerken bij het kadaster.

Nu heeft men mij verzocht of ik een woord zou willen spreken ten gunste juist van die Rijksklerken bij het kadaster.

Zooals door den heer Willinge reeds gezegd is, is er een som van *f* 7000 op de begrooting uitgetrokken voor lotsverbetering van die Rijksklerken. Dit is het gevolg hiervan, dat om de tien jaar een nieuwe regeling van de traktementen der klerken bij het kadaster in het algemeen plaats heeft, en aangezien de laatste regeling in 1890 heeft plaats gehad, moet dus in 1901 weder een nieuwe regeling plaats hebben.

Nu is de vraag van die Rijksklerken: op welke wijze stelt zich de Minister die lotsverbetering voor? In de eerste plaats zou ik natuurlijk er bij den Minister op willen aandringen dat die *f* 7000 ook werkelijk zullen worden besteed voor de menschen die het *het meest* noodig hebben. Nu weet ik niet of het loon van die Rijksklerken verschillend is, maar ik weet dat er zijn die *f* 450 per jaar verdienen. Dezulken hebben zeker de meeste behoefte aan lotsverbetering. En dan is er nog iets, dat die Rijksklerken gaarne zouden willen hebben, iets waarmede de Minister reeds bekend is. In de maand Juni is door de Rijksklerken een adres

tot den Minister gericht waarin zij hem verzoeken, natuurlijk zeer bescheiden, — de Minister houdt van bescheidenheid — om afschaffing van die traktementsherziening om de tien jaar en invoering van periodieke verhooging van traktement, zooals die bestaat voor *alle* andere ambtenaren van het kadaster, de landmeters, de ingenieurs-verificateurs, de boekhouders en de teekenaars.

Dat verzoek is, dunkt mij, zeer billijk, want stellen wij ons voor, dat wanneer deze nieuwe regeling heeft plaats gehad en de toestand overigens bleef gehandhaafd, in 1901 een klerk op *f* 450 werd aangesteld, dan zou die man tien jaar moeten wachten voordat hij eenige lotsverbetering kreeg.

Ik wensch derhalve deze beide punten in de aandacht van den Minister aan te bevelen en meen, na het gesprokene door den vorigen geachten spreker, mij daartoe te kunnen bepalen.

De heer Pierson, *Minister van Financiën:* Ik zal trachten de verschillende sprekers zoo duidelijk mogelijk te beantwoorden.

De heer Willinge heeft ter sprake gebracht het inkoopen van hun vroegere dienstjaren door de landmeters; hij betreurde het dat ik geen stappen gedaan had om hen die gebruik hebben gemaakt van de wet van 1897 en niet tot die van van 1898 gewacht hebben, schadeloos te stellen voor de daaruit voor hen voortgesproten meerdere kosten.

De wet van 1898 is ten onrechte door den geachten afgevaardigde een herziening van die van 1897 genoemd. Deze laatste betrof de onbezoldigde, die van 1898 de tijdelijke diensten. Nu wilde het toeval dat de landmeters zoowel in de eene als in de andere categorie vielen. Ik begrijp dat zij die gebruik gemaakt hebben van de wet van 1897, het thans betreuren niet gewacht te hebben tot die van 1898 er was, want dan zouden zij veel voordeeliger uit geweest zijn. Ik heb er echter principieel bezwaar tegen, wanneer een wijziging of aanvulling in een pensioenwet tot stand komt, vergoeding te geven aan hen die winstderving hebben geleden doordat zij van die wijziging geen gebruik konden maken.

Wanneer men terugwerkende kracht wilde verleenen aan alle wijzigingen in het belang der ambtenaren in de pensioenwetten aangebracht, zou men tot zeer groote uitgaven komen.

Ook is de geachte spreker eenigszins heengegleden over een ander door mij in de gewisselde stukken geopperd bezwaar.

Het zou werkelijk niet voldoende zijn tot 1897 terug te gaan, men zou ook terug moeten gaan tot 1873 en hen schadeloosstellen die van de nog veel minder voordeelige bepalingen der wet van 1873 gebruik gemaakt hebben. De omstandigheid dat de wetten van 1897 en 1898 dichter bij elkander zijn gelegen dan die van 1873 en 1898 zou geen invloed mogen uitoefenen, indien een onbillijkheid hersteld moest worden.

Ik moet volhouden dat aan de wijziging der Pensioenwet geen terugwerkende kracht kan worden verleend.

De geachte afgevaardigde bracht verder ter sprake de bezoldiging der klerken bij den kadastralen dienst. Dit punt aanroerende wensch ik meteen te beantwoorden hetgeen gezegd is door den heer van der Zwaag.

Mag ik beginnen met op te merken, dat hier bij een der sprekers een kleine vergissing in het spel is. De aangevraagde f 7000 hebben geen betrekking op de *Rijks*klerken bij den kadastralen dienst — deze komen ten laste van het rijk, — maar op de toelagen welke aan de hypotheekbewaarders gegeven worden voor hun eigen klerken; die toelagen worden met f 7000 vermeerderd.

Nu is door den heer Willinge de vraag gesteld: hebt gij de zekerheid, dat die f 7000 zullen bereiken de personen voor wie ze bestemd zijn? Zullen juist diegenen ze krijgen, die ze hebben moeten?

Die vraag kan ik volmondig met ja beantwoorden: die klerkenloonen moeten geheel worden verantwoord als zoodanig, daarop wordt contrôle uitgeoefend, en ik kan de stellige verzekering geven, dat die f 7000 zullen komen in handen van hen voor wie ze bestemd zijn.

De heer van der Zwaag zou willen afschaffing van de tienjarige herziening en tevens periodieke verhooging naar het aantal dienstjaren.

Het een zou men kunnen doen, het andere niet. Van periodieke verhooging naar dienstjaren kan geen sprake zijn, wanneer men niet heeft te doen met Rijksklerken, maar met gewone klerken, wier traktement wordt betaald door de personen door wie ze zijn aangesteld. Afschaffing van de tienjarige herziening, in dien zin dat verkorting van den termijn wordt vastgesteld, daarover kan men spreken. Men zou, indien dit wenschelijk bleek, de toelagen aan de hypotheekbewaarders voor de gewone klerken van den kadastralen dienst ook met kleiner tusschenruimten kunnen regelen. Ik zal dit overwegen.

De heer van der Zwaag: Mijnheer de Voorzitter! Het is zeer moeilijk om op een geheel vreemd terrein met deskundigen te strijden, maar waar ik eenmaal op mij heb genomen, dit belang voor kleine luiden te verdedigen, wensch ik toch nog iets te zeggen en te doen wat mij mogelijk is. Het schijnt met de klerken van het kadaster een vreemde toestand te zijn. Men kent er, zoo heb ik van deskundige zijde vernomen, twee soorten van klerken, zij die van de bewaarders hun geld ontvangen en *Rijks*klerken. Diezelfde deskundigen hebben mij verzekerd dat het salaris van de *Rijks*klerken van Regeeringswege betaald wordt. Nu zegt de Minister dat deze voorgestelde verhooging niets heeft te maken met de Rijksklerken.

Maar ik lees in onderart. 36*i*:

»Traktementen van *Rijks*klerken bij bewaarders van hypotheken en het kadaster werkzaam, »*pro Memorie*".

Waarschijnlijk worden dus de Rijksklerken betaald uit den post onder *s* vermeld: maar dan heeft de voorgestelde verhooging ook wel ten deze betrekking op de Rijksklerken.

Daarom wensch ik den Minister thans te vragen of hij zijn invloed zou willen aanwenden, dat althans die verhooging aan de onderscheiden klerken die op de kadaster- en hypotheekkantoren werkzaam zijn, individueel *gelijkelijk* ten goede komen.

Dan heb ik verder van den Minister gehoord, indien ik hem goed heb verstaan, dat een regeling naar dienstjaren voor die Rijksklerken niet mogelijk zou zijn.

De heer Pierson, *Minister van Financiën*: De gewone klerken.

De heer van der Zwaag: Ik heb dan ook namens de *Rijks*klerken die regeling gevraagd en dus herhaal ik mijn vraag aan den Minister, of hij dan althans bereid is om een dergelijke regeling voor de *Rijks*klerken in te voeren. Ik meen dat daardoor een zuivere toestand zal ontstaan. Dat er twee soorten van klerken zijn, acht ik ook minder goed, maar misschien eischt het belang van den dienst dit; hierover kan ik niet meepraten. Ik eindig dus maar met het uitspreken van de hoop, dat de Minister mij nu beter begrepen zal hebben en bereid zal bevonden worden om aan Rijksklerken toe te staan wat door hen gevraagd wordt.

De heer Pierson, *Minister van Financiën:*

Den heer van der Zwaag kan ik gemakkelijk inlichtingen geven op zijn vragen. De zaak bij den kadastralen dienst op de hypotheekkantoren is zoo geregeld: de Rijksklerken komen direct ten laste van het Rijk, hun bezoldiging wordt direct door het Rijk betaald; de andere klerken komen ook ten laste van het Rijk, maar indirect. De hypotheekbewaarders krijgen voor hen een toelage, die zij geheel voor klerkenloonen moeten aanwenden. Wat nu den Memoriepost betreft, vanwaar gesproken is, die slaat op iets anders, die slaat op het hypotheekwerk. De Rijksklerken voor het hypotheekwerk komen niet ten laste van het Rijk; het Rijk betaalt ze wel, maar de hypotheekbewaarders geven het geld terug. Daarom zijn deze klerkenloonen voor Memorie uitgetrokken. De zaak ik erken het, is eenigszins ingewikkeld, maar dat komt daarvan, dat de toestand van de hypotheekbewaarders eenigszins ingewikkeld is. De hypotheekbewaarder heeft allerlei werk te verrichten, kadastraal en hypotheekwerk, en voor het een en voor het ander staat hij niet in dezelfde positie.

HET KADASTER IN DE EERSTE KAMER.
Staatsbegrooting, Hoofdstuk VII, B.

Voorloopig Verslag.

§ 6. *Kadaster.* Bij de vergadering van ambtenaren van het kadaster en van de registratie, gehouden den 29sten September 1900 te Amsterdam, was eene zeer groote meerderheid voor en waren zeer vele van laatstgenoemden tegen toekenning van bewijskracht van het kadaster. Voor zoover die vergadering des Ministers aandacht niet heeft getroffen, wenschte men dezen daarop te wijzen.

Sommige leden verklaarden voorstanders te zijn van het toekennen van bewijskracht aan het kadaster, terwijl andere vreesden dat het nut daarvan niet zoude opwegen tegen de groote kosten aan eene alsdan noodige algemeene herziening. Men vroeg of de Regeering zoude kunnen opgeven, hoeveel die kosten zouden kunnen bedragen en binnen hoeveel jaren het werk tot stand zoude kunnen komen.

De aandacht van de Regeering werd door eenige leden gevestigd op het steeds meer en meer veldwinnen van de overtuiging, dat ons kadaster zeer goed zoo ware in te richten, dat daardoor niet alleen de belangen van den fiscus, maar ook die van de grondeigenaren werden behartigd. Zonder hierover in een vernieuwd debat te willen treden met den Minister van Financiën, die uitdrukkelijk verklaard heeft geen voorstander van de bedoelde inrichting van ons kadaster te zijn, meende men Zijne Excellentie toch wel in overweging te mogen geven het daarheen te leiden, dat bij de vernieuwing van de kadastrale kaarten die, naar men meende, wel binnen kort te verwachten zoude zijn, de nieuwe opmetingen althans voor éénе gemeente als proef te doen plaats hebben op de door de voorstanders aangegeven wijze, dat is, om bij de vaststelling van de grenzen ook de eigenaren van de aangrenzende perceelen in de gelegenheid te stellen voor hunne rechten op te komen en alzoo contradictoir te komen tot de vaststelling der juiste grenzen.

Zoodanige proeve zoude ook met betrekking tot de kosten, die daardoor zullen worden veroorzaakt, hare waarde hebben.

Er waren leden, die meenden, dat er menigmaal wordt tegen opgezien de tusschenkomst van landmeters voor aanwijzing op het terrein in te

roepen, wegens de kosten, speciaal de reiskosten, welke moeten vergoed worden. Naar de meening dezer leden zoude reeds veel gewonnen zijn als van de verplichte aanwezigheid van den landmeter in de gemeente éénmaal 's jaars kan worden partij getrokken ten behoeve van hen, die de tusschenkomst van den landmeter noodig hebben, daar alsdan de reiskosten zullen vervallen.

Memorie van Antwoord.

---

§ 6. *Kadaster.* De hierbedoelde vergadering op den 29sten September j.l. te Amsterdam gehouden, is de aandacht van den ondergeteekende niet ontgaan.

Met belangstelling heeft hij van het in die vergadering verhandelde kennis genomen.

Eene opgave der kosten van eene herziening van het kadaster overeenkomstig de bedoeling van de voorstanders van een rechtsgeldig kadaster op het punt der grenzen, is niet wel met eenige juistheid te geven, terwijl ook het tijdvak niet is te ramen, waarin dat werk zou zijn tot stand te brengen. Vrij zeker is het echter, dat daarvoor een zeer aanzienlijk bedrag en een groot aantal jaren zou noodig zijn.

Thans reeds worden bij de hermeting van terreinen, waarin de grenzen der perceelen niet behoorlijk door zichtbare en blijvende kenteekenen zijn aangewezen, de eigenaren opgeroepen om die grenzen aan te wijzen en zichtbaar te maken.

Waar behoorlijk zichtbare grenzen als slooten, muren, heiningen enz. aanwezig zijn, is die medewerking van de belanghebbenden onnoodig, veeleer zou het te vreezen zijn, dat daardoor grensgeschillen werden uitgelokt.

Wanneer eene aanvraag om hulp van landmeters wordt gedaan kort vóór dat de landmeters de gemeente waarin de opneming moet plaats hebben bezoekt, en deze niet te veel werk vereischt, wordt die opneming bij het ambtelijk bezoek van den landmeter in de gemeente gedaan.

Als regel te stellen, dat de landmeter bij zijn bezoek in eene gemeente al het particuliere werk moet verrichten dat van hem verlangd wordt, zou tot een oponthoud in zijn gewoon dienstwerk kunnen leiden en storend zijn voor den dienst van andere ambtenaren, die van de uitkomsten der ambtelijke opnemingen van den landmeter moeten gebruik maken.

Beraadslaging.

De heer Geertsema: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling der begrooting ten vorigen jare heeft tusschen den Minister van Financiën en eenige leden dezer Kamer een gedachtenwisseling plaats gehad over de wenschelijkheid van een kadaster met bewijskracht.

De Minister verklaarde toen dat dit onderwerp juist uit hoofde van zijn belangrijkheid hem gedurende ettelijke maanden veel hoofdbrekens gekost had.

Als in dat opzicht geen practische ervaring hebbende, meende de Minister te rade te moeten gaan bij een deskundige, die gedurende vele jaren practisch werkzaam was geweest.

Het advies van dien deskundige strekte, om de zaak te laten zooals zij was, m. a. w. om ons kadaster te laten behouden zijn oorspronkelijk fiscaal karakter.

De Minister stelt zich daarbij op een conservatief standpunt, een standpunt dat uitteraard eigenaardige voordeelen aanbiedt. Wanneer een conservatief standpunt gebouwd is op overtuiging, geeft het tot zekere mate kracht, alle nieuwigheden met een non possumus te kunnen bejegenen.

Of nu dat passieve standpunt door den Minister van Financiën te dezen opzichte ingenomen, op den duur zal blijken houdbaar te wezen, meen ik te mogen betwijfelen. Het is den Minister bekend, dat het aantal van hen die sympathie gevoelen voor het denkbeeld van een kadaster met bewijskracht van dag tot dag toeneemt.

In een vergadering van de notarieele vereeniging, gehouden te Amsterdam op 29 September j.l., waren aanwezig 78 leden, waarvan er zich 69 hebben verklaard voor genoemd denkbeeld en wel na ampele discussie, die naar aanleiding van de twee over het onderwerp uitgebrachte praeadviezen was gevoerd.

Nu verdient het opmerking dat onder de voorstemmers waren 53 leden die òf landmeter òf ingenieur waren.

Hoewel ik niets wensch af te dingen op de kennis van den ongenoemden deskundige, wiens advies de Minister heeft vermeend te moeten volgen, zoo mag ik toch aannemen, dat onder dat groot aantal landmeters en ingenieurs hoogst bekwame menschen gevonden worden, die ook op practisch terrein werkzaam zijn of geweest zijn en aan wier advies dienvolgens eenige waarde mag worden toegekend.

Mijnheer de Voorzitter! Het is mijn doel niet thans met den Minister in debat te treden over de zaak zelve; na hetgeen in deze en ook de

andere Kamer daarover gezegd is geworden, zou ik in noodelooze herhalingen treden, zonder kans om den Minister tot een andere overtuiging te brengen. Ik wil dus alleen slechts de aandacht van den Minister vestigen op een denkbeeld dat in genoemde vergadering werd uitgesproken, waarvan trouwens, blijkens de Memorie van Antwoord, ook door den Minister kennis is genomen.

Een, naar het mij voorkomt, zeer practisch denkbeeld, omdat de toepassing daarvan zal kunnen leiden tot een meer juist oordeel over de waarde van de bezwaren die tegen het denkbeeld van een kadaster met bewijskracht zijn aangevoerd.

Die bezwaren zijn tweeërlei: van technischen èn van financieelen aard. De uitvoering toch zou, naar sommigen beweren enorme kosten, ja ettelijke millioenen na zich slepen.

En nu is het denkbeeld dit, dat bij de aanstaande geleidelijke vernieuwing van de kadastrale kaarten, die, naar men zegt, op dit oogenblik in voorbereiding is, men een zekere complex van gronden zou kunnen nemen, gelegen in een of meer gemeenten, ten einde bij de herziening van het kadaster ten opzichte van den te volgen modus procedendi, die met betrekking tot de opmeting en het vaststellen der grenzen door de voorstanders van een bruikbaar kadaster met bewijskracht is aangegeven.

Wanneer die proef wordt genomen, dan zal kunnen worden uitgemaakt, of inderdaad de technische bezwaren van dien aard blijken te zijn, dat het denkbeeld moet worden losgelaten, of wel de kosten werkelijk zoo enorm groot zijn als door sommigen wordt gedacht.

Wanneer de Minister zich nog eens zou willen herinneren wat of er in de Juristenvereeniging door mannen van naam en ondervinding, en ook in de Vertegenwoordiging door erkend kundige juristen, die tevens practische loopbaan achter zich hebben, is gezegd omtrent het ongenoegzame der rechtszekerheid, die op dit oogenblik bestaat zoowel voor grondeigenaren als voor houders van hypothecaire schuldvorderingen, dan geloof ik dat hij mij zal toestemmen dat de tijd en de kosten aan het geven van meer rechtszekerheid aan dat deel der bezittende klasse, inderdaad volkomen zijn gerechtvaardigd.

De heer Melvil van Lynden: Mijnheer de Voorzitter! Op dit late uur zal ik niet veel van de aandacht van de Kamer vergen. Ik sluit mij geheel aan bij hetgeen gezegd is door den geachten afgevaardigde uit Groningen den heer Geertsema, betreffende de te nemen proef met het vernieuwen der kadastrale kaarten op de wijze zooals verlangd wordt door de voorstanders van een rechtsgeldig karakter; maar, ik wensch er nog iets bij te voegen, dat, zoo deze proef wordt genomen men daarbij moet handelen zooals in de Memorie van Antwoord wordt

aangegeven. Wil men bij hernieuwing van het kadaster de mogelijkheid in het oog houden daaraan bewijskracht te geven, dan moet men bij de vaststelling der grenzen de eigenaren steeds er bij roepen en hen doen constateeren, waar de juiste grenzen zijn. Dit kan geschieden op dezelfde wijze als nu reeds plaats heeft tusschen het Rijk en de oevereigenaren daar waar kribben liggen in de rivieren. Daar vraagt het Rijk van de eigenaren de mede-onderteekening van een verklaring of een teekening waarbij de ligging der grenzen wordt aangeven. Zoo iets moet hier ook gebeuren, en die aldus geteekende verklaringen of teekeningen kunnen dan blijven berusten in het archief van het kadaster, zoodat ze altijd teruggevonden kunnen worden.

Er moet echter niet gehandeld worden zooals in de Memorie van Antwoord wordt aangegeven. Daar lezen wij:

»Thans reeds worden bij de hermeting van terreinen, waarin de grenzen der perceelen niet behoorlijk door zichtbare en blijvende kenteekenen zijn aangewezen, de eigenaren opgeroepen om die grenzen aan te wijzen en zichtbaar te maken".

Dit is uitnemend, maar voor wat nu volgt wensch ik den Minister te waarschuwen:

»Waar behoorlijke zichtbare grenzen als slooten, muren, heiningen enz. aanwezig zijn, is die medewerking van de belanghebbenden onnoodig, veeleer zou het te vreezen zijn, dat daardoor grensgeschillen worden uitgelokt."

Neen, Mijnheer de Voorzitter, daar is juist de medewerking van belanghebbenden zeer noodig, omdat anders het gevaar bestaat dat schijnbare grenzen voor de ware worden aangezien.

Waar tusschen twee landerijen een rij boomen staat, zal de landmeter allicht denken, dat deze boomen op de grens staan, en niet vermoeden, dat die boomen *niet* geplant zijn door *beide* eigenaren om de grenslijn aan te geven, maar wel door *één* der eigenaren, die den wettelijken afstand van twee meters van de grens heeft in acht genomen.

Waar zich een sloot bevindt tusschen de eigendommen, kan dit eene gemeene sloot zijn, maar zij kan ook aan één van de eigenaren toebehooren. Bij heiningen heeft men hetzelfde bezwaar; ligt de grens daarbij aan den gladden kant van de heining of moet men er de palen bijrekenen? Ik herinner mij een proces, dat eenige jaren geleden voor de rechtbank te Utrecht gevoerd is. Daarbij eischte de eigenaar van een tuin of open terrein van zijn buurman, die een huis bezat, waarvan het dak 20 c.M. naar de zijde van het open terrein uitstak, dat hij dit dak zou inkorten, opdat de waterdrup niet in zijn tuin zou vallen. De eigenaar van het huis bestreed echter dien eisch met de bewering, dat de muur van zijn huis niet de grens was, maar deze daar nog 30 c.M. van af lag en het dak van zijn huis zich dus boven zijn eigen grond bevond.

Het is dus verkeerd gezien om daar waar schijnbaar gemakkelijk de grens kan worden aangewezen, de medewerking der eigenaren niet in te roepen. Wanneer men zoo handelen wil, kan de zaak onmogelijk gelukken.

De heer Pierson, *Minister van Financiën:*

De heer Geertsema heeft een oude zaak besproken, de toekenning van bewijskracht aan het kadaster, wat de grensbepaling betreft; ook de heer Melvil van Lynden heeft dit punt behandeld. Beiden hebben voor het kadaster met bewijskracht voor de grenzen een lans gebroken en den wensch geuit, dat de Minister ten opzichte daarvan een minder conservatieve houding mocht aannemen Wat die conservatieve houding betreft, ik moet zeggen dat de heer Geertsema aan mijn standpunt niet voldoende recht heeft laten wedervaren. Hij meent dat ik het kadaster geheel zijn oorspronkelijk fiscaal karakter wil laten behouden; maar dat is niet juist want iedereen begrijpt dat het kadaster in onze dagen meer moet praesteeren dan eenvoudig te dienen voor de grondbelasting.

Mijn standpunt ten aanzien van het kadaster is geen ander dan hetwelk is ingenomen in de vergadering van de Juristen- vereeniging van 1893 door den tegenwoordigen president van den Hoogen Raad. Wat de heer Coninck Liefsting aangaande dit onderwerp heeft gezegd komt mij èn negatief èn positief zoo volkomen juist voor, dat dunkt mij, niets beter kan geschieden dan het verder uit te werken en te illustreeren voor zoover dit noodig is. Hij zeide, »dat het kadaster in zake grensgeschillen nooit kan geven een absoluut bewijs, maar dat het kan zijn een bewijsmiddel ter waardeering van den rechter, die er evenals aan elk ander feit de bewijskracht aan toekent, die het verdient". Het negatieve daarin is, dat het kadaster niet kan geven een absoluut bewijs. En waarom niet? Omdat men hier nooit met iets anders dan met kaarten te doen heeft. Laten belanghebbenden bij elkander komen en in hun bijzijn de grenzen worden bepaald; dan zal toch de bewijskracht niet worden toegekend aan hun aanwijzingen, maar aan de kaarten. Dit is een groot bezwaar. Ik wil van de landmeters niets dan goed spreken; maar niet alle krachten onder hen zijn reeds uitstekende krachten. Zij zullen later misschien uitstekend worden, maar zij zijn het in den beginne niet altijd. Men mag echter de eigendomsrechten niet afhankelijk stellen van fouten begaan door een of anderen landmeter. De kaarten mogen dus nooit zijn een absoluut bewijsmiddel, alleen een bewijsmiddel ter waardeering van den rechter.

Wat ik als illustratie, als uitwerking, aan de aangehaalde woorden zou willen toevoegen is het volgende: als dat bewijsmiddel toch door den rechter kan worden geaccepteerd, als die rechter daaraan veelal eenige bewijskracht toekent, dan is het plicht der administratie, waaronder het kadaster ressorteert, te zorgen, dat dit van lieverlede wordt volmaakt. Op dit

gebied is nog velerlei te doen. Zoo staat bij voorbeeld in art. 151 der thans geldende instructie voor het kadaster, dat de gemeentebesturen, benevens de eigenaars, pachters, beheerders enz. van eigendommen, waarvan de grenzen onzichtbaar zijn, worden uitgenoodigd en aangespoord deze zichtbaar te maken, door palen of door steenen deze grenzen aan te wijzen.

Zulke voorschriften zou men kunnen verscherpen en aanvullen. In het algemeen moet krachtig worden voortgewerkt aan de verbetering van het kadaster, opdat het relatieve bewijsmiddel zoo bruikbaar mogelijk zij, wanneer daarvan partij getrokken moet worden.

Overigens wensch ik naar aanleiding van een opmerking van den laatsten spreker [1]) dit te doen opmerken. Hij heeft gezegd, dat bij iedere opmeting de belanghebbenden moesten worden geroepen tot aanwijzing der grenzen, ook dan wanneer die grenzen slooten of muren zijn. Dat zou ik niet wenschelijk keuren. Het zou een quantiteit processen uitlokken, waarover zich misschien de advocaten zouden verheugen, maar niemand anders. In tal van gevallen, waarin het onzeker is of de grens loopt halverwege de sloot of er naast, of hoe de boomen en heiningen de grens bepalen, heeft dit practisch niets te beteekenen daar klaarblijkelijk noch de eene noch de andere partij er iets om geeft. Gaat men in zulke gevallen de partijen bij elkander brengen, dan roept men ijdele geschillen te voorschijn. Niet gaarne zou ik mijn medewerking tot zoo iets leenen.

Men heeft deze quaestie steeds ter sprake gebracht bij Financiën, terwijl zij eigenlijk thuis behoort bij Justitie. In zooverre alleen behoort zij bij Financiën, als de practische moeilijkheden, die onder het oog moeten worden gezien eer men besluit tot het toekennen van bewijskracht aan het kadaster voor de grenzen, door Financiën het best kunnen worden aangewezen.

Ook de vergadering van September kwam ter sprake. Het heeft op den heer Geertsema een diepen indruk gemaakt, dat van de 78 personen, daar aanwezig, er 69 zich hebben verklaard vóór zijn denkbeeld, en dat er onder die 69 personen 53 landmeters en ingenieurs van het kadaster waren. Dit heeft op mij niet zóóveel indruk gemaakt. Dat de meeste landmeters gunstig over het stelsel denken, was reeds lang bekend; indien men tot de toepassing overging, zou een gulden tijd voor de landmeters aanbreken. Maar heeft de geachte spreker ook nagegaan, hoeveel van de aanwezige hypotheekbewaarders er voor waren? Deze kunnen het werk der landmeters controleeren; zij krijgen de fouten, die soms worden gemaakt, dikwijls onder de oogen, terwijl in het algemeen hun positie hen in staat stelt, veel dat hier ter zake dient, waar te nemen.

Maar ik wil over dit onderwerp niet verder spreken. Over zulke quaesties blijft men nadenken, en gaarne ontvangt men daarvoor licht

[1]) Den Heer Melvil van Lynden.

van mannen, wier oordeel zooveel waarde heeft als dat der beide afgevaardigden, die haar heden opnieuw hebben ter sprake gebracht.

De heer Geertsema: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord door den Minister gegeven aan mijn medeleden en mij, bewijst wel, dat ik gelijk had met te zeggen, dat ik wel zou doen van niet meer in debat over de hoofdzaak te treden, wetende dat ik toch den Minister niet zou kunnen overtuigen. Niettegenstaande het hoogstwelwillend slot zijner rede, om nog eens te overwegen in hoever ons denkbeeld zou kunnen leiden tot het nemen van de door ons gewenschte conclusie, blijft de Minister toch *re vera* staan op het standpunt van het tweeslachtige kadaster waardoor zeker niets van de bestaande en erkende gebreken zal worden weggenomen.

Nu heeft het mij getroffen, dat de Minister de conclusie, die ik heb getrokken uit het overeenstemmend oordeel uitgesproken juist door die vele deskundigen die dagelijks met het werk van het opmeten en in kaart brengen enz. belast zijn, gerescontreerd heeft met het beweren, dat aan de opinie van die heeren niet veel waarde moet worden gehecht omdat met de invoering van een kadaster met bewijskracht, ongetwijfeld voor die ambtenaren de gulden eeuw zou aanbreken.

Ik weet wel, dat de Minister dat niet in kwaden zin zal hebben bedoeld, maar kennelijk is toch zijn meening deze, dat de door mij bedoelde deskundigen bij het vestigen van hun oordeel meer het oog hebben gehad op het vooruitzicht van de gouden eeuw dan het belang van de zaak.

Een tweede opmerking, die ik mij moet veroorloven, is deze. De voornaamste reden, die den Minister weerhoudt met de voorstanders van een kadaster met bewijskracht mede te gaan, ligt in de vrees, dat de belangen van de grondeigenaren afhankelijk zouden worden van de fouten van de landmeters. De Minister beriep zich op de opinie, door den president van den Hoogen Raad inderdaad in de Juristenvereeniging ten beste gegeven, ten betooge dat het kadaster, zooals het thans bestaat, kan strekken tot grondslag van 's rechters uitspraak, zoo dikwijls een ander bewijsmiddel ontbreekt. Wat blijft, zoo durf ik vragen, over van de waarde van de kadastrale kaart als bewijsmiddel, indien, gelijk de Minister doet, twijfel aan de juistheid van de meting voorop moet staan.

In verschillende geschriften over dit interessante onderwerp is dan ook juist hierop de aandacht gevestigd, dat de rechter dikwijls bij voorkomende geschillen tusschen grondeigenaren genoodzaakt is de kadastrale kaart tot grondslag van zijn uitspraak te nemen, terwijl aan de juistheid daarvan, ook volgens de meening van dezen Minister, alle waarde moet worden ontzegd. Dit is en blijft het noodzakelijk gevolg van het door den Minister voorgestane halfslachtige karakter, dat als waarborg van ons kadaster, voor de rechtszekerheid van de grondbezitters inderdaad niets beteekent en ook niet beteekenen kan.

Eenheid bij het in kaart brengen van Indië.

Voor het instellen van een onderzoek aangaande het plan om de opname en het in kaart brengen van Indië in één dienst samen te brengen, zijn in Commissie gesteld:

als lid, tevens Voorzitter, de chef van den topographischen dienst;

als Secretaris, een door den commandant van het leger aan te wijzen subaltern officier, die in bedoelde functie geen stemrecht zal uitoefenen, en

als leden, twee door den directeur van het binnenlandsch bestuur aan te wijzen ambtenaren (of hoofdambtenaren) waarvan een van den dienst van het *kadaster* [1]) en een van dien van het boschwezen, twee door den directeur der burgerlijke openbare werken aan te wijzen ingenieurs (of hoofdingenieurs) waarvan een van den dienst der staatsspoorwegen en een van dien der irrigatiewerken, en een door den directeur van onderwijs, eeredienst en nijverheid aan te wijzen ingenieur (of hoofdingenieur) van den dienst van het mijnwezen.

De Ingenieur. 8 Dec. 1900. No. 49.

Topographische inrichting.

Het Ministerie van *Oorlog* liet in de *Nederlandsche Staatscourant* van 13 en 14 Januari eene mededeeling opnemen, houdende opgave van door de *Topographische Inrichting* vervaardigde kaarten, de voorwaarden en de wijze waarop die aan autoriteiten en ambtenaren worden verstrekt, benevens volledige opgaven van de verschenen bladen en den prijs waarvoor die zijn verkrijgbaar gesteld.

---

[1]) Wij cursiveeren. Red.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

J. Adamczik. Ingenieur. *Compendium der Geodäsie.* Leipzig und Wien. 1901. Franz Deuticke. Preis 10 Mk.

T. Eichholtz. Landmesser. Die *Bodeneinschätzung* unter besonderer Berücksichtigung der bei Preussischen General-Kommissionen hierüber erlassenen Bestimmungen. Mit 11 Textabbildungen und 3 Tafeln. Berlin 1900. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. S. W. Hedemannstrasse 10. Preis 7 Mk. 50 pf.

W. Ule. Prof. Dr. *Grundriss der Allgemeinen Erdkunde.* Leipzig 1900. Verlag van S. Hirzel.

E. Deubel. Landmesser und Kulturtechniker. Die *Veranschlagung und Verdingung von Bauarbeiten in Zusammenlegungssachen.* Mit 7 Textabbildungen. Berlin 1900. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. S. W. Hedemannstrasse 10. Preis 7 Mk.

A. J. Monné en **Chr. A. C. Nell.** *Nederlandsch Tijdschrift voor Meteorologie.* Groningen, P. Noordhof. Pas verschenen. Prijs *f* 3.60.

Mr. A. D. van Assendelft de Coningh. *Stichting van kleine landbouwbedrijven en uitgifte van grond aan arbeiders.* De Gids. December 1900.

Dienst-Vorschriften für die in der Provinz Hannover beschäftigten Spezialkommissare, Vermessungsbeamten u. s. w. der Königlichen Generalkommission für die Provinzen *Hannover* und *Schleswig-Holstein* zu *Hannover.* Fünfter Theil. Anweisung für die Behandlung der bei Auseinandersetzungen vorkommenden *Meliorationen* und *Folgeeinrichtungen.* Berlin 1900. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. S. W. Hedemannstrasse 10. [1])

[1]) Vier deelen zijn vroeger verschenen, met dit vijfde deel zijn de »*Dienst-Vorschriften*" compleet. Prijs 36 Mk. 50 pf.

Vereeniging voor K. en L.

Nieuwe Leden:

H. M. L. Bingen,	landmeter van het kadaster te *Roermond.*	
D. F. van Braam Morris,	adj.-landmeter van het kadaster in *Oost-Indië.*	
J. H. E. Cobet,		idem.
E. Dhomen,		idem.
J. H. J. Garot,		idem.
H. W. Julsing,		idem.
W. C. Mul,	landmeter van het kadaster in *Oost-Indië.*	
F. Moet,	adjunct-landmeter van het kadaster in *Oost-Indië.*	
A. Tellings,		idem.
E. J. Victor,	landmeter van het kadaster in *Oost-Indië.*	

Leden, die het bedrag der contributie ad *f* 5.— of abonnementen, die dat van het abonnement ad *f* 2.50 willen toezenden, worden uitgenoodigd daartoe over te gaan *vóór 1 Mei e. k.* Na dien datum zal per postkwitantie over de niet ingekomen gelden, verhoogd met het invorderingsrecht, worden beschikt.

Namens het Bestuur,

M. de Vos,
Secr.-Penningm.

Leeuwarden, 1 Februari 1901.

BERICHTEN.

Bij K. B. *van 21 Januari 1901 No. 15* is benoemd tot bewaarder van de hypotheken en het kadaster, ontvanger van de registratie en domeinen en betaalmeester te Zierikzee, A. Meijlink, thans ontvanger van de registratie en domeinen te Hoorn.

De heer F. Lammerts, landmeter van het kadaster te Utrecht, is aldaar den 21 Januari 1901 overleden.

PSYCHOLOGIE EN KADASTER.

Eenige opmerkingen van Mr. Kooiman geven ons aanleiding tot de schijnbaar zonderlinge samenkoppeling van bovenstaande woorden. In een reeks artikelen in het „Notarieel Weekblad" geeft deze Utrechtsche Advocaat een overzicht van de in de Notarieele Vereeniging gehouden discussiën over een kadaster met bewijskracht, waarbij in een groot aantal noten de meeningen der sprekers, vooral die der bestrijders van dergelijk kadaster, aan critiek worden onderworpen.

De door ons bedoelde opmerkingen nu komen voor in een „naschrift" in het nommer van 9 Maart 1901 en luiden als volgt:

Nu de *Minister van Financiën* op 31 Januari 1901 niet geschroomd heeft in de Eerste Kamer in antwoord op de redevoeringen van de H.H. Geertsema en Melvil van Lynden op parlementaire wijze, heel duidelijk te laten blijken, dat hij meende dat de landmeters alleen of bijkans alleen uit eigenbelang dit stelsel voorstaan en wel *ten nadeele van het algemeen belang*, (wil ik) er om de wille van de rechtvaardigheid op wijzen, dat de Minister — zooals wij dat onparlementair uitdrukken — bij den duivel te biecht is gekomen, door van zijn kant weer alleen naar de hypotheekbewaarders het oog te richten, en den Heer Geertsema daarop te wijzen, als het eenige ware, waarop men letten moet.

Om dit, ook voor *niet*-ingewijden, goed te doen inzien, zullen wij het wat verder moeten ophalen.

Een der afdeelingen van het Departement van Financiën is die der „*Administratie van de registratie, de hypotheken en het kadaster.*" Deze is onder den Heer Bouman als chef der afdeeling, een Registratie-ambtenaar. In deze afdeeling zijn weer vijf bureaux:

a. Successie etc.

b. Vermogensbelasting, registratie, hypotheekrechten, publieke verkoopingen van roerende goederen, notarisambt en relevés.

c. Hypotheken en kadaster.

d. Comptabiliteit.

e. Zegel, boeten en gerechtskosten etc.

De toestand is tegenwoordig zoodanig dat alleen ambtenaren der Registratie benoemd worden tot het vette postje van Bewaarder van de Hypotheken en het Kadaster. Dit is dan ook voor de meesten hun „bâton de maréchal", de Kadaster-ambtenaren waren steeds de ondergeschikten in deze hierarchie.

Volkomen juist is dit, zoolang het Kadaster slechts is de grondslag voor de grondbelasting, slechts voor een fiscaal doel in het leven geroepen.

Doch de omstandigheden hebben zich gewijzigd. Reeds kort na de totstandkoming van het kadaster heeft men ingezien, dat men zich nog beter aan het kadaster kon vastklampen bij de omschrijving der onroerende goederen — krachtens den regel: beter een half ei, dan een ledige dop — dan de omschrijvingen te houden, waarmede men zich vroeger moest tevreden stellen:

„oostwaarts het land van A, westwaarts te rekenen van den straatweg „van X naar Y, het eerst het land van B, gemeenlijk geheeten het „Molentje" (of zoo iets) enz. enz.

En in den tijd van de *wet* op het *Notariaat* gevoelde men die behoefte zoo sterk, dat zelfs de wetgever zich daaraan niet kon onttrekken en het bekende artikel 37 al. 2 opnam.

Sedert dien tijd, en dit ging hand in hand met de grootere nauwkeurigheid van het Kadaster, werd de tegenstelling tusschen den bestaanden toestand en den toestand, zooals die zijn *moest*, grooter.

Het Kadaster moet onder den druk uit, die er op ligt, door de fiscale wetten er opgelegd, althans voor een deel, nl., voor zoover het niet moet dienen voor belasting.

Dat hiertegen de hierarchiesch meerderen zich verzetten is duidelijk, vooral als hierbij als overgangsstadium eens mocht gebeuren, dat ook Landmeters zouden benoemd worden tot Bewaarders van de Hypotheken *en het Kadaster*.

Wanneer het Kadaster zooveel aan belangrijkheid wint, dat niet de Hypothecaire boekhouding, maar het Kadaster juist het belangrijkste gedeelte voor den Algemeenen Dienst is, dan zal het ongetwijfeld zeer onbillijk zijn, hen die zich in het belangrijkste gedeelte hebben onderscheiden in het geheel *niet* te benoemen tot Bewaarder. Vandaar dat velen die hun „bâton de maréchal" reeds in den zak voelen, zonder die er te mogen uithalen en openlijk in de hand houden, bang zijn, dat in den loop der jaren de voering van de jas wel eens mocht gaan verslijten en hen de maarschalksstaf ontglijdt, ongemerkt. Wie zal nu nog durven beweren, dat Ontvangers der Registratie of Hypotheekbewaarders (welke laatsten den strijd tegen de opstandelingen — de landmeters — reeds een 20 jaar minstens hebben meegemaakt) juist die personen zijn, die geheel *onpartijdig* zullen oordeelen, *durchschnittlich* natuurlijk?

Aan den anderen kant volgt hieruit, dat de landmeters ook belang bij de zaak hebben, en dat zij derhalve evenmin geheel onpartijdig zijn. Zij spreken wel niet geheel uit persoonlijk belang, doch ook in het belang der gezamenlijke landmeters wanneer zij het *niet fiscale* kadaster voor het fiscale willen substitueeren. In zooverre kan ik meegaan met den Heer Boer (Stenogr. Verslag pg. 7):

„Sommigen mompelen misschien, dat hier *eigen*belang in het spel is, „omdat de omvang van het zg. particulier werk allicht toeneemt door „invoering van een dergelijk kadaster. Doch nu de inkomsten uit dat „werk vloeien in 's Rijks schatkist, heeft zelfs alle schijn van *persoonlijk* „belang opgehouden te bestaan."

Dat er bij dat opkomen voor de ambtsbroeders, toch ook eigenbelang aanwezig kan zijn, acht ik evenwel te duidelijk om er verder over te spreken.

Na deze toelichting zal het menigeen wellicht gemakkelijker zijn het resultaat van de stemming, die in het *Stenographisch Verslag* op pg. 91 is opgegeven, te waardeeren; zelfs al staat daar de ondeugende opmerking van Prof. Treub niet met zooveel woorden in, welke na voorlezing van het eindresultaat door hem geuit werd.

Het eindresultaat was, dat zich vóór een kadaster met bewijskracht verklaarden:

1 Hypotheekbewaarder, 5 Notarissen, 9 Candidaat-Notarissen, 53 Landmeters (en Ingenieurs-Verificateur) en 1 Advocaat;

Tegen stemden: 6 Hypotheekbewaarders, 1 Notaris en 2 Candidaat-Notarissen.

Daarna zeide Prof. Treub ongeveer:

„Het zal wellicht niet overbodig zijn hierbij op te merken dat de 2 „Candidaat-Notarissen die *tegen* stemden (nl. de H. H. Snethlage en „Ten Bokkel) meteen zijn *Ontvangers* der *Registratie*", welke opmerking een zoetzure trek tooverde op de gezichten der betrokken heeren.

En thans nog iets.

De Minister sprak op 31 *Januari* ll. de volgende woorden in de Eerste Kamer, in antwoord op de opmerking van den Heer Geertsema dat toch *alle* landmeters er vóór waren:

„Maar heeft de geachte spreker ook nagegaan, hoeveel van de aanwezige „hypotheekbewaarders er voor waren? Deze kunnen het werk der land- „meters controleeren; zij krijgen de fouten, die soms worden gemaakt, „dikwijls onder de oogen, terwijl in het algemeen hun positie hen in „staat stelt, veel dat hier ter zake dient waar te nemen."

Naar 's Ministers oordeel moeten wij derhalve voornamelijk naar de meeningen der Hypotheekbewaarders informeeren, deze alleen kunnen zich een juist oordeel vormen. Immers het komt toch dikwijls voor, zegt de Minister implicite, dat de H.H. landmeters zich vergissen of fouten maken.

Ja, zegt de Heer Boer (S. V. pg. 10 sqq.) dat *kan* niet anders onder de tegenwoordige voorschriften, dat is onze schuld niet, dat is door die voorschriften: Wij kunnen — zonder de eigenaars of bezitters er bij te roepen — niet ruiken waar de *rechts*grens is. Zeker, zegt de Heer Snethlage, dat is juist jullie schuld wel, want jullie hadden moeten bedenken enz. enz.

Een soortgelijke opmerking als die van den Heer Boer trof ik ook aan in het Praeadvies van den Heer Gombault, pg. 94:

„Met een kadaster met bewijskracht wordt dus tegemoet gekomen aan „de bezwaren van hen, die meenen, dat de werkzaamheden van den „landmeter niet met die voorzorgsmaatregelen en onder zoodanige contrôle „kunnen worden uitgevoerd, *dat het maken van fouten, die niet worden „verbeterd, is buitengesloten,* — eene meening, die is gevormd onder de „werking van een fiscaal kadaster, waarbij als fouten van den landmeter „worden aangemerkt de gebreken van de instelling zelve."

Wat de Heer Kooiman in bovenstaande regelen onbewimpeld uitspreekt ten aanzien der registratie-ambtenaren, nl. dat hun eigenbelang betrokken is bij de voorgestelde hervorming van het kadaster, sprak de *Minister van Financiën* op meer parlementaire wijze uit ten aanzien van de landmeters door te beweren dat door die hervorming „een gulden tijd voor de landmeters zou aanbreken"; beiden trekken de conclusie dat op de stem dier ambtenaren op de Amsterdamsche vergadering invloed werd uitgeoefend door hun eigenbelang.

Waarin zouden de voordeelen bestaan welke de landmeters heeten zich voor te spiegelen? De *Minister* zegt het niet. De Heer Kooiman zou het billijk achten dat, als het kadaster zooveel in belangrijkheid wint, „ook landmeters zouden benoemd worden tot „bewaarders van de hypotheken *en het kadaster*."

Het moet erkend worden dat dit een voordeel zou zijn dat, zij het niet direct aan landmeters, dan toch aan ingenieurs-verificateur in een „overgangsstadium" zou kunnen ten deel vallen. Tegenover dat mogelijke voordeel voor een enkele staat evenwel een nadeel voor velen, die voor jaren naar het platteland zullen moeten verhuizen als de hermetingen ter vernieuwing van het kadaster met meer kracht dan thans worden voortgezet. Hoe aangenaam het landleven volgens dichter Poot en anderen ook moge zijn, voor opleiding van kinderen heeft het zeer groote, voor onbemiddelde ambtenaren soms onoverkomenlijke bezwaren. Het valt zeer te betwijfelen of zulke ambtenaren troost zullen vinden in het vooruit-

zicht op een zeer kleine kans om op hoogen leeftijd, als de tijd om te profiteeren voorbij is, aan te zitten aan de vetpotten van Egypte.

Onze trouwe lezers kennen onze meening omtrent de bestaande regeling van het ambt van hypotheekbewaarder en wij laten aan hen met een gerust geweten de beslissing over of er bij ons iets anders dan de zucht om het algemeen belang te dienen, voorzat, bij het voorstellen eener andere regeling (zie o. a. dit Tijdschr. VIII, blz. 119, 120.)

De meening wint steeds meer veld dat de bestaande regeling, waarbij eene Staatsinstelling met risico en baten in exploitatie wordt gegeven aan een enkelen ambtenaar, in strijd is met de moderne begrippen omtrent de taak van den Staat. De eerstkomende hervorming of wijziging van ons hypotheekstelsel zal ongetwijfeld worden aangegrepen om de verantwoordelijkheid tegenover het publiek voor werkzaamheden aan het hypotheek-kadasterkantoor of voor inlichtingen uit de openbare bescheiden aldaar, over te brengen op den Staat, zooals dan ook wordt voorgesteld door de Staatscommissie voor de herziening van het Burgerlijk Wetboek (zie ontwerp 2e boek, art. 473.) Een natuurlijk gevolg hiervan zal zijn dat ook de voor die verrichtingen geheven retributies, de zg. salarissen, in de schatkist zullen vloeien, wat op een belangrijke bate uit dezen tak van Staatsdienst zal neerkomen, zelfs al worden aan de toekomstige bewaarders vrij hooge traktementen toegekend. Aanwending der hierdoor bespaarde gelden voor eene krachtige voortzetting der hermetingen werd door ons indertijd aanbevolen als een der middelen om, desnoods zonder verhooging der Staatsbegrooting, tot de vernieuwing van het kadaster te geraken. Andere voordeelen van een dergelijke regeling zullen zijn, dat men voor de toekomstige hoofden van hypotheek-kadasterkantoren eene behoorlijke opleiding kan instellen, de adspirant-bewaarders aan een examen kan onderwerpen, dat de nieuwe bewaarders, berekend voor hun taak, hun werkkring overzien met ruimen blik, geen diep en wetenschappelijk onderzoek schuwen van de juridische en economische vraagpunten, welke er mee verband houden, niet behoeven te vreezen dat het voorstellen van hervormingen hunne eigen belangen zal schaden. [1]) Eveneens zal dan een einde gemaakt zijn aan den

[1]) Men zou meenen dat eene bestudeering van het *Torrens-stelsel* in de eerste

onhoudbaren toestand, waarbij feitelijk het publiek de dupe kan worden van het gebrekkige in alle andere verrichtingen ten hypotheekkantore dan die, waarvoor thans de bewaarder wettelijk verantwoordelijk is gesteld.

De bewering van Minister Pierson in de Eerste Kamer, dat de landmeters zich een gulden tijd bij hervorming der grondslagen van het kadaster voorspiegelen, is zeer geschikt om de beteekenis van het votum uitgebracht in de vergadering der Notarieele Vereeniging van 29 September 1900 in de oogen van velen te verkleinen. Tevens trachtte de Minister de waarde van het votum uitgebracht door zes van de zeven aanwezige hypotheekbewaarders te verhoogen door te beweren, dat deze ambtenaren de landmeters controleeren.

Nu zal in de oogen van het publiek het eerste argument heel wat sterker schijnen dan het tweede. Evenwel die beweerde controle door de hypotheekbewaarders heeft veel meer ergernis verwekt onder de landmeters dan de veel ernstiger betichting, waaruit zou volgen dat zij het algemeen belang trachten op te offeren aan hun eigenbelang.

Dit verschijnsel is psychologisch wel verklaarbaar.

Een mensch blijft meestal vrij onbewogen als hem iets ten laste wordt gelegd, waarvan de onjuistheid tastbaar is. Indien een geheel-onthouder voor dronkaard wordt uitgemaakt, zal hij zich daarvan in den regel weinig of niets aantrekken. Anders is het als er wel eenige schijn aanwezig is, die twijfel rechtvaardigt.

Hierin nu schijnt in ons geval de verklaring te zoeken. Al is de bewaarder niet des landmeters superieur (indien deze althans niet werkzaam is bij den kantoordienst) er bestaan toch zekere dienstbetrekkingen. Indien nu de Minister de Volksvertegenwoordiging en het publiek in den waan brengt, dat de bewaarders de chefs zijn van de landmeters, dan ligt daarin voor de landmeters in 't algemeen een reden tot ergernis. Waarom? Ontstaat zulks alleen hierdoor, dat de bewaarder komt uit eene andere categorie van ambtenaren (die der registratie), terwijl de werkelijke superieur der landmeters, de ingenieur-verificateur, uit hunne gelederen is

---

plaats lag op den weg van hypotheekbewaarders. Evenwel noch de behandeling van dit onderwerp in de Nederlandsche juristenvereeniging in 1893, noch de verschillende verhandelingen daarover vóór en ná dien tijd verschenen, hebben een hypotheekbewaarder kunnen bewegen, daarover zijn licht te doen schijnen.

voortgekomen? Geenszins. Ware dit het geval dan zou de ergernis van vele bewaarders, dat zij in hunne kadastrale werkzaamheden dienzelfden ingenieur-verificateur eveneens als hun superieur moeten erkennen, om gelijke reden moeten gebillijkt worden.

De ergernis is een gevolg hiervan: *dat de landmeters, bij gelijke algemeene ontwikkeling, zich in kennis op* **kadastraal** *gebied, zoowel theoretisch als praktisch, de meerderen weten van de bewaarders.*

'S Ministers bewering: „de bewaarders kunnen het werk der land„meters controleeren, zij krijgen de fouten, die soms worden „gemaakt, dikwijls onder de oogen" [1]) berust natuurlijk op aan Zijne Excellentie verstrekte inlichtingen.

Menig landmeter denkt hierbij aan kwade trouw. O.i. ten onrechte. Die inlichtingen berusten hoogst waarschijnlijk op misverstand, aan welks ontstaan de landmeters zelf schuld hebben.

De bewaarders zien in kol. 3 van den staat, behelzende de uitkomsten der metingen (beknopte omschrijving der plaats gehad hebbende veranderingen), telkens en telkens weer de vermelding: „hermeting" of „redres meting" of iets dergelijks. In hunne naïeve onwetendheid concludeeren zij daaruit even zoovele malen, dat de landmeter, die dergelijke uitdrukking neerschrijft, zijn voorganger heeft betrapt op een fout. Indien de landmeters, die zich verdienstelijk meenen te maken met het kadastrale plan te verbeteren door onophoudelijk nieuwe lappen te zetten in het oude kleed, andere uitdrukkingen hadden gebezigd, bijv. „wijziging plan" of iets van dien aard en zich voor het sluitend maken der grootten hadden onthouden van ficties als: nommer zus „was te groot gemeten", nommer zoo „was te klein gemeten", dan zouden de bewaarders niet op een dwaalspoor zijn gekomen en de Minister niet verkeerd zijn ingelicht.

De betichting bij monde van den Minister ingebracht tegen de landmeters naar aanleiding van hun eenstemmig votum op de vergadering der Notarieele Vereeniging nl. dat de bewaarders dikwijls de door hen begane fouten onder de oogen krijgen, en dat eigenbelang invloed had op het uitbrengen hunner stem, zijn niet bewezen en niet bewijsbaar.

Doch hoe is het gesteld met de gelijksoortige betichting door

---

[1]) Handelingen Eerste Kamer Staatsbegrooting VII B voor 1901, Tijdschr. van K. en L. XVII blz. 35.

Mr. Kooiman ingebracht tegen de registratie-ambtenaren, de bewaarders hieronder begrepen?

Dat hun eigenbelang bij de zaak is betrokken zal ook door hen zelven niet worden ontkend. Gaat het niettemin aan te onderstellen dat die ambtenaren trachten een groot algemeen belang willens en wetens ten offer te brengen aan een naar verhouding gering eigenbelang? Gering — want het is onjuist dat de registratie ambtenaren in het bewaarderschap zouden vinden hun „bâton de maréchal". Hoogstens kan men spreken van een „retraite" voor eenigen hunner, eene retraite echter, die meer lucratief dan eervol is. „De behoorlijke uitoefening der functiën van registratie-ambte-„naar eischt een helder hoofd en voortdurende studie, doch heeft „dan ook zijne eigenaardige bekoorlijkheden. De registratie-ambte-„naar op een hypotheekbewaring overgeplaatst, leidt een plantenleven. „Zijn werk bestaat op den duur hoofdzakelijk in machinaal colla-„tionneeren. Geruimen tijd gevoelt hij zich de leerling van het „hem ondergeschikte personeel; in kadastrale zaken dringt hij „zelden dieper dan de oppervlakte door" (Tijdschr. VIII, bl. 120). Van zijn ingenomen standplaats op de hierarchische ladder daalt hij af, ten minste bij de vetste kantoren, die in den regel door de hoogste functionarissen bij de registratie worden bezet. Een ambtenaar, die vroeger zijn mindere in rang was, wordt dan zijn superieur!

Mag men nu aannemen dat de registratie-ambtenaren *op weg zijn om millioenen bij millioenen Landspenningen te vermorsen* door de begonnen vernieuwing van het kadaster op gebrekkige grondslagen te doen voortzetten, alléén om te verhinderen dat nieuwe en betere grondslagen worden gelegd, waarbij te hooge eischen, (vooral aan technische kennis) worden gesteld, dan dat aan hen het ontwerpen, doorvoeren en beheeren van een dergelijk kadaster zou kunnen toevertrouwd worden?

Aldus gesteld zal waarschijnlijk zelfs Mr. Kooiman geen bevestigend antwoord op de vraag durven geven. Wij althans willen er niet aan twijfelen dat de stem der hypotheekbewaarders en andere registratie-ambtenaren te goeder trouw werd uitgebracht, dus in overeenstemming was met hunne overtuiging, verkregen na meerder of minder ernstig onderzoek van de hun in hoofdzaak *vreemde* materie.

Doch men kan de vraag anders stellen. Heeft het eigenbelang ook *onbewust* een grooten invloed op de vorming van een overtuiging bij den

mensch? Op die vraag aarzelen wij niet bevestigend te antwoorden.

Geen kennis is moeilijker te verwerven dan zelfkennis en zelfkennis is onmisbaar om te leeren oordeelen met volstrekte onpartijdigheid.

De mensch geeft er zich niet voldoende rekenschap van, langs welke wegen hij is gekomen tot eene „overtuiging", welke roerselen des harten daarbij naast meer verstandelijke overwegingen hun invloed deden gelden. Het eigenbelang maakt hem veel vatbaarder, veel toegankelijker voor de eene redeneering dan voor de andere. Hij is geneigd belang te stellen en het volle gewicht te gevoelen van redeneeringen, welke leiden tot het resultaat dat hem het liefst zou zijn, hij moet zich inspannen, zich zelf verloochenen om te komen tot even groote belangstelling in- en onpartijdige overweging van tegenovergestelde argumenten.

Van deze waarheid is zoowel de fijnbeschaafde als de onontwikkelde in 't algemeen zoo zeer overtuigd, dat het publiek dadelijk geneigd is de onpartijdigheid van iemands oordeel in twijfel te trekken als zijn belang in de zaak is gemoeid.

Niettemin, al zou men in deze psychologische waarheden eene voldoende verklaring kunnen vinden voor het verschijnsel, dat het — op een enkelen notaris na — uitsluitend registratie-ambtenaren waren, die zich verklaarden tegen een kadaster met bewijskracht, toch achten wij ze niet toereikend. De overtuiging van de enkelen onder hen, die eene diepere studie van het onderwerp maakten, houden wij in gemoede voor even onpartijdig en eerbiedwaardig als die van kadaster-ambtenaren.

Nog eene andere overweging moge hier eene plaats vinden.

Van de 34 hypotheekbewaarders namen slechts 7 aan de stemming deel en dat de 6 tegenstemmers den algemeenen geest zouden vertegenwoordigen ook van de wegblijvers is met het oog op de geschiedenis niet aannemelijk.

Een twaalftal jaren geleden toch werd door de Vereeniging van hypotheekbewaarders o.a. de volgende stelling aangenomen:

„In de burgerlijke wet moet het kadaster als grondslag der hypo-„thecaire boekhouding worden aangewezen. Samenstelling en bij-„houding van legger en plan behooren te worden geregeld bij „maatregel van algemeen bestuur. Daarbij moet men uitgaan van „de volgende stellingen als:

„A. Alleen het in de akte genoemde nommer komt voor de „openbaarmaking in aanmerking.

„B. *De voorstelling op het kadastrale plan wordt, behoudens tegen-„bewijs, vermoed juist te zijn.* [1]) De nommering worde zooveel „mogelijk beperkt". (Zie dit Tijdschr. IV, bl. 205).

Is nu de onderstelling aannemelijk, dat dezelfde ambtenaren, die vroeger veel verder gingen dan een landmeter ooit zou durven gaan, die niet schroomden voor te stellen bewijskracht ten aanzien der grenzen toe te kennen aan ons bestaand, gebrekkig, fiskaal kadaster, thans er voor zouden terugdeinzen gelijke bewijskracht te geven aan een nieuw tot dat doel samen te stellen nauwkeurig kadaster? Dit zou al te dwaas zijn.

Indien niettemin die onderstelling juist mocht blijken, dan zouden wij voor die frontverandering geen andere verklaring kunnen vinden dan een van deze twee, òf de oogen der bewaarders zijn intusschen opengegaan voor het gevaar dat de belangen van het corps registratie-ambtenaren bedreigt, òf wel zij hadden (en hebben?) zich van de beteekenis der zaak, waarover zij een oordeel velden, geen voldoende rekenschap gegeven.

Daar wij de eerste verklaring voor de frontverandering — altijd gesteld zij had plaats gegrepen — verwerpen, zou dus de laatste de juiste moeten zijn. Maar dan zal iedereen moeten toestemmen *dat aan de wankele overtuiging van zulke mannen geen gewicht kan worden gehecht, allerminst zooveel gewicht als de Minister er aan toekent.*

Het zou ons leed doen indien een Bewaarder of ander Registratie-ambtenaar in deze uitingen een blijk zou zien van animositeit. Wij weten ons daarvan vrij en gaven slechts met tegenzin gehoor aan den aandrang van eenige ambtgenooten om te voorkomen, dat de onjuiste voorstellingen, door den Minister gegeven in de Eerste Kamer, schade zouden doen aan de goede *zaak*, die wij sinds meer dan 20 jaren voorstaan.

I. BOER Hz.

---

[1]) Wij cursiveeren.

CIRCULAIRE AAN DE LANDMETERS VAN HET KADASTER. [1])

Ambtgenooten!

De Commissie „*Ontginning*" van het *Nederlandsch Landbouw-Comité* doet, door onze tusschenkomst, een beroep op uwe medewerking ten einde te helpen bevorderen het groote landhuishoudkundige belang gelegen in *landverlegging*, waarbij de werkkring van den landmeter in de toekomst zeer nauw betrokken zal zijn.

De moeilijk te overschatten voordeelen van landverlegging zijn u bekend (Zie o.a. Tijdschr. v. K. en L. I, bl. 7 à 10, VI, bl. 181 à 195, XIV, bl. 117 à 128, XV, bl. 197 à 204). De bezwaren van den huidigen toestand in vele streken worden door genoemde commissie op bl. 1 van haar rapport n⁰. 159 „*Maatregelen tot het verkrijgen van beter afgeronde eigendommen*" in enkele woorden als volgt vermeld:

Eene ernstige belemmering voor de rationeele ontwikkeling van menig landbouwbedrijf en eene aanleiding tot belangrijke winstderving voor den landbouwer is de zeer verspreide ligging *van zijn eigendom.* Bovendien zijn de perceelen dikwijls van zoodanigen vorm of van zoo geringe afmeting dat een voordeelig bedrijf daarop niet mogelijk is.

Door de verspreide ligging der perceelen wordt veel tijd verloren zoo dikwijls een of ander op den akker moet geschieden; de uitvoering van verbeteringswerken, bevloeiing, drainage wordt er door bemoeilijkt, hetzij doordat de terreinen te gering van afmeting zijn, hetzij doordat aan- of afvoerkanalen door gronden van derden moeten worden geleid; de vorm der perceelen is dikwijls zeer ongunstig voor het gebruik van landbouwwerktuigen, zoodat de eigenaar niet als bij aaneengesloten terreinen vorm en afmeting der perceelen zoodanig kan vaststellen als hem het voordeeligst voorkomt; het toezicht op de werkzaamheden wordt bemoeilijkt; door toegangs- en uitwegen wordt veel terrein verloren en de beschikbare uitweg is dikwijls ongunstig gelegen; er zijn veel afscheidingen noodig die kosten veroorzaken in aanleg en onderhoud en die een deel van het terrein onbruikbaar maken; bij kleine perceelen is dit deel naar evenredigheid veel aanzienlijker dan bij groote; een groot aantal perceelen heeft een groot aantal belendende eigenaren en geeft daardoor toenemende aanleiding

[1]) Deze circulaire is dezer dagen aan alle landmeters van het kadaster verzonden.

tot geschillen, maatregelen tot het verdelgen van ongedierte of het uitroeien van onkruid en plantenziekten kunnen er zeer door bemoeilijkt worden, daar slechts een enkele eigenaar het nemen van dergelijke maatregelen behoeft na te laten om de pogingen van velen onvruchtbaar te maken. De zeer verspreide ligging der aan een zelfden eigenaar behoorende perceelen die in vele landen tot klachten aanleiding geeft, bereikte ook in Nederland eene groote hoogte. Omtrent de ongunstige ligging, vorm en afmeting van vele perceelen geven een aantal bladen der kadastrale plans een duidelijk beeld.

Het ligt voor de hand dat voor opheffing van de hierbedoelde bezwaren door landverlegging, het meest in aanmerking komen de in den loop der eeuwen steeds meer verbrokkelde bezittingen op zand- en hooge kleigronden en de in smalle perceeltjes verdeelde heiden der oude marken, terwijl, voorloopig althans, buiten beschouwing kunnen blijven de polders, waar de meestal minder kleine eigendommen door slooten zijn afgescheiden.

Genoemde Commissie nu wenscht te verkrijgen:

a. een overzicht van de streken, gemeenten of buurten, voor welke landverlegging een zegen zou kunnen zijn;

b. een opgaaf van enkele gemeenten of gedeelten van gemeenten, die als voorbeelden zouden kunnen dienen om het groote belang der landverlegging in het oog te doen springen. Daartoe zullen bij voorkeur in aanmerking komen streken, waar het grondbezit niet alleen sterk versnipperd is, en ieder eigenaar vele verspreid liggende perceelen heeft, maar waar tevens de aard en de vruchtbaarheid van den bodem en het op dien bodem uitgeoefende bedrijf geen groote verschillen, geen veelvuldige afwisselingen aanbieden, zoodat landverlegging tegelijk een groot voordeel en gemakkelijk uitvoerbaar zou zijn.

De Commissie meent dat voor de samenstelling van het overzicht, sub *a.* bedoeld, van veel gewicht kunnen zijn inlichtingen verstrekt door landmeters van het kadaster, waarvan velen door langdurig verblijf aan hetzelfde kantoor eene groote locale kennis hebben verkregen, en hoopt dat deze inlichtingen van dien aard zullen zijn, dat zij daarin tevens aanwijzingen zal vinden voor eene keuze van voorbeelden onder sub *b.* bedoeld.

Daartoe zal het gewenscht zijn voor elke, in het overzicht op te nemen streek of buurt, mededeelingen te doen omtrent een of meer der volgende onderwerpen:

1. Omvang van het gebied, waar gelegen.

2. Vorm en grootte der eigendommen.

3. Overheersching van groot- middelbaar- of klein grondbezit.

4. Schatting van het gemiddelde getal aan iederen eigenaar toekomende afzonderlijk gelegen eigendommen.

5. Aard der scheidingen of afsluitingen, veelvuldigheid van grensgeschillen.

6. Aanwezigheid van bijzondere, wellicht geheel plaatselijke rechtsverhoudingen, bijv. erfpacht, beklemrecht, waarin men niet te overkomen bezwaren meent te moeten zien.

7. Aard van den bodem, soort van cultuur.

8. Bezwaren verbonden aan de bewerking, de bebouwing, den afvoer van producten, gebreken in de afwatering, behoefte aan draineering, behoefte aan- en mogelijkheid van bevloeiing enz.

9. Uitkomsten, door wellicht plaats gevonden normaliseering van kleine rivieren of beken ten opzichte van het landbouwbedrijf verkregen, op plaatsen waar hooge waterstanden vroeger regelmatig voorkwamen.

10. Communicatie-middelen, onvoldoendheid van het wegennet, erfdienstbaarheden tengevolge daarvan.

11 Bijzondere voordeelen aan landverlegging verbonden, zooals de mogelijkheid om tot eene andere cultuur over te gaan.

12. Gevallen waarin door eigenaren is getracht landverlegging tot stand te brengen. Uitslag ervan; bij ongunstigen uitslag de bezwaren waarop is gestuit.

13. Enz.

Wij vertrouwen dat Gij de gewenschte inlichtingen naar vermogen gaarne zult willen verstrekken en geven U daartoe in overweging aan elk kadasterkantoor met elkaar in overleg te treden, een Uwer aan te wijzen om een verslag van de inlichtingen en overwegingen op te maken en dat, liefst *voor 1 Augustus e.k.* te zenden aan een onzer, die onlangs, in verband met dit onderwerp, benoemd zijn tot leden van genoemde Commissie.

Wij zijn zoo, mogelijk gaarne bereid desgewenscht meerdere inlichtingen te verstrekken.

I. BOER Hz.
C. W. HOFFMANN.

UTRECHT, LEIDEN, } April 1901.

AFRONDING VAN EIGENDOMMEN.

Dorpen, steden en andere nederzettingen in verband met de verdeeling der gronden in Nederland. (1)

Dr. H. Blink in de 98e Algemeene Vergadering van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap, gehouden te Amsterdam, 26 Januari 1901.

In het programma van het onderwijs voor *„geodeet-kultuurtechnicus"*, werd als een der leervakken opgenomen: *„de geschiedenis en de economische beteekenis van het grondbezit"*.

„De oorspronkelijke inbezitneming van den grond", of indien men wil, „de vestiging der oorspronkelijke nederzettingen", is de titel van een der onderdeelen, van een der hoofdstukken van de geschiedenis van het grondbezit.

De begaafde spreker behandelde, hoogst waarschijnlijk zonder het zich bewust te zijn, in zijn rede een kultuurtechnisch onderwerp van vèrdragende strekking, wijl ons land, aan den vooravond van de invoering der landverlegging staat.

In zijn inleiding treedt de kultuurtechniek een paar maal, zij het dan ook bescheiden, naar voren.

„Er is een praktische aardrijkskunde", zoo zegt hij daarin, „die het volk wil doen begrijpen zijn productie en consumtie."

Iets later merkt hij op: „de aardrijkskunde als wetenschap wil laten zien het causaal verband dat bestaat tusschen de dingen die op de kaart te zien zijn".

„Oogenschijnlijk is een kaart hieroglyphenschrift zonder orde. Die orde aan te toonen, is de tegenwoordige opvatting van vele aardrijkskundigen". (2)

De kultuurtechnicus heeft tegen deze stellingen geen bezwaar, zonder verzet kunnen zij door hem worden onderschreven; — alleen, met het bestaande causaal verband is hij niet ingenomen, uit een

(1) Zie Algemeen Handelsblad van 27 Januari 1901. Ochtendblad 2e blad.

(2) De aanhalingen zijn ontleend aan het A. H.

onwetend verleden voortgesproten, vraagt het op vele plaatsen dringend, — *„door afronding der eigendommen"* — om verbetering, om geheele hervorming.

Hervorming van het bestaande causaal verband, waar dat noodig is. zal het productievermogen van den bodem verhoogen; zal in tal van streken leiden tot vernieuwden bloei van het landbouwbedrijf

Een onberaden hervorming wordt door niemand gewenscht, door niemand aanbevolen.

Kostbare bouwstoffen voor de toekomst bevat, voor de kultuurtechniek, het verleden; — het woord van professor Jordan: „man muss studieren auf welchem Wege ist die Sache so geworden, wie sie heute ist", — is, hoewel niet met het oog op de kultuurtechniek geuit, geheel van toepassing ook op deze wetenschap, die, naar wij hopen vlijtig zal worden beoefend, en weldra in ons vaderland in algemeene bekendheid zich zal mogen verheugen.

Wijl het de roeping van ons Tijdschrift is daartoe mede te werken, kan het niet bevreemden, dat aan het gedeelte van den inhoud van het dagbladverslag, dat van de belangstelling onzer lezers verzekerd kan zijn, eene plaats wordt ingeruimd.

Voor zoover ons bekend is bovendien de schets van den heer Blink, — de benaming studie wees hij voor zijn voordracht van de hand, — een eerste proeve van onderzoek op een in Nederland nog vrij wel braak liggend wetenschappelijk gebied.

Als voorbeeld van zijn beschouwing nam spreker het eiland Tessel. Het midden van dit eiland is een zacht golvend land, doorsneden van dijkjes, die de landen afscheiden. Dit is nog de oervorm, zooals men bij de Romeinen de landen scheidde. Die stukken land hebben alle mogelijke vormen, zonder eenige orde. In het centrum van die indeeling ligt het plaatsje »Burg", dat een geconcentreerde nederzetting is. Dat oude deel is ingedeeld toen de menschelijke ontwikkeling laag stond, en men geen begrip had van meetkunde.

»Gaat men naar het zuiden van het Oud-Tessel, dan komt men aan het dorpje »Hoorn". Daar reeds zien we verandering. Het dorp is niet geconcentreerd, maar één lange rechte weg nagenoeg. De landerijen zijn hier meer rechthoeken geworden. De dijkjes of slooten zijn recht gegraven. Hier lieten economische beginselen zich meer gelden. Hoorn is dus jonger dan Burg.

„Toch is de indeeling niet zoo als die der landmeters, zóó zuiver en recht.

»En deze indeeling vinden we op Tessel ook, nml. bij den Prins Hendrikpolder en den noordelijken Eierlandschen polder.

»Ditzelfde verschijnsel van de indeeling der landerijen op Tessel treft men eveneens aan in het noorden van Groningen en Friesland.

»In het oosten van West-Friesland treffen we een tamelijk regelmatige indeeling van den bodem aan. De inbezitneming is dus van niet zeer ouden en evenmin zeer jongen datum. Westelijk treffen wij de onregelmatige indeeling, zoodat het Westen van Friesland eerder bewoond moet zijn geweest dan het Oosten, een feit dat met de historie overeenkomt.

De Romeinsche invloed van landdeeling, de regelmatig meetkundige heeft zich doen gevoelen in de omstreken van Leiden en in het Westland.

Van de indeeling der streek tusschen de Oude Rijn en de Maas is niets meer te zeggen. De dijken en slooten zijn verlegd en vergraven door het steken van het veen. Dit merkt hij zeer duidelijk bij de dorpen Zoetermeer en Zegwaard b.v. waar de werkelijke landerijen 2 à 3 meter beneden de huizen en tuinen gelegen zijn. Deze lagere ligging komt natuurlijk door het afgegraven veen.

Walcheren wijst ook op een oude bevolking, op een oude inbezitneming. Eene inbezitneming van jongeren datum vindt men ten westen van Middelburg.

Daar vindt men Haymanslanden, dat zijn landen, waarop mindere lasten drukken, die meer vrijheid genieten. Het zijn landen, die verkregen zijn door indijking van waterstukken, nieuwere landen dus.

Over de hoogere gronden van ons land, de oostelijke gronden, deelt spreker mede:

De dorpen in Drente b.v. zijn niet regelmatig. De wegen loopen kris en kras, terwijl men toch pleinen kan vinden, de bekende Drentsche brinken. Deze onregelmatige geconcentreerde dorpen zijn de oudste nederzettingen van ons land. Deze planlooze concentratie vinden we meer in de noordelijke Saksische streken, minder in de zuidelijke Frankische streken. Hier zijn de dorpen meer lange straten. Dan zijn er dorpen bestaande uit afzonderlijke hoeven. Een kern van een dorp vindt men er niet. Hiervan kan men zich b.v. overtuigen in den achterhoek van Gelderland.

In den Germaanschen tijd waren de bouwlanden in Drenthe communaal bezit. De gronden werden dus verdeeld in akkers. Het communaal bezit maakt langzamerhand plaats voor particulier bezit. In de marken hebben zich het langst de sporen bewaard van het oud grondbezit. Het zijn gemeenschappelijke landerijen, beheerd door een bestuur, gekozen uit de gemachtigden der bezitters. Deze marken werden niet verdeeld. De gerechtigden konden vee drijven op de marken, of producten halen. Die marken zijn lang blijven bestaan; men vindt er thans nog sporen van.

De marken in Noord-Brabant zijn geworden Heer-bezittingen, daarna dorps- en thans gemeentelijke bezittingen.

RECHTELOOSHEID VAN AMBTENAREN. [1])

De Vereeniging van Leeraren aan de Middelbare Scholen te Amsterdam heeft het volgende schrijven verzonden «Aan alle Ambtenaren van Rijk, Provincie en Gemeente in Nederland.»

Meer dan een halve eeuw geleden werd door Thorbecke reeds betoogd dat het dringend noodig was den rechtstoestand van den ambtenaar te regelen. Sinds dien tijd hebben staatslieden en rechtsgeleerden dit dikwijls herhaald. Bij de behandeling van de pensioenwet sprak Roëll onomwonden van de «volslagen rechteloosheid, waarin de ambtenaren in ôns land staan tegenover de over hen gestelde autoriteiten», en Mr. E. Fokker schreef in 1897. «de ambtenaren in Nederland leven niet in een rechtstaat, maar zijn aan de genade der regeering overgeleverd.»

Dat die rechteloosheid nog steeds voortduurt, komt voornamelijk doordat de belanghebbenden al dien tijd van de zaak geen of weinig werk hebben gemaakkt. Blijkbaar vond men in de praktijk den toestand zoo erg niet, maar als men bedenkt, dat er toch wel slachtoffers gemaakt worden en dat willekeur altijd mogelijk is, dan zal geen ambtenaar over zijne rechtspositie gerust kunnen zijn.

De Nederlandsche Juristenvereeniging was, vier jaar geleden, bijna eenstemmig van oordeel, dat bij de ambtenaren van den Staat (en zijne onderdeelen) «de toepassing van tuchtmiddelen, van ongevraagde overplaating en ontslag, alleen moest kunnen geschieden overeenkomstig den uitslag van een behoorlijken rechtsgang.» Vooral tegen ongemotiveerd ontslag moet de ambtenaar voldoende gewaarborgd zijn, en dat hiervoor wel een regeling te maken is, bewijst het voorbeeld van Duitschland, waar een ambtenaar tegen zijn wil slechts ontslagen kan worden na een procedure.

Zal de Kamer, die in Juni a. s. moet verkozen worden, den ambtenaren zulk een regeling verschaffen. Dit is niet waarschijnlijk, als de belanghebbenden er niet op aandringen. Met dien aandrang zou een aanvang gemaakt kunnen worden, door aan elken candidaat in elk district te vragen:

1°. of hij meent, dat het wenschelijk is den rechtstoestand der ambtenaren te regelen;

---

[1]) Handelsblad 15 April 1901.

2°. of hij van oordeel is, dat dit in de eerstvolgende vierjarige periode zal kunnen geschieden.

Het bestuur der Vereeniging van Leeraaren aan de Openbare Middelbare Scholen te Amsterdam, van oordeel dat de aanstaande verkiezingstijd niet moet voorbijgaan zonder dat een stap in de bovendoelde richting wordt gedaan, noodigt de ambtenaren, die daartoe gelegenheid hebben, uit, hun candidaten de genoemde vragen te stellen, en de antwoorden mede te deelen aan den heer C. Grondhond, secretaris, 3de Helmerstaaát 9 te Amsterdam, die later een overzicht er van zal publiceeren.

ADRESBEWEGING IN ZAKE MISSTANDEN BIJ HET MIDDELBAAR EN VOORBEREIDEND HOOGER ONDERWIJS. (1)

De heeren H. Enno van Gelder, te Rotterdam, A. van Oven te Dordrecht, I. H. Gunning Wzn. te Utrecht, A. A. Beekman te Schiedam, R. A. van Sandick te 's Gravenhage en J. C. Dijxhoorn te Delft, vragen medeonderteekening van een adres, dat gericht zal worden tot den Minister van Binnenlandsche Zaken. In dat adres wordt aangedrongen op de benoeming eener staatscommissie, met de opdracht advies uit te brengen over verschillende vraagpunten betreffende het middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs.

Het adres luidt als volgt:

Aan Z. E. den Minister van Binnenl. Zaken.

Geven met verschuldigden eerbied te kennen, ondergeteekenden, die allen de grootste belangstelling koesteren in eene goede regeling van Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs.

Dat vele ouders in den lande, zich tot hun groot ongerief gedwongen zien om reeds op 12- of 13-jarigen leeftijd hunner kinderen te beslissen welke inrichting van onderwijs dezen in de volgende 5 of 6 jaren zullen volgen: Gymnasium of Hoogere Burgerschool.

Waardoor moeten zij zich bij die keuze laten leiden? De eenige voldoende reden voor de keuze, een besliste aanleg van het kind voor deze of gene studie, is meestal of niet aanwezig of openbaart zich eerst later; men kiest in de blinde en de keuze wordt meestal bepaald door allerlei overwegingen, die aan de hoofdzaak, de richting waarin het kind het meest vatbaar is voor ontwikkeling, volkomen vreemd zijn. Zendt men zijn twaalfjarig kind naar de Hoogere Burgerschool, dan beslist men

(1) *De Ingenieur, 16 Maart 1901. No. 11.* Overgenomen met voorkennis en instemming van hen die het initiatief namen, de aandacht der Regeering voor deze gewichtige aangelegenheid in te roepen; met de verwachting uitgesproken door de Redactie van het weekblad »De Ingenieur", stemmen wij zonder voorbehoud in.

daarmede, dat hij niet aan de Universiteit zal gaan studeeren (behalve misschien voor arts) en dat de studie der klassieken voor hem gesloten is. Zendt men hem naar het Gymnasium, dan beslist men op een leeftijd, waarop men over zijn aanleg niet kan oordeelen, dat hij een wetenschappelijke loopbaan zal kiezen en sluit daarmede vele andere carrières voor hem af.

Talloos zijn dan ook de gevallen waarin het bleek, dat de keuze verkeerd was, en algemeen bekend is het hoe groot de moeilijkheden zijn om van den eenmaal ingeslagen weg terug te keeren, wanneer het blijkt, dat de keuze in strijd was met den aanleg van het kind.

Het is dus in het belang van onzen jeugd dringend noodzakelijk dat de beroepskeuze verplaats wordt naar een leeftijd, waarop men beter kan oordeelen over de natuurlijke gaven in den aanleg van het kind.

Het kwaad zoude zijn weggenomen als, hetzij aan de lagere school eene 2, 3 of 4-jarige middelbare school aansloot waar de leerlingen in talen, geschiedenis, aardrijkskunde, natuurlijke historie en de beginselen der wiskunde onderwezen werden, waarop voorbereidende scholen in verschillende richtingen volgen; hetzij dat het leerplan van Gymnasium en Hoogere Burgerschool over de eerste 2, 3 of 4 jaren gelijk werd gemaakt, of deze op ééne school werden vereenigd, waarbij de hoogste klassen gesplitst werden, in verschillende richtingen; op deze wijze zoude de keuze eerst op 15- of 16-jarigen leeftijd behoeven gedaan te worden.

Dat een tweede steeds herhaalde klacht tegen ons Gymnasiaal en Middelbaar onderwijs deze is, dat het van kinderen beneden den leeftijd van 16 jaren physiek en intellectueel een veel te groote inspanning eischt, dat de hersens overvoerd worden, waardoor de lust tot leeren vermindert. Vermindering van het aantal leervakken gedurende die jaren komt vele deskundigen noodzakelijk voor. Anderen, hoewel ook daarmede instemmende, zoeken de fout echter nog meer in de methode, die voor de jeugdige hersenen te zwaar is. Zeker is het, dat eene grondige bespreking van dit vraagstuk door deskundigen en eene betere regeling op hun advies gegrond voor de Nederlandsche jeugd een weldaad zoude zijn.

Dat velen in den lande het een groote fout in onze Wet achten dat jongelieden, die een voldoend eindexamen der Hoogere Burgerschool hebben afgelegd, geen academische examens kunnen doen en den doctoralen titel niet verwerven kunnen; zij zien er een grove onbillijkheid in dat een jong mensch, wiens voorbereidende studiën de wis- en natuurkundige wetenschap, nieuwe talen en geschiedenis omvat hebben, wel aan de Universiteit colleges kan volgen, wel arts kan worden, maar nooit den hoogsten wetenschappelijken titel kan verwerven, die wel bereikbaar is voor zijn medestudent, al is deze ook niets meer ontwikkeld en geen beter medicus, alleen omdat deze jaren te voren een Gymnasium doorliep waar een andere leerstof hem voor de studie voorbereidde. Zij achten

het een ramp voor het middelbaar onderwijs en voor de Polytechnische School dat jongelieden, die op de H. B. S uitmuntten op het gebied der wis- en natuurkundige wetenschappen, die sieraden konden zijn van de philosophische faculteit onzer Hoogescholen, gedwongen worden om óf het vak waartoe zij zich het meest aangetrokken gevoelen vaarwel te zeggen óf eenige jaren na hun eindexamen uitsluitend Latijn en Grieksch te leeren, óf naar de Pol. School te gaan, als zij niet den minsten aanleg hebben voor technische wetenschappen. Daardoor gaan dikwijls uitstekende krachten voor de wetenschap of het onderwijs verloren; daardoor is de Pol-School overvol en komen daar studenten, die later, op grond van eene wetsuitlegging waarvan de juistheid door velen wordt betwist, het leeraarsambt gaan bekleeden, waarvoor zij volgens deze laatsten de juiste opleiding niet hebben gehad.

Eveneens wordt door velen betwijfeld of de regeling van de bevoegdheid tot het geven van middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs wel de juiste is, en of het niet noodig zal zijn het recht tot het geven van onderwijs alleen te geven aan hen, die eerst practische bewijzen hebben gegeven van hun geschiktheid tot het geven van onderwijs. Velen ook meenen dat voor leeraren zoowel aan de H. B. S. als aan het Gymnasium eene opleiding aan de Universiteit het wenschelijkst is, waartoe zeker meerdere personen van goeden aanleg eerder in de gelegenheid zouden zijn, wanneer hun de toegang tot de Universiteit niet was ontzegd. indien zij geen Gymnasium maar een H. B. S hebben bezocht.

Dat zij meenen dat het belang van de Nederlandsche jeugd dringend vordert, dat deze punten degelijk onderzocht en besproken worden en eene herziening der wetten tot regeling van het middelbaar en het voorbereidend hooger onderwijs daarvan het gevolg ware.

Weshalve zij zich tot Uwe Excellentie richten met het eerbiedig verzoek een Staatscommissie te benoemen uit der zake kundige mannen van verschillende richting, met de opdracht deze kwestiën en zoovele andere het onderwijs rakende als Uwe Excellentie noodig mocht achten, te onderderzoeken en daaromtrent de Hooge Regeering te dienen van advies.

't Welk doende, enz.

Algemeene deelneming aan dat adres mag zeker worden verwacht.

Lezers van het *Tijdschrift voor Kadaster en Landmeetkunde*, die sympathie hebben voor deze poging om algemeen gevoelde misstanden te verbeteren, gelieven zich te wenden per briefkaart tot den eerstondergeteekende, H. Enno van Gelder, werkt. ing., West-Zeedijk 496, Rotterdam.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

H. Zondervan. *Allgemeine Kartenkunde.* Ein Abriss ihrer Geschichte und ihrer Methoden. Mit 32 Figuren im Text und auf 5 Tafeln. Leipzig 1901. Druck und Verlag von B. G. Teubner. Preis *f* 3,—;

Van de hand van den heer Zondervan, verscheen in 1898 bij den uitgever J. M. N. Kapteijn te Leiden: „Proeve eener Algemeene Kartografie", op welk boek Dr. A. Bludau, in het „geographische Zeitschrift Bd. 5", de aandacht zijner landgenooten vestigde. Dr. Bludau zegt van het werk, dat: „die deutsche Litteratur nichts Gleiches entgegenstellen kann"; — hierin vond de heer Teubner aanleiding, aan onzen landgenoot te verzoeken, tot de uitgave eener Duitsche bewerking te willen overgaan.

J. Hann. Prof. Dr. *Lehrbuch der Meteorologie.* Mit mehreren Tafeln in Lichtdruck, verschiedenen Karten, sowie zahlreichen Abbildungen im Text. Lieferung I, II, und III, Leipzig 1901. Chr. Herm. Tauchnitz, Königsstrasse 7.

Het werk zal in ongeveer 8 afleveringen à 3 Mk. compleet zijn; de uitgever verzekert, — het geheele manuscript is reeds in zijn bezit, — dat de afleveringen snel op elkander zullen volgen.

F. W. Dünkelberg. Prof. Dr. *Die Technik der Reinigung städtischer und industrieller Abwasser durch Berieselung und Filtration.* Braunschweig. 1900.

De heer J. de Koning bespreekt deze verhandeling in het weekblad „de Ingenieur" van 23 Februari 1901 N°. 8.

In de §§ 108 en 109 „Grundlehren der Kulturtechnik, Dr. Ch. August Vogler, wordt eenige aandacht gevraagd voor: „das Rieselwasser der grossen Städte" en „die Berieselung mit städtischem Kanalwasser." Met afbeeldingen komt als voorbeeld in het leerboek voor, het bevloeiingsgebied „Bürknersfelde" bij Berlijn; — de aldaar aangelegde bevloeiing wordt door den nestor der Duitsche kultuurtechnici, onder aanvoering van bewijsgronden, onjuist genoemd.

M. Friedersdorff. Königl. Oberlandmesser. *Anleitung für Landmesser-Zöglinge zur praktischen Ausführung von Feldarbeiten.* Mit 93 Textabbildungen. Berlin. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Gebunden, Preis 4 Mk. 50 pf. Inhalt: I. Einrichtung und Gebrauch der Längenmaasse. II. Die Linien im Felde. III. Die Arbeiter. IV. Absteckung des Liniennetzes zur Stückvermessung. V. Besteinungsarbeiten. VI. Trigonometrische Arbeiten. VII. Polygonometrische Arbeiten. VIII. Nivellementsarbeiten. IX. Peilungen, X. Anhang.

Deze handleiding wordt vermeld, omdat zij wellicht menig ambtgenoot, die toekomstige ambtenaren van Indische kultuurondernemingen opleidt, goede diensten kan bewijzen.

Zij is de eerste poging waarop de Duitsche literatuur kan wijzen, om aan de behoefte die kweekelingen aan een handboek gevoelen te gemoet te komen; met erkentelijkheid en waardeering wordt er gewag van gemaakt dat zij werd ondernomen.

M. Friedersdorff. Königl. Oberlandmesser. *Die Prüfung der Grund-Steuer-Gemarkungskarten im Umlegungsverfahren.* Schrift zur Beurtheilung der Fehler in den Karten und zur Beseitigung derselben *„ohne Fortschreibung."* Leobschütz. Buchdruckerei W. Witke. Preis 1.00 Mk.

Von demselben. *Abnahme von Folgeeinrichtungen.* Preis 0,50 Mk.

C. Pietsch. Prof. Dr. *Katechismus der Nivellir-kunst.* Fünfte umgearbeitete Auflage. Mit 61 in den Text gedruckten Abbildungen, Leipzig 1900. J. J. Weber. Preis 2 Mk.

Anweisung für die Aufstellung und Ausführung von *Drainage-Entwürfen*, herausgegeben von der Königl. General-Kommission für die Provinz *Schlesien.* Mit zwei Karten und einer graphischen Tafel. Dritte umgearbeitete Auflage. Berlin 1899. Verlag von Julius Springer. Preis 2 Mk. 25 pf. Inhalt: I. Die technischen Grundsätze für die Aufstellung von Drainage-Entwürfen, II. Die formelle Behandlung der Drainage-Entwürfe. III. Die Bauausführung. IV. Anlage.

Orgaan van de Vereeniging van Oudleerlingen der Rijkslandbouwschool. Afl. 151 *o. m. Verband tusschen bodem en plantengroei.*

BERICHTEN

De heer A. van der Werf, landmeter van het kadaster te Leeuwarden, is aldaar den 11 Februari 1901 overleden.

Bij K. B. is aan A. F. van Beurden, landmeter van het kadaster te Roermond, vergunning verleend tot het aannemen en dragen van de eerekruizen *Bene Merite* en *Pro Ecclesia et Pontifice,* in zilver, hem geschonken door Z. H. den Paus.

De verdeeling der gemeene weiden van Hollum en Ballum op het eiland Ameland.

I. De toepassing der Markenwet.

Alvorens over te gaan tot eene bespreking der verdeeling van de mark *„de Buitenweiden van Hollum en Ballum"* op het eiland Ameland, meenen wij iets omtrent de marken in het algemeen te moeten mededeelen, mede ter verklaring hoe men er indertijd toe gekomen is, in zoo menige landstreek den grond in strooken of reepen te splitsen.

Voor enkele opmerkingen betreffende het ontstaan en het wezen der Germaansche mark vragen wij allereerst eenige aandacht.

Wanneer in lang vervlogen tijden een volksstam eene landstreek in bezit nam, vestigden zijne leden zich meestal in groepsgewijs gelegen, door een hof omgeven woningen.

De in de onmiddellijke nabijheid der nederzetting gelegen gronden werden gemeenschappelijk bebouwd; de meer verwijderde waren bestemd voor het weiden van vee.

Toen de landbouw, oorspronkelijk bij de Germanen weinig in aanzien, tot hoogere ontwikkeling kwam, werd de gemeenschapsband losser; van de bouwlanden kreeg ieder zijn deel, waarvan hij alleen de opbrengst genoot.

De dorpsgemeente, hieronder te verstaan de dorpsgemeenschap waartoe alle ingezetenen behoorden, het *ingezeten-complex*, regelde echter de wijze van bebouwen.

Het gebied der mark omvat op bedoeld tijdstip drie groepen van gronden: de *erven* waarop de woningen gelegen zijn, de *kom van het dorp*, — de *akkers*, het *bouwland* onmiddellijk om de kom gelegen; — en de *onverdeelde*, de *gemeene mark*, uit woesten grond en gedeeltelijk uit weiden en hooiland bestaande. (1)

---

(1) W. Ph. Scheuer. Het grondbezit in de Germaansche mark en de Javaansche dessa.

De verplichte wijze van landbouw, de „*Flurzwang*", verdeelt de akkers, bet bouwland, in den regel in drie kringen, *zelgen* (¹) geheeten, waarin aan ieder markgenoot aandeelen worden toegewezen.

Een kring is *zomerakker,* een ander *winterakker* en de derde ligt *braak;* dit driejarig cultuur-systeem is bekend onder den naam van *drieslag-stelsel.*

Iedere zelg werd weer gesplitst in gelijke deelen, omvattende grond van dezelfde waarde.

Van deze deelen werd aan iederen gerechtigde een lange smalle strook toegewezen, waardoor een splitsing tot stand kwam die tengevolge had, dat de grond van iederen markgenoot over het geheel terrein verspreid lag.

Menige streek in ons land gaat gebukt onder de groote nadeelen van dit verdeelstelsel. Men ziet daar met verlangen uit naar de „afronding der eigendommen," de „landverlegging", ter opheffing van het euvel van het *open field systeem.*

Nog in den nieuweren tijd, zelfs na het tot stand komen der markenwet in 1886, zijn in gemeenschap bezeten gronden in den geest van dit stelsel verdeeld.

De toewijzing der stukken geschiedde meestal bij loting, en had plaats voor een bepaald aantal jaren, — te Hollum voor *twaalf* — was deze termijn verstreken dan werd opnieuw geloot.

De periodieke verdeeling door het lot had tot gevolg, dat er aan den grond niet veel werd verbeterd, daar men zoo goed als zeker was, na verloop van den gestelden termijn, de akkers in andere handen te moeten overgeven.

Waar de schatting in vroeger tijd onbekend was, was men wel genoodzaakt op de beschreven onvolkomen wijze er voor te waken, dat de een niet boven den ander werd bevoorrecht.

Het eerste privaatbezit van den markgenoot bestond uit het erf behoorende bij zijn huis, voorts bezat hij een onverdeeld aandeel in de bouw- en weidegronden, waarvan de dorpsgemeente eigenaar was.

De dorpsgemeente, het werd reeds opgemerkt, was het complex van ingezetenen; ieder der ingezetenen had een gebruiksrecht op den grond; er over beschikken kon alleen de gemeenschap, — alle ingezetenen te samen.

(¹) De onderstelling is niet gewaagd, dat de op Ameland gebruikelijke benaming *eggen,* zinsverwant is met «zelgen».

Wie ééne *hoeve* ([1]) bezat, had recht op één aandeel, *sors*, elders *Loosgut* geheeten; bij versterf werden de hoeven gesplitst in *halve-*, *vierendeels-* en *achtendeels hoeven*, welke splitsing ook werd toegepast op de aandeelen.

Toen onder den invloed van verschillende oorzaken de periodieke verdeeling langzamerhand werd nagelaten, behield ieder de akkers hem bij de laatste toewijzing ten deel gevallen.

Na den oogst werden de bouwlanden weer gemeenschappelijk beweid; dit overblijfsel van het oude markverband bestaat nog heden ten dage op Ameland, waar het onder den naam van „*vrijgang*" bekend is.

De weidegronden bleven in onverdeeld bezit, met nog andere van oudsher in onverdeelden eigendom bezeten gronden, als: heiden, bosschen, enz. vormen zij de marken van het heden, waarvan de verdeeling is bevorderd bij de *Wet van 10 Mei 1886 Stbld. No. 104.*

De markgronden zijn te onderscheiden in drie soorten:

a. marken, waarin het markerecht is verbonden aan den eigendom van grond;

b. marken, waarin het markerecht is verbonden aan ingezetenschap;

c. marken, waarin de algemeene grond in een zeker aantal deelen is verdeeld.

Elk van deze drie soorten marken is op het eiland Ameland met zijn vier dorpen: Hollum, Ballum, Nes, en Buren vertegenwoordigd.

Het recht in de mark: „*de Buitenweiden van Hollum en Ballum*" is verbonden aan den grond; — het recht tot de *Bureweide* is verbonden aan het ingezetenschap van het dorp Buren, terwijl er bovendien nog 86 *grazingen* ([2]) op die weide bestaan, afkomstig van het indertijd verdwenen *Oerd- en Oldhuijs;* — de *Gemeene weide van Nes*, — *Leije grazingen,* — is in een zeker aantal — 126 — aandeelen, grazingen, gesplitst.

In de mark van Hollum en Ballum is het niet moeilijk het Germaansch type terug te vinden; daarin liggen twee dorpen, Hollum en Ballum, beiden omgeven door bouw- en hooilanden — de

([1]) Het woord «hoeve» doet hier dienst als eenheidsbenaming, er mag dus niet gedacht worden aan een landbouwerswoning met bijbehoorende bedrijfsgebouwen.

([2]) Grazing is het recht om één volbeest of twee halfbeesten te jagen.

eertijds in strooken verdeelde mark — waaromheen, als een gordel gelegen zijn, de te verdeelen gemeenschappelijke buitenweiden.

Wijl de aan ons opgedragen verdeeling der in gemeenschap bezeten gronden berust op de ingewikkelde voormalige periodieke verdeeling der binnenweiden, kan, met de bloote vermelding der aanwezigheid dier eertijds verdeelde bouw- en hooilanden, hier niet worden volstaan.

Het gebruik der regelmatig wederkeerende verdeeling bleef gehandhaafd, voor wat betreft het dorp Hollum, tot het jaar 1838; artikel 2 van een reglement van 25 Juni van dat jaar maakte er een einde aan door te bepalen: *„de gemeenschappelijke landen zullen bij vervolg van tijd niet weder worden verdeeld, gelijk zulks vroeger gebruikelijk was"*: een heuchelijke beslissing met het oog op de stabiliteit der kadastrale tenaamstelling, die op dat tijdstip reeds bestond.

De Ballumer binnenweide is verdeeld in drie *hoofdeggen*, de Hollumer in zes; voorts iedere binnenweide in 576 *achtendeelen*, *aandeelen*.

Omtrent de verdeeling der *Ballumermiede* worden wij ingelicht door een nog overgebleven stuk van het jaar 1770. (1) De „verdeeler" brengt daarin te onzer kennis: „de Ballumer miede is verdeeld in 3 *hoofdeggen:* Foppen-, Munk-, en Jelmereg; eene eg ligt niet aaneen gesloten, maar op 24 plaatsen de geheele miede door.

„In het geheel dus 72 van die plaatsen, berekend op 72 hoeven.

---

(1) De oorspronkelijke tekst, waarvan wij een vrije overzetting in hedendaagsch Nederlandsch aanbieden, luidt:

«Dit is den gehele Deling so ons landen gedeelt zijn. Voorts den gehele omtrek van de Ballumer miedelanden bestaat in 576 achtendeelen, ende legt over hoog en laag, goet en quaat in drie gepropeneerde hooft-Eggen syn part lot ende deel op 24 plaatsen in de miede en de westwal heeft ende gedeelt is.

«Nu koomt elk 24e plaats hem in 3 hoofdeggen voornoemt als Foppen Eg, Munk Eg, ende Jelmer Eg in driën te scheiden door 't kruis, ende koomt ieder Eg op 24 plaatsen elk hem vervolgens in 't smal te deelen in acht 24 achtendeelsplaatsen, koomt elk hooft Eg op 192 vier-en-twintig achtendeelsplaatsen beloopt met 3 Eggen 576 vier-en-twintigen, so dat de gehele miede benevens de westewal in 576 24 achtendeelsplaatsen bestaat, welke 24 achtendeelsplaats de grote van een achtendeel koomt uit te dragen, verstaat de Eggen door malkander gerekent in 't groot en klein, goet en quaat.

Nu koomt na vervolg elk 24 achtendeelsplaats in yeder Eg in 't smal weder te scheiden in drie achtendeelsplaatsen, want driemaal acht is vier-en-twintig

„Zij zijn allen aangeduid, tenminste behooren dit te zijn, door steenen onder den grond en heeten ook eggen, terwijl ieder der drie hoofdeggen voornoemd meer algemeen *verdeeling* wordt genoemd.

„Elk van die 72 stukken grond, dus volgens spraakgebruik iedere „eg" is verdeeld in *achten,* deze oppervlakten zijn de *vier-en-twintig-deelsplaatsen.*

„Iedere vier-en-twintigdeelsplaats is in de breedte gesplitst in 2 of 3 deelen, — het stuk spreekt alleen van 3, — de helft heet een *twaalf* en het een derde *pensier.*

„Het pensier werd nog weer verdeeld gedacht in 8 deelen, die den naam van *achtendeelsplaats* voerden."

Ontdoen wij deze omschrijving van allen omhaal, dan krijgen wij als zakelijke herhaling: miede = 3 hoofdeggen of verdeelingen = 72 eggen op 72 hoeven = 576 (vier-en-twintig-deelsplaatsen = 3 × 576 pensieren = 8 × 3 × 576 achtendeelsplaatsen.

In ieder der 72 eggen waren 24 pensieren, een hoeve kreeg ter gelegenheid eener nieuwe verdeeling in iedere eg van eenzelfde verdeeling een pensier; — in totaal dus 24 pensieren; bij splitsing in halve, kwart en achtste hoeven werd ieder daartoe behoorend pensier in tweeën, vieren of achten verdeeld.

Zoodoende kwamen de stukken grond tot eenzelfde achtendeel — *aandeel* — behoorende, in de 24 eggen van gelijke benaming — Foppen, Munk of Jelmer — te liggen.

De hoofdeggen waren zeer verschillend in grootte, en bijgevolg ook de eggen, ook bij de achtendeelen doet zich dit verschijnsel voor; er zijn er kleiner dan 30 are, maar ook die grooter dan 40 are zijn.

---

welk acht achtendeelsplaats een *pensier* wordt genoemt op $^1/_3$ van 24, sodat elk acht achtendeel zijn lodt en deel in grote mag ende kan gebuere op 24 plaatsen in een pensiers grote of een $^1/_3$ van 24 over de geheele miede verstaat elk in syn bescheiden Eg het dan Foppen, Munk ofte Jelmer Eg. Ende leyt na den gemeenen loopt ook so meest gedeelte uitgesondert daar het door versterven van de Erven tegens malkander gestelt is en gescheurt is.

Dus is de dijk (de miede ligt besloten in een dijk) ook op deselfde wijse gedeelt uitgesondert dat het achtendeel $3^1/_2$ pensier dijk heeft, daar het achtendeel 3 pensier lant heeft.

«Segge de miede groot te sijn 576 vier-en-twintig achtendeelsplaatsen want koomt yeder op 192 vier-en-twintig achtendeelsplaatsen beloopt met drie vijfhondert ses-en-seventig, want acht maal vier-en-twintig is 192».

De benaming hoeve is verdwenen, als eenheid treedt thans op het achtendeel. (1)

De achtendeelsplaatsen zijn nog weer geplitst in tweeën, vieren, ja zelfs in achten.

Naast de akkers door deze verdeeling in het leven geroepen, kent men in de miede nog een bizondere soort van gronden, vermoedelijk in lateren tijd tot privaat gebruik verdeeld, nl. de *terplanden*; ook schijnen terplanden te zijn ontstaan bij de oorspronkelijke verdeeling.

Ieder ontving daarvan naar rato zijner achtendeelen, doordat deze wel werden overgedragen zonder het daarbij behoorende terpland en omgekeerd, worden nu achtendeelen en bijbehoorend terpland dikwijls in verschillende handen aangetroffen.

Een achtendeel was niet splitsbaar, tevens was het onscheidbaar van het recht op de buitenweide; wanneer de verdeeling der buitenweide tot stand zal zijn gekomen, is er geen enkel motief meer voor de handhaving van dit verbod.

Elk grondstuk, elk perceel zal dan het onderwerp een overeenkomst kunnen uitmaken.

In Hollum zijn 5 hoofdeggen: Foppema — Hillema — Harmana — Denega — Weerts en Sentseg, te samen verdeeld in 576 achtendeelen.

Men behoeft slechts een blik op de kadastrale kaart te werpen om zich te overtuigen, dat hier een dergelijk verdeelsysteem als te Ballum is toegepast.

Door latere splitsingen, tengevolge van versterf, werden en worden de achtendeelsplaatsen nog meer verbrokkeld, zoodat thans in de beide mieden van Hollum en Ballum, met inbegrip der dorpen en terplanden, ongeveer 10,000 kadastrale perceelen gelegen zijn waarvan de tenaamstelling hopeloos in de war is; — een chaos van perceelen, waaronder bij menigte die niet grooter zijn dan 2 tot 3 aren; — perceelen zoo gelijkvormig, dat men zich, bij de

---

(1) Ter toelichting vestigen wij nog bizonder er de aandacht op, dat een vier-en-twintigdeelsplaats, het $^1/_{576}$ gedeelte der miede, is een aaneengesloten stuk, — en dat de grond behoorende tot een achtendeel — aandeel — ook het $^1/_{576}$ gedeelte der miede, verspreid ligt op vier-en-twintig plaatsen, die den naam van „vier-en-twintigdeelsplaats" dragen;

dat een achtendeelsplaats is een „landmaat", en dat een achtendeel, d. i. $^1/_8$ hoeve, oorspronkelijk ten minste, een „recht" was.

opnemingen voor den gewonen dienst geheel op den aanwijzer moet verlaten ter vaststelling hunner identiteit; — perceelen, waarvan het meerendeel der scheidingen bestaat uit een steen, een gat, een aangenomen richting, een grashoop of iets dergelijks.

Zoo ergens, dan ware hier, ter verbetering der landhuishoudkundige verhoudingen, landverlegging gewenscht.

Voor de verschillende landbouwbezigheden gelden op de vier dorpen van Ameland, als weleer nagenoeg overal elders, nog vaste termijnen.

De tijd van „vrijgang", de periode der gemeenschappelijke beweiding der mieden of binnenweiden, vangt aan na beeindiging van den, als in de mark der oudheid, op verplichte wijze gedreven landbouw.

De tot op heden in gemeenschap bezeten gronden, de *buitenweiden*, stonden onder toezicht van *opzieners*, *rechters*; er waren er drie te Ballum en zes te Hollum; klaarblijkelijk houdt hun aantal verband met de verdeeling in eggen der mieden.

De buitenweiden werden gemeenschappelijk beweid, zij waren toegankelijk voor het vee en de paarden der beide dorpen; het vee van het dorp Nes werd er tegen betaling van weidegeld op toegelaten.

Het is deze mark die gerechtelijk wordt ontbonden, krachtens de *wet van 10 Mei 1886, Stbld n°. 104, houdende bepalingen ter bevordering van de verdeeling van markgronden.* (1)

De gemeenschappelijke weiden ter grootte van ruim 1123 H.A. bestaan uit zand- en kleigronden, voor het meerendeel van de beste soort.

Van April tot September doorkruisten van 's morgens vroeg tot 's avonds laat geheele kudden vee, onder toezicht van herders, de grasvlakten, met geen andere uitkomst, dan dat zij moe en hongerig huiswaarts keerden, en door hun physieken toestand bevestigden, dat er veel waarheid ligt in het spreekwoord: *„mandegoed schandegoed"*. (2)

Een markverdeeling kan zijn vrijwillig of gerechtelijk; tot het

---

(1) Eene door G. L. van den Helm, burgemeester van Batenburg. met uitvoerige inleiding en aanteekeningen voorziene uitgave van deze wet, is verschenen bij Gebroeders Belinfante te 's Gravenhage.

(2) Mandegoed of mandeelig goed = onverdeeld goed.

vorderen van de verdeeling bezit ieder markgenoot de bevoegdheid.

Het is een gerechtelijke markverdeeling waaraan wij onze aandacht zullen wijden, want, bij vonnis van den 20en Februari 1896 werd door Arrondissements-rechtbank te Leeuwarden *gelast*, dat de groote weide gelegen onder de dorpen Hollum en Ballum op Ameland, en genaamd *de Buitenweiden van de dorpen Hollum en Ballum*, welke weide tot grensscheiding heeft ten oosten de Slink, ten noorden en westen 's Rijksduinen en ten zuiden de Wadden, *zal worden verdeeld*".

De krachtens art. 9 der Wet [1] bij het vonnis benoemde rechter-commissaris benoemde op zijne beurt, ingevolge hetzelfde art., tot commissieleden: vier markgenooten en één niet markgenoot, en bij ordonnantie van den 27en April 1896 n° 403 tot landmeter: ondergeteekende, aan wien den 20en Mei d. a. v. machtiging tot het aannemen der benoeming werd verleend.

De artt. 11 en 12 der Wet schrijven voor het houden eener bijeenkomst onder voorzitterschap van den rechter-commissaris, bijgestaan door den griffier der rechtbank, in het bijzijn der op grond van art. 9 benoemde commissie.

Op deze bijeenkomst kunnen belanghebbenden, hetzij als markgenooten, hetzij wegens de uitoefening van eenig zakelijk recht, hetzij wegens een huurovereenkomst verschijnen en hunne opgaven doen; — van hen, wier rechten niet zijn betwist, wordt dan een voorloopige lijst samengesteld.

Deze lijst ligt met het procesverbaal der gehouden zitting gedurende vier weken in afschrift ter visie op de gemeente-secretarie, na welk tijdsverloop wederom eene zitting wordt gehouden, waarop ieder belanghebbende alsnog bevoegd is zijne rechten te doen kennen en het recht van anderen te betwisten.

Een afschrift der nader aangevulde en gewijzigde lijst en van het procesverbaal liggen wederom gedurende vier weken ter inzage; ieder belanghebbende kan gedurende dien tijd in verzet komen bij de rechtbank.

Loopt alles zonder verzet af, dan wordt krachtens art. 17 de lijst door den rechter-commissaris gesloten en onderteekend en wordt niemand dan die daarin als zoodanig vermeld staat, als rechthebbende erkend.

---

[1] Steeds wordt bedoeld de Wet van 10 Mei 1886.

Daarmede is dan de grondslag verkregen waarop het verdeelingsgebouw kan worden opgetrokken.

Op uitnoodiging van den rechter-commissaris zijn bovenvermelde zittingen, evenals alle andere bijeenkomsten, steeds door mij bijgewoond.

In de artt. 11—17, waarvan wij een overzicht gaven, wordt de landmeter niet genoemd onder de personen, wier tegenwoordigheid verplichtend of gewenscht is; de rechter-commissaris was echter van oordeel, en o. i. terecht, dat de landmeter door zijn werkkring bekend geworden met de rechten en gebruiken der streek, en dus tot het verstrekken van inlichtingen in staat, ten eerste om die reden niet mocht worden voorbij gegaan; — en ten tweede, ten behoeve der op te maken verdeeling reeds op de zittingen kennis moest nemen van alle opgaven en mededeelingen, die door de belanghebbenden zouden worden verstrekt, in plaats van later, enkel en alleen uit de lijst en de proces-verbalen.

Deze lijst, opgemaakt op grond van de artt. 13—17 der Wet, wees uit, dat tot de markgronden gerechtigd waren de eigenaren der achtendeelen gelegen in de binnenweiden; in ieder dorp waren 576 achtendeelen gerechtigd, in totaal telde men dus 1152 aandeelen, in bezit bij 232 rechthebbenden.

Voor ieder achtendeel kon vrij één *volbeest* worden gejaagd. (1)

Schapen, en wel hoogstens 200, mochten alleen worden gehouden te Ballum, mits blijvende binnen bepaalde limietlijnen en 2 schapen op 1 achtendeel rekenende; gedurende den winter mochten de schapen blijven doorloopen.

De ingezetenen van het dorp Nes, de hoofdplaats van Ameland, waren gerechtigd tot het doen weiden van vee op de markgronden, tegen betaling van *f* 2.— weidegeld, per volbeest en per jaar.

Op het oogenblik der aangifte waren er gemiddeld 's jaars 90 stuks volbeesten.

Ook de ingezetenen der dorpen Hollum en Ballum die *geen* achtendeelen bezaten, waren gerechtigd tot het doen weiden van vee, voor het eerste volbeest werd door hen *f* 2.— en voor ieder volbeest meer *f* 0.75 vergoed; was de ingezetene — veehouder, —

(1) Een volbeest = koe, paard of rier.
Een halfbeest = hokkeling of enter.
Op Ameland is jagen synoniem met weiden.

tevens aandeelhouder, dan werd voor ieder volbeest dat hij meer joeg dan hij aandeelen bezat, ook door *hem* het laatstgenoemde bedrag als retributie betaald.

Het *grazingsrecht* — het recht tot het doen weiden van vee — was niet splitsbaar van den binnengrond; — een eigenaar mocht zijn achtendeelen niet verhuren of verkoopen en het grazingsrecht aan zich houden of omgekeerd.

Over al deze rechten bestond geen verschil; een hoofdkwestie, al jaren tusschen beide dorpen bestaande, was echter: „of de zoogenaamde ommelanden als *zoodanig*, of alleen als *ingezetenen* gerechtigd waren". (1)

Zij werd beslist in laatstgemelden zin; zonder de tusschenkomst der rechtbank in te roepen hebben de belanghebbenden er zich bij neergelegd.

Recapituleeren wij onze opsomming van rechten, dan blijkt, dat voor de verdeeling der buitenweiden rekening moet worden gehouden:

1°. met de 1152 achtendeelen binnenland, als volle eigenaren;

2°. met het recht van het dorp Nes, om 90 volbeesten te weiden tegen *f* 2.— per stuk, — vertegenwoordigende naar 4 % gekapitaliseerd een bedrag van *f* 4500 — als bezwaard ingezetenrecht;

3° met de rechten der dorpen Hollum en Ballum, welke rechten in somma voor ieder dorp gelijk waren en bedroegen: het weiderecht voor 140 volbeesten, verminderd met een bedrag van *f* 3390,75, zijnde het naar 4 % gekapitaliseerd weidegeld.

Het plan van verdeeling der markgronden wordt ingevolge art. 18 der Markenwet opgemaakt door den rechter-commissaris, onder voorlichting van de commissie in art. 9 der wet vermeld, of deze althans daartoe opgeroepen zijnde, bijgestaan door den landmeter.

Met het woord „plan" bedoelt de wet niet een kaart, doch een schriftelijk ontwerp, dat als algemeene leiddraad dienst zal doen bij de uitvoering der verschillende werkzaamheden die tot het einddoel, de scheiding der gemeenschap voeren.

Het plan van verdeeling der *gemeene weiden van Hollum en Ballum*

---

(1) Zie Art. 24 der Wet.

„Ommelanden als zoodanig", w. z. of men recht had omdat men bezitter was van ommeland, welk recht dan als bij de achtendeelen verbonden zou wezen aan den grond, of dat men joeg in de hoedanigheid van ingezetene, afgescheiden van het al of niet bezit van ommeland.

bevatte oorspronkelijk 31 artikelen — later werd er nog een aanvullingsartikel aan toegevoegd — en is onderteekend door den rechter-commissaris, de vijf commissieleden en den landmeter.

In zijn geheel luidt het stuk als volgt:

1. Langs den zuidkant van de markgronden wordt een strook grond, breed 50 meter, afgenomen, teneinde daarop door het waterschap „de Grieën" een zeedijk te doen leggen en langs dien dijk eene ringsloot te doen graven. Deze strook grond blijft dus buiten de verdeeling en zal aan genoemd waterschap overgaan; op welke wijze zal nader beslist worden.

2. Ten openbaren dienst blijven of worden bestemd de navolgende wegen en waterleidingen:

a. de hoofdweg van Nes over Ballum naar Hollum, met de slooten aan weerskanten van dien weg,

b. van uit Hollum twee strandwegen, één van 10 meter breedte en de andere van 8 meter breedte, naar het noorderstrand; met de slooten aan weerskanten, elk ter breedte van 1 meter,

c. van uit Hollum een reeweg naar de reede op de Wadden ter breedte van 9 meter met de slooten aan weerskanten van dien weg, elk ter breedte van 2½ meter,

d. van uit Ballum één strandweg naar het noorderstrand ter breedte van 9 Meter, met de slooten aan weerskanten ter breedte elk van 1½ meter,

e. van uit Ballum een reeweg naar de reede op de Wadden ter breedte van 8 meter,

f. de dorpswegen door Hollum en Ballum op de thans bestaande breedten.

3. De wegen en waterleidingen, vermeld onder 2, zullen in eigendom aan de gemeente Ameland overgaan, nader te beslissen op welke wijze.

4. Overigens worden door de markgronden de landwegen en de waterlossingen getraceerd en zoo noodig gemaakt, volgens de daarvan door den heer Dijkstra opgemaakte kaart.

5. De landwegen en de waterlossingen vermeld onder 4, zullen in eigendom aan het waterschap „de Grieën" overgaan, evenals de strook grond vermeld onder 1, benevens de *dobben* (1) en de dijken

(1) Dobben, d.z. vijvers, in de algemeene weide gegraven kuilen — 30 tot 40 meter in diameter — ter opvanging van drinkwater voor het vee. Ook in de binnenweiden komen zij voor.

gelegen in de mieden, behoudens enkele stukken, nader aan te wijzen, die verkocht zullen worden. Nader te beslissen op welke wijze gemelde overgang zal geschieden.

6. De zoogenaamde „*strooriypaden*," [1] één door de „hooge mei" en één onder den Ballumer blinkert [2] worden doorgetrokken tot op de geprojecteerde landwegen.

7. De *slinken* [3] van minder belang worden niet opgemeten en komen dus niet op de kaart, noch in aanmerking bij de verdeeling.

8. Enkele minder waardige stukken grond, gelegen in de markgronden, waaromtrent vroeger besloten was, dat ze niet mede verdeeld zouden worden, zullen toch in de verdeeling worden begrepen.

9. Het recht van *grazinge* [4] op de buitenweide mag niet anders verhuurd worden dan zóó, dat de huur ophoudt bij de verdeeling der markgronden.

10. Wegens verbreking van in strijd met 9 aangegane huurovereenkomsten wordt geene schadeloosstelling aan de huurders gegeven.

11. De commissie zal zooveel mogelijk in de maand April 1898 de verschillende gronden — blokken — waardeeren met het oog op hun aard en ligging — art. 23 der Wet — en wel per hectare, en het getaxeerd bedrag aanteekenen op de kaart.

12. De heer Dijkstra zal daarna, met nommering en waardeberekening der blokken, een verzamelstaat der grootten en der waarden, alsmede eene waardeberekening der geheele mark maken.

13. Na de waardeberekening van de geheele mark wordt ieders aandeel in geld vastgesteld en die geldswaarde wordt later in grond toegedeeld.

14 De heer Dijkstra zal de wegen en waterleidingen traceeren door het plaatsen van kielspitten op de grensscheiding.

15. De vrijkomende grond van de wegen onder de binnendijken zal worden gebruikt voor de demping van de nevensliggende slinken;

---

(1) Stroorijpaden, d.z. de wegen waarlangs het Rijk, ter beplanting der duinen, stroo aanvoert van af de Wadden.

(2) Blinkert, hier naam van een duintop, in het algemeen verstaat men er onder, de ons reeds op verren afstand toeschitterende kale duinvlakken of duintoppen, waarop alle plantengroei, dus ook helm, door het woelende zand wordt vernietigd.

(3) Slinken, door de natuur ontstane afwateringen naar de Wadden,

(4) Recht van grazinge, grazingsrecht.

de andere slinken zullen niet gedempt worden maar vallen in de verdeeling.

16. Het aandeel van het dorp Nes wordt vastgesteld als volgt. Dit dorp wordt gerekend volgens de lijst van rechthebbenden een weiderecht voor 90 volbeesten te hebben. Hierbij moet echter in mindering worden gebracht het gekapitaliseerd bedrag van het weidegeld à twee gulden per volbeest, dus van *f* 180 en wel tegen den penning 25 of à 4 %, te weten *f* 4500. Dit moet alzoo worden afgetrokken van het getaxeerd bedrag van 90 aandeelen, zooals dat blijken zal als de geheele mark geschat is en van het overblijvende moet volgens art. 24 der Wet 1/3 gedeelte aan het dorp Nes toebedeeld worden.

17. Het aan het dorp Nes toe te deelen deel zal genomen worden van de gronden, liggende onmiddellijk bewesten de slink.

18. De kleigrond en de zandgrond der markgronden zullen afzonderlijk verdeeld worden. (1)

19. De markgenooten wonende te Hollum, Ballum of Nes zullen zooveel mogelijk krijgen een in de nabijheid van hunne woonplaats liggend aandeel. De grenzen van de dorpen zullen nader door den rechter-commissaris worden vastgesteld.

20. De dáár wonende eigenaren van één achtendeel, zullen zooveel mogelijk hun aandeel krijgen het naastliggende in de nabijheid van hunne woonplaats. (2)

21. Ieder markgenoot zal zijn aandeel in zandgrond en in kleigrond, zooveel mogelijk in éénen kavel liggende, krijgen.

22. De kavels zullen worden aangeduid en afgescheiden door plaatsing van steenen op de grensscheidingen.

23. De kavels zullen zooveel mogelijk een regelmatigen vorm hebben.

24. Voor zooveel de gemeente Ameland reeds nu de openbare wegen en waterlossingen onderhoudt, schijnt geene vergoeding naar art. 21 der Wet behoeven te worden toegekend. Voor de overige zal die vergoeding bestaan in het gekapitaliseerd bedrag van dat onderhoud, berekend tegen den penning 25 (dus tegen 4%).

25. Met in achtneming van het bepaalde onder 19 zullen de aandeelen van de eigenaren der meeste achtendeelen, toegewezen worden van af

---

(1) Dus als 't ware twee verdeelingen,

(2) Eene tegemoetkoming tegenover de kleine eigenaren.

de verste punten en zoo naar verhouding dichter bij elks woonplaats.

Eigenaren van gelijk aantal achtendeelen worden daarbij gerangschikt naar de alphabetische volgorde hunner eigennamen. Bij gelijknamigheid wordt de leeftijd beslissend voor de volgorde.

26 Daarna zal de verkaveling worden vastgesteld door den rechter-commissaris — art. 23 der wet — en ter inzage worden gelegd volgens art. 25 der Wet.

27. Daarna zal de rechter-commissaris de bezwaren van belanghebbenden aanhooren op de bijeenkomst volgens art. 25 en kan men van kavels ruilen volgens art. 26 der Wet. Bij gebreke van overeenstemming zal de rechter-commissaris partijen verwijzen naar de rechtbank, waarna bij wijziging de verkaveling weder ter visie gelegd wordt volgens art. 27 der Wet.

28, Vervolgens wordt de project-verdeeling uitgewerkt door den heer Dijkstra, met uitzetting der grenzen op het terrein en toepassing bij het kadaster.

29. De akte van scheiding zal daarna worden opgemaakt.

30 De weidegelden, van de markgronden afkomstig, worden van af 1896 later verantwoord.

31. In de akte van scheiding zullen zoo noodig servituten worden gevestigd van weg, uitweg of overweg, of voetpad.

Het aanvullingsartikel bepaalt:

dat zij, die in meerdere dorpen achtendeelen in eigendom hebben, het hun toekomende deel zullen toegedeeld krijgen in de nabijheid hunner woonplaats, tenzij zij hun wensch te kennen geven, om toedeeling te krijgen daar, waar hunne verschillende achtendeelen liggen, terwijl de markgenooten die buiten het eiland wonen, het hun toekomende van de mark krijgen toegedeeld daar, waar hunne achtendeelen liggen. Een en ander voor zoover zulks doenlijk blijkt:

Het eerste werk te velde bestond in de verdeeling van het terrein, ter lengte van circa twee uur gaans, in groote schattingssblokken.

Deze arbeid werd uitgevoerd door de commissie, in overleg met den landmeter. Vier hoofdklassen werden aangenomen, in de eerste klasse vielen de kleigronden, in de tweede klasse de beste zandgronden, in derde klasse de tusschensoortgronden en in de vierde klasse de minstwaardige grondstukken, als stuifgronden en duintjes.

De schattingsgrenzen werden door houten palen op het terrein aangeduid.

Art. 19. al. 1 der Wet, waarin wordt voorgeschreven: „dat de landmeter een kaart der markgronden zal vervaardigen, waarop worden aangewezen, zoowel de bestaande wegen en waterleidingen die onveranderd behouden worden, als die, welke ten openbaren dienst, door de zorg der commissie, voor rekening der mark worden aangelegd of verbeterd", draagt een tweeden, voor hem niet dagelijkschen arbeid aan den landmeter op, n.l. de waterpassing van het geheele voor verdeeling in behandeling zijnde terrein en het traceeren daarover van een geheel wegennet.

Tusschen het wegennet en het stelsel van waterleidingen bestaat, ofschoon zij in uiteenloopende behoeften voorzien, een innig verband, zij moeten beiden aan hooge eischen voldoen; in een uitmuntend wegennet ligt een zekere waarborg voor het welslagen der toekomstige ontginning der ongecultiveerde gronden, indien daarnaast een onberispelijk net van waterleidingen doeltreffend de waterlossing regelt, en tegelijkertijd rekening houdt met de eischen die de bevloeiing der gronden stelt; m. a. w. indien het niet alleen zorgt dat het overtollige water met den meesten spoed wordt afgevoerd, maar tevens gelegenheid geeft zooveel van den overvloed op te houden, als straks, in drooge tijden, voor bevochtiging der landerijen zal blijken noodig te zijn.

De waterpassing maakt het mogelijk de gunstigste richting voor de wegen en waterleidingen te kiezen; over de Grieën — de kleigronden — vooral, eischte de keuze van het wegennet veel overleg, ging zij met veel wikken en wegen gepaard, omdat de tallooze kreekjes, riviertjes in het klein, in deze gronden voorkomende, die door de wegen zouden worden gesneden, even zoovele hinderpalen voor den aanleg van het net waren.

Maar het waren niet alleen deze belemmeringen die aan een vrij, om niet te zeggen willekeurig ontwerpen, in den weg stonden; zooveel mogelijk moest het beginsel worden gehandhaafd, dat elk toekomstig perceel aan een weg zou komen te liggen; over het algemeen mocht dat gelukken; voorts diende aandacht te worden geschonken aan het openhouden der mogelijkheid eener gunstige toekomstige perceelindeeling, opdat de vorm en de afmetingen der toewijzigingen aan de eischen van het toekomstig bedrijf zouden beantwoorden; en ten slotte mocht niet worden voorbijgezien, dat de rechte richting voor een weg de voorkeur verdient.

Aan deze laatste voorwaarde kon niet voor alle wegen worden

voldaan; de weg loopende om de bestaande binnenweiden der dorpen moest, wijl zij de oude grenzen volgde, slingerend worden.

Bedenkt men nu verder dat de hoogte van het terrein zeer afwisselend is, en er onder de slinken, die het in tallooze kronkelingen doorsnijden, voorkomen, die bij hun ontstaan een halven meter, en bij hunne uitmonding 70 tot 100 meter breed zijn, dan zal men beseffen, dat zich bij het ontwerpen van het wegennet en bij het uitzetten van dat net op het terrein, uit den aard der zaak zeer eigenaardige bezwaren opdeden; dat bij deze werkzaamheden niet te nauwgezet kon worden te werk gegaan.

Voor wegbreedte buiten de slooten werd genomen: voor bedrijfswegen 5, voor hoofdwegen 6 meter; terwijl de wegen, bestemd voor den openbaren dienst, de afmetingen verkregen vermeld onder 2 in het verdeelingsplan.

Het behoeft geen nader betoog, dat zonder waterpassing moeilijk aan het 1e lid en bezwaarlijk aan het 3e lid van art. 19 der Wet uitvoering zou kunnen worden gegeven.

De inhoud van het 1e lid deelden wij reeds mede, het 3e lid luidt: „een afschrift der kaart met een beschrijving, behelzende de breedte en diepte der waterleidingen, wordt door den rechter-commissaris ter goedkeuring toegezonden aan het bestuur der gemeente of gemeenten, waarin de markgronden gelegen zijn."

Het totaal aantal palen voor de uitzetting der schattingssgrenzen en der wegen gebruikt, bedroeg 330, dit getal vermeerderde later nog met die geplaatst voor de afscheiding der strook, waarop de zeedijk om de markgronden zou komen te liggen, voor den aanleg van welken dijk door een bevoegd deskundige, een ontwerp was opgemaakt.

Behalve de kaart voormeld, bedoeld bij art. 19 der Wet, zijn nog noodig kaarten, voorstellende de mark met hare begrenzingen, de schattingssblokken, het net van wegen en waterleidingen en de verder op het terrein voorkomende bijzonderheden als, in dit geval: de drinkdobben en „last not least" de slinken met hunne vertakkingen.

„Het vervaardigen van eene kaart der markgronden is een noodzakelijk kwaad." (1)

Waarschijnlijk zal hiermede wel bedoeld zijn, dat het vervaardigen eener kaart veel geld en veel tijd kost.

---

(1) Vergelijk: *Onze marken*, acad. proefschrift door A. J. M. J. van Wijnbergen.

Intusschen zonder het maken eener kaart, zonder het doen van opmetingen, is eene markverdeeling nu eenmaal niet denkbaar.

En de kaart, uitkomst der opmeting der mark die wij bespreken, vereischte veel velddagen, dus veel geld.

Men dient zich bij de opmetingen maar dadelijk los te maken van het denkbeeld, iets van de oude kadastrale kaarten te kunnen overnemen.

Veel werk in dit geval vereischten de meergemelde Grieën met hare vele slinken. Deze laatsten waren niet gekadastreerd geweest, en bij de vele metingen die later op Ameland plaats hadden, vanwege Domein en Waterstaat, schijnen zij, òf aan de aandacht te zijn ontsnapt, òf wel hebben de vele kronkelingen niet tot nadere kennismaking kunnen uitnoodigen.

„Die slinken moeten ieder voor zijn deel voor niemendal toegedeeld" had de commissie besloten. Zij hielden ons echter een' zomer druk bezig.

De zooeven vermelde overzichtskaarten werden verkregen door kopieën te vervaardigen van de op de schaal 1 : 5000, uit de meetcijfers opgemaakte minuutkaart der markgronden.

Deze kaart verschaft tevens de gelegenheid, een overzicht te verkrijgen over het stelsel van wegen en waterleidingen; waar noodig kan dit dan nog worden gewijzigd.

Op het plan bestemd voor het gemeentebestuur werd gebracht de bestaande openbare weg tusschen de dorpen Nes, Hollum en Ballum, met inbegrip der slooten — waterleidingen — was deze verbindingsweg 14 meter breed; verder voor ieder dorp een reeweg, voorts een drietal strandwegen voor de reddingsboot, en ten slotte de wegen — straten — door de dorpen met de branddobben.

De beschrijving, waarvan het 3e lid van art. 19 gewaagt, gaf voor de slooten — waterleidingen — langs den hoofdweg gelegen, om de 75 meter — de lengte van een slag der waterpassing — de breedte, de bestaande diepte, en de te verrichten uitdieping op, d. i. het toekomstig dwarsprofiel op die plaatsen.

De nieuwe waterleidingen waren op het terrein door piketten uitgezet, in de beschrijving werd het, op de plaatsen waar deze palen stonden aan te brengen dwarsprofiel — breedte op het maaiveld, diepte, en bodembreedte — opgenomen.

Omtrent het lengteprofiel gaf de stand der piketten ten opzichte van het merk van vol zee, aanwezig op 's Rijks-peilschaal te

Nes (1), d. i. hunne ingevulde hoogte ten opzichte van dat peil, inlichting.

Hoewel van minder gewicht zij er ten slotte nog opgewezen, dat in de beschrijving kolommen aanwezig waren voor de invulling der namen van de wegen en de waterleidingen, en der algemeene beschrijving dier zaken.

Art. 20 der Markenwet kent aan den rechter-commissaris en aan de commissie de bevoegdheid toe, indien een gemeentebestuur zijne goedkeuring op het ontwerp der openbare wegen en waterleidingen weigert, in hooger beroep te komen bij Gedeputeerde Staten, wier besluit echter, op grond van strijd met de wet of het algemeen belang, door de Koningin kan worden vernietigd, waarna de Staten gehouden zijn, opnieuw over de zaak uitspraak te doen, met inachtneming der overwegingen die tot vernietiging hadden geleid.

Op grond van dit voorschrift verdient het aanbeveling, dat de landmeter vóór de definitieve inzending der kaart, met het gemeentebestuur in overleg treedt, omtrent de over te dragen wegen en waterleidingen en hunne afmetingen.

Deze voorzichtigheidsmaatregel was door ons genomen, met het gevolg, dat het geheele plan in een vergadering van het gemeentebestuur was goedgekeurd, wat echter dat lichaam niet weerhield, later toch in verzet te komen.

Art. 21 der Wet brengt het onderhoud van de ten openbaren dienst bestaande of door de zorg der commissie aan te leggen of te verbeteren wegen en waterleidingen met de daartoe behoorende kunstwerken, tegen een billijke vergoeding, ten laste van de gemeenten, waarin de markgronden gelegen zijn.

Bij de commissie, zoowel als bij het gemeentebestuur, schijnt veelal een sterke neiging te bestaan om dezen vorm van legateeren zoo min mogelijk in toepassing te brengen.

De commissie wil liefst zoo weinig mogelijk schadevergoeding geven, terwijl de gemeente in den regel deze kans om rijk te worden gaarne misloopt, en kan dat niet, haar aan beperkingen tracht te onderwerpen.

---

(1) A. P. of juister N. A. P. is op *Ameland* niet overgebracht; tusschen A. P. N. (nieuw) A. P. bestaat te Amsterdam geen verschil.

De gemeente Ameland week van deze traditie af, zij wenschte zich, ná de met haar over het onderwerp gehouden gedachtenwisselingen, na hare instemming met het ontwerp betuigd te hebben, naast den bestaanden openbaren weg, nog een tweeden, maar zonder het onderhoud, en weigerde op dien grond hare goedkeuring aan het ontwerp, waardoor het beroep op Gedeputeerde Staten niet kon uitblijven; deze handhaafden echter het project, in welke beslissing het gemeentebestuur heeft berust.

Een besliste leemte in art. 21 der Markenwet is ongetwijfeld, dat er slechts een voorschrift omtrent het onderhoud in voorkomt en het de kwestie wie eigenaar zal zijn, onaangeroerd laat.

De bedoeling der wet is stellig, dat de onderhoudsplichtige tevens eigenaar zal wezen, maar krachtens welken rechtstitel, daarover uit de wet zich niet.

Ook het verleden der mark — waaruit wij volledigheidshalve het volgende mededeelen — geeft in dit opzicht geen licht.

De straten door de dorpen stonden bij het kadaster, o. i. terecht' ten name der mark en niet van de burgerlijke gemeente.

Ameland was eertijds een heerlijkheid, eerst der Camminga's, daarna van de familie thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, die de heerlijkheid aan Johan Willem Friso, Prins van Oranje en Nassau voor 170,000 Carolus guldens verkocht.

Door de verbeurdverklaring der goederen van den stadhouder Willem V, bij zijne vlucht naar Engeland, verloor Ameland zijn laatsten heer.

In de heerlijkheid bestond, vóór de invoering van een burgerlijk bestuur, het markbestuur, dat o. m. belast was met het toezicht en het onderhoud [1] van wegen, waterlossingen en branddobben in de dorpen.

Dit is tot nu toe voor Hollum en Ballum zoo gebleven; — toen het burgerlijk bestuur daar werd ingevoerd, werd deze verhouding niet gewijzigd.

---

[1] Dat het vroeger treurig gesteld was met dat onderhoud, blijkt uit een verhaal voorkomende in den *Frieschen Volksalmanak van 1866*, waarin wordt vermeld dat bij gelegenheid van een bezoek dat de Prins in 1734 te Nes bracht: „al de bestekkingen van hiemen en tuijnen weggebroken waren, opdat Z. H. daarover, bezijden de ordinaire rijdweg, commoder als door denselven konde passeeren".

Te Nes en te Buren daarentegen berust genoemd toezicht bij het gemeentelijk gezag.

De ontbinding en opheffing der mark — der gemeenschap — doet, voor de ten openbaren dienst bestemde zaken onmiddellijk de behoefte aan het beheer door een nieuwe gemeenschap ontstaan, en alleen de gemeente komt hiervoor in aanmerking; zij is op de lijst in art. 17 bedoeld echter uit den aard der zaak niet vermeld, als gerechtigde tot de nalatenschap harer voorgangster, wat betreft wegen en waterleidingen; tusschen haar, de *overlevende*, en de ten *doode* opgeschrevene, de mark, bestaat gegrond op het verleden, geen *familiegraad*, en de markenwet zorgde niet voor een *testament*.

Waar nu volgens art. 639 B. W. eigendom van zaken op geen andere wijze kan worden verkregen dan door toeëigening, door verjaring, door wettelijke of testamentaire erfopvolging, en door opdracht of levering tengevolge van eenen rechtstitel van eigendomsovergang, afkomstig van dengene die gerechtigd was over den eigendom te beschikken, zien wij, om de aangelegenheid in het reine te brengen geen anderen uitweg, dan een handig gebruik, dat gemaakt kan worden van art. 29 der Markenwet.

Dat art. bepaalt: „gedurende de werkzaamheden tot de gerechtelijke verdeeling kunnen, nadat vooraf de markgenooten door het bestuur zijn opgeroepen, de markgronden verkocht worden, wanneer een verkoop van het geheel bij meerderheid van stemmen der aanwezige marktgenooten, of van een deel door den rechter-commissaris, op voordracht der commissie, noodzakelijk wordt geacht."

Deze verkoop geschiedt in het openbaar, onderhandsche verkoop is uitgesloten.

Welnu! men vereenige de wegen en waterleidingen in éénen kavel bij ééne te houden verkooping en late de gemeente als kooper optreden.

Het is nog onbeslist of zulks bij deze mark zal plaats hebben.

Dezelfde weg kan worden ingeslagen tegenover de wegen en waterleidingen, die niet voor den openbaren dienst bestemd zijn, tegenover de bedrijfswegen, die ten behoeve der kavels waarin de mark zal worden verdeeld zijn aangelegd.

Hun aantal was bij deze markverdeeling zeer talrijk, veelal worden zij gevoegd bij de aangrenzende kavels die dan bezwaard zijn met het onderhoud.

Van dit gebruik is voor de verdeeling onder Hollum en Ballum afgeweken, omdat het, wijl zij zijn gelegen in een waterschap — „de Grieën" — met het oog op een goed onderhoud gewenscht werd geacht, hen in eigendom, onderhoud en beheer bij dat lichaam te brengen.

In zeer algemeene bewoordingen geven de artt. 23 en 24 der Wet den weg aan, die gevolgd moet worden, ter oplossing van het gemeenschappelijk bezit in individueelen eigendom.

Art. 23 bepaalt:

„De commissie waardeert de verschillende gronden met het oog op hun aard en ligging.

Zij bepaalt den aard en de hoegrootheid der schadeloosstelling te ontvangen, voor het gemis van zakelijke rechten en voor het verbreken van verhuringen. (1)

Zij maakt de kavelingen, waarbij aan ieder rechthebbende zijn aandeel wordt toegedeeld, met in achtneming van het bij art. 24 bepaalde.

Zij doet op de kaart brengen de uit- en overwegen naar en van den openbaren weg en de waterloozingen naar de openbare waterleiding.

Zij onderwerpt een en ander aan de goedkeuring van den rechter-commissaris."

Art. 24 — waarnaar in art. 23 wordt verwezen — gelast in het 1e en 2e lid.

„Aan hen, die alleen krachtens ingezetenschap tot het genot van markgronden gerechtigd zijn, zonder zelf een eigendomsrecht te hebben, wordt geen aandeel toebedeeld, doch aan de gemeente of afdeeling eener gemeente, aan welker ingezetenschap zij dat genot ontleenen, wordt een derde gedeelte toebedeeld van het aandeel, dat zij verkrijgen zouden, indien hun recht dat van eigendom ware, welk gedeelte wordt gekort op het aandeel van ieder der overige markgenooten naar evenredigheid.

Die toebedeeling aan de gemeente of afdeeling eener gemeente

(1) „Behoudens schadeloosstelling van de huurders, worden door de gerechtelijke verdeeling de bestaande overeenkomsten van huur en verhuur van markgronden verbroken."

De verhuring op korten termijn had tot gevolg, dat uitkeeringen naar aanleiding van dit voorschrift, voorkomende in art. 22 der Wet, niet behoefden te geschieden.

heeft niet plaats, indien deze zelf een recht van eigendom heeft op het gedeelte, tot welks genot hare ingezetenen gerechtigd zijn, en haar op dien grond een aandeel wordt toebedeeld."

De schatting is verricht door de daartoe vooraf beëedigde commissie, en niet, als bij andere markverdeelingen wel is voorgekomen, door speciaal voor dezen arbeid benoemde personen.

Hollum zoowel als Ballum was in de commissie, die uit vijf leden bestond, door twee markgenooten vertegenwoordigd, door den rechter-commissaris benoemd uit eene voordracht der gezamenlijke markgenooten.

Bij de benoeming der commissieleden — markgenooten — die, wijl zij uit twee dorpen afkomstig waren voor tegenstrijdige belangen moesten optreden, had meer hunne algemeene geschiktheid voor de waarneming van het lidmaatschap, dan hunne bizondere geschiktheid voor, of reeds bewezen bekwaamheid als schatter den doorslag gegeven.

De aanstelling van afzonderlijke schatters ter voorlichting der commissie, waaraan wij de voorkeur zouden schenken, zou op Ameland hoogstwaarschijnlijk op plaatselijke bezwaren zijn afgestuit.

Zij had tegen, dat men daartoe personen zou hebben moeten kiezen „van den vasten wal", zooals de eilanders het uitdrukken, van wie niet te verwachten is, dat zij op de hoogte zijn met de toestanden van den grond op de eilanden; — deze schatters zouden aan den arbeid getogen, de locale toestanden, factoren die bij de schatting niet mogen worden verwaarloosd, niet tot hun recht hebben kunnen brengen.

Nu liep, dank zij het beleid van het vijfde commissielid en de voortdurende tegenwoordigheid van den rechter-commissaris, de schatting vlug van stapel.

Voor de schatting werd gebruik gemaakt van — en gevolgd de, door den landmeter op de schaal 1 : 5000 opgemaakte kaart, waarop de vier reeds vermelde hoofdklassen, door het net van wegen en waterleidingen in 57 blokken geplitst, waren voorgesteld.

Tengevolge van de splitsing van nog enkele der reeds gevormde blokken tijdens de schatting, werd het totaal aantal dier elementen op 75 gebracht.

De schattingcijfers wisselden zeer af, zij liepen van *f* 5.— tot *f* 500.— de hectare; — de slinken werden op nihil gewaardeerd.

De commissie was, ten einde een ongestoord en regelmatig verloop aan de schatting te verzekeren, steeds vergezeld van den landmeter; zij kon, indien zij daaraan behoefte gevoelde, ieder oogenblik een beroep op zijn technischen bijstand doen.

Van de schatting werd in drievoud aanteekening gehouden, de commissie, de rechter-commissaris en de landmeter vulden ieder een lijst in.

De drie lijsten werden vergeleken, waarna een gezegeld verslag, behelzende de uitkomsten der schatting, werd opgemaakt, gewaarmerkt door de handteekeningen van allen, die aan den arbeid hadden medegewerkt.

Aan het opmaken der kavelingen, gaat de waardeberekening der geheele mark, waaruit de waarde der *eenheid* wordt afgeleid, vooraf.

Het noodzakelijk kwaad — in tweevoudige beteekenis op grooter schaal dan tot nog toe — is alweer de reddende engel.

Konden kaarten op de schaal 1 : 5000 in het beschreven stadium der werkzaamheden in onze behoefte voorzien, voor het opmaken der kavelingen is zulks niet meer het geval, waarom, in aansluiting met de niet hermeten bladen der gemeente Ballum, „tien" kadastrale plans op de schaal 1 : 2500 werden aangelegd.

Op deze bladen, de toekomstige minuutplans voor het kadaster, werd al het gemetene en geprojecteerde gekaarteerd, en werd *later* de eigenlijke verdeeling uitgevoerd.

Allereerst deden zij dienst voor de berekening van:

1. de grootte der schattingsblokken,
2. de grootte der wegen en waterleidingen bedoeld bij art. 1ᶜ der Wet,
3. de grootte der bedrijfswegen en der waterleidingen die aan het Waterschap „de Grieën" zouden overgaan, en
4. de grootte der strook benoodigd voor den geprojecteerden zeedijk om de markgronden.

Na vaststelling der grootten werd een staat aangelegd waarop voorkwamen:

a. het nommer van het schattingssblok,
b. de grootte van het schattingssblok,
c. het schattingcijfer per hectare,
d. de totaalwaarde van het blok of element, en
e. de grondsoort waartoe het behoorde.

De totaalgrootte en de totaalwaarde der mark werden door optelling verkregen; en wijl ieder deelgerechtigde een aandeel zand- en een aandeel kleigrond zou ontvangen, werd zoowel de totaalgrootte als de totale waarde dier twee grondsoorten, in den staat afzonderlijk vermeld.

Ten behoeve der individueele toedeeling is als gegeven noodig de waarde der *eenheid*, die aan de verdeeling ten grondslag ligt; voor Hollum en Ballum dus van het *achtendeel*.

Van de berekening dier waarde, voorkomende in een bescheiden dat kortweg „verdeelingsstuk" wordt genoemd, laten wij een beknopt overzicht hier volgen.

Aanwezig bleek te zijn:

aan zandgronden	*733.84.40*	*H.A. ter waarde van*	*f 51032.55*
„ kleigronden	*389.72.85*	*„ „ „ „*	*„ 166926.93*
Totaal	*1123.57.25*	*H.A. ter waarde van*	*f 217959.48*

In de mark komen voor *gewaarden*, d. z. „zij die zelf een eigendomsrecht hebben", en *ongewaarden*, d. z. „zij die alleen krachtens ingezetenschap tot het genot der markgronden gerechtigd zijn."

Hunne belangen loopen uiteen, de ongewaarden, de ingezetenen, zijn in den regel tegen eene verdeeling gekant, daar het genot, voor hen gelegen in het medegebruik van het onverdeeld geheel, door hen hooger wordt geschat, dan het genot voor hen gelegen in het toekomstig gemeenschappelijk gebruik van het één derde, waarvan art. 24 der Wet spreekt.

Uit de aanwezigheid van gewaarden en ongewaarden vloeit voort, dat naast de berekening van de waarde van het achtendeel, in het verdeelingsstuk voorkomt de berekening van de waarde van het ingezetendeel; — en uit den verschillenden aard der bezeten rechten, dat de totaal bedragen — de verdeelsommen — waaruit deze waarden gevonden worden, niet aan elkander gelijk zijn.

De verdeelsom voor de ongewaarden werd berekend door de geschatte waarde van alle in de mark gelegen, aan het toekomstig bedrijf dienstbaar te maken gronden,

ad		*f 217959.48*
te vermeerderen met:		
1e. de geschatte waarde der gronden benoodigd voor den aanleg van: wegen en waterleidingen, zeedijk (1) *enz. . . . .*	*ad*	*. . . . . .*
2e. het gekapitaliseerd bedrag van de weidegelden der drie dorpen, ...	*ad*	*f 11281.50*
3e. het bedrag, dat de verkoop — krachtens art. 29 der Wet, van reeds vroeger van de mark afgescheiden en door de gemeenschap in cultuur gebrachte gronden — gehouden ter verkrijging van fondsen ter bestrijding der verdeelingskosten (2) *opbracht . . . . . .*	*ad*	*. . . . . .*
zij beloopt dus in totaal		*f 261205.64*

Het aantal ongewaarden bedroeg:

te Nes	*90*	*gekap. bedrag der weidegelden*	*f 4500.—*
te Ballum . . .	*140*	*„ „ „ „*	*„ 3390.75*
te Hollum . . .	*140*	*„ „ „ „*	*„ 3390.75*
dus . . : . . .	*370*	*aandeelen bezwaard met: . .*	*f 11281.50*

en het aantal gewaarden:

te Nes en te Buren	*32*
te Ballum . . .	*514*
te Hollum . . .	*606*
maakt	*1522 aandeelen.*

Het aantal gewaarden en ongewaarden bedroeg dus 1522.

(1) Hieronder zijn niet begrepen de wegen en waterleidingen die reeds bestonden, — deze vermeerdering is billijk, wijl de sub 1e genoemde zaken de ontginning — het individu — ten goede komen; omdat de overlevende kleine gemeenschap, met de wegen en waterleidingen niets heeft uit te staan.

(2) Bij arrest van den Hoogen Raad is beslist, dat ingezetenen niet hebben bij te dragen in de verdeelingskosten, na de verdeeling blijven zij in denzelfden toestand als te voren, zij zetten het gemeenschapsleven der oude mark op kleiner schaal voort, met de gemeente als hoofd en regulateur.

*De waarde aan een **vrij** aandeel der ongewaarden beloopt in geld:*
$\frac{261205.64}{1522} = f\ 171.62.$

De ingezetenen, der drie dorpen Nes, Ballum en Hollum, zouden krijgen, als zij volle eigenaren of markgenooten waren: . . . . *370 × 171.62 = f 63499.40*
minus het gekap. bedrag der weidegelden, ad . . . . *„ 11281.90*

dus: . . . . *f 52217.90*
doch bekomen in hunne hoedanigheid van ingezetenen, volgens art. 24 der Wet, slechts één derde dezer som, ad *„ 17405.96*

Het aandeel der ingezetenen van Nes in het gevonden bedrag wordt . . . . *f 3648.60*
want . . . 90 × f 171.62 = f 15445.80
verminderd met . . . . *„ 4500.—*

geeft . . . . *f 10945.80*
waarvan het 1/3 is: . . . . . . *„ 3648.60*
voor de ingezetenen van Ballum wordt het: . *„ 6878.68*
want. . 140 × f 171.62 (1) = f 24026.80
verminderd met . . . . *„ 3390.75*

geeft . . . . *f 20636.05*
waarvan het 1/3 is: . . . . . . *„ 6878.68*
voor de ingezetenen van Hollum gelijk aandeel ad „ 6878.68

maakt te samen voor alle ingezetenen weer . . . . . *f 17405.96*

---

(1) De waarde van het vrije aandeel kan ook langs algebraïschen weg worden afgeleid; men noeme x het *aantal vrije* aandeelen, overeenkomende met de 370 bezwaarde aandeelen, — en y, de *waarde* aan het vrije aandeel, dan levert de oplossing der onderstaande vergelijkingen de onbekende grootheden,

$$y = \frac{249924.15}{1522 + x - 370};\quad (370 - x)\, y = 11281.50.$$

Oplossing:

$$1522\,y + x\,y - 370\,y = 249924.14 \qquad 370 - x = \frac{11281.50}{171.62}$$

$$-\,x\,y + 370\,y = 11281.50 \qquad x = 370 - \frac{11281.50}{171.62} = 370 - 65.74$$

$$1522\,y = 261205.64 \qquad x = 304.26$$

$$y = 171.62$$

249924.14 = de verdeelsom — het gekap. bedrag der weidegelden.

Er ligt buitendijks, bewesten de **Slink**:

aan zand voor	*f 584.62;*	*aan klei voor f 9505.50*
hiervan wordt aan de Nesser ingezetenen toebedeeld, aan zand voor	*„ 584.62;*	*„ „ „ „ 3063.98*
blijft aan zand voor.	*f 0.—;*	*aan klei voor f 6441.52*

welke overblijvende buitendijks gelegen gronden worden verkocht.

Er is in totaal aanwezig: (1)

aan zand voor	*f 51032.55;*	*aan klei voor f 166926.93*
hiervan af „ „ „	*„ 584.62;*	*„ „ „ „ 9505.50*
blijft aan zand voor . . .	*f 50447.93;*	*aan klei voor f 157421.43*

ten behoeve der gewaarden en ongewaarden van B a l l u m *en* H o l l u m.

Ter bepaling van het aandeel in zand en klei aan de ingezetenen van Ballum en Hollum toekomende, wordt de verhouding van zand tot klei genomen, als *1 deel* tot *3 deelen*.

Aan de ingezetenen van B a l l u m *wordt uitgekeerd. . f 6878.68*
en wel, . . aan zand f 1723.16; aan klei f 5155.52
aan die van H o l l u m *. . . . . „ 6878.68*
en wel, . . aan zand „ 1723.17; „ „ „ 5155.51
totaal aan zand. . . f 3446.33; aan klei f 10311.03
totaal der twee uitkeeringen f 13757.36 f 13757.36

Als totaalrestant, (2) *na de uitkeering van het Nesser ingezetendeel, en na den verkoop der na die uitkeering overgebleven buitendijksche gronden, kregen wij:*

aan zand voor	*f 50447.93;*	*aan klei voor f 157421.43*
hiervan gaat af voor de toedeeling aan B a l l u m *en* H o l l u m, *aan zand voor. . .*	*„ 3446.33;*	*„ „ „ „ 10311.03*
blijft ten slotte voor de gezamenlijke gewaarden, aan zand voor	*f 47001.60;*	*aan klei voor f 147110.40*

(1) Zie den aanvang van het overzicht.
(2) Zie even vroeger.

De waarde van een zandaandeel der markgenooten wordt: . . . . $\frac{47001.60}{1152} = f\ 40.80$

en de waarde van een kleiaandeel der markgenooten wordt: . . . . $\frac{147110.40}{1152} = „\ 127.70$

de totale waarde van het aandeel, afgezien van zand en klei, dus *f 168.50*

Het „verdeelingsstuk", de kern der geheele verdeeling, is door den landmeter opgemaakt en aan de goedkeuring van den rechter-commissaris onderworpen; het werd geregistreerd en lag later krachtens art. 25 der Wet ter visie.

Is de waarde der éénheid eenmaal vastgesteld, dan geeft de berekening van ieders aandeel in geld, aan uit te keeren zand- en kleigrond, weinig moeite, indien voor een strenge contrôle wordt zorg gedragen, wat gebiedend noodig is, wijl de minste fout tengevolge heeft dat men met de verdeeling niet uitkomt.

Ter vereenvoudiging der berekeningen verdient het aanbeveling

REGISTER VA

Volg-nummer.	RECHTHEBBENDEN gerangschikt volgens het verdeelingsplan.	Volg-nummer der lijst art. 17 der wet of latere titel.	Aantal achtendeelen.	komt toe aan: zandgrond voor:		kleigro voor:
1	2	3	4	5		6
				g.	c.	g.
11	BOELENS. TRIJNTJE PIETERS Wed. SIPKE SIPKES DE JONG te *Nes.*	70 en dl. 1078 n°. 79.	5	204	—	638 5

De kolommen 1 tot 6 werden ingevuld, na de rangschikking der gerechtigden volgens de artt. 19, 20 en 21 van het plan

de eenheidcijfers voor zand en klei op tientallen van centen af te ronden; bij het vaststellen van de totaalcijfers der uitkeering aan de ingezetenen was men hier op bedacht.

Op grond van administratieve overwegingen werd de lijst der rechthebbenden tot op den dag bijgewerkt, uit de tusschentijds ingekomen akten en memories van successie; door dezen maatregel wordt de afronding van het toekomstige individueel bezit der voormalige markgenooten intensiever, wordt art. 21 van het plan van verdeeling nagenoeg letterlijk uitgevoerd.

De aanspraken die de markgenooten ieder voor zich konden doen gelden liepen zeer uiteen; de 1152 aandeelen der 232 eigenaren waren te rangschikken in 42 groepen oploopende van $^1/_2$ tot $45^1/_2$ achtendeel.

Eenige regelmaat is, als van zelf spreekt, in de opklimming niet te bespeuren, er zijn gerechtigden tot $2^1/_8$, $4^3/_4$, $8^1/_8$ enz. achtendeel.

Van het geheel levert het verkavelingsregister een ordelijk overzicht, ter toelichting onzer mededeelingen lasschen wij een gedeeltelijk ingevulde bladzijde van dat register hierin.

RKAVELING.

WORDT TOEBEDEELD:											ontvangt aan:				
in zandgrond.					in kleigrond.						zandgrond.		kleigrond.		Aanmerkingen.
grootte.			waarde.		kavelnummer.	grootte			waarde.		te veel.	te weinig.	te veel.	te weinig.	
8			9		10	11			12		13	14	15	16	17
h.	a.	c.	g.	c.		h.	a.	c.	g.	c.	g.	g.	g.	g.	
1	46	53	202	50^5	7		31	17	155	85		$1,49^5$	$1,49^5$		2 achtendeelen afkomstig van volgn^o. 103 der lijst.
					22		96	83	484	14^5					

van verdeeling, de kolommen 7 tot 17 geleidelijk, naar gelang de kavels werden gevormd; aan het slot werd vermeld

welke kavels bevoorrecht of bezwaard zouden zijn met *reed.* [1]

Op ongezegeld papier opgemaakt werd het register vóór de onderteekening gezegeld.

Art. 23 der Wet draagt aan de commissie het opmaken der kavelingen op, wij meenen te moeten betwijfelen of ooit een markverdeeling is voorgekomen, eenvoudig genoeg om te mogen verwachten, dat aan de letter der wet uitvoering werd gegeven.

Is een verkaveling van zeer grooten omvang, en zijn er verschillende grondsoorten in betrokken, dan achten wij het voor de commissie een arbeid, die geheel boven hare krachten gaat, dan kan zij o. i. er slechts in adviseerende houding tegenover staan.

Het vormen der kavels en de zooeven vermelde rangschikking werd door den landmeter geheel zelfstandig uitgevoerd; zelfs niet op een schijn van bevoorrechting kan dus later worden gewezen.

In afkeurenden zin bespraken wij in den loop van ons overzicht, het in een vroeger maatschappelijk tijdperk gebruikelijk verdeelsysteem, wederkeerig werd het nieuwe dat wij toepasten door de Amelander markgenooten aanvankelijk ongunstig beoordeeld.

„*Stukken en brokken*" waren het, die wij hen toedachten, zoo meenden zij, wijl de verhouding van de breedte tot de lengte der kavels was als 1 : 1 of 1 : 2, en bij uitzondering als 1 : 3.

Op de Amelanders, gehecht aan en vastgegroeid in hunne strooken, die bij een breedte van 5 tot 10 meter soms een lengte hebben van 300 tot 500 meter, moest de ontworpen verdeeling een vreemden wonderlijken indruk maken, tot op zekere hoogte zelfs eenigszins wantrouwen wekken, welke gewaarwordingen echter weldra verdwenen, onder den invloed der volgende redeneering waarvoor zij toegankelijk bleken.

Een perceel grond van zuiver rechthoekigen vorm ter grootte van één hectare, met grenzen ter lengte van 100 meter, heeft een omtrek van 400 meter; d.i. 450 meter omtrek *minder*, dan een perceel, een *strook* grond, ter grootte van één hectare hij zuiver rechthoekigen vorm bezit, indien het 25 meter breed en 400 meter lang is.

Onderstellen wij dat in beide gevallen een sloot ter breedte van 2 meter de gemeenschappelijke grens vormt, dan staat de eigenaar van het perceel in het eerste geval 4 are en in het tweede geval

---

[1] B.W. art. 733, 3e lid. «recht van weg».

8 are 50 centiare voor de erfscheiding af; een besparing aan oppervlakte ter grootte van 4 are 50 centiare vloeit dus uit den eerst gekozen vorm voort; of, en dat spreekt nog meer, een bate van *f* 19.35, gerekend tegen het gemiddeld getaxeerd bedrag van *f* 430. per hectare, der kleigronden.

Bij een diepte van 1 meter, en aangenomen dat de kanten loodrecht worden afgegraven, eischt het eerst gekozen voorbeeld 450 kubieke meter *minder* grondverzet dan het tweede, overeenkomende met een besparing aan arbeidsloon van *f* 45.—.

De geheele bezuiniging bedraagt op één hectare dus: *f* 64.35 of 15 % van de waarde, de aanzienlijke jaarlijks terugkeerende onderhoudskosten buiten beschouwing gelaten. Eene afscheiding met puntdraad zou een meerdere uitgave per hectare van *f* 100.— vorderen, en daarbij de kosten van onderhoud tot een veel hooger bedrag, dan waarop voor een sloot moet worden gerekend, opvoeren.

Deze redeneering geldt niet onverzwakt voor de zandgronden, wijl op Ameland veelal *grupjes* of *ruggen*, ter breedte van 4 tot 5 decimeter, in die terreinen als afscheiding dienst doen.

Als uitkomst eener matige berekening over de 390 H.A. klei- en de 734 H.A. zandgronden, zou verkregen worden, een besparing van 25 mille, voor de eigenaren voortspruitende uit het aanvankelijk door hen gewraakte, door ons toegepaste „stukken- en brokkensysteem."

De traditie van het verleden was niet bestand tegen de logica onzer eenvoudige bewijsvoering, de Amelanders werden hunne oude perceelindeeling afvallig, over strooken werd niet meer gerept. (1)

Wij deelden reeds mede, dat ten behoeve der verkaveling de geheele mark over 10 bladen, houdende de schaal 1 : 2500, was voorgesteld; m. a. w. de *verdeelingsblokken*, d. z. oppervlakten begrensd door wegen, waterlossingen of andere vaste scheidingen, en de *schattingsblokken* waren op genoemde schaal in teekening gebracht.

Een verdeelingsblok kon geheel zijn voortgekomen uit één en hetzelfde schattingsblok, of zijn samengesteld uit twee of meer schattingsblokken of gedeelten daarvan.

---

(1) Belangrijke mededeelingen omtrent den invloed door vorm en afmeting der perceelen op het landbouwbedrijf uitgeoefend, vindt men in: A. Hüser. *Die Zusammenlegung der Grundstücke* blz. 112 e.v.

De markverdeeling heeft op de landverlegging voor, dat bij de eerste, nog gunstiger toestanden dan bij de laatste, in het leven kunnen worden geroepen.

Aan de berekening der inhoudsgrootte was de grootst mogelijke zorg besteed, en nauwlettend had de vereffening plaats gevonden, waardoor zoowel de totaalgrootte der verdeelingsblokken met de totaalgrootte der schattingsblokken in overeenstemming werd gebracht, als beider totaalwaarden.

De verdeelingsblokken werden voor de verkaveling, indien mogelijk door evenwijdige lijnen, in zoogenaamde *berekenblokken* gesplitst.

Uit deze onderdeelen, de *verdeelingselementen*, werden de kavels, de *toekomstige perceelen* samengesteld, met inbegrip van de kavels voor de ingezetenen van Hollum en Ballum werden er ten behoeve der 232 eigenaren 502 gevormd.

Bij het samenstellen der kavels werd nagegaan, hoeveel aandeelen in een verdeelingsblok zouden kunnen plaats vinden; een afgerond aantal was zulks nimmer, wat tot toedeeling van *meer* of *minder* zand of klei noodzaakte, ten einde het overhouden van voor de perceelindeeling hinderlijke restanten te voorkomen. Deze vereffening blijkt uit de kol. 13 tot 16 van het verkavelingsregister.

De bloksgewijze toedeeling roept een bloksgewijze contrôle in het leven, waardoor mogelijke vergissingen, wijl zij onmiddellijk aan het licht komen, zich niet kunnen voortplanten.

Alleen bij enkele groote eigenaren werd afgeweken van het beginsel, om zand- en kleigrond — ieder afzonderlijk — toe te wijzen.

De geheele verdeeling der mark is sluitend gemaakt, zonder dat eenige verrekening in geld behoefde plaats te vinden; de zandgrondrekening sloot af met een overschot van 3 cent.

Van elk kavelnummer werd door den landmeter een beschrijving opgemaakt in hoofdzaak behelzende:

de lengte en de breedte tot in centimeters, de grootte tot in centiaren,

de vermelding, uit welk schattingsblok of uit welke schattingsblokken voortgekomen, en voor hoeveel,

de totaalwaarde,

den naam van den toekomstigen eigenaar, en ten slotte, mededeelingen omtrent onvermijdelijke verrekeningen.

Met behulp dezer beschrijving is het veldwerk, ten behoeve van de latere uitzetting der grenzen op het terrein, gemakkelijk en nauwkeurig samen te stellen; ook het kavelregister berust op deze kavelbeschrijving.

Grenzen in het midden van een verdeelingsblok gelegen, zijn immer gebracht, behoudens noodzakelijke uitzonderingen, loodrecht op de richting van de lengteas der betrokken kavels, hierdoor is de uit-

zetting gemakkelijk en vlug, met het prisma van Bauernfeind te verrichten en te controleeren.

Toen de verkaveling op de toekomstige kadastrale minuutbladen gereed gekomen was, werden van deze kaarten kopieën gemaakt, waarop in *zwart* het nommer van den kavel, in *blauw* het nommer van het schattingsblok en in *rood* het nommer van het verdeelingsblok werd vermeld.

De grenzen der kavels werden door volle zwarte lijnen, en de grenzen der schattingsblokken door gestippelde blauwe lijnen weergegeven.

De kaarten werden gezegeld en daarna opeenvolgend, door den landmeter, de commissie en den rechter-commissaris geteekend.

Aan het verkavelingregister werd toegevoegd een gezegelde „*toelichting bij de verkaveling*", waarin o.a. bepalingen omtrent dammen, omtrent de afscheiding der kavels door steenen zuiltjes, omtrent de vergoeding wegens het hebben van reed en omtrent de berging van aarde door grondwerk opgeleverd enz. voorkomen.

Ter toelichting en tot slot van dit deel onzer beschouwingen, laten wij een voorbeeld van beschrijving van kavelnommers hier volgen:

Kavel 24 *(klei). Verdeelingsblok* ***3***.
Lengte: 61 m. 69 c.m. Breedte: 82 m. 81 c.m.
Grootte: 51 a. 08 c.a = f 255,40 = 2 aandeelen,
zijnde van:
Schattingsblok ***3***: *51 a. 08 c.a. = f 255,40.*
toegedeeld aan: JACOB HEERES SCHOLS te *Nes.*

Kavel 46 *(zand). Verdeelingsblok* ***16***.
Lengte: 275 m. 18 c.m. Breedte: 200 m. 00 c.m.
Grootte: 5 h.a. 50 a. 35 c.a. = f 316,20 = 7¾ aandeel,
zijnde van:

Schattingsblok	***19a***:	*1*	*h.a.*	*03*	*a.*	*50*	*c.a.*	=	*f*	*196,65.*
id.	***11a***:		„	*08*	„	*25*	„	=	„	*9,90.*
id.	***11b***:	*4*	„	*38*	„	*60*	„	=	„	*109,65.*
	totaal:	*5*	*h.a.*	*50*	*a.*	*35*	*c.a.*	=	*f*	*316.20.*

toegedeeld aan: JAN ALES DE BOER te *Ballum.*

Dat niet van alle kavels de afmetingen worden opgegeven blijkt uit:

***Kavel 31** (zand). Verdeelingsblok 8. Oostkant.*

Grootte: 9 h.a. 37 a. 76 c.a. = f 1418,63 = bijna $35^1/_2$ aandeel,

zijnde van:

Schattingsblok 5b:	*4 h.a.*	*04 a.*	*90 c.a.*	=	*f 101,23.*
id. 4:	*5 „*	*26 „*	*96 „*	=	*„ 1317,40.*
dobbe:		*05 „*	*90 „*	=	*nihil.*
totaal:	*9 h.a.*	*37 a.*	*76 c.a.*	=	*f 1418,63.*

*zijnde de gesplitste berekenblokken **f** en **g** geheel = f 1235,73; bij van berekenblok **h** voor: f 182,90 = 73 a. 16 c.a.*

73 a. 16 c.a. = gemidd. lengte: 133 m. 50 c.m. en breed: 54 m. 80 c.m.

***Nota.** De scheiding met kavel 33 is eene rechte lijn, getrokken loodrecht op de as van den zuidelijken weg en wel, met het zuideinde op 54 m. 80 c.m. van af de klassescheiding westwaarts gemeten, langs den noordkant van dien weg en met het noordeinde op 51 m. 80 c.m. van af den triangulatie-steen **e**, oostwaarts gemeten, langs den gemeenteweg.*

***Pro mem.** $35^1/_2$ aandeel = f 1448,40. Ontvangt aan zand te weinig voor f 29,77, moet dit bedrag aan klei meer hebben. Verrekenen met de Doopsgezinde Diaconie.*

toegedeeld aan: DE ALGEMEENE ARMVOOGDIJ.

Als aan iemand te weinig zand werd toebedeeld, moest een ander dit bedrag aan zand meer ontvangen ter bewaring van het evenwicht; verrekenen met de Doopsgezinde Diaconie wil dus zeggen, dat deze een te veel aan zand ad *f* 29.77 zal ontvangen.

De verplichting die wij op ons namen door het opschrift geplaatst boven het eerste gedeelte onzer verhandeling, noopt ons aan de lezers nog eenige aandacht te vragen voor enkele der op de artt. 23 en 24 volgende wetsbepalingen.

Art. 25 schrijft voor: „de verkaveling gedurende vier weken voor belanghebbenden ter inzage te leggen op het huis der gemeente of gemeenten, waar de markgronden gelegen zijn; en, dat de rechter-commissaris van deze nederlegging kennis zal geven door aanplakking, met bepaling van tijd en plaats waarop belanghebbenden

voor hem kunnen verschijnen, persoonlijk of bij schriftelijk daartoe gevolmachtigden, ten einde hunne bezwaren te doen kennen."

De navolgende stukken hebben, ter voldoening aan dit wetsartikel, ter visie gelegen:

1. eene beschikking van den rechter-commissaris, waarin de, tengevolge titel of successie nader bijgewerkte volledige lijst van rechthebbenden, het opgemaakte plan van verdeeling en eenige andere bescheiden,
2. het verslag van de waardeering,
3. het door den landmeter opgemaakte „verdeelingsstuk",
4. negen kaarten van verkaveling,
5. het register van verkaveling, en
6. de daarbij behoorende toelichting.

Al deze stukken waren gezegeld en geregistreerd, dit laatste ingevolge art. 40 der markenwet kosteloos.

In de aanplakking was tevens aangekondigd, dat de landmeter gedurende de ter visie ligging der stukken des zaterdags zitting zou houden tot het geven van inlichtingen; van deze gelegenheid werd druk gebruik gemaakt.

Op de zitting na afloop der ter visie ligging gehouden door den rechter-commissaris, werden twee bezwaren ingebracht.

Het eerste betrof de schatting van een zeker blok; het tweede, de splitsing in 3 naast elkaar gelegen kavels, van eenzelfde schattingsblok, waardoor toevallig aan een al het slechte en aan een ander al het beste van dit blok ten deel zou vallen. Het tweede bezwaar was ook een gevolg van de schatting, daar grond, die onderling in waarde meer dan de helft verschilde, wel in twee blokken had mogen geschat worden.

Het eerste bezwaar werd uit den weg geruimd door den betrokken eigenaren eene schadeloosstelling toe te kennen en aan het tweede werd tegemoet gekomen door eene gewijzigde verkaveling der drie kavels.

Tegen de „eigenlijke" verkaveling en de toedeeling werd geen enkel bezwaar ingebracht.

De wijzigingen lagen ingevolge art. 27 der Wet veertien dagen ter visie; na verloop van dezen termijn werd weer eene bijeenkomst gehouden, waarop niemand verscheen.

Hiermede was de verdeeling een voldongen feit, het gebouw was

op papier gereed, en de landmeter kon overgaan tot de uitzetting der grenzen van de kavels op het terrein, dòor steenen zuiltjes lang 4 à 5 d.m.

Is dit werk afgeloopen dan kan de akte van scheiding worden opgemaakt, die, na onderteekening door de commissie en den rechter-commissaris, in de openbare registers wordt overgeschreven; — zoover zijn de zaken bij deze verdeeling evenwel nog niet gevorderd.

„Of nu ieders aandeel zuiver is?"

Ter beantwoording dezer vraag brengen wij in herinnering, — dat de vier hoofdklassen der schatting door het net van wegen en waterleidingen, in schattingsblokken waren gesplitst; dat de geheele mark door datzelfde net zich in verdeelingsblokken had opgelost, en dat, waar bij uitzondering een verdeelingsblok uit één der vier hoofdklassen der schatting voortkwam, het regel was, dat twee of meer klassen hiertoe hun tribuut hadden geleverd.

Neemt men nu hierbij nog in aanmerking, dat de verdeelingsblokken voor de toedeeling, ten behoeve van de vorming der kavels, weer in berekenblokken, bijwijlen tot een aantal van 30 tot 40 waren onderverdeeld, en dat de grondsoorten die in de mark voorkwamen, veelvuldige afwisseling aanboden, dan behoeft het niet te bevreemdan, dat niet alle kavels de zuivere aandeelenwaarde vertegenwoordigden.

Door een kavelsgewijze herschatting der mark en een daarop berustende vereffening der verschillen in geld, had de ontstane ongelijkheid kunnen worden opgeheven, indien althans de markgenooten zonder onderscheid tot betalen in staat waren geweest. ([1])

([1]) Iedere schatting geeft uit haren aard slechts benaderende uitkomsten, juister, meer in overeenstemming met de werkelijkheid, naarmate zij nauwgezetter wordt uitgevoerd.

Op een tweeden weg willen wij daarom wijzen, die hoogst waarschijnlijk tot het gewenschte doel zou kunnen leiden; in ons land werd hij voor zooveel ons bekend, nog nimmer bewandeld, in Duitschland wordt hij, bij de uitvoering der landverleggingen, ingeslagen.

Iedere bodemschakeering die op het landbouwbedrijf en zijn opbrengst werkelijk van invloed is, wordt in het Duitsche stelsel van schatting opgenomen.

Wanneer het aantal klassen en de kenmerken te hunner onderscheiding zijn vastgesteld, wordt perceel na perceel, voor het geheel of voor gedeelten, in de schattingschaal gerangschikt.

Men noemt dezen arbeid de «Specielle Bonitierung».

Art. 31 legt aan de bewaarders der hypotheken en van het kadaster de verplichting op, der commissie op hun aanvraag kosteloos inzage te geven van de betrekkelijke kadastrale stukken, plans en registers.

In art. 35 wordt o.m. voorgeschreven, alle boeken, kaarten en papieren die tot het markbeheer behoord hebben, over te brengen naar de verzameling van 's Rijks oude archieven in de provincie.

Omtrent de stukken de verdeeling zelf betreffende is niets bepaald,

---

De aanwijzing voor ieder perceel, der gedeelten die tot verschillende grondsoorten behooren, vindt onder leiding van den deskundigen landmeter door twee bij keuze aangewezen schatters plaats. Bij de landverlegging woont de landmeter als regel de geheele schatting bij, evenals ter gelegenheid van de markverdeeling op Ameland zulks bij uitzondering het geval is geweest.

De beste gronden worden het eerst behandeld, de schatters betreden ieder grondstuk, zij laten proefgaten graven naarmate daaraan behoefte is, en wijzen de klasse aan.

Het onderzoek der proefaarde geschiedt zonder technische hulpmiddelen, slechts door bezichtiging van den bovenkorst en van den ondergrond, en door fijn wrijven van enkele monsters tusschen de vingers.

Een onderzoek naar het doorlatingsvermogen van den bodem, van water en lucht, vindt bovendien op sommige plaatsen, regel is het niet, met instrumenten plaats.

De afstand der boorgaten hangt af van de terreinformatie, zelden bedraagt hij echter meer dan 20 tot 25 meter.

De klassenovergangen worden op het terrein door baken uitgezet, tijdens de aanwijzing door den landmeter opgemeten en op bizonder voor dit doel aangelegde veldwerken — *Bonitierungsrisse*, — aangeteekend.

De landmeter draagt verder zorg dat de aanwijzing gelijkmatig blijft, d. w. z. dat de bij de samenstelling der schattingsschaal vastgestelde regels in acht worden genomen, en dat dientengevolge de aansluiting der klassen en de afsluiting hunner grenzen zorgvuldig plaats grijpt.

Vergelijk o.a. A. Hüser. *Die Zusammenlegung der Grundstücke.* blz. 40. e.v.
T. Eichholz. *Die Bodeneinschätzung* u. s. w.
J. K. C. Schroeder van der Kolk. *Het geologisch karteeren en de nuttige zijde daarvan voor de agronomie.* Tijdschrift Nederl. Heidem. Jrg. 1892. blz. 184 e.v.)

Indien op Ameland de waardeering op deze wijze was uitgevoerd, zou van iederen kavel nauwkeurig bekend zijn geweest uit welke grondsoorten en uit hoeveel oppervlakte van deze hij was gevormd, — door vermenigvuldiging dezer oppervlakten met het cijfer in geld in de schattingsschaal voorkomende voor de grondsoort waartoe zij behoorden, zouden de geldsommen zijn gevonden, wier optelling tot uitkomst de totale waarde van den kavel zou hebben opgeleverd.

Red. H

wat te betreuren valt, wijl hunne bewaring uit den aard der zaak van meer rechtstreeks belang voor de toekomst moet worden geacht, dan de bewaring van bescheiden die betrekking hebben op toestanden, die voor immer tot het verledene behooren.

De rechter-commissaris stelt krachtens art. 39 het salaris vast, zoowel van den landmeter als van de commissieleden, die niet tevens markgenooten zijn.

De leden der commissie, zelve markgenooten zijnde, ontvangen niets, de regeering toch meende; (1) „dat markgenooten allicht de verdeeling op de lange baan zullen schuiven, indien hun daggeld wordt toegekend, vooral als zij, wat toch altijd mogelijk is, persoonlijk tegen de verdeeling gezind zijn."

Deze meening stond tegenover het oordeel door de Commissie van Rapporteurs uitgesproken in het voorloopig verslag, dat op 12 April 1883 was uitgebracht.

Wij staan aan de zijde van dat voorloopig verslag.

Tal van dagen moeten de commissieleden besteden aan het bijwonen van zittingen, van vergaderingen, van besprekingen; bij herhaling dienen zij overleg te plegen met den landmeter; een schat van tijd kost hen de waardeering; het zijn menschen, die, willen zij hunnen eigen werkzaamheden op tijd gereed zien komen, een ander voor zich in de plaats moeten stellen.

De gemeenschap eischt naar ons inzicht hier te veel, een schadeloosstelling wegens tijdverlies ware alleszins rechtvaardig.

Een op de lange baan schuiven zou ongetwijfeld de rechter-commissaris kunnen verhinderen.

Niet elke verandering brengt verbetering, op Ameland behoeft echter de toekomst niet schitterend te zijn, om vergoeding voor het verledene aan te bieden.

Tengevolge der markverdeeling gaat het landbouwbedrijf op het afgelegen en moeilijk te bereiken eiland gewis een tijdperk van welvaart tegemoet; het zou evenwel in nog gunstiger landhuishoudkundige verhoudingen zijn gekomen, indien op de binnenweiden tegelijkertijd de landverlegging was toegepast.

Had Nederland op het oogenblik dat met de markverdeeling

(1) Memorie van Beantwoording ingezonden bij brief van 15 October en 2 November 1883.

een aanvang werd gemaakt, een *„geodetisch-kultuurtechnischen dienst"* bezeten, dan zouden ongetwijfeld tal van vragen, die nu open moesten blijven, behandeld en opgelost zijn.

Uit de landverlegging zou de normaliseering van den weg, (1) loopende om de bestaande binnenweiden der dorpen, waarvan afgezien moest worden, zijn voortgevloeid; door de landverlegging zouden al de belemmeringen waarvan de aanhef van het „Rapport 159" een overzicht geeft, en waarop een rationeele ontwikkeling van het landbouwbedrijf afstuit, zoo al niet zijn opgeheven, dan toch tot geringe afmetingen zijn teruggebracht.

Ware het door landverlegging mogelijk geweest de bestaande binnenweiden van Hollum en Ballum, die in duizende stukken verspreid liggende achtendeelen, na samenvoeging, in grootere kavels te verdeelen, die uitgestrekte terreinen van een doelmatig en aan de behoeften voldoend net van wegen en waterleidingen te voorzien, voorzeker zou dit deel van Ameland dan in het bezit zijn gekomen van een aan landbouw en veeteelt zeer bevorderlijk stelsel.

Die binnenweiden toch liggen in de onmiddellijke omgeving der dorpen, terwijl de kavels der nu verdeelde mark, in het bijzonder der kleigronden, meer afgelegen zijn.

Ieder eigenaar ware dan in de gelegenheid geweest, zijn vee te doen weiden in zijn, hem bij de „afronding" toegewezen deel der binnenweide; de hem bij de markverdeeling toegescheiden zandkavels te bestemmen voor bouwland, terwijl de kleigronden èn als hooiland èn als bouwland zouden kunnen gebezigd worden. Een stelsel, naar onze meening in staat, de betrokken bevolking tot welvaart te brengen; vergoeding te schenken voor de groote nadeelen, veroorzaakt door het verouderde stelsel der Germaansche mark.

En hiermede onze besprekingen omtrent den loop eener markverdeeling besluitende, hopen wij nog een beknopt overzicht der technische uitvoering te doen volgen.

E. DIJKSTRA.

Leeuwarden, Mei 1901.

(Wordt vervolgd.)

---

(1) Vermeld ~~onder 6 van het plan van verdeeling~~.
blz 50 uit 152

Uitbetaling van traktementen in geval van overlijden.

Door het Bestuur der *Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde* is aan *Z. E. den Minister van Financiën* het hierna volgend, van eene toelichting vergezeld verzoekschrift gericht.

Met het doel om betuigingen van adhaesie of steun in eenigen anderen vorm te verkrijgen, zijn afschriften toegezonden aan die vereenigingen van ambtenaren, waarbij belangstelling in de daarin behandelde zaak werd vermoed.

De toezending geschiedde, voor zoover het kadaster-ambtenaren betrof:

aan de *Vereeniging van Ingenieurs-Verificateur van het Kadaster*,
aan de *Vereeniging van Boekhouders van het Kadaster*, en
aan de *Vereeniging van Teekenaars van het Kadaster*;
voor de aanverwante vakken:
aan de *Vereeniging van Registratie-Ambtenaren*, en
aan de *Vereeniging van Controleurs der Directe Belastingen en van het Kadaster.* [1])

Namens het Bestuur,
De Secretaris,
M. DE VOS.

LEEUWARDEN, 15 Mei 1901.

---

[1]) Door de eerste drie vereenigingen zijn reeds adressen van adhaesie aan den Minister ingezonden, waarvan hier met erkentelijkheid wordt melding gemaakt.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Financiën,

geeft met verschuldigden eerbied te kennen *het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde,* als rechtspersoon erkend door het Koninklijk Besluit van 4 December 1887 n°. 23,

dat de uitbetaling van de traktementen der Ingenieurs-Verificateur en der Landmeters van het Kadaster geschiedt maandelijks en in geval van overlijden aan hunne erfgenamen of rechtverkrijgenden niet verder dan over de maand, waarin dat overlijden is voorgevallen;

dat op genoemde ambtenaren derhalve niet wordt toegepast de bepaling van art. 6 van het Koninklijk Besluit van 14 Maart 1816 n°. 88, waarbij recht is verleend op de uitbetaling van het traktement voor het volle bedrag van het kwartaal, waarin het overlijden heeft plaats gehad en zij dus te dezen aanzien onder veel ongunstiger omstandigheden verkeeren dan andere ambtenaren ressorteerende niet alleen onder andere departementen van algemeen bestuur, maar ook onder dat van Uwe Excellentie;

dat het voor genoemde ambtenaren van het Kadaster zeer wenschelijk is, dat voor hen de gunstige bepaling worde toegepast en dat adressant zelfs in de meening verkeert, dat daarop eenige aanspraak zou kunnen worden gemaakt op gronden ontwikkeld in eene toelichting bij dit verzoekschrift gevoegd;

Redenen waarom adressant de vrijheid neemt zich tot Uwe Excellentie te wenden met het beleefd verzoek maatregelen te willen nemen, tengevolge waarvan aan de Ingenieurs-Verificateur en aan de Landmeters van het Kadaster de keuze worde gelaten om hun traktement te ontvangen maandelijks of driemaandelijks, maar waardoor in geval van overlijden de uitbetaling aan hunne erfgenamen of rechtverkrijgenden worde verzekerd van het nog niet genoten deel der bezoldiging over het loopende kwartaal.

't Welk doende, enz.

Het Bestuur der Vereeniging
voor Kadaster en Landmeetkunde,

s-Gravenhage, Zutfen, Leeuwarden, 14 Mei 1901.

C. W. Gombault, *Voorzitter.*
W. J. de Haan.
M. de Vos, *Secretaris.*

Toelichting van het rekwest d.d. 14 Mei 1901 aan Zijne Excellentie den Minister van Financiën ingezonden door de Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

De traktementen of jaarwedden van 's Rijksambtenaren, rechterlijke zoowel als burgerlijke, werden tot 1 April 1816 maandelijks uitbetaald, waarom de traktementen van overleden ambtenaren in overeenstemming met het Souverein Besluit van 30 April 1814 n°. 24 werden uitgekeerd tot en met de maand, waarin het overlijden was voorgevallen, ofschoon in dit Besluit niet wordt gerept van de wijze van uitbetaling der traktementen aan de ambtenaren zelven, een stilzwijgen, dat verklaarbaar is, omdat blijkens de considerans, het Souverein Besluit van 1814 werd genomen om een einde te maken aan de *onzekerheid*, welke er bestond *omtrent de uitbetaling na overlijden.*

Eene definitieve regeling van uitbetaling der traktementen of jaarwedden, voor zooverre ze vast zijn, aan de ambtenaren, of bij overlijden aan hunne erfgenamen of rechtverkrijgenden, kwam tot stand bij Koninklijk Besluit van 14 Maart 1816 n°. 88 (Bijvoegsel tot het Staatsblad n°. 329), met ingang van 1 April daaraanvolgende.

Toen is bepaald, dat de traktementen van nieuw aan te stellen burgerlijke en rechterlijke rijksambtenaren voortaan zouden ingaan met den eersten dag van het kwartaal, volgende op het kwartaal, waarin de aanstelling geschiedt of eene verhooging van traktement wordt toegekend (art. 7) en dat de tot dusverre plaats gehad hebbende maandelijksche betaling der vaste traktementen niet meer zoude worden gecontinueerd (art. 1), terwijl bij art. 6 is bepaald „dat de erfgenamen of rechtverkrijgenden van overleden burgerlijke of rechterlijke rijksambtenaren en bedienden" (uitzonderingen worden niet gemaakt) voortaan aanspraak hebben op die „betaling van het traktement van den overledene voor het volle bedrag van het kwartaal waarin het overlijden heeft plaats gehad".

Weliswaar wordt bij art. 1 van genoemd Kon. Besl. van 1816 gesproken van „vaste traktementen of jaarwedden" maar in dien zin, dat wordt geregeld de uitbetaling *voor zooverre de traktementen vast zijn*, d. w. z. wisselvallige baten, welke niet door 's Rijks schatkist worden gedragen, werden niet begrepen in de regeling bij dit Kon. Besluit gemaakt.

Geheel in overeenstemming met zoodanige opvatting is het K. B.

van 25 Juli 1817 n°. 56, waarbij het K. B. van 1816 eveneens toepasselijk wordt verklaard op de bureaukosten, die den ambtenaar worden toegelegd, en niet minder daarmede in overeenstemming is het Kon. Besluit van 2 April 1828 n°. 40, dat de bepalingen van het K. B. van 1816 aanvullende, over de kwartaalsgewijze uitbetaling der traktementen van nieuw aan te stellen rijksambtenaren en bedienden en het tijdstip van ingang der betaling spreekt, zonder eenig voorbehoud. En de Algemeene Rekenkamer, onder dagteekening van 27 Aug. 1874 n°. 13, een rondgaand schrijven richtende tot de Hoofden der Departementen van Algemeen Bestuur in zake den ingang der bezoldiging van 's Rijksambtenaren, wijst als maatstaf, welke daarbij moet worden aangelegd, op geen andere bepalingen, dan die zijn neergelegd in de Besluiten van 14 Maart 1816 en 2 April 1828.

Op goede gronden kan dus worden voortgebouwd als aangenomen wordt, dat voor de vaste traktementen van *alle rijksambtenaren* gelden de bepalingen van het Kon. Besl. van 1816.

Bij Min. Res. van 8 Juli 1837 n°. 295 Reg^ie^. wordt evenwel te kennen gegeven, dat het Kon. Besl. van 1816 niet toepasselijk verklaard kan worden op de ambtenaren der registratie, „welke slechts *gedeeltelijk vaste traktementen* genieten *en niet driemaandelijks worden uitbetaald*"; dit laatste in strijd met het Kon. Besl. van 1816 voor zooverre daarbij nieuw benoemde ambtenaren waren betrokken. En eveneens in strijd met het Kon. Besl. van 1816 wordt bij diezelfde resolutie gezegd, *dat niets belet*, dat in geval van overlijden van ambtenaren en bedienden bij het vak der registratie, *voor zooverre dezelve vaste traktementen genieten*, de gunstige bepaling van het S. B. van 30 April 1814 n°. 24 worde toegepast, tengevolge van hetwelk aan de erfgenamen of rechtverkrijgenden het volle bedrag van de geheele maand in welke het overlijden is voorgevallen wordt toegekend. Toch kan het al of niet toepassen van het Kon. Besl. van 1816 niet afhankelijk zijn gemaakt van de uitbetaling der traktementen per kwartaal. Immers bij Kon. Besluit van 12 Juli 1846 n°. 62 reeds werd bepaald, dat de geëmployeerden aan de departementen van algemeen bestuur beneden den rang van adjunct-commies, weliswaar per maand zullen worden uitbetaald maar bij hun overlijden hunne erfgenamen of rechtverkrijgenden het recht behouden op uitbetaling van het loopende kwartaal — eene bepaling die vervolgens toepasselijk is gemaakt

op alle ambtenaren aan de departementen van algemeen bestuur, evenals op verschillende categorieën van ambtenaren ressorteerende onder de departementen van Binnenlandsche, Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Naast laatstgenoemd Kon. Besl. waarin een voor de ambtenaren milde geest spreekt, staat evenwel de resolutie van den Minister van Financien van 20 Januari 1848 n°. 58 Registratie, waarbij wordt bepaald, dat de Ingenieurs-Verificateur en de Landmeters van het Kadaster, benevens de Controleurs der Directe Belastingen en van het Kadaster. *die hunne bezoldiging per kwartaal ontvangen*, voortaan maandelijks en door de ontvangers zullen worden betaald, en wel om gelijkvormigheid te brengen in de wijze van uitbetaling der traktementen van ambtenaren ressorteerende onder het Bestuur der Directe en Indirecte Belastingen.

Uit een en ander volgt dat het criterium voor de toepassing van het Kon. Besl. van 1816 moet zijn gelegen in de bepaling dat de vaste traktementen of jaarwedden zullen worden voldaan op partieele of collectieve ordonnantiën en verband houdt met een maatregel van comptabiliteit, waarbij de belangen der ambtenaren niet direct zijn betrokken, maar waarvan hunne nagelaten betrekkingen in geval van overlijden de nadeelige gevolgen kunnen ondervinden.

In geval van het overlijden van een rijks-ambtenaar, voor wien de bepalingen van het Kon. Besl. van 1816 gelden, kan het toch voorkomen, dat zijne weduwe in het gunstigste geval nog gedurende circa drie maanden geniet de bezoldiging van haren man, terwijl de weduwe van den rijksambtenaar wiens bezoldiging niet wordt genoten overeenkomstig dat Besluit, hoogstens gedurende eene maand nog dezelfde inkomsten uit traktement geniet, om, wanneer het sterfgeval aan het einde der maand plaats heeft, op het meest ongeschikte oogenblik hare inkomsten plotseling terug gebracht te zien dikwijls tot het bedrag, hetwelk haar als weduwenpensioen wordt toegekend.

Eene uniforme behandeling van alle ambtenaren, althans voor zooverre zij vast traktement genieten, overeenkomstig het Kon. Besl. van 1816, in dier voege dat hun de keuze wordt gelaten om per maand of per kwartaal te worden uitbetaald, maar hunne erfgenamen of rechtverkrijgenden aanspraak hebben op de nog niet genoten bezoldiging over het loopende kwartaal, zoude niet alleen bestaande ongelijkheden opheffen maar voor de ambtenaren van

het kadaster in het bijzonder herstellen den toestand, waarin zij tot 1 Januari 1848 hebben verkeerd.

Het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde,

C. W. GOMBAULT, *Voorzitter.*
W. J. DE HAAN.
M. DE VOS, *Secretaris.*

Het kadaster in het Nederlandsch Landbouwcomité (1)

In het *kort verslag* van de d.d. 1 Mei l.l. gehouden vergadering van het Nederlandsch Landbouwcomité, gepubliceerd als bijvoegsel van het Nederlandsch Landbouw Weekblad, (n°. 19, d.d. 11 Mei 1901) vinden wij bij punt *C* der agenda, het rapport betreffende het vraagpunt:

„Zoodanige pogingen aan te wenden als kunnende leiden tot verbetering van de rechtszekerheid van den grondeigendom door middel van verbetering van het kadaster", met nota van het lid Coolen, vermeld: „is aangehouden, o. a. wegens afwezigheid van dit lid".

(1) Zie Tijdschrift voor K. en L., Jrg. 1900, bldz. 136.

VERSLAG van het vergelijkend examen voor de betrekking van Adspirant-landmeter van het kadaster, gehouden te 's Gravenhage op 3 April 1901 en volgende dagen.

'S Gravenhage, 22/25 Mei 1901.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Financiën.

Overeenkomstig een vroeger door Uwe Excellentie te kennen gegeven verlangen, heeft de commissie van examen voor adspirant landmeter van het kadaster de eer Uwe Excellentie hierbij aan te bieden de schriftelijke vraagstukken, welke aan de candidaten voor bovengenoemde betrekking zijn opgegeven.

Rekenkunde.

Tijd $1^1/_2$ uur.

1. De verkoopsprijs van één meter laken is zooveel boven zeven gulden als de inkoopsprijs er beneden is en men bevindt alzoo $15^5/_{13}$ pct. gewonnen te hebben. Hoeveel ontvangt men voor 50 meter?

2. A en B kunnen samen een werk afmaken in 40 dagen. A begint en werkt 16 dagen alleen; daarna werkt B alleen 12 dagen. Het overige van het werk verrichten zij samen. Als hunne krachten zich verhouden als 5 : 3, vraagt men welk deel ieder van de aannemingssom toekomt.

3. Twee kapitalen verhouden zich als 8 : 11. Zij staan uit tegen hetzelfde procent 's jaar; het eerste 10, het tweede 13 maanden. De som der kapitalen en intresten bedraagt *f* 10057,50. Als het tweede kapitaal *f* 157,50 meer interest opbrengt dan het eerste, beredeneer dan hoe groot de kapitalen zijn en tegen welk procent zij uitstaan.

4. Benader $\sqrt{^1/_2} - \sqrt{^1/_3}$ tot op $^1/_{12}$ nauwkeurig.

5. Hoeveel bedraagt het product van alle deelers van 360; de eenheid en het getal zelf als deelers meegerekend.

Stelkunde.

Tijd $1^1/_2$ uur.

1. Van de vierkantsvergelijking $Ax^2 + Bx + C = 0$, is een der wortels:

$$\sqrt{\frac{5-\sqrt{5}}{5+\sqrt{5}}\,(1400-600.5^1/_2)^{-1/_4}}$$

Bovendien is gegeven $C = -\,^1/_{10}\,B\sqrt{5}$. Bereken den anderen wortel.

2. Los x, ij en z op uit de vergelijkingen:

$$(x - ij + 3z)^{\log \sqrt[5]{x - ij + 3z}} = \sqrt[5]{10},$$

$$\left\{ \log (x + ij + z) \right\}^2 - 3 \log (x + ij + z) + 2 = 0,$$

$$x + ij = 1.$$

3. a, b en c zijn drie positieve getallen, die eene meetkundige reeks vormen. De logarithmen van een willekeurig getal N in de drie stelsels, die a, b eu c tot grondgetallen hebben, zijn achtereenvolgens p, q en r. Bewijs:

$$\frac{2}{q} = \frac{1}{p} + \frac{1}{r}$$

4. Het gedurig product van de eerste n termen eener meetkundige reeks is A; de som dier termen is B; de som van de omgekeerde termen C. Bewijs:

$$A^2 = \left(\frac{B}{C}\right)^n.$$

Meetkunde.

Tijd $1^1/_2$ uur.

I. In een cirkel onderspant eene koorde van 9 cM. een driemaal zoo grooten boog als eene koorde van 6 cM.

a. Bereken den straal van dien cirkel.

b. Construeer het vierkant, dat beschreven kan worden in het grootste van de beide segmenten, waarin de koorde van 9 cM. den cirkel verdeelt.

c. Bereken de zijde van dat vierkant.

II. Door het hoekpunt C van △ ABC wordt eene lijn getrokken, die het verlengde van AB in D snijdt en die met CB een hoek vormt, even groot als hoek CAB.

De zijden van den driehoek zijn:

AB=5, BC=4, AC=6.

Bereken 1°. Welk deel △ CBD van △ ABC is.

2°. De lengte van de raaklijn, die uit A getrokken kan worden aan den cirkel, waarvan CD de middellijn is.

III. In een viervlak ABCD kruisen de ribbên AB en CD elkaar loodrecht. Indien het zijvlak ABC geheel bekend is, benevens de ribben CD en AD, *construeer* dan den afstand van D tot dat zijvlak en den straal van den omgeschreven bol.

Bereken tevens den inhoud van den *grootsten* rechthoek, volgens welken een vlak, dat evenwijdig is met de ribben AB en CD, het viervlak snijdt.

Vlakke en bol-driehoeksmeting.

Tijd 3 uur.

1. Bepaal de waarden van x, die voldoen aan de vergelijking:

$$5\,\frac{1 - Cot^2\,x}{1 - 2\,Cos^2\,x} = 12\ Cot\ x$$

2. Van den driehoek ABD is gegeven AB = 16790 M., BD = 28907 M., ABD = 77°54′55″. Uit een punt C in 't vlak van den driehoek ABD meet men de hoeken ACB = 42° 37′ 5″ en ACD = 89° 49′ 15″. Bereken de afstanden van C tot de punten A, B en D.

3. Van den boldriehoek ABC is elk der hoeken 120°. De middens A_1, B_1 en C_1 der zijden van dien driehoek worden twee aan twee door bogen van groote cirkels verbonden.

Welk deel is de inhoud van den driehoek $A_1\ B_1\ C_1$ van dien van den driehoek ABC?

4. Van den boldriehoek ABC, rechthoekig in C, is gegeven: $\angle A = 36°$, $\angle B = 60°$. Bewijs:

1°. De som der zijden van dien boldriehoek is 90°.

2°. De loodrechte boog, uit het hoekpunt van den rechten hoek op de hypotenusa neergelaten is 18°.

3°. Cot a Cot b = 1.

Natuurkunde.

Tijd 1 uur.

1. Eene lichtgevende verticaal geplaatste staaf, lang 5 cM., werpt licht op een bollen spiegel, waarvan de straal 4 dM. bedraagt. De voet van de staaf is 6 dM. verwijderd van het middelpunt van den spiegel. Na terugkaatsing op den spiegel valt het licht op eene biconvexe (dubbelbolle) lens, waarvan de hoofdbrandpuntsafstand 8 dM. is. De lens is, van de staaf 10 dM. verwijderd.

Spiegel en lens hebben dezelfde as, die horizontaal is en waarop de voet van de staaf zich bevindt.

Waar ligt het beeld en hoe *groot* is het?

Teeken den gang der lichtstralen.

2. Voor een vèrziend oog bedraagt de afstand van duidelijk zien 55 cM. Eene lens, vóór dat oog geplaatst, maakt een voorwerp, op 20 cM. van het oog gehouden, duidelijk zichtbaar.

Van welken aard is die lens en hoe groot is haar hoofdbrandpuntsafstand? Hoeveel maal wordt het voorwerp vergroot of verkleind?

Dezelfde vragen, als het oog bijziende is met een afstand van duidelijk zien van 15 cM.

De algemeene indruk die het examen ditmaal heeft gemaakt, was geen gunstige. De kennis van vele candidaten was, voor zoover de verschillende onderdeelen der *wiskunde* betreft, geheel onvoldoende.

Behoudens eenige zeer gunstige uitzonderingen miste de groote meerderheid het vermogen om zich eene voorstelling van figuren in de ruimte te maken; hunne kennis van de *stereometrie* bepaalde zich in hoofdzaak tot formules voor oppervlakken en inhouden. Evenzoo had hunne studie van de *boldriehoeksmeting* bestaan in het uit het hoofd leeren van een zeer groot aantal formules. Van een eenigszins oordeelkundig gebruik maken van die formules was meestal geen sprake.

Ook de *planimetrie* en de *algebra* bleken in den regel oppervlakkig bestudeerd te zijn.

Het examen in *rekenkunde* en *vlakke driehoeksmeting* gaf iets gunstiger indruk.

De vraagstukken over *natuurkunde* werden over het algemeen goed opgelost.

De meeste der candidaten kenden enkele feiten op het gebied van de *cosmographie*, doch bleken volkomen onbekend te zijn met de verklaring van die feiten.

Het examen, zoowel schriftelijk als mondeling, in de *Nederlandsche* en *Hoogduitsche talen* leverde bevredigende uitkomsten op. Ongunstig waren daarentegen die van het onderzoek in de *Fransche taal*. Aan zestien van de een en zestig candidaten moest voor die taal een onvoldoend cijfer gegeven worden.

Ook nu moet weder de opmerking gemaakt worden, dat, op enkele uitzonderingen na, de candidaten zich in de vreemde talen gebrekkig uitdrukten.

De kennis van de hoofdtrekken der *gemeente-, provinciale* en *staatsinrichting* was over het algemeen zeer voldoende. Slechts aan enkele candidaten werd het cijfer voor onvoldoende toegekend.

Voor het onderzoek in *handteekenen* werd opgegeven een groep van rechtlijnige op en neven elkander geplaatste lichamen. Slechts aan eenderde der candidaten kon het cijfer voor goed worden toegekend. De teekeningen van de anderen lieten veel te wenschen over.

De uitslag van het *rechtlijnig teekenen*, eene constructie van cirkels om driehoeken, was over het algemeen vrij bevredigend.

Het *schrift* was van het grootste aantal candidaten voldoende.

Met het oog op het niet geringe aantal candidaten, die èn schriftelijk èn mondeling een geheel onvoldoend examen in bijna alle onderdeelen van de wiskunde hebben afgelegd, overwoog de commissie de vraag, in hoeverre het bij een volgend examen gewenscht zou zijn die candidaten, wier schriftelijk examen zeer onvoldoende is, met dien ongunstigen uit-

slag in kennis te stellen en hun wegens hunne uiterst geringe kans van slagen aan te raden van verdere deelneming aan het examen af te zien.

In het algemeen werd een maatregel van dien aard als zeer wenschelijk geacht. Zoowel tot bekorting van het examen als om den candidaten onnoodige kosten te besparen.

De Commissie,

E. van Steenbergen.
P. Zeeman Gzn.
C. J. J. Ninck Blok.
H. J. Wansink.
P. Poot.
A. Veenhuyzen, *Secretaris.*

AFRONDING VAN EIGENDOMMEN.

53e Nederlandsch Landhuishoudkundig Congres (¹).

In bevestigenden zin beantwoordt de heer J. B. Westerdijk (Uithuizermeeden) de vraag: „Is het wenschelijk dat maatregelen worden genomen tot het verkrijgen van beter afgeronde eigendommen?"

Als redenen hiervoor gelden:

Voor het verkrijgen van de hoogste netto-opbrengsten is eene doelmatige ligging der tot eene en dezelfde hoeve behoorende landerijen van het grootste gewicht. Bij eene verspreide ligging, met ondoelmatigen vorm der perceelen, ontmoet men verschillende nadeelen:

1e. de omwisseling van beweiding en bebouwing wordt bemoeijkt, zoo niet onmogelijk gemaakt;

2e. menschelijke en dierlijke arbeid wordt verkwist met heen-en-weerloopen naar en van den akker;

3e. het toezicht kost meer tijd en is minder goed;

4e. een te groot deel van den grond gaat verloren met wegen, wagenreden en afscheidingen;

5e. de bewerking met de ploeg, egge, zaaimachine etc. wordt bemoeilijkt; te veel tijd gaat verloren met wenden of het ophalen van geeren; er wordt meer vertrapt;

6e. de bestrijding van onkruid en ongedierte wordt bemoeilijkt;

7e. verbeteringen als drainage, bevloeiing, drooglegging enz. worden bemoeilijkt zoo niet onmogelijk gemaakt.

Deze verspreide ligging van de tot een en dezelfde hoeve behoorende perceelen, met bovendien vaak ondoelmatige afmetingen, komt veel voor, ten onzent zoowel als in het buitenland.

In sommige landen van West-Europa is men van Staatswege tegen dit euvel energiek opgetreden; het krachtigst in Duitschland. In ongeveer

(¹) Zie Alg. Handelsblad van 21 Juni 1901. Ochtendblad.

alle staten bestaan daar, onder verschillende benamingen, wettelijke regelingen, waardoor, bij sterk verbrokkelden en verspreiden grondeigendom in eenig complex, de meerderheid de minderheid kan dwingen tot eene nieuwe verdeeling over te gaan.

Doch ook zonder gelijktijdige verdeeling van gemeentegronden is in de meeste Noord-Duitsche staten, als zelfstandige maatregel, de afronding der eigendommen wettelijk geregeld. Naar de wet voor Oud-Pruisen van 2 April 1872 is, evenals in de meeste andere staten, eene meerderheid, berekend naar de oppervlakte en de belastbare opbrengst, voldoende om de minderheid te dwingen tot medewerking.

Bij de discussie acht de heer Spruijt het een bezwaar dat, na eventueele onteigening, de toestand moeilijk te bestendigen zal zijn. Immers, wat te doen bij gedwongen verkoop van gronden, erfenis? Beter acht hij herziening van 't kadaster.

De heer Marlett (Delft) oppert ook eenige bezwaren. In de gemeente Soest bijv. ligt de wei in de laagte, het bouwland op hooge grond. Spreker wenschte dat, waar hij het met inleider eens is, eene volksmeening in deze zaak gevestigd werd.

De heer Löhnis (Den Haag) merkt op, dat de landbouwers zelf niet gauw medewerken. In Drente staat de woning aan den dorpsbrink, terwijl het bouwland over verschillende, soms 20 stukken, op den esch verdeeld is. Hoe intensiever de cultuur wordt, hoe grooter zich de bezwaren van deze verspreide ligging doen gevoelen. Indien de belanghebbenden zich maar uitspreken, zal er ook wel een practische weg gevonden kunnen worden.

De heer Korteweg (Den Haag) merkt op, dat in Overflakkee zich het verschijnsel voordoet, dat de los gelegen landerijen veel grooter huur doen dan de aangelegen landerijen.

De heer Van Reijne (Beverwijk) merkt op, dat in de Zaanstreek deze verspreiding van perceelen ook zeer veel voorkomt. Hij is het eens met de eerste conclusie van spreker, doch de 2e gaat hem zeker te ver.

Prof. Mayer (Wageningen) meent zich te herinneren, dat indertijd in Baden de Zusammenlegungswet op dezelfde gronden bestreden is geworden als nu hier. Men is nu door de goede toepassing daar echter geheel verzoend geworden met de Verwandlungswet.

De heer S. Koenen (Deventer) merkt op, dat deze wetten, in verband met de markenwet, uitstekend hebben gewerkt.

De heer Ten Oever acht het als Drentenaar met den heer Löhnis zeer wenschelijk, dat de gronden op den esch worden afgerond.

Inleider nu is Groninger en daar heeft men het beklemrecht. Nu is volgens hem scheiding van eigendom en beklemrecht in 't voordeel van den kooper. De eigenaar heeft voordeel bij den verkoop van verspreid liggende gronden. Dit zal aan 't afronden in den weg staan.

Een andere vraag is: wie zou, waar de boerderijen als in Groningen in het dorp staan, het verste land moeten hebben. In Drente zou de afronding uitstekend werken.

De heer Marlett antwoordt den heer Korteweg, dat het door hem genoemde stelsel stellig afkeuring verdient, dat brengt tot versnippering; terwijl ons land belang heeft bij het voortbestaan van groote, koopkrachtige boeren.

De heer Reijne meent dat een middel, beter dan de 2e conclusie, bestaat, in de zoo goedkoope mutatie-rechten.

De heer Korteweg zegt, dat jaarlijks de bedrijven op Flakkee zijn kleiner geworden, van 100 hectaren vroeger, tot nu ten hoogste 50 á 60, terwijl de financieele draagkracht toch niet verminderd is.

De heer De Bruine herinnert er aan, dat o.a. reeds vroeger, van Brabantsche zijde op vorige congressen, op iets dergelijks als het door inleider voorgestelde, is aangedrongen.

De voorzitter brengt in het midden, dat men over het wenschelijke van het beginsel het wel eens zal zijn. Inleiders meening, dat bij de onteigening voor de Woningwet ook deze quaestie had moeten behandeld worden, wordt door spreker niet gedeeld. Hij stelt voor, eerst den omvang van het kwaad te leeren kennen, voor en aleer men tot aanbeveling van middelen overgaat.

De heer Westerdijk is dankbaar voor den steun hem verleend, doch meent dat allen, die het preadvies niet ernstig bestudeerd hebben, niet juist weten wat Duitschland in deze heeft gedaan. Spreker erkent vele bezwaren in de toepassing van het door hem aanbevolene, doch meent dat voor enkele streken een proefneming wel resultaat zou hebben. Tegenover den voorzitter verdedigt hij zijn standpunt, dat ook, als de onteigening voor de Woningwet, deze zaak op politieke programma's zou dienen voor te komen, en, wanneer het Staatsbelang het eischt, eene kleine minderheid zich in deze zaak aan eene grootere meerderheid zou moeten onderwerpen.

De heer Van Dalen merkt op, dat de afronding zich niet alleen tot eene en dezelfde hoeve zou moeten uitstrekken, doch dat ook

bijv. de boschcultuur, enz. in het afrondings-systeem zou moeten worden opgenomen.

Door den heer De Bruine worden nu voorgesteld de volgende gewijzigde conclusiën, waarmede de inleider instemt:

1°. De ondoelmatige vorm en verspreiding der perceelen heeft ten gevolge, dat in vele deelen van ons land eene doelmatige exploitatie van den bodem in hooge mate wordt bemoeilijkt;

2°. Het is wenschelijk dat «bij de wet» maatregelen worden mogelijk gemaakt, die dit bezwaar zooveel mogelijk opheffen.

Beide conclusiën worden aangenomen.

Uit het verslag van de Rijkscommissie voor graadmeting en waterpassing, aangaande hare werkzaamheden gedurende het jaar 1900.

Met kaart. [1])

Ter voldoening aan het voorschrift, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij beschikking van 14 Mei 1879, lett. M., afdeeling Kunsten en Wetenschappen, haar gegeven, heeft de Rijkscommissie voor graadmeting en waterpassing de eer, aangaande hare werkzaamheden in het jaar 1900 het volgende te berichten.

Betrekkingen met de buitenlandsche leden van de Internationale Vereeniging voor Aardmeting.

In deze zitting [2]) werden verder door den heer Gill, directeur van de sterrewacht te Kaapstad, zeer belangrijke zaken medegedeeld omtrent geodetische metingen in Afrika.

De commissie, belast met het uitzetten van de grenzen tusschen Britsch-Bechuanaland en Duitsch Zuid-West-Afrika, heeft in die streken een driehoeksmeting uitgevoerd, welke ook aan de geodesie ten goede zal komen. De beide betrokken regeeringen hebben namelijk goedgevonden, dat aan deze metingen, voor zoover zij zich uitstrekken ten zuiden van de 22ste parallel, eene nauwkeurigheid werd gegeven zooals die voor geodetische metingen wordt verlangd. Door ze aan te sluiten aan de reeds bestaande metingen in de Kaapkolonie en in Bechuanaland wordt nu een ketting van driehoeken verkregen welke een boog van ongeveer 13 graden overspant langs den meridiaan op 20 graden oostelijk van

---

1) De kaart is door eene vergissing aan de drukkerij reeds bij de vorige aflevering verzonden.

Het volledige verslag komt voor in de *Nederlandsche Staatscourant* van Zondag 14 en Maandag 15 April 1901, n°. 86.

2) Het gedeelte waaraan wij hier ontleenen, loopt over het verhandelde in de tweede zitting der *Internationale Vereeniging voor Aardmeting*, gehouden op Woensdag 26 September 1900 in het paleis van de Nouvelle Sorbonne te Parijs.

Greenwich en wel van de Naaldkaap, het zuidelijkste punt van Afrika, tot aan de parallel van 22 graden zuiderbreedte.

Door den heer Gill werd verder het plan ontwikkeld voor de meting van een meridiaanboog over Afrika van de Kaap de Goede Hoop tot aan de Middellandsche Zee op 30 graden oostelijk van Greenwich.

In de Kaapkolonie en Natal zijn de daarvoor noodige kettingen van driehoeken reeds gemeten, terwijl in Rhodesia metingen langs dien meridiaan gedeeltelijk zijn uitgevoerd en voor een ander deel tot aan de Zambesi zijn voorbereid. Voor de verbinding van de metingen in Natal en in Rhodesia is een driehoeksmeting noodig door Transvaal, waaromtrent door spreker met het Transvaalsche Gouvernement reeds overleg plaats vond, dat echter door het uitbreken van den oorlog werd afgebroken.

Het plan is om de metingen benoorden de Zambesi langs den dertigsten meridiaan door Rhodesia voort te zetten tot aan den zuidelijken oever van het Tanganijika-meer en daar de grenzen te bereiken van Duitsch-Oost-Afrika en den Congostaat.

Met medewerking van Duitschland en België zou de meting in deze streken voortgezet kunnen worden tot in Egypte en door dezen staat tot aan de Middelandsche Zee worden doorgetrokken.

Aan een zoo uitgebreide meting zijn voorzeker bezwaren verbonden, welke overwonnen moeten worden. Wanneer men echter bedenkt, dat het hier niet eene onderneming geldt van enkel wetenschappelijke strekking, maar in de landstreken, waar zij uitgevoerd wordt, tevens de grondslag voor de topografische opname wordt verkregen, dan mag de verwachting gekoesterd worden, dat de betrokken regeeringen hun steun daaraan zullen geven.

Mocht deze onderneming tot stand komen, dat zal de wetenschappelijke waarde er van nog in sterke mate verhoogd worden, wanneer door eene driehoeksmeting door den Levant de verbinding ervan wordt verkregen met den grooten Russischen meridiaanboog, welke zich ook op 30 gr. oostelijk van Greenwich uitstrekt tot aan de Noordkaap.

Op deze wijze zou dan de meting verkregen worden van eén meridiaanboog van niet minder dan 104 graden lengte.

Door de vergadering werd eenstemming adhesie betuigd voor de door den heer Gill ontwikkelde plannen en daarbij de wensch uitgesproken, dat zij door den steun der betrokken regeeringen tot verwezenlijking zullen komen.

Werkzaamheden der Commissie. De bemoeiingen der Commissie betroffen in 1900:

de primaire driehoeksmeting,

de secundaire driehoeksmeting en
de sterrekundige waarnemingen.

Driehoeksmeting. Personeel. Het personeel voor de driehoeksmeting onderging in 1900 verandering, doordat aan den ingenieur M. R. Idema Greidanus, op zijn verzoek, eervol ontslag werd verleend met ingang van 1 September. In zijn plaats werd, met ingang van 15 September, benoemd de civiel-ingenieur J. B. de Hulster.

Met ingang van 1 Januari 1901 werd het personeel uitgebreid door de benoeming tot landmeter der Commissie van den heer F. C. Zillesen, geëxamineerd en beëedigd landmeter.

Gedurende de maanden Juli en Augustus werd het personeel tijdelijk versterkt door de heeren C. G. Cramer en P. A. Roelofsen, studenten aan de Polytechnische School te Delft.

Primaire driehoeksmeting. De metingen 1ste orde werden in 1900 uitgevoerd door twee ploegen, de eerste samengesteld uit den ingenieur Wildeboer als chef en den ingenieur Idema Greidanus, de tweede uit den ingenieur Modderman als chef en den ingenieur Canters. Beide ploegen begonnen den 1sten Mei de terreinwerkzaamheden.

De eerste ploeg vertrok allereerst naar Friesland, met de opdracht om na te gaan of het mogelijk was den toren van Wijkel als driehoekspunt te nemen in plaats van dien te St. Nicolaasga.

Het is namelijk aan de Commissie niet mogen gelukken om van het Roomsch-Katholiek Parochiaal Kerkbestuur te St. Nicolaasga op eenigszins aannemelijke voorwaarden de toestemming te verkrijgen tot het aanbrengen en gebruiken van de voor de driehoeksmeting noodige inrichtingen op den kerktoren aldaar.

Zij zag zich daardoor verplicht wijziging te brengen in het project voor het driehoeksnet, waarin St. Nicolaasga niet was opgenomen, zonder dat op grond van voorloopige onderhandelingen mocht worden aangenomen, dat men daar bij de uitvoering van het werk geen overwegende bezwaren zou ontmoeten.

Hoewel de toren van Wijkel, zoowel door zijne ligging als door zijn vorm, minder geschikt is voor hoofddriehoekspunt dan die te St. Nicolaasga, kan die toch, zooals bleek, wel voor dit doel dienen. Nadat de toestemming van het gemeentebestuur daartoe was verkregen, werd zoo spoedig mogelijk overgegaan tot inrichting van den toren te Wijkel als driehoekspunt.

Toen deze zaak geregeld was, vertrok de eerste ploeg naar Zeeland, ten einde daar enkele centreeringsmetingen uit te voeren.

In 1898 werd de spits van den toren te Hulst, welke eene vrij sterke

overhelling had, recht gezet. De nieuwe stand van de stang op den toren werd nu bepaald ten opzichte van de in den toren aanwezige merken, zoodat dit punt in de berekening van het driehoeksnet als centrum van het station kan worden ingevoerd.

Op den lichttoren te Westkapelle werden tijdens de metingen aldaar in 1896 wel eenige merkteekens aangebracht, doch er werd toen nog niet een van de duidelijk zichtbare punten op dien toren aangewezen als centrum van het station. De aanvullingsmetingen voor de bepaling van de centreeringselementen voor dit driehoekspunt werden thans uitgevoerd.

Daarna vertrok deze ploeg naar Urk om daar de hoekmetingen voor het primaire driehoeksnet uit te voeren.

Voor de opstelling van den theodoliet op den lichttoren werd op den omgang daarvan, tijdelijk de transportabele hardsteenen pijler geplaatst, welke in 1896 dienst deed op den lichttoren van Westerschouwen.

Te Urk werden de hoeken gemeten ter bepaling van de richtingen naar de hoofdpunten: Wijkel, Steenwijk, Kampen, Harderwijk en Enkhuizen en naar de tusschenpunten: Lemmer, Kuinre en Blokzijl.

Na voltooiing van de hoekmetingen te Urk werden centreeringsmetingen uitgevoerd te Wijkel, Lemmer en Kuinre en daarna de hoekmetingen te Enkhuizen begonnen.

Op dit station werden gemeten de hoeken ter bepaling van de richtingen naar de hoofdpunten: Workum, Wijkel, Urk, Monnikendam, Schoorl en Westerland en naar de tusschenpunten; Lemmer, Edam, Wognum, Nieuwe Niedorp, Medemblik en Oosterland.

Behalve door het belangrijke aantal richtingen, die te Enkhuizen samen komen, werd de hoeveelheid der daar te meten hoeken vergroot door de omstandigheid, dat niet alle richtingen van een waarnemingspijler konden worden waargenomen en de metingen dus moesten geschieden in twee standplaatsen voor den theodoliet.

Einde September waren de metingen te Enkhuizen voltooid en hielden de terreinwerkzaamheden voor deze ploeg op.

De tweede ploeg was belast met de uitvoering van hoekmetingen op tusschenpunten in het gedeelte van het driehoeksnet, waarin de metingen voor de hoofdpunten gereed zijn.

Achtereenvolgens werden betrokken de stations Deventer, Beekbergen, Lunterensche heide, Kuilenburg, Langeveld, Aalsmeer, de Rijp en Castricum.

Te Deventer werden bepaald de richtingen naar de punten: Lemelerberg, Harikerberg, Zutphen, Imbosch, Beekbergen en Wolberg:

te Beekbergen naar de punten: Veluwe, Zutphen, Imbosch en Deventer;

te Lunterensche heide naar de punten: Imbosch, Rhenen en Amersfoort;

te Kuilenburg naar de punten: Rhenen, Zaltbommel en Tiel;

te Langeveld naar de punten: Brederode, Berkheide en Aalsmeer;

te Aalsmeer naar de punten: Brederode, Naarden, Mijdrecht, Berkheide en Langeveld;

te de Rijp naar de punten: Schoorl, Monnikendam, Brederode en Castricum;

te Castricum naar de punten: Schoorl, Monnikendam, Brederode en de Rijp.

Op de waarnemingsstations en bovendien op de hoekpunten Lemelerberg, Koningsbelt, Imbosch, Wijhe, Veluwe, Schoorl, Edam, Nieuwe Niedorp, Oosterland, Westerland en Workum werden door deze ploeg centreeringsmetingen uitgevoerd.

Half September eindigden de terreinwerkzaamheden voor deze ploeg.

Op de genoemde stations, waar metingen zijn volbracht, werden door de 1ste ploeg nog 14 en door de 2de ploeg 65 richtingen naar torens bepaald om te dienen bij de metingen van lagere orde.

Bij de driehoekspunten Berkheide, Teunisduin en Schoorl, welke op de duinen zijn gelegen, moesten eenige voorzieningen tegen verstuiving worden uitgevoerd.

Door een van de ploegen, belast met het werk voor de secundaire driehoeksmeting, werden op de tusschenpunten Tilburg en Hilvarenbeek kleine aanvullingsmetingen volbracht, welke noodig waren voor de berekening van de centreeringselementen op deze stations.

De herleiding der waarnemingen en de berekening van het driehoeksnet werd voortgezet.

Voor de definitieve berekening wordt het Nederlandsche net van driehoeken verdeeld in drie groepen, zooals op de bij dit verslag gevoegde kaart is aangewezen.

Voor de eerste en tweede groep zijn de waarnemingen ter bepaling van het hoofddriehoeksnet geheel compleet en ook op enkele kleinigheden na, de metingen voor de tusschenpunten in dit gedeelte van het net.

Voor de eerste groep zijn de metingen ter bepaling van het hoofdnet herleid tot de centrums der stations, en is de vereffening van dit gedeelte van het net in bewerking. Als voorloopige basis werd bij de berekening ingevoerd de zijde Ubagsberg—Klifsberg, zooals die volgt uit de Bonner basis, welke in 1892 werd gemeten, door middel van de driehoeken van de «Königlich Preussische Landestriangulation» welke den schakel vormen tusschen deze basis en de genoemde zijde van het Nederlandsche net.

In deze groep komen voor 43 hoekpunten, waarbij er een is namelijk Hinsbeck, waar de waarnemingen werden uitgevoerd door officieren van de «Trigonometrische Abtheilung der Königlich Preussische Landesaufnahme» evenwel op geheel gelijksoortige wijze en in hetzelfde tijdvak als de waarnemingen op Nederlandsch gebied.

Door de verbindingslijnen van deze 43 hoekpunten worden 62 onderling onafhankelijke driehoeken gevormd; éénmaal komt het voor, dat de beide diagonalen van een vierhoek in de figuur van het net zijn opgenomen, en van het totaal aantal hoekpunten zijn er 20 centrale punten; de figuur moet dus voldoen aan 83 voorwaarden.

Uit de stationsgewijze vereffeningen van de waarnemingen op de 43 hoekpunten volgt voor de waarde van de middelbare fout in eene aldus vereffende richting een bedrag van 0″,22 terwijl uit de sluitfouten der 62 driehoeken voor deze zelfde middelbare fout wordt afgeleid een bedrag van 0″,31.

Met het voor den druk gereedmaken van de uitkomsten der waarnemingen in de beide eerste groepen van driehoeken werd voortgegaan.

Secundaire driehoeksmeting. De terreinwerkzaamheden voor de secundaire driehoeksmeting werden in 1900 voortgezet in aansluiting aan hetgeen in het vorige jaar was geschied.

Omtrent den aard van de werkzaamheden op het terrein zij opgemerkt, dat daaronder voorkomen: de verkenning der hoekpunten; de onderhandelingen met eigenaren van gebouwen en terreinen; het maken van inrichtingen noodig voor het uitvoeren der hoekmetingen zoowel op gebouwen als op den vlakken grond; het uitvoeren van de hoekmetingen voor het driehoeksnet en van de locale metingen ter bepaling van centreeringselementen; de herleiding van de waarnemingen.

Een ploeg, samengesteld uit den ingenieur van Eyk Bijleveld als chef en den ingenieur Bijl, zette de verkenning voort in het oostelijk gedeelte van Gelderland en voltooide de metingen op de stations Doetinchem, Hettenheuvel, Silvolde, Zelhem, 's Heerenberg en Netterden.

De tweede ploeg, samengesteld uit de landmeters Bingen en Kwisthout, zette de werkzaamheden voort in het oosten van Noordbrabant en in Limburg.

De verkenning werd door deze heeren te zamen uitgevoerd; in de maanden Juli en Augustus werden de studenten Cramer en Roelofsen aan hen toegevoegd; zoodat er in dien tijd twee ploegen voor het uitvoeren der metingen door hen gevormd werden.

Bij de regeling der werkzaamheden moest rekening gehouden worden met de omstandigheid, dat de toren van Nederweert in den zomer van 1900 verbouwd zou worden.

Voordat de spits van dien toren afgebroken werd, konden de metingen daar voltooid worden met gebruikmaking van de inrichting, welke daar voor de metingen 1ste orde werd aangebracht.

Behalve in Nederweert werden hoekmetingen uitgevoerd op de stations: Montfortsche berg, Roermond, Klifsberg, Posterholt, Boschheide, Malbeek,

Venlo, Zwartenberg, Wellsche heide, Thienray, Eckel, Sambeek, Overloon, Venray, Oss, Slabroek, Mariëndaal, Veghel, Boekel, Pannenhuis, Stippelberg, Beek en Helmond.

Op al de voornoemde stations worden voor zooveel noodig centreeringsmetingen uitgevoerd; de inrichtingen noodig voor de opstelling der instrumenten en voor de aanwijzing der driehoekspunten, welke niet op gebouwen zijn gelegen, werden in den loop van den zomer tot stand gebracht, zonder dat daardoor oponthoud ontstond voor de waarnemingen.

De waarnemingspijlers, welke voor de primaire metingen op de torens te Zelhem en te Silvolde gebouwd werden, konden wegens het gereedkomen der secundaire metingen op die punten afgebroken worden; deze torens werden in hun vroegeren staat hersteld.

De berekening van de secundaire driehoeksmeting wordt zooveel mogelijk voortgezet, doch zal eerst regelmatig afgewerkt kunnen worden, wanneer de berekening van de eerste groep van het primaire net voltooid zal zijn.

Sterrekundige waarnemingen. Zooals in het vorig jaarverslag werd medegedeeld, waren in het jaar 1890 de voorgenomen breedte- en azimuthbepalingen gereed gekomen. In 1900 werd derhalve voortgegaan met hare berekening, waarin in vorige jaren, telkens na afloop der waarnemingen, in het winterhalfjaar was begonnen.

Voltooid werd de berekening der waarnemingen, (tijdsbreedte en azimuthbepalingen) op de stations Zierikzee, Ameland, Schoorl en Terschelling, terwijl Leeuwarden bijna gereed kwam. Voor elf van de veertien punten zijn de berekeningen geheel gereed, en behalve Leeuwarden blijven er thans nog Urk en Groningen ter behandeling over.

Alle berekeningen geschiedden weder in duplo; de eerste door den ingenieur Posthumus Meijjes, de tweede door de aan de Rijkscommissie toegevoegde stuurlieden der Koninklijke Nederlandsche Marine Jans en de Witte. Deze laatste ontving evenwel ultimo Juni eervol ontslag, daar hij met dien datum de marine verliet om eene burgerlijke betrekking te aanvaarden.

De waarnemingen van den heer Weeder voor de bepaling van de breedte van Ubagsberg door circummeridiaanshoogten zijn voor de tweede maal door den heer Zwiers berekend; eveneens volbracht de heer Zwiers de herleiding der waarnemingen van den heer Wilterdink voor de breedte-bepaling van Ubagsberg volgens de Talcott-methode.

Op de sterrewacht te Leiden verrichtte de heer J. Stein, doctorandus in de wis- en sterrekunde, van Juni 1899 tot Juli 1900 voor de bepaling van de verandering der poolshoogte eene uitgebreide reeks van waarnemingen, ingevolge de daartoe in de vergadering van Stuttgart in 1898 tot de sterrewachten gerichte uitnoodiging. Na het einde van die reeks

zijn de waarnemingen onmiddellijk opgevat door den heer Zwiers, welke ze tot nu toe, zooveel als het buitengewoon slechte weder gedurende dezen winter gedoogde, heeft voortgezet.

De Rijkscommissie voor graadmeting en waterpassing,

H. G. VAN DE SANDE BAKHUYZEN, *Voorzitter.*
HK. J. HEUVELINK, *Secretaris.*

Leiden, / Delft, 12 Februari 1901.

DE RECHTSTOESTAND DER AMBTENAREN.

In het gebouw voor den Werkenden Stand werd gisteravond (1) gehouden een openbare vergadering, waarvoor de oproeping was uitgegaan van een aantal vereenigingen van ambtenaren.

Als sprekers waren uitgenoodigd Mr. Th. Heemskerk en Mr. J. A. Levy, ter inleiding van het onderwerp „*De Rechtstoestand der Ambtenaren*".

De vergadering werd gepresideerd door den voorzitter van de vereeniging van leeraren aan de openbare middelbare scholen te Amsterdam, den heer J. de Vries, die in zijn openingswoord een uiteenzetting gaf van hetgeen geleid heeft tot het beleggen dezer bijeenkomst.

Het was der vereeniging van leeraren namelijk gebleken, dat het niet alleen den leeraren doch ook ambtenaren behoorende tot andere categorieën ontbreekt aan rechtszekerheid, meer in het bijzonder in verband met het ontslag uit hun ambt.

Daarom heeft de vereeniging, waarvan spreker voorzitter is, getracht samenwerking te verkrijgen met andere vereenigingen van ambtenaren, en het resultaat dier pogingen is geweest deze vergadering, waarvoor een uitnoodiging werd gericht tot de leden der hier ter stede bestaande ambtenaarsvereenigingen.

De heeren Heemskerk en Levy hadden zich onmiddellijk bereid verklaard in deze bijeenkomst als sprekers op te treden. Het was het comité evenwel niet gelukt een spreker van katholieke richting te krijgen.

Het eerst kwam aan het woord Mr. Th. Heemskerk, die voorop stelde dat, moge het onderwerp van belang worden geacht, te oordeelen naar de talrijke opkomst ter vergadering, het hier toch niet geldt een vraagstuk, dat «op den nagel brandt». Urgent is het vraagstuk niet, omdat er omtrent machtsmisbruik tegenover de ambtenaren — behoudens enkele uitzonderingen — niet valt te klagen.

Spr. verwees naar het praeadvies, uitgebracht in de Juristenvereeniging door Mr. Fokker, waarin deze materie wordt behandeld.

---

(1) Zie, Algemeen Handelsblad van 18 Mei 1901. Avondblad. Tweede Blad. en Tijdschrift voor K. en L. Jrg. 1901. 2e Afl. blz. 57.

De eerste vraag die bij de behandeling van het onderwerp rijst, is: *Wat is een ambtenaar?* Bezwaarlijk gaat het te antwoorden: ieder die een ambt bekleedt, want zoo bekleedt bijv. een lid van een der beide kamers van de Staten-Generaal een ambt, zonder dat men kan zeggen, dat een Kamerlid is een ambtenaar. Evenmin is iedereen, die voor de overheid werkt, ambtenaar, dan immers zou een aannemer van werken voor den Staat ambtenaar zijn.

Een werkman kan als ambtenaar worden beschouwd in sommige gevallen, ofschoon spr. meent hem niet steeds onder de ambtenaren te moeten rangschikken

In abstracto gelooft spr. dat de staat een civiel-rechtelijk contract sluit met iemand, die hij in zijn dienst neemt, doch in den regel zal die verhouding zijn van publiekrechtelijken aard. Was die verhouding steeds een privaatrechtelijke, dan ware deze vergadering overbodig geweest, dan zou een regeling in het B.W. van het arbeidscontract voldoende zijn.

Wanneer de overheid zich beschouwt als de hoogste macht, dan bestaat rechteloosheid, tenzij die overheid zich als handelende in naam van God, verplicht gevoelt tot rechtvaardigheid ten aanzien van haar ondergeschikten, de ambtenaren.

De vraag blijft: of wie benoemt, ook steeds bevoegd moet zijn te ontslaan.

Dat er *volkomen* rechteloosheid zou bestaan voor de ambtenaren is evenmin geheel waar, als dat er ooit voor hen *volkomen* rechtzekerheid zal zijn te verkrijgen.

Omtrent hetgeen tot regeling van het ambtenaarscontract noodig is, bestond ook in de Juristenvereeniging verschil.

Ten aanzien van de vraag of aanstelling van den ambtenaar voor het leven moet plaats hebben, staakten in de vergadering der Juristenvereeniging van 1897 de stemmen.

Wanneer men het resultaat der behandeling samenvat, komt men tot de slotsom, dat die vergadering zich er *vóór* verklaarde, dat het toepassen van tuchtmiddelen, benevens het ongevraagd verplaatsen en ontslaan, alleen zou kunnen geschieden als uitslag van een behoorlijken rechtsgang. De vergadering verklaarde zich tegen een wettelijke regeling in verband met bevordering. De Juristenvereeniging wilde toegelaten zien beperking van den ambtenaar in zijn staatkundige en burgerlijke rechten.

Bij de Duitsche wet is het toepassen van tuchtmiddelen op de ambtenaren geregeld, evenwel slechts in zeer algemeenen zin, zoodat bij ieder geval op zich zelf moet worden beoordeeld of er termen zijn tot het toepassen van tuchtmiddelen.

Wel is het mogelijk in het algemeen vast te stellen de gevallen, waarin als tuchtmiddel ontslag zal worden gegeven, bijv. bij voortdurend slecht levensgedrag, het maken van schulden enz., maar in den regel zal naar

omstandigheden moeten worden gehandeld. Zoo ook in verband met een beperking van het uiting geven aan zijn politieke overtuiging. In het algemeen zou kunnen worden gezegd, dat bijv. het verkondigen van anarchistische en nihilistische theorieën door een ambtenaar, niet kan worden gedoogd.

Spr. is niet de meening toegedaan dat men in ieder geval moet afzien van het bemoeilijken van ambtenaren. Wanneer een burgemeester zich bijvoorbeeld te veel op den voorgrond plaatst bij verkiezingen — wat machtsmisbruik is — moet hij kunnen worden ter verantwoording geroepen, bij voorkeur niet door de hooge regeering maar door eene daartoe aangewezen college.

In het algemeen moeten, naar spr.'s meening, ambtenaren evenwel worden vrijgelaten in hun politieke overtuiging. Ten aanzien van de toepassing der tuchtmiddelen zouden noodig zijn administratieve colleges, zooals in Duitschland de disciplinaire Reichsbehörden.

Ten slotte behandelde spreker twee categorieën van ambtenaren meer in het bijzonder: de gemeenteambtenaren en de ambtenaren bij het onderwijs. Het is zeker te eenzijdig zich ten aanzien der gemeenteambtenaren er mee af te maken, dat de gemeente is een onderdeel van den Staat, dat het gemeentebestuur is de dienaar van het rijksbestuur, en dat dus de gemeenteambtenaren indirect rijksambtenaren zijn.

De meest marquante varieteit ligt in de ambtenaren, die bij het onderwijs werkzaam zijn.

Spr. van zijn standpunt als anti-revolutionnair, beschouwt de onderwijzers eigenlijk niet als ambtenaren, al zijn er nu eenmaal een aantal onderwijzers, die door gemeenteraden, en hoogleeraren, die door de regeering benoemd worden.

De onderwijzer moet niet van de overheid weten wat hij onderwijzen moet; dat moet hij zelf weten; dat moet de overheid van hem weten.

Een hoogleeraar mag leeren alles wat hij wil.

Naast de hoogheid van de Regeering staat de hoogheid van de Wetenschap.

In het uitoefenen van tucht op een hoogleeraar door wie hem aangesteld heeft, ligt iets scheefs.

Hoogleeraren te beoordeelen zou spr. opgedragen willen zien aan colleges van *primi inter pares.*

Resumeerende komt spr. tot de conclusie, dat ook voor hen, die werkzaam zijn bij het onderwijs een regeling noodig is. doch een zeer speciale, geheel afwijkende van die, welke noodig is voor andere categorieën van ambtenaren.

Mr. J. A. Levy, die daarna aan het woord kwam, wees op de moeilijkheid die verbonden is aan het behandelen van een juridisch onderwerp als dit voor een gemengd gehoor, bestaande uit juristen en leeken.

Spreker stelde, zonder hier in polemiek te willen treden met den eersten spreker, voorop:

1°. het ambtenaarscontract is van publieken rechte;

2°. de staat, de provincie, de gemeente, die de ambtenaar dient, is rechtspersoon.

Het ambtenaarscontract wordt steeds gesloten met den meerdere van den ambtenaar.

Bij andere transacties staan tegenover elkaar personen, die civielrechtelijk elkanders gelijken zijn; bij het aangaan van een ambtenaarscontract is dit nooit het geval.

De rechtspersoon, met wie de ambtenaar contracteert, stelt aan; zij moet de benoeming intrekken — krachtens wilsbesluit — wanneer de benoemde het ambt niet wenscht te aanvaarden; den ambtenaar kan ontslag worden geweigerd; de ambtenaar moet in zijn ambt blijven tot zijn opvolger benoemd is.

Een rechtspersoon is geen fictie (leugen), doch een abstractie. Een verwerkelijking van het begrip vinden wij belichaamd in den ambtenaar.

Een rechtspersoon heeft om te handelen noodig physieke personen, ambtenaren.

En nu vertegenwoordigt de ambtenaar binnen zijn sfeer de rechtspersoon, door wie hij is aangesteld. Hieruit — zeide spr. — volgen vijf beginselen:

1°. levenslange aanstelling, m. a. w. geen ontslag van den ambtenaar zonder wettige redenen;

2°. de bezoldiging van den ambtenaar is onderhoudsplicht van de rechtspersoon die hem aanstelde;

3°. onschendbaarheid van het ambt, dat beveiligd moet zijn tegen elke aanranding;

4°. het tuchtrecht moet zijn onderhevig aan beroep van de zijde van dengeen tegen wien het wordt uitgeoefend;

5°. het ongeschonden bezit van de grondwettelijke rechten.

Nagaande de verschillende punten, zeide spr. o.a. dat het sub 2 genoemde ten onzent wordt geschonden in twee opzichten.

a. De betaling van den ambtenaar behoort te geschieden maandelijks en bij vooruitbetaling, *niet* na verloop van 3 maanden. De rente van de drie maanden salaris komen toe aan den ambtenaar en niet aan den Staat.

b. De ambtenaar behoort niet zijn pensioen te koopen; het koopen van het pensioen aarzelt spr. niet te noemen onrechtmatige verrijking van den rechtspersoon.

Er bestaat *recht* op pensioen waar de arbeidskracht van den ambtenaar is verbruikt in en door den dienst. Door het *koopen* van dat recht wordt te kort gedaan aan den onderhoudsplicht, die op den Staat rust.

Het ambt is onschendbaar. De ambtenaar is dus niet gehouden te doen, wat onrecht is, wanneer hem dit door zijn superieur wordt opgedragen. De ambtenaar immers vertegenwoordigt in zijn sfeer evengoed de rechtspersoon als zijn superieur. Hij is niet gehouden te doen wat de de rechtspersoon niet zou hebben gedaan, omdat het onrecht is.

Het tuchtrecht mag niet anders worden toegepast dan na behoorlijken rechtsgang en met beroep op een college, dat met het uitoefenen der tucht is belast. Een hof van discipline kan door de wet worden ingesteld. De leden behoeven niet door den Koning te worden benoemd, en kunnen voor het leven worden aangesteld.

De grondwettelijke rechten van den ambtenaar blijven gewaarborgd; hiermede worden bedoeld het recht van vergaderen, het recht van petitie enz.

Iedereen, die hierop inbreuk zou willen maken, zou spr. vragen met welk recht zouden die grondwettelijke rechten den ambtenaar kunnen worden ontnomen. Dat zou zijn machtsmisbruik. Stipte dienstbetrachting wordt van den ambtenaar geëischt — en terecht, zoolang hij is in dienst, maar de ambtenaar is en blijft Nederlandsch burger, en dat heeft de overheid zich te herinneren.

Bij een regeling van het arbeidscontract houdt de rechterlijke macht op incompetent te zijn. Krijgen wij binnnenkort — hetgeen spr. hoopt — een administratieve rechtspraak, dan moet de beoordeeling van het ambtenaarscontract naar die rechtspraak worden overgebracht.

Voor het hooger-ambt, de bevordering, is het examen geen maatstaf — examens zijn dat nooit. Ook anciënniteit is dat niet, want men kan voor bevordering wel eens te *ancien* zijn.

Op één zaak moet in het bijzonder worden gelet: de bevordering moet niet zijn gebaseerd op geheime rapporten — geen geheime conduitestaten, zooals in het leger.

Spr. kwam tot de conclusie, dat regeling van de rechtspositie van den ambtenaar een dringende eisch is. De ambtenaar is het oog, waardoor de staat ziet; door den ambtenaar beweegt zich de staat. Dat juist voor hem een niet juiste afbakening van rechten en plichten bestaat, is een zoo bittere ironie, een zoo vlijmende bespotting, dat men haar onwaarschijnlijk zou achten, wanneer zij niet waar was.

Na de pauze werd gelegenheid gegeven tot gedachtenwisseling met de beide inleiders.

De eerste die het woord voerde was de heer Smit, die opheldering vroeg omtrent de positie van den onderwijzer na hetgeen was gezegd door de beide inleiders.

De heer Ketelaar bracht een woord van dank aan de vereeniging van leeraren bij het M.O., welke het initiatief had genomen tot deze

bijeenkomst. Naar zijn meening was de quaestie te veel in abstractie behandeld. Spr. noemde het vraagstuk wel degelijk «brandend op den nagel».

Spr. zou behandeld willen zien, concrete gevallen als voorbeelden, waaruit blijkt, dat regeling van de rechtspositie van den ambtenaar noodig is.

Spr. gaf als zijn meening, dat de aangewezen weg om iets te bereiken in deze is, de zaak in de volksvertegenwoordiging te brengen en dat met dat doel op het touw zal worden gezet een landelijke beweging.

Nog andere sprekers voerden het woord, doch het debat leverde geen nieuwe gezichtspunten op.

Door den heer Schmits werd er nog op gewezen, dat ook in het leger de conduite-staten waarnaar de bevordering tot een hoogeren rang geschiedt, niet geheim zijn.

Door de beide inleiders werd kortelijk gerepliceerd.

Mr. Heemskerk deed daarbij nog uitkomen, dat hij het oog had op den «idealen toestand» dat hoogleeraren en onderwijzers niet meer werden aangesteld door de overheid. Doch afgezien daarvan verkeert toch nu reeds de onderwijzer in een bijzondere positie.

Mr. Levy legde bij zijn beantwoording der sprekers de verklaring af, dat naar zijn meening de onderwijzer is ambtenaar in den vollen zin van het woord. Ook de onderwijzer is dus als ambtenaar onafhankelijk in zijn sfeer, binnen de grenzen, die de wet hem stelt.

Opzettelijk had spr., evenals mr. Heemskerk, er zich van onthouden bepaalde feiten te noemen en bijgevolg van het doen van een aanklacht tegen deze of gene overheid, die haar macht was te buiten gegaan. Doch deze vergadering ware volkomen onvruchtbaar geweest, wanneer de beginselen op den achtergrond en feiten op den voorgrond waren geschoven.

Spr. stelde in het licht, dat wat hij had gezegd uitsluitend de burgerlijke ambtenaren betreft; voor het leger gelden andere beginselen.

De volgende motie werd door den voorzitter voorgelezen:

«De vergadering van oordeel, dat wettelijke regeling van den rechtstoestand der burgerlijke ambtenaren noodig is, betuigt haar instemming met het plan een bond van ambtenaarsvereenigingen te stichten, welks taak het zal zijn, door adressen aan regeering en vertegenwoordiging en door andere gepaste middelen, het tot stand komen der gewenschte regeling te bevorderen »

De heer Ketelaar stelde de vraag of het nu wel wenschelijk was om een bond op te richten. Er worden tegenwoordig voor alles vereenigingen en bonden opgericht. Spr. wilde in dit geval het pompeuse woord «bond» vermijden.

Spr. gaf in overweging, dat de verschillende ambtenaarsvereenigingen haar afgevaardigden zouden zenden om te trachten door samenwerking en tot bereiking van het beoogde doel een comité te vormen.

Nadat van de bestuurstafel de toezegging was gedaan, dat met de opmerking van den heer Ketelaar rekening zou worden gehouden, werd de motie aangenomen.

De vergadering, die druk bezocht was, werd hierna gesloten.

Het Comité, dat de vergadering van 17 Mei voorbereidde, ter opwekking van belangstelling voor een wettelijke regeling van den rechtstoestand der burgerlijke ambtenaren en beambten, doet — in overeenstemming met den wensch dezer vergadering -- pogingen om een Bond van ambtenaarsvereenigingen te stichten, welks taak het zal zijn, het tot stand komen van deze wettelijke regeling te bevorderen. De bedoeling is dien Bond zoo eenvoudig en goedkoop mogelijk in te richten, opdat alle vereenigingen kunnen toetreden. Hoofdzaak is, dat er een Bondsbestuur wordt gevormd, uit een gering aantal personen bestaande, in dezelfde plaats woonachtig, en gerechtigd zich namens duizenden ambtenaren tot Regeering en Vertegenwoordiging te richten, en verder datgene te doen, wat noodig is om de gewekte belangstelling levendig te houden en de zaak tot het doel te voeren.

Dezer dagen (omstreeks 11 Juni l.l.) heeft het comité, bestaande uit de heeren J. de Vries, C. T. Knottenbelt, C. de Witte, C. Thomassen en C. Grondhoud, een uitnoodiging gezonden aan de besturen van vereenigingen, welker adressen bekend zijn, om tot de stichting van bedoelden Bond mede te werken. Een concept der statuten is bij die uitnoodiging gevoegd.

Alle vereenigingsbesturen, die geen uitnoodiging ontvangen hebben, worden verzocht hun adres op te geven aan den heer C. Grondhoud, 3e Helmersstraat te Amsterdam.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

Ch. A. Vogler. Prof. Dr. *Geodätische Uebungen für Landmesser und Ingenieure.* Zweite erweiterte Auflage. Zweiter Theil: *Winterübungen.* Mit 25 eingedruckten Abbildungen. Berlin 1901. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Preis 5.50 mark.

Het eerste deel van dit werk is in den zomer van 1899, onder den titel *„Feldübungen"* (Preis 9 Mark) verschenen.

A. Abendroth. Städtischer Oberlandmesser in Hannover. *Der Landmesser im Städtebau.* Practisches Handbuch zur sachgemässen Erledigung aller landmesserischen Geschäfte im Gemeindedienst. Mit 4 Tafeln und 27 Textabbildungen. Berlin 1901. Verlag von Paul Parey. Preis 9 Mark.

Het aantal landmeters in gemeentelijken dienst neemt in Duitschland voortdurend toe, van 1880 tot op heden, is het van 30 tot 150 gestegen.

De invloed, die wetenschappelijk gevormde ambtenaren immer op hun werkkring uitoefenen, heeft zich ook bij de stedelijke opnemingen doen gelden; het betrokken arbeidsveld is er tot een zelfstandig dienstvak door ontwikkeld, waarover tot op heden echter enkel verspreide literatuur verscheen.

Een handboek, waarin de werkzaamheden en de verplichtingen van den landmeter-gemeente-ambtenaar werden behandeld, bestond tot nog toe niet; het werk van onzen Hannoverschen ambtgenoot, dat het karakter van een geodetisch leerboek mist, voorziet in deze leemte.

W. Weitbrecht. Prof. *Praktische Geometrie.* Leitfaden für den Unterricht an technischen Lehranstalten, sowie für die Einführung von Landmessereleven in ihren Beruf, und zum Gebrauch für praktisch thätige Techniker und Landwirte. Mit 128 in den Text gedruckten Figuren. Stuttgart 1901. Verlag van Konrad Wittwer. Preis 3.50 Mark.

Dit boek is een nieuwe bewerking van den indertijd door Prof. A. Grosse uitgegeven «Leitfaden», van welk werk vijf uitgaven verschenen, die gretig in Zuid-Duitschland werden ontvangen. Het behandelt alles wat de toekomstige landmeter dient te weten, om toegelaten te worden tot het onderwijs dat aan de universiteit wordt gegeven, en dat in Duitschland slechts voor hem toegankelijk is, nadat hij door een voorbereiding in de praktijk bewezen heeft, voor de studie geschiktheid te bezitten.

R. Börnstein. Prof. Dr. *Leitfaden der Wetterkunde.* Gemeinverständlich bearbeitet. Mit 52 in den Text eingedruckten Abbildungen und 17 Tafeln. Braunschweig. Druck und Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn. 1901. Preis *f* 3.90.

De schrijver, hoogleeraar aan de koninklijke landhuishoudkundige hoogeschool te Berlijn, biedt met dit werk een beknopt leerboek in de meteorologie aan.

F. Sterneberg. Wirkl. Geh. Rat und **I. Peltzer.** Oberlandes kulturgerichts-Rat. *Das Verfahren in Auseinandersetzungs-angelegenheiten.* Im auftrage des Kgl. Ministeriums für Landwirthschaft, Domänen und Forsten. Zweite Auflage. Neu bearbeitet. Kleine Ausgabe. Berlin 1901. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Preis *f* 3.25.

Dit boek geeft een overzicht, in artikelsgewijs samengestelde hoofdstukken, van alle voorschriften die in Pruisen op het gebied der landverlegging zijn uitgevaardigd, onder verwijzing naar de wetten, besluiten, verordeningen, beschikkingen, beslissingen, periodieken enz. enz. enz., waarin het onderwerp wordt behandeld of die met het onderwerp verband houden.

Frederik van Eeden. *Binnenlandsche kolonisatie.* Amsterdam 1901. W. Versluijs. Prijs *f* 0.20.

Een overdruk van het bekende opstel, dat in het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* heeft gestaan.

Onttrekking van water door de planten aan den bodem en verlies door verdamping. Tijdschrift der Nederlandsche Heïdemaatschappij. Jrg. 1901. Afl. 2. Leiden. J. M. N. Kapteijn.

Dit rapport, opgemaakt door de Directie der Nederlandsche Heidemaatschappij, strekt tot antwoord op een vraag van den Minister van Binnenlandsche Zaken tot het Dagelijksch Bestuur dier Maatschappij gericht, of het wellicht wenschelijk moet worden geacht, ten opzichte van het onttrekken van water uit de duinen, ten behoeve van waterverzorging der steden, eenige bepaalde voorwaarden te stellen.

K. Meijer Wiersma. Mr. *Burgerlijk Wetboek.* Groningen. Noordhof. Prijs *f* 2.— geb. *f* 2.50.

Deze uitgaaf geeft naast den thans geldigen, ook den vroegeren inhoud der gewijzigde artikels. De gewijzigde tekst is door onderstreping aangegeven.

BERICHTEN.

Bij *K. B. van 17 Juli 1901 No. 39* is aan J. P. L. Soutendijk, op zijn verzoek, met ingang van 1 September d. a. v. eervol ontslag verleend als ingenieur-verificateur van het kadaster te Arnhem, met dankbetuiging voor de aan den lande bewezen diensten.

Verplaatsingen van landmeters van het kadaster.

Met 1 September 1901: M. A. H. de Jongh van Leeuwarden naar Utrecht en A. N. Hamelberg van Utrecht naar Leeuwarden.

Verplaatsingen van adspirant-landmeters van het kadaster.

De navolgende adspirant-landmeters zijn met 1 September e. k. verplaatst:

H. F. van Riel (Arnhem), C. A. Feteris (Utrecht) en J. Zijlstra (Leeuwarden) naar 's Gravenhage;

G. W. van Dijk (Groningen) naar Rotterdam;

M. A. Hollestelle (Goes) naar Leiden;

E. T. Roelofs (Winschoten) en P. J. Hamelberg (Zutfen) naar Dordrecht;

G. E. Kater (Rotterdam) naar Arnhem;

K. P. Westhoeve (Rotterdam) naar Utrecht;

P. D. T. Teebaal ('s Gravenhage) naar Zutfen;

W. Feenstra ('s Gravenhage) naar Assen.

Aanstelling van adspirant-landmeters.

Met ingang van 1 Juli 1901 zijn benoemd tot adspirant-landmeter van het kadaster en tegelijkertijd aan het achter hun naam vermelde kantoor van de hypotheken en het kadaster werkzaam gesteld: M. de Vroome (Haarlem), W. Feenstra ('s Gravenhage), L. Bakker (Amersfoort), H. J. Boddé (Leeuwarden), S. de Grebber (Amsterdam), H. J. H. Hornix (Roermond), H. H. Kreeftenberg (Zutfen); H. Iwema (Breda), H. J. Klompe (Nijmegen) en J. G. Cornelissen (Hoorn).

PAPIER EN PAPIERONDERZOEK, HET PAPIER ONZER KADASTRALE ARCHIEVEN. [1]

Ein grosser Theil der geistigen Erzeugnisse unserer Zeit ist der Gefahr baldiger Vernichtung ausgesetzt.

A. Martens.

Een der meest algemeen verspreide voortbrengselen van menschelijke nijverheid is ongetwijfeld het papier, in groote verscheidenheid van aard en vorm wordt het ons ter voorziening in onze geestelijke en stoffelijke behoeften aangeboden.

Veelal belooft wat men aanbiedt echter meer dan waaraan het kan beantwoorden, zonder dat nog van vervalsching mag worden gesproken; een uitdrukking die ten opzichte van het papier — een

---

(1) Geraagpleegde literatuur:

D. Grothe. *Mechanische Technologie.* 1898.

P. van der Burg. *Keuring van Papier.* Vragen des Tijds. 1891, December aflevering; 1898, Mei aflevering.

A. H. Berkhout. *Ons Papier.* De Ingenieur. 1892. n°. 49, 50, 51, 52.

M. Greshoff. *Over de deugdelijkheid en het onderzoek van Papier.* Leiden J. M. N. Kapteijn, 1897.

P. Ferman. *Een en ander over Papieronderzoek.* Nieuwsblad voor den Boekhandel. 1898. n°. 59 en 61.

Koninkl. Ned. Papierfabriek te Maastricht. *Beschouwingen over Normaalpapier.* Maart 1892. (Album met monsters normaalpapier.)

Nieuwe Rott. Courant. De welwillend van het Bestuur der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid te Rotterdam in bruikleen ontvangen verslagen, van de door den heer **J. Stufkens Lzn.** op 21 April en op 17 November 1892 in die vereeniging gehouden voordrachten over: *a. papierfabricage, b. papier onderzoek.*

Normal-Papier. *Sammlung der Vorschriften für amtliche Papier-und Tintenprüfung in Preussen.* Verlag der Papierzeitung. Berlin W. 9. Potsdamerstrasse 134. (Met afbeeldingen).

enkele uitzondering daargelaten — slechts dan mag worden gebezigd, wanneer een ingesteld physisch-microscopisch-chemisch onderzoek bewijst, dat de fabrikant afweek van de eischen gesteld met het oog op het gebruik, dat men van zijn fabrikaat wenscht te maken.

Wel niet tot de grootste, maar zeer zeker mede tot de groote papierverbruikers behooren de ambtenaren van het kadaster; de aard van onzen werkkring en de bestemming daardoor aan het verbruikte materiaal gegeven, zijn een gereede aanleiding om voor het onderwerp: „papier en papieronderzoek" eenige aandacht van de lezers van dit Tijdschrift te vragen.

Met moeite en inspanning verzamelen wij jaar in jaar uit een kostbaren schat van gegevens, dien wij, geboekstaafd op papier, in onze archieven opleggen, in het vertrouwen, dat het nageslacht in een verre toekomst er nog door zal worden gebaat.

De beantwoording der vraag, of dat vertrouwen al dan niet beschaamd zal worden, willen wij door deze bladzijden trachten uit te lokken.

Wij voor ons gelooven, ja meer wij zijn er van overtuigd, dat de gerustheid waarin wij leven misplaatst is.

De behoefte om den uitslag van ons denken, om de vruchten van onzen geestelijken arbeid voor hen die na ons komen te bewaren, is voorzeker weinig minder oud dan het geslacht waartoe wij behooren en veilig mogen wij aannemen, dat onze onbekendheid met de alleroudste tijden, o. m. voor een goed deel zijn oorzaak vindt in het weinig duurzame materiaal, dat de mensch uit dien voortijd voor zooeven genoemd doel tot zijn beschikking had; — gelijk euvel, reeds van verschillende zijden werd er op gewezen, kan ook voor de 19e en 20e eeuwers tengevolge hebben, dat in den nacht der tijden de herinnering aan hen op menig gebied nagenoeg verloren gaat, een voor hunne ijdelheid weinig streelend vooruitzicht.

Wij griffen de door ons gevonden waarheden, of wat wij daarvoor aanzien of als zoodanig aan den man wenschen te brengen, niet meer als in de kindsheid van den historischen tijd — die volgens de jongste uitgravingen in het dal van den Euphraat op 6000 à 7000 jaren v. Chr. te stellen is — op ruwe rotsblokken, op behouwen of gebakken steenen, op leemen tafeltjes, op muren van gebouwen, of op obelisken; — het is papier en nog eens papier waarvan wij ons bedienen, op welks gebruik wij niet weinig groot

gaan, wat blijkt uit de hoovaardij waarmede wij spreken van onze „papieren eeuw."

De Egyptenaars, die reeds ten tijde van Numa Pompilius — 700 jaar v. Chr. — door verdeelen en kloppen uit de halmen van de aan den Nijl groeiende rietsoort *Cyperus Papyrus* het *„papyrus"* vervaardigden, dat eerst in de elfde eeuw na Chr. in het westelijk gedeelte der oude wereld door wat wij papier noemen werd verdrongen, gedroegen zich voor zoover bekend nimmer zoo aanmatigend, en evenmin kan men zulks zeggen van de Klein-Aziërs van Pergamum, die ongeveer 300 jaar voor Chr. het *„pergament"* uitvonden, waarvan de melkwitte kwaliteit *„vellum"*, ons velijnpapier ten doop hield.

De reden hunner bescheidenheid ligt voor de hand, zoowel de Egyptenaars als de inwoners van Pergamum, alsmede hunne voortbrengselen, konden buiten de zenuw van ons bestaan — de *„reclame"* —; uit de duurzaamheid van het papyrus en het pergament mogen wij dan ook afleiden, dat de Egyptenaars en de inwoners van Pergamum vertrouwbare degelijke lieden waren, een gevolgtrekking die over een paar eeuwen naar aanleiding van ons papier, hoogstwaarschijnlijk — wijl er dan niets meer van voorhanden zal zijn — niet ten opzichte van ons zal kunnen worden gemaakt.

De wieg van den uitvinder van het papier vervaardigd uit linnen lompen stond vermoedelijk in China, van waaruit deze wijze van papierfabricage zich langzaam naar het Westen verspreidde; katoen werd, wat weinig algemeen bekend is, eerst in den aanvang der 19e eeuw als grondstof gebruikt.

Tusschen 794 en 795 na Chr. vond men te Bagdad reeds eene rijks-papierfabriek, in de 8e eeuw was de kunst der bereiding eveneens te Mekka niet langer onbekend, over Noordelijk Afrika heen bereikte zij omstreeks de 10e eeuw Spanje, in welk land in de 11e eeuw, Valencia, Toledo en Xativa reeds op het bestaan van groote papierfabrieken konden wijzen.

In de 12e eeuw voorzag de Spaansche papierindustrie reeds geheel en al in de behoefte van Zuid-Europa, was daar de vraag naar papyrus van geen beteekenis meer.

In Italië verrees de eerste papierfabriek in 1340, in Duitschland werd omstreeks 1390 de papierfabricage inheemsch, Vlaanderen ving in de 15e eeuw er mede aan, en voor ons land weten

wij met zekerheid, dat in 1613 in de nabijheid van Apeldoorn — te Uchelen — een papiermolen werd opgericht door den boekverkooper J. Jansen uit Arnhem, in gemeenschap met den uit Frankrijk verdreven hugenoot M. Orges, die van beroep papiermaker was.

Met de stichting van dien papiermolen vestigde zich in ons land eene industrie, die gedurende bijna twee eeuwen op de wereldmarkt het record van volmaaktheid hield, tot wij, als gevolg van ons gering aanpassingsvermogen, onzer traagheid, door den vreemdeling werden overvleugeld; — over water en wind wisten wij te heerschen, tegenover den stoom legden wij het af; — een toestand waarin, wij haasten ons dat op te merken, langzamerhand verbetering is gekomen.

De papiernijverheid berust enkel op mechanische bewerkingen; scheikundige omzettingen behooren tot de uitzonderingen en komen dan nog alleen bij de voorbereidende werkzaamheden voor.

Onder deze voorbereidende werkzaamheden verdient vooral het bleeken — ten einde schitterend wit papier te krijgen — der fijn gemalen massa onze aandacht; dit geschiedt met chloor, blijft dit in vrijen toestand in het papier achter, dan wordt het na luttel tijd zoo broos, dat het breekt wanneer men het stevig aanvat, ook al is de grondstof die voor de vervaardiging werd gebezigd van de allerbeste hoedanigheid geweest.

Zoowel plantenvezels als dierlijke vezels kunnen tot papier worden verwerkt; papier van uitmuntende hoedanigheid is echter slechts van bepaalde vezelachtige zelfstandigheden uit het plantenrijk te verkrijgen.

Uitstekend papier bezit een vastheid van samenstelling die zeer nabij komt aan de vastheid van samenstelling der plant, wier vezels werden verwerkt, en naarmate de vezels der grondstof, die reeds in anderen vorm op andere wijze dienst deed, fijner worden verdeeld, neemt in verhouding ook de samenhang van het nieuwe lichaam toe; de verdeeling langs mechanischen weg reeds verkregen wordt daarom in enkele gevallen nog door een rottingsproces tot grooter volkomenheid gebracht.

Het vermogen om vloeistoffen op te slorpen, aan de eene papiersoort in hooger mate dan aan de andere eigen, spruit voort uit de aanwezigheid van tusschenruimten die immer overblijven, hoe

innig de vereeniging der papiervezeltjes ook moge zijn, en wordt door het lijmen van het papier beperkt.

Door het lijmen wordt het papier dus: dichter, stijver en sterker.

Voor deze bewerking bezigt men hars (kolophonium) met aluin, de vermenging schept een onoplosbare verbinding van hars met aluinaarde, die zich op de papiervezeltjes afzet.

Het lijmen kan op tweeërlei wijze plaats vinden, zoogenaamd in de *massa,* d. w. z. door de lijmoplossing bij de uiterst fijne vlokkige massa die zich met water tot een brij laat roeren — het *heel goed* — in den roerbak of Hollander te voegen; of door volgens een oudere methode — de oppervlaklijming — de papiervellen bij pakken van 100 tot 200 stuks in de eenigermate verwarmde lijmoplossing te dompelen, waarin zij naar omstandigheden van 5 minuten tot 2 uur blijven liggen.

Bij het lijmen in de massa, ook lijmen in de kuip geheeten, wordt van dierlijke lijm geen gebruik gemaakt; het aldus behandelde papier vloeit op een uitgekrabde plaats niet, of althans maar zeer weinig.

Voor het lijmen van *handpapier*, d. i. papier door handenarbeid verkregen, dus niet met de papiermachine, wordt veelvuldig dierlijke lijm gebezigd; deze is meestal afkomstig van schapenpooten of van den afval van ongelooide kalfs- hazen- en konijnenvellen.

Linnen is voor de papierfabricage de beste van alle grondstoffen, overigens heeft men een rijke keuze: katoen, stroo, sparta of espartero-gras, bamboe, hout, wol, zijde, leer, dat alles en nog veel meer, kan in papier worden omgezet.

De eigenschappen van het voortgebrachte lichaam loopen echter zeer uiteen, naarmate het uit de eene of uit de andere grondstof, of uit een vermenging van grondstoffen werd verkregen.

Reeds in de 18e eeuw was het bekend dat men zich voor de papierfabricage niet enkel tot linnen behoefde te bepalen; in een in 1765—71 te Regensburg verschenen boek (1), in Nederlandsche vertaling in de Haarlemsche stadsbibliotheek aanwezig, komen monsters papier van hout, stroo, mais, turf, mos, netels, distels, aardappelloof, boombladeren, koolstronken en wat dies meer zij voor; de verwerking in het groot en machinaal, van hout en stroo, is echter van onzen tijd.

---

(1) **J. C. Schäffers.** *Versuche und Muster ohne alle Lumpen oder doch mit einem geringen Zusatze derselben Papier zu machen.*

Omstreeks 1850 was de behoefte aan grondstoffen voor de papierfabricage zeer dringend, in 1860 werd voor goed in den nood voorzien door het gebruik van „*houtslijp*".

De vervaardiging dezer stof is een industrie op zich zelf, men verkrijgt haar door houtblokken, steeds van naaldboomen afkomstig, tegen een grooten slijpsteen te drukken en af te slijpen, toestroomend water voert de fijne vezeldeeltjes weg.

De vader van dit procédé is Völter te Heidenheim, Wurtemburg.

Papier uit houtslijp is allesbehalve duurzaam, aan het licht wordt het spoedig geel en brokkelig; voor dagbladen, leerboekjes, romanlectuur, verkiezingsmanifesten, de tallooze drukwerken op het gebied der reclame, enz. is het evenwel ongetwijfeld goed genoeg.

In papier dat bestemd is om na gemaakt gebruik een kostbaar archiefstuk te worden, b.v. in onze minuut- en hulpkaarten, bijbladen, veldwerken staten 73 en 75, mag het niet voorkomen.

En evenmin mag daarin voorkomen de soms zelfs van populier- en berkenhout vervaardigde, „*houtcellulose*", houtcelstof, dat is wat van de houtvezel achterblijft na verwijdering der gom- en suikerachtige, der stikstofhoudende en vooral der harsige en andere gemakkelijk oxydeerbare bestanddeelen.

Vindt deze behandeling onder hoogen stoomdruk door koken met soda plaats, dan wordt „*natron celstof*" verkregen, wordt het fijn geslepen hout met zwavelzuur gekookt „*sulfiet celstof*".

De weerstand tegen licht en lucht van papier uit houtcelstof bereid is ontegenzeggelijk grooter, dan van papier uit houtslijp vervaardigd; het wordt echter betwijfeld of het tegen den tand des tijds bestand is.

Men heeft een oogenblik gemeend — omstreeks 1878 — dat papier uit houtcellulose niet aan vernietiging blootstond, dat was in de dagen toen „cellulose" — het woord is slechts een collectief naam — als ééne stof werd beschouwd. Het vormt echter een geheele klasse van stoffen met zeer uiteenloopende eigenschappen, van welke voor de vervaardiging van papier, de celluloses van hennip, vlas en katoen het meest duurzaam zijn.

Professor van der Burg — *Vragen des Tijds, Mei 1898* — merkt omtrent cellulose op:

„Indien zij goed wordt bereid, en derhalve bij het chemisch

microscopisch onderzoek blijkt, dat zijgeene houtachtige bestanddeelen bevat, bestaat er, indien de overige technische eischen van het papier aan de gestelde eigenschappen voldoen en het papier geen vrije zuren bevat, geen reden waarom dit papier in onvasten toestand zou geraken.

„Waar men mijn advies vroeg omtrent papieren bestemd voor registers van den burgerlijken stand, in een woord voor zeer gewichtige doeleinden, daar is van mijne zijde steeds geadviseerd, papier te gebruiken geheel uit lompen (linnen, katoen) samengesteld, doch de prijzen van dit soort van papier blijven zeer hoog en bedragen in den kleinhandel, al naarmate der stevigheidsklasse, nog *f* 0,80 à *f* 0,95." (per kilogram.)

. . . .

„De cellulose van hout, stroo, alfa, esparto is een product van de tweede helft dezer eeuw. De ervaring kon derhalve niet groot zijn; men moet hier zijn meening doen berusten op wetenschappelijke grondslagen en het was mij bekend, dat ook op dien grond te Charlottenburg geen bezwaar werd gemaakt, papieren met 25% cellulose onder de zeer goede te rekenen.

„Werd het wenschelijk geacht aan de verschillende administratiën voorschriften te geven, zoo zal daarmede zeer zeker rekening moeten worden gehouden.

„Ten behoeve van de commissie voor de rijks-graadmeting heb ik b. v. papieren onderzocht en aan wijlen mijn ambtgenoot Dr. Schols aanbevolen, die uit zuiver lompen waren gemaakt."

De verkoop van papier heeft in het groot bij het gewicht plaats, welk handelsgebruik tot werkelijke vervalsching van sommige papiersoorten heeft geleid.

Ter vulling der poriën, maar bovenal ter vermeerdering van het gewicht, wordt bij de papierstof — de pâte — witte pijpaarde, fijn gemalen krijt, zwaarspaat e. d. m. gevoegd; als vreemd aan het papier dragen deze stoffen tot de deugdelijkheid hoegenaamd niet bij; bovendien bederven zij de pen bij het schrijven, wijl zij haar door de aanhechtende stoffen grof maken; ook de drukker komt met zulk papier — indien het meer verzwaard is dan voor zijn bedrijf gewenscht wordt geacht — door het onmatig slijten van letters en persen, bedrogen uit.

Na deze weinige technologische opmerkingen, meenen wij te kunnen overgaan tot het papieronderzoek.

Dit omvat:

de absolute stevigheid;
de tegenstand tegen kreukelen en wrijven;
de bepaling der dikte;
de bepaling van het aschgehalte;
het microscopisch onderzoek;
het onderzoek op houtslijp;
het onderzoek der gebruikte lijmsoort; en
het onderzoek van de lijmvastheid.

De absolute stevigheid van het papier is eene eigenschap, die wel dient te worden onderscheiden van de blijvende vastheid.

Wordt het onderzoek naar de absolute stevigheid ingesteld onmiddellijk na de levering door den fabrikant, en daarbij ook onmiddellijk, althans niet al te lang na de fabrikatie, dan zouden wij het ook kunnen noemen een onderzoek naar de *aanvangssterkte;* tegenover die aanvangssterkte staat dan, de *blijvende vastheid.* [1])

Omtrent de absolute stevigheid zijn wij ingelicht op het oogenblik dat bekend wordt, bij welke trekkracht of belasting een papierstrook van bepaalde lengte en breedte scheurt en hoeveel procent het weefsel kan worden uitgerekt, alvorens dat lot het ter beproeving aangeboden papier treft.

De trekkracht of breukbelasting in kilogrammen wordt omgerekend in *scheurlengte* in meters.

Onder scheurlengte of breeklengte wordt verstaan de lengte in meters van een vrij opgehangen, willekeurig doch gelijkmatig breede papierstrook, op het oogenblik dat zij door haar eigen gewicht afbreekt.

Naarmate het papier steviger van samenstelling is, is deze lengte grooter. Zij wordt gevonden door te berekenen, hoe lang een strook van de bij de proefneming gebezigde breedte behoort te wezen, om zooveel te wegen, als de gevonden breukbelasting aangeeft.

---

[1]) Dr. M. Greshoff, onder-directeur scheikundige van het koloniaal museum te Haarlem, teekent hierover aan op pag. 25 zijner geciteerde verhandeling: »Eene zwakke zijde van het physisch onderzoek schijnt mij nog, dat men alleen de initiale sterkte van het papier leert kennen, en niet de blijvende vastheid — hierin zou echter wel experimenteel te voorzien zijn".

In de praktijk neemt men aan, dat de breeklengte voor dezelfde papiersoort onafhankelijk is van de dikte, omdat bij gelijke lengte, het gewicht evenredig is aan de dikte.

Voor deze berekening zijn bekend:

de lengte van de voor het onderzoek gebruikte strook (L) en haar gewicht (G), voorts de breukbelasting (*b*); onbekend is de scheurlengte (S), dus:

$$S : b = L : G.$$

in woorden:

$$\frac{\textit{scheurlengte}}{\textit{breukbelasting}} = \frac{\textit{strooklengte}}{\textit{strookgewicht}}$$

in gebruikelijken vorm:

$$S = \frac{L}{G}\, b.$$

De voor strooken van gelijke breedte van een en hetzelfde papier onveranderlijke verhouding $\frac{L}{G}$ — d. i. de lengte in meters van een strook van 15 m.m. breedte, die één gram weegt, — wordt het *fijnheidsnummer* genoemd; wijl L een constante waarde is, heeft men tabellen samengesteld waaruit voor verschillende gewichten het quotient onmiddellijk kan worden overgenomen.

De belasting waaraan de strook wordt blootgesteld heeft ten gevolge dat deze langer wordt, tot op het oogenblik dat de papiervezels uit elkander wijken; het in procenten uitgedrukt bedrag dezer verlenging, kan men met den naam van *rekkingscoëfficient* aanduiden.

De stevigheid van het papier is voor de lengterichting niet dezelfde als voor de breedterichting.

Zij is het sterkst in de lengterichting, d. i. „de richting der machine."

Op het papierproefstation wordt het onderzoek naar de stevigheid daarom zoowel in de eene, als in de andere richting ingesteld; van het aangeboden papier neemt men een vijftal vellen, waaruit vijf lengte- en vijf breedtestrooken worden gesneden, de aan belanghebbenden mede te deelen einduitkomst is het arithmetisch gemiddelde uit 10 proefnemingen.

De gebruikelijke afmetingen der strooken zijn: lengte 18 c.m., breedte 15 m.m.; aan het machinaal snijden der strooken wordt de grootst mogelijke zorg besteed en niet minder aan de proefnemingen waaraan zij worden onderworpen.

Papier is een zeer hygroscopische zelfstandigheid, rekening houdende met deze eigenschap wordt aan het ambtelijk proefstation te Charlottenburg bij een vochtigheidsgraad van 65°/o geopereerd.

In het laboratorium zijn in glazen kasten, die desgevorderd door middel van bevochtigd vloeipapier op een vochtigheidstoestand van 65°/o worden gebracht, de werktuigen opgesteld waarmede de onderzoekingen plaats vinden.

Wijst de procent-hygrometer van Th. Usteri-Reinacher in het onderzoekingslokaal een hooger bedrag dan 65°/o aan, dan worden de proefnemingen uitgesteld.

Het physisch onderzoek komt bij sommige der hiervoor gebezigde werktuigen neer op het nemen van een krachtproef, niet ongelijk aan die, waartoe wij door de ons bekende automaten worden aangezocht, en die daarop berust, dat een stalen veer zich verlengt, naarmate aan het eene vrije uiteinde met grooter kracht getrokken wordt.

Het oudste op wetenschappelijken grondslag gebouwde apparaat is van Hartig-Reusch, het instrument geeft het verloop van het langzaam uit elkander scheuren der papiervezels door een kromme lijn weer.

Deze eigenschap is zeer gewichtig, wijl het verkregen *„diagram"*, als overtuigingsstuk kan worden overgelegd, en omdat alle storingen in het werktuig uit het beloop der kromme lijn blijken; minder toe te juichen is echter de vrij omslachtige behandeling van het apparaat.

Met behoud van het beginsel der zelfregistratie heeft Oskar Leuner uit Dresden een eenvoudiger en tegelijkertijd degelijker toestel samengesteld.

Zijn zelfregistreerende papieronderzoeker is ingericht en werkt als volgt: de papierstrook wordt gebracht tusschen twee klemmen, waarvan de eene zich bevindt aan het einde van het voetstuk, waarop de bewegende deelen van het instrument rusten, de andere verbonden is met een wagen, waaraan eene in de lengterichting van het instrument voor- en achterwaartsche beweging kan worden medegedeeld.

Aan den wagen is, in de lengterichting van het werktuig, eene om hare lengteas draaibare teekenwals gekoppeld, waarop een teekenstift automatisch werkt.

Het apparaat wordt in beweging gebracht door een op een schroefspil bevestigd handrad, welks omwenteling een spiraalveer spant. Bedoelde schroefspil en spiraalveer liggen, even als de andere deelen, in de lengterichting van het toestel.

Het instrument geeft dus in volgorde als voornaamste onderdeelen van links naar rechts te aanschouwen, „binnen het voetstuk": een papierklem, een papierklem verbonden met een wagen, een teekenrol, een spiraalveer en een schroefspil, „buiten het voetstuk": een handrad.

De door draaiing van het handrad veroorzaakte spanning in de spiraalveer, plant zich door de as van de teekenrol over op den wagen en bijgevolg ook op de proefstrook, die rekt, en rekt, tot zij ten slotte afscheurt.

De verplaatsing van teekenrol en teekenstift ten opzichte van elkander, heeft plaats in de richting der lengteas van het instrument, daarbij geeft de verschuiving van den wagen aan de teekenrol een draaiende beweging, op de wals wordt dus door de teekenstift een kromme lijn gegrift, waarvan de ordinaat overeenkomt met de stevigheid en de abscis met de rekking der proefstrook.

Wijl de teekenrol verstelbaar is, kunnen verscheidene diagrammen naast elkander worden geteekend.

Op het oogenblik dat de proefstrook afscheurt staat het werktuig automatisch stil.

Is het verlangde aantal diagrammen verkregen, dan brengt men op de rol met behulp der teekenstift, de in de lengterichting van het instrument gelegen abscisas over, die voor alle diagrammen dezelfde is.

Stevigheid en rekking worden in getallenwaarden gevonden door middel eener glasplaat, waarop de schalen voor beide eigenschappen zijn gegraveerd.

Door verschuiving dezer plaat langs de abscisas, legt diagram na diagram het geheim zijner beteekenis bloot.

De inrichting der glasplaat is zeer eenvoudig, de abscisas komt tusschen twee op de glasplaat evenwijdig aangebrachte lijnen, waarop een loodlijn staat, te liggen; het voetpunt der loodlijn is het nulpunt van het assenstelsel.

Een tweede meer samengesteld werktuig waaraan wij eenige aandacht willen schenken, is de papieronderzoeker van Wendler,

die stevigheid en rekking rechtstreeks in absolute waarden geeft, waardoor afleiding of omrekening overbodig is.

Men denke zich als voetstuk twee metalen blokken, waarop een enkelvoudig stel rails, waarover een wagen loopt, rust.

Voorts van rechts naar links: een buiten het voetstuk gelegen tandrad voor het aanbrengen der beweegkracht, bevestigd op een schroefspil, die de beweging overbrengt.

Aan deze schroefspil, onbeweeglijk verbonden, een over de rails glijdend dwarsstuk, waarvan de klem om de papierstrook te grijpen en de wijzer voor het aflezen van den rekkingscoëfficient, de voornaamste onderdeelen zijn.

Op het bovenvlak der naar ons toe gelegen rail ligt de rekkingsschaal, die verbonden is met den wijzer der schaal, waarop de breukbelasting in kilogrammen wordt afgelezen, welke laatste schaal aan het zijvlak der rail verstelbaar is bevestigd.

Als bij het apparaat van Leuner is rechts van den wagen de tweede papierklem aangebracht, links de spiraalveer, die zoodanig aan het linkereind van den papieronderzoeker is gekoppeld, dat zij op het oogenblik dat de papierstrook scheurt, door twee gedifferentieerde, op een getande stang werkende pallen, wordt vastgehouden.

Aan de as van den wagen merken wij een hellend staafje op, waarvan het vrije uiteinde ligt tegen het glijstuk, waarop de wijzer der breukbelastingschaal — op dien wijzer vestigden wij zooeven de aandacht — is ingesneden.

Wanneer het instrument in werking wordt gesteld gedragen zich de verschillende deelen als volgt:

De beweging van het tandrad plant zich voort door de schroefspil op het over de rails glijdende dwarsstuk, dat zich naar rechts naar het tandrad heen, verplaatst, gaat over op de door klemmen vastgehouden papierstrook, en verbreekt den toestand van rust waarin de spiraalveer zich bevindt.

De wagen beweegt zich naar rechts, eveneens naar het tandrad toe, het schuine staafje — de glijschoen — duwt in dezelfde richting de wijzer der breukbelastingschaal en dus ook de met dezen wijzer verbonden rekkingschaal voort, tot de papierstrook scheurt, op welk oogenblik alle beweegbare deelen van het instrument in den verkregen stand blijven stilstaan.

De wijzers der schalen leggen een gedeelte van den door hen

doorloopen weg gemeenschappelijk af, de weg die de aan het glijdende dwarsstuk bevestigde wijzer der rekkingschaal aflegt is echter de grootste; het verschil is gelijk aan de rekking der papierstrook en wordt op de beweegbare — glijdende — rekkingschaal in procenten afgelezen.

Op de breukbelastingschaal leest men de breukbelasting in kilo's af.

Bij het instrument behoort een snijmachine, die strooken van 15 m.m. breedte en van ruim 20 c.m. lengte levert; de lengte der proefstrook tusschen de klemmen is, onveranderlijk voor alle apparaten, 18 c.m.

Het toestel wordt geleverd met twee spiraalveeren, de eene voor een maximumbelasting van 8, de andere voor een maximumbelasting van 20 kilogram. De eerste dient voor het onderzoek van zeer fijne, de tweede voor het onderzoek van bijzonder sterke papiersoorten.

Naar de kracht die de veeren kunnen ontwikkelen wordt nu en dan een onderzoek ingesteld.

Voor dit doel verwijdert men de papierklemmen, waarna de wagen met een staaf verbonden wordt, waarvan het vrije uiteinde haakt in de rechtopstaande arm van een stelsel van hefboomen, tijdelijk aangebracht in de nabijheid van, en verbonden met het glijdende dwarsstuk.

Aan de naar het tandrad gekeerde horizontale arm van het stelsel kan een weegschaal worden opgehangen; bezwaart men de schaal met gewichten, dan komt de wagen in beweging en spant zich dientengevolge de veer; de vertikale arm krijgt een schuinen stand in de richting van het tandrad en wordt door middel van dat rad, na iedere aflezing op de breukbelastingschaal, in zijn oorspronkelijken stand teruggebracht.

Stemmen de aflezingen op de breukbelastingschaal niet met de op elkander volgende belastingen der weegschaal overeen, dan wordt een correctietabel voor de verschillende aflezingen opgemaakt, die bij het papieronderzoek den waarnemer in staat stelt de nauwkeurige waarden af te leiden.

Het oorspronkelijke Wendlersche apparaat is belangrijk verbeterd door professor A. Martens [1]), die door een vernuftige inrichting

---

[1]) *Vorsteher der Kgl. mechanisch-technischen Versuchsanstalten.*

er in slaagde de beweging van het tandrad, op het oogenblik dat de papierstrook scheurt, automatisch op te heffen.

Het ambtelijk papierproefstation te Charlottenburg brengt langs hydraulischen weg zijne toestellen in werking.

Nog een tweetal werktuigen, Horack's *Dasymeter* en Schopper's papieronderzoeker, mogen niet onvermeld blijven.

Het eerste toestel berust niet op een streng wetenschappelijken grondslag.

Een papierstrook wordt door twee klemmen vastgehouden en gespannen door de veerkracht van een gebogen staalband. Door een schroef verhoogt men de spanning tot de strook uiteenscheurt.

Het staalband heeft contact met een wijzer, die op een wijzerplaat de verbruikte kracht in kilogrammen aangeeft.

De wijzer blijft stilstaan op het oogenblik dat de samenhang van het papierweefsel verbroken wordt, op een kleine schaal kan de rekking der strook in millimeters worden afgelezen.

Uit deze absolute waarden worden scheurlengte en rekkingscoëfficient berekend.

Ofschoon verouderd, wordt Horack's *Dasymeter* nog veelvuldig gebruikt.

Bij het toestel van Schopper, dat niet als de apparaten van Leuner en Wendler met een veer werkt, is gebruik gemaakt van de zwaartekracht op eene wijze die overeenkomt met de bekende toepassing dier kracht bij hefboombriefwegers; — ter bepaling dus, der krachtsuiting van een door hefboomen overgebracht arbeidsvermogen.

Ook het uiterlijk van het instrument herinnert aan de hefboombriefwegers.

Men stelle zich voor een vertikale staaf, en links daarvan, twee, nagenoeg in hetzelfde vlak gelegen concentrische segmentschalen; op de buitenste wordt de breukbelasting in kilogrammen afgelezen, op de binnenste — in millimeters — de rekking; iedere schaal heeft voor de aflezing zijn eigen hefboom die van een wijzer voorzien is.

Aan het boveneinde van den hefboom voor de breukbelasting, van den hefboom dus die aan het ondereinde met het gewicht bezwaard is, bevindt zich een boogsegment rechts van de vertikale

staaf gelegen, waaraan door middel van een kleinen ketting een papierklem is verbonden, die het boveneinde der voor het onderzoek vertikaal te spannen proefstrook grijpt. De onderste papierklem wordt door aan een handrad te draaien naar beneden getrokken.

Gehoorzamende aan de uitgeoefende kracht, wijkt het gewicht naar links uit, daarbij vertikaal stijgende, onder steeds toenemenden weerstand, tot de papierstrook afscheurt.

Het dalen der benedenste papierklem brengt ook den hefboom, die de rekking meet in beweging, wijl op dien hefboom een getande stang werkt, verbonden aan een langs de vertikale staaf op en neergaand glijstuk, waaraan de onderste papierklem is bevestigd.

De wijzer van dezen laatsten hefboom doorloopt een grooter weg dan de wijzer van den gewichtshefboom, omdat de elasticiteit van het papier — geëlimineerd door de getande stang — geen invloed op de verplaatsing kan uitoefenen.

Het verschil in stand der hefboomen bepaalt dientengevolge de rekking, die — zooals reeds werd opgemerkt — in millimeters wordt afgelezen.

Op het oogenblik dat de samenhang der papiervezels wordt verbroken staat het instrument automatisch stil.

Met een strookensnijder en drie verschillende gewichten is het compleet; op de breukbelastingschaal zijn drie verdeelingen aangebracht, voor ieder gewicht één.

Vinden wij nu met behulp van een der beschreven instrumenten, voor de breukbelasting van een proefstrook van 18 c.m. lengte — steeds bij 15 m.m. breedte — en een gewicht van 0,36 gram, een bedrag van 10 kilogram, dan wil dat zeggen dat de scheurlengte 5000 M. bedraagt, want:

$$S = \frac{L}{G}\, b, \text{ voor het gekozen geval } S = \frac{0{,}18}{0{,}36}\, 10000, \text{ geeft } S = 5000.$$

Het tweede gedeelte van het physisch onderzoek betreft de bepaling van den weerstand tegen verfrommelen en wrijven.

Men heeft getracht ook hiervoor een apparaat samen te stellen, doch is, wijl het niet voldeed, teruggekeerd tot de appreciatie met de hand.

Het papier wordt eenige malen opgerold, afgerold en tegelijkertijd

samengedrukt, en daarna onderworpen aan een manipulatie, die vergeleken kan worden met het uitwringen der natte wasch door de waschvrouw.

Het is duidelijk dat als gevolg van een en ander gaten in het papierweefsel vallen; de alsdan overschreden grens van den geboden weerstand, wordt door een rangcijfer van de laatste kolom van onderstaand staatje aangeduid.

Sinds den 1en Januari 1893 moet papier voor ambtelijke doeleinden aan de Pruisische Regeering geleverd, in overeenstemming met den aard van het gebruik dat er van zal worden gemaakt, beantwoorden aan de eischen van een der zes navolgende „*stevigheids-* of *vastheidsklassen*".

KLASSE.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	Schaal van weerstand tegen verfrommelen.
a. gemiddelde breeklengte in meters, minstens	6000	5000	4000	3000	2000	1000	0. buitengewoon gering, 1. zeer gering,
b. rekkingscoëifficient, in percenten der oorspronkelijke lengte, minstens	4.5	4.	3.	2.5	2.	1.5	2. gering, 3. middelmatig, 4. tamelijk groot, 5. groot,
c. weerstand tegen verfrommelen	6	6	5	4	3	1	6. zeer groot, 7. buitengewoon groot.

Over de eigenaardige moeilijkheden verbonden aan het bepalen der dikte eener zoo dunne zelfstandigheid als papier — een stapel van 50 vellen mailpapier heeft een hoogte van één millimeter — heeft het menschelijk vernuft zonder veel inspanning, op even eenvoudige als vindingrijke wijze gezegevierd.

Men kan voor dit onderdeel van het papieronderzoek gebruik maken van een instrument, dat den naam van *millimeterpasser* draagt, *tang* zou, zijn uiterlijk en gebruik in aanmerking genomen, wellicht juister zijn.

Het is n.l. een passer zonder punten, waarvan de constructie

berust op het beginsel, dat ook aan den proportiepasser ten grondslag ligt; de verhouding van het *niet* verstelbare werktuig is van 1:10.

Brengt men een stapel papier tusschen de kaken der tang, dan geeft een wijzer, die zich over een aan het einde der greep van het werktuig bevestigde segmentschaal beweegt, het tienvoud der dikte van dien stapel aan; — het meten van de dikte van 10 vel of van veelvouden van dit aantal, verdient daarom aanbeveling.

Nauwkeuriger uitkomsten verkrijgt men met den papierdiktemeter vervaardigd door Schopper te Leipzig, een werktuig waarmede in tegenstelling van den millimeterpasser, rechtstreeks de dikte van één enkel vel kan worden bepaald.

Het apparaat heeft geheel het uiterlijk van een miniatuur figuurzaag, ter plaatse waar bij dit werktuig de zaag zich bevindt, merkt men bij het toestel van Schöpper twee schijfjes op, waartusschen het papierblad geklemd wordt; één, onbeweeglijk bevestigd aan het boveneind van den beugel, en één beweeglijk, wijl het verbonden is aan een schroef, waarvan de gang juist één millimeter bedraagt.

Het ondereind van den beugel is tot moer dezer schroef ingericht, en voorzien van een cylindrisch verlengstuk van geringer middellijn dan een nader te beschrijven huls; op het cylindrisch verlengstuk is een millimeterschaal in de richting van de as der schroef aanwezig.

Aan de schroef kan een beweging worden medegedeeld, door middel van een aan haar ondereinde stevig bevestigde geribde schijf, waarmede met behulp van een wrijvingskoppeling de huls verbonden is, wier boveneind over het cylindrisch verlengstuk glijdt.

Boven dit cylindrisch verlengstuk, op de moer dus, is een deelstreep aangebracht, die in staat stelt hondersten van een millimeter af te lezen op een vertikale schaalverdeeling, voorkomende op het conisch afgewerkte boveneinde der huls.

Op de horizontale millimeterschaal van het cylindrisch verlengstuk wordt de dikte afgelezen van bordpapier, of van stapels papier, waarvan deze afmeting meer dan één millimeter bedraagt; op de vertikale verdeeling der huls, de dikte van papier beneden deze afmeting. De dikte van het tusschen de schijven geklemde papier wordt steeds onder nagenoeg dezelfde drukking afgelezen, omdat de wrijvingskoppeling van de huls en de aanzetschijf, bij een bepaalden druk verbroken wordt, en de schijf de huls dan niet meer medeneemt, ook al wordt zij vaster aangedraaid.

De bepaling van het aschgehalte dient om te weten te komen, welk gebruik door den fabrikant gemaakt is van vulstoffen, met de bedoeling om het papier zwaarder te maken, van onbrandbare zelfstandigheden, als: gips, permanentwit, porceleinaarde, enz.

Het aschgehalte van zuiver papier is gering, 1 à 2 °/₀ indien het uit lompen is vervaardigd, de celstoffen toch zijn van nature aschvrij, de weinige procenten asch daarom een gevolg van verontreinigingen en der lijming.

De lijming kan het aschgehalte tot 3 °/₀ opvoeren zonder dat nog aan opzet behoeft te worden gedacht, brengt het onderzoek echter een toevoeging van ongeveer 28 °/₀ aan anorganische bestanddeelen aan het licht, dan verdient het fabrikaat den naam van papier haast niet langer.

Omstreeks 1892 drukte men op dergelijk machinaal papier aan de landsdrukkerij te Batavia benoemingsbesluiten, de breeklengte van dat papier bedroeg 1890 meter, de rekking 1,9 °/₀, het was dus te rangschikken in de vijfde stevigheidsklasse, waaronder in Pruisen tweede soorts briefomslagen en tweede soorts postpapier, maar dan nog slechts met een aschgehalte van 15°/₀, behooren.

Wat van bedoeld nijverheidsvoortbrengsel werkelijk papier mocht heeten, bestond uit stroo, linnen en katoenvezels.

Het eenvoudigste werktuig voor een snelle en voldoend nauwkeurige bepaling van het aschgehalte is een apparaat in den vorm van een briefweger, waarmede geen grooter gewicht dan van 1 tot 2 gram kan worden gewogen.

Op een drievoet met stelschroef staat een vertikale staaf, aan welker boveneinde zich een dwarsbalk bevindt, die links een segmentschaal draagt waarop milligrammen kunnen worden afgelezen en rechts, als weegschaal, een fijn buisvormig weefsel van platinadraad, voorts een tegenwicht en een wijzer, welke drie onderdeelen van het toestel een hefboomstelsel vormen.

De proefstrook ter lengte van ongeveer 20 c.m. en ter breedte van 15 m.m. wordt, dicht harmonicagewijs ineengevouwen, in het buisje van platinaweefsel geschoven en gewogen.

Hierna tilt men met een pincet het los opgehangen buisje, waarin de strook aanwezig is, van zijn haak en verbrandt het papier onder wit gloeihitte in een gas- of spiritusvlam.

Wanneer het platinazeefje afgekoeld is, wordt het weer op zijn

oorspronkelijke plaats gehangen en het gewicht van het aschresidu in milligrammen afgelezen.

Was nu het strookgewicht 500 m.g. en het gewicht der asch 25 m.g., dan bedroeg het aschgehalte van het ter onderzoek aangeboden papier 5°/₀.

Voor een nauwkeuriger bepaling van het aschgehalte maakt men gebruik van de Reimannsche substitutieweegschaal, van welk apparaat een toelichtende beschrijving voorkomt in „Ons Papier" en een afbeelding op bldz. 39 der brochure „Normalpapier".

De bepaling van het aschgehalte zonder meer is een weinig kostbare verrichting; het papierproefstation te Charlottenburg brengt er volgens tarief 3 mark voor in rekening; verlangt men echter tevens qualitatieve en quantitatieve analyse der asch, dan stijgen de onkosten tot 60 mark.

De microscopische expertise is het moeilijkste en meest inspannende onderdeel van het volledige papieronderzoek; zij wordt ingesteld ten einde uit den anatomischen bouw der papiervezels de plant af te leiden, die de grondstof voor de fabricage leverde.

Alle plantaardige vaatweefsels bestaan uit „cellulose", een uit koolstof, waterstof en zuurstof in de verhouding $C_6 H_{10} O_5$ gevormde zelfstandigheid, waarvan scheikundig de oorsprong niet kan worden vastgesteld.

De aanwezigheid van houtslijp — microscopisch fijn verbrijzeld hout — kan langs chemischen weg wel worden aangetoond, wijl de celstof van het plantenweefsel omgeven is van incrustaties — overkorstingen — tijdens den groei van het hout voortgekomen uit het plantensap der cellen, een verschijnsel dat herinnert aan de inwerking van kalk- en kiezelhoudende wateren op daarin gedompelde voorwerpen.

Het zijn deze overkorstingen, die gevoelig zijn voor de scheikundige reagentiën, waarbij straks even stil zal worden gestaan.

Evenzeer als bij hout, komen deze overkorstingen ook voor bij de celluloses van vlas, hennep en katoen, hunne volkomen reinheid in dit opzicht, volstrekt noodzakelijk voor de deugdelijkheid van het te vervaardigen papier, kan langs denzelfden weg worden bewezen als voor de vaststelling van de aanwezigheid van houtslijp in papier bewandeld wordt.

De incrustaties van vlas, hennip en katoen hebben ten gevolge,

dat het papier — wel niet zoo snel, maar na verloop van tijd toch even goed als van papier waarin houtslijp verwerkt werd — door de inwerking van lucht, licht en vochtigheid — geel, bruin en brokkelig wordt.

Op het gebied van het microscopisch onderzoek liggen voor den argeloozen onderzoeker, de voetangels en klemmen kwistig gestrooid.

Wie geen botanische kennis bezit, wie zich groote geoefendheid in het gebruik van den microscoop niet wist eigen te maken, en dus geene genoegzame ervaring heeft opgedaan om de verschillende plantenweefsels te onderscheiden, voor hem is het geradén zich van dit onderdeel van het onderzoek ver te houden, vooral wijl de moeilijkheid zich voordoet, dat de grondstoffen hem innig gemengd, dat is bij papier het geval, worden voorgelegd.

Het meest aanbevelenswaardig is een vergrooting van 300 à 350 maal — Berkhout [1]) — zwakkere vergrootingen zijn onzeker, bij grootere ziet men te weinig praeparaat.

Het microscopisch onderzoek verschaft niet alleen licht omtrent de stofsamenstelling van het papier, maar ook omtrent de deugdelijkheid der fabricage, die grootendeels afhankelijk is van een behoorlijke menging en van een niet te geringe vezellengte der gebruikte grondstof.

Heeft de fabrikant wit papier vervaardigd van geele papierbrij door toevoeging van indigo, dan levert ook hiervan de microscoop het bewijs.

Op het papierproefstation te Charlottenburg heeft men ter vergemakkelijking van den arbeid, de in papier voorkomende plantenvezels zeer vergroot afgebeeld en staan den waarnemer tevens microscopische preaparaten van bekende samenstelling, tot vergelijking ter beschikking.

Naar de gebruikte grondstoffen en het aschgehalte rangschikken de Pruisische voorschriften van den 1en Januari 1893 de voor ambtelijke doeleinden bestemde papieren — de zoogenaamde normaalpapieren — in vier klassen, te weten:

I. papier uit zuiver lompen met niet meer dan 3°/o asch;

II. papier uit lompen met bijvoeging van hoogstens 25°/o cellulose, stroo of esparto, doch vrij van houtslijp, met niet meer dan 5°/o asch;

[1]) De heer Ferman acht 75 maal reeds voldoende.

III. papier van willekeurige stofsamenstelling, doch zonder houtslijp, met niet meer dan 15°/o asch;
IV. papier van willekeurige samenstelling en willekeurig aschgehalte.

Zonder uitzondering wordt van alle papiersoorten verlangd, dat zij *lijmvast* zijn.

Deze klassen kregen bij de fabricage in Nederland reeds vrijwel het burgerrecht; de Koninklijke Nederlandsche papierfabriek te Maastricht, nam hen onder de letters: A, B, C, D, aan.

Op het onderscheid tusschen houtslijp en houtcellulose werd reeds gewezen.

De eerste grondstof, een zeer goedkoop product, wordt veelvuldig gebruikt voor de vervaardiging van het papier onzer dagbladen.

Het langs chemischen weg vaststellen van de aanwezigheid van houtslijp, berust op de eigenschap dier stof, om onder den invloed van verschillende reagentiën, verschillend te verkleuren.

Een mengsel van *drie* deelen krachtig salpeterzuur en *een* deel geconcentreerd zwavelzuur, kleurt papier dat houtslijp bevat, van geelbruin tot roodbruin — roestkleurig.

Ofschoon men in de meeste gevallen met deze proefneming zal kunnen volstaan, is zij toch niet geheel betrouwbaar, wijl ook andere stoffen door salpeterzuur van kleur veranderen.

Een deel zwavelzure aniline op *tien* deelen water kleurt houtslijphoudend papier goudgeel.

Een mengsel van *2* gr. phloroglucin, *25* c.c.m. alcohol en *5* c.c.m. geconcentreerd zoutzuur, deelt aan papier dat niet vrij is van houtslijp een rose tot roode kleur mede.

De eerste vloeistof is, bewaard in flesch met glazen stop, standvastig en kan van iederen apotheker worden betrokken, de beide anderen zijn zulks niet en dienen steeds versch te worden gebruikt.

Voor het experiment brengt men slechts één droppel op het te onderzoeken monster, waarna men nauwlettend waarneemt, of en hoe het papier zich kleurt.

Worden getinte papiersoorten aan de proefneming onderworpen, dan verdient het aanbeveling het onderzoek ook microscopisch te bewerkstelligen; dikwijls toch wordt voor het kleuren gebruik gemaakt van een kunstmatig bereide verfstof tot de groep der aniline kleurstoffen behoorende — het metanylgeel — d. i. diphenylamin-

azo-metabenzolsulphozure natron, een stof die zich onder den invloed van vrije zuren evenals houtslijp rood kleurt.

Op het gebied van het microscopisch qualitatieve onderzoek is het niet van belang ontbloot nog mede te deelen, dat een chloorzinkjoodoplossing, houtslijp geel en houtcellulose blauw violet kleurt.

Voor de quantitatieve bepaling van de aanwezige houtslijpmassa wordt het aangeboden monster met het phloroglucinreagens behandeld, en vergeleken tegen gelijktijdig met het reagens behandelde standaardmonsters; d. w. z. monsters waarvan men weet, dat er 10, 20, 30 enz. tot 100°/o houtslijp in aanwezig is.

Voor het microscopisch onderzoek gebruikt men, ter vergelijking als voor het chemische, preaparaten van bekend gehalte.

Het brokkelig en geel worden van het papier kan, behalve van het gebruik van houtslijp bij de fabricage, ook een gevolg wezen van het bezigen van slechte hars bij de lijming.

De lijming, vindt plaats met dierlijke of met plantaardige lijm, stijfsellijming dient uitsluitend om het papier een glanzend aanzien te geven.

Het onderzoek naar de gebezigde lijmsoort geschiedt langs chemischen weg.

Door het papier uit te koken kan men zich een niet al te dunne lijmoplossing verschaffen, voegt men hieraan looizuur toe en ontstaat dan een dikke geleiachtige neerslag, dan is dierlijke lijm aanwezig.

Is de oplossing slechts zwak, dan wordt de vloeistof melkachtig troebel en zetten zich bij de aanwezigheid van dierlijke lijm vlokken in haar af; treedt het vormen van vlokken niet op, dan wijst dit op de afwezigheid van dierlijke lijm.

Voor het aantoonen van harslijming kan de volgende weg worden ingeslagen; in een reageerglas doet men papiersnippers, overgiet deze met absoluten alcohol, en plaatst daarna het mengsel gedurende een half uur in heet water. De hars wordt door den alcohol opgelost en verraadt zich wanneer de oplossing met gedistilleerd water wordt geschud, zij wordt dan melkachtig troebel.

Uit de meer of mindere troebelheid kan men de gebruikte hoeveelheid afleiden; wordt aan de oplossing al meer en meer water toegevoegd, dan kan de alcohol zijn invloed niet langer doen gelden en de hars slaat neer.

Laat men zwavelether op met hars gelijmd papier druppelen, dan vertoont zich een ring.

Geconcentreerd zwavelzuur kleurt bedoeld papier rood-violet; is echter houtslijp aanwezig, dan wordt de kleur groenachtig of zwart.

Het gemakkelijkst van al is stijfsellijming aan te toonen, een dunne joodoplossing op het papier gedruppeld, roept blauwe tot violette vlekken te voorschijn.

Het papier mag bij het schrijven de inkt niet laten doorvloeien, papier dat deze onaangename eigenschap bezit, is niet *lijmvast.*

Julius Post te Hamburg past een zeer vernuftige methode voor de bepaling der lijmvastheid toe; met de mededeeling hiervan willen wij ons algemeen overzicht der wijze waarop het papieronderzoek plaats vindt besluiten.

Wanneer op slecht gelijmd papier met een trekpen, waarvan de bladen uit ivoor of caoutchouc zijn vervaardigd, lijnen van 1 m.m. dikte worden getrokken met een oplossing van ijzerchloride — *1* gr. ijzerchloride — $F_2 Cl_6$ — *100* gr.. gedistilleerd water, *1* gr. arabische gom, *0,2* gr. phenol — dan zullen deze lijnen de geheele dikte van het papier doordringen.

Keert men het papier om nadat de lijnen zijn ingedroogd en bevochtigd men de achterzijde met een tannineoplossing, dan zal de tannine op het ijzerchloride inwerken, tengevolge waarvan looizuurijzeroxyde ontstaat, dat de doorgedrongen strepen koolzwart kleurt.

Bij lijmvast papier doet zich dit verschijnsel niet voor, omdat aan de rugzijde van het papier geen ijzerchloride aanwezig is; tegen het licht neemt men, zoowel na als voor de behandeling met de tannineoplossing, op dit papier niet anders waar, dan de geele strepen der ijzeroplossing.

Men lost de tannine — *1*°/o + *0,2* gr. phenol — in gedistilleerd water op en niet in ether, wijl deze vloeistof, hoe snel zij ook verdampt, immer een eventueele harslijming aantast en de zwarte kleur zich dan inwendig zou kunnen vertoonen in plaats van uitwendig, gelijk wordt aangenomen.

De tannineoplossing wordt ingewreven met een kussen van watten, ten einde een al te sterke bevochtiging te voorkomen en onmiddellijk afgedroogd met vloeipapier, opdat de vloeistof geen tijd zal hebben om in het papier door te dringen.

Bij de methode van Post worden in plaats van lijnen, waarbij een onregelmatige verdeeling der ijzerchloride door meer of minder sterk drukken nimmer uitblijft, ijzerchloridevlekken op het papier gebracht.

De ijzerchlorideoplossing bevindt zich in een glazen flesch, gesloten door middel van een pipet, wier druppelbuis zoo is afgewerkt, dat een druk op de gummimembraan steeds een druppel van 0,03 gram op het papier doet vallen.

Ten einde de dikte van het papier in rekening te brengen wordt het gewicht per kwadraatmeter bepaald; daartoe snijdt men met behulp van een mal op vijf verschillende plaatsen een kwadraat decimeter uit, het honderdvoud van het gemiddelde gewicht van zoo'n uitgesneden stuk, wordt gerekend het gewicht van een vierkanten meter te zijn.

Ten behoeve der proefneming wordt de pipet zoodanig in een statief opgehangen, dat de punt der druppelbuis zich 10 c.M. boven het tafelblad bevindt; hierna brengt men een der uitgesneden stukken onder de buis en laat er een druppel opvallen, die evenveel seconden op het papier mag inwerken, als de vierkante meter grammen weegt; waarna, wat van den druppel niet werd opgezogen, met een fijn pipet wordt verwijderd en het dan wellicht nog overblijvende met filtreerpapier wordt weggenomen.

Heeft men 4 tot 5 vlekken aangebracht dan wacht de behandeling met tannine nog slechts op de volledige verdamping van de nog achtergebleven vochtigheid.

De waarnemer leidt zijne gevolgtrekkingen omtrent de lijmvastheid af uit den tijd die verloopt, aleer de zwarte kleur zich vertoont, en uit de intensiteit van het verschijnsel.

Bij ongelijmd papier treedt de vaalzwarte kleur na weinige seconden op.

Op grond van hygroscopische overwegingen worden niet later dan 24 uur na de proefneming hare uitkomsten beoordeeld.

Een aangenomen schaal van beoordeeling bestaat niet, men spreekt van *uitstekend*, van *goed*, van *tamelijk*, of van *slecht gelijmd* papier; tenzij wordt toegepast de methode van onderzoek van O. Schluttig en Dr. G. S. Neumann — directeuren der Leonhardi'sche inktfabriek — die gelegenheid schenkt de ijzerchloride en de tannine in bepaalde verhouding op elkander te doen inwerken.

Een uitvoerige beschrijving van dit procédé is in „*Normalpapier*"

te vinden; wijl het algemeene karakter der methode niet afwijkt van de hier gedane mededeelingen, meenen wij het bij de bloote vermelding van haar bestaan te kunnen laten.

In zijne beschouwingen over de *„Keuring van papier"* — Vragen des Tijds. Dec. 1891 — zegt professor van der Burg op blz. 233: „De daartoe noodige werktuigen vereischen bijzondere voorzorgen bij hunne behandeling, om aan de daarmede verkregen uitkomsten voldoende vertrouwen te kunnen schenken.

„Wel is waar, valt het instellen van een onderzoek omtrent den wederstand tegen breken, de bepaling van het aschgehalte, het onderzoek naar lijmvastheid, het qualitatief onderzoek naar houtslijp, bij eenige oefening binnen het bereik van velen en reeds worden bij tal van papierfabrikanten in Duitschland, de werktuigen, toestellen en reagentiën voor dit onderzoek aangetroffen."

Deze opmerking en de overweging, dat het veel minder bezwaren inheeft dan men oppervlakkig zou vermoeden om kennis te maken met de beschreven toestellen — zij komen menigvuldig in ons land voor — heeft ons verleid in algemeene bewoordingen, zonder afbeeldingen, hunne samenstelling te bespreken, ten einde een eventueel bezoek aan een laboratorium voor papieronderzoek meer loonend te maken dan het geval kan wezen, indien het geheel onvoorbereid wordt gebracht.

Uit de Pruisische voorschriften van den 1en Januari 1893, „voor de levering en het onderzoek van papier voor ambtelijke doeleinden benoodigd", mogen wij niet onvermeld laten de bepaling voorkomende in § 2, luidende:

„De schrijfpapieren der stofklassen I, II en III behooren van een watermerk te worden voorzien, dat in natten toestand op de zeef, in het papier moet worden gebracht.

„Het watermerk zal vermelden, den naam van den fabrikant, en naast het woord *„Normaal"*, het cijfer der gebruiksklasse; de bijvoeging van het jaarcijfer is geoorloofd.

„Namen van firma's mogen worden afgekort, de afkorting mag echter geen oogenblik doen twijfelen wie de maker is; zonder eenig onderzoek moet er uit blijken, tot wien men zich in geval van reclame heeft te wenden.

„In ieder geleverd vel moet het watermerk aanwezig zijn."

Het zooeven gebezigde woord „gebruiksklasse" ziet op de onderverdeeling van drie groepen van papiersoorten, te weten: **A.** *Schrijfpapier*, **B.** *Aktenomslagen*, **C.** *Drukpapier*.

Alleen voor de onderverdeelingen 1 tot 4*b* der groep **A** is het watermerk verplichtend.

Bij het onderzoek mogen de scheurlengte en de rekking, vergeleken tegen de normen der stevigheids- of vastheidsklassen een afwijking van 10°/o (1) in de richting van het eerstvolgende papier van lageren rang vertoonen, aan alle overige eigenschappen behoort het papier strikt te voldoen.

Beantwoordt het papier niet aan de op grond van het watermerk te stellen eischen, dan staat het aan den fabrikant en ook aan den leverancier vrij, dat merk ongeldig te maken door een drooge stempeling, waardoor het papier gerangschikt wordt in de lagere klasse, waartoe het gelet op zijn eigenschappen behoort.

Het *Rijks-papierproefstation* is belast met het onderzoek naar de juistheid der aanduiding van het watermerk; valt het onderzoek gunstig uit, dan worden de kosten door den staat, in het tegengestelde geval door den leverancier gedragen.

Van leverantiën tot een hooger bedrag dan 300 mark, wordt jaarlijks minstens een der van haar deel uitmakende papiersoorten ter onderzoek ingezonden.

Leveringen beneden 300 mark werden een tijdlang niet onderzocht, het bij het Kon. mech. techn. proefstation te Charlottenburg gedeponeerde watermerk van den fabrikant — door welk depôt hij zich de bevoegdheid tot leveren verwierf — was, meende men, voor zoo kleine bedragen voldoenden waarborg.

Men kwam echter bedrogen uit, want bij een onderzoek bleek, dat de papieren die niet voldeden aan de eigenschappen volgens het watermerk daaraan te stellen, niet werden overgestempeld, doch hun afzet vonden bij de rijks-ambtenaren, die jaarlijks voor een geringer bedrag dan 300 mark aan normaalpapier noodig hadden.

Sedert 1895 bestaat daarom deze vrijstelling van het onderzoek niet meer.

De overheid kiest de aan het proefstation ter onderzoek in te zenden monsters uit verschillende der geleverde pakketten, tot een aantal van minstens 10 vel.

---

(1) De K. N. P. te Maastricht keurt deze tolerans voor de klassen 1 en 2 op technische gronden onvoorwaardelijk af; 5°/0 vindt zij ruim voldoende.

De monsters moeten onberispelijk van uiterlijk wezen en daarbij onbeschreven, zij mogen niet gerold, wel gevouwen worden; door het vouwen mag het ongeschonden papieroppervlak geen kleiner afmeting dan 21 × 27 centimeter krijgen.

De verzending naar het station van onderzoek geschiedt, teneinde beschadiging te voorkomen, zorgvuldig verpakt tusschen stevig karton.

Papier der groep C wordt vóór den druk onderzocht.

Het valt niet tegen te spreken dat het oprichten van een papier proefstation en het uitvaardigen van voorschriften als de Pruisische, in meerdere of mindere mate de vrijheid van handelen van den fabrikant aan banden legt.

Was nu werkelijk de papierfabricage op zoo verkeerden weg, dat het in het belang der gemeenschap dringend noodig en daardoor gerechtvaardigd was, in te grijpen.

Op deze vraag kan niet beter worden geantwoord dan door tegenover elkaar te stellen, de uitkomsten van het voorheen en het thans, der papiernijverheid.

Voorheen!

Dr. Julius Wiesner, hoogleeraar aan de universiteit te Weenen, onderzocht in 1887 papieren dagteekenende uit de 8e en 9e eeuw onzer jaartelling, afkomstig uit el-Fayûm en el-Uschmûnein, hoofdsteden van gelijknamige provinciën in Midden-Egypte, ten westen van den Nijl gelegen.

Het schrift bleek volkomen bewaard gebleven, de samenhang der vezels — vlas speelde de hoofdrol — was zeer gesloten, zoodat er nog op kon worden geschreven.

Dr. M. Greshoff, onderdirecteur — scheikundige van het koloniaal museum te Haarlem, onderzocht archiefpapieren uit het jaar 1350, — zij waren nog geheel onveranderd.

Tot de sterkste viltvoortbrengselen, door ons papier geheeten, behooren tot op den huidigen dag de producten der Japansche nijverheid.

Een onderzoek door den heer A. H. Berkhout, leeraar aan 's Rijkslandbouwschool te Wageningen ingesteld, bewees, dat het Japansche papier alle Europeesche fabrikaaten in sterkte achter zich laat.

Omtrent echt Japansch papier vermeldt professor van der Burg: „dat de toon van etsen van Rembrandt, in de 17e eeuw er opgedrukt, tot op heden volkomen in kracht bleef."

En thans!

Daaromtrent deelt professor van der Burg mede, dat in papieren, die een tiental jaren geleden — gerekend van 1891 — bestemd werden voor registers van den burgerlijken stand en voor drukwerken van groote beteekenis, *vijftig* percent houtslijp en *vijftien* percent vulstoffen werden aangetroffen; — dat beschreven en bedrukte papieren, omstreeks 1865 opgenomen in onze archieven en bibliotheken, na een tiental jaren bleken zich in een toestand van geheelen ondergang te. bevinden.

Dr. Greshoff wijst er op dat een kostbare Grande Encyclopédie — inteekenprijs 600 frcs. — thans (1897) te Parijs verschijnende, op prullig houtslijppapier gedrukt is.

Zeer belangrijke documenten met betrekking tot den Fransch-Duitschen oorlog zijn reeds tot stof vervallen.

Het proefstation te Charlottenburg onderzocht onlangs (1897) de hoedanigheid van papier, dat in de boekwinkels te Berlijn en te Leipzig, soms tegen onmatig hooge prijzen als prima verkocht werd; — 17 °/₀ was *goed*, 29 °/₀ *middelmatig* en 54 °/₀ *slecht*.

Op treurig papier werden gedrukt (1897) de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen, afdeeling Letterkunde, — de Comptes Rendus de l'Academie des Sciences de Paris, — de Annales de Chimie et de Physique, — de Revue des deux Mondes, — enz. enz. enz.

Het euvel is niet plaatselijk, doch draagt een cosmopolitisch karakter; het proefstation te Charlottenburg onderzocht 97 wetenschappelijke tijdschriften van verschillende landen, volledig op den aard van het papier, met de uitkomst, — dat tot de eerste stofklasse 2, tot de tweede 2, tot de derde 31, en tot de vierde 62 periodieken behoorden.

Menig uitgever berokkende het gebruik van houtslijp groote schade, stapels boeken werden door het verkleuren en vergaan dezer grondstof onverkoopbaar.

In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 20 Januari 1894 deelde de heer Eduard Nijpels te Maastricht, in een opstel getiteld: „*Het papier der officieele stukken*", mede:

„Onlangs ontving ik de registers van den burgerlijken stand eener gemeente, van 1886 tot en met 1890, om deze gezamenlijk in te binden. Zij waren gedrukt, niet op formaat zegel, doch op gezegeld schrijfpapier, waaraan velen de voorkeur geven, omdat het

gladder is en daardoor gemakkelijker met de stalen pen kan beschreven worden. De gebruikte papieren, verschillend voor de opvolgende jaren, waren allen buitengewoon dik, doch daarbij zijn er waarvan houtslijp en china-klei zeker 50°/₀ der grondstoffen uitmaken. Wee! hem, die na 50 jaren uit dergelijke registers een extract zal moeten lichten".

Maar niet alleen uit bibliotheken en archieven rijzen klachten, ook uit het laboratorium van moeder de vrouw en haar amanuensis, de keukenprinses, worden zij vernomen — de koffie- en suiker-, de gort- en de rijstzakken nemen onrustbarend in gewicht toe — zij zijn op 't oog mooi en vast op de greep, maar onmenschelijk zwaar, dank de toevoeging van klei, een grondstof die men stellig, indien er behoefte aan mocht ontstaan, niet van zijn kruidenier wenscht te betrekken. Bij eerlijke weging wordt ook een zakje bij de schaal met het gewicht gevoegd. Het gebruik is helaas niet algemeen.

Nog rijker bloemlezing, hoofdzakelijk Nederlandsch-Indië betreffende, dan reeds werd aangeboden en zeer leerrijk voor de gehoorzame dienaren van den Staat, kan uit „*Ons Papier*" worden bijeengesprokkeld.

Gewichtige Indische staatsdocumenten zoeken in blikken trommels bescherming tegen de aanvallen van de zijde van allerlei vijanden, waaraan zij blootstaan.

Deerniswaardig was de toestand van bescheiden die slechts eenige jaren oud waren, toen de heer Berkhout hen in handen kreeg.

De zegels hingen er uit, op de vouwen waren zij, enkel van het openen en sluiten, doorgesleten.

Ofschoon gezegeld papier voor Indië bestemd (1893) vervaardigd behoort te worden uit wit linnen lompen, ¼ gedeelte afkomstig van nieuw linnen, werden er soms vrij aanzienlijke hoeveelheden katoen in aangetroffen.

Drukpapier der landsdrukkerij te Batavia — voor gezegelde benoemingsbesluiten — dat niet meer dan 10°/₀ asch bij de verbranding op mocht leveren, bleek $33.^5$ tot $18.^8$ °/₀ asch rijk te zijn.

Een inlegvel uit een extract van den burgerlijken stand in Nederlandsch Indië, opgemaakt in het jaar 1881, was omstreeks 1892 reeds erg geschonden, hoewel op de bewaring niets viel aan te merken.

Het bestond uit de volgende grondstoffen: 5°/₀ lompen, 55°/₀

cellulose, 40% stroo. Het aschgehalte bedroeg 20%, de breeklengte was 1170 meter, de uitrekking 2.3 %.

Deze eigenschappen worden in de gewone spreektaal kort omschreven door de formule: *„papier van de allerslechtste soort."*

In de verhandeling *„Ons Papier"* zijn o. m. de uitkomsten openbaar gemaakt, van het door den schrijver aan het Rijks mechanisch-technisch proefstation te Charlottenburg ingestelde vergelijkend onderzoek, van 10 Duitsche machinaal papieren en 32 der beste Hollandsche handpapieren die hij machtig kon worden.

Het vergelijkend onderzoek, in tabellen aanschouwelijk voorgesteld, viel voor onze nijverheid niet gunstig uit.

Geen enkel der onderzochte Hollandsche papieren behoorde tot de *eerste* of *tweede* stevigheidsklasse, 40.6 % behoorde tot de *derde*, 56.3 % tot de *vierde*, en 3.1 % tot de *vijfde* klasse; opvallend was het aanzienlijke aschgehalte.

Alles te samen genomen, valt op de uitspraak van den onderzoeker: *„dat er middelen tot verbetering van het Hollandsch handpapier moeten worden beraamd"*, niets af te dingen.

C. W. HOFFMANN.

Leiden, Maart 1901.

(*Wordt vervolgd*).

Ontginning van woeste gronden, in verband met grond- en vermogensbelasting.

De ontginning van woeste gronden is steeds van regeeringswege beschouwd als een grooten factor van vooruitgang voor het platteland.

Teneinde door de wetgeving de ontginning te bevorderen zijn verschillende maatregelen genomen, waaronder als een der voornaamste kan worden beschouwd, art. 34 der Wet op de Grondbelasting van 26 Mei 1870, welk artikel een vrijdom van dertig jaren geeft van verhooging van grondbelasting voor woeste gronden, die ontgonnen zijn onder naleving der administratieve voorschriften.

Van deze vrijgevige bepaling wordt een zeer ruim gebruik gemaakt; in het arrondissement Winschoten b. v. waar in twee groote gemeenten — Vlagtwedde en Onstwedde — nog onafzienbare velden op ontginning wachten, worden jaarlijks krachtens bovengemeld artikel, gemiddeld 200 à 300 perceelen door den landmeter onderzocht. Dit aantal zal in het eerstvolgende 10 of 20 tal jaren, indien de kanalisatie van het landschap Westerwolde (ongeveer $^1/_5$ der geheele provincie Groningen) tot stand is gebracht, minstens eenige malen verdubbelen.

Gerekend naar de oppervlakte wisselt het grondbezit in deze streek weliswaar af in sommige dorpen en gehuchten, maar overheerschend is niettemin het grootgrondbezit, waaronder te verstaan, dat van boerderijen ter grootte van 20 tot 700 H.A. Het gevolg hiervan is dat de meeste grondeigenaren, zonder in het algemeen voor kapitalisten te kunnen worden gehouden, in de vermogensbelasting zijn aangeslagen.

Komen de perceelen in den kadastrale legger voor als heide, met een belastbare opbrengst van *f* 0,50 per H.A., dan wordt de waarde dezer eigendommen, krachtens art. 7 A. der Wet tot heffing eener Vermogensbelasting van 27 September 1892, voor de regeling dier belasting, bepaald op het twintigvoud der belastbare opbrengst, dus op 10 gld. per H.A.

Een bezitting van 100 H.A. woesten grond wordt dus in de vermogensbelasting geschat op eene waarde van 1000 gld.

Thans beginnen de eigenaren echter de gevolgen te ondervinden hunner aangifte tot ontginning van woeste gronden. Hebben zij n. l. aangifte gedaan en zijn hunne gronden ontgonnen, zoo komen in den kadastralen legger achter die perceelen jaartallen te staan, vermeldende het tijdstip der nieuwe regeling van de belastbare opbrengst.

Voor de vermogensbelasting wordt nu *terstond* eene andere waarde voor die gronden berekend.

Krachtens art. 7 B. der voornoemde Wet wordt de waarde voor gebouwde en ongebouwde eigendommen, waarvan vrijdom van grondbelasting genoten wordt, bepaald naar de bekende verkoopwaarde; wordt deze verkoopwaarde, zooals hier zeer terecht wordt gedaan, bepaald op een bedrag van 300 à 500 gld. per H.A., dan stijgt het vermogen van zoo'n belastingplichtige voor 100 H.A. in een ommezien met 30 à 50 duizend gulden of voor kleinere ontginningen, b. v. van 20 H.A. met 6000 à 10000 gld.

De voordeelen ter aanmoediging der ontginning door de Wet op de Grondbelasting in het leven geroepen, worden onmiddellijk te niet gedaan door deze bepaling der Wet tot heffing eener Vermogensbelasting.

Het gevolg is dat de landbouwer, zeer teleurgesteld door de werking van dit samenstel van wetten, onverwijld naar middelen uitziet, niet om die wetten te ontduiken, maar om zich voor schade te vrijwaren.

Zoo'n middel is spoedig gevonden, n. l. *geen aangifte voor ontginning doen.*

De belastingschuldige behoudt daardoor zijn aanslag in de vermogensbelasting onveranderd, — en heeft zeer weinig te vreezen eene verhooging van zijn aanslag in de grondbelasting.

Hij schenkt de voorkeur aan het onzekere (zoolang de ontginning niet bemerkt wordt) boven het zekere (aanstonds vermogens- en na 30 jaren ook hooger grondbelasting).

Er zijn nog talrijke stukken grond welke aangeduid worden als weiland, soms ook als slecht weiland, waarvoor eene belastbare opbrengst is vastgesteld van eenige guldens per hectare.

Voor zijn bedrijf beschouwt de landbouwer deze gronden als

woesten grond, langzamerhand brengt hij evenwel deze zoogenaamde weilanden in cultuur, wijl hunne bebouwing alleszins loonend is.

Voor dit soort gronden laat de Wet op de Grondbelasting ons in het onzekere hoe gehandeld moet worden bij ontginning; geschiedt hiervoor aangifte, dan zal de controleur deze aangifte vermoedelijk behandelen volgens art. 34 der Wet; geschiedt geene aangifte, dan blijven die perceelen ten eeuwigen dage als weiland bestempeld.

De wettelijke bepalingen betrekking hebbende op de ontginning van woeste gronden, komen m. i. niet alleen voor eene herziening, maar ook voor eene nadere regeling in aanmerking.

J. W. TEN BRAAK.

Winschoten, Juli 1900.

Uitbetaling van traktementen in geval van overlijden.

Op het den 14den Mei l.l. door het Bestuur der *Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde* aan *Z. E. den Minister van Financiën*, met betrekking tot het onderwerp „uitbetaling van traktementen in geval van overlijden" ingezonden verzoekschrift, werd bij *Min. Besl. van den 30sten Juli 1901 Afd. Regie n°. 116*, in onderstaande bewoordingen afwijzend beschikt.

„De Minister, Gelezen een adres van *het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde,* daarbij te kennen gevende,

„dat de ambtenaren van het kadaster niet deelen in de gunstige bepaling van art. 6 van het Kon. besluit, d.d. 14 Maart 1816, n°. 88, waarbij aan de erfgenamen van de ambtenaren wier traktement op partieele of collectieve ordonnantiën worden betaald, in geval van overlijden recht is toegekend op de uitbetaling van het traktement van den overledene over het kwartaal waarin het overlijden voorviel;

„dat de adressant meent, dat die bepaling ook op de ambtenaren van het kadaster toepasselijk is en mitsdien verzoekt, dat maatregelen worden genomen opdat die ambtenaren in het genot komen van het bij gemeld Kon. besluit, toegekende recht.

„Gelezen de adressen van:

1°. het bestuur der Vereeniging van Ingenieurs-Verificateur van het Kadaster,

2°. het bestuur der Vereeniging van Boekhouders van het Kadaster,

3°. het bestuur der Vereeniging van Teekenaars van het Kadaster,

„alle strekkende tot ondersteuning van het bovenomschreven verzoek;

„Heeft goedgevonden en verstaan:

„Aan adressanten, bij afschrift dezer, te kennen te geven, dat het Kon. besluit, d.d. 14 Maart 1816, n°. 88, alleen toepasselijk is

op de ambtenaren wier traktement bij een der betaalmeesters wordt betaalbaar gesteld en dat bezwaar bestaat, zoowel om het traktement der ambtenaren van het kadaster bij de betaalmeesters betaalbaar te stellen, als om de zaak, uitsluitend voor de ambtenaren van het kadaster, nader te regelen."

Voor gelijkluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal,

VAN RANDWIJCK.

Afronding van Eigendommen.

In landbouwkringen wordt al meer en meer gepropagandeerd voor de landhuishoudkundige hervorming der landverlegging.

Op de 58e Algemeene Vergadering der *Geldersch-Overijselsche Maatschappij van Landbouw*, gehouden te Wageningen tijdens de feestviering van het 25-jarig bestaan der Rijkslandbouwschool, leidde de heer J. de Koning van Hilversum in, het punt: „Samenkoppeling en verdeeling van gronden tot het verkrijgen van afgeronde eigendommen".

Belangstellenden, die zich op de hoogte mochten willen stellen van de door den heer de Koning over het onderwerp geleverde beschouwingen, en van de beraadslaging die het gevolg was zijner voordracht, kunnen hunne weetgierigheid bevredigen door kennis te nemen van de verslagen van genoemde Maatschappij.

De meridiaan van Quito.

Met de nieuwe meting van den meridiaan van Quito is een aanvang gemaakt, nadat door de Fransche Regeering de voor de uitvoering benoodigde 500.000 frcs. waren toegestaan.

De Parijsche Academie van Wetenschappen houdt het toezicht op de onderneming, die vier jaren vorderen zal en die door den Franschen Generalen Staf zal worden tot stand gebracht.

De kapiteins Maurain en Lallemand verlieten ter voorbereiding der werkzaamheden in December van het vorige jaar Frankrijk; in April 1901 zouden volgen de overige leden — de kommandant Bourgeois, de kapitein Lacombe en de luitenant Perrier — van den wetenschappelijken staf der expeditie, waaraan een arts en zestien soldaten zijn toegevoegd.

In Juni van dit jaar werd verwacht dat met de eigenlijke metingen, die zich over 6 breedtegraden uitstrekken, zou worden begonnen.

De eerste meting, eveneens een Fransche, werd uitgevoerd (1735—1745) door Charles Marie de la Condamine.

Examenvraagstukken.

Gaarne voldoen wij aan het door den heer A. K. Nunnink tot ons gericht verzoek, om het kleine struikelblok weg te nemen, aan candidaten voor de betrekking van adspirant-landmeter voor de voeten gelegd door eene drukfout, voorkomende op blz. 112 van den loopenden jaargang.

Vraagstuk 4 vraagt *sub.* 3 te bewijzen:

$$\cot a \cot b = 1,$$

dit moet zijn:

$$\cot a - \cot b = 1.$$

Wij vermoeden dat onze geachte opmerker in zijn ontdekking niet alleen zal staan; voor *cot a* toch wordt de waarde 2,6180 en voor *cot b* de waarde 1,6180 gevonden.

Dankbetuiging

Ambtgenooten!

Ondergeteekenden brengen U hunnen welgemeenden dank voor de belangstellende medewerking, die zij van Uwe zijde mochten ondervinden, bij hunne poging om aan de Commissie *„Ontginning"* de voor de voorbereiding der landverlegging allereerst noodige gegevens te verschaffen.

Zonder op het oogenblik in bizonderheden te treden over de uitkomsten door de circulaire verkregen, wenschen zij mede te deelen, dat in dit opzicht hunne verwachting is overtroffen, dat kostbare bouwstoffen zijn bijeengebracht.

In het bizonder geldt die dank de rapporteurs van de verschillende verslagen.

Ondergeteekenden putten uit de uitkomsten het vertrouwen dat nadere inlichtingen — indien deze gewenscht mochten blijken — met bereidwilligheid zullen verstrekt worden.

Utrecht, Leiden, October 1901.

I. Boer, Hz.
C. W. Hoffmann.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

W. Hornung. Dr. phil. *Urkundliche Sammlung* gesetzlicher und reglementarischer Bestimmungen *für den Landmesser* aus den Jahren 1701 bis 1813. Gesammelt im Königlichen Geheimen Staatsarchiv. Halle a. S. 1900. Kommissionsverlag von Eugen Strien. Preis 1.50 Mark.

Op deze bijdrage tot de geschiedenis der landmeetkunde wordt de aandacht gevestigd, wijl zij ongezocht gelegenheid schenkt om te wijzen op eene leemte — er zijn er trouwens meer — in onze Nederlandsche kadasterliteratuur.

Het boekje bevat een chronologisch overzicht van de maatschappelijke positie en van de vorming onzer Pruisische ambtgenooten, tijdens de in den titel vermelde tijdruimte; — uit de in het werkje opgenomen voorschriften en reglementen blijkt duidelijk, dat de landmeetkunde zoowel als de landmeter zich in de 18e eeuw in Pruisen, onafgebroken in de belangstellende zorg der overheid mocht verheugen.

Mocht eenig landgenoot roeping gevoelen onze literatuur met een arbeid als Hornung zijnen landgenooten aanbood te verrijken, dan zal deze ongetwijfeld een dankbaar onthaal vinden.

O. Koll. Prof. *Die Theorie der Beobachtungsfehler und die Methode der kleinsten Quadrate* mit ihrer Anwendung auf die Geodäsie und die Wassermessungen. Mit 65 in den Text gedruckten Figuren. Zweite Auflage. Berlin 1901. Verlag von Julius Springer. Preis 10 Mark.

Tusschen de zeven jaar geleden verschenen eerste uitgave van dit werk en den tweeden druk bestaat geen wezenlijk verschil, de herdruk heeft in hoofdzaak in waarde gewonnen, door eene vermeerdering der in het boek voorkomende, aan de praktijk ontleende voorbeelden.

De leerstof wordt in het werk streng wetenschappelijk doch met grooten eenvoud behandeld; het boek kan daarom ook een gids zijn voor die beoefenaren der praktijk, die slechts de mechanische toepassing van de methode der kleinste kwadraten kennen; het kan hen, indien toewijding en belangstelling aanwezig zijn, een dieper doordringen op dat gebied mogelijk maken, hen in staat stellen, zonder nauwgezet hunne theoretische studie voort te zetten, datgene in zich op te nemen, waaraan zij bij hun dagelijkschen arbeid behoefte gevoelen.

De theoretische gronden waarop de vereffenings berekeningen der *Anweisung IX* berusten, worden door den schrijver aan een beschouwing onderworpen, die verband houdt met de formulieren in bedoelde Pruisische instructie voorkomende; de toelichting van de belangrijkste verrichtingen van den landmeter, het *Vorwärtseinschneiden,* het *Rückwärtseinschneiden* en het *Kombinirtes Vor- und Rückwärtseinschneiden* neemt een aanzienlijk deel der ruimte van het boek in beslag.

In den herdruk wordt, wijl het zich laat aanzien dat het nog slechts een kwestie van tijd is of de logarithmentafel zal door de rekenmachine verdrongen zijn, in de opgenomen voorbeelden het gebruik van genoemd apparaat gewezen.

Wittschier. Oekonomierat. *Das staatliche Besiedelungswesen in den preussischen Ostprovinzen.* Mit einem Plane. Sonderabdruck aus der Zeitschrift für Vermessungswesen. Jahrg. 1901. Stuttgart, Verlag von Konrad Wittwer. Preis 60 pf.

De «Königliche Ansiedelungs-Kommission für die Provinzen Westpreussen und Posen» bestaat nagenoeg 15 jaren en werd ingesteld ter uitvoering der wet «betreffend die Förderung deutscher Ansiedelung in den Provinzen Westpreussen und Posen vom 26 April 1886».

Deze wet vormt, met «das Gesetz über Rentengüter vom 27 Juni 1890» en met «das Gesetz, betreffend die Beförderung von Rentengütern vom 7 Juli 1891" en ten slotte met de wijzigingswet van 20 April 1898, het legislatieve geheel, dat onder den naam van «Rentengutgesetze» in Pruisen bekend is.

Oekonomierat Wittschier, Vermessungsinspektor der Kgl. Ansiedelungs-Kommission te Posen, hield over de door deze wetgeving verkregen uitkomsten een voordracht op de 22e Algemeene Vergadering van het »Deutsche Geometerverein» te Kassel; zijne belangrijke beschouwingen werden opgenomen in de 4e en 5e aflevering van het orgaan van genoemde vereeniging.

F. Bendt. *Katechismus der Trigonometrie.* Mit 42 in den Text gedruckten Figuren. Dritte erweiterte Auflage. Leipzig 1901. J. J. Weber. Preis 1.80 Mark.

Reeds vroeger werd van een «Katechismus» melding gemaakt, men dient het woord geheel in de gangbare beteekenis op te vatten; er zijn verscheidene van deze werkjes van de hand van verschillende schrijvers bij Weber verschenen, b. v. *der Differential- und Integralrechnung, der Feldmesskunst, der analytischen Geometrie,* enz. enz, die den indruk maken van zeer geschikt te zijn voor de aan examens voorafgaande gebruikelijke herhalingsstudiën; — de boekjes beoogen ook zelfonderricht, of zij daarvoor te gebruiken zijn is moeilijk te beoordeelen, wijl daarbij al te zeer persoonlijke eigenschappen op den voorgrond treden.

C. F. Benneder. Baumeister. *Der logarithmische Rechenstab.* Kurze Darstellung seines Gebrauchs nebst einer Reihe mathematischer und technischer Formeln. Zweite Auflage. Stuttgart. Verlag von Konrad Wittwer. Preis 0.80 Mark.

G. H. van Waveren, Jr. *Nationaal landbouwbelang en Kleinbedrijf.* De Gids. Augustus 1901.

E. Molema. Landmeter van het kadaster. *Ons kadaster,* voor oningewijden geschetst. Met 7 uitslaande platen. Groningen 1901. P. Noordhoff. Prijs *f* 1.25.

M. de Vos. Landmeter van het kadaster. *Het kadaster en de boekhouding op de hypotheken.* De tegenwoordige inrichting, voorafgegaan door die in vroegere tijdvakken. (Bijgewerkt tot 1 Juli 1901). Met drie uitslaande platen. Groningen 1901. J. B. Wolters.

Het werk zal in vijf afleveringen, waarvan de eerste verschenen is, compleet zijn (1902). De prijs van iedere aflevering, van ± vijf vellen druks, bedraagt 75 cents.

BERICHTEN.

Het heeft H. M. de Koningin behaagd bij *Besluit van 30 Juli 1901 No. 42*,

1°. met ingang van 1 Augustus 1901, op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag te verleenen aan den heer Mr. N. G. Pierson, als *Minister van Financiën*;

2°. te benoemen met ingang van 1 Augustus 1901 tot *Minister van Financiën*, Mr. J. J. I. Harte van Tecklenburg, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Bij *K. B. van 29 Augustus 1901* zijn benoemd,

tot officier in de orde van Oranje-Nassau: H. Vriend, ingenieur-verificateur van het kadaster te Leeuwarden;

tot Ridder in de orde van Oranje-Nassau: H. van Meurs, bewaarder van de hypotheken en het kadaster te Assen.

Bij *K. B. van 9 September 1901 No. 35* is aan W. F. Bruinier, op zijn verzoek, met ingang van 1 October e. k. eervol ontslag verleend als ingenieur-verificateur van het kadaster te Zutfen, met toekenning van den persoonlijken titel van hoofdingenieur-verificateur van het kadaster;

zijn met ingang van 1 November 1901 benoemd tot ingenieur-verificateur van het kadaster: C. W. Gombault, F. G. Stucki en P. J. Hogenhuis, thans landmeters van het kadaster.

De nieuwbenoemde ingenieurs-verificateur van het kadaster worden respectievelijk geplaatst te Amsterdam, 's Hertogenbosch en Leeuwarden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft in de Commissie tot het examineeren van hen, die een diploma van geexamineerd en beëedigd landmeter verlangen, voor het jaar 1901 benoemd: tot lid en voorzitter, H. J. Heuvelink, hoogleeraar aan de poly-

technische school te Delft; tot leden: A. W. E. Kwisthout, ingenieur-verificateur van het kadaster te Roermond; Dr. G. Schouten, hoogleeraar aan de polytechnische School te Delft; en M. S. van Dunné, inspecteur der registratie en domeinen te Delft.

Naar gemeld wordt zal de heer A. Bouman, inspecteur der registratie op nonactiviteit, die gedurende eenige jaren afgevaardigde ter Tweede Kamer van de Staten-Generaal voor het hoofdkiesdistrict Harlingen was, doch bij de periodieke verkiezing in den afgeloopen zomer zijn mandaat niet hernieuwd zag, thans weder in actieven dienst treden en voorloopig belast worden met de ambulante inspectie der hypotheekkantoren. Hij zal als zoodanig 's Gravenhage tot standplaats hebben.

Verplaatsingen van ingenieurs-verificateur van het kadaster.

Op verzoek: E. Barenbroek van Amsterdam naar Arnhem en H. Vriend van Leeuwarden naar Zutfen.

Verplaatsingen van teekenaars van het kadaster.

Met 1 Juli 1901: H. J. Kwast, van Groningen naar Assen.

Bij *K. B.* is aan A. F. van Beurden, landmeter van het kadaster te Roermond, vergunning verleend voor het aannemen der orde van den H. Gregorius den Groote, hem geschonken door Z. H. den Paus.

Overleden: op 13 Augustus 1901 te 's Hertogenbosch, de heer E. Elemans, in leven ingenieur-verificateur van het kadaster aldaar.

Nieuwe leden.

M. de Vroome, adsp. landmeter van het kadaster, te		Haarlem.
H. H. Kreeftenberg	idem	Zutfen.
H. Iwema	idem	Breda.
H. J. Klompe	idem	Nijmegen.

H. L. R. Schilling, adj. landmeter te Madjalengka (res. Cheribon).

„De opleiding tot Geodeet-Kultuurtechnicus aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen." [1])

Vergelijken wij de omstandigheden van het heden met die van het tijdstip waarop het preadvies over onze opleiding, opgesteld door de H.H. E. Barenbroek, H. P. de Haan en M. de Vos verscheen, dan behoeven wij geen zienersgave te bezitten om te kunnen voorspellen, dat de ophanden zijnde gewichtige maatschappelijke hervorming der landverlegging noodwendig moet ingrijpen in de verhouding, waarin tot nog toe de ambtenaren van het kadaster stonden tot het Staatsverband.

Deze overtuiging, die zich bij velen onzer onwrikbaar heeft gevestigd, is de aanleiding geweest tot het verschijnen — oorspronkelijk in het Tijdschrift der Nederlandsche Heide-maatschappij — van het artikel over de opleiding van den *Geodeet-Kultuurtechnicus*, welke verhandeling aan u allen bekend is, wijl zij werd overgenomen in den loopenden jaargang van ons Tijdschrift.

Eenige feiten, die niet van gelijke algemeene bekendheid zijn en die vooraf gingen aan de omwerking van het preadvies van 1891, meen ik in herinnering te moeten brengen, opdat het verkrijgen van een juist begrip van het standpunt dat door het vraagstuk onzer opleiding wordt ingenomen, zoowel buiten als in onzen kring mogelijk zij.

Niemand uwer is er onkundig van, dat door het Bestuur onzer Vereeniging in der tijd een Rapport werd ingezonden aan den heer Directeur-Generaal, chef der eertijds onder het departement van Binnenlandsche Zaken ressorteerende afdeeling Landbouw, betreffende de „afronding der eigendommen" en dat in het verband dier memorie in onze Algemeene Vergadering van den 13en November 1899 werd geschetst, hoe de landhuishoudkundige hoogeschool te Poppelsdorf tot stand kwam.

De aan de geschiedenis dezer Duitsche hoogeschool ontleende

---

[1]) Voordracht, gehouden op de Algemeene Vergadering der Vereeniging voor K. en L. den 14en Oct. 1901.

mededeelingen werden uit ons orgaan overgenomen in het Tijdschrift der Nederlandsche Heide-maatschappij, welke verspreiding in ruimeren kring tot gevolg had, dat door onze Vereeniging voeling verkregen werd met landbouwspecialiteiten, die zich de belangen van de instelling van onderwijs te Wageningen zeer sterk aantrekken, overtuigd als zij zijn, hiermede in ieder opzicht ons volksbelang te dienen.

De bizonderheden der gehouden gedachtenwisselingen kunnen u bespaard blijven, als einduitkomst volgde aan het Bestuur onzer Vereeniging het verzoek, dat het zich zou uitspreken omtrent de opleiding die het voor den landmeter zou wenschen, met het oog op de niet te weerspreken overweging, dat die ambtenaar zal worden geroepen zijn medewerking te verleenen bij de afronding der eigendommen, — de landverlegging.

Als een bij uitnemendheid geschikt tijdschrift om ons te doen hooren, werden wij gewezen op het Orgaan der Nederlandsche Heide-Maatschappij, aan welks gastvrijheid, indien wij daarop een beroep deden, wij niet zouden behoeven te twijfelen. Gemeenmeenschappelijke belangstelling in landbouw en in kadastrale kringen, voor het zoowel voor hen als voor ons hoogst gewichtige onderwerp, waardeering van elkanders streven en de neiging om daarbij een zelfde richting uit te gaan, ziedaar de grondslagen waarop de beschouwingen die onder mijn naam het licht zagen berusten.

Wanneer ik spreek van beschouwingen die onder mijn naam het licht zagen, dan wil ik hiermede te kennen geven, dat het artikel door mij werd opgesteld in overleg met en onder medewerking van het Bestuur onzer Vereeniging en de Redactie van ons Tijdschrift.

Gemeenschappelijk werd gearbeid aan de herziening van het vroegere preadvies; — de groepen *1* en *2* van het programma van het onderwijs zijn van de hand van den heer de Vos, groep *4* werd ontworpen door den heer Boer, en groep *3* door mij, met behulp van het leerplan der academie te Poppelsdorf en van literatuur waarover ik bovendien mocht beschikken.

De aanstonds te houden beraadslaging over het onderwerp dat van ons allen in hooge mate belangstelling vraagt, zal slechts over de hoofdpunten, de hoofdvragen die zich zullen voordoen, kunnen loopen.

Daaronder zullen er zijn die reeds sinds lang onder onze onloochen-

bare grondstellingen zijn opgenomen, maar waarover onze uitspraak in het stadium waarin zich de aangelegenheid thans bevindt, zeker bij vernieuwing mag worden vernomen.

Wij zullen ons ook, als weleer in Groningen geschiedde, kunnen bezig houden met een analyse van het opgestelde programma, een richting die ik niet hoop dat heden zal worden ingeslagen wijl zij m. i. onvruchtbaar is; de toepassing toch, van het in zeer algemeene bewoordingen vervatte stuk, zal nimmer aan ons, noch ook aan een groep der onzen worden opgedragen; het programma is alleen bedoeld als een gids voor de onderwijs-specialiteiten, die, naar wij verwachten, binnen niet al te langen tijd aan de verwezenlijking onzer denkbeelden zullen arbeiden.

Van meer gewicht beschouw ik de beantwoording der navolgende vragen:

1. behoort het in het algemeen tot de plichten van den Staat voor een zorgvuldige opleiding zijner ambtenaren zorg te dragen, en zoo ja, is verzuim dan niet hoogst bedenkelijk ten opzichte van ambtenaren, als de landmeters van het kadaster, wier voornaamste beroepsbezigheden van wetenschappelijken aard zijn;
2. indien vaststaat, dat de landmeters van het kadaster zullen medewerken aan de afronding der eigendommen, dient dan voor hunne opleiding niet de voorkeur te worden geschonken aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen, boven de Polytechnische school te Delft; en
3. welke lessen kunnen door ons, met het oog op de aanstaande invoering der landverlegging hier ter lande, getrokken worden uit de ervaringen in Duitschland opgedaan, waar sints ongeveer een eeuw een georganiseerd landverleggingsdienstvak bestaat; uit de verhouding waarin in Duitschland (Pruisen) de landmeter staat tot de *Generalkommission*, het lichaam, waaraan de uitvoering der *Zusammenlegung der Grundstücke* is opgedragen.

Deze laatste vraag staat in rechtstreeks verband tot de door het Bestuur aan U medegedeelde motie en zoodra de noodzakelijkheid door U wordt uitgesproken, dat de landmeter ook een kultuurtechnische opleiding dient te genieten, is daarmede in toestemmenden zin door U, omtrent de urgentie harer behandeling beslist.

De eerste vraag wordt door ons volmondig toestemmend be-

antwoord, zij behoort tot de grondstellingen van ons ambtelijk bestaan, waarop ik zooeven zinspeelde.

Gekleed in den vorm van een stelling is zij evenwel nog lang niet voor ieder ontwikkeld Nederlander een geloofsartikel, wat ons in 't minst niet behoeft te bevreemden; het ligt zelfs zoo voor de hand, dat zeer vooruitstrevende personen de noodzakelijkheid van de opleiding van den landmeter aan een vakschool niet kunnen inzien, dat wij ons daar nimmer gevoelig over mogen betoonen.

Het betoog, waarmede zij het door hen ingenomen standpunt verdedigen klinkt zoo aannemelijk, de er in voorkomende onjuistheden hebben zoozeer burgerrecht verkregen, dat de weinig bevredigende uitkomsten, in dit opzicht, onzer propaganda, alleszins verklaarbaar zijn.

Onze bestrijders gaan onwillekeurig van de gedachte uit, dat in de eerste plaats voor zorgvuldige wetenschappelijke opleiding in aanmerking komen die personen, wier maatschappelijke uitingen zeer op den voorgrond treden; wier handelingen van oudsher erkend worden van grooten invloed te zijn op de stoffelijke en geestelijke belangen hunner omgeving.

Onder die categorie wil ik noemen: de geestelijke, de bedienaar van den Godsdienst, de dokter, de rechtsgeleerde en de vertegenwoordiger bij uitnemendheid der op de practijk toegepaste natuurwetenschappen: „de ingenieur", die echter lang niet zulke oude brieven van aanbeveling heeft als het drietal, waarvan zonder uitzondering iedereen de aloude rechten erkent.

Ofschoon nu de landmeter zich in ons land tot nog toe geen plaats onder hen wist te veroveren, wordt ook hij volgens de tegenstanders van ons streven eveneens zorgvuldig gevormd; vraagt men hoe en waar? — dan krijgt men zelfbewust ten antwoord: *„bij zijn tak van dienst."*

Nu weten wij allen hoe het met de vorming van den landmeter bij het dienstvak gesteld is, dat het onmogelijk is, ook maar bij benadering daarbij op te leiden in overeenstemming met de eischen onzer zich nog immer ontwikkelende landmeetkundige wetenschap, in overeenstemming met de steeds hooger wordende eischen van allerlei aard, door het publiek aan de voortbrengselen van onzen arbeid gesteld; maar hoezeer wij ook van dit alles doordrongen zijn, toch slagen wij er niet dan met de grootste moeite in, een enkele maal, sporadisch, een bekeerling te maken.

De oorzaak hiervan ligt voor het grijpen, wij stuiten op gemis aan speciale kennis van onzen werkkring, in welk gemis de aanleiding schuilt, dat ten opzichte der landmeters gevolgtrekkingen gemaakt worden, gegrond op een hoogst oppervlakkige vergelijking van de positie die zij in het staatsverband innemen, met de verhoudingen waarin andere groepen van ambtenaren tegenover die eenheid staan.

De redeneering komt hierop neer: ambtenaren van de registratie, ambtenaren van de posterijen, ambtenaren van de telegrafie, diverse belasting ambtenaren enz. enz. worden allen bij hun dienstvak opgeleid; de uitkomsten zijn voortreffelijk, klachten althans hoort men niet, waarom zou nu van een stelsel dat voor al die groepen van ambtenaren passend blijkt, voor de ambtenaren van het kadaster moeten worden afgeweken.

Daartegenover kunnen wij niet anders stellen dan: omdat de werkkring van den landmeter niet bestaat in het uitvoeren van wetten, maar in het toepassen van een wetenschap; wijl bij het dienstvak wel de noodige ambtenaarsroutine kan worden verkregen, maar niet voor het geheel, met de volkomenheid waartoe een vakschool in staat stelt, de landmeetkundige wetenschap waarop de techniek van het ambt berust; omdat de ervaring leert, dat zelfonderricht, eigen voortgezette ontwikkeling, de landmeter niet brengt op een standpunt als wenschelijk is dat door hem wordt ingenomen; wijl zelfonderricht als regel eenzijdig maakt en eenzijdigheid tot iederen prijs, bij alle ambtenaren zonder onderscheid en stellig bij ambtenaren met zoo verantwoordelijken werkkring als dien van landmeter, behoort te worden verhoed.

Reken er vast op dat de tegenwerping niet uitblijft: zoolang voor de ambtenaren der registratie, een wetenschappelijk dienstvak bij uitnemendheid, geen speciale opleiding wordt noodig geoordeeld, kunnen wij niet inzien dat aan een speciale opleiding van den landmeter aandacht zou behooren te worden geschonken.

En bovendien, de staat leidt geen ingenieurs van den waterstaat op, geen rechters, geen ambtenaren van het openbaar ministerie, geen leeraars, — hoeveel belangstelling men ook voor uw ambt koestert, hoe goed een hart men het ook toedraagt, die allen zouden voorgaan; vlei U dus niet, indien zij al ooit komt, met een spoedige oplossing van het door U opgeworpen vraagstuk,

want van de richting waarvoor gij ijvert kan de gemeenschap wel het begin, maar niet het einde zien.

Aan deze redeneering kleeft een leemte en tegelijkertijd is zij correct; wij vragen voor ons van de overheid niet meer dan en ongeveer hetzelfde als door haar wordt gedaan, voor de ingenieurs van den waterstaat, voor de leden der rechterlijke macht, voor de docenten bij het middelbaar onderwijs, — de toekomstige ingenieur van den waterstaat bezoekt na afgelegd eind-examen der H. B. S. met vijf-jarigen cursus, de Polytechnische School te Delft, — de toekomstige rechterlijke ambtenaar na het Gymnasium verlaten te hebben, de Universiteit, — en de toekomstige leeraar, al naar gelang zijner voorbereidende opleiding, een dier beide inrichtingen van onderwijs; — voor den toekomstigen landmeter vragen wij de instelling van een opleiding als in Duitschland sinds eenige jaren reeds bestaat, aan 's Rijkslandbouwschool te Wageningen, waarvan door hem gebruik zal kunnen worden gemaakt o. m. na met gunstigen uitslag het eind-examen eener H. B. S. met vijf-jarigen cursus te hebben afgelegd.

Voor een geheel afdoend antwoord waarom wij aan Wageningen boven Delft de voorkeur schenken, zou het noodig wezen de aard van den werkkring van den landmeter bij de „Generalkommission," bij het staatsorgaan waaraan de uitvoering der landverlegging is opgedragen, aan een grondige, tot in bizonderheden afdalende beschouwing te onderwerpen.

In een bijeenkomst van landmeters mag zulks overbodig worden geacht, wijl zij in de allereerste plaats onder de deskundigen in ons land op het gebied der afronding van eigendommen behooren, en een betoog in bedoelden zin, weinig nieuwe gezichtspunten voor hen zou openen.

Het hoofdbezwaar tegen het vestigen van een opleidingscursus voor den *Geodeet-Kultuurtechnicus* te Delft, bestaat ongetwijfeld, wij wezen er reeds op, in de omstandigheid dat de landmeetkunde aan een polytechnische instelling van onderwijs op weinig meer dan behandeling op den voet eener hulpwetenschap van toekomstige ingenieurs kan rekenen.

Wij erkennen dat daaraan zou kunnen worden tegemoet gekomen; het gebouw voor de geodesie dat nieuw is, bevat ongetwijfeld vele voor het onderwijs noodige hulpmiddelen; het valt echter te be-

twijfelen of het tegenwoordige eenzijdige onderricht voor den toekomstigen landmeter zoodanig kan worden gewijzigd en aangevuld, dat hij op voldoende praktische oefeningen te velde zal mogen rekenen en dat hij zich zal kunnen bekwamen in de vakken, die verband houden met de kultuurtechniek.

Voor de toekomstige landmeters geldt, dat is buiten kijf, in de eerste plaats de vraag, wat moeten zij *kennen* en *kunnen*, waarmede op den voorgrond geschoven wordt de vraag, welke *exameneischen* moeten hen worden gesteld, en *daarmede* houdt het vraagstuk der overbrenging onzer opleiding aan 's Rijkslandbouwschool nauw verband.

Wij mogen veilig aannemen, dat ook aan 's Rijkslandbouwschool maatregelen zullen moeten worden getroffen om ons te ontvangen en nu wil het mij toeschijnen, dat zulks te Wageningen geringer moeite en kosten zal veroorzaken dan te Delft.

Bovendien zijn er o. i. nog andere moeilijkheden aan een vestiging te Delft verbonden, wij geven toe, voornamelijk moeilijkheden van materieelen aard, die echter juist daarom niet over het hoofd mogen worden gezien.

Wanneer wij voor onze opleiding een oplossing vragen, dan moeten wij tegenover de autoriteiten wier medewerking wij daarvoor behoeven, naast de noodzakelijkheid, de mogelijkheid der inwilliging van ons verzoek boven alles op den voorgrond doen treden, in een helder daglicht stellen.

En dat kunnen wij niet voor zooveel betreft de zuiver materieele zijde der kwestie, wanneer wij op de Polytechnische School wijzen als de instelling, waarvan wij al ons heil verwachten.

In de stoffelijke behoeften dier school werd niet voorzien in verhouding tot de reusachtige vlucht, die de ingenieurs-wetenschappen in het laatste dertigtal jaren namen en in verhouding tot den toevloed van leerlingen (in 1899—1900, *714*) waarin zij zich mag verheugen.

Wat vroeger wellicht voldoende was, geeft thans aanleiding tot onophoudelijke en ernstige klachten, men moet zich te Delft in velerlei opzicht behelpen; maar, de billijkheid eischt dit te vermelden, men brengt steeds verbeteringen aan, o. a. thans op het gebied der electrotechniek, hoe echter onder deze omstandigheden een verzoek, van een aldaar tot nog toe onbekende groep van naar wetenschap dorstenden, om er hunne opleiding te mogen ontvangen

zal worden bejegend en wat er bij inwilliging van die opleiding terecht zou komen, behoeft geen nader betoog.

Het gewicht dezer opmerking kan ik niet beter staven, dan door U in kennis te stellen met het gecommentarieerd uittreksel uit het onlangs verschenen verslag van den staat der hooge, middelbare en lagere scholen, voorkomende in de „*Ingenieur*" van 31 Augustus l.l. no. 35. Omtrent de Polytechnische School in 1899—1900 wordt daarin gezegd:

„Ook in dat verslag worden weer alom noodkreten aangeheven over gebrek aan ruimte.

»Het bezoek van het college over scheikunde der metalen was zeer getrouw, doch de ruimte was te klein om aan allen, die deel wilden nemen, plaats te verleenen. Het grootste aantal toehoorders dat in de zaal binnendrong, was 70, terwijl de zaal 45 zitplaatsen bevat. Het gemiddeld aantal was 49. Het aantal ingeschrevenen, dat in de termen viel het college te volgen, bedroeg 80.

„Meer dichterlijk wordt dit uitgedrukt bij het vak der wiskunde. „In de tijdelijke collegezaal voor dit vak kwamen voor oog en oor geschikte plaatsen te kort, zoo dikwerf meer dan 125 hoorders opkwamen.

„Nog een sprekend voorbeeld uit de vele.

»In den meest erbarmelijken toestand verkeert nog steeds de afdeeling mijnbouwkunde, welke ingericht op een bezoek van 8 à 10 personen, thans 77 ingeschrevenen telt, welk aantal nog grooter zou zijn, indien niet bij de inschrijvingen op het nog onvoldoende dezer organisatie met nadruk was gewezen. Door de helft van de verzameling naar den zolder over te brengen, is gedurende de laatste vacantie een lokaal tot werkplaats ingericht, waardoor eenige geringe verbetering werd verkregen.

„Wij zullen den lezer niet verder vermoeien. Het gaat zoo mutatis mutandis, het geheele verslag door.

„Met de huisvesting de boekerij schijnt ook nog niet het volmaakte bereikt te zijn. Omtrent de localen, waarover de boekerij is „verspreid" zooals het in het verslag heet, wordt het volgende medegedeeld.

1°. De beschikbare ruimte is te klein.

2°. Deze ruimte is als bewaarplaats voor de boekerij ten eenenmale ongeschikt geworden.

3°. De tot nu toe gevolgde wijze van in dit gebrek aan ruimte te voorzien is ondoelmatig gebleken.

4°. De bestaande leeszalen bieden geen behoorlijke gelegenheid aan om

rustig te lezen of te arbeiden, ook al zijn de leestafels die met op plaatsing wachtende boeken bezet waren, aan haar bestemming hergeven.

5°. Het brandgevaar is niet gering. In de nauwe steeg, waardoor de noordelijke zijgevel van het gebouw gescheiden is van de tegenover gelegen kleinere en grootere gebouwen staat een sigarenfabriek.

„Een geruststelling is, dat de brandbluschmiddelen in goeden staat verkeeren."

Geheel anders is de toestand te Wageningen, waar na de reorganisatie onder minister van Houten in 1896 tot stand gekomen, het onderwijs gegeven wordt in vier geheel op zich zelf staande afdeelingen; — de afdeeling *Landbouwschool*, de afdeeling *Tuinbouwschool*, de afdeeling *Hoogere Burgerschool*, en de afdeeling *Hoogere Land- en Boschbouwschool,* aan welke laatste afdeeling wij meenen, dat zonder op overwegende bezwaren te stuiten, een *geodetisch-kultuurtechnischen* cursus zal kunnen worden verbonden.

In het verslag over 1898 van de Rijkslandbouwschool treft ons bij geheele afwezigheid van klachten, als tegenstelling van wat wij zooeven omtrent de P.S. mededeelden, de soberheid der aanteekening *„in den toestand der gebouwen kwam in het afgeloopen jaar geen verandering."*

Mocht nu goedig de opmerking gemaakt worden dat de landbouwschool ons ongetwijfeld wel iets, maar niet alles wat wij begeeren kan geven, n.l. een academische opleiding, die door velen onzer wenschelijk wordt geacht, dan stel ik daartegenover, dat het er bitter weinig toe doet welken naam ons toekomstig onderwijs zal dragen, mits het goed zij; — en dat wij ons verzekerd mogen houden dat het goed zal worden ingericht, wijl in landbouwkringen de overtuiging al meer en meer veld wint, dat van den arbeid van den landmeter voor speciale landbouwbelangen niet alleen meer partij *kan* worden getrokken dan tot heden het geval is, maar straks ook zal *moeten* worden getrokken, wanneer met de afronding der eigendommen binnen onze landpalen wordt aanaangevangen.

En mochten anderen vreezen dat de overbrenging onzer opleiding naar 's Rijkslandbouwschool een stap zou zijn in een richting, die in 't eind de instelling te Wageningen tot een landbouwacademie zou hervormen, dan voeren wij daartegenover aan, dat zulks enkel toejuiching zou verdienen, wijl zoodanige

hervorming neer zou komen op de wedererkenning, op het in eere herstellen, van eene te vroeg toegepaste en daarom niet tot haar recht gekomene, juiste opvatting op landbouwonderwijs gebied; op een terugkeer tot de beginselen die tot grondslag lagen aan de organisatie van het hooger onderwijs in 1815, toen te Leiden, Utrecht en Groningen een leerstoel voor landhuishoudkunde werd ingesteld, ten dienste der toekomstige predikanten.

Wie onder de ambtenaren van het kadaster in het opleidingsvraagstuk nog geen gevestigde overtuiging mochten hebben, wie nog mochten wankelen, geven wij in overweging groep *3* van het programma van onderwijs te toetsen aan het twaalftal vragen van zakelijken aard, die voorkomen in de „Circulaire aan de landmeters van het kadaster" Jrg. 1901 van ons Tijdschift bldz. 51 en tegelijkertijd voorlichting te zoeken in de geodetisch-kultuurtechnische werken van *Dünkelberg* en *Vogler*, — hunne bekeering zal zich dan niet lang laten wachten, binnen korter tijd dan zij meenen zullen zij aan onze zijde staan.

Het derde door mij opgeworpen vraagpunt kan ik tot mijn leedwezen slechts zeer vluchtig, zeer oppervlakkig behandelen, wijl ik geen gelegenheid had de hoogst interessante literatuur ([1]) over het

---

[1]) **Zeitschrift für Vermessungswesen 1901.**

Heft 7. Seite 193. A. Hüser. Kgl. Oberlandmesser zu Kassel. *Zur Umgestaltung der Preussischen Generalkommissionen.* Abgedruckt aus der Deutschen Landwirthschaflichen Presse 1901. No. 19 und 20.

Heft 9. Seite 242. Zum Antrage Herold, betreffend *Umgestaltung der Königlichen Generalkommissionen.*

Heft 10. Seite 270. *Reform der Generalkommissionen.* Abgedruckt aus No. 293 der Kölnischen Volkszeitung.

Heft 15. Seite 385. A. Hüser. Die Anträge des preussischen Abgeordnetenhauses betreffend die *Umgestaltung der Generalkommissionen.*

Als bijlage is aan afl. 15 toegevoegd: Bericht der XI Kommission über den Antrag des Abgeordneten Herold, betreffend *Umgestaltung der Generalkommissionen und die Ausbildung derselben zu Agrargerichten.* No. 32 der Drucksachen.

Heft 16. Seite 416. A. Hüser. Vervolg en slot van de op blz. 385 aangevangen beschouwingen.

Zeitschrift des Rheinisch-Westfälischen Landmesser-Vereins 1901.

No. 2. Seite 47. Aus dem Landtage. 15 Sitzung vom 30 Januar 1901. Etat der Landwirthschaftlichen Verwaltung. Kap. 101: *Generalkommissionen.* Auszug aus dem stenographischen Bericht.

onderwerp in den loop van dit jaar verschenen, in een kort overzicht saam te vatten.

Waar het buiten kijf is dat wij tot de landverlegging in een innige verhouding zullen komen te staan, kan en mag het ons niet onverschillig wezen welke die verhouding zal zijn, zoowel met het oog op het algemeen, als met het oog op ons persoonlijk belang.

Tusschen deze onderling zeer verschillende elementen, die wat men ook moge aanvoeren niet van elkander te scheiden zijn, behoort gedurende het ambtelijk leven een evenwichtstoestand te bestaan, wordt deze, door onverschillig welke invloeden verbroken, dan schaadt men zoowel de eene als de andere factor en heeft men dientengevolge eigenaardige en moeilijk te verhelpen storingen in de werking van het betrokken dienstverband te wachten.

Ik geloof op de instemming van de geheele kadastrale wereld, niemand uitgezonderd, te mogen rekenen, wanneer ik beweer, dat er in onzen kring geen ingenomenheid bestaat met de suprematie door de *Registratie* over het *Kadaster* uitgeoefend.

Het technische dienstvak voelt zich vleugellam onder den invloed van administratieven druk, het streeft naar zijn zelfstandigheid en

---

No. 2. Seite 50. *Umgestaltung der Generalkommissionen.*

No. 2. Seite 51. Denkschrift zum Antrage «Herold» betreffend *Umgestalung der Generalkommissionen.*

No. 3. Seite 88. Betrachtungen über die *Stellung der Vermessungsbeamten* in der landwirth schaftlichen Verwaltung.

No. 3. Seite 90. *Vermessungswesen und Landwirthschaft.* Abgedruckt aus der Deutschen Landwirthschaflichen Presse. 1901. No. 8.

No. 3. Seite 113. Aus dem Abgeordnetenhause. 52 Sitzung vom 18 März 1901. Dritte Berathung des Staatshaushalts-Etats. Rede des Abgeordneten Mies über die *Umgestaltung der Generalkommissionen und die Stellung der Landmesser bei letzteren.*

No. 5. Seite 171. Versammlung am 2 Juni in Minden und Porta. Punkt 4. der Tagesordnung. Besprechung des Antrags Herold betreffend *Umgestaltung der Generalkommissionen.*

Allgemeine Vermessungs Nachrichten.

No. 5. Seite 41. Het volledige verslag der 15e Vergadering van den 30 Januari 1901. Zie onder Z. d. R. W. L. V.

No. 8. Seite 87. *Zur Reform der Generalkommission.*

No. 23. Seite 246. Denkschrift des Landmesservereins für die Provinzen Ost- und West-Preussen zum Antrag «Herold» vom 30 Januar 1901.

laten wij het maar ronduit erkennen, tot nog toe met gering succes.

De bestaande toestand tast vooralsnog het algemeen belang gevoeliger aan dan ons persoonlijk belang, maar stellig zullen hare gevolgen in beide richtingen zeer verslimmeren, wanneer onze Vereeniging een struisvogelpolitiek mocht aannemen, tegenover de groote op handen zijnde economische hervorming der landverlegging.

Niet alleen moeten wij daarom ter zake van de vorming, van de opleiding van het personeel dat aan den nieuwen dienst zal worden verbonden een gevestigde overtuiging hebben, ook met betrekking tot den, bij de invoering van de afronding der eigendommen te volgen weg, dient zulks het geval te wezen.

En waar en wanneer dat pas geeft, behooren wij in de allereerste plaats ter wille van het gemeenschapsbelang, in beide opzichten openlijk van onze meening te getuigen.

De Pruisische landmeter is niet tevreden met de verhouding waarin hij geplaatst is tot de Generalkommission, om redenen welke ongeveer overeenkomen met die, waaruit onze weinige ingenomenheid met het beheer door een ambtenaar van de Registratie voortspruit.

De overheersching waartegen hij te kampen heeft is van juridisch-administratieven aard en is oorzaak, dat wordt in Pruisen openlijk erkend, dat op het verloop der uitvoering van de *Zusammenlegung der Grundstücke* gegronde aanmerkingen zijn te maken.

Hieruit mag men niet besluiten dat de ondernemingen slordig of slecht worden uitgevoerd; de gebreken die hen aankleven zijn van een indirect, voor den leek niet onmiddelijk aan te wijzen karakter en vloeien voort uit de kreupele regeling van de onderlinge verhouding der uitvoerende ambtenaren.

Het dienstvak werkt dientengevolge tijdroovend en kostbaar en wat dat zeggen wil, daarover behoeft men onder ambtenaren geen woorden te verspillen.

Voor den Pruisischen landmeter, werkzaam bij de Generalkommission, bestaat het opleidingsvraagstuk niet meer, actueel is voor hem nog alleen de kwestie zijner verhouding tot dat lichaam.

Onze aandacht wordt voor beide aangelegenheden, die op grond onzer maatschappelijke toestanden niet ieder afzonderlijk aan de orde komen, tegelijkertijd gevraagd.

Het zij herhaald, aan deze omstandigheid ontleent de motie

die u werd toegezonden haar recht van bestaan, hebt gij het te wijten dat ik mij de vrijheid veroorloof nog gedurende enkele oogenblikken uwe belangstelling voor Pruisische toestanden te vragen.

Toen de Generalkommissionen, die op een arbeidsperiode van ongeveer 90 jaren kunnen wijzen en wier samenstelling al dien tijd nagenoeg niet, doch wier arbeidsveld zich volkomen gewijzigd heeft, ingesteld werden, beteekende de landmeter nog bitter weinig tegen over den jurist.

De landmeter, d. i. de geodetisch-kultuurtechnische ambtenaar — het Duitsche predicaat dat niet bepaald mooi klinkt is *„Sachlandmesser"* — heeft dus zijn ondergeschiktheid — aan het juridisch administratieve element der Generalkommission — aan het verleden te wijten.

De werkkring van meergenoemde uitvoerende lichamen omvat:

1°. de regeling der verhoudingen tusschen grondheer en landbouwer, naast aflossing van hand- en spandiensten, van zakelijke lasten en van dienstbaarheden;

2°. de verdeeling van gemeenschappelijke eigendommen;

3°. de opheffing van gemeenschappelijke gebruiksrechten en van daaraan gepaarden gemeenschappelijken eigendom, scheiding hiervan dus *(Separation)*; de eigenlijke landverlegging, d. i. de vereeniging, atronding van het verspreidliggend bezit *(Grundstückszusammenlegungen)* en de landomlegging, d. i. de regeling van de grenzen der perceelen, *(Landumlegungen)*;

4°. de konsolidatie;

5°. de vestiging van rentegoederen.

De regeling onder 1 genoemd, die meer van juridischen dan van technischen aard was, is thans nagenoeg overal tot stand gekomen.

De verdeeling van gemeenschappelijke eigendommen is, zonder geheel verboden te zijn, zoozeer bemoeilijkt door een wet regelende de verdeeling van gemeenschappelijke bosschen, dat zij zich binnen zeer enge grenzen beweegt.

De scheiding van gemeenschappelijke gebruiksrechten en van daarmede samengaanden gemeenschappelijken eigendom en de vereeniging van het verspreidliggend bezit, wordt *Gemeinheitsteilung* genoemd.

Elimineeren wij uit de *Gemeinheitsteilung* de vereeniging van het verspreidliggend bezit, dan blijft een handeling over die nagenoeg overeenkomt met onze markverdeelingen.

In de praktijk heeft zich juist het tegenovergestelde voorgedaan, de *Zusamenlegung der Grundstücke*, de „landverlegging" is overgebleven; de hedendaagsche afronding der eigendommen is dus welbeschouwd, voortgekomen uit de markverdeeling. De konsolidatie lost zich op in een normaliseering der blokverdeeling, waarbij in geringe mate landverlegging wordt toegepast en is uitsluitend inheemsch in het voormalige hertogdom Nassau.

De vestiging van rentengoederen, die zich hoofdzakelijk bepaalt tot West-Pruisen en Posen, is de jongste schakel in den keten der landhuishoudkundige vereffeningshandelingen.

Het zwaartepunt van den arbeid der Generalkommission is bij gevolg gelegen in de landverlegging, eene handeling waarvan de geodetisch-kultuurtechnische zijde in gewicht de juridische overtreft.

Aan negen dezer lichamen, respectief gevestigd te Breslau, Bromberg, Königsberg, Frankfort a. O., Merseburg, Hannover, Kassel, Münster en Düsseldorf is in Pruisen de gewichtige taak opgedragen, met inspanning van al hun krachten mede te arbeiden aan de vermeerdering van den nationalen rijkdom, langs tot nog toe in Nederland onbekende wegen.

Iedere Generalkommission bestaat met inbegrip van den voorzitter, uit minstens vijf leden, waarvan de meerderheid moet bevoegd zijn voor het rechtersambt en is zoowel met administratief als met rechterlijk gezag bekleed.

De leiding der geodetische werkzaamheden is bij iedere Generalkommission aan een *Vermessungsinspektor*, tevens lid der Generalkommission opgedragen.

Ondergeschikt aan de Generalkommissionen zijn de Specialkommissionen, wier aantal naar gelang der behoefte geregeld wordt en die de landverlegging tot stand brengen.

Aan het hoofd dezer staat een *Specialkommissar*, welke ambtenaar jurist of landhuishoudkundige moet zijn.

De geodetische en kultuurtechnische werkzaamheden zijn opgedragen aan landmeters gevormd aan de hoogescholen te Poppelsdorf of te Berlijn; aan Specialkommissionen wier werkking zeer veel omvattend is, wordt een *Oberlandmesser*, uitsluitend voor de leiding der technische werkzaamheden toegevoegd.

Verder maken van deze Specialkommissionen, specialiteiten op verschillend gebied, op verschillende tijdstippen, meer of minder tijdelijk deel uit.

Kan de Specialkommission een zich voordoend verschil niet tot oplossing brengen, dan wordt het gebracht voor de Generalkommission, waarvan partijen in hooger beroep kunnen komen — tweeden en laatsten aanleg — bij het Oberlandeskulturgericht te Berlijn.

Oppervlakkig beschouwd is niet in te zien, wat in deze regeling de ontevredenheid van den landmeter opwekt.

Met een paar woorden is dat echter duidelijk te maken, de eenige man die in de Specialkommission stem in het kapittel heeft, is de **Specialkommissar;** hij kan zonder overdrijving zeggen, als variant op: „l'état c'est moi", „die Specialkommission bin ich!"

Wij hebben heden geen tijd en 't is hier ook niet de plaats, om in bizonderheden de gevolgen van zoo'n toestand uit te gaan pluizen, maar een enkel voorbeeld wensch ik toch als toelichting te geven.

Indien de technicus voor een of ander doel een project in de verhouding 1 : 1000 noodig oordeelt, kan de *Specialkommissar* hem beleefd verzoeken, ten einde papierverspilling te voorkomen, aan de verhouding 1 : 5000 de voorkeur te willen schenken; — hij kan de wijziging gelasten van het tracé van een weg of waterleiding en dat, ofschoon hij nagenoeg niet op een kaart kan lezen, getallenwaarden toch maken geen zoodanigen indruk op hem, dat het terrein om zoo te zeggen levend voor hem staat.

Op papier is de *Sachlandmesser* in ieder opzicht het „knechtje" van den *Specialkommissar*, in de werkelijkheid natuurlijk niet; zelfbehoud noopt: „die Specialkommission bin ich", aan zijn slaafje op het papier, in de praktijk eenige ruimte van beweging te laten.

De oudere landmeters, die geleerd hadden te geven en te nemen, te schipperen, schikten zich in den toestand zoo goed en zoo kwaad als zulks ging; de jongeren — *academisch gebildet* — wagen hun persoon niet dan bij hooge noodzakelijkheid aan psychologische proeven in de aangegeven richting; wat men hen niet kwalijk kan nemen, doch waardoor bij de Generalkommissionen gebrek aan personeel ontstaat en bij het aanwezige personeel een neiging, om de oude schoenen weg te werpen, zoodra het een paar nieuwe, die iets beter passen, meent gevonden te hebben.

Vooral de Rijnstreek — Generalkommission Düsseldorf — heeft met dit euvel te kampen, in de *kreitz* Düren b. v. zijn 28 landverleggingen hangende en bovendien *vijf* gemeenten bereid

het desbetreffende voorstel in te dienen, zoodra de Generalkommission in staat is, een spoedige behandeling in uitzicht te stellen.

Bedoelde Generalkommission bestaat **15** jaar en heeft in dat tijdvak **449537** perceelen verkoppeld en daarvoor toegewezen **123.000** grondstukken, zij bouwde **2936047** strekkende meters weg en normaliseerde **187074** strekkende meters beek; getallen die tot nadenken stemmen, die op het oogenblik in ons land overweging verdienen en die ik daarom hier inlasch.

Maar wij dwalen af!

Wie in Pruisen *Sachlandmesser* werd, heeft dien werkkring lief en scheidt er noode van en daarom glijdt dezer dagen menige deskundige pen bij onze naburen over het papier, ten einde krachtig op te komen voor de **vrijmaking** van den **geodeet-kultuurtechnicus.**

De aanleiding daartoe is het op 30 Januari 1901 bij den Pruisischen landdag ingekomen voorstel van den afgevaardigde Herold, waarvan de inhoud luidt:

„das Haus der Abgeordneten wolle beschliessen: die Kgl. Staatsregierung zu ersuchen, eine Umgestaltung der Generalkommissionen nach der Richtung herbeizuführen, dass dem Laienelement bei der Beschlussfassung in den verschiedenen Instanzen eine angemessene Mitwirkung zugewiesen und die Zuständigbeit den algemeinen Staatsverwaltungsbehörden gegenüber anderweit geregelt wird, sowie eine Ausbildung der Generalkommissionen zu Agrargerichten in Erwägung zu nehmen".

De vreedzame strijd die aan gene zijde onzer oostelijke grenzen woedt, berust op een alleszins gewettigd gevoel van eigenwaarde.

De hoogescholen te Poppelsdorf en te Berlijn hebben in hooge mate bijgedragen tot de ontwikkeling bij onze Duitsche ambtsbroeders, dier zoowel voor den eenling als voor een gemeenschap, onmisbare en tevens toe te juichen eigenschap.

Ik hoop dat het voor de Rijkslandbouwschool te Wageningen mag zijn weggelegd, grooter bevestiging te geven aan het door ons reeds verworven recht, om zich te gevoelen in de gunstige beteekenis van het woord en dat gij zult kunnen besluiten uwe goedkeuring te hechten aan de uitbreiding van het programma voorkomende in het preadvies van 1891; — aan de toevoeging dus, van het punt **3. „Kultuurtechniek".**

Tot besluit herhaal ik voor het laatst, de invoering der landverlegging in Nederland is nog enkel een kwestie van tijd, dat wij er, is zij eenmaal ingevoerd, aan zullen mede werken, is boven allen twijfel verheven.

Dus zullen ook wij weldra gelijken kamp te voeren hebben als over onze oostelijke grenzen wordt gestreden; door in beginsel uwe instemming te betuigen met de voor u liggende motie, stelt gij ons Bestuur tot een krachtig en desvereischt onder alle omstandigheden onmiddellijk optreden in staat.

C. W. HOFFMANN.

VERSLAG van de 17de Jaarlijksche Algemeene Vergadering, gehouden te Amsterdam, den 14den October 1901.

I. Voormiddag bijeenkomst.

Tegenwoordig zijn 40 leden: de heeren de Balbian, Baning, Jos. Bingen, L. Bingen, Boer, van den Briel, van Buren Lensink, Colpa, P. van Dijk, Eekhof, Engelmann, Gombault, A. J. de Groot, W. J. de Haan, J. W. den Hartogh, Hoffmann, J. Holthuizen, Hondius, Hoogenboom, Houben, Kalkman, Keurschot, Kolkers, de Korver, Lindeman, Morel, A. C. Oosterman, Persoon, Prins, Remmelts, Spuijbroek, Stucki, van der Veur, de Vos, de Vries, de Vroome, Vruggink, de Wal, Weijgers en Wetselaar.

Nadat de opgekomenen elkander de hand hebben gedrukt en bij het weerzien op de jaarlijksche reunie eenige hartelijke woorden hebben gewisseld, neemt de Voorzitter, de heer C. W. Gombault, te 11 uur den hamer ter hand.

Na de aanwezigen een welkomstgroet te hebben gebracht, wijst hij er op, dat het Bestuur der Vereeniging ten opzichte van het veel omvattende vraagstuk: «bewijskracht aan het Kadaster» sedert het afgeloopen jaar eene grootendeels afwachtende houding moest aannemen. Van het zaad, dat ten vorigen jare werd gestrooid in de Notariëele Vereeniging, moest de kiemkracht nog blijken, toch werden in afwachting daarvan maatregelen genomen, opdat de akker opnieuw beploegd en voor den zaai gereed kon zijn, voor het geval de oogst niet overvloedig genoeg mocht wezen.

De jongste mutatiën in het korps hoofdambtenaren van het kadaster in herinnering brengende, evenals het zoo ruime gebruik, dat daarbij werd gemaakt van de bevoegdheid tot benoeming bij keuze, geeft de Voorzitter als zijne meening te kennen, dat de bewering welke bij de traktementsregeling heeft gegolden, dat door de benoeming tot Ingenieur-Verificateur de positie der landmeters nog verbeterd wordt, voor de meesten onder hen zal blijken ongegrond te zijn.

Immers velen, waaronder zeer bekwame landmeters, worden bij deze benoemingen gepasseerd, omdat er geen gelegenheid zich heeft voorgedaan,

waarbij hunne geschiktheid voor hoofdambtenaar kon blijken, om welke reden zij voor het vervolg eene verhooging van duizend gulden in traktement moeten derven.

Het ontnemen van alle illusies voor verbetering van inkomsten en positie aan dikwijls verdienstelijke ambtenaren, zal ongunstig moeten werken op hun dienstijver. Bij andere dienstvakken vindt men dergelijken toestand niet.

Wordt verder in aanmerking genomen, dat waar terecht steeds hoogere eischen van nauwkeurigheid aan het werk der landmeters worden gesteld, hunne geschiktheid voor technischen arbeid reeds op 50-jarigen leeftijd begint te verminderen, omdat zij wier arbeid te voren als verdienstelijk werd geapprecieerd hun gezichtsorgaan hebben verbruikt ten behoeve van den Staat, dan zal niet nader betoogd behoeven te worden, dat ernstig moet worden gedacht aan maatregelen, waardoor den voor technisch werk minder geschikt geworden, maar overigens bekwamen landmeter, eene eervolle werkkring worde verzekerd.

Toch gelden nog altijd de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 1 Augustus 1828 waarbij de ambtenaren der registratie worden aangewezen om bij voorkeur en met den titel van hypotheekbewaarder te worden belast met het bewaren en het geven van inzage en afschriften van stukken, welke door de landmeters worden vervaardigd, terwijl de schatkist zoude worden gebaat en de billijk geachte grieven zouden kunnen worden weggenomen, wanneer dat Koninklijk Besluit naar behooren en met het oog op de veranderde omstandigheden werd herzien.

Het feit dat een herdruk is verschenen van de Instructie voor de Ambtenaren van het kadaster, waarbij zijn weggelaten alle voorschriften betreffende de uitvoering van hermetingen, geeft den Voorzitter aanleiding om — voor het geval een tweede deel van bedoelde Instructie, technische voorschriften bevattende, mag worden tegemoet gezien — te betoogen, dat het ontwerpen van voorschriften, zullen die aanspraak maken op volledigheid, niet moet worden toevertrouwd aan één ambtenaar, evenmin aan hoofdambtenaren alleen, maar dat daarbij niet moet worden versmaad het licht, hetwelk de ambtenaren, welke in de volle praktijk werkzaam zijn, zoo overvloedig kunnen doen schijnen. Ook wijst spreker er nog op, dat het niet voldoende zal zijn om voorschriften te geven, maar dat er ook zal moeten worden bedacht dat de ambtenaren door eene zorgvuldige opleiding in staat moeten worden gesteld, die te kunnen opvolgen.

De Voorzitter verklaart thans de vergadering voor geopend.

De notulen der vorige vergadering zijn te vinden in het verslag daarvan opgenomen in het tijdschrift jaargang XVI pag. 157 en v.v., waarnaar wordt verwezen.

De Secretaris doet voorlezing van het:

Verslag van den toestand der Vereeniging en de handelingen van het Bestuur over het Vereenigingsjaar 1901.

Wanneer de bloei eener vereeniging mag worden afgeleid uit de voortdurende vermeerdering van het aantal leden, dan kan van de Vereeniging voor Kadaster en landmeetkunde worden gezegd, dat zij in bloeienden toestand verkeert, immers het getal leden is sedert het vorige jaar weder met 9 vermeerderd, zoodat het thans 201 bedraagt. Hiervan zijn 149 in Nederland en 51 in Indië.

Er zijn 54 abonnenten op het tijdschrift, waarvan 25 bij den boekhandel, het getal abonnenten is met één vermeerderd.

Aan den Heer Suringa te Batavia, die de belangen der vereeniging in Oost-Indië behartigt, is de dank van het bestuur overgebracht voor de wijze waarop hij de Vereeniging weder van dienst is geweest; in het bijzonder wordt er met genoegen opgewezen, dat het ledental aldaar belangrijk is toegenomen.

De correspondent voor België, de heer Greeve te Antwerpen, zorgde als gewoonlijk voor onze belangen daar te lande, waarvoor hem eveneens dank is gezegd.

Het Bestuur vergaderde twee malen, n.l. in Januari en in September.

De finantieele toestand der vereeniging is, in aanmerking genomen de buitengewone omstandigheden der laatste jaren, niet ongunstig te noemen. Het batig saldo over 1900 bedraagt ruim *f* 50.—. De belegging der kasgelden had als gewoonlijk plaats in de Rijkspostspaarbank.

Bij gelegenheid van het verschijnen van het verslag der vergadering van de Notarieele Vereeniging op 29 September 1900 werd door het Bestuur dank betuigd voor de wijze, waarop door die vereeniging is medegewerkt om tot eene oplossing te geraken van het kadastrale vraagstuk. Wij zijn overtuigd, dat wanneer de gelegenheid zich voordoet om eene oplossing te bespoedigen, de Notarieele Vereeniging niet zal aarzelen aandrang uit te oefenen in den geest van de op genoemde vergadering gevallen uitspraak.

Het Bestuur heeft het zeer op prijs gesteld, dat onder de leden van onze vereeniging het stenographisch verslag der vergadering is verspreid en achtte de Vereeniging v. K. en L. verplicht om voor de bestrijding der deswege gemaakte onkosten de Notarieele Vereeniging eenigzins te gemoet te komen; ware het verslag in de kolommen van ons tijdschrift opgenomen, de kosten zouden dan niet lager geweest zijn.

Als in verband staande met het in den loop van 1900 samenstellen en indienen door uw Bestuur van eene memorie over de landverlegging, kan met genoegen worden vermeld, dat het bestuur van het Nederlandsch

Landbouwcomité de heeren Boer en Hoffmann heeft uitgenoodigd zitting te nemen in de commissie »*ontginning*" speciaal in verband met het onderwerp landverlegging (afronding van eigendommen).

Aan deze uitnoodiging is door die beide heeren voldaan en als gevolg daarvan heeft eene circulaire de leden bereikt, ten doel hebbende medewerking te verzoeken ter verzameling van gegevens om de wenschelijkheid der landverlegging buiten twijfel te kunnen stellen. Uw Bestuur hoopt dat de heeren Boer en Hoffmann ruimschoots die medewerking zullen hebben ondervonden.

De bemoeiingen van het Bestuur in zake de ambtenaarsbelangen hebben, gelijk bekend is, geen resultaat opgeleverd voor de quaestie over den plaats gehad hebbenden inkoop van dienstijd voor pensioen. Wel zijn de belanghebbenden door uw Bestuur nog per circulaire opgewekt om vóór 1 Januari 1901, ter bewaring hunner aanspraken, eene verklaring bij den Minister in te zenden; een gunstig resultaat kon daarvan echter niet worden verwacht.

Een negatief resultaat is eveneens verkregen op de poging om voor de kadasterambtenaren gelijkstelling te verkrijgen met andere ambtenaren voor zooveel betreft de uitbetaling van traktement in geval van overlijden. Toch is het resultaat niet zoo negatief als dat in zake inkoop van diensttijd; er is nu althans een antwoord van den Minister ingekomen. (Zie hiervoor den loopenden jaargang van het tijdschrift bl. 170).

De hoop kan er op gevestigd blijven, dat eerlang in deze zaak voor de rijksambtenaren eene algemeene regeling zal worden getroffen.

Het Bestuur heeft het voornemen de wenschen der landmeters omtrent de vergoeding der reiskosten en verblijfkosten en bureaubehoeften eerlang in eene memorie, die in ontwerp gereed ligt, ter kennis der Regeering te brengen.

Bij gelegenheid van de onlangs plaats gehad hebbende benoemingen tot de betrekking van Ingenieur-Verificateur van het Kadaster heeft het Bestuur gelukwenschen gericht tot de nieuwbenoemden. Voor zoover dit den Voorzitter van onze vereeniging betrof, hebben de beide ander bestuursleden gemeend de informaliteit te mogen begaan, namens de leden der vereeniging een gelukwensch uit te brengen.

Bij de ontvangen dankbetuigingen van genoemde heeren ontving het Bestuur de verzekering van de instemming met het doel, hetwelk de vereeniging sedert vele jaren nastreeft.

Eene uitnoodiging is ontvangen om toe te treden tot den bond ter verkrijging eener wettelijke regeling van den rechtstoestand der burgelijke ambtenaren.

Wanneer daaraan gevolg zal worden gegeven moet de benoeming plaats hebben van een of twee afgevaardigden voor den tijd van vier jaren, tenzij de ontwerp-statuten in dit opzicht mochten zijn gewijzigd.

Op uitnoodiging van den Voorzitter brengt de Commissie tot naziening der rekening over 1900, bestaande uit de heeren C. G. van Hattum, A. S. Keurschot en C. J. Colpa, bij monde van laatsgenoemde, een verslag uit van hare bevindingen. Voor zooveel de boekhouding betreft heeft de Commissie bevonden dat die nauwgezet is gevoerd, zij zou echter blijk geven hare taak niet ernstig op te vatten, wanneer zij niet de opmerking maakte, dat het batig saldo sedert drie jaar zoo belangrijk is gedaald, dat op dezen weg niet kan worden voortgegaan.

De Voorzitter merkt op, dat de omstandigheden der laatste jaren en de uitvoering van de besluiten der vergadering aanleiding hebben gegeven tot de inkrimping der batige saldo's en wijst op eenige punten die in dit opzicht voornamelijk hebben medegewerkt.

De heer Colpa betoogt de noodzakelijkheid om het mogelijke te doen de financiën zoodanig te verbeteren, dat de vereeniging in voorkomende gevallen over de noodige middelen kan beschikken.

Na de opmerking van den Voorzitter, dat hij met de Commissie van meening is, dat een behoorlijk saldo dient te worden gevormd, wordt de rekening door de vergadering goedgekeurd,

Daarna komt in behandeling de begrooting voor 1902, welke wordt goedgekeurd tot een bedrag van *f* 1280 in inkomsten en *f* 1080 in uitgaven.

Bij punt *e* der agenda: vaststelling van den abonnementsprijs van het tijdschrift, stelt de heer Boer voor dit in het vervolg niet meer op de agenda te brengen en den bestaanden regel te volgen, waarmede de vergadering zich vereenigt.

De vaststelling van de plaats van bijeenkomst in 1902 doet den heer Wetselaar de opmerking maken, dat meerdere ambtgenooten er prijs op stellen ook eens ergens anders dan te Amsterdam te vergaderen, b. v. te Arnhem, en wel mede om redenen van financieelen aard.

De Voorzitter brengt in herinnering, dat aan deze wenschen wel eens is tegemoet gekomen, maar dat steeds, wanneer een andere plaats dan Amsterdam werd aangewezen de opkomst beneden de verwachting bleek.

De heer W. J. de Haan wijst er op, dat wanneer de faciliteiten door de spoorwegmaatschappijen aangeboden, op den tegenwoordigen voet blijven bestaan en er geen bezwaar bestaat om de maand September tot de laatste maanden van het jaar rekenen, het een niet te verwerpen voordeel zou opleveren in deze maand te vergaderen en dat daarmee het bezwaar tegen Amsterdam voor de verafwonenden tegelijk zou zijn vervallen.

Eene vergadering in September ontmoet bij den heer A. C. Oosterman bezwaar, omdat dan voor velen de dienst een beletsel is; spreker geeft in overweging om onder verhooging der contributie de reiskosten uit de kas te restitueeren. Dit laatste denkbeeld kan de Voorzitter niet toejuichen.

De Voorzitter geeft te kennen dat het bestuur zal overwegen of de vergadering in September kan worden gehouden, waarmede het bezwaar van den heer Wetselaar is vervallen. Besloten wordt in 1902 te Amsterdam te vergaderen.

De heeren de Balbian en Vruggink vormen het stembureau bij de verkiezing van een nieuw bestuurslid in de plaats van den heer de Vos.

Bij de eerste stemming worden uitgebracht 40 stemmen, waarvan 3 in blanco. Hiervan op de heeren Colpa 11, de Vries 7, van den Briel 6, Remmelts, 5, Wetselaar 4, van der Veur en Prins ieder 2 stemmen.

Eene tweede, vrije, stemming geeft voor de heeren Colpa 16, de Vries 9 en van den Briel 8 stemmen.

Bij herstemming worden uitgebracht op den heer Colpa 21 en op den heer de Vries 16 stemmen en verder nog 3 in blanco.

De heer Colpa geeft op de vraag van den Voorzitter te kennen dat hij de benoeming aanneemt.

De Voorzitter wenscht de vereeniging geluk met dat besluit en hoopt in het Bestuur aangenaam met den nieuw benoemde werkzaam te zijn; aan de leden van het stembureau brengt hij dank.

Op voorstel van de heeren van Dijk en Oosterman geeft de vergadering den wensch te kennen, dat de redactie op den bestaanden voet zal worden voortgezet.

Op de vraag van den voorzitter, deelen de heeren Boer en Hoffmann mede, dat daartegen bij hen geen bezwaar bestaat.

De Voorzitter wenscht de vereeniging ook met dit besluit geluk.

Bij de behandeling van punt *i* doet de voorzitter mededeeling van de *Statuten van den Bond ter verkrijging eener wettelijke regeling van den rechtstoestand der burgerlijke ambtenaren.* Uit de statuten blijkt, dat getracht zal worden het doel te bereiken door:

1°. zich te wenden tot Regeering en Vertegenwoordiging;
2°. verspreiding van geschriften;
3°. het houden van huishoudelijke en openbare vergaderingen.

Gewone leden van den Bond zijn erkende vereenigingen van ambtenaren en beambten in dienst van Staat, Provincie, Gemeente of andere publiekrechtelijke lichamen, die schriftelijk verklaren tot den Bond toe te treden.

Voor de vergaderingen van den Bond kan elke aangesloten vereeniging benoemen:

indien zij 100 of minder leden telt, één afgevaardigde;
indien zij 101 tot 1000 leden telt, twee afgevaardigden;
indien zij meer dan 1000 leden telt, drie afgevaardigden.

De besturen der aangesloten vereenigingen zorgen voor tijdige opgave van de namen der benoemde afgevaardigden aan het bestuur van den Bond. Zijn minder afgevaardigden benoemd, dan de statuten toelaten,

dan moet tevens worden opgegeven hoeveel afgevaardigden ieder benoemde vertegenwoordigt.

De vergadering van afgevaardigden kiest een bestuur, dat uit 5 leden bestaat. Om tot lid van het bestuur te worden gekozen, moet men wezen lid eener aangesloten vereeniging of personeel lid van den Bond en te Amsterdam woonachtig zijn.

De leden van het bestuur hebben zitting voor den tijd van vier jaren en zijn na aftreding herkiesbaar. De plaats van bijeenkomst is Amsterdam. Ter bestrijding van de uitgaven wordt door iedere aangesloten vereeniging eene jaarlijksche contributie betaald van minstens:

f 1.— als zij 100 of minder leden telt;

f 2.50 als zij 101 tot 1000 leden telt; enz.

Reis- en verblijfkosten der afgevaardigden worden uit de kas van den Bond niet vergoed.

Nadat door den Voorzitter de inhoud der statuten is medegedeeld en door hem en den heer Boer naar aanleiding eener vraag van den heer Jos. Bingen nog gewezen is op hetgeen voor eenige jaren in de Nederlandsche Juristenvereeniging ten opzichte van de rechtspositie van ambtenaren is verhandeld, vereenigt de vergadering zich bij acclamatie met het voorstel van het Bestuur om tot den nieuw opgerichten bond toe te treden.

De Voorzitter acht het voldoende dat door de vereeniging één afgevaardigde wordt benoemd; den heeren Oosterman en Kalkman komt het beter voor om twee afgevaardigden te benoemen, waardoor men verzekerd wordt, dat bij verhindering van den een, toch steeds één afgevaardigde de vergadering kan bijwonen.

Op het voorstel van den heer P. van Dijk om den Voorzitter tot afgevaardigde te benoemen, geeft deze te kennen, dat het hem niet wenschelijk voorkomt deze functie aan de betrekking van bestuurslid te verbinden. Op voorstel van den heer P. van Dijk besluit daarop de vergadering de benoeming van de afgevaardigden en de bepaling van hun aantal aan het Bestuur over te laten.

De Voorzitter richt thans eenige hartelijke woorden van erkentelijkheid tot het aftredende bestuurslid, voor hetgeen door dezen in het belang der vereeniging is gedaan; nadat de heer de Vos dank heeft gezegd aan den Voorzitter en aan de vergadering voor de instemming met het door den Voorzitter gesprokene, wordt de samenkomst geschorst.

II. Namiddag bijeenkomst.

Bij de hervatting der werkzaamheden ten twee ure is nog opgekomen de heer J. T. Hessels.

De Voorzitter doet mededeeling van een zoo even ontvangen telegram van den nestor der Vereeniging, den heer A. G. Hessels, waarbij deze

mededeelt om gezondheidsredenen niet tegenwoordig te kunnen zijn en de beste wenschen voor de vereeniging uitspreekt, en in het bijzonder de aanneming der voorgestelde motie aanbeveelt.

De heer Hoffmann verkrijgt daarna het woord tot het houden der aangekondigde voordracht over: *De opleiding tot Geodeet-Kultuurtechnicus aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen.*

Deze voordracht is opgenomen in deze afl. van het Tijdschrift bl. 179·

Debat.

De Voorzitter brengt de vraag in behandeling of de vergadering het wenschelijk acht, het programma uit te breiden met de afdeeling „*Kultuurtechniek*", zooals die in het Tijdschrift is opgenomen op bladz. 15 en 16 van den loopenden jaargang.

De heer de Balbian wenscht het woord te voeren over de voorgestelde motie; de Voorzitter wijst op de wenschelijkheid om zich eerst te bepalen tot de behandeling van punt *k* der agenda en de bespreking der motie uit te stellen tot punt *l*.

De heer Vruggink is van meening, dat men door de aanvulling met *Kultuurtechniek* zijn tijd zou vooruitloopen, omdat thans nog geen kans bestaat, dat deze wetenschap in toepassing zal komen,

De heer Jos. Bingen merkt op, dat de gebreken die volgens den inleider de inrichting te Delft aankleven niet van zulken aard zijn, dat die niet zouden zijn weg te nemen en het komt hem voor dat geen enkel bezwaar van voldoende belang is. Waarschuwende tegen eene vooringenomenheid voor de inrichting te Wageningen, zullen daar naar zijne meening veel ingrijpender veranderingen noodig zijn om eene geschiktere opleiding te kunnen verschaffen dan te Delft, alwaar zonder twijfel de beste gelegenheid zich voordoet. De inleider heeft naar sprekers oordeel te weinig aandacht geschonken aan de geodetische vakken.

De Voorzitter doet opmerken, dat de vraag welke inrichting het meest aangewezen mag worden geacht — Delft of Wageningen — niet zoo op den voorgrond behoeft te treden, wel echter de aanvulling van het programma, waarmede echter niets wordt beslist over de plaats, waar het onderwijs zal worden gegeven.

De inleider, de heer Hoffmann, de vorige sprekers beantwoordende, kan zich de opmerking van den heer Bingen, als zou te weinig aandacht geschonken zijn aan het onderwijs op landmeetkundig gebied, zeer goed verklaren; de groote ruimte die de afdeeling „*Kuluurtechniek*" in het ontworpen programma inneemt, heeft waarschijnlijk dien spreker den indruk gegeven, dat de afdeeling geodesie stiefmoederlijk is bedeeld; bij nadere beschouwing zal echter blijken, dat bij deze laatste alleen de ver-

deeling in onderdeelen niet zoover is voortgezet, als bij »*Kultuurtechniek*" Aan den heer Vruggink merkt inleider op, dat het zeer moeilijk is om de tijdigheid of de ontijdigheid van een handeling of een maatregel te beoordeelen; spreker kan de verzekering geven, dat in andere kringen — belanghebbende en belangstellende — de landverlegging ijverig besproken wordt.

Hierop spreekt de vergadering met op één na algemeene stemmen (die van den heer de Balbian) de wenschelijkheid uit van de aanvulling van het programma met de afdeeling »*Kultuurtechniek*", in den zin, als is opgenomen in het Tijdschrift bl. 15 en 16 van den loopenden jaargang.

Thans is aan de orde de door het bestuur voorgestelde motie, luidende:

De Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde, vergaderd op 14 October 1901 te Amsterdam, overwegende dat de propaganda voor hare beginselen krachtig moet worden voortgezet, en dat in de eerste plaats moet worden gestreefd:

1°. naar eene doeltreffende inrichting van het kadaster bij hermetingen, overeenkomstig de grondslagen gelegd in de vergadering van deze Vereeniging in 1888, van de Nederlandsche Juristen-Vereeniging in 1893 en van de Notariëele Vereeniging in 1900;

2°. naar eene opleiding van toekomstige landmeters zoowel in theoretischen als in praktischen zin overeenkomstig de voorstellen aangenomen in de vergadering van deze Vereeniging in 1891 (en aangevuld in de vergadering van heden);

van oordeel, dat ter bereiking van het doel het kadaster moet worden onttrokken aan den invloed van fiscale ambtenaren en het beheer bij voorkeur door eene *afzonderlijk* afdeeling „Kadaster en Hypotheken" aan een der Departementen van Algemeen Bestuur behoort te worden gevoerd, van oordeel, dat het wenschelijk is leiding te geven aan de beweging in die richting, draagt aan het Bestuur op al die maatregen te nemen, welke het doel kunnen bevorderen.

De heer Vruggink, herinnerende aan de woorden van minister Pierson, waarbij deze wees op den „gulden tijd" die voor de landmeters zou aanbreken, wanneer er werd overgegaan tot het toekennen van bewijskracht aan het kadaster bij vernieuwing, geeft als zijne meening te kennen dat de voorgestelde motie het goed recht van dergelijke opmerkingen schijnbaar zou kunnen staven, omdat er uit zou kunnen worden geconcludeerd, dat de landmeters deze beweging alleen op touw zetten, omdat zij het vette baantje van hypotheekbewaarder voor zich begeeren. Spreker is van oordeel, dat daarom de redactie zoo dient te worden gewijzigd, dat die schijn worde vermeden.

De Voorzitter verzoekt spreker bepaalde bewoordingen aan te geven waarnaar z. i. de motie moet worden ingekleed.

De heer Vruggink geeft hieraan geen gevolg, doch verklaart het met de strekking der motie geheel eens te zijn.

De heer Boer wijst er op dat de beantwoording der vraag omtrent het beheer van de hypotheekkantoren uitsluitend mag worden beheerscht door het algemeen belang. Ook in zijne beschouwing »*Psychologie en Kadaster*" is daarvan uitgegaan. Dat algemeen belang eischt, dat de personen met dat beheer belast, volkomen op de hoogte zijn van hun taak, niet alleen van het hypothecaire maar ook van het kadastrale gedeelte; het eischt verder, dat de verantwoordelijkheid tegenover het publiek voor de ambtsverrichtingen komt ten laste van den staat. Ook het door de staatscommissie herziene 2e boek van het Burgelijk Wetboek brengt die verantwoordelijkheid op den staat. Zou nu die verbetering in het beheer der hypotheekkantoren worden verkregen door bij voorkeur landmeters te benoemen tot hypotheekbewaarder? Spreker betwijfelt dit. Hij heeft steeds het denkbeeld verdedigd dat die verbetering zou worden bereikt door surnumerairs bij de hypotheken aan te stellen, welke volgens een bepaald plan zoowel voor het hypothecaire als voor het kadastrale gedeelte zouden opgeleid moeten worden. Bij overbrenging van de verantwoordelijkheid op den staat zou de bestaande regeling der salarissen haar reden van bestaan verliezen en vervangen kunnen worden door eene regeling naar vaste traktementen. Spreker herhaalt, dat bij deze zaak alleen het algemeen belang kan gelden en niet het persoonlijk belang der landmeters; dit is steeds bij de bespreking van deze aangelegenheid door spreker vooropgesteld; waar de heer Vruggink meent, dat de motie zou kunnen leiden tot verdachtmaking van het streven der landmeters, moet hij opmerken, dat er altijd wel een aanleiding tot verdachtmaking te vinden is.

De heer van der Veur de motie besprekende, geeft te kennen, dat hij zich kan vereenigen met hetgeen onder 1°. en 2°. is opgenomen het komt spreker echter voor, dat door het laten vervallen van de woorden: »het kadaster moet worden onttrokken aan den invloed van fiscale »ambtenaren en het beheer bij voorkeur door" en door verandering van »gevoerd" in »ingesteld" de motie veel aan zachtheid zou winnen. Het slot van de motie zou dus naar sprekers meening moeten luiden:

„van oordeel, dat ter bereiking van het doel eene *afzonderlijke* afdeeling »Kadaster en Hypotheken" aan een der Departementen van Algemeen »Bestuur behoort te worden ingesteld."

»van oordeel, dat het wenschelijk is, leiding te geven aan de beweging »in die richting, draagt aan het Bestuur op al die maatregelen te nemen, »welke het doel kunnen bevorderen."

De heer Colpa gaat voor een groot deel met den vorigen spreker mede en geeft in overweging het slot van de motie aldus te lezen:

»van oordeel, dat ter bereiking van dit doel, beheer van het kadaster

»bij voorkeur door eene *afzonderlijke* afdeeling «Kadaster en Hypotheken» »aan een der Departementen van Algemeen Bestuur wenschelijk is,

»draagt aan het Bestuur op zooveel mogelijk in die richting werkzaam »te zijn."

De heer J. T. Hessels verklaart, dat hij instemt met de bedoeling, die ten grondslag ligt aan de door de vorige beide sprekers voorgestelde wijzigingen, maar toch voldoet z. i. de inkleeding niet. Door dezen spreker wordt voorgesteld het eerste gedeelte van de laatste alinea te lezen:

»van oordeel, dat ter bereiking van dit doel het beheer van het kadaster »behoort te worden gevoerd door eene *afzonderlijke* afdeeling »Kadaster »en Hypotheken".

Hierdoor zou het stootende worden weggenomen, terwijl aan het Bestuur carte blanche wordt gelaten ten opzichte van de vraag, of na mislukking van de pogingen om bij Financiën eene afzonderlijke afdeeling te verkrijgen, ook bij andere departementen of takken van dienst daartoe pogingen moeten worden gedaan.

De heer Boer heeft na de toelichting door den vorigen spreker van de beteekenis der weglating van de woorden «aan een der Departementen» daartegen geen bezwaar, wil men echter aan het Bestuur carte blanche geven, dan zou men de alinea ook kunnen laten zooals zij nu luidt. Men zegt dan ronduit wat men meent.

De heer de Balbian waarschuwt de vergadering tegen een «springen van den hak op den tak» en brengt het volgende in het midden ter motiveering, waarom hij zijne goedkeuring aan de motie zal onthouden indien ze ongewijzigd mocht worden in stemming gebracht.

De tusschen haakjes geplaatste woorden »en aangevuld in de vergadering van heden" in het 2e gedeelte van de motie moeten z. i. vervallen. Het oogenblik namelijk om aan te dringen, *ook* de opleiding tot *Kultuurtechnicus* voor toekomstige landmeters van het kadaster in een leerplan op te nemen, acht spreker *thans* ongunstig gekozen, aangezien de taak der ambtenaren niet moet worden uitgebreid met het oog op den aan de meeste kadasterkantoren bestaanden »landmeters-nood". Spreker wenscht krachtig propaganda te blijven maken voor een kadaster met bewijskracht, eene instelling waarvan volgens hem het nut, na een ruim 18-jarigen strijd door de vereeniging v. K. en L. gevoerd, nu bijna algemeen wordt ingezien. Voorts wenscht spreker het kadaster, vereenigd met de hypotheken, als eene afzonderlijk afdeeling te zien ingedeeld bij het departement van Financien en niet zooals het slot der motie luidt »aan een der departementen van algemeen bestuur."

De heer Colpa zegt het volgende ter toelichting van zijn amendement.

Het kadaster is eene instelling van veelzijdige strekking. Het kan en

mag zich nooit onttrekken aan den invloed van andere instellingen, voor welke het een vraagbaak is.

Het is dus onjuist het kadaster te willen onttrekken aan »den invloed van fiscale ambtenaren" en ook onnoodig bij deze motie in het bijzonder de fiscale ambtenaren te noemen als *het* struikelblok, voor de vervulling der wenschen door de Ver. voor K. en L. gekoesterd.

Er zijn toch argumenten genoeg om de wenschelijkheid van eene afzonderlijke afdeeling »Kadaster en Hypotheken" te bepleiten.

Eene afzonderlijke afdeeling zal het meest onbevooroordeeld en het minst eenzijdig rekening kunnen houden met *aller* behoefte.

De motie wijst reeds op den onverbreekbaren band tusschen kadaster en hypotheken.

Zoolang registratie en grondbelasting bestaan, behoort buitendien m. i. de afzonderlijke afdeeling K. en H. bij voorkeur te huis bij het Departement van Financiën.

Ik wensch er bijzonder den nadruk op te leggen, dat de vergadering bij aanneming der motie (ook na overneming van het amendement) het Bestuur der Vereeniging machtigt invloed uit te oefenen tot verkrijging van eene afzonderlijke afdeeling K. en H. *desnoods* ook aan een ander Departement.

Naar aanleiding daarvan zij het mij vergund eenige opmerkingen te maken.

Wellicht geven zij aanleiding tot eene misschien gewenschte gedachtenwisseling.

Wanneer ik den algemeenen toestand van het kadaster en van zijne ambtenaren in den tegenwoordigen tijd (bijzondere financiëele belangen natuurlijk buiten rekening gelaten) vergelijk bij dien bij het begin van mijne kadastrale loopbaan, dan bespeur ik grooten vooruitgang.

De algemeene positie der ambtenaren in de maatschappij is ongetwijfeld beter.

Wat het kadaster betreft: voor een kadaster met bewijskracht gevoelden de machthebbende autoriteiten tot op dit oogenblik oogenschijnlijk niet veel, maar ik heb het vertrouwen, dat *een goed technisch kadaster voor te hermeten gemeenten, waaraan te eeniger tijd bewijskracht toegekend zou kunnen worden* (*doeltreffende inrichting* van het kadaster *bij hermetingen en daarbij behoorende nieuwe voorschriften tot juiste bijhouding*) in een niet al te ver verschiet bereikbaar is — zelfs onder het opperbestuur der Registratie.

Ofschoon verklaard voorstander van een kadaster met bewijskracht, gevoel ik het meest voor de urgentie van een breken met de ouderwetsche wijze van hermeten.

Verzekering van een groot aantal punten, verplichte contrôlemetingen en bijhouding van hermeten gemeenten in verband met verzekerde vaste punten zijn in de eerste plaats noodzakelijk.

Zonder dat is *hermeting* in ons land *groote geldverspilling.*

Zoo spoedig mogelijk dus een goede techniek in afwachting van succes op ons streven naar de juridische *bewijskracht*, die niet zoo gemakkelijk te verkrijgen blijkt.

Zou dit onder een ander Departement, dat nog nooit aanleiding gehad heeft zich rekenschap te geven van de velerlei eischen waaraan een kadaster voldoen moet, sneller bereikbaar zijn?

Zou een kadaster met bewijskracht onder een ander Departement veel spoediger ontstaan dan aan dat van Financiën?

Zouden de kadastrale ambtenaren onder een ander Departement hunne positie zien verbeteren?

En — daar het er ten slotte op aankomt, dat aan het hoofd der afzonderlijke afdeeling personen staan, die aan de wenschen der Vereeniging te gemoet willen komen: is een bestuur van dergelijke personen aan een ander Departement eerder te verwachten?

Zie, mijnheer de Voorzitter, dat zijn alle zeer belangrijke vragen. Kunnen die bevestigend beantwoord worden, dan zal ieder eene eventueële verhuizing moeten toejuichen.

Mochten er zijn, die *reeds nu* iets gevoelen voor pogingen tot overbrenging van het kadaster naar een ander Departement, dat men zich dan uitspreke!

In dat geval zou het misschien overweging verdienen de behandeling der motie een jaar uit te stellen.

De voorstanders van zulke overbrenging zouden daardoor gelegenheid hebben b. v. in het Tijdschrift te trachten duidelijk te maken, dat van verandering in dezen verbetering te wachten is en dat er werkelijk geen onoverkomelijke bezwaren bestaan om K. en H. van Fin. te scheiden.

De vergadering zal dan met kennis van zaken en gerustheid zich al of niet vereenigen kunnen met de uitdrukking: „aan een der Departementen van Algemeen Bestuur".

Overigens onthoud ik mij zelf na deze uiteenzetting van een af ander desbetreffend voorstel. Ik persoonlijk heb geen bepaald bezwaar tegen die uitdrukking.

De alinea: »van oordeel, dat het wenschelijk is leiding te geven" deed ik bij mijn amendement vervallen als niets bijzonders zeggende en niet ter zake dienende.

Verklaart de vergadering zich ten gunste van eene afzonderlijke afdeeling K. en H., dan spreekt het van zelf, dat zij het Bestuur ook machtigt zoo mogelijk de leiding eener beweging in die richting op zich te nemen. Met mijne wijziging van de laatste alinea bedoel ik meer de aandacht te vestigen op de de hoofdzaak der motie: *eene afzonderlijke afdeeling K. en H.*

De heer Hoffmann wenscht in verband met hetgeen door den heer

de Balbian is gezegd over »landmetersnood", de vraag te stellen, of van het aanwezige personeel wel zooveel partij wordt getrokken als mogelijk is. Naar sprekers meening is dat niet het geval, er zou zeer veel anders kunnen geregeld worden, zóó, dat aan dien „nood" kon worden tegemoet gekomen.

Voorts kan spreker het door de heer de Balbian gebruikte beeld, een »springen van den hak op den tak" niet een juiste omschrijving achten van de richting waarin wij streven, die zich eenvoudig oplost in een medegaan met onzen tijd, terwijl het Dep. van Financiën zich zeer moeilijk en in ieder geval langzaam, aanpast aan nieuwe toestanden. Het Departement wandelt met loome schreden, wij hebben er den versnelden pas in, springen doen wij geen van beiden.

De heer Boer constateert, dat buiten den heer de Balbian het verschil van meening niet groot is. Nu het vaststaat, dat eerst *dan* aan andere departementen zal worden gedacht, wanneer mocht blijken, dat aan Financiën geen heil is te verwachten, (nu de heer Colpa in het bestuur zit, behoeft voor overijling geen vrees te bestaan) wil spreker de woorden »een der departementen" in de motie behouden zien.

De heer Engelmann verlangt te vernemen of het Bestuur eenstemmig was bij het ontwerpen der motie.

De Voorzitter kan hierop alleen antwoorden, dat de besluiten van het Bestuur worden genomen bij meerderheid van stemmen.

De heer Bingen beschouwt de motie als eene beschuldiging tegen de bestaande ambtenaren en is van oordeel, dat hiervoor geene bewijzen zijn aan te voeren. Beter komt het spreker voor om voorschriften voor hermetingen te vragen, en naar zijne overtuiging wordt de opleiding veel verbeterd door het bezoeken der Polytechnische school.

De Voorzitter wijst er op, dat voor de „beschuldiging", zooals de vorige spreker dat noemt, wel bewijzen zijn aan te halen.

Men behoeft slechts na te gaan op welke wijze de heeren Bouman en van Iterson zich hebben uitgelaten op de vergadering der Notariëele Vereeniging over de wenschelijkheid der bewijskracht, hoe verder op de pogingen om verbetering te brengen in de opleiding in 1891 is geantwoord door eene vermindering der exameneischen. Wel laat het hoofdbestuur de aspiranten naar Delft gaan; hierbij vindt hunne praktische vorming echter slechts in geringe mate en dan nog eenzijdig baat.

De heer van der Veur staaft de gegrondheid dezer laatste mededeeling met de opmerking, dat de aspiranten voor den loopenden cursus op vier dagen in de week naar Delft moeten reizen, zoodat er slechts twee dagen overblijven, waarop gelegenheid bestaat zich in den velddienst te oefenen; de praktijk schiet dus te kort.

De heer Bingen merkt op, dat de vorige twee sprekers wel hunne

bezwaren tegen de opleiding te Delft hebben aangevoerd, het is echter z. i. niet te ontkennen, dat het onderwijs aldaar rijke vruchten oplevert.

De heer W. J. de Haan stelt in het licht dat de aspiranten zelf niet voldaan zijn over hunne opleiding. Waar men wel kan spreken van opleiding, dat is bij de posterijen en de telegrafie; ze is daar zeer stelselmatig ingericht. Spreker vermeldt hierover verschillende bijzonderheden. Deze regeling is tot stand gekomen op aandrang van de vereeniging dier ambtenaren.

De Voorzitter vraagt aan den heer de Balbian of deze volhardt bij zijne meening, dat de woorden „aan een der Departementen van Algemeen Bestuur" moeten worden weggelaten.

De heer de Balbian blijft bij de opvatting, die hij zoo even heeft gemotiveerd.

De heer Colpa, daartoe uitgenoodigd, verklaart, dat hij zich zal neerleggen bij de uitspraak van de vergadering; spreker heeft echter zijne inzichten willen toelichten.

Op voorstel van den heer Boer wordt besloten *alinea'sgewijze* te stemmen.

Alinea 1 wordt met algemeene stemmen *aangenomen.*

Tegen de *2e alinea* verklaart zich alleen de heer Balbian.

Van de conclusie wordt thans in stemming gebracht de zinsnede„ dat het kadaster moet worden onttrokken aan den invloed van fiscaleambtenaren."

Er blijken *evenveel* leden voor als tegen te zijn; waardoor de zinsnede uit de motie wordt gelicht.

Het voorstel de Balbian om „aan een der Departementen van algemeen bestuur" te vervangen door „aan het Departement van Financiën" wordt met groote meerderheid *verworpen.*

Thans komt in behandeling het voorstel Colpa, dat in hoofdzaak door de gevallen uitspraken reeds is aangenomen.

Met de motie, zooals die is gewijzigd op voorstel van den heer Colpa, wordt met op één na algemeene stemmen (die van den heer de Balbian) instemming betuigd.

De motie luidt nu in haar geheel:

„De Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde, vergaderd op „14 October 1901 te Amsterdam,

„Overwegende dat de propaganda voor hare beginselen krachtig „moet worden voortgezet, en dat in de eerste plaats moet worden „gestreefd:

„1°. naar eene doeltreffende inrichting van het kadaster bij her„metingen, overeenkomstig de grondslagen gelegd in de vergadering „van deze Vereeniging in 1888, van de Nederlandsche Juristen„Vereeniging in 1893 en van de Notariëele Vereeniging in 1900;

„2°. naar eene opleiding van toekomstige landmeters zoowel in „theoretischen als in praktischen zin overeenkomstig de voorstellen „aangenomen in de vergadering van deze Vereeniging in 1891 en „aangevuld in de vergadering van heden;

„van oordeel, dat ter bereiking van dit doel, beheer van het „kadaster, bij voorkeur door eene *afzonderlijke* afdeeling „Kadaster „en Hypotheken" aan een der Departementen van Algemeen Bestuur „wenschelijk is,

„draagt aan het Bestuur op zooveel mogelijk in die richting werk„zaam te zijn."

De heer Colpa bespreekt nog de gelegenheid, die bij de Rijksdriehoeksmeting zou kunnen worden aangeboden om de aspirant-landmeters te oefenen in het hoekmeten. *Langdurige detacheering van een paar landmeters* bij de driehoeksmeting is meer ten bate van dat werk dan wel ten bate van het kadaster.

Het zou echter zeer zeker ten bate van het kadaster zijn, als de *aspiranten* gedurende *een paar zomermaanden* in de gelegenheid gesteld worden de praktijk der hoekmeting mede te maken. Zoolang de driehoeksmeting duurt, is er geen beter leerschool denkbaar.

Zou het bestuur de wenschelijkheid hiervan niet eens willen overwegen en eventueel dien wensch ter kennis willen brengen van het Hoofdbestuur.

De Voorzitter verzoekt den heer J. Bingen over dit punt zijne meening te willen zeggen, waarop deze met klem van redenen verklaart, dat de detacheering van aspiranten aanbeveling verdient, dat het idee van den heer Colpa hem toelacht.

De Voorzitter doet de toezegging dat het Bestuur deze zaak ernstig zal overwegen.

Nadat de heer J. T. Hessels den Voorzitter namens de aanwezigen voor de uitstekende leiding der vergadering dank heeft betuigd, wordt de bijeenkomst gesloten.

De Secretaris,

M. DE VOS.

Het opbergen en de bewaring van het kadastrale archief.

Toen voor eenige jaren aan het hypotheekkantoor te 's Hertogenbosch de brandvrije kluis werd gemaakt, verheugde mij dit.

Ik had vernomen dat zij bestemd was voor bergplaats van hypothecaire stukken en verwachtte stellig, dat ook de minuutplans, de hulpkaarten en het veldwerk zouden deelen in de goede zorgen van bewaring.

Ik had gezien welke fraaie kasten aan de bureaux der controleurs van het kadaster verstrekt waren voor de opberging van de weinig belangrijke schattingskaarten en dorst mij dus nauwelijks een denkbeeld vormen van de weloverlegde, doelmatige wijze van opbergen, die aan de minuutplans — de kadastrale standaardstukken — zou ten deel vallen, te meer wijl ik al heel tevreden zou zijn geweest, indien aan de bewaringen tot opberging van de minuutplans in kasten van dezelfde soort ware overgegaan.

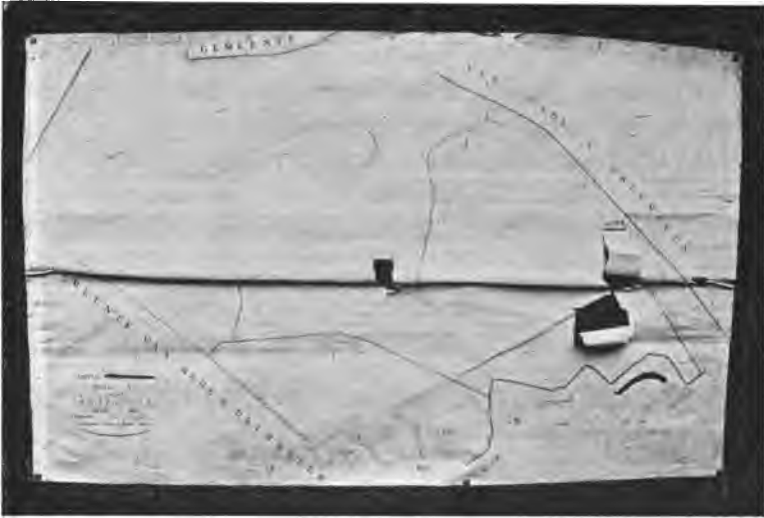
De toekomst leerde helaas anders; de brandkluis werd gevuld met ongetwijfeld gewichtige documenten — al zijn het voor een zeer groot gedeelte slechts duplicaten — doch de standaardstukken der hypotheekkantoren bleven in rustige rust, op de niet brandvrije kamers, binnen het bereik van wie hen maar grijpen wil. Zij bleven opgeborgen in portefuilles met dikwerf doorgezakte wanden, het heeft dus allen schijn, dat men hen langzaam maar zeker tot ondergang wil doemen.

Meen niet lezer dat ik overdrijf, met overtuiging herhaal ik:

„Zij schijnen tot ondergang gedoemd"; de nevenstaande reproductie eener fotografische opneming van een minuutplan, men versta mij wel, niet van een veldplan, doch van een minuutplan, levert van mijn beweren het sprekend bewijs.

Duidelijk zichtbaar zijn de groote gaten en scheuren, de schaduwlijn over het midden van het beeld stelt de vouw voor, ontstaan door het dubbel liggen van het blad.

Nu is dit wel het ergste geval van verminking dat mij bekend is — er werden reeds middelen overwogen om de kaart te herstellen — tal van andere plans verkeeren echter eveneens in zoo

slechten toestand, dat zij wellicht spoedig in treurige bezienswaardigheid het gekozen voorbeeld zullen evenaren.

Mocht een onzer lezers kunnen verklaren: „ik zag wel erger gehavende minuutplans", dan vergoelijkt zijn waarneming de hier in beeld gebrachte beschadiging niet, doch dan valt het te betreuren, dat hij, bekend met de waarde van een minuutplan, niet reeds zijn stem verhief ter beteugeling van het euvel, dat naar mijn gevoelen in ons Tijdschrift niet langer onbesproken mocht blijven.[1]

Van de hulpkaarten, die ook noodzakelijk een plaats moesten innemen in de brandvrije kluis, is de opberging vrij wat beter, toch kunnen, met eenig overleg bij weinig moeite, nog verbeteringen worden aangebracht in hunne materieele verzorging.

---

[1]) Door den heer Elemans werd veel gedaan om aan de bewaring 's Hertogenbosch den materieelen toestand der minuutplans te verbeteren en om een meer doelmatige opberging van het veldwerk in het leven te roepen; de overledene zag terecht de noodzakelijkheid in van het tijdig nemen van afdoende maatregelen; door het herhaaldelijk herstellen van minuutplans zal toch de nauwkeurigheid dier kaarten, ernstig schade lijden.

Rest nog de opberging van het veldwerk. Ik stem toe, dat wij het vroeger veldwerk raadplegende dikwijls niet vinden wat wij gaarne wenschten, maar dat daargelaten zal toch een ieder met mij eens zijn, dat het veldwerk tot de gewichtigste kadastrale bescheiden behoort — en hoe wordt het opgeborgen?

In portefuilles slordig bijeengestopt, lijkt het met zijn gescheurde, door het gebruik afgeknabbelde kanten, wel het overblijfsel van een gerecht van een gestoorden rattenmaaltijd.

Waarlijk! — een koopman stelt meer prijs op de blanco rekeningen, die hij voor enkele guldens met duizend stuks te gelijk koopt; deze worden netjes in kartonnen doozen bewaard. Op sommige rijkskantoren wordt zelfs gewoon schrijfpapier, keurig gesorteerd, in gelijksoortige omhulsels voor het gebruik gereed gehouden.

Het kostbare veldwerk echter, dat gebezigd wordt bij de vervaardiging der bijbladen, dat men raadpleegt bij het opmaken der hulpkaarten en dat onschatbare diensten bewijst bij het verrichten van grensuitzettingen, dat kortom in tallooze opzichten van het hoogste belang is, verkeert in den meest ontredderden toestand.

Ieder jaar wordt de materieele toestand der kadastrale archieven slechter.

Zij staan dagelijks aan het gevaar bloot van vernietiging door brand, wat een verlies van tonnen gouds voor den Staat zou tengevolge hebben, een verlies dat, treft genoemd onheil te eeniger tijd een onzer kantoren, door de ambtenaren niet zou kunnen worden afgewend, zelfs niet, indien zij al hun krachten inspanden om te voldoen aan den plicht hen opgelegd bij art. 16 I. K. laatste lid, bij hun uiterste pogen om te redden, wat onder die omstandigheid nog te redden valt.

Ik geloof dat het op den weg ligt van de Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde om met kracht te wijzen op het gevaar, zoowel van materieelen achteruitgang als van brand en ik hoop, dat het Bestuur onzer Vereeniging in dezen zijn invloed zal willen aanwenden ter plaatse waar het meent, dat zulks gewenscht is. Ongetwijfeld zouden de leden onzer Vereeniging, die allen het gewicht der in onze archieven opgenomen bescheiden beseffen, indien zij op een onzer jaarlijksche bijeenkomsten werd voorgesteld, met algemeene stemmen een motie van den volgenden inhoud aannemen:

De Vergadering:

Overwegende, dat het behoud der kadastrale archieven een zaak is van algemeen belang;

van oordeel, dat vele leemten en gebreken aan den toestand van opberging en bewaring der minuutplans, der hulpkaarten en van het veldwerk kleven;

van oordeel, dat de in dit opzicht bestaande toestand dringend voorziening eischt;

draagt aan het Bestuur op de maatregelen te nemen, die er toe kunnen leiden, dat de noodige verbetering wordt aangebracht.

Moge die verbetering spoedig komen!

BREDA, September 1901. W. VRUGGINK.

AFRONDING VAN EIGENDOMMEN.

(*Circulaire en Vragenlijst.*)

De volgende circulaire, met vragenlijst, is dezer dagen door de Commissie *Ontginning* uit het Nederlandsch Landbouw-Comité verzonden.

In verschillende streken is door herhaalde splitsing en verdeeling van perceelen grond, of ook door andere oorzaken de vorm en ligging daarvan zoodanig geworden, dat daardoor een rationeel en voordeelig gebruik wordt belemmerd.

Door de verspreide ligging der perceelen wordt veel tijd verloren zoo dikwijls een of ander op den akker moet geschieden; de uitvoering van verbeteringswerken, bevloeiing, drainage wordt er door bemoeilijkt, hetzij doordat de terreinen te gering van afmeting zijn, hetzij doordat aan- of afvoerkanalen door gronden van derden moeten worden geleid; de vorm der perceelen is dikwijls zeer ongunstig voor het gebruik van landbouwwerktuigen; de eigenaar kan niet, als bij aaneengesloten terreinen, vorm en afmeting der perceelen zoodanig vaststellen als hem het voordeeligst voorkomt; het toezicht op de werkzaamheden wordt bemoeilijkt; door toegangs- en uitwegen wordt veel terrein verloren en de beschikbare uitweg is dikwijls ongunstig gelegen; er zijn veel afscheidingen noodig die kosten veroorzaken in aanleg en onderhoud en die een deel van het terrein onbruikbaar maken, bij kleine perceelen is dit deel naar evenredigheid veel aanzienlijker dan bij groote. Een groot aantal perceelen heeft een groot aantal belende eigenaren en vermeerdert dus de aanleiding tot geschillen, maatregelen tot het verdelgen van ongedierte of het uitroeien van onkruid en plantenziekten kunnen er zeer door bemoeilijkt worden, daar slechts een enkele eigenaar het nemen van dergelijke maatregelen behoeft na te laten om de pogingen van velen onvruchtbaar te maken.

In ongeveer alle Duitsche Staten bestaat eene wettelijke regeling, die het mogelijk maakt in dit opzicht tot betere toestanden te geraken. Onder toezicht van daartoe aangewezen regeerings-organen kan, op verzoek van de eigenaars van een grooter of kleiner oppervlak, door deskundigen eene nieuwe indeeling van perceelen worden ontworpen en uitgevoerd, na goedkeuring door de belanghebbenden. Het behandelde complex van gronden, bestaande uit verschillende perceelen van een aantal eigenaars, wordt daarbij beschouwd als een enkel groot perceel, hetwelk onder de oude eigenaars opnieuw wordt verdeeld in verhouding van ieders waardeaandeel in het geheel. Bij deze verdeeling wordt in de eerste plaats rekening gehouden met het belang der eigenaars, tevens wordt de verdeeling zooveel mogelijk dienstbaar gemaakt aan het algemeen belang en bovendien worden bij die gelegenheid de noodige nieuwe werken (wegen, waterleidingen, bruggen, duikers) uitgevoerd, noodig om het complex in zijn nieuwe verdeeling zoo productief mogelijk te doen zijn. De wettelijke regeling maakt het mogelijk de nieuwe indeeling tot stand te brengen ook indien eene minderheid van belangen de uitvoering van den overigens als algemeen nuttig erkenden maatregel wenscht tegen te houden. Daar de nieuwe indeeling zoodanig geschiedt dat ieder eigenaar zooveel mogelijk terug krijgt een oppervlakte in groote en waarde gelijk aan die welke hij aanvankelijk bezat en van gelijke geaardheid en kwaliteit, voldoet deze regeling in Duitschland zeer goed en is het aantal aanvragen daar steeds toenemend. Jaarlijks worden duizenden hectaren op nieuw ingedeeld en op deze wijze gebrekkige landbouwtoestanden belangrijk verbeterd. Met de belangen van hypotheekhouders en van allen die eenig zakelijk recht hebben op goederen behoorende tot het verleggingscomplex, wordt behoorlijk rekening gehouden. Ook in Engeland bestaat eene wettelijke regeling om tot betere indeeling te geraken, die aan de daar bestaande misstanden grootendeels een eind heeft gemaakt.

De Commissie „Ontginning” uit het Nederlandsch Landbouw-Comité houdt zich met de vraag bezig of het mogelijk en wenschelijk zoude zijn, ook in Nederland een dergelijke wettelijke regeling in te voeren. Ten einde de wenschelijkheid te kunnen beoordeelen, dient de Commissie zich allereerst rekenschap te geven van den omvang, dien het euvel in Nederland heeft. Ofschoon reeds over een aantal gegevens beschikkende, veroorlooft zij zich Uwe mede-

werking in te roepen, ten einde haar in staat te stellen een algemeen beeld te ontwerpen van de Nederlandsche toestanden in dit opzicht. Zij doet zulks door toezending van bijgaande vragenlijsten met beleefd verzoek uw antwoord in te zenden aan den Secretaris der Commissie. Aangenaam zal het haar zijn als u op elke lijst van slechts één terrein de bijzonderheden zoudt willen vermelden.

Indien u de Commissie nog andere mededeelingen zoudt kunnen doen, die met dit onderwerp in verband staan, zal het haar aangenaam zijn, die te ontvangen. Zoo zoude zij gaarne vernemen of u wellicht gevallen bekend zijn, waarin eenige eigenaars zich onderling hebben gecombineerd, ten einde door onderlinge ruiling een betere ligging hunner perceelen te verkrijgen.

Is het aantal u hierbij toegezonden lijsten onvoldoende, dan worden u gaarne meer gezonden op aanvrage bij den Secretaris der Commissie, Bureau Westeinde 5a te 's Gravenhage.

De Commissie „Ontginning" uit het Nederlandsch Landbouw-Comité.

F. B. Löhnis, 's Gravenhage, *Voorzitter.*
P. Heidema Sr., Westernieland.
W. A. Coolen, Helvoirt.
J. de Koning, Hilversum.
J. Bs. Westerdijk, Uithuizermeeden.
R. Dinger, Lunteren.
C. W. Hoffmann, Leiden.
J. Boer Hzn., Utrecht.
Mr. C. J. H. Schepel, 's Gravenhage.
Mr. A. Ferf, 's Gravenhage, *Secretaris.*

Vragenlijst als bijlage.

1. Welk terrein is U bekend, waar de grondeigenaars hunne perceelen zoodanig verspreid liggen, of ondoelmatig gevormd, dat daardoor hunne geldelijke belangen ernstig worden benadeeld? Opgave van gemeente, buurtschap en zoo mogelijk de grootte van het terrein.

N. B. Bij het stellen dezer vraag wordt gedacht aan niet al te kleine complexen, niet kleiner dan 40 à 50 hectaren en waarin minstens een tiental eigenaren geinteresseerd zijn.

2. Van welken aard zijn de bezwaren welke de verspreide ligging der perceelen in bedoeld terrein veroorzaakt:

a. Zijn de perceelen te klein geworden of ondoelmatig van vorm voor een rationeele bewerking?

b. Zou door een betere indeeling de waterlossing kunnen worden verbeterd?

c. Zouden daardoor de eigenaars tot een meer winstgevende cultuur kunnen overgaan of hunne bedrijfsmiddelen kunnen vereenvoudigen, bijv. door het houden van minder werkvolk of paarden?

d. Geeft de bestaande toestand aanleiding tot grensgeschillen?

e. tot bezwaarlijke afscheiding der perceelen?

f. tot belangrijk verlies van opbrengst door uitwegen?

Zouden deze bezwaren door een meer rationeele indeeling der perceelen uit den weg te ruimen zijn?

3. Zijn er nog andere voordeelen op te geven welke ter plaatse van eene nieuwe indeeling der perceelen het gevolg zouden zijn?

4. Zijn ter plaatse aan een nieuwe indeeling der perceelen bepaalde bezwaren verbonden, voortvloeiende uit de plaatselijke gesteldheid, de regeling der pachtverhoudingen, beklemrecht, erfpacht e.d.?

5. Welke soort van grond is het en waarvoor wordt hij gebruikt? Bestaan in het complex groote verschillen in de waarden van den bodem? Hebben ongeveer alle perceelen dezelfde bestemming? Zijn de complexen bouw- en hooiland gescheiden, of ligt bouw-, hooi- en weiland door elkander?

6. Bestaat het streven om bijv. bij boedelscheidingen de perceelen in steeds kleinere stukken te verdeelen of tracht men ze zooveel mogelijk in hun geheel te houden?

7. Andere opmerkingen ter zake dienende.

OPGEMAAKT DOOR:

Naam..

Woonplaats..

den..*1902.*

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

D. Kooiman. Commies ter Gem.-Secretarie van Hoorn (onder toezicht van Mr. H. J. Romeijn, commies-griffier van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.) *Waterstaatswetgeving.* 1e gedeelte Wetten: I. Omtrent Verveningen; II. Uitvoering Grondwet art. 191, betreffende het maken van Verordeningen; III. Tot Opheffing van Belemmeringen, enz.; IV. Algemeene Regels omtrent het Waterstaatsbestuur; V. Bevoegdheden Waterschapsbesturen, enz.; met beknopt overzicht van stelsel en inhoud der wetten, tekst en aanteekeningen bij de artikelen. Sneek. 1901. J. F. van Druten. Vijftien vel druks, bij inteekening 15 Cts. per vel druks.

J. Hazard. *Cartes géologico-agronomiques propres à l'évaluation du sol.*

Deze verhandeling, geschreven naar aanleiding van »die geologisch-agronomische Kartierung als Grundlage einer allgemeinen Bonitierung des Bodens" -- Berlin 1900 — komt voor in het Bulletin administratif et judiciaire — annexe du Journal des Géomètres — no. 10, Octobre 1901.

Die Vermessung des deutschen Kiautschou-Gebiets. Darstellung der Methoden und Ergebnisse. Mit 11 Kartenbeilagen. Bearbeitet im Reichsmarineamt auf Grund der Aufnahmen im Schutzgebiet in den Jahren 1898—1900. Berlin. 1901. Commissionsverlag von D. Reimer. Preis 10 Mark.

De volgende onderwerpen worden behandeld:

a. de nauwkeurige astronomische bepaling der geographische ligging van een punt gelegen binnen het gebied, waarover de opnemingen zich uitstrekken;

b. de oprichting van een tijdbalstation;

c. de oprichting van een meteorologisch station;

d. de basismeting, de triangulatie, de topographische opneming, benevens de bepaling van de lijn van hoogwater in de baai en der er voor gelegen eilanden;

e. peilingen in- en voor de baai;

f. opnemingen ter invoering van het kadaster.

F. Ratzel. Prof. Dr. *Die Erde und das Leben.* Eine vergleichende Erdkunde. Mit etwa 400 Abbildungen im Text, 20 Karten-

beilagen und 40 Tafeln in Holzschnitt, Tonätzung und Farbendruck. 2 Bände in Halbleder gebunden zu je 17 Mark oder in 30 Lieferungen zu je 1 Mark. Leipzig und Wien. 1901. Verlag des Bibliographischen Instituts.

Een vroeger verschenen werk van dezen schrijver, waarin de betrekkingen behandeld worden die tusschen den mensch en de door hem bewoonde streken der aarde bestaan, draagt tot titel: »Die Anthropogeographie."

In »die Erde und das Leben" beweegt Prof. Ratzel zich op het gebied der natuurkundige aardrijkskunde, onze planeet wordt daarbij aan een beschouwing onderworpen, die verband houdt met het standpunt dat zij inneemt als deel van het heelal.

W. Waue. *Hypotenusentafeln zur Bestimmung der Hypotenuse aus gegebenen Katheten, sowie der Verhältnisszahlen* **o** *und* **a** *für Berechnung von Kleinpunktcoördinaten.* (Formular 22 der Pr. Kat-Anw IX.) Hannover Alte Döhrenerstrasse 96. 1901. Zu beziehen vom Verfasser. Preis geheftet 1.25 Mark.

De hierbedoelde Pruisische Instructie is de Anw. IX zooals deze in herdruk, in 1894 werd uitgegeven. Voor de berekening van *o*, *a* en *S* wordt in de »Regeln zum trigonometrischen Formulare 22" het gebruik van Crelle's rekentafel aanbevolen, in vervanging van de logarithmentafel, waarvan men zich bediende bij de behandeling van het formulier volgens de voorschriften in 1881 uitgevaardigd.

De tafel van Waue wordt, om hare doeltreffendheid, zeer geprezen door een specialiteit op het gebied van rekentafels — Loewe — in de Allg. Verm. Nachr. 1901. no. 29.

Schleussinger. Bezirksgeometer. *Parametertafeln*, zur Bestimmung von $S = \sqrt{a^2 + o^2} = a + p$. Zum Feld- und Bureaugebrauch behufs rascher Controle von Sicherungsmessungen. Neunburg v/W. 1901. Zu beziehen vom Verfasser. Preis 1.30 Mark.

Deze tafel is een graphisch hulpmiddel bij onzen arbeid; is b. v. gegeven de abscis *a* en de ordinaat *o* en gevraagd de hypotenusa *S* dan kan *p* met eeu oogopslag worden afgelezen; eveneens is zulks natuurlijk het geval met de ordinaat *o* indien de hypothenusa *S* en de abscis *a* bekend zijn.

E. Hegemann. *Das topographische Zeichnen.* Eine Sammlung von 12 Musterblättern. Berlin 1901. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Preis 5 Mark.

De bijbehoorende handleiding beslaat 36 bladzijden.

Topographische Inrichting.

Het blad *no. 31* — Utrecht — van de chromo-topographische kaart des Rijks op de schaal 1 : 50000, is met belangrijke wijzigingen herdrukt.

Administratief onderzoek bij de Hypotheekkantoren.

De inspecteur der registratie, de heer A. Bouman, oud-lid der Tweede Kamer, belast met een administratief onderzoek bij de hypotheekkantoren, is zijn werkzaamheden begonnen te 's Hertogenbosch alwaar hij zich tijdelijk gevestigd heeft.

BERICHTEN.

Verplaatsingen van landmeters van het kadaster.

Met 1 Mei 1902: E. Molema van Appingedam naar Groningen, P. Hunze van Groningen naar Appingedam, P. Wind van Sneek naar Zutfen, J. Schoonenberg van Heerenveen naar Arnhem, W. J. de Haan van Zutfen naar Arnhem en A. J. van Baarle van Eindhoven naar 's Gravenhage; terwijl H. P. de Haan, Arnhem als vaste standplaats is aangewezen.

Verplaatsingen van teekenaars van het kadaster.

Met 1 Nov. 1901: J. F. van Doorn van Dordrecht naar Roermond.

Bij *K. B. van 14 November 1901 No. 39* is aan G. Mulder, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen te Breda.

Vereeniging voor K. en L.

Het Bestuur brengt ter kennis van de leden, dat het nieuwbenoemde bestuurslid, de heer C. J. Colpa, landmeter van het kadaster te *Amsterdam*, Spiegelgracht 19, zich welwillend bereid heeft verklaard tot het aanvaarden van den werkkring van Secretaris-Penningmeester.

Namens het Bestuur:
C. W. Gombault,
Voorzitter.

INHOUD VAN JAARGANG XVII.

I

T
E
E
T
P
C
A

R
A

D

Ui

He
Ve

Af
Uit

De
Pa

On

De
Ex

TIJDSCHRIFT

VOOR

KADASTER EN LANDMEETKUNDE

onder redactie van:

I. BOER Hz. te *Utrecht* en C. W. HOFFMANN te *Leiden.*

Uitgegeven v. rek. v. d. Vereeniging v. Kadaster en Landmeetkunde.

JAARGANG XVIII.

Stoomdrukkerij «de Industrie», J. VAN DRUTEN — Utrecht.
1902.

DWAALBEGRIPPEN OP KADASTRAAL GEBIED. [1])

Het is een verblijdend verschijnsel dat in den laatsten tijd menigeen, niet behoorende tot de vakmannen, zijne denkbeelden over of in verband met kadastrale onderwerpen tot meer klaarheid tracht te brengen en daarna anderen voor te lichten. Die toenemende belangstelling is zeer gewenscht om eindelijk te komen tot eene hervorming, waardoor op de eenvoudigste en minst kostbare wijze tot in verre toekomst behoorlijk kan worden voorzien in de behoefte van tal van maatschappelijke instellingen die bij het kadaster betrokken zijn.

Een der gevolgen der voorlichting door leeken is, dat menig dwaalbegrip wordt verkondigd. Ook dit is echter tot zekere hoogte gewenscht.

Om dwaalbegrippen te kunnen bestrijden en wegnemen, moet men ze eerst kennen en nagaan hoe zij ontstaan. Dwaalbegrippen of onjuiste voorstellingen doen minder kwaad als zij openlijk worden uitgesproken, dan wanneer zij mondeling of in voor openbaarmaking niet bestemde rapporten invloed uitoefenen op personen, die de tot stand koming eener hervorming moeten bevorderen of het initiatief er toe behooren te nemen.

Wanneer men in de gelegenheid wordt gesteld kennis te nemen van de argumenten, waarop dwaalbegrippen berusten, dan blijkt dat deze in den regel zijn ontstaan door onvoldoend onderzoek, dat men zich meer heeft laten leiden door de fantasie dan door grondige studie.

Deze indruk, opgewekt door menige uiting tijdens en na de beraadslaging in de Notariëele Vereeniging in 1900, werd verlevendigd bij de lezing van een artikel van den Heer Mr. I. Henri Hijmans over: *„het verband tusschen grondboek en kadaster in*

[1]) Dit artikel wordt ongeveer gelijktijdig ook opgenomen in het „Tijdschrift voor privaatrecht, notariaat en fiscaalrecht"

Duitschland" voorkomende in het Tijdschrift voor privaatrecht, notariaat en fiscaalrecht, jaarg. 1901, bl. 113 à 188. Daarin wordt in de eerste plaats gegeven een vrij uitvoerig overzicht van- en een kritiek op de Pruisische jurisprudentie over de beteekenis van de aanduiding der onroerende goederen in het grondboek door middel van het kadaster. Dit overzicht getuigt van ijverige bronnenstudie, waaraan ik gaarne hulde breng. Voor de verdiensten, welke dit overzicht ontegenzeggelijk heeft. acht ik het te betreuren, dat de schrijver — na eenigszins gewaagde voorspellingen omtrent de toekomstige Duitsche jurisprudentie — zich heeft laten verleiden tot het maken van zoogenaamde „gevolgtrekkingen voor Nederland", welke met het voorafgaande meer in schijn dan in werkelijkheid verband houden.

De „gevolgtrekkingen en opmerkingen" komen in 't kort hierop neer:

„De twee voornaamste levensuitingen van een volk zijn: zijn taal en zijn recht . . . . . Gelukkig het volk, dat zich zoowel in zijn taal als in zijn recht onderscheidt van omringende staten. Zijn onafhankelijk bestaan is voor langen tijd verzekerd. Wij Nederlanders verkeeren niet in dat geval. Onze taal is, men moge het nog zoo luide tegenspreken, niets dan een onderdeel van het plat-Duitsche taaleigen. Het dient tot niets deze waarheid te verbloemen. Maar daarom zijn wij verplicht het andere onderscheidingsteeken, ons recht, zoo zuiver mogelijk te houden, vooral en bovenal tegenover de rechtsinstellingen van taalverwante volkeren" [1]) (bl. 186).

„Een wetgever, die een rechtsgeldig kadaster in Nederland zou invoeren, zou aan het rechtsbewustzijn van ons volk en daarmede aan zijn nationaal bestaan een geweldigen schok toebrengen" (bl. 187).

„In de praeadviezen en vooral bij de beraadslagingen op de vergadering der Notariëele Vereeniging van 29 September 1900 hoort men van enkele zijden niets dan lof voor de vreemde, smaad voor de inheemsche instellingen. Tegenover het juridisch (El)dorado van het buitenland is Nederland een „China in Europa" te noemen (bl. 185).

„Ons onderzoek bracht reeds aan het licht dat de Duitsche rechtstoestanden in onze materie niet alleen geheel anders waren

---

[1]) Sommige taalgeleerden beweren met evenveel beslistheid, dat ons recht in hoofdzaak slecht vertaald Fransch recht is. Stel dat beide uitspraken waar zijn, dan ligt de treurige conclusie vlak voor de hand!

dan men zich voorgesteld had, maar dat eveneens de toestanden daar langen tijd verre van rooskleurig waren" (bl. 185).

„Mocht men nu onverhoopt in Nederland te eeniger tijd overgaan tot de invoering van een rechtsgeldig kadaster zonder dat te voren of tegelijk het grondboekstelsel is ingevoerd, dan zal het kadaster in geen geval onder het beheer der kadastrale ambtenaren mogen gelaten worden. De praktijk in den Elsass heeft binnen enkele jaren hunne ongeschiktheid voor die taak overtuigend aangetoond" (bl. 180).

Aldaar is „reeds kort na de invoering van het rechtsgeldig kadaster een soort van grondboek ingevoerd onder meer met het doel om het toezicht op de rechtshandelingen over onroerende goederen in handen der rechterlijke macht te kunnen stellen" (bl. 175).

De schrijver eindigt met een woord tot aanmoediging aan onze juristen zich met dit onderwerp te bemoeien. Zij „zijn nu eenmaal de kenners van het levende recht, behooren het althans te zijn. Uit overdreven bescheidenheid eener-, uit zekere gemakzucht anderzijds hebben zij tot dusverre de in deze verhandeling besproken materie meestal aan de landmeters als hun privaat domein overgelaten. En deze hebben niet geschroomd zich dit terrein toe te eigenen. Zij zijn hier echter niet de aangewezen beoordeelaars, al zijn ook hun meeningen en hun raadgevingen voor de juristen van groot belang" (bl. 187).

De laatste woorden hergeven mij — na den schrik te boven te zijn gekomen welke het gevaar voor het verlies van ons onafhankelijk volksbestaan had gewekt — den moed, om de gevolgtrekkingen van Mr. Hijmans te toetsen aan zijne praemissen en aan feiten, mij langs anderen weg bekend geworden.

Al dadelijk blijkt dat de schrijver het zoo erg niet meent als men uit de aangehaalde woorden zou opmaken. Immers er bestaat bij hem „niet het minste bezwaar tegen eene herziening van het kadaster en evenmin tegen eene verplichte delimitatie, onder de uitdrukkelijke voorwaarde evenwel dat deze slechts eene technische blijve en het daardoor verkregen resultaat in geen enkel opzicht bindende rechtskracht verkrijgt" (bl. 184).

Het hier door Mr. Hijmans uitgedrukte gevoelen wordt door vele, ik meen zelfs door bijna alle tegenstanders van een kadaster met bewijskracht gedeeld. Ik waag het echter te betwijfelen of zij zich wel voldoende rekenschap hebben gegeven van de gronden,

waarop hunne meening berust, van het verschil, dat zij meenen te zien tusschen hunne opvatting en die der voorstanders van een kadaster met bewijskracht.

Omdat hij mij voorkomt dat hier — ten spijt van de overvloedige literatuur over dit onderwerp — nog altijd een dwaalbegrip in het spel is, welks bestrijding er eindelijk toe kan leiden vóór- en tegenstanders nader tot elkaar te brengen, wil ik even stilstaan bij de vraag, wat kan de beteekenis zijn van een zoogenaamde *technische* delimitatie.

De delimitatie, daarover zal men het wel eens zijn, is de vaststelling door de eigenaars van de grenzen hunner bezittingen, of, als deze reeds vaststaan, de aanwijzing ervan aan den landmeter met de opmeting belast. Is er eene afsluiting — een muur, heg, schutting, sloot enz. — aanwezig, dan valt in den regel slechts uit te maken of die afsluiting gemeen is en zoo neen, bij welk perceel zij behoort. Een en ander wordt door teekens op het veldwerk en de kaart aangeduid, zoodat later, als deze bescheiden ter visie worden gelegd, de eigenaars kunnen nagaan of de aanduiding volgens die bescheiden in overeenstemming is met hunne aanwijzing.

Herhaaldelijk wordt door personen zonder ervaring op dit gebied de meening verkondigd dat eene delimitatie aanleiding zal geven tot vele processen door het oprakelen van allerlei slapende geschillen. Dit is eene dwaling. De kiemen voor geschillen zijn inderdaad overvloedig voorhanden; niettemin leert de algemeene ervaring, zoowel hier te lande als elders, dat de delimitatie vlot verloopt, de geschillen opgelost worden onder algemeene vrijwillige medewerking der eigenaars, die veelvuldig hunne ingenomenheid en voldoening over dien maatregel betuigen. In het „Zeitschrift für Vermessungswesen" jaarg. 1883 bl. 548 leest men omtrent *Baden:*

„Gelingt es während der Vermessung nicht bei einem Streitfall eine Einigung herbeizuführen, und sollen dann bei der Schlussverhandlung die Betheiligten, nach Art. 2 des Gesetzes, das ihnen zugemessene vereinigte Grundstück anerkennen, so sind sie in den meisten Fällen eher bereit den Streit zu schlichten, als den gemeinschaftlichen Güterzettel zu unterschreiben. Dies hat sich auch in Wirklichkeit bestätigt, denn es kommt, nach den Erhebungen bei den Bezirksgeometern von 8 Ambtsbezirken im Durchschnitt bei 50.000 Grundstücken nur je eine streitige Grenze vor, welche gegenwärtig noch fortgeführt wird."

Het feit nu, dat delimitatie plaats vond, kan al dan niet voor eene bepaalde grens *bewijsbaar* zijn.

Men verwarre deze bewijsbaarheid niet met de meerdere of mindere nauwkeurigheid der meting.

Bedoeld feit is bewijsbaar als bijv. wordt opgemaakt een uitvoerig proces-verbaal van grensbepaling, onderteekend door de medewerkende eigenaars. Minder omslachtig is het dit feit bewijsbaar te maken door een wettelijk vermoeden nl. door bij wet te bepalen dat de aanteekeningen in de kadastrale bescheiden zullen geacht worden in overéenstemming te zijn met de aanwijzingen der eigenaars, indien deze daartegen geene bezwaren inbrachten bij de ter visie ligging dier bescheiden.

Zijn twee eigenaars het bij de delimitatie eens geworden omtrent de ligging hunner grens dan is er tusschen hen „eene overeenkomst tot stand gekomen welke voor hen en hunne rechtverkrijgenden verbindend is" (Van Iterson, Praeadvies bl. 71).

Kan het bestaan dier overeenkomst bewezen worden door middel van de kadastrale bescheiden, dan hebben deze te dien aanzien natuurlijk bewijskracht.

Hier stuiten we op eene andere dwaling bij sommige tegenstanders, nl. dat de bewijskracht van het kadaster de vrijheid van den rechter aan banden zou leggen (Mr. Hijmans bl. 185).

Men bedoelt natuurlijk niet, dat de vrijheid van den rechter beperkt zou worden door de aanwezigheid van bewijsmiddelen zoodat zijne vrijheid het grootst zou zijn bij geheele afwezigheid van bewijsmiddelen, men bedoelt dat het eene bewijsmiddel het ander zou uitsluiten. Dit nu is in casu geenszins noodzakelijk. Men kan *den rechter geheel vrij laten* om aan deze en aan alle andere bewijsmiddelen het gewicht toe te kennen, dat hij zal meenen te behooren. Hij kan zich bijv. door getuigen of deskundigen bij een grensgeschil doen voorlichten omtrent den aard eener aanwezige scheiding, omtrent in den grond gevonden fondamenten eener muur of wortels eener heg, die vroeger de scheiding uitmaakte, over de nauwkeurigheid der meting, de mogelijkheid eener vergissing enz.

Wel is waar zal de rechter in den regel grooter waarde hechten aan de bewezen overeenstemming der eigenaars bij de delimitatie, blijkende uit de kadastrale bescheiden, dan aan andere meestal zeer onzekere bewijsmiddelen, doch dergelijk onderscheid in beteekenis en kracht van verschillende bewijsmiddelen vindt men bij

andere soorten van rechtsgeschillen terug en doet niets te kort aan de vrijheid van 's rechters oordeel.

De bewijskracht, die het kadaster op de geschetste wijze verkrijgt, is zeer juist geformuleerd in de vraagpunten, gesteld op de vergadering der Notariëele Vereeniging in 1900; zij zal nl. zijn een *gevolg:*

1°. van de delimitatie;

2°. van het bewijsbaar maken dier delimitatie.

Laat men sub 2 weg dan krijgt men de door Mr. Hijmans zoogenoemde „technische" delimitatie. Zij heeft te velde precies op dezelfde wijze plaats als de boven beschrevene, slechts worden geene maatregelen genomen om *het feit dat zij plaats had*, voor eene bepaalde grens ook in de toekomst *bewijsbaar* te maken. M. a. w. er wordt geen proces-verbaal van grensbepaling opgemaakt, zelfs geen aanteekening gehouden welke grens wel, welke niet, of slechts eenzijdig door één der eigenaars gedelimiteerd is, zoodat na verloop van tijd als het getuigenbewijs der personen die er bij tegenwoordig waren, niet meer kan worden ingeroepen, het onmogelijk is uit te maken of er bij eene bepaalde grens overeenstemming was tusschen de wederzijdsche eigenaars.

Het voorschrijven eener zoogenaamde technische delimitatie zou veel gelijken op struisvogelpolitiek. Van een eigenmachtig uitmaken door den landmeter, waar de grenzen zijn, is natuurlijk geen sprake; men zou dan krijgen een vergissingskadaster. Daarom begint men wel de werkelijke grenzen op te sporen met behulp van de eigenaars, doch doet daarna alsof men van den prins geen kwaad wist. Zorgvuldig tracht men het gebeurde in het vergeetboek te verbergen, de kadastrale bescheiden mogen er geen spoor van nalaten. Als een eigenaar er zich op wil beroepen, moet men hem tegemoet kunnen voeren: 't is best mogelijk dat gij bij de meting de grens samen met uw buurman hebt vastgesteld, maar ziet u, wij weten daar niets van, bij ons op het kadasterkantoor is geen onderscheid te zien tusschen den aard van uw grens en die van een ander perceel, die *niet* gedelimiteerd werd of slechts aangewezen door één der eigenaars.

Het op deze wijze verdonkermanen van een schat van kostbare gegevens, het ongedaan maken van den arbeid en de moeite welke de ambtenaren en de eigenaars zich hebben getroost, heeft veel weg van Vandalisme.

In de wijze van opmaking bestaat tusschen een kadaster met bewijskracht en een kadaster met technische delimitatie bijna geen verschil, wel echter en van groote afmeting in de gevolgen, die uit de werking der beide instellingen voortvloeien, zoowel voor den grondbezitter als voor den staat.

Is de delimitatie bewijsbaar, dan worden usurpaties in het vervolg voorkomen. Slechts zelden zullen de eigenaars het laten aankomen op de beslissing door den rechter bij geschillen over reepjes grond, welker waarde het tiende gedeelte der kosten van een proces zelden bereikt, indien zij vooraf vrij zeker kunnen weten, wat de uitslag zijn zal. Het kadaster, ten koste van millioenen tot stand gebracht, kan dan met onverzwakte nauwkeurigheid worden bijgehouden en eeuwen lang de betrouwbare grondslag blijven voor transacties, onteigening, landverlegging enz. enz.

Heeft geene of slechts eene zoogenaamde technische delimitatie plaats, dan verkrijgt men een instelling die even kostbaar is als- met bescheiden welke bijna gelijkluidend zijn met die van een bewijskrachtig kadaster. Alleen bewijskracht heeft of behoudt het niet, het voorkomt geen usurpaties, het laat het recht van den slimste, den handigste, den sterkste zijn vrijen loop, in den ongelijken strijd tegen den usurpateur biedt het den eigenaar geen wapen. Gaandeweg wordt de overeenstemming tusschen kaart en terrein geringer, de bijhouding moeilijker, het kadaster verwordt, de daarin vermelde grootten der perceelen bieden ten slotte geen betrouwbaren grondslag meer voor de berekening van koopprijzen, voor landverlegging enz.

Men kan natuurlijk verder gaan in de toekenning van bewijskracht aan het kadaster dan hierboven werd geschetst; men kan zelfs aan de uitkomsten der meting onvoorwaardelijke bewijskracht toekennen, onder uitsluiting van het tegenbewijs, wat aldan met opheffing der grensverjaring moet samengaan, een standpunt in mijn eerste geschrift (Economist 1881) ingenomen. Dit denkbeeld werd reeds sinds langen tijd verlaten toen het bij de juristen weinig instemming scheen te vinden en het mij bij voortgezet onderzoek voorkwam, dat ook een kadaster met eenvoudige bewijskracht duurzaam kan bijgehouden worden. Op dit standpunt plaatste zich ook de Vereeniging voor kadaster en landmeetkunde.

Mijne meening dat het verzet tegen een bewijskrachtig kadaster in den regel op misverstand moet berusten vindt nog bovendien steun in de volgende overweging. Dezelfde personen die meenen

dat de zekerheid van den grondeigendom in 't algemeen wordt bevorderd door openbaarmaking van alle daarop betrekking hebbende rechtshandelingen, zouden plotseling van tegenovergesteld gevoelen zijn zoodra het de grenzen der eigendommen betreft? Waarom? Omdat de grensovereenkomsten geconstateerd worden door een landmeter in plaats van door een notaris? Omdat het schriftelijk bewijs gelegen is in een eenvoudig teeken op veldwerk of kaart in plaats van in eene wijdloopige akte? Waarlijk, zulks is niet aannemelijk, het zou blijk geven van al te groote inconsequentie of ongemotiveerde tegeningenomenheid.

Op eene dwaling berust ook de meening dat de quaestie, of er bewijskracht aan het kadaster moet gegeven worden, niet zou bestaan, als zij niet door de landmeters was opgeworpen.

Deze quaestie is ontstaan en heeft zich zelf opgedrongen aan ieder die er mee in aanraking kwam overal, waar het kadasternommer werd gebezigd ter aanduiding der onroerende goederen bij overdracht en bezwaring.

Men begon met te stellen: het kadasternommer geeft niets meer dan een teeken om het betrokken perceel van andere te kunnen onderkennen. Wanneer echter naast dat onderscheidingsteeken elke andere omschrijving der ligging van het perceel ontbreekt, kan men op den duur niet ontkomen aan de logica van het feit dat een kadasternommer eerst eene tastbare beteekenis krijgt door de definitie welke de kaart er van geeft; de kaart geeft die definitie alleen door omschrijving der *grenzen*. Bij een goede kaart berust die omschrijving op meetgetallen en zijn de grenzen niet anders dan de graphische voorstelling dier getallen.

In alle landen, waar de contracten alleen naar het kadaster verwijzen ter aanduiding van de onroerende goederen, zijn de eigenaars er toe gekomen en moesten zij er toe komen in dat kadaster het bewijs van hun recht te zoeken.

Heeft men overal, waar de boekhouding op de zakelijke rechten werd gebaseerd op het kadaster, de gevolgen van deze feiten ondervonden, in het bijzonder is zulks het geval geweest in de landen, waar het positieve stelsel van openbaarheid heerscht.

Bij de invoering van het grondboek had men in de Duitsche staten in den regel hoogstens de beschikking over een kadaster opgemaakt voor fiscale doeleinden. Daarom zou de aanduiding der kadastrale kenmerken in dat boek slechts hebben eene „infor-

matorische Bedeutung", zooals het geval is met andere opgaven in het grondboek die slechts feitelijke-, geen rechtsverhoudingen betreffen. Dit standpunt werd ook oorspronkelijk algemeen ingenomen door de rechtbanken.

Evenwel, zonder eenige wijziging in de wet of in de inrichting van het grondboek of van het kadaster kwamen geleidelijk de rechtbanken overal tot een ander inzicht, hoe langer zoo meer werden zij geneigd, in geval van overdracht (Auflassung) of bezwaring aan het kadastraal nommer de beteekenis toe te kennen, welke de kaart er aan geeft, alzoo aan te nemen dat het perceel overgedragen of bezwaard werd in den omvang als door de kadastrale bescheiden wordt aangewezen. M. a. w. het beginsel van de „öffentliche Glaube" van het grondboek werd ook uitgestrekt tot de daarin voorkomende kadastrale aanduiding van de grondstukken en bijgevolg tot de kadastrale kaart.

Het verst in die richting is gegaan de jurisprudentie in Pruisen. Wij hebben dit reeds vroeger uiteengezet in dit Tijdschrift jaargang 1898 bl. 168 v., en herinneren slechts aan een aldaar vermeld vonnis van het Reichsgericht van 9 October 1889, waarin het beginsel zonder voorbehoud wordt uitgesproken, nl.:

„De verkrijger te goeder trouw, die, na verwijzing van het grondboek naar het kadaster, op grond van vestiging (Auflassung) wordt ingeschreven als eigenaar van een perceel, verkrijgt den eigendom in alle bestanddeelen die door het met het grondboek verbonden kadaster worden aangegeven (ersichtlich sind) en wel onder deze werking, dat elk eigendomsrecht, dat vroeger daarop bestond, ook dat van derden, teniet gaat. Deze verkrijging strekt zich uit over alle deelen van de in het grondboek aangeteekende kadastrale perceelen of van die waarop die aanteekening betrekking heeft, onverschillig of zij op den titel van het grondboek zijn genoemd of niet [1]). *De eischer heeft slechts het bewijs te leveren dat de door hem begeerde grenslijn identiek is met die, op de kadastrale kaart voorkomende*" [2]).

---

[1]) § 4 der Pruisische Grundbuch-Ordnung bepaalde o. a.: Bei Gutscomplexen genügt die Eintragung der Gesammtfläche und des Gesammtreinertrags.

[2]) *Juristische Wochenschrift* 1892, S. 107; Gruchot, Beiträge zur Erläuterung des deutschen Rechts, Bd. 34, S. 133; Zeitschr. des Rh.-Westf. Landm.-Vereins, 1897, S. 173.

Aan dezen „stalen regel" werd reeds sinds vele jaren door de Pruische jurisprudentie vastgehouden; slechts in zoover werd zij verzacht, dat derden den grond in hun bezit niet zouden verliezen indien partijen bij de Auflassung de overdracht van dien grond niet hadden gewild. Het bewijs hiervan is natuurlijk dikwijls moeilijk te leveren. Volgens de jurisprudentie in Saksen is het echter geoorloofd dit bewijs af te leiden uit de omstandigheden (Heijmans bl. 159).

De gevolgen van die rechtspraak zijn hoogst bedenkelijk. wanneer geen onderscheid wordt gemaakt tusschen kadaster en kadaster, wanneer met kaarten, tot stand gekomen na behoorlijke delimitatie en nauwkeurige opmeting onder aanwending van de moderne hulpmiddelen der techniek en van afdoende controlemetingen op den grondslag van vaste duurzaam verzekerde punten, worden gelijkgesteld kaarten uitsluitend en haastig opgemaakt voor een fiscaal doel, zonder voorafgaande delimitatie, volgens verouderde meetmethoden, zonder behoorlijke controle.

Deze overweging heeft blijkbaar het hoofdbestuur van het Pruisisch kadaster geleid toen het reageerde tegen de heerschende jurisprudentie bij ambtelijke aanschrijving van 8 Mei 1897, II, 3190 [1]). Daarbij wordt voorgeschreven dat alleen indien overtuigend blijkt, dat er eene verzwegen overdracht van grond door wijziging der grens heeft plaats gehad, geen wijziging in de kaart mag worden gebracht dan op grond eener „Auflassung" ter wijziging van het grondboek. Leveren hiervoor de kaarten, naar hunne grondslagen, geen voldoend bewijs, dan worden in den regel de bezitsgrenzen, indien de eigenaars het over deze eens zijn, voor de juiste gehouden en *de kaart daarnaar gewijzigd*. Zijn evenwel de kaarten ontstaan door kadastrale hermeting van de gemeente of door landverlegging en dergelijke ondernemingen, *waarbij de grenzen vooraf door de eigenaars als de juiste zijn erkend*, dan staat de zaak anders. Met al de nauwkeurigheid waarmede zij kunnen uitgezet worden, nemen de grenzen deel aan de openbare geloofwaardigheid van het grondboek. Dit geldt zelfs voor geïsoleerde metingen ter bijhouding van het kadaster, waarbij eveneens de eigenaars ter medewerking worden opgeroepen.

---

[1]) Opgenomen in den tweeden druk van Anweisung II van 21 Febr. 1896, R. v. Deckers Verlag, Berlin, bl. 16.

Hoeveel het kadaster vooral in Pruisen nog te wenschen overlaat heb ik meermalen in het licht gesteld. Zoo schreef ik bijv. in dit Tijdschrift, jaarg. 1885, bl. 53:

„De kadastrale kaarten van verreweg het grootste gedeelte van den Pruisischen staat voldoen zelfs niet aan de eenvoudigste eischen; verschil tusschen de kaart en het terrein is geen uitzondering maar regel; de kaart, die natuurlijk geen rechtskracht heeft, kan niet het bewijs leveren, dat eene grens veranderd is", en in jaarg. 1899, bl. 86:

„Ter uitvoering der wet op de grondbelasting van 21 Mei 1861 moesten alle voorhanden kaartwerken zooveel mogelijk worden dienstbaar gemaakt en voor zoover deze onbruikbaar bleven of ontbraken moest in korten tijd door kadastreering het ontbrekend materiaal worden verschaft. Het laatste gold natuurlijk vooral de woeste of weinig geparcelleerde gronden, welker opmeting relatief niet veel tijd eischte, doch de oppervlakte daarvan bedroeg in de oostelijke provinciën niet minder dan ± 22,7, in de westelijke ± 4,7 millioen hectaren (± 8 maal de oppervlakte van Nederland). Het werk was binnen den vastgestelden termijn op 1 Januari 1865 gereed! . . . . Men moet zich niet voorstellen dat de in korten tijd opgemaakte kaarten groote nauwkeurigheid bezitten. Het tegendeel is maar al te dikwijls gebleken! Het is de oude historie welke zich telkens en overal herhaalt. De gewenschte perequatie der grondbelasting doet plotseling de behoefte ontstaan aan kadastreering van het geheele Rijk binnen korten termijn; tijd tot voorbereiding en vorming van personeel ontbreekt; alle krachten die zich aanbieden worden aan het werk gesteld; alle methoden worden toegelaten mits het resultaat maar voldoende is voor den omslag der belasting. Is het werk gereed, dan komt de administratie voor de boekhouding op den eigendom beslag leggen op het resultaat en dan komen de klachten, als de kaarten geheel ontoereikend blijken voor de verzekering van het eigendomsrecht".

Deze aanhalingen geven eene eigenaardige illustratie op de bewering van Mr. Hijmans dat „men van enkele zijden niets dan „lof hoort voor de vreemde, smaad voor de inheemsche instellingen. „Tegenover het juridisch (El)dorado van het buitenland is Nederland „een „China in Europa" te noemen."

De uitdrukking „China in Europa" werd door mij gebezigd op de vergadering der Notariëele Vereeniging en Mr. Hijmans is niet

de eerste die haar heeft gerukt uit het zinsverband waarin zij voorkwam. Van de destijds gebezigde woorden heb ik thans nog niets terug te nemen. Zij luiden:

„Overal bijna in Europa is de invoering van het kadaster haastig voor fiscale doeleinden geschied en eerst later is men begonnen met de vernieuwing met het oog op de bewijskracht. In welk land gaat men over tot eene vernieuwing *zonder* ten behoeve van de rechtszekerheid eene delimitatie in te voeren? Op die vraag zal men moeten antwoorden: er is maar één land, waar men dit doet; pessimisten noemen dit land: „China in Europa." "

De Duitsche rechtstoestanden zegt Mr. Hijmans zijn geheel anders dan men zich voorstelt als men het uitheemsche recht alleen uit een paar toevallig gelezen boeken kent (bl. 185). De voor de samenstelling van mijn boven aangehaald artikel in dit Tijdschrift jaarg. 1898 geraadpleegde en aldaar vermelde werken zijn in hoofdzaak toevallig dezelfde die Mr. Hijmans een paar jaren later gediend hebben bij de samenstelling van zijn overzicht der Pruisische jurisprudentie, toen hij „een geruimen tijd te midden van vreemd recht geleefd heeft" en „een gansch anderen blik op de vreemde rechtsinstellingen verkreeg".

Dit heeft evenwel niet verhinderd dat, al zijn de mededeelingen van Mr. Hijmans veel uitvoeriger dan de mijne, onze conclusiën op hetzelfde neerkomen. Beiden achten wij de Pruisische jurisprudentie hoogst bedenkelijk. Slechts in één opzicht maak ik thans een voorbehoud.

Even als andere (Duitsche) schrijvers tracht Mr. Hijmans het bedenkelijke der Pruisische jurisprudentie te doen uitkomen door te wijzen op een aanspraak van het Oberlandesgericht te Hamm van 12 November 1890 [1]) als op „een bijzonder afschrikkend voorbeeld". Mij wil het voorkomen dat deze uitspraak met de quaestie weinig of niets te maken heeft. Het geschil betrof den muur van een huis. Deze muur, die volgens de kaart de grens vormt met het aangrenzend perceel, steekt op de tweede verdieping met eene versnijding van 10 centimeter uit. De eigenaar van het huis laat den muur verhoogen voor eene derde verdieping. Daarna komt de buurman met den eisch dat de muur zal worden weggenomen,

[1]) Medegedeeld o. a. door Koppers: Die Verbindung des Grundbuches mit dem Katasterkarte, bl. 38 en 39 (niet bl. 355, zooals Mr. H. bij vergissing opgeeft).

zoover hij uitsteekt boven de grenslijn getrokken langs den muur op de hoogte van den beganen grond. De eisch wordt gegrond op de kaart en de „öffentliche Glaube" van het grondboek en in eerste instantie af- in tweede instantie toegewezen.

We hebben hier eene rechtsquaestie, waarop door Mr. Treub op de vergadering der Notariëele Vereeniging (Verslag bl. 53) en bij verschillende gelegenheden ook door mij werd gewezen. Is hier onrecht dan is dit te wijten aan het burgerlijk recht, niet aan het kadaster. Dit geeft niet meer dan de grens der rechten op eene bepaalde hoogte: den beganen grond. Welke de rechtsverhoudingen zijn bij de kelderverdieping of bij de hoogere verdiepingen wijst het kadaster niet uit en hoezeer die verhoudingen kunnen verschillen met die gelijkvloersch kan men zien te Utrecht. Aldaar zijn stadsgedeelten waar de kluizen van den eenen eigenaar onder de huizen van den anderen en onder de straat doorloopen, uitkomende aan de gracht, en waar eene kelderkaart een geheel anderen eigendomstoestand zou te aanschouwen geven dan de kadastrale. Wat hier recht is behoort te blijken uit de titels.

Eene quaestie van gelijken aard als die te Hamm ontstaat als een huis of ander bouwwerk over de grens is gebouwd. Het kadaster kan hier hoogstens dienen om het geval te constateeren, de vraag of nu het huis gedeeltelijk moet afgebroken worden tot enorme schade van den eigenaar, wordt in ons recht bevestigend beantwoord. In het nieuwe Duitsche B. W. en in het ontwerp der staatscommissie van een nieuw B. W. voor ons land wordt bepaald dat de benadeelde eigenaar zich met eene schadevergoeding moet tevreden stellen.

Wat er „afschrikkend" is in dergelijke voorbeelden pleit tegen het burgerlijk recht en niet tegen het kadaster.

Mr Hijmans acht het zeer waarschijnlijk dat, als gevolg van de invoering van het nieuwe B. W., het Duitsche Reichsgericht en met haar de lagere rechtbanken „den stalen regel" zullen loslaten door in het vervolg aan de kadastrale aanduiding der grondstukken in het grondboek uitsluitend eene „informatorische Bedeutung" toe te kennen. De voor die voorspelling aangevoerde argumenten komen mij geenszins afdoende voor.

De grondboekwetten in de verschillende staten zijn afgeschaft en vervangen door de nieuwe regeling in het B. W. en door eene

Grundbuch-Ordnung, welke het meest overeenkomen met de afgeschafte Pruisische. Noch in de nieuwe noch in de afgeschafte regeling komt een bepaling voor, welke zou kunnen pleiten voor de bewijskracht van het kadaster. Zelfs wordt in de nieuwe regeling niet uitdrukkelijk voorgeschreven dat bij rechtshandelingen met onroerende zaken deze door middel van het kadaster moeten aangeduid worden.

Dit nu behoeft geen verwondering te wekken. Het B. W. geldt voor het geheele gebied van den Duitschen Statenbond. In enkele streken (± 3 °/o der oppervlakte) vindt men nog geen, in andere een zeer onvolledig kadaster. Zoo heeft men bijv. in het grootste deel van Elzas-Lotharingen niets anders dan het Fransche kadaster berustend op kaarten die nimmer bijgehouden werden. Een algemeen voorschrift om het kadastraal nommer bij transporten te bezigen ter aanduiding van het goed — zooals werd voorgesteld in de Rijksdagcommissie — zou in sommige streken tot een langdurig uitstel der invoering van het grondboek hebben geleid. Bedoeld voorstel werd daarom teruggenomen en in de plaats daarvan de volgende resolutie aangenomen:

„Die verbündeten Regierungen zu ersuchen, darauf hinzuwirken, dasz bei Neuanlage von Grundbüchern das Verzeichnisz auf eine Flurkarte gestützt seiň müsse, in welcher die Gründstücke mit denselben Nummern oder Buchstaben bezeichnet sind wie in dem Verzeichnisse". [1])

Bij de nieuwe Grundbuch-Ordnung trachtte men aan dien wensch tegemoet te komen zooveel als de omstandigheden gedoogden, door te bepalen in § 2:

„Die Bezeichnung der Grundstücke erfolgt in den Büchern nach einem amtlichen Verzeichnisz, in welchem die Grundstücke unter Nummern oder Buchstaben aufgeführt sind. Die Einrichtung des Verzeichnisses wird durch landesherrliche Verordnung bestimmt."

De verschillende Staten van den Bond zijn dus vrij het amtliche Verzeichnisz zoodanig in te richten als het meest overeenkomt met bestaande instellingen en behoeften. Maar, zoo erkent Mr. Hijmans, „hiermede is tevens beslist dat het geoorloofd is uit de wijze van inrichting van dat Verzeichnisz en van de grondboeken, met

---

[1]) **Boehm**, Reichsgrundbuchrecht, S. 356.

name uit de wijze waarop het grondstuk daarin omschreven is gevolgtrekkingen te maken voor het materieele recht".

Welnu in Pruisen is bij § 2 der Verordnung van 13 November 1899 bepaald:

„Als amtliche Verzeichnisse der Grundstücke im Sinne des § 2 der Grundbuchordnung dienen die Grund- und Gebäudesteuerbücher."

De „Grund- und Gebäudesteuerbücher" zijn kadastrale registers, waarin de perceelen met de nommers der kadastrale kaarten zijn aangeduid. Aan den inhoud van het grondboek in Pruisen en in andere Staten waar het grondboek met het kadaster in verbinding is gebracht, is geen woord veranderd.

Niettemin verwachten de meeste Duitsche schrijvers eene wijziging in 's rechters oordeel omtrent de beteekenis der kadastrale aanduiding der goederen in dat boek. Daubenspeck [1]) grondt zijne verwachting op de volgende uiting in de Motive van het eerste ontwerp der G. O.:

„Die Bezeichnung des Grundstückes ist auch eine Angabe des Grundbuchs, dessen Richtigkeit nach Massgabe des §§ 837, 838 des B. G. B. zu Gunsten eines gutgläubigen Erwerbers garantirt wird. Da indessen das Grundbuch das Grundstück nach § 7 (eerste ontwerp G. O.) durch Angabe der Nummer des Flurbuchs bezeichnet, so wird nur garantirt, dass das an der Hand des Flurbuchs zu zu ermittelnde Grundstück den im Grundbch angegebenen Rechtsverhältnissen unterliegt. Die ferneren Nachrichten, welche das vielleicht weiter auf eine Kartirung sich stützende Flurbuch über die lage und Grösse des Grundstückes gibt, stehen nicht unter der gleichen Garantie wie der Grundbuchinhalt, sondern nur unter derjenigen Garantie, welche das vorausgegangene amtliche Ermittelungsverfahren ihnen gibt und welche von der Genauigkeit und Zuverlässigkeit der Ergebnisse dieses Verfahrens abhängt."

Mocht de verwachte zwenking der jurisprudentie niet verder gaan dan in het slot dezer aanhaling wordt aangegeven, dan zou de grondslag voor een gezonde regeling gelegd zijn, in overeenstemming, met den wenk gegeven door het Pruisisch hoofdbestuur van het kadaster, hierboven medegedeeld.

Dernburg [2]) bouwt zijne verwachting omtrent eene wijziging in

[1]) Der juristische Vorbereitungsdienst in Preussen, S. 514: Hijmans bl. 149.

[2]) Das bürgerliche Recht des deutschen Reichs und Preussen, Band III, S. 134, 135; Hijmans, bl. 150.

de toekomstige jurisprudentie op de volgende uitspraak in de „Denkschrift" van het tweede ontwerp G. O".

„Von selbst versteht es sich das die in den amtlichen Verzeichnissen enthaltenen Angaben über die Lage und Grösse eines Grundstücks, auch wenn das Grundbuch sie wiedergibt oder auf sie Bezug nimmt, von dem öffentlichen Glauben des Grundbuchs nicht gedeckt werden; diese Angaben sind lediglich thatsächlicher Natur, der § 892 des Bürgerlichen Gesetzbuchs aber will dem Erwerber nur die Sicherheit gewähren dass der Inhalt des Grundbuchs in Anschauung der dinglichen Rechtsverhältnisse mit der wirklichen Rechtslage im Einklang steht."

Mr. Hijmans merkt terecht op dat voor de motiveering der verwachting van beide schrijvers de hier aangevoerde argumenten uiterst zwak zijn en eigenlijk niet meer inhouden dan een *petitio principii.* „Gaat men de gronden na, waarop deze (en andere) schrijvers tot dat oordeel zijn gekomen, dan ziet men zeer spoedig, dat zij weinig beteekenen en aan groote oppervlakkigheid lijden" (bl. 148). Trouwens alles wat in den eersten tijd over het nieuwe B. W. na de invoering ervan verschenen is, behoort tot het artikel „Eilgutlitteratur" (bl. 149).

Wel deelt Mr. Hijmans het gevoelen van die schrijvers maar op gronden die z. i. heel wat meer steekhoudend zijn.

Die gronden zijn de volgende.

In de afgeschafte Pruisische G. O. werd in § 4 bepaald dat de „Grund- und Gebäudesteuerbücher dienen zur *Ausmittelung*" van de onroerende goederen in het grondboek vermeld. Dat woord „Ausmittelung" komt niet voor in de boven medegedeelde Pruisische Verordnung. Nu beteekent wel is waar dit woord niets anders dan ons „opsporen", doch de Pruisische rechters schijnen er toch iets meer achter gezocht te hebben en nu hun den steun, die zij eigenlijk reeds niet hadden, ontzinkt, kunnen zij op dien grond tot andere inzichten komen.

Het tweede en voornaamste argument komt hierop neer.

In het grondboek wordt elk onroerend goed omschreven behalve door vermelding van gemeente, blad en nommer, door opgaaf van de plaatselijke benaming, de soort van eigendom, de grootte en de zuivere belastbare opbrengst; in Saksen wordt voor gebouwen bovendien het nommer van het brandkadaster opgegeven. Al die opgaven hebben, volgens Mr. Hijmans tot doel de opsporing van het perceel mogelijk te maken. Nergens is in dit opzicht aan het perceel-

nommer meer beteekenis gegeven dan aan andere opgaven. „Verschillende der aldus in het grondboek op te nemen gegevens (zijn) elk op zich zelf geschikte middelen om het op papier staand grondstuk in de werkelijkheid terug te vinden” (bl. 122). „De verwijziging naar het kadaster dient, evenals de andere aanduidingen van het grondstuk slechts om het publiek het opzoeken van het grondstuk in de werkelijkheid gemakkelijk te maken, maar heeft verder niet de minste beteekenis” (bl. 123). „Het grondboek (bevat) tal van feitelijke gegevens, bij welke tot dusverre niemand daaraan gedacht heeft ze door de publica fides te dekken: grootte, wijze van cultuur, zuivere opbrengst enz. enz. zijn alle gegevens van zuiver feitelijken aard en dienen slechts tot voorlichting van het publiek. Men ziet dat dit juist de aanwijzingen zijn, waardoor het grondstuk wordt aangeduid. Een zoodanige is ook de kadastrale omschrijving en deze geniet dus niet uit den aard der zaak de bescherming der „publica fides”. (bl. 133). „Het grondstuk (wordt) in het grondboek niet alleen met behulp der kadastrale omschrijving, maar ook nog op tal van andere wijzen aangeduid. Eenige grond om uit deze aanduidingen aan de verwijziging naar het kadaster eene bijzondere kracht toe te kennen bestaat er evenwel niet (bl. 157). Het behoeft niet gezegd te worden dat een grondboek dat op het kadaster steunt een gansch andere indruk maakt dan één dat op een ander Verzeichniss gebaseerd is, dat verder de omschrijving van het grondstuk alleen met behulp der kadastrale gegevens bij het publiek een zeker vertrouwen wekt dat vermindert als daarnaast nog andere aanduidingen in het grondboek voorkomen, dat geheel weg valt als daaronder ook nog de verwijzing naar een ander officieel register (bv. het brandkadaster) voorkomt” (bl. 154) enz.

Zooveel gewicht hecht de schrijver aan dit argument dat hij er telkens op terugkomt. Slechts terloops zij opgemerkt dat bovengenoemde opgaven ten onrechte worden gesteld tegenover de kadastrale gegevens, zij zijn ook kadastrale gegevens, overgenomen uit kadastrale registers.

De naïveteit van het argument valt overigens dadelijk in ’t oog als men zich den schrijver slechts voorstelt met een kaart in de hand, bezig te velde een perceel op te sporen met behulp van de volgende gegevens: het perceel weiland is gelegen in den Laagpolder, een bunder groot, belastbare opbrengst *f* 50. Alleen het nommer ontbreekt. Zelfs de meest geroutineerde landmeter zou het niet kunnen uitvinden!

Maar het nommer van het brandkadaster in Saksen dan?

Ik weet niet of dit nommer ook op de huizen vermeld staat. Is dit het geval, dan zou inderdaad de mogelijkheid niet uitgesloten zijn om het perceel uit te vinden, gesteld dat er eenige regelmaat in de nummering zit. Maar het ligt toch voor de hand dat de vermelding van het nommer van het brandkadaster geenszins geschiedt met het doel om het kadastraal perceel op te sporen, doch omgekeerd. Men heeft in Saksen eene verplichte verzekering tegen brand en geen perceel mag hooger verzekerd worden dan tegen zekere fractie van de waarde. Voor eene goede contrôle is er verband gelegd tusschen het brandkadaster en het gewone kadaster. De administratie kan nu, door middel van het kadastrale nommer nagaan, welke hoofd- en bijgebouwen onder elk nommer van het brandkadaster zijn begrepen. De grondslag is alzoo het kadastraal perceel, dat op het terrein te vinden is door middel van de kaart en daarop aangewezen grenzen heeft.

Het is dus zeer begrijpelijk dat geen der Duitsche schrijvers is gekomen op het groote argument van Mr. Hijmans; als men het wat van naderbij beziet, blijkt het niet de minste waarde te hebben.

Het wordt overigens door niemand betwist dat de opgaven in het grondboek omtrent soort van eigendom, grootte, belastbare opbrengst enz. slechts hebben eene „informatorische Bedeutung," zij dienen echter niet ter opsporing van het perceel doch om belanghebbenden eenige inlichtingen te geven omtrent den aard en de vermoedelijke waarde van een eigendom. Niemand onderstelt dat die opgaven zouden deelnemen aan de „öffentliche Glaube" van het grondboek.

Niet voor feitelijke betrekkingen, slechts voor *rechtsbetrekkingen* geldt die openbare geloofwaardigheid en de vraag thans evenals vóór de invoering van het nieuwe B. W. is deze: of de kadastrale aanduiding van het goed behoort tot die rechtsbetrekkingen. Nu kan men thans evenmin als vóór 1900 ontkomen aan de logica van het feit dat het kadastraal nommer het *eenig* verband vormt tusschen subject en object der rechtsbetrekking, tusschen verkrijger en onroerend goed, en dit nommer zou zijn een merkteeken zonder zin, als men het wilde afscheiden van de definitie, welke de kaart er van geeft. Dit is de reden die de Duitsche rechtbanken er geleidelijk doch algemeen toe heeft gebracht de „öffentliche Glaube" van het grondboek uit te strekken tot den omvang der perceelen, zooals die door de kadastrale kaart wordt bepaald. De overwegingen

der vonnissen wijzen dit duidelijk en herhaaldelijk uit. Daarbij is natuurlijk niet zonder invloed geweest de omstandigheid dat het zoo uiterst moeilijk is in de grensgeschillen den eigendom te bewijzen als men zich niet op de kaart kan beroepen, omdat andere bewijsmiddelen in den regel ontbreken of uiterst onzeker zijn.

Aangezien nu de inhoud van het grondboek onveranderd is gebleven en daaraan thans evenals vroeger openbare geloofwaardigheid ten behoeve van derden verkrijgers is toegekend, zien wij geen reden, waarom de jurisprudentie wegens de invoering van het nieuwe B. W. zou afwijken van het ingenomen standpunt [1]).

Mocht niettemin eene gewenschte kentering intreden, dan is er daarom nog geen aanleiding om te verwachten dat de Pruisische rechter tot een tegengesteld uiterste zal overslaan. Veeleer zal hij, door ondervinding en deskundige voorlichting wijzer geworden, het koren leeren scheiden van het kaf overeenkomstig de inzichten neergelegd in de boven aangehaalde „Motive" en de ambtelijke aanschrijving van het hoofdbestuur van het kadaster.

Op de vergadering der Notariëele Vereeniging hield de vraag of door het nieuwe B. W. voor Duitschland de bestaande rechtsgeldige kadasters waren afgeschaft, den heer Van Iterson en mij verdeeld. Mr. Hijmans houdt zich ook bezig met deze vraag, durft er geen beslissend antwoord op te geven, doch is van oordeel dat de afzonderlijke Bondsstaten stellig geen rechtsgeldig kadaster mogen invoeren. „Zoodra aan de door de administratie vastgestelde grenzen der grondstukken bewijskracht ten aanzien van bezit en eigendom wordt toegekend, treedt men op het gebied van privaatrecht. En de regeling daarvan heeft de rijkswetgeving aan zich behouden, zonder ten aanzien van de invoering van een rechtsgeldig kadaster een uitzondering te maken" (bl. 155).

Het nieuwe B. W. houdt natuurlijk rekening met bestaande

---

[1]) Hetzelfde wordt betoogd in een pas verschreven verhandeling over dit onderwerp van Dr. Th. Wolff Oberlandesgerichtsrath, in *Gruchot*, Bd. XLV, bl. 765. Zijne conclusie luidt: «Nach meiner Meinung ist das Kataster in der hier gemeinten Bedeutung so innig mit dem Grundbuchsystem und dem darauf basirenden Rechtsverkehre verbunden, dasz eine Verkennung dieser Bedeutung durch die Judikatur ein Rückschritt sein würde der . . . . nach kurzer Zeit wieder aufgegeben (zurück gemacht?) werden müszte.»

toestanden, o. a. met de afwezigheid in vele streken van gegevens om verloren of verschoven grenzen te herstellen indien het kadaster daartoe ontoereikend is of geheel ontbreekt. Het nieuwe en de afgeschafte wetboeken komen overeen in dit opzicht dat zij nergens de invoering van een bewijskrachtig kadaster verbieden. § 920 geeft een nieuwe regeling der procedure bij grensgeschillen doch onder den aanhef: „Lässt sich im Falle einer Grenzverwirrung die richtige Grenze nicht ermitteln." Langs welken weg de *„richtige* Grenze" opgespoord zou kunnen worden laat het nieuwe wetboek in het midden.

Naar mij wil toeschijnen, heeft men niet kunnen en willen bepalen dat de *middelen,* die iemand ten dienste staan om zijn recht te bewijzen, voor eene bepaalde cathegorie van rechten overal dezelfde moeten zijn. Dit is in geen enkel land het geval. De een bijv. bewijst zijn eigendomsrecht door een authentieke akte, waar een ander zich in een gelijk geval met een onderhandsch geschrift of met getuigen moet behelpen.

De bewijsmiddelen hangen af van omstandigheden en feiten die ten dienste staan. Een dier feiten kan nu zijn dat eene delimitatie heeft plaats gehad. Daarbij kan de omstandigheid komen dat er gegevens bestaan, waardoor dit feit bewijsbaar is. Een tweede feit kan zijn dat eene meting is verricht om de gedelimiteerde grens te bepalen en daarnaast de omstandigheid dat de meetcijfers nog aanwezig zijn en tevens voldoende om de plaats der gedelimiteerde grens nauwkeurig aan te geven. Deze feiten kunnen geïsoleerd voorkomen ten opzichte van een bepaalde grens; zij kunnen ook verzameld en geordend zijn voor eene geheele gemeente, provincie of staat. Wettelijke voorschriften, waarbij wordt geregeld de wijze waarop die gegevens worden verkregen en verzameld, behooren tot het gebied van het publiek recht en behoeven geen inbreuk te maken op regelen van privaatrecht.

Het is m. a. w. niet noodig, dat eene wet uitdrukkelijk bewijskracht „toekent" aan een met dat doel opgemaakt kadaster, die bewijskracht kan een *gevolg* zijn van de aan eene hermeting voorafgaande delimitatie, mits het feit, dat deze plaats had, voor elke bepaalde grens bewijsbaar blijft.

In Duitschland waar de jurisprudentie de kadastrale aanduiding in het grondboek in het beginsel der openbare geloofwaardigheid betrekt, is het een vraag meer van theoretische dan praktische

waarde of een Bondsstaat bij wet formeele bewijskracht aan zijn kadaster mag toekennen.

Wordt door eene wettelijke bepaling dat uit de gegevens eener openbare instelling bewijs*middelen* geput kunnen worden om private rechten te bewijzen, ongeoorloofde inbreuk gemaakt op de bewijs*leer* van het B. W.? Zoo ja, hoe komt het dan dat vóór de invoering van het nieuwe B. W. niemand daarin bezwaar zag?

Mr. Hijmans beroept zich, ter staving van zijn meening op artt. 3 en 55 der invoeringswet luidende:

§ 3. Soweit in dem Bürgerlichen Gezetzbuch oder in diesem Gesetz die Regelung den Landesgesetzen vorbehalten oder bestimmt ist, dass landesgesetzliche Vorschriften unberührt bleiben oder erlassen werden können, bleiben die bestehenden landesgesetzlichen Vorschriften in Kraft und können neue landesgesetzliche Vorschriften erlassen werden.

§ 55. Die privatrechtlichen Vorschriften der Landesgesetze treten ausser Kraft, soweit nicht in dem bürgerlichen Gesetzbuch oder in diesem Gesetz ein anderes bestimmt ist.

Het is bekend dat het burgerlijk recht niet uitsluitend wordt gevonden in het burgerlijk wetboek. Dit bevat de hoofdregelen, doch in allerlei andere wetten vindt men voorschriften, die de regelen van het burgerlijk wetboek toepassen, aanvullen of uitbreiden. Nu kan het niet de bedoeling zijn van art. 55 der invoeringswet, dat deze voorschriften alle afgeschaft zouden zijn en voortaan het burgerlijk recht uitsluitend in het B. W. zou gevonden worden (behoudens bepaalde uitzonderingen). Afgezien van allerlei bezwaren in de toepassing der bestaande wetgeving zou alsdan art. 55 der invoeringswet eene leelijke belemmering worden voor de voortgaande ontwikkeling van het burgerlijk recht, die wel niemand aan Duitschland zou benijden.

Mr. Hijmans durft de consequentie van zijne meening trouwens niet aan, want hij deinst terug voor de conclusie dat de bestaande wetten op rechtsgeldige kadasters vervallen of ongeldig zouden zijn. In Elzas-Lotharingen is men blijkbaar van een ander gevoelen: onder de wetten, welke aldaar werden afgeschaft bij de wet ter invoering van het nieuwe B. W., behoort de wet van 1884 op het rechtsgeldig kadaster *niet*. Wel meent Mr. Hijmans dat er nog eene kleine kans is dat het Reichsgericht die wet ongeldig zal verklaren, voor zoover zij bepalingen van privaatrechtelijken aard

inhoudt. Het Reichsgericht heeft al menig vonnis geveld, waarover deskundigen bedenkelijk het hoofd hebben geschud; ging het nu in de door Mr. Hijmans verwachte zwenking inderdaad zoover om bewijskracht te ontzeggen aan het voortreffelijke nieuwe kadaster in Elzas-Lotharingen, dan zou men zich verzekerd kunnen houden dat de Rijkswetgever niet zou talmen met eene wetswijziging. Men geeft geen millioenen uit voor eene Staatsinstelling om die daarna aan de grillen eener veranderlijke jurisprudentie prijs te geven! Waar de rechterlijke macht blijk geeft niet berekend te zijn voor hare taak, wijl haar genoegzame kennis van technische instellingen ontbreekt, behoort de wetgevende macht onder deskundige voorlichting tusschenbeide te komen.

Was bovenstaande conclusie door Mr. Hijmans getrokken uit de bedenkelijke vonnissen van het Reichsgericht door hem medegedeeld, dan zou hij met de logica niet in strijd zijn gekomen. Hij komt evenwel in zekeren zin tot eene tegenovergestelde conclusie: de technische kadasterambtenaren moeten onder leiding gesteld worden van juristen!!

Om dien schrijver recht te laten wedervaren dient hier in eenen adem te worden bijgevoegd dat niet de dogmatische uitspraken van het hoogste Duitsche gerechtshof hem brachten tot die conclusie maar een paar zinsneden gevonden in het werkje van Leoni [1]) nl.:

„Als zweiter Miszstand wird hervorgehoben, dasz die Fortführung in den Händen von Beamten liegt, welche zum Theile nicht das erforderliche Masz technischer und juristischer Vorbildung besitzen. Auf diese Weise geschieht es, dasz auch die bereinigten Kataster, welche seit einigen Jahren mit einem groszen Kostenaufwande hergestellt werden, schon kurze Zeit nach ihrer Herstellung viele Unrichtigkeiten aufweisen."

Deze woorden werden ontleend aan een rapport ter toelichting van een ontwerp van wet voor Elzas-Lotharingen, ingevoerd 22 Juni 1891, strekkende om zonder wijziging der rechtsbeginselen het Fransche stelsel van in- en overschrijvingen af te schaffen en naar den vorm eene boekhouding op de zakelijke rechten in te richten als bij een grondboekstelsel.

Elders, en vooral in Pruisen, ondervindt men in hooge mate

---

[1]) Die Elz.-Lothr. Gesetze betr. Grundeigenthum etc. Straszburg 1892, S. 114.

de bezwaren en nadeelen verbonden aan afzonderlijke kantoren voor het grondboek en voor de kadastrale boekhouding, van de onophoudelijke correspondentie en vertragingen daarvan het gevolg. Wordt door beide boekhoudingen op één kantoor te houden reeds eene vereenvoudiging verkregen, nog grooter zijn de voordeelen voortspruitend uit eene innige verbinding of samensmelting dier boekhoudingen, zooals de voorbeelden in andere Staten, vooral in het groothertogdom Hessen, aantoonen.

Ten einde deze voordeelen ook in Elzas-Lotharingen deelachtig te worden werden de hypotheekkantoren opgeheven, de archieven, met de kadastrale bescheiden, daartoe afgestaan door de administratie der directe belastingen, op afzonderlijke kantoren vereenigd en eene nieuwe boekhouding ingericht, naar Duitschen trant onder leiding van den kantonrechter.

„Deze geweldige hervorming" zegt Mr. Hijmans „kwam dus in het kort hierop neder: het rechtsgeldige kadaster bleef behouden, maar het toezicht daarop en de rechtsverkrijgingen van onroerend goed werd aan de kadastrale ambtenaren, die zich voor deze taak onbekwaam hadden getoond en ook de nieuwe kadasters reeds bedorven hadden, ontnomen en aan de rechterlijke macht, den kantonrechter, overgedragen, welke de noodige kadastrale ambtenaren onder zich kreeg en in wiens handen het geheele kadaster werd gesteld."

Haast zou men willen zeggen: zooveel woorden, zooveel onjuistheden!

Onjuistheden en scheeve voorstellingen worden dikwijls in weinige woorden neergeschreven terwijl er vele noodig zijn om tot eene afdoende weerlegging te geraken, vooral indien men de oorzaken der scheeve voorstellingen willen nasporen. Dit is met beweringen in het laatste gedeelte van het artikel van Mr. Hijmans herhaaldelijk het geval; door het op den voet te volgen zou ik te uitvoerig worden. Daarom zal ik mij verder bepalen tot het kadaster in Elzas-Lotharingen.

Omstreeks 1880 was aldaar met de herziening van het kadaster begonnen. Voor gemeenten, waar de terreinsveranderingen sinds de opmaking van het oude Fransche kadaster van grooten omvang waren, werd een geheel nieuw kadaster opgemaakt. Eene delimitatie werd ingevoerd, aan de technische eischen van den nieuweren tijd voldaan en bij wet van 31 Maart 1884 werd aan het kadaster van deze gemeenten rechtsgeldigheid verleend.

Waren de terreinsveranderingen van niet al te grooten omvang, dan werd het oude Fransche kadaster door herziening bijgewerkt ten einde met weinig kosten een voorloopig bruikbaren grondslag te verkrijgen voor de boekhouding.

Omtrent de wijze waarop die herziening plaats had, leest men in het *Vereinsschrift* van de *Elsass-Lothringischer Geometer-Verein* van Dec. 1882, N⁰. 10: „Es wird so wenig als möglich gemessen; neue Grenzen werden nach dem Augenmass durch den betreffenden Techniker einskizzirt."

Men kan zich gemakkelijk voorstellen hoe geringe waarde het op die wijze bijgewerkte kadaster had, hoe moeilijk het was om op dien grondslag eene boekhouding bij te houden. Aan klachten, die weerklank vonden in de vertegenwoordiging heeft het dan ook niet ontbroken. Die klachten konden echter de landmeters niet treffen want zij werkten naar voorschriften, waarin o. a. het volgende voorkwam:

„Eine specielle Vermessung der Theilparzellen ist jedoch in der Regel nicht erforderlich; es genügt vielmehr, wenn *nach dem Augenschein* die ungefähre Lage bestimmt und die Fläche dann nach dem Inhalt mit Zirkel und Massstab von der ursprünglichen Parzelle abgetrent wird" [1]).

De autoriteiten waren destijds nog niet overtuigd van de volkomen juistheid der woorden van den Pruisischen afgevaardigde Sombart, in een „Denkschrift" van 1 April 1879:

„Wo die alten Karten nicht mehr genügen, da ist es unbedingt als nothwendig zu bezeichnen, in voller praktisch erreichbarer Schärfe an die Neubearbeitung zu gehen; jede schlechtere Ausführung wäre eine nutzlose Vergeudung öffentlicher Mittel."

In Elzas-Lotharingen is men eerst langzamerhand door de ervaring van de juistheid dezer uitspraak overtuigd geworden. Het inschetsen op het oog werd opgegeven, men beproefde de herziening der oude kaarten op grond van uitvoerige metingen. Doch nu bleek dat die herziening bijna even omslachtig en kostbaar was als de vernieuwing en toch gebrekkige kaarten niet goed kon maken. Het gevolg is dan ook geweest dat eindelijk de *herziening is gestaakt* en besloten is het geheele kadaster in Elzas-Lotharingen te vernieuwen op rechtsgeldigen grondslag.

---

[1]) Zeitschrift für Vermessungswesen, 1883, bl. 540.

Bij klachten uit vroeger jaren over het kadaster aldaar heeft men dus het groote verschil der kadasters van verschillende gemeenten in het oog te houden. Behalve het nieuwe kadaster zijn er nog twee andere: het oude Fransche en het door middel van een „Pfusch und Flicksystem" herziene Fransche kadaster.

Naast dit onderscheid valt nog te letten op een tweede: op de meerdere of mindere nauwkeurigheid, waarbij tijdens de herziening of vernieuwing de namen der eigenaars zijn opgeteekend en later zijn bijgehouden. De Duitschers drukken het onderscheid uit door in het laatste geval te spreken van „subjectieve" omschrijving der bezittingen (boekhouding) in het eerste geval van „objectieve" omschrijving (kaarten).

De hervorming nu tot stand gebracht bij de wet van 22 Juni 1891 had tot strekking de boekhouding te verbeteren.

Volgens het Fransche systeem was tot dien tijd aan ambtenaren van de directe belastingen opgedragen de boekhouding van het kadaster; die van de transporten, vestiging en doorhaling van hypotheken aan hypotheekbewaarders.

Ter verdediging van het plan om hypotheken en kadaster in éene boekhouding te vereenigen aan de kantongerechten wordt aangevoerd in bovengenoemd rapport: „Als zweiter Mizstand wird hervorgehoben, dasz die Fortführung in den Händen von Beamten liegt, welche zum Theile nicht das erforderliche Masz technischer und juristischer Vorbildung besitzen."

Het is nu duidelijk dat met die Beambten geen landmeters of andere kadastrale ambtenaren, maar ambtenaren van de directe belastingen zijn bedoeld. En verder, waar het rapport spreekt van „Unrichtigkeiten, welche auch die bereinigten Kataster aufweisen" heeft men het oog op fouten in de boekhouding of, indien daarbij ook aan de kaarten is gedacht, dan zijn alleen de kaarten van het *herziene*; niet die van het vernieuwde rechtsgeldige kadaster bedoeld.

Om zeker te gaan hebben wij hieromtrent inlichtingen ingewonnen bij een bevoegde autoriteit te Straatsburg [1]) die ons o. a. schrijft:

---

[1]) Hoewel die inlichtingen niet van confidentieelen aard zijn, vinden wij geen vrijheid, naam en qualiteit van onzen berichtgever te noemen. Mocht men er belang in stellen dan kan toestemming daartoe worden gevraagd en zal die ongetwijfeld verleend worden.

[illegible]

[illegible] ... wie andere erwartet wurde.

Andere bei den auf Grund von Neumessung hergestellten Katastern. Ueber wesentliche Fehler wurden hier die Klagen laut. Die Fortführung dieser Kataster liegt ausschliesslich in den Händen von Feldmessern, die die nöthigen technischen Kenntnisse vollauf besitzen. Juridische Kenntnisse hätten vor den sonstigen Mängeln des Katasters in Bezug auf die mangelhafte Fortführung des Besitzers keineswegs geschützt. Diese Fehlerquellen beruhten auf dem System der Fortführung auf der sehr oft leichtsinnigen Abfassung der Verträge durch die Notare (also der Juristen), die häufig lediglich auf Grund älteren Urkunden arbeiten, gleich viel ob selbe richtig sind oder nicht."

Hieruit blijkt ook reeds het ongerijmde der conclusie van Mr. Hijmans dat de wet van 1891 ten doel zou hebben de kadastrale ambtenaren te stellen onder toezicht van juristen. Trouwens eene oplettende lezing van art. 42 dier wet, waarop zijne conclusie is gebouwd, had hem reeds in twijfel moeten brengen over de juistheid zijner opvatting. Daarin toch staat: „Dem Amtsgerichte sind zur Fortführung der Pläne und Karten techniche Beambte beizuordnen." Niet „unterzuordnen" maar „beibeizuordnen." Precies als hier te lande, waar eveneens landmeters aan de kantoren van bewaring van hypotheken en kadaster zijn verbonden ter bijhouding van de kadastrale plans, zonder daarom onder leiding te staan van het hoofd der bewaring. Even als de hypotheekbewaarder voor de kadastrale boekhouding, staat de landmeter voor het technische werk onder toezicht van den ingenieur-verificateur.

De ambtelijke verhoudingen zijn in Elzas-Lotharingen nog op Fransche leest geschoeid. Dit blijkt uit § 1 der Verordening van 27 September 1891, eveneens te vinden in Leoni, bl. 236. Daarin wordt o. a. bepaald dat de in art. 42 der genoemde wet bedoelde technische ambtenaren benoemd worden door den directeur der directe belastingen „dem dieselben auch unterstellt bleiben." Verder bepaalt art. 9: „Dem Director der direkten Steuern bleibt vorbehalten, die Fortführung der Katasterkarten und Pläne beim Ambtsgericht

sowie die als Unterlage der Fortführung dienenden Meszurkunden jederzeit einer Prüfung unterziehen zu lassen."

Men ziet het, er blijft letterlijk niets over van de gronden, waarop Mr. Hijmans zijne conclusie bouwde. En toch is vooral op deze conclusie het tweede gedeelte van zijn verhandeling gericht. Wel komen daarin nog vele opmerkingen voor waarbij ik een? of een! plaatste, doch zij staan met het betoog niet in nauw verband of schijnen soms zoo weinig ernstig gemeend, dat een bespreking of weerlegging mij onnoodig voorkwam. Het laatste schijnt het geval bijv. met de bewering dat er meer kans zou zijn om ons onafhankefijk volksbestaan te bewaren als we vasthouden aan de (Fransche) grondslagen van ons kadaster — door de Franschen veroordeeld en verlaten — dan wanneer we invoeren de bewijskracht van het kadaster die geen vaderland kent, of het zou in het grijs verleden dat der Pharao's moeten zijn.

Het zou mij leed doen indien mijne critiek den heer Hijmans van voortgezette studie op dit gebied had afgeschrikt, want geheel deel ik zijne meening dat de juristen zich meer dan tot nu toe met het kadaster moesten bezig houden, niet om te regeeren en te heerschen — daartoe ontbreekt hen de speciale kennis die tegenwoordig op technisch gebied een allereerste eisch is ook voor organiseerende ambtenaren — maar om aan eene hoogst belangrijke Staatsinstelling die plaats te helpen verschaffen, welke haar in het *algemeen belang* toekomt.

I. BOER Hz.

Het opbergen en de bewaring van het kadastraal archief.

Onder bovenstaanden titel komt in de zesde aflevering van jaargang XVII van dit Tijdschrift een stukje voor van den heer W. Vruggink, dat wij meenen niet onbesproken te mogen laten. Ware uit de afbeelding en de noot op blz. 213 niet voor een ieder dadelijk op te maken, dat de toestand van het archief aan de bewaring Breda erg treurig moet zijn en den schrijver naar de pen heeft doen grijpen, wij zouden het zwijgen bewaren. Maar nu dit wel het geval is, en het artikel is geschreven onmiddellijk na het overlijden van den, in de noot genoemden, over de bewaringen 's-Hertogenbosch en Breda toezicht hebbenden hoofdambtenaar, en in het licht gegeven werd kort na de uitdiensttreding van den, voor het archief aansprakelijken, hypotheekbewaarder, meenen wij den lezers van het tijdschrift enkele inlichtingen te moeten geven, ter betere beoordeeling der waarde van genoemd stuk en ter voorkoming van verkeerde gevolgtrekkingen.

Wanneer men, strevende naar verbetering van te wraken toestanden, zich niet meer houdt aan het: *„laver son linge sale en famille"*, maar, zooals door den heer V. is geschied, den ambtelijken weg verlaat, om openlijk aan te toonen de meest denkbare verwaarloozing van bepaald aangeduide zaken in eigen vak, in de hoop daardoor de gewenschte verbetering te krijgen, dan doet men een zeer gewichtigen stap. Men begeeft zich dan op publiek terrein, waar ieder die wil de klachten kan hooren en het zijne ervan zal denken. Dit deed de heer V. door het plaatsen van zijn artikel in het Tijdschrift voor Kadaster en Landmeetkunde, een orgaan, dat niet uitsluitend gelezen wordt door ambtenaren van het kadaster, maar ook door tal van belanghebbenden en belangstellenden, zoowel in het binnen- als buitenland.

Wat zullen al die lezers wel denken en zeggen, wanneer zij nog onder den eersten indruk van het alarmgeroep zijn, wanneer zij, na lang turen op het ergerlijke prentje, hun blik hoofdschuddend hebben afgewend? Zij zullen waarschijnlijk aldus resumeeren:

Minuutplans, de standaardstukken, tot ondergang gedoemd; ten bewijze, het beeld van een met namen voorzien plan, met gaten zoo groot als een vuist en vouwen, als die van gebruikt pakpapier; mogelijk op andere bewaringen nog erger gehavende exemplaren.

Hulpkaarten, nu ja, alleen wat betere materiëele verzorging.

Veldaanteekeningen, mêe van de „gewichtigste kadastrale bescheiden", slordig bijeengestopt, „gescheurde of afgeknabbelde randen," restantjes rattenmaaltijd, meest ontredderde toestand.

Brand, heel die kostbare verzameling onherroepelijk verloren.

Ten slotte:

Beroep op de Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde om hulp en redding.

Wij kunnen het mis hebben, maar gelooven, dat, als wij een lezer, die geen ambtenaar van het kadaster is, na dit overzicht afvragen: Nu, wat denkt gij er van? deze zal antwoorden: „Ongehoord, het kadaster *verdient* een slechten naam, het beheer is meer dan treurig! Ten minste, ik neem aan, dat wat de heer V. schrijft, waar is, volstrekt waar, dat niet, uit zucht tot wat ook werd overdreven, maar met voorzichtigheid de toestand zoo is geteekend, dat verkeerde gevolgtrekkingen door het nadenkend publiek zijn buiten gesloten. Dan, de schrijver is ambtenaar en zal wel eerst bij de gestelde overheid hebben aangeklopt, alvorens de massa wakker te schudden".

Waarop wij zouden antwoorden: Mogelijk, dat de heer V. bij het schrijven een andere bewaring op het oog had, maar dan had dit duidelijk moeten gezegd worden, en mochten geen getuigen worden bijgebracht, die kennelijk alleen de bewaring Breda bezwaren. Want hier aan deze bewaring is de toestand gelukkig niet zoo onrustbarend.

Integendeel!

Van de 796 perceelsgewijze minuutplans, kaarten met den respectabelen ouderdom van ongeveer 80 jaar, en die veel gebruikt worden, zijn er ongeveer 780 in *uitstekenden* staat, zonder scheuren, zonder vouwen, zonder iets, dat op verwaarloozing duidt. Slechts één plan is er in betreurenswaardigen toestand en wel het gefotografeerde. Verder één plan met een vouw (geen scheur) over het midden. Van de overige plans, welke herstelling behoeven, zijn er slechts een paar met geringe beschadiging binnen het veld der teekening, terwijl de overige min of meer geschonden zijn aan de randen. Ziedaar alles!

Waar is het, dat de opberging van sommige minuutplans te wenschen overlaat, maar wààr is het ook, dat de wenschelijkheid der restauratie en betere opberging dier plans, niet door den heer Vruggink, maar door een ander in den afgeloopen zomer onder de aandacht van den hypotheekbewaarder is gebracht, waarop deze dadelijk bereid was, maatregelen tot verbetering voor te stellen. Maar *„l' homme propose et Dieu dispose."* Een doodelijke ziekte van den toenmaligen ingenieur-verificateur en het wegens langdurige ongesteldheid aangevraagde ontslag van den hypotheekbewaarder maakten, dat de verbeterings-voorstellen tijdelijk bleven rusten, niet voor goed, zooals uit het slot van dit artikel moge blijken.

Van de hulpkaarten wordt geen kwaad gezegd. Wij kunnen dat ook niet.

Van het veldwerk is de toestand bij uitstek gunstig. Natuurlijk zijn er onder die, in het veld bij weer en wind gemaakte, stukken, exemplaren, die er minder ooglijk uizien (zelfs van het jaar 1901) en andere, die door het gebruik geleden hebben, juist omdat het geen „blanco" papieren zijn. De opberging is zeer voldoende te noemen. Waar splitsing van portefeuilles en regelmatige opberging der veldwerken van vóór 1859 noodig was, is deze tijdens den ambtsduur van den vorigen ingenieur-verificateur uitgevoerd of voorgenomen.

Alles wat hier is medegedeeld omtrent de minuutplans en veldwerken wist de heer V. of kon hij onderzocht hebben, Er was dus geen enkele reden, om in zijn artikel het plaatselijke zoo op den voorgrond te stellen.

Tegen brandgevaar wordt behoorlijk gewaakt, althans voor zooveel dit mogelijk is, zonder van het gebouw één groote brandkluis te maken.

De nieuwe ingenieur-verificateur is kort na zijn infunctie treding met de onderwerpelijke zaak in kennis gesteld, zoodat wij mogen verwachten, dat een toestand, die algemeen genomen zeer bevredigend is, in alle opzichten goed zal worden.

De Landmeters van het Kadaster:

J. J. L. Teijchiné.
A. C. Oosterman.
H. D. Arentsen.
W. Holthuizen.

Breda, Januari 1902.

Tweede Kamer, Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902.

VII^de HOOFDSTUK B.

Voorloopig Verslag.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

§ 4 *Grondbelasting.* Door vele leden werd de aandacht gevestigd op eene zich in sommige streken des lands openbarende beweging tegen de uitvoering der wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n. 124) tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen, voor de grondbelasting. Het schijnt dat de toepassing van art. 2 dier wet, met betrekking tot de landelijke eigendommen tot zonderlinge, nief gewenschte uitkomsten zal leiden. Zoo had men vernomen dat in sommige schattingsdistricten de waarde van de landbouwhoeven berekend wordt door vermenigvuldiging van het aantal hectaren van den bij de bewoners in gebruik zijnden grond met een vast cijfer. Is die uitgestrektheid gering dan is de schatting van de belastbare opbrengst van prachtige hoeven zeer laag, terwijl de eenvoudigste arbeiderswoning daarentegen op hare werkelijke huurwaarde wordt geschat.

Vooral in Groningen schijnen zich tal van gevallen te zullen voordoen, waarin de belastbare opbrengst van kapitale boerderijen belangrijk zal worden verlaagd, terwijl voor woningen van arbeiders en handwerkslieden die opbrengst aanmerkelijk verhoogd, in vele gevallen zelfs verdubbeld zal worden. Van onbillijke schattingen in die provincie had men in de dagbladen de volgende voorbeelden aangetroffen. Van eene woning, gebouwd voor *f* 1600, werd de belastbare opbregst op *f* 88 getaxeerd, van eene in de onmiddellijke nabijheid gelegen boerderij, ter waarde van *f* 6000, op *f* 85 en van eene mede in de buurt zich bevindende prachtige plaats van een heerenboer, die zeven jaar geleden voor *f* 31.400 werd aanbesteed, op slechts *f* 75. Van eene groote boerderij werd de schatting der belastbare opbrengst van *f* 375 gebracht op *f* 45 Voor een aanzienlijk heerenhuis werd zij verlaagd van *f* 325 tot *f* 20, terwijl zij daarentegen voor eene arbeiderswoning verhoogd werd van *f* 15 tot *f* 96.

Men vroeg of de toepassing van genoemde wet inderdaad zulke wanverhoudingen in het leven roept. Zoo ja, dan ware volgens sommigen wetswijziging geboden, terwijl anderen van meening waren dat aan die ongelijkmatigheden wellicht ware tegemoet te komen bij de wet, waarbij het percentage der heffing zal moeten worden geregeld.

Van andere zijde werd opgemerkt dat waar de uitvoering van meerbedoelde wet inderdaad tot zulke ongelijkmatige en onbillijke schattingen leidt, dit het gevolg is van de door de aanneming van het amendement der Commissie van Rapporteurs in de wet gebrachte wijziging, volgens welke de voor landbouwgebruik bestemde gebouwen in hun geheelen omvang, alzoo ook wat het voor woning ingerichte gedeelte betreft, naar de gunstige bepalingen van art. 2 geschat worden. Van het naar het oordeel dezer leden juiste stelsel is toen afgeweken en de nadeelige gevolgen daarvan doen zich thans gevoelen. Hoe daaraan bij de wet tot vaststelling van het percentage der heffing zou zijn tegemoet te komen, was hun niet duidelijk.

Overigens werd er door sommigen op gewezen dat geenszins overal de toepassing der wet zulke abnormale uitkomsten heeft opgeleverd. Naar zij meenden te weten zijn in verschillende deelen des lands bevredigende resultaten verkregen.

De vrees werd uitgesproken dat bij eene belastingheffing naar de uitkomsten der thans verkregen schattingen de baten uit de opcenten op de belasting op de gebouwde eigendommen voor vele plattelandsgemeenten aanzienlijke zullen verminderen, hetgeen door deze gemeenten te meer gevoeld zal worden, waar die opcenten voor een groot deel door uitwonende eigenaaren worden opgebracht.

§ 9. *Kadaster.* Onder verwijziging naar het vroeger ter zake opgemerkte (¹) werd opnieuw door sommige leden aangedrongen op het toekennen van bewijskracht aan het kadaster voor zooveel betreft de grenzen der perceelen, in verband met het contradictoir vaststellen dier grenzen. Zij wezen ook op de beslissing in de laatste algemeene vergadering der notarieele vereeniging, omtrent dit ontwerp genomen.

Gaarne vernamen zij 's Ministers gevoelen omtrent deze belangrijke aangelegenheid.

ARTIKELEN.

VIde Afdeeling.

Op nieuw werd geklaagd over onnauwkeurige bijhouding van de kadastrale kaarten, die tegen betaling ter inzage liggen van het publiek. Er

(¹) Voorloopige Verslagen der begrootingen voor 1896 (§ 17), 1898 (§ 9) en 1899 (§ 9), *Handelingen* der Tweede Kamer 1895/96 bladz. 654 en 666; 1897/98 bladz. 534, 535, 540, 541, 545, 546; *Handelingen* der Eerste Kamer 1897/98, bladz. 205, 207 en 210.

werden hiervan voorbeelden aangehaald. Zoo werd medegedeeld, dat in eene gemeente, in het jaar 1855 ongeveer, een schoolgebouw met bijbehoorende woning voor onderwijzer en koster werd afgebroken en ter plaatse een nieuw schoolgebouw en op eenigen afstand daarvan eene nieuwe onderwijzerswoning werden gebouwd, waardoor ook de vorm van het terrein verandering onderging. In 1889 was op de officieele kaart noch van de nieuwe school, noch van de onderwijzerswoning iets te bespeuren, maar kwam alles in den toestand van vóór 40 jaren voor.

In eene andere gemeente bevond zich een perceel langs den oever der rivier dat zeer aan afslag bloot stond. Toen al het land dat buiten de op dat perceel zich bevindende kade lag, was weggeslagen, werd de kade, ongeveer in het jaar 1840, binnenwaarts verlegd; ongeveer 30 jaar later werden aldaar, ter voorkoming van verderen afslag, 8 kribben gelegd en aan gemeld perceel aangesloten. In 1900 was op de officieele kaart, zooals zij op kadaster voor het publiek ter inzage lag noch van het binnenwaarts verlegde gedeelte der kade, noch van de reeds circa 30 jaren aanwezige kribben, noch van het daardoor nieuw gevormde land iets te zien! Van dat land, onderscheidene hectaren groot, wordt dan ook reeds al die jaren geen grondbelasting geheven.

Men vernam, dat op vele kadastrale kaarten van stedelijke gemeenten de juiste benamingen van straten en pleinen òf niet, of zeer onnauwkeurig zijn ingevuld. Is dit jnist, dan vroeg men of hieromtrent geen voorschriften bestaan.

Art. 28, litt. 9.

De aandacht werd gevestigd op de bij de begrooting voor 1898 voorgestelde regeling van de tractementen der teekenaars van het kadaster, waarbij het aanvangstraktement werd vastgesteld op *f* 600 met een periodieke verhooging van *f* 100 om de vier jaar, tot een maximum van *f* 1500.

Dit korps bestaat uit vijftig personen, waarvan verreweg de meesten eerst op 60-jarigen leeftijd of daarboven het maximum van *f* 1500 zullen hebben bereikt, terwijl zij nog bovendien 5 dienstjaren noodig zullen hebben, om voor pensioen naar den grondslag van het maximum-traktement in aanmerking te kunnen komen. Slechts weinigen kunnen echter zoo lang in dienst blijven, omdat het gezichtsvermogen zoo zeer te lijden heeft door het fijne kadastrale teekenwerk, dat men op eenigzins gevorderden leeftijd daartoe niet meer in staat is.

Deze leden drongen aan op wijziging van de traktementsregeling dezer ambtenaren in dien zin, dat de verhooging om de vier jaren door eene om de drie jaren worde vervangen.

Memorie van Antwoord.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

§ 4. *Grondbelasting.* De leiding van het werk der herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen is bij art. 12 der Wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 124), opgedragen aan de daarbij ingestelde Hoofdcommissie. Op haar rust de plicht om eene juiste en gelijkmatige schatting over het geheele Rijk te bevorderen en haar is, bij art. 14, opgedragen voorschriften aan de voorzitters der schattingscommissiën en aan die commissiën zelve te geven ter bevordering van richtige en tijdige uitvoering van de bepalingen dezer wet. Langs welken weg de schattingen zijn tot stand gekomen, is den ondergeteekende niet bekend en ligt ook buiten zijne beoordeeling. Den belanghebbenden echter, die grond meenen te hebben om zich met de wijze van schatting hunner eigendommen bezwaard te achten, staat het vrij om daartegen volgens art. 28, een bezwaarschrift in te dienen en wanneer daaraan niet het verlangde gevolg is gegeven, volgens art. 31, herschatting te vragen op kosten van ongelijk. Hierin ligt, naar het voorkomt, de noodige waarborg tegen verkeerde schattingen.

Anders is het met de schattingen waartegen wordt opgekomen in adressen uit Groningen en elders. Daarin wordt gewezen op het verschil tusschen de schatting, naar art. 2 der wet, van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende, en die van woningen geschat volgens art. 4. En in sommige dier adressen worden voorbeelden vermeld van schatting volgens het eene en schatting volgens het andere artikel, terwijl daarbij zeer uiteenloopende middelen worden aan de hand gedaan om aan de beweerde misstanden te gemoet te komen.

Voor bezwaren van dezen aard geeft de wet geen uitweg. Integendeel heeft zij bij het in den bekenden zin geamendeerd art. 2, voor de woningen tot hoeven behoorende eene andere wijze van schatting gewild dan voor de overige en eene billijke verhouding beoogd in de wijze van schatting van beide categorieën, waardoor dan ook, volgens het Voorloopig Verslag, in verschillende deelen des lands bevredigende uitkomsten zijn verkregen. Mocht dit niet allerwege het geval blijken te zijn en, als gevolg daarvan, nevens bezwaren van anderen aard, belangrijk nadeel voor de inkomsten van plattelandsgemeenten zijn te voorzien, dan is hiertegen, naar het gevoelen van den ondergeteekende, voorloopig, d. i. vóór het tijdstip waarop door de Hoofdcommissie verslag zal zijn uitgebracht van de uitkomsten der herziening, niets te doen. Eerst daarna kan de zaak worden overzien en zal het oogenblik zijn aangebroken om zoo noodig maatregelen te nemen ter tegemoetkoming aan de gerezen bezwaren. Bepaaldelijk zal bij gelegenheid van de behandeling van het volgens art. 36 in

te dienen wetsontwerp, zijn te overwegen of, en, zoo ja, op welke wijze, aan bedoelde bezwaren moet worden tegemoet gekomen.

§ 9. *Kadaster.* Bij zijn optreden als Minister van Financiën vond de ondergeteekende aan het Departement uitvoerige stukken over de vraag, of bewijskracht aan het kadaster moet worden toegekend voor zooveel betreft de grenzen der perceelen in verband met het contradictoir vaststellen dier grenzen. Van veel dier stukken heeft hij reeds met belangstelling kennis genomen, maar hij heeft omtrent deze belangrijke aangelegenheid nog geene gevestigde overtuiging verkregen.

ARTIKELEN.

VIde Afdeeling.

Veranderingen in den toestand van het terrein worden voor het kadaster alleen opgenomen, wanneer zij ter kennis van de ambtenaren van het kadaster worden gebracht.

Vele veranderingen worden dus niet of eerst na langen tijd bij het kadaster toegepast. Stichting of afbraak van gebouwen worden aan de ambtenaren van het kadaster medegedeeld door de controleurs der directe belastingen en van het kadaster, benevens door de burgemeesters; die mededeeling is waarschijnlijk achterwege gebleven ten aanzien van de in het Voorloopig Verslag bedoelde school en onderwijzerswoning, hetgeen echter in dit geval minder bezwaar oplevert aangezien die gebouwen vrij van grondbelasting zijn.

De veranderingen die op het terrein ten aanzien van ongebouwde eigendommen plaats grijpen en die niet ter kennis van kadasterambtenaren komen, zijn voor een groot deel door de eigenaren binnen de grenzen hunner eigendommen aangebracht en de kennis daarvan heeft dan voor de regeling van de grondbelasting geene waarde. Voor een geringer deel betreffen zij echter gevallen, die wèl waarde hebben voor de regeling van de grondbelasting; daaronder behoort o.a. eene terreinsverandering langs de rivieren, zooals die welke in de tweede plaats in het Voorloopig Verslag genoemd is. Ongetwijfeld zou het zijne voordeelen hebben indien deze veranderingen regelmatig op de kadastrale kaart werden bijgewerkt; maar, daargelaten dat natuurlijke veranderingen hier te lande meestal geleidelijk d. i. bijna onmerkbaar plaats vinden, is het personeel van het kadaster lang niet talrijk genoeg om daarop geregeld het oog te houden: de kosten aan de daarvoor noodige uitbreiding van personeel verbonden, zouden zoo belangrijk zijn, dat zij niet door de voordeelen werden opgewogen. Geleidelijke uitbreiding van personeel, ook voor de hierbedoelde opnamen, ligt echter wel in de toekomst.

Voor zoover bekend, worden de namen van straten of pleinen steeds op de kaarten vermeld, hoewel daarvoor geen bijzonder voorschrift bestaat. Wordt den ondergeteekende medegedeeld in welke stedelijke gemeenten de aangewezen onvolledigheid is opgemerkt, dan zal hij gaarne redres doen aanbrengen.

Art. 38, litt. 9.

Bij de in 1898 ontworpen regeling van de traktementen der teekenaars van het kadaster is rekening gehouden met de regeling van de traktementen der overige ambtenaren van het kadaster.

De landmeters van het kadaster bereiken het maximum van hun traktement na 30 jaren dienst, en daar zij gemiddeld op 23-jarigen leeftijd landmeter worden, kunnen zij gemiddeld op 53-jarigen leeftijd dat maximum bereikt hebben. (1)

De boekhouders van het kadaster, die na afgelegd examen uit de teekenaars worden gekozen, en die gemiddeld 30 jaren oud zijn als zij boekhouder worden, bereiken het maximum van hun traktement na 27 jaren dienst als boekhouder en zijn dus dan gemiddeld 57 jaren oud.

De teekenaars, die bij hun in dienst treden gewoonlijk 20 jaren oud zijn, bereiken het maximum van hun traktement na 36 jaren dienst als teekenaar en zijn dus dan gemiddeld 56 jaren oud, dus gemiddeld een jaar jonger dan de boekhouders en drie jaren ouder dan de landmeters, als deze het maximum van hun traktement zullen bereikt hebben.

Wanneer gevolg werd gegeven aan den wensch om aan de teekenaars om de drie jaren in plaats van om de vier jaren *f* 100 traktementsverhooging toe te kennen, zouden zij het maximum op veel vroeger leeftijd bereiken dan de landmeters en de boekhouders. Snellere traktementsverhoogingen ook aan die ambtenaren zouden niet kunnen worden geweigerd.

De ondergeteekende is niet geneigd om het verband, dat nu tusschen de traktementsregeling van de verschillende ambtenaren van het kadaster bestaat, te verbreken.

Ook kan hij geen termen vinden om aan de bestaande teekenaars, die voor een groot deel op lateren leeftijd dan 20 jaren in vasten dienst zijn gekomen, snellere traktementsverhoogingen toe te kennen; toen zij werden aangesteld hadden zij niet het minste vooruitzicht ooit Rijksambtenaar te worden, terwijl hun geen periodieke traktementsverhoogingen werden toegekend en dit traktement nimmer boven de *f* 1200 kon stijgen. Thans zijn zij Rijksambtenaar, in het genot van periodieke traktementsverhoogingen, terwijl hun traktement tot *f* 1500 kan klimmen. Waarlijk, zij hebben

(1) Vergelijk: «Traktementsregeling der landmeters,» bldz. 64.

geen reden van klagen en allerminst aanspraak om gunstiger behandeld te worden dan wanneer zij op jeugdigen leeftijd hun dienst hadden aangevangen.

ALGEMEENE BERAADSLAGING.

De heer Schaper: Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen over dit hoofdstuk komt een zeer belangrijke zaak aan de orde, welke ook in de stukken is behandeld, namelijk de zaak der grondbelasting of liever de wet op de herziening van de belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen.

Op grond van art. 59 der wet op de grondbelasting van 26 Mei 1870 werd in 1897 een wet tot herziening der belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot stand gebracht.

Die zoogenaamde wet van 2 Mei 1897 *(Staatsblad n°. 124)* heeft aanleiding gegeven tot een krachtige agitatie speciaal in het noorden van ons land, en meer in het bijzonder nog in de provincie Groningen.

De indruk, dien men van deze agitatie krijgt, vooral bij eenig nader onderzoek van de nieuwe wet, is deze, dat die wet onmogelijk kan worden toegepast zooals zij daar ligt.

Zooals men weet, werd in 1893 een wetsontwerp voorgesteld om in deze materie te voorzien, door den Minister Pierson.

Door het aftreden van dit Kabinet verviel het ontwerp en het opvolgend Ministerie met den heer Sprenger van Eyk als Minister, nam het voorstel niet over, maar diende een nieuw voorstel in op den 10^den^ September 1895, dat, na een lange lijdensgeschiedenis en tal van veranderingen, eindelijk in het *Staatsblad* is gekomen.

Nu dient deze geheele wet en haar geschiedenis te worden beschouwd in het licht van de boerenquaestie, of meer uitgedrukt overeenkomstig het spraakgebruik, van de agrarische of landbouwquaestie.

De landbouwers hebben afwisselende jaren van welvaart en malaise gekend en die afwisselingen spiegelen zich af in verschillende pogingen, die gedaan zijn om de grondbelasting al of niet van de landbouwers zwaar te heffen.

De wet van 1870 stelt vrij de gebouwen uitsluitend dienende voor stalling of bergplaatsen enz. der boeren; maar in 1873 kwam men hierop terug; omdat er een ongekende bloei in den landbouw was ingetreden, werd die milde bepaling ingetrokken. Het ging de boeren te goed en zij moesten flink betalen.

Op zich zelf nu geen slechte redeneering; maar intusschen kwamen er weer magere jaren en na 1890 kwam weer een sterke neiging om den boerenstand te ontlasten.

Te gelijk kwam de groote campagne van de landbouwers voor protectie. Sommige vrijhandelaars bezweken min of meer, kregen neiging tot het heffen van graanrechten, men was overtuigd, dat de stand der landbouwers ontlast moest worden. Deze neiging om den boerenstand te ontlasten kwam in 1896 vooral tot uiting bij de behandeling van het wetsontwerp dat nu wet is en zooveel aanstoot gegeven heeft.

Nu is het een zeer ingewikkelde materie en het is haast onmogelijk in het korte tijdsbestek dat ons nog ten dienste staat, de geheele zaak uiteen te zetten, maar de hoofdzaak is, dat de gebouwde eigendommen worden gesplitst in drie categorieën. Art. 2 regelt den belastbaren opbrengst van de *hoeven*, art. 3 die van *fabrieken*, werkplaatsen enz., die slechts voor een klein gedeelte tot woning worden gebruikt, en art. 4 die van de andere gebouwen, dat zijn de burger- en arbeiderswoningen.

Nu wordt volgens art. 2 de hoeve geschat op 1½ pct. van de stichtingskosten, de fabrieken enz volgens art. 3 op 6 pct. der verkoopwaarde, en de woningen volgens art. 4 op de huurwaarde of op den huurprijs

Nu is bepaaldelijk art. 2 de steen des aanstoots, waar de belastbare opbrengst der hoeven of boerderijen geregeld wordt.

Het artikel luidt als volgt:

«De belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende, wordt, voor zoover zij tot gebruik van hem die het bedrijf uitoefent, bestemd zijn, gesteld op een en een half percent van het bedrag, naar de gebruiken der streek noodig voor de stichting van woningen, bergplaatsen, stallen en werkplaatsen, voldoende voor de uitoefening van het bedrijf in zijn bestaanden omvang.

«Verkeeren de in het vorig lid bedoelde gebouwen in zoo ongunstigen toestand, dat de huurwaarde van de hoeve daardoor gedrukt wordt, dan wordt de belastbare opbrengst zooveel lager gesteld als de vermindering van de huurwaarde bedraagt.

«Onder de bepalingen van dit artikel vallen de gebouwen of gedeelten van gebouwen, welke, kennelijk dienende om te zamen met gronden, waarop landbouw, veeteelt, tuinbouw, boom- of bloembollenkweekerij wordt gedreven, gebruikt te worden, afgescheiden van die gronden, geene of slechts geringe huur zouden kunnen opbrengen."

Nu luidde het oorspronkelijk artikel, door Minister Sprenger van Eyk ingediend in aanhef aldus: «De belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorend wordt gesteld op 3½ percent van de waarde."

Dit was dus op dezelfde leest geschoeid als art. 3 ten aanzien van fabrieken enz., waar 7 percent van de verkoopwaarde werd gesteld. Echter bij de schriftelijke behandeling werd betoogd door de Kamer, dat deze wijze van schatting niet vol te houden was en kwam de Minister

daarop terug. De aanhef van de nieuwe redactie van art. 2 luidde toen — en hierin zit de knoop —: «De belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende, *voor zooverre niet tot woning ingericht*, wordt gesteld op een en een half percent van het bedrag, naar de gebruiken der streek noodig voor de stichting van bergplaatsen, stallen en werkplaatsen" enz. Dus de lagere schatting naar $1^1/_2$ percent, gold alleen die deelen van de boerderijen die bestonden uit bergplaats, schuur enz.

De eigenlijke woning wordt dus geschat op dezelfde wijze als de andere woningen bedoeld in art. 4, namelijk volgens den huurprijs of de huurwaarde. Maar de woorden: «voor zoover niet tot woning ingericht", werden, in den loop der debatten uit het ontwerp gelicht door een amendement der Commissie van Rapporteurs en daarvoor ingevoegd de woorden: «voor zooveel zij tot gebruik van hem, die het bedrijf uitoefent, bestemd zijn."

Bijgevolg werden niet alleen de schuren, bergplaatsen enz. op die goedkoope wijze geschat, maar zou dit ook het geval zijn met de woningen, die vóór of achter aan de boerderijen bevestigd zijn. Nu heeft men bij die debatten aldus geredeneerd, dat het zeer moeilijk was om bij voorbeeld de woningen van de boeren te scheiden van het achterstuk der boerderijen, van de schuren, de bergplaatsen enz. Ik zal daar straks nog even op terug komen, maar het komt mij voor, dat al die argumenten, welke zijn aangevoerd en welke niet rechtstreeks openbaarden de zucht om de boeren te verlichten, moesten dienen om de quaestie te verbloemen. Men wilde met alle geweld de boeren ontlasten, omdat de invoering der protectie niet zoo spoedig gelukte en men daarin dus geen uitweg zag. Er waren dan ook leden in deze Kamer, die inplaats van $1^1/_2$ pct. wilden bepalen 1 pct. van de geheele woning van den boer. Dat werd dan ook zoo sterk, dat de Minister Sprenger van Eyk zeide (men kan het vinden bladz. 966 van de *Handelingen*, vergadering van 12 Maart 1897):

«Ik word huiverig om nog lang te spreken, want werkelijk de voorstellen om de belastbare opbrengst te bepalen, worden hoe langer hoe erger, de maatstaf welke wordt voorgesteld, wordt hoe langer hoe lager. De laatste geachte spreker zelf had voorgesteld 1 pct., maar komt er al redeneerende toe om te zeggen dat dit eigenlijk nog veel te veel is."

De eenige die een profetischen blik in dezen had, was merkwaardigerwijs de heer Bastert. Ik zie, Mijnheer de Voorzitter, een lid het hoofd schudden, die daarvoor ook eenige eer wil opeischen, maar ik kom daarop straks terug. De heer Bastert was het in de voornaamste plaats, hij wees op het gevaarlijke van het systeem om het geheele complex van boerengebouwen te willen schatten op dergelijke lage wijze en de woningen niet te willen scheiden van de achtergedeelten. Die geachte afgevaardigde

zeide: «Het is geen zeldzaamheid — in de gemeente mijner inwoning zou ik ze kunnen aanwijzen, in het Noorden zijn zij talrijk — dat aan de gebouwen, tot uitoefening van den landbouw benoodigd, verbonden zijn min of meer kostbaar ingerichte woningen, waarvan men sommigen veilig met den naam villa kan bestempelen, en wanneer nu de Kamer besluit, voorgegaan door de Regeering, om die lokalen. die ruimten alleen voor het landbouwbedrijf benoodigd, met een laag percentage aan te slaan, heb ik daar vrede mee, maar niet wanneer dit wordt toegepast op groote woningen, niet voor den landbouw benoodigd, maar waaraan toevallig het landbouwbedrijf verbonden is.

«De Commissie van Rapporteurs heeft dit, naar mijn bescheiden meening, geheel voorbijgezien."

De heer Bastert betreurde het, dat de Commissie van Rapporteurs iets dergelijks wilde, gegeven den grooten invloed, die van zulk een Commissie uitgaat.

Er waren anderen, die dat gevaar denkbeeldig noemden en de heer van Dedem ofschoon die zich natuurlijk in deze bijzonder interesseerde voor het ontlasten der boeren, zeide dan ook, dat dergelijke gebouwen niet behoorden tot de hoeven.

Ik lees daar: «Is zulk een gebouw aan de bedrijfsgebouwen verbonden en vormt het daarmede een geheel, dan valt het er onder; maar in den regel is dit niet het geval."

De heer van Dedem vergiste zich hierin schromelijk en hij zal dat thans gemakkelijk kunnen, ja moeten erkennen. Men was niet op de hoogte van den toestand der boerenplaatsen door het geheele land. Nu is gebleken, dat door deze regeling de groote boeren ontzaglijk worden ontlast, terwijl daarentegen burger- en arbeiderswoningen zeer worden bezwaard in de belasting.

Wij leven in een tijd van aanschouwelijk onderwijs en wanneer het plan doorgaat, dat dezer dagen geopperd is, om dien troonhemel weg te nemen, zal het de vraag kunnen zijn of er geen vlak voor lichtbeelden moet worden opengelaten. Het is een tijd van propaganda »in woord *en* beeld."

En nu heeft de ijverige commissie tot herziening van de belastbare opbrengst aan de Kamer gezonden een aantal fotografieën, die op de griffie zijn gedeponeerd, maar uit welk graf ik ze even gehaald heb om aan de Kamer des te beter te kunnen laten zien, wat men in 1897 gedaan heeft. Men zal daarin zien boerenplaatsen, die, zooals de heer Bastert zeide, volkomen den naam van villa's kunnen dragen. Hier heb ik een plaats uit de gemeente Noorddijk, vroeger geschat op *f* 325, nu geschat op *f* 20, misschien *f* 200. Dat is niet de schuld van de schatters, men kan niet, als sommigen. zeggen dat er verkeerd geschat

is, en de Minister onderscheidt dan ook te recht tusschen gewone reclames ten opzichte van de schatters en de quaestiën die vooral, maar niet uitsluitend, zich in Groningen voordoen. Verder heb ik hier een prachtige villa in Zuidbroek, die vroeger altijd gestaan heeft op *f* 550 en nu op *f* 215 gesteld is; een andere boerenplaats is van *f* 375 gekomen op *f* 105; een kapitale mooie boerenplaats van *f* 450 op *f* 165. Ik zal ze niet alle opnoemen, omdat anders de door mij aan u, Mijnheer de Voorzitter, beloofde voordeelen van het aanschouwelijk onderwijs verloren zouden gaan als ik er nu zoo lang over zou spreken. Maar ik vind nog een schitterend voorbeeld, dat in een ander opzicht de zaak bijlicht, dat is de quaestie dat de kleine burgerhuizen hooger worden geschat en de kapitale boerderijen zeer ontlast. Een plaats in Sappemeer, een boerderij, is van *f* 300 op *f* 35 gekomen en een burgerhuis, een oude slagerij, is van *f* 100 op *f* 157 gebracht. En zoo zijn er erger voorbeelden, de heeren kunnen ze hier zien, maar in de gewisselde stukken zijn de voorbeelden in cijfers vooral ook opgenomen.

De heeren die er meer van willen weten, verwijs ik naar een te Groningen verschenen brochure van den heer H. Verver Jr. met het dramatische opschrift: «De treurige gevolgen voor werkman en burger van de herziening der belastbare opbrengst op de gebouwde eigendommen."

Deze titel is geheel in overeenstemming met de werkelijkheid.

Het komt mij voor, dat het als een paal boven water staat, dat de wet onmogelijk toegepast kan worden.

Nu zijn er tal van adressen ingekomen bij de Kamer, bij den Minister of bij de Koningin, verzoekende de wet te veranderen.

Op één gelukkig verschijnsel mag ik wijzen, maar dat tevens een sprekend bewijs is voor de onhoudbaarheid van de wet, namelijk op een adres van de Maatschappij voor Landbouw en Nijverheid in de provincie Groningen. Deze maatschappij bestaat uit een kring van menschen, die van deze wet zeer zouden profiteeren, maar dit zoo onbillijk vinden, dat zij niet kunnen toestaan, dat een arme arbeider zoo zwaar belast wordt, terwijl zij zelf niet meer behoeven te betalen dan de wet zal eischen.

Dit strekt dezen landbouwers tot eer, maar is, zooals ik zeide, een bewijs te meer voor de onhoudbaarheid van de wet

Wat zegt nu de Minister in de Memorie van Beantwoording omtrent deze zaak? Ten opzichte van de hoofdcommissie voor de herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen in sommige deelen des lands zegt de Minister, dat daarbij de noodige waarborgen bestaan tegen verkeerde schattingen, dat men tegen de schatting reclameeren kan, en verder zegt de Minister:

«Anders is het met de schattingen waartegen wordt opgekomen in adressen uit Groningen en elders. Daarin wordt gewezen op het verschil

tusschen de schatting; naar art. 2 der wet, van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende, en die van woningen geschat volgens art 4. En in sommige dier adressen worden voorbeelden vermeld van schatting volgens het eene en schatting volgens het andere artikel, terwijl daarbij zeer uiteenloopende middelen worden aan de hand gedaan om aan de beweerde misstanden te gemoet te komen.

«Voor bezwaren van dezen aard geeft de wet geen uitweg. Integendeel heeft zij bij het in den bekenden zin geamendeerd art. 2, voor de woningen tot hoeven behoorende eene andere wijze van schatting gewild dan voor de overige en een billijke verhouding beoogd in de wijze van schatting van beide categorieën, waardoor dan ook, volgens het Voorloopig Verslag, in verschillende deelen des lands bevredigende uitkomsten zijn verkregen. Mocht dit niet allerwege het geval blijken te zijn en, als gevolg daarvan, nevens bezwaren van anderen aard, belangrijk nadeel voor de inkomsten van plattelandsgemeenten zijn te voorzien, dan is hiertegen, naar het gevoelen van den ondergeteekende, voorloopig, d. i. vóór het tijdstip waarop door de hoofdcommissie verslag zal zijn uitgebracht van de uitkomsten der herziening, niets te doen. Eerst daarna kan de zaak worden overzien en zal het oogenblik zijn aangebroken om zoo noodig maatregelen te nemen ter tegemoetkoming aan de gerezen bezwaren."

Dat er in vele gedeelten des lands goede uitkomsten verkregen zijn, is mogelijk; maar in de brochure van den heer Verver kan men vinden, dat in Zuidholland, Friesland en Drenthe dergelijke misstanden aangetroffen worden; ook daar blijkt de wet volstrekt niet voldoende; maar in het bijzonder is dit het geval in de provincie Groningen.

Wat zegt de Minister nu verder, en daartegen heb ik bezwaar. Ten eerste, dat hij wil afwachten wat de hoofdcommissie voor de herziening zal rapporteeren.

Ik kan daarmede tot op zekere hoogte genoegen nemen, maar ik wil toch den Minister de illusie benemen, alsof door dat rapport de zaak gewijzigd — laat mij royaal zijn en zeggen *belangrijk* gewijzigd — zal worden. Dat is onmogelijk, want het ligt niet aan de *schatting*, maar aan de *wet*.

Ten slotte zegt de Minister evenwel in verband met het voorgaande in de Memorie van Beantwoording: «Bepaaldelijk zal bij gelegenheid van de behandeling van het volgens art. 36 in te dienen wetsontwerp, zijn te overwegen of, en, zoo ja, op welke wijze, aan bedoelde bezwaren moet worden te gemoet gekomen."

Dat laatste acht ik minder juist. Bij de behandeling van dit wetsontwerp zullen wij aan de zaak niets kunnen doen. De zaak behoort niet bij dit artikel maar bij de wet zelf. Alleen wetswijziging kan verbetering geven. De Minister zal bij nadere bestudeering van de quaestie zien, dat

het zoo duidelijk als 2 × 2 vier is, dat zonder verandering van de wet geen hulp kan aangebracht worden. In de afdeelingen zijn verschillende middelen aan de hand gedaan om het euvel te herstellen; ik zal die middelen niet nagaan en bespreken. Toch wil ik wel als mijn opinie te kennen geven, dat men zal moeten terugkomen tot het bedorven voorstel van den Minister Sprenger van Eyk: afscheiding van vóór- en van achterwoning. Daarin zat de fout. De heer Tydeman wilde indertijd wel het percentage verlagen, maar waarschuwde toch, dat door de wegneming van dat systeem de wet zou worden bedorven. Dit was goed gezien; men moet de woningen apart houden van de boerderijen die er achter staan. Dat zal wel eens in elkander loopen; en men zal wel eens genoodzaakt wezen er hier en daar een slag naar te slaan; dat dit niet zou kunnen, zou men mij eerst duidelijk moeten maken, voor ik het zou kunnen toegeven. Ieder is er van overtuigd, dat de wet moet gewijzigd worden, ook leden dezer Kamer die voorstanders waren van het amendement der Commissie van Rapporteurs, die dus tot aanneming van de wet hebben medegewerkt.

In de bijlagen van het adres zijn verschillende uitspraken van de heeren Zijlma, Willinge en Schepel te vinden, die in rond-Hollandsch (of het hoog- of laag-Nederlandsch is laat ik buiten spel, zij werden gebezigd in verkiezingstijden) zeggen, dat de wet eenvoudig onhoudbaar is.

De wet is een vergissing geweest. Het is zoo; men heeft die begaan onder zekeren drang en met de zucht om den landbouw te helpen; onder dien invloed werd ook het amendement aangenomen. Maar ten slotte is de wet zoo slecht uitgevallen, omdat men de draagkracht niet heeft beseft van hetgeen men aannam. De mannen die voor het amendement hebben gestemd, waren dupe eener vergissing, in 't bijzonder ook de heer van Dedem, die meende dat de voorgebouwen van een boerderij altijd afzonderlijk staan en afgescheiden van de andere gebouwen geschat kunnen worden. Maar hij en de Kamer hebben niet goed ingezien wat zij deden. Ik hoop dat de Minister krachtig zal willen medewerken om het euvel te verhelpen en de wet niet zal doen toepassen voor zij gewijzigd is. Men bedenke toch, dat de onbillijkheid zich niet alleen beperkt tot de Rijksbelasting, maar dat ook gemeenten en provinciën opcenten heffen; dat treft dus dubbel zwaar, omdat het mes van weerskanten snijdt.

Dat kan zoo niet langer en daarom vraag ik met vertrouwen om herziening van de wet. De fout moet zoo spoedig mogelijk worden hersteld en ik dring bij den Minister aan op de pertinente verklaring, dat hij de wet niet zal toepassen voor zij zal gewijzigd zijn.

Wanneer de Minister daarmede komt, dat is een zaak van de tweede orde. Er moet eerst een wetsontwerp komen om het percentage vast te stellen. Tusschen dien tijd en nu ligt speling genoeg om er een wets-

ontwerp voor in te dienen. En nu moeten eerst de belanghebbenden worden gerust gesteld. Wanneer de Minister zegt: het is mijn overtuiging dat er verandering moet komen, ik zal zorgen dat in ieder geval het nadeel worde weggenomen, dan worden de ingezetenen ten minste voor het oogenblik gerust gesteld, die nu in vreeze zitten, of zij zoo zullen worden geplukt, als de bedoeling schijnt te zijn van deze wet.

De heer Bos: Mijnheer de Voorzitter! In het tegenwoordige stadium van het debat zal ik met een enkel woord kunnen volstaan om datgene aan te bevelen wat in het breedvoerig betoog van den geachten afgevaardigde uit Appingedam reeds is gezegd over den onhoudbaren toestand die in het leven is geroepen door de wet van 2 Mei 1897. Het is inderdaad dringend noodig dat tot wetswijziging worde overgegaan en in de grieven worde voorzien, die inderdaad zeer ernstig zijn.

De geachte afgevaardigde uit Appingedam heeft verschillende voorbeelden aangehaald uit de provincie Groningen en ons deze in afbeeldingen voor oogen gesteld. Dit heeft inderdaad het groote voordeel dat men daardoor een overzicht krijgt, duidelijker dan door cijfers kan worden gegeven, van den toestand zooals die worden zal, en tevens dat de belangstelling in de provincie Groningen wordt versterkt. Wie weet of wij in het vervolg niet het omgekeerde zullen zien van datgene wat wij de vorige week zagen, toen een afgevaardigde uit het Noorden opkwam voor de belangen van Zuid-Limburg, en ook de afgevaardigden uit het Zuiden zullen opkomen voor de belangen van het Noorden.

Een nadeel heeft echter de wijze van handelen van den geachte afgevaardigde uit Appingedam, dat men daardoor allicht in den waan zou kunnen verkeeren, dat het hier een locaal belang gold, en dit is volstrekt niet het geval. Ik heb onderscheidene leden der Kamer gesproken, die mij medegedeeld hebben, dat dezelfde bezwaren zich voordoen in Noordholland, in verschillende deelen van Zuidholland, in het noorden van Friesland en in Drenthe. Deze bezwaren zijn inderdaad ernstig genoeg om tot verbetering te nopen.

Waarop ik nu de aandacht wensch te vestigen is dit, dat door de wet van 2 Mei 1897 de grondslag van een zakelijke belasting is weggenomen. De wet van 26 Mei 1870, die door den geachten afgevaardigden uit Appingedam is aangehaald, heeft een einde gemaakt aan een langdurigen strijd op het gebied van de grondbelasting en men mag zeggen dat daarin het beginsel is vastgelegd van het zakelijk karakter dat de grondbelasting in ons land zou dragen.

Daarbij is op den voorgrond gesteld, wat betreft die moeilijk te schatten gebouwen, welke tot landbouwhoeven behooren, dat vrijstelling van landbouwschuren en bergplaatsen zou gelden. De heer Schaper heeft er

reeds op gewezen dat deze bepaling later is vervallen; maar van de zijde der landbouwers, in het Noorden vooral, is op herstel reeds aangedrongen.

In 1897 is men nog veel verder afgeweken van wat een degelijke en deugdelijke grondslag voor een zakelijke belasting moest zijn. Om dat aan te toonen wensch ik even mede te deelen hetgeen mij is gebleken ten opzichte van de schattingen, die in het Noordeu hebben plaats gehad.

Men heeft daar deze moeilijkheid ondervonden, die ook elders zal zijn ontmoet, dat men had na te gaan waar een gebouw begint het karakter te krijgen van een gebouw tot een hoeve behoorende; wanneer bijv. een arbeiderswoning als zoodanig is te beschouwen en wanneer als een kleine boerderij. Die vragen zijn op zeer verschillende wijze opgelost.

Op sommige plaatsen heeft men gezegd, dat als de bewoner 4 à 5 H.A. bebouwt en daarop geregeld werkzaam is, zijn woning is te beschouwen als een boerderij en art. 2 dus daarop van toepassing is, in andere streken heeft men het karakter van een boerderij aan een gebouw toegekend, wanneer daarin maar een koe op stal stond. In Drenthe is men zelfs zoover gegaan de aanwezigheid van een paar schapen of geiten reeds als kenmerk van een boerderij te beschouwen. En nu krijgt men dezen toestand, dat indien men naast elkander heeft twee gelijke arbeiderswoningen, in een van welke een koe op stal staat en in de andere niet, de een beschouwd wordt als hoeve. Stel nu, dat de waarde van die woning is *f* 600, dan zal de belastbare opbrengst van de eerste zijn *f* 9, terwijl die van de andere woning misschien zal bedragen *f* 40. Dit is dus een zonderlinge toestand, waar degene die in meerderen welstand verkeert, in gunstiger toestand komt, terwijl daarvoor in den aard van het belastingvoorwerp geen reden is gelegen.

Maar dit niet alleen, wanneer de toestand verandert, wanneer de man zijn koe verliest, zal het gebouw volgens art. 7 van de wet op de grondbelasting van 26 Mei 1870, van bestemming veranderen en kan het niet meer als een hoeve, maar moet het als een woning worden beschouwd en zal dus de man, die armer is geworden, in het volgend jaar hooger worden aangeslagen.

Men gevoelt dat hier dus gekomen is een persoonlijk element in de belasting, die een zakelijke moet zijn, wat onmogelijk kan worden geduld, wanneer men niet op den duur tot de meest zonderlinge verhoudingen zal geraken.

Ik kom tot een ander punt.

Bij de schatting heeft men rekening moeten houden met de waarde van een gebouw, dat noodig is voor een bedrijf in den omvang, waarin dit door den bewoner van dit gebouw wordt uitgeoefend en nu is daarbij mede in aanmerking genomen de grond die bijgehuurd is; wat krijgt men daardoor in sommige gevallen? Dat een boer, die 40 H.A. in eigendom

heeft, maar er 20 bij heeft gehuurd, zijn gebouwde eigendommen hooger ziet schatten, omdat de waarde van een gebouw zooals dat noodig is voor een bedrijf, op 60 H.A. uitgeoefend, grooter is dan voor 40 H.A. Wanneer hij nu een volgend jaar geen grond bijhuurt, moet dan de belastbare opbrengst zijner gebouwen worden verminderd? De wet van 26 Mei 1870 voorziet daarin dan niet.

Ik zou door nog meerdere voorbeelden kunnen aantoonen, dat wij door deze bepalingen aan de grondbelasting haar zakelijk karakter ontnemen en daarop invloeden laten werken, die er vreemd aan behooren te blijven.

Het is niet mijn voornemen mij verder te verdiepen in de bijzonderheden van de schattingen die hebben plaats gehad, maar ik meen deze zaak dringend aan de aandacht van den Minister te moeten aanbevelen, omdat, indien de grondbelasting voor gebouwde eigendommen haar zakelijk karakter verliest, het niet mogelijk is ze langer tot grondslag te doen dienen van het hooge gebouw van provinciale en gemeente-opcenten, dat daarop in verschillende deelen des lands wordt opgericht.

Ik steun dus den aandrang tot wijziging der wet en wijs in dien zin op een adres van het hoofdbestuur der Groninger Maatschappij van landbouw en nijverheid, waarin wordt aangedrongen op terugkeer tot het stelsel van 26 Mei 1870. een stelsel waarbij de woning wordt geschat als woning, en de landbouwschuren en dergelijke gebouwen worden vrijgesteld, daar de waarde daarvan reeds is opgenomen in de taxatie van den grond.

Er is reeds door den geachten afgevaardigde uit Appingedam aan herinnerd, dat de ambtsvoorgangers van dezen Minister, de heeren Pierson en Sprenger van Eyk op dit punt inderdaad niet of slechts zeer ten deele zouden instemmen met hetgeen is geschied, vooral nu gebleken zijn de resultaten der taxatie.

Ik hoop van harte dat het *deze* Regeering zal gegeven worden de noodige verandering aan te brengen en wel zeer spoedig.

De heer van Dedem: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch een enkel woord te zeggen naar aanleiding van de rede van den geachten afgevaardigde uit Appingedam, den heer Schaper, die het deed voorkomen, alsof art. 2 der wet betreffende herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen alleen was tot stand gekomen om de boeren te propageeren. Hij noemde het een boerenquaestie en stelde het voor, alsof bij die gelegenheid de boeren zijn schadeloos gesteld voor het gemis van andere protectie, waarom zij te vergeefs hadden gevraagd. Dit is echter volkomen onjuist. Dat men in 1873 van de m. i. juiste bepalingen is afgeweken, namelijk dat men de woningen der boeren als gewone woonhuizen taxeerde, maar de landbouwschuren, bergplaatsen en stallen

vrijstelde, is voornamelijk hieraan te wijten, dat men aan den landbouwer misgunde dat zij vrij waren van de patentbelasting. De landbouw ging het destijds naar wensch en toch werd geen patent betaald, dat was de grief. Toen heeft men gezegd — dit is mij door toenmalige kamerleden gezegd — wij zullen ze bij de herziening van de gebouwde eigendommen wel knijpen en men heeft ze dan ook bij die gelegenheid geknepen; bijna zonder uitzondering zijn de gebouwen tot hoeven behoorende op een veel te hooge belastbare opbrengst geschat.

Ik verzeker den heer Schaper, dat ten gevolge der wet van 1873 sommige boerderijen, en misschien wel vele, aangeslagen zijn voor een belastbare opbrengst voor gebouwd, die hooger is dan de huur, die kan bedongen worden voor de geheele boerderij, gebouwd en ongebouwd te zamen Dit is een feit en dat daarin verbetering moest worden gebracht was zoo klaar als de dag en hetzelfde genootschap van nijverheid, waarop de heer Schaper zich heeft beroepen, heeft in zeer gemotiveerd adres, bij de behandeling der wet tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen, er op aangedrongen, dat wijziging moest worden gebracht in art. 2, zooals dit door de Regeering was voorgesteld. Indien het door de Regeering oorspronkelijk voorgestelde artikel ongewijzigd ware aangenomen, dan zou dit den toestand niet hebben verbeterd en in geen enkel opzicht verlichting van druk zijn teweeggebracht.

In het Voorloopig Verslag zijn verschillende recepten aan de hand gedaan om de kwaal te genezen. Dat het beste is gevolgd durf ik niet beweren, althans bij slot van rekening is gebleken dat aan de wet bezwaren kleven. Indien er niet zooveel moeilijkheden zouden ontstaan om de woonhuizen van de schuren te onderscheiden, omdat er in Overijssel en Gelderland vele woningen zijn waarvan het woonhuis met den stal één ruimte vormt, zoodat het moeilijk is het gedeelte voor bewoning bestemd afzonderlijk te taxeeren, zou de Commissie van Rapporteurs medegegaan zijn met het amendement van den heer Tydeman c. s.

Wat de taxatie in de provincie Groningen gehouden betreft, waaromtrent wij in het Voorloopig Verslag het volgende lezen: „Zoo had men vernomen dat in sommige schattingsdistricten de waarde van de landbouwhoeven berekend wordt door vermenigvuldiging van het aantal hectaren van den bij de bewoners in gebruik zijnden grond met een vast cijfer," komt het mij voor dat de commissie van taxatie buiten de wet is gegaan.

Ik ken de instructie die de Minister van Financiën aan de schatters der belastbare opbrengst van de gebouwde eigendommen heeft gegeven niet, maar geloof dat art. 2 niet zoo slecht is als de heeren meenen, doch dat dit artikel op sommige plaatsen geheel verkeerd is toegepast.

In het eerste lid van dat artikel lees ik: „De belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende wordt, voor zooveel zij

tot gebruik van hem die het bedrijf uitoefent, bestemd zijn, gesteld op een en een half percent van het bedrag, naar de gebruiken der streek noodig voor de stichting van woningen, bergplaatsen, stallen en werkplaatsen, voldoende voor de uitoefening van het bedrijf in zijn bestaanden omvang."

Bij het 1ste lid van art. 2 heeft men willen voorkomen, dat gebouwen die door splitsing van erven of hoeven, voor den daarbij gebleven grond, veel te groot zijn, te zwaar worden belast.

Het derde lid van dat artikel luidt: „Onder de bepalingen van dit artikel vallen de gebouwen of gedeelten van gebouwen welke, kennelijk dienende om te zamen met gronden, waarop landbouw, veeteelt, tuinbouw, boom- of bloembollenkweekerij wordt gedreven, gebruikt te worden, afgescheiden van die, geene of slechts geringe huur zouden kunnen opbrengen."

Volgens dit lid kan mijns inziens worden voorkomen, dat de belastbare opbrengst van gebouwen als hier bedoeld, al te laag worden gewaardeerd; maar nu spreekt het toch vanzelf dat zij niet lager moeten worden geschat dan de geringe huurwaarde, die men juist wil voorkomen, en dit schijnt volgens de opgegeven voorbeelden toen in Groningen te zijn geschied.

Zou een villa, waarop de heer Schaper wees, staande in de nabijheid van een arbeiderswoning, afgescheiden van den grond die er bij behoort, dan een lagere huurwaarde hebben dan die arbeiderswoning?

Dit is immers ondenkbaar; en wanneer aan die arbeiderswoning een veel hoogere huurwaarde is toegekend, dan heeft de schattingscommissie buiten de wet om getaxeerd.

De heer Schaper: Afgescheiden zijn ze er niet van; zij vormen één geheel met de boerderij.

De heer van Dedem: Ik beschouw dat »afgescheiden" in een ander verband dan de heer Schaper.

Er staat niet, afgescheiden van de gebouwen, maar afgescheiden van de gronden die er bij liggen, en ik geloof wel degelijk, dat aan die gebouwen geen lagere huurwaarde mag worden toegekend, dan zij hebben, afgescheiden van de gronden die er bij liggen. Als het 3de lid van art. 2 aldus was toegepast, dan zeg ik niet, dat alles goed zou zijn geloopen, maar dan zouden toch verkeerde schattingen als in Groningen zijn geschied niet hebben plaats gehad.

Het schijnt dat zich ook in andere gedeelten des lands hetzelfde heeft voorgedaan, maar ik geloof, dat als het artikel juist was opgevat en de schatters door goede instructiën waren voorgelicht geworden, ook met art. 2, zooals het thans luidt, goede resultaten zouden zijn verkregen.

Ik herinner nog aan de schatting van 1874. Toen zijn er zelfs schat-

tingen geschied in strijd met de bepalingen der wet en toen heeft men gereclameerd, maar geen recht gekregen, omdat hierdoor de regelmatige werking der wet zou zijn verhinderd.

Ik geloof, dat wanneer een wet niet in alle gevallen voorziet, zij toch nog wel door goede instructies van den Minister kan uitgevoerd worden, zonder dat het noodig is de wet te herzien.

Wanneer mocht blijken, dat er onjuiste schattingen zijn geschied, dan ligt dit hoofdzakelijk aan verkeerde toepassing van het eerste lid van art. 2, waaruit ten onrechte schijnt te zijn afgeleid, dat het getal hectaren, bij een hoeve behoorende met een vast cijfer moet worden vermenigvuldigd om de huurwaarde te krijgen.

Indien het noodig mocht zijn art. 2 door wetswijziging te verduidelijken, dan behoeft niet overal een nieuwe schatting plaats te hebben, doch alleen op die plaatsen, waar verkeerde uitkomsten zijn verkregen.

Ik wensch nog te constateeren, dat de uitkomsten der schatting op zeer vele plaatsen bevredigend zijn en dat in mijn omgeving in Overijssel eerder te hoog dan te laag is geschat.

De heer van Alphen: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal, trouwens naar mijn gewoonte, kort zijn, maar wil toch even het woord nemen, om gedeeltelijk te erkennen de dwalingen, die bij de uitvoering der wet van 1897 hebben plaats gehad, zooals door den heer Schaper in het breede is uiteengezet, en ten andere voorwaardelijk te steunen, hetgeen de heer van Dedem heeft gezegd, namelijk dat het misschien mogelijk kan zijn om alsnog door gewijzigde instructiën in sommige plaatsen de schattingen in orde te brengen.

Ik had de eer lid te zijn der Kamer, toen deze wet werd aangenomen en heb ook mijn deel gehad aan de aanneming van het amendement betreffende de schatting van gebouwen, die tot hoeven behooren.

Ik heb dit met groote gerustheid gedaan, omdat ik voorzag, dat dit althans voor de terreinen, waar ik bekend ben, goed zou werken en ik heb daarvan voldoening gehad. Als districts-voorzitter eener commissie voor de herziening der schatting van de ongebouwde eigendommen heb ik die zóó trachten te leiden dat, wanneer later een billijke huurwaarde aan de gebouwen werd toegekend, deze te zamen met de waarde voor de ongebouwde eigendommen gesteld, overeenkwam met de werkelijke pachtwaarde.

Ik heb mij toen niet vergist, want ik kan de heeren verzekeren, dat toen de schattingen in de omgeving mijner woonplaats ter visie hebben gelegen, deze volkomen goed bleken te zijn voor de gebouwen tot hoeven behoorende.

Het blijkt dus, dat ik met een zekere kennis van zaken was te werk gegaan bij de behandeling van het wetsontwerp.

Maar wat was de fout?

Wij zijn indertijd bezield geweest met de bedoeling de zaak zoo goed mogelijk te maken, maar ik geef toe dat, wanneer men van uit Groningerland en van waar ook, enkel zijn heil gezocht heeft in het beknibbelen van het percentage, men niet doelmatig gehandeld heeft. Men had moeten opzetten een gewijzigd stelsel in plaats van wat nu in de wet gelegd is, zoodat het voor de provincie Groningen en waar thans elders de zaak hapert, toepasselijk zou zijn en goed zou kunnen werken.

Men heeft dat niet gedaan, maar alleen getracht nog verder af te dingen. Daaraan heb ik niet medegedaan, omdat ik overtuigd was, dat voor zoover ik speciaal kon beoordeelen, de wet goed zou werken.

Nu is mijn eenig doel den Minister in overweging te geven toch vooral nu reeds op dit punt geen beslissend antwoord te geven, maar de zaak met al de aandacht die ze waard is en in dit geval broodnoodig heeft, nader te overwegen, hetzij dan dat men iets wat ik op zich zelf niet zeer loffelijk zou vinden — verschillende percentages voor de aanslagen naar de schattingen — zou moeten maken, zij het dat men nog eens overdoet wat verkeerd gedaan is en een andere instructie aan de commissiën geeft. Aldus zou men de zaak misschien in orde kunnen brengen, hoewel volkomen goed arrangeeren mij vrij wel onmogelijk schijnt.

Ik weet niet of de Minister het met mij eens is, maar ik meen, dat de grondbelasting in het geheel weinig reden van bestaan heeft nu de vermogensbelasting bestaat, want de grondeigendom wordt aldus twee malen belast. Maar het is niet anders; het Rijk kan niet de opbrengst der grondbelasting missen en de oude quaestie zal ik nu niet ophalen of zij grondrente dan wel belasting is. Daaromtrent heb ik mijn gevoelen, maar dat punt is niet aan de orde.

Nu spijt het mij dat de geachte zoo scherpzinnige voorzitter van de hoofdcommissie voor de gebouwde eigendommen, de heer Sprenger van Eyk, toen de moeilijkheden kwamen, zich van zijn post teruggetrokken heeft. Wat de aanleiding daartoe geweest is, of hij wellicht een middel wist dat de toenmalige Minister niet goedkeurde, of wat ook, ik weet het niet. Ik betreur het feit.

Ik eindig met deze zaak nogmaals den heer Minister in de meest ernstige overweging te geven.

De heer Zijlma: Ik heb met veel genoegen gehoord de woorden van de geachte afgevaardigden uit Appingedam en Winschoten, de heeren Bos en Schaper. Inzonderheid met de rede van den heer Schaper kan ik mij zoo goed vereenigen als slechts zelden het geval was. Ik had dan ook het woord niet gevraagd, indien er in deze rede niet iets geweest was dat mij onaangenaam getroffen heeft.

De heer Schaper erkende dat sommige leden die vroeger voor het amendement der Commissie van Rapporteurs gestemd hebben — waardoor de wet bedorven is — thans een ander gevoelen zijn toegedaan. Althans dat scheen zoo, na hun verklaringen, afgelegd, zooals hij daarbij tusschen twee haakjes opmerkte, «in den verkiezingstijd» onder andere ook door de heeren Schepel en Zijlma, die met name worden genoemd.

Ik had zoo iets van den heer Schaper niet verwacht, het werpt op mijn verklaring een vreemden schijn en die uitlating heeft mij dan ook zeer leed gedaan.

Over de wet zelf zal ik niet veel zeggen.

Het gebeurt vaak dat een aangeslagene klaagt over te hoogen aanslag en zich daarbij beroept op een ander die lager aangeslagen is.

Maar dat over een aanslag en corps, zooals nu bleek van de Maatschappij van Landbouw en Nijverheid in de provincie Groningen, welke nagenoeg geheel uit landbouwers bestaat geklaagd wordt als zijnde onrechtvaardig door de wet bevoordeeld, dat is iets wat in de annalen der belastinggeschiedenis zeker schaarsch wordt gevonden.

Dit is dan ook wel het beste bewijs dat de wet niet deugt en hoogst onbillijk is.

De groote fout komt hiervan dat men de schuren in 1870 heeft aangeslagen, en van dat stelsel niet geheel afgeweken is.

Dat is een groote onbillijkheid, want nu gaf dit toch voor de schuren een dubbelen aanslag.

Men heeft vergeten, dat de schuren reeds bij de ongebouwde eigendommen waren aangeslagen en die fout moet worden hersteld, Die fout was in het ontwerp van den Minister Sprenger van Eyk niet weggenomen, en is om daaraan tegemoet te komen door het amendement der Commissie van Rapporteurs nog zelfs verergerd.

De heer Harte van Tecklenburg, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! Verschillende sprekers hebben hier de wet tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen ter sprake gebracht. Het is een zeer gewichtig onderwerp. Onmiddellijk bij mijn optreden vond ik die quaestie mij voorgelegd. Tal van requesten uit onderscheidene deelen des lands, maar voornamelijk uit de provincie Groningen, waren tot den Minister van Financiën gericht, behelzende klachten over de werking van art. 2 dier wet, en door middel van illustraties en photographieën werd aangetoond, dat de toepassing van dat artikel zeer onbillijke gevolgen had. Ik wil dan ook volmondig verklaren, den indruk te hebben gekregen, dat deze zaak niet in orde is en dat wij vermoedelijk zullen moeten komen tot een wijziging der wet. Daarin ligt

dus de moeilijkheid niet, maar zij bestaat in de beantwoording der vraag, hoe wij er toe moeten komen en wat er gedaan behoort te worden. Men mag niet uit het oog verliezen, dat art. 2 niet is tot stand gekomen op initiatief der Regeering, maar op initiatief van de Kamer.

Men mag ook niet vergeten, dat terwijl door de toepassing van dat artikel de belangen van zekere categorieën van personen geschaad worden — ik neem aan, dat dit het geval is, ofschoon ik mij voorloopig liever van een bepaalde uitspraak onthoud — daartegenover weder andere categorieën staan, die uit deze toepassing voordeel trekken. Deze omstandigheid in verband met het reeds vermelde feit, dat de regeling op initiatief van de Kamer en niet van de Regeering, is tot stand gekomen, maakt de oplossing van het vraagstuk tot een zeer moeilijke.

Wat behoort nu gedaan te worden? Ik geloof dat voorloopig door de Regeering *niets* kan worden gedaan. De hoofdcommissie is op dit oogenblik nog bezig met de herschattingen en vóór den afloop daarvan mag de Regeering, dunkt mij, ten deze niet ingrijpen. De herschattingen moeten eerst afloopen, daarna zal die hoofdcommissie verslag uitbrengen. Nu moge de geachte afgevaardigde, de heer Schaper zeggen, dat dit verslag niet veel nieuws zal behelzen, het zal niettemin geraden zijn het uitbrengen daarvan af te wachten. In elk geval zullen daarin veel feitelijke gegevens voorkomen, en aangezien de verschillende adressen door den Minister van Financiën aan de hoofdcommissie zijn toegezonden, zal deze vermoedelijk ook over de daarin behandelde zaak haar oordeel mededeelen. En waar die commissie is saamgesteld uit deskundige mannen, die zelven de bestreden wet in honderde gevallen hebben toegepast, mag men verwachten, dat, indien er een solutie in deze mocht bestaan, zij ook door haar zal worden aangeven; althans dat waardevolle gegevens zullen worden verstrekt, die tot oplossing van de moeilijkheid, zoo die mogelijk is, zullen kunnen leiden.

Ik geloof daarom dat men op dit oogenblik inderdaad het best doet met rustig af te wachten, en zulks vooral in verband met de omstandigheid, dat de toepassing van de wet niet zal kunnen plaats vinden zonder dat de Kamer nog een woord heeft meegesproken, Dit kan, dunkt mij tot geruststelling leiden.

Nu meen ik, dat de Regeering het correctst handelt met zich strikt te houden aan de bepaling van de wet. Artikel 36 verplicht haar, binnen zekeren termijn, na afloop der herziening, tot de indiening van een wet.

Welnu, bij die gelegenheid zal de Kamer volkomen duidelijk van haar gevoelen kunnen doen blijken. Er is voor de Regeering ten deze alles aan gelegen dat de Kamer zelf van haar gevoelen blijk geve; de Kamer die, zoo er een schuldige is, als zoodanig moet worden beschouwd, omdat zij

dat artikel bij amendement in de wet heeft gebracht, en dat dus strikt genomen door haar toedoen deze bezwaren zijn ontstaan. Men begrijpe mij goed, ik breng hier geen verwijt in het midden, maar constateer alleen feiten. Welnu, de Regeering zou het meest gedekt zijn wanneer juist van de zijde der Kamer een votum werd gegeven, waaruit bleek dat verandering op dit punt noodzakelijk is. Ik geloof daarom dat de houding in de memorie van Antwoord door de Regeering aangenomen gerechtvaardigd is, als zijnde in overeenstemming met de wet en tevens het meest geschikt om een oplossing der moeilijkheid te bevorderen.

Intusschen bestaat er alle reden om de ongerustheid, op welker bestaan vooral in het Noorden des lands, meer dan een der geachte sprekers heeft gewezen, zooveel mogelijk te kalmeeren.

Men kan er zeker van zijn, dat de toepassing van het gevreesde wetsartikel niet zal plaats hebben, voordat de Kamer in die aangelegenheid heeft kunnen ingrijpen, al ware het alleen maar bij de behandeling van de door art. 36 voorgeschreven wet, die in elk geval aan de toepassing van het geïncrimineerde art. 2 zou moeten voorafgaan.

De heer Schaper: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het mij vergund is om nog in het kort te antwoorden op datgene wat de Minister heeft gezegd, dan wensch ik dit toch ook even te doen op datgene wat door anderen, en in het bijzonder door de heeren van Dedem en Zijlma, is aangevoerd.

De heer van Dedem ontkent dat de boeren door deze wet worden geprotegeerd.

Ik heb geen reden om daarover — na wat de heer van Dedem verder heeft gezegd — nu hier te gaan twisten; mij dunkt dat wij dit punt kunnen laten rusten. Ik blijf mijn standpunt handhaven, hoewel ik volkomen het recht van den heer van Dedem erken om mijn meening te betwisten. Mij komt deze zaak van ondergeschikt belang voor.

De heer van Dedem zegt thans, dat hij deze zaak volstrekt niet van ondergeschikt belang acht; doch daarover wil ik thans niet spreken; niet omdat ik door zijne argumenten overstelpt ben, maar nu hij zelf erkent, dat de boeren door de wet van 1870 geknepen waren, zoodat een volgende wet hen moest ontlasten, kan ik mij hierbij bepalen . . . . .

De heer van Dedem: Het goldt hier recht te doen.

De heer Schaper: Volgens de heer van Dedem is dat recht doen, mij komt het voor, dat hier van bevoorrechting sprake is. Volgens de boeren zelf is dit trouwens ook het geval.

Maar wat doet het er toe of wij dit al breedvoerig bespreken; de zaak is eenvoudig deze, dat het grootste gedeelte van de Kamer zich vergist heeft en niet heeft kunnen denken, dat het amendement deze gevolgen zou hebben.

Het verheugt mij dat de heer van Dedem ook betwijfelt, of hier de beste weg gevolgd is; zoodanige verklaring geeft het beste bewijs, dat de zaak inderdaad niet goed geregeld is. Nu zegt de heer van Dedem wel, dat de schuur soms niet van de woning kan gescheiden worden, omdat als het ware de boer ook in de schuur woont. Ik weet dat dit in sommige gedeelten van Gelderland en Overijssel, waar men bij voorbeeld de oud-Saksische boerderijen vindt, die ik veel bezocht heb, het geval is; maar het komt mij toch voor, dat er wel een scheiding is te maken tusschen de bergplaats voor het landbouwbedrijf en de eigenlijke woning, en dat anders voor sommige plaatsen bij uitzondering eenigszins anders zou kunnen worden geschat; doch dat laatste weet ik niet en voor de overgroote meerderheid acht ik scheiding wel mogelijk.

Nu zegt de heer van Dedem dat de taxatie in het Noorden verkeerdelijk is geschied en dat uitdrukkelijk in het artikel staat, dat afscheiding moet worden betracht tusschen woning en bedrijf, of zooals in art. 2 staat: «Onder de bepalingen van dit artikel vallen de gebouwen, of gedeelten van gebouwen, welke, kennelijk dienende om te zamen met gronden, waarop landbouw, veeteelt, tuinbouw, boom- of bloembollenkweekerij wordt gedreven, gebruikt te worden, afgescheiden van die gronden, geen of slechts geringe huur zouden kunnen opbrengen.»

Dit artikel nu is in elk geval niet duidelijk. Door schatters is mij verzekerd, dat zij volgens de wet niet anders konden schatten dan zij deden. En de heeren Bastert en Tydeman hebben immers reeds voorspeld gedurende de behandeling van de wet, dat dit er van komen zou. Men kan dus nu de zaak niet redden met een zekere uitlegging van de uitdrukking «afgescheiden.» De eerste alinea is duidelijk genoeg: «De belastbare opbrengst van gebouwde eigendommen tot hoeven behoorende, wordt, voor zooveel *zij tot gebruik van hem die het bedrijf uitoefent, bestemd zijn*, gesteld op een en half percent van het bedrag enz.» Er staat dus niet: waar het bedrijf wordt uitgeoefend, maar wat in het algemeen *bestemd* is voor den gebruiker, dus ook de woning. Waar nu de heer van Dedem zelf erkent, dat er verandering moet komen, zullen wij overigens daarover niet verder behoeven te spreken.

Ook de heer van Alphen geeft dit toe, maar meent dat de zaak wel in orde te krijgen zou zijn door straks een wisselend percentage voor de verschillende heffingen te stellen. Dit lijkt mij verkeerd toe. Men zou dan voor het geheele land tabellen moeten vaststellen, maar ik vrees dat het hiermede niet te redden zou zijn.

De heer Zijlma heeft mij verkeerd begrepen. Het is niet bij mij opgekomen om te willen insinueeren, dat door die heeren maar aldus gesproken is om de kiezers gunstig te stemmen, Dit is maar een onschuldige zinspeling, men kan zeggen, een aardigheid geweest; volstrekt geen verdachtmaking.

Ten aanzien van den Minister kan ik kort zijn. De Minister heeft toegegeven dat hem de zaak niet in orde voorkomt en «vermoedelijk wijziging» der wet zal moeten plaats hebben.

Maar alvorens verder te gaan wil hij — en daarop slaat zeker de reserve, gelegen in het woord «vermoedelijk» — de officieele cijfers voor zich zien om zich ten deze te kunnen overtuigen en zich te kunnen beraden over wijze, waarop het euvel moet worden hersteld. Dit is zijn recht; maar dat de Minister de verantwoordelijkheid wil schuiven op de Kamer en het initiatief van haar schijnt te willen laten komen, dit schijnt mij niet zuiver constitutioneel. De toenmalige Minister heeft het amendement aanvaard. Hij heeft het amendement niet onaannemelijk verklaard, zooals hij dat had kunnen doen en ook heeft gedaan met het toen ook ingetrokken sub-amendement-Schepel, en draagt dus de verantwoordelijkheid; en de Minister heeft dan ook, wat voor de hand ligt, in de Eerste Kamer het ontwerp verdedigd. Derhalve is de Regeering evengoed verantwoordelijk voor dat artikel als de Kamer; waar de Kamer moreel verantwoordelijk is, is de Minister dit bovendien formeel. En bovendien is de tegenwoordige Minister van Financiën ook persoonlijk verantwoordelijk omdat hij als lid der Kamer vóór het amendement heeft gestemd en derhalve ook persoonlijk schuld draagt aan het tot stand komen van het gewraakte artikel.

Nu gaat het niet aan om tot de Kamer te zeggen: gij krijgt een ontwerp op grond van art. 36 en de Kamer heeft het dus in haar macht om de wet niet te doen toepassen.

Dat is echter een zeer gevaarlijke weg. Wanneer het ontwerp voor dat artikel bij de Kamer komt, kunnen er b.v. zijn die meenen, dat nu alleen de vaststelling van het percentage aan de orde is; dat door de Regeering of door initiatief van Kamerleden bijv. bij wijze van motie altijd nog wel op wijziging van de wet aangestuurd kan worden en dat men dus eerst dat ontwerp maar eens moet aannemen. Wij doen verkeerd, alles op deze laatste kaart te zetten.

Het heeft geen zin om eerst op dat art. 36 te wachten; wetswijziging moet vooraf gebeuren. En nu de Minister zelf heeft gezegd, dat hem de zaak niet goed in orde schijnt, nu geloof ik ook dat wij van *hem* mogen verwachten een herziening van de wet. Waar aan den Minister door den heer van Alphen den raad is gegeven, om niet onmiddellijk een beslissing te nemen; daar valt daartegen zeker niets te zeggen ten

opzichte van de *wijze* waarop het euvel wordt weggenomen. Anders staat het met de noodzakelijkheid der wijziging zelf. Waar de Minister eenmaal *a* heeft gezegd, hoop ik, dat hij ook spoedig *b* zal zeggen, zoodra hij het verslag der hoofdcommissie zal hebben bestudeerd.

Ik zal het hierbij laten, ofschoon ik nog wel iets zou kunnen zeggen naar aanleiding van hetgeen de heer van Dedem in het midden heeft gebracht. Maar waar ik op het oog heb, dat door dien geachten afgevaardigde niet is wederlegd wat door den heer Bos is gezegd, zal ik het liever aan den heer Bos overlaten om den heer van Dedem al of niet op het gebrek in zijn argumentatie te wijzen.

De heer Tydeman: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het woord niet hebben gevraagd, indien ik daartoe niet was uitgelokt door het antwoord van den Minister; doch ook ik kan nu kort zijn, vooral na de laatste woorden van den heer Schaper, met wien ik mij in dit opzicht kan vereenigen.

Ik zal over de moeilijkheden waarin wij thans ten aanzien van de herziening voor de gebouwde eigendommen verkeeren, niet uitweiden; mijn gevoelen is bekend, vanouds bekend zelfs, ik meen te mogen zeggen dat ik de moeilijkheid heb voorzien. Doch nu komt het aan op de vraag: hoe zal de correctie aangebracht worden? Dat is een moeilijke vraag, en ik wil ook niet, dat de Regeering zich daarover dadelijk zal uitspreken of nu een bindende verklaring zal afleggen. Ik billijk het volkomen dat de Regeering eerst het verslag der hoofdcommissie en het einde van de schatting zelf wil afwachten.

Doch er is daarbij een bedenkelijke opvatting van de Regeeringstafel uitgesproken.

Zooals reeds door den heer Schaper is opgemerkt, schijnt er bij den Minister een streven te zijn om in deze de leiding over te brengen bij de Kamer. Dit nu kan en mag niet gebeuren. Het standpunt, dat de Kamer hier de schuldige zou zijn, kan mijns inziens buiten discussie blijven, gesteld ook het ware aldus, maar het is onmogelijk, dat in een zaak als deze, de correctie kan uitgaan van de Kamer of van haar initiatief afhankelijk kan zijn.

De Minister heeft gezegd: de Kamer heeft in art. 36 een middel in de hand en de gelegenheid om van haar gevoelen en inzicht te doen blijken. De gelegenheid misschien, Mijnheer de Voorzitter, een middel ook, ja, maar m. i. een zeer slecht en afkeurenswaardig middel. Maar afgescheiden van de vraag, welk middel aan de hand gedaan zou kunnen worden — en hoewel ik daaromtrent wel een opinie heb, — in een zaak, die zoo diep ingrijpt, waarbij ook de belangen van de schatkist zoo veelzijdig zijn betrokken, moet het initiatief, het voorstel uitgaan van de

Regeering. Alleen deze heeft de middelen en het vereischte overzicht over den toestand, om ten deze het juiste standpunt in te nemen. De groote moeilijkheid in deze aangelegenheid, die bij dit debat ook duidelijk is in het licht gekomen, is, dat de toestanden voor verschillende deelen des lands een geheel ander aanzien hebben.

In die omstandigheden beschikt alleen de Regeering over de noodige middelen, om in een algemeene wet een betere regeling tot stand te brengen. Ik wenschte dit nog eens te doen uitkomen. Waar de Regeering erkent, dat de zaak niet in orde is, waar dit wordt toegegeven door hen, die zelf in het systeem van de wet-Sprenger van Eyk de gewraakte wijziging hebben gebracht, en eveneens door hen in wier streek de toepassing der wet geen nadeelige gevolgen zal hebben, zooals dit door den geachte afgevaardigde, den heer van Alphen, is medegedeeld, die ook van meening is dat de wet zoo niet blijven kan, daar behoeft er, dunkt mij, door de Regeering niet een nieuw votum van de Kamer te worden afgewacht, om de noodzakelijkheid aan te toonen, dat er correctie noodig is. Maar de aanwijzing hoe dit zal moeten geschieden over te brengen op de schouders van de Kamer gaat, dunkt mij, niet aan.

De heer Harte van Tecklenburg, *Minister van Financiën:* Mijnheer de Voorzitter! Beide geachte afgevaardigden, die zoo even het woord voerden, schijnen van de meening uit te gaan, dat ik in deze zaak het initiatief zou willen genomen zien door de Kamer. Dit was echter volstrekt mijn bedoeling niet. Ik bedoelde, dat het aangenaam ware, liefst door een votum, in dezen of genen vorm, het bewijs te ontvangen, dat in deze Kamer voor een eventueele wetswijziging krachtige steun zou worden gevonden. Men moet namelijk de eigenaardige moeilijkheden niet vergeten die zich in het geval voordoen, want het geldt hier de wijziging van wettig tot stand gekomen bepalingen, die gedeeltelijk reeds in toepassing zijn gebracht, terwijl zij deel uitmaken van een wet die tevens voorschriften bevat aangaande de wijze en het tijdstip waarop die bepalingen volledigen invloed zullen gaan uitoefenen op het practische leven. Intusschen wordt wetswijziging gevraagd.

Nu valt het niet te ontkennen dat zich bij de aanvankelijke toepassing van bedoeld artikel 2 verschijnselen hebben voorgedaan, die tegen een definitieve tenuitvoerlegging waarschuwen, maar aan den anderen kant is evenmin te ontkennen, dat de gewraakte bepaling aan andere categoriën van personen voordeelen heeft toegedacht, die bij de wetswijziging zouden verdwijnen, hetgeen weder tot gevolg kan bebben, dat er klachten worden aangeheven over beweerde schending van zoogenaamde „verkregen rechten."

Zonder voorbehoud kan ik echter toezeggen mijn volle attentie te zullen blijven wijden aan deze zaak, ofschoon ik moet erkennen, dat het een

van de lastigste zaken is, welke mij ter beslissing zijn voorgelegd; want de mogelijkheid bestaat, dat men, trachtende te gemoet te komen aan de geopperde bezwaren, eo ipso andere bezwaren zou doen ontstaan.

Intusschen, er is mij niet gevraagd op dit oogenblik een bepaalde decisie te nemen, wat ik trouwens ook niet zou kunnen. Ik bepaal mij daarom tot het geven van de verzekering, dat deze zaak door mij in ernstige overweging zal worden gehouden.

BERAADSLAGING OVER DE VIDE AFDEELING.

(Kosten van administratie van het zegel, de registratie, de successie, de hypotheken en het kadaster, de vermogensbelasting, de Staatsloterij, de domeinen onder beheer van het Departement van Financiën, het geldelijk beheer der groote wegen, vaarten en veren en der visscherijen op de Schelde en Zeeuwsche Stroomen.)

De heer van der Zwaag: Ik heb iets te zeggen over de positie van sommige rijksklerken bij het kadaster en de hypotheekkantoren.

Het vorige jaar reeds heb ik dit punt ter sprake gebracht en ik kan dus kort zijn.

Er zijn onder die rijksklerken personen, die in zooverre rijksklerken zijn dat ze wel beloond worden met Rijksgeld, maar door middel van de hypotheekbewaarders. Onder deze bedoelde klerken zijn er die *f* 450 verdienen, ofschoon ze hetzelfde werk moeten doen als de andere rijksklerken, wier positie om de tien jaren althans iets verbeterd wordt.

Zoo is ook dit jaar in den toestand van enkele van die rijksklerken eenige verbetering gekomen, waartoe een som van *f* 7000 uitgetrokken was; doch een 40tal — geen groot aantal dus — zullen daarvan niet profiteeren. Dezen nu vragen dat ook hun toestand eenigszins verbeterd en dat die toestand, die nu abnormaal is, geregeld worde, opdat ook voor hen geregelde opklimming tot een eenigszins voldoend salaris mogelijk zij.

Ik zal een staaltje mededeelen, hoe het bij dezen ongeregelden toestand soms toegaat. Er is bij voorbeeld iemand, die meer dan 30 jaren oud is, die reeds 13 à 14 jaren in Rijksdienst heeft doorgebracht en die somtijds wordt geroepen om de functies waar te nemen van iemand, die met verlof is en een salaris van *f* 2200 tot *f* 2700 geniet — deze man, ik herhaal het, reeds meer dan 30 jaren oud, blijkbaar geschikt geacht voor alle voorkomende werkzaamheden, ontvangt slechts een salaris van *f* 600.

Ik beveel deze categorie van ambtenaren dus nogmaals, of laat ik liever zeggen, voor de eerste maal bij *dezen* Minister, in zijn aandacht aan.

De heer Harte van Tecklenburg, *Minister van Financiën:* Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde uit Schoterland, de heer van der Zwaag, heeft gesproken over rijksklerken, maar ik betwijfel zeer of de personen die hij bedoelde, wel eigenlijke rijksklerken zijn.

Hij noemde ze zoo, maar de nadere omschrijving, die door hem gegeven werd, doet mij vermoeden, dat hij hier bedoeld heeft de gewone klerken. Deze geheele zaak is tamelijk ingewikkeld. Er zijn vele soorten van klerken. Zij vervallen in twee groote hoofdgroepen, de rijks- en de gewone klerken. Maar ook hier heeft men weder verschillende categorieën te onderscheiden. Men heeft klerken van beide soorten zoowel bij de directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, als bij de registratie, die weder onderverdeeld zijn in klerken ter directie, ter inspectie en ontvangers klerken. Voorts heeft men rijks- en gewone klerken bij de hypotheekkantoren, die weder gesplitst worden in hypotheek- en kadasterklerken en eindelijk heeft men nog klerken bij de Staatsloterij. Al de klerken verkeeren in onderling verschillende omstandigheden.

Aangenomen dat de geachte afgevaardigde heeft gesproken over de gewone klerken, dan komt zijn aandrang hier op neder, dat dezen zullen worden opgenomen onder de eigenlijke rijksklerken.

Ik heb geen gelegenheid gehad, wijl deze zaak niet in de gewisselde stukken was ter sprake gebracht, om dit onderwerp geheel te doorgronden, maar ik heb er toch voldoende kennis mede gemaakt om te kunnen verzekeren, dat de bezwaren tegen vervulling van het verlangen van den geachten afgevaardigde geenszins onbeteekenend zijn. Immers, wij hebben hier te doen met de gewone klerken op de kantoren van de hypotheekbewaarders, terwijl de hypotheekbewaarders zelven zeer geringe traktementen van den Staat ontvangen. De hypotheekbewaarders te Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage ontvangen zelfs niets, zij vinden hun belooning in de door het publiek te betalen vergoeding voor de van hen gevraagde en door hen verrichte hypothecaire werkzaamheden.

Ik herhaal, de zaak is in de stukken niet ter sprake gebracht, en ik zou haar dus kunnen laten rusten. Toch wil ik den geachten afgevaardigde dienaangaande een toezegging doen, n.l. te zullen overwegen of het geval van de rijksklerken niet kan worden uitgebreid in verband met de vaststelling van een normaal getal rijksklerken op elk hypotheekkantoor. Ter voorkoming van misverstand voeg ik hier echter dadelijk bij, dat dit niet medebrengt de verheffing van alle gewone klerken op de hypotheekkantoren tot rijksklerken. Dit toch zou reeds afstuiten op de omstandigheid, dat er in de verschillende gedeelten van het jaar groot verschil bestaat in de hoeveelheid te verrichten werkzaamheden, waaruit voortvloeit groote afwisseling van tijdelijke behoefte aan hulppersoneel op de afzonderlijke kantoren.

De heer Smeenge: Mijnheer de Voorzitter! Slechts enkele opmerkingen naar aanleiding van het antwoord des Ministers op hetgeen in het Voorloopig Verslag in het midden werd gebracht omtrent de regeling der traktementen van de teekenaars van het kadaster.

De Minister zegt daarvan: «Bij de in 1898 ontworpen regeling van de traktementen der teekenaars van het kadaster is rekening gehouden met de regeling van de traktementen der overige ambtenaren van het kadaster."

Nu wil ik toch doen opmerken, dat de regeling der traktementen van de teekenaars is vooraf gegaan aan die van een groote categorie der bedoelde ambtenaren, zoodat het al heel moeilijk gaat zich daarop te beroepen.

Mijn hoofdgrief is evenwel, dat nu het maximum traktement is gesteld op *f* 1500, dit niet door alle in dienst zijnden kan worden bereikt, in elk geval, dat daarvan de vruchten bij het pensioen niet kunnen worden genoten.

Men gaat bij deze regeling immers uit, dat de teekenaars gewoonlijk in dienst treden op 20-jarigen leeftijd, het maximum na 36 jaren bereikende, dus gemiddeld op 56-jarigen leeftijd de hoogste sport bereiken.

Maar hoe moet het nu gaan met hen, die aanvankelijk op veel hooger leeftijd in dienst traden, op het oogenblik dat dit dienstvak werd ingericht? Velen waren toen immers reeds ouder, vandaar dat men, in het Voorloopig Verslag hierop wijzende, vroeg de verhooging om de vier jaar door een om de drie jaren te vervangen.

Nu komt daarbij, dat deze menschen reeds op betrekkelijk jeugdigen leeftijd, veel jonger dan anderen, den dienst moeten verlaten, omdat hun door het fijne teekenwerk, dat dagelijks terugkomt, het gezicht reeds vroeg begeeft.

Voor die menschen is het dus veel waard, met het oog op hun pensioen, het maximum traktement te kunnen bereiken; kunnen zij dat pas op den leeftijd van 60 jaar, dan moeten zij nog 5 jaar in dienst blijven om het verhoogde pensioen te genieten. Van de 42 door mij bedoelde personen zal dan ook wellicht niemand het maximum-pensioen bereiken.

Het is om die reden, dat het mij leed heeft gedaan, dat de Minister aan het slot van zijn antwoord te kennen geeft, dat hij geen aanleiding vindt om in dezen iets te doen. Meer nog betreur ik het daarvoor aangevoerde motief «dat zij, toen zij werden aangesteld, niet het minste vooruitzicht hadden ooit Rijksambtenaar te zullen worden."

Die menschen, Mijnheer de Voorzitter, waren vroeger geen ambtenaar, maar verrichtten toch hetzelfde werk voor den Staat. Nu heeft de Staat begrepen, dat 's Rijks belang medebrengt de menschen tot Rijksambtenaren te maken en een goed salaris te geven; gaat het nu aan te zeggen: omdat wij er vroeger niet op gerekend hebben «behoeft het voor dezen niet." Nu men voor de jongere ambtenaren een billijker regeling is gaan

maken, zal men de ouderen, die men als de vaders van het korps kan aanmerken, niet mogen uitsluiten. Wanneer nu voor die 42 ouderen wordt overgegaan tot de wijziging in het Voorloopig Verslag aangegeven, namelijk dat men de verhooging van *f* 100 niet om de 4 maar om de 3 jaren zou toekennen, dan geloof ik dat de zaak geregeld zou zijn.

Niet voor het korps als zoodanig neem ik het op, want daarvoor kan de regeling niet anders dan vrij billijk worden erkend, maar ik neem het op voor hen die het langst hebben gediend en die men op het oogenblik afwijst, terwijl men zelf erkent, dat zij groote diensten aan den Staat hebben bewezen. Ik verzoek den Minister nogmaals ernstig te overwegen of ten deze niet een milder toestand kan en moet worden in het leven geroepen.

De heer Harte van Tecklenburg, ***Minister van Financiën:*** Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad, de gronden in de Memorie van Antwoord ontwikkeld moeten ook den geachten afgevaardigde doen inzien, dat er geen reden is deze ambtenaren als zoo bijzonder beklagenswaardig voor te stellen; zij hebben verkregen wat zij in vroeger jaren hebben gewenscht, en dat verre overtreft, het hoogste wat zij bij hun oorspronkelijke aanstelling in uitzicht hadden.

Ik moet daarom ten deze bij mijn afwijzende houding volharden.

De heer Smeenge: Mijnheer de Voorzitter! Men zou uit 's Minister woorden kunnen afleiden, dat hij nu bepaald afwijst er nog eens over te denken. Ik doe dat niet. Ik heb duidelijk aangetoond, dat het in de Memorie van Antwoord gegeven motief niet juist is en dat men daarom niet kan volstaan met eenvoudig te zeggen: ik blijf er bij en zal niets aan de zaak doen.

Dat de Minister zich niet dadelijk bereid verklaart het te zullen veranderen vind ik verklaarbaar; dat hij thans niet met mij medegaat kan ik billijken, niet dat hij alles zou afwijzen.

Indien men zelf een regeling voor het vervolg in het leven roept, om een goeden toestand te krijgen, dan gaat het niet aan de menschen, die den Staat groote diensten hebben bewezen vóór die regeling er was, niet te geven wat hun toekomt, vooral met het oog op het pensioen, dat zij naderhand kunnen ontvangen en nu voor velen nog betrekkelijk klein zal zijn.

Traktementsregeling der Landmeters.

VII^{de} Hoofdstuk B der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902.

Memorie van Antwoord.

In bovenaangehaalde Memorie van Antwoord wordt bij *Art. 38 litt. q.* vermeld, dat de landmeters van het kadaster gemiddeld op 23-jarigen leeftijd landmeter worden en dus gemiddeld op 53-jarigen leeftijd het maximum-traktement hebben bereikt. [1])

Deze opgave berust op eene vergissing, althans voor de landmeters aangesteld vóór *1 Januari 1896.*

De indertijd door het Comité voor de traktementsregeling aan den Minister overgelegde berekeningen wijzen n.l. uit, dat:

„Een landmeter in zijn eerste dienstjaar gemiddeld 25 jaar oud is."

Het maximum-traktement wordt dus door ongeveer het *geheele* tegenwoordig in dienst zijnde corps landmeters bereikt op *gemiddeld 55-jarigen leeftijd.*

ZUTFEN. DE H.

---

[1]) Zie bldz. 38 dezer Aflevering.

Kadastrale Aphorismen.

IV.

In het ernstig beoefenen der praktische en theoretische landmeetkunde schuilt opvoedende kracht; het is de bezigheid bij uitnemendheid die kleinzieligheid bant en tot nadenken opwekt.

Bij elke kadastraal-landmeetkundige operatie van eenigen omvang op Nederlandschen bodem, staan talrijke vijanden gereed, om den landmeetkundige het naderen der absolute juistheid te beletten.

De eenige te behalen lauwer bij landmeetkundigen arbeid is: het verkrijgen van een groep cijfers waardoor de waarheid zoo nauw mogelijk is ingesloten.

Om dien lauwer te kunnen bemachtigen moet de landmeetkundige kunnen beschikken — behalve over nauwkeurige instrumenten, praktische ervaring en theoretische kennis — over een voor vermoeienissen getraind lichaam en . . . over een ontwikkeld eerlijkheidsgevoel.

De tentoongespreide energie om bij landmeetkundige werkzaamheden een zoo juist mogelijk resultaat te verkrijgen, kan dienst doen als graadmeter ter beoordeeling der moraliteit van den beoefenaar.

Landmeetkundige arbeid kan alleen dan wetenschappelijken arbeid worden genoemd, als op de verkregen resultaten de leer der toevallige fouten kan worden toegepast.

Meten is: „benaderen".

J. Eekhof.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

A. Baule. Prof. Dr. *Lehrbuch der Vermessungskunde.* Zweite erweiterte und umgearbeitete Auflage. Mit 280 Figuren im Text. Leipzig und Berlin 1901. Druck und Verlag von B. G. Teubner. Preis 9 Mark.

Aan de eerste uitgave van dit werk die in de bibliotheek onzer Vereeniging voorkomt, werd door de leden zooveel belangstellende aandacht geschonken, dat zij ongetwijfeld met instemming zullen vernemen, dat door aanschaffing ten behoeve onzer boekerij de gelegenheid voor hen openstaat, om ook met den nieuwen druk kennis te maken.

Die Königlich Preussische Landestriangulation. Hauptdreiecke. Elfter Theil. A. Das pfälzische Dreiecksnetz. *B.* Die Elsass-Lothringische Dreieckskette und das Basisnetz bei Oberhergheim. *C.* Der französische Anschluss. Gemessen und bearbeitet von der trigonometrischen Abtheilung der Landesaufnahme. Mit einem Anhang, 12 Skizzen, einer Uebersichtstafel und einem Uebersichtsblatt. Elegant kartonirt. 4°. 268 S. Berlin 1901. Im Selbstverlag. Zu beziehen durch die Hofbuchhandlung von Mittler & Sohn. Kochstrasse. 68/71.

Met dit elfde deel is het werk: «Die Königlich Preussische Landestriangulation, Hauptdreiecke", voltooid.

Daarmede is een arbeid, die in 1832 werd begonnen en waaraan de namen: Bessel, Baeyer, von Morozowicz, Schreiber, Morsbach en von Schmidt onverbreekbaar verbonden zijn, ten einde gebracht.

De werkzaamheden waarvan de resultaten thans worden openbaar gemaakt, zijn uitgevoerd in de jaren 1876—77 en 1896—99; de driehoeksmeting van het Rijksland stamt uit de periode 1876—77, zij bleef voorloopig buiten eenig verband met de in die dagen over Pruisen van het oosten naar het westen voortschrijdende primaire

driehoeksmeting, wijl deze laatste toen nog niet zoover was gevorderd, dat aan aansluiting ook maar kon worden gedacht; deze omstandigheid heeft het in druk verschijnen van de uitkomsten der Elzas-Lotharingsche triangulatie vertraagd.

M. Bandemer. Ingenieur. *Feldmessen und Nivelliren.* Zum Selbstunterricht bearbeitet. Mit 65 in den Text gedruckten Abbildungen und einer lithographirten Tafel. Wiesbaden. Verlag von J. F. Bergmann. Preis 1 Mark 60 Pf.

A. Soutendijk. *De hypothecaire en kadastrale Boekhouding en die der Schepen en Vaartuigen in Nederland.* 2e geheel omgewerkte en aangevulde druk door J. Mulder, landmeter van het kadaster te *Arnhem.* Tiel. A. van Loon. Prijs: bij inteekening *f* 4.—, na de verschijning minstens *f* 5.—,

De eerste druk van dit werk verscheen in 1881. Het doel van den oorspronkelijken schrijver — in leven, landmeter van het kadaster te Tiel — is, volgens de aankondiging der a.s. verschijning, bij de bewerking van den herdruk zooveel mogelijk voor oogen gehouden.

Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

Nieuwe leden:

J. W. ten Braak,	landmeter v. h. kadaster te	*Winschoten.*
D. E. Henrard,	„ „ „ „ „	*Amsterdam.*
H. J. Boddé,	adspirant-landmeter „ „ „ „	*Leeuwarden.*
S. de Grebber,	„ „ „ „ „ „	*Amsterdam.*
H. J. H. Hornix,	„ „ „ „ „ „	*Roermond.*

Leden, die het bedrag der contributie ad *f* 5.— of abonnenten, die dat van het abonnement ad *f* 2.50 willen toezenden, worden uitgenoodigd daartoe over te gaan *vóór 1 April e.k.* Na dien datum zal per postkwitantie over de niet ingekomen gelden, verhoogd met het invorderingsrecht, worden beschikt.

AMSTERDAM, Januari 1902.
(Spiegelgracht 19.)
„na 1 April," Overtoom 24*boven.*

C. J. COLPA,
Secr.-Penningm.

BERICHTEN.

Verplaatsingen van landmeters van het kadaster.

Met 1 April 1902: A. J. Welling van *Maastricht* naar *'s Hertogenbosch* en J. H. J. Houben van *'s Hertogenbosch* naar *Maastricht.*

Bij *K. B. van 31 December 1901 No. 70* is benoemd, tot bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen te *Breda*, C. A. Vriesendorp, thans in gelijke betrekking te *Hoorn.*

De heer R. Suringa, bewaarder van het kadaster te *Batavia* zal 1 Juni a.s. repatrieeren.

Overleden: op 16 Januari 1902 te *Sassenheim*, de heer C. Kooiman Klots, indertijd landmeter van het kadaster te *Alkmaar.*

ONZE „HERDRUKTE" INSTRUCTIE.

De algemeene instructie van 1877 voor de ambtenaren van het kadaster heeft met het leven afgedaan, voortaan spreken wij van haar nog slechts als van de oude I. K.; op 1 Januari 1901 verdrongen door een veel minder lijvige verzameling voorschriften, heeft zij haar 25-jarig jubilé niet mogen vieren.

Met genoegen bemerkten wij dat de nieuwe spelling haar joyeuse entrée in onze kadastrale wetgeving mocht maken; 't werd trouwens tijd, wijl wij reeds aan den vooravond staan van de invoering eener op nieuw vereenvoudigde (Kollewijnsche) orthographie.

De verschijning van de zoogenaamd herdrukte, doch feitelijk herziene instructie, zal de gemoederen wel niet zoo hevig in beweging gebracht hebben als indertijd die van hare voorgangster. Toch zijn eenige wijzigingen en aanvullingen aangebracht wel de moeite waard om daarop de aandacht te vestigen.

De eerste afwijking treffen wij aan in art. 12, waarvan zijn vervallen de slotwoorden: „Die het lidmaatschap van den Gemeenteraad of van de Provinciale Staten aanneemt, zonder machtiging van den Minister, wordt eveneens geacht als ambtenaar van het kadaster zijn ontslag te hebben gevraagd."

Dat de klassen voor de landmeters zijn opgeheven wordt ons herinnerd door art. 13, waar uit het laatste lid zijn weggelaten de woorden: „en bij bevordering in eene hoogere klasse."

Aan art. 17 is een nieuw lid toegevoegd waaruit wij leeren, dat op aanvragen om verlof van bewaarders, de ingenieur-verificateur moet worden gehoord en dat deze van de beschikkingen op die aanvragen genomen, mededeeling zal ontvangen.

Uit het 2e lid van art. 21 blijkt, dat de ingenieur-verificateur voortaan pas uiterlijk vóór 24 Februari de staten van personeele beschrijving aan den Minister behoeft terug te zenden. Vier nieuwe alinea's zijn aan dit artikel toegevoegd die we reeds kennen uit de *Min. Res. van 4 Nov. 1895 n°. 48 Reg.*

Art. 22 werd verrijkt met het voorschrift, dat ingeval van verplaatsing naar eene andere divisie ook de goedgekeurde staten van kosten van dienstreizen *n°. 130* en eene opgave van het op die kosten genoten voorschot moeten worden verzonden.

Bij art. 35 wordt gebroken met het voorschrift om de dienstbrieven onder kruisband te verzenden, voortaan is de verzending in enveloppe ook geoorloofd, als de omslag maar in den linkerbovenhoek wordt voorzien van het woord *„dienst"* met daaronder het eigenhandig contraseign van den ambtenaar die den brief verzendt.

Onderscheid in de verzending van dienstbrieven, naarmate zij al of niet aan briefport zijn onderworpen, wordt niet meer gemaakt, waardoor art. 36 overbodig werd.

Het slotartikel van Hoofdstuk I heeft een aanvulling gekregen; de landmeter mag voortaan in plaats van een *meetketting* van *10* of *20 meter* ook in zijn bezit hebben een *meetveer* van een dier lengten.

En nu onze eerste opmerking: was het niet beter geweest voor te schrijven het bezit van *twee* meetveeren of kettingen, één van *10* en één van *20 meter?*

Onder Hoofdstuk II § 1, „werkzaamheden tot instandhouding van het kadaster, kunstmatig gedeelte", is allereerst gewijzigd art. 38 (*oud 39*); de bepaling dat de bewaarder aan den ingenieur-verificateur ten aanzien van de regeling van den dienst zoodanige voorstellen kan doen, als hij in 't belang van den dienst noodig acht, is niet meer van deze wereld. Zij ruste in vrede.

In een nieuw art. 39 is opgenomen, dat de veldopnemingen na 20 October moeten worden voortgezet, voor zoover de bijwerking der plans dit toelaat en dat de metingstukken, voor zoover dit in verband met de afsluiting der kadastrale leggers mogelijk is, nog voor het loopende jaar moeten worden toegepast en als dat niet meer kan, voor de toepassing in het volgende dienstjaar moeten worden ingericht. Een beslist voorschrift, naar 't ons voorkomt, voor een facultatief reeds overal gevolgde handelwijze.

Belangrijk gewijzigd is art. 45. In de eerste plaats zij er de aandacht op gevestigd, dat geschrapt is de bepaling, dat in sommige gevallen van de opmetingen door de ambtenaren van den waterstaat verricht, mag worden gebruik gemaakt en in de tweede plaats,

dat het artikel werd uitgebreid met bepalingen die het karakter van een „blijde boodschap" dragen. „Blijkt daarbij (bij de plaatselijke opneming) — zoo lezen wij in art. 45 — dat eigendomsgrenzen die moeten worden opgemeten, op het terrein niet behoorlijk door palen, slooten of andere zichtbare en blijvende kenmerken zijn aangeduid, dan worden de eigenaren uitgenoodigd daartoe alsnog over te gaan."

„Voor zoover hun dienst dit toelaat, zijn de landmeters de eigenaren daarbij zooveel mogelijk behulpzaam. Zoolang geen behoorlijke afpaling of aanwijzing heeft plaats gehad, wordt geen verandering in de eigendomsgrenzen gemaakt."

Uitnemende voorschriften die weldra zullen blijken het kadaster ten goede te zijn gekomen. Van veel belang voor partijen en ook voor den landmeter, die nu met gerustheid, steunende op deze bepalingen, aan het zoo dikwijls tijdens de jaarlijksche rondreizen door partijen geuite verlangen, om hulp bij verdeelingen, kan voldoen.

Bij de opsomming in art. 50 ontbreken o. i. ten onrechte — de kanalen.

Art. 55, inhoudende de bepaling, dat de in zee uitstroomende rivieren tot aan de zee moeten worden opgemeten, is vervallen; voortaan schijnt het dus overgelaten aan het overleg van den landmeter die de opmeting verricht, hoever hij de rivier in haar loop zal volgen en aan maat en getal zal binden.

Door het verdwijnen van art. 55 ontstaat in de volgorde der artikels eenige storing en houden oude en nieuwe I. K. in dit opzicht weer niet langer gelijken tred.

In art. 56 *(oud 57)* is weggelaten de bepaling, dat de aanwas, die niet aan den Staat toebehoort, tusschen de oevereigenaren naar evenredigheid van de uitgestrektheid der landen waarbij de aanwas is ontstaan, moet worden verdeeld.

Art. 58 *(oud 59)* heeft een noodzakelijke aanvulling gekregen in het voorschrift, dat de oeverlijn bij het opmeten van rivieroevers nooit verder landwaarts mag worden gebracht, dan de lijn waar de regelmatige begroeiing ophoudt.

Art. 60 *(oud 61)* is onveranderd overgenomen; de gelegenheid om de verouderde bepalingen betreffende het opmaken der veldaanteekeningen doelmatig te herzien, ging dientengevolge ongebruikt voorbij. Wij betreuren — in het eerste lid — de afwezigheid

der mededeeling: „op het daartoe *van Rijkswege* verstrekte Hollandsch papier", en in het tweede lid, het gemis aan overeenstemming tusschen het voorschrift en de praktijk.

Om aan dezen laatsten eisch te beantwoorden zou al. 2 dienen te luiden: „Het veldwerk wordt zooveel mogelijk noord gericht, het wijst aan de lengte der lijnen volgens de meting, vermeldt den aard der scheidingen en de soort van eigendom, en in rood, de nieuwe nommers der perceelen; voorts bij elken post het volgnommer der hulpkaart en de nommers der hermeten perceelen, benevens de aanleiding tot de opmeting, en indien de opneming een gevolg was van eigendomsovergang of van de vestiging van eenig zakelijk recht, de namen der betrokken belanghebbenden".

Nog zouden wij de voorkeur schenken — al. 3. — aan: „dan worden die verschillen procents-gewijze in rooden inkt op het veldwerk aangeteekend", boven de bestendiging van het oude voorschrift.

„De nommers der perceelen boven aan de linker zijde" hadden zonder bezwaar hun afscheid kunnen krijgen, om vervangen te worden door de nieuwe perceelnommers, die de ordelijke rangschikking van het veldwerk in het archief zouden hebben verzekerd.

Ook art. 62 *(oud 63)* is ongeschonden door den zetter van de landsdrukkerij herplaatst. De bepaling, dat „de vervallen grenzen door blauwe lijnen worden aangeduid" heeft menig landmeter er toe geleid, om alleen de vervallen perceelgrenzen in blauw te trekken en niet tevens, de vervallen omtrekken van gebouwen, water enz. geen perceelgrenzen zijnde. Omtrent dit onderwerp bestaat heel wat verschil van gevoelen, zij die meenen en o. i. terecht, dat men met blauw niet te spaarzaam kan zijn, hebben het oog op de bijwerking der hulpkaarten op vier stellen plans, die er dikwijls materieel slecht aan toe zijn. Men kan daarom dezen Harpagons hunne blauwe vrekkigheid niet al te zeer aanrekenen.

Het laatste lid van het artikel had kunnen worden uitgebreid met het voorschrift om op de hulpkaarten de kerken in cobalt te arceeren en de wegen sienna te kleuren, en om bovendien de plaatselijke benamingen bij te schrijven, met de bedoeling later een en ander bij te werken op de plans. Daarmede waren in de toekomst klachten te voorkomen, als in de zitting 1901-1902, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal werden geuit.

Art. 63 *(oud 64)*, in nieuwe en in oude instructie zijn zij gelijk-

luidend, geeft tot bedenkingen aanleiding. Waarom werd bijv. niet voorgeschreven om alle minuutperceelen, wanneer zij voor de eerste maal in aanraking komen, te vernommeren, indien het voorschrift sub *a* en *b* op hen van toepassing is; hierdoor zou de opsporing der opvolgende wijzigingen aan den landmeter voor den velddienst mogelijk zijn geworden, enkel en alleen door raadpleging der hulpkaarten,

In het laatste lid had voor de duidelijkheid wel kunnen zijn vermeld, dat moet worden verwezen naar *„het doorloopend volgnommer"* van de hulpkaarten.

De aanhef van art. 64 *(oud 65)* is belangrijk gewijzigd; in een nieuw 1e lid wordt voorgeschreven, dat de grootte der perceelen zooveel mogelijk uit de meetcijfers moet worden berekend.

Jammer dat men niet een stap verder is gegaan en er bijgevoegd heeft: de meting wordt, indien dit zonder groote uitbreiding mogelijk is, er op ingericht dat aan dit voorschrift kan worden voldaan.

Dit artikel geeft ook een voorbeeld van een voorschrift dat, hoe voortreffelijk overigens, niet steeds kan worden gehandhaafd; 't spreekt toch van zelf dat voor bouwterreinen, die bijv. te Groningen in prijs afwisselen van 10 tot 35 gulden per M^2., de grootten niet kunnen worden afgerond zooals art. 64 aangeeft. Bovendien geschiedt zulks ook bij hermetingen niet en mogen voor metingen ter instandhouding in hermeten gedeelten, die eischen dus ook niet worden gesteld.

De bedoeling van het laatste lid van art. 64: „verbeteringen in de nommering of in de grootte der perceelen geschieden op de hulpkaarten met rooden inkt", is niet recht duidelijk; art. 66 *(oud 67)* schrijft voor, deze in den staat n°. 75 te boeken na de hermeten perceelen van de betrokken sectie, wat zeker een geschikte plaats voor hen is, omdat ze daar geen stoornis te weeg brengen in de volgorde der nieuwe nommers. Daar hadden de perceelen hermeten zonder nommerverandering ook wel, en dan bij voorkeur in rooden inkt, heen verwezen mogen zijn.

In art. 67 *(oud 68)* zijn een paar woorden tusschengevoegd waaruit is op te maken, dat het wenschelijk en geoorloofd wordt geacht, om verbetering van verkeerde metingen zonder vernommering te doen plaats hebben. Het verdient toejuiching dat een dergelijke behandeling van metingstukken voortaan niet meer schoorvoetend behoeft te geschieden, maar door deze toevoeging is bekrachtigd.

Oud art. 70 inhoudende de bepaling dat de staten n⁰. 75 die een of meer inlegvellen bevatten, in een vel stevig kardoespapier moeten worden ingenaaid, is vervallen.

Over art. 71 dat niet afwijkt van *oud art. 73* een enkel woord. Onder *d* wordt voorgeschreven „dat de landmeter in het reg. n⁰. 9 moet aanteekenen de veranderingen hem bekend geworden, niet in dat register voorkomende, die nog niet konden worden opgenomen"..

In art. 44 was reeds de opdracht gegeven, dat de landmeter zich bij aankomst in eene gemeente bij het plaatselijk bestuur moet vervoegen om inlichtingen te bekomen o. a. omtrent veranderingen. welke eene opneming in loco vereischen, doch die nog niet aan het kantoor van bewaring bekend zijn.

Van welken aard kunnen nu de veranderingen bedoeld in art. 71 zijn? In de eerste plaats mogen we aannemen: *„terreinveranderingen"* en 'in in de tweede plaats, wijl gesproken wordt van veranderingen zonder nadere aanduiding, veranderingen in den omtrek der gebouwen, zoowel als in de grenzen der perceelen.

Nu behoeft men met de kaart in de hand niet ver te gaan om tal van veranderingen in de grenzen der perceelen te ontdekken, vooral in drassige terreinen aangebracht, na inpoldering, of enkel om betere afwatering, eenvoudiger bebouwing en minder grondverlies te verkrijgen, — een soort landverlegging binnen de eigendomsgrenzen. Dergelijke veranderingen worden aan de landmeters op hunne rondreizen door de gemeenten wel bekend, maar ze zijn voor zoover wij weten nog bijna nooit in eenig reg. n⁰. 9 aangeteekend, wel een enkele maal, voor zeer belangrijke gevallen, in het register in art. 133 bedoeld.

Van die beide voorschriften — in de artt. 71 en 44 — komt dus weinig of niets terecht en het schijnt wel alsof er geen gevolg aan gegeven kan worden.

Als reden waarom dergelijke veranderingen niet worden aangeteekend geldt meestal:

a. dat ze niet dringend noodig zijn, en voor de heffing der grondbelasting overbodig;

b. dat de notaris ook met kaarten die niet den huidigen terreintoestand aangeven, wel in staat is de kadastrale aanduiding in de acten te vermelden en anders maar op eigen kosten de hulp van een landmeter moet inroepen, en

c. dat eigenaars, huurders en anderen, die een bijgewerkte kaart verlangen, eveneens kunnen handelen.

Voor *a* gaat de redeneering op, maar voor *b* en *c* houdt ze geen steek en wel voor *b* niet, omdat opneming en toepassing zooveel tijd vorderen, dat daarop niet altijd kan worden gewacht en voor *c* niet, omdat de kosten te hoog zijn.

We hebben geen algemeen geldend tarief voor werkzaamheden voor particulieren, maar mogen toch wel aannemen, dat een belooning van 10 gulden voor een dag te velde en van 5 gulden voor een dag huiswerk niet te veel is; stellen we nu tegen één dag te velde drie dagen voor huiswerk, dan zal ieder deskundige moeten toestemmen, dat we heel zuinig rekenen, dat er wanverhouding bestaat tusschen den geleverden arbeid en het in rekening gebrachte salaris, en ook, dat eene som van 25 gulden voor één velddag, het huiswerk wordt door belanghebbenden niet geteld, waarbij dan nog komen de reis en verblijfkosten en de loonen der arbeiders, aan de grondbezitters veel te hoog moet voorkomen en hen er van zal afschrikken dergelijke opnemingen voor eigen rekening te laten verrichten.

Sommige eigenaren meenen dat die veranderingen niet worden opgenomen, omdat ze aan het bestuur niet bekend zijn en dat daarin wel zou worden voorzien, als ieder die verandering in de grenzen zijner perceelen aanbracht, maar verplicht was daarvan aangifte te doen. Zij zijn beleefd genoeg de schuld bij zichzelf te zoeken, dat — zooals zij dat noemen — de kaart haast niet meer betrouwbaar is.

Er is bij 't kadaster in de laatste 20 jaren veel tijd en geld besteed aan den sisyphusarbeid om de bestaande kaarten beter sluitende te maken. Het archief bevat tal van groote hulpkaarten met dergelijke verbeteringen, waaronder hier en daar toevallig ook wel terreinveranderingen vielen, die dan tegelijk werden toegepast zonder de aanleiding tot de meting te hebben gegeven, hunne opneming toch was niet het doel waarnaar werd gestreefd.

We hebben wel eens de meening hooren verkondigen dat de kadastrale kaart een photographie van het terrein behoort te zijn; welnu, wanneer voor dat denkbeeld iets wordt gevoeld zal het aanbeveling verdienen, de zeer talrijke terreinveranderingen op te nemen, de bepalingen van de artt. 44 en 71 strikt te handhaven.

Art. 73 *(oud 75).* Het zal wel aan geen enkele bewaring de ge-

woonte zijn geweest om, zooals de oude I. K. voorschreef, den ouden stand in den staat n°. 75 te vergelijken met de aanwijzende tafels en de vroegere staten n°. 75; de nieuwe I. K. handhaaft het voorschrift terecht alleen voor zooveel het vergelijken betreft, doch geeft niet meer aan met welke stukken *moet* worden vergeleken.

Art. 74 *(oud 76)* leert ons dat voor de verzending der metingstukken, behalve portefeuilles, thans ook kokers zijn beschikbaar gesteld.

Art. 76 *(oud 78)* heeft een aanvulling bekomen, het extract uit den staat n°. 75 — bedoeld in art. 69 — moet voortaan, indien het domeinen betreft waarvan het beheer naar het departement van Binnenlandsche Zaken is overgegaan, aan genoemd departement worden toegezonden.

Art. 85 *(oud 86)* verheft tot voorschrift het gebruik om in den staat n°. 73 c.q. het volgn°. van het reg. n°. 9 over te nemen.

Uit art. 87 *(oud 88)* blijkt, dat de posten uit het reg. n°. 50 voortaan in afzonderlijke staten n°. 73 moeten worden geboekt en dat de verwijzing naar die staten in het hoofd van de leggerartikelen terstond moet geschieden, maar dat de overgangen in die staten aangeteekend, eerst in de leggers mogen worden toegepast tegen het tijdstip waarop met de afsluiting wordt aangevangen.

Uit de wijziging van art. 88 *(oud 89)* en ook uit die van art. 202 *(oud 234)* bemerken we, dat met de kantonnale indeeling der gemeenten mag worden gebroken. Het blijft dus voortaan aan het oordeel van den bewaarder overgelaten, hoe de gemeenten zullen worden gerangschikt. Er bestaan waarschijnlijk overwegende bezwaren tegen het algemeen voorschrift der alphabetische rangschikking.

Art. 93 veroorlooft, wat in *oud 94* niet was aangegeven, om wanneer de ruimte in het hoofd van den legger niet voldoende is om al de medeeigenaren te vermelden, te verwijzen naar den staat n°. 73. Bovendien mag voortaan op verzoek van *al* de rechthebbenden, een bepaald door hen aangewezen rechthebbende, als belastingplichtige in het hoofd van het leggerartikel worden genoemd.

Oud art. 95 luidende: *„Bij overgang van geheele perceelen, worden die op een ander artikel overgebracht"*, is vervallen.

Het spreekt intusschen van zelf dat ook in 't vervolg bij overgang van slechts enkele geheele perceelen van een artikel, deze op een ander artikel zullen moeten worden overgebracht.

Een andere vraag is, of door de weglating van *oud art. 95* het recht is verkregen om bij overgang van *alle* perceelen van een leggerartikel op eenzelfden eigenaar, het oude artikel te laten bestaan en in het hoofd daarvan den ouden naam door te halen en den nieuwen in te vullen, met vermelding ter zijde, van dienstjaar en volgn°. van den staat n°. 73 en van deel en nommer van het hulpreg. n°. 4 en om bij overgang op twee of meer nieuwe verkrijgers, voor een daarvan, alleen een verandering in het hoofd aan te brengen,

Is dat werkelijk de bedoeling, dan zal het voorschrift van art. 109 2e lid, hoe te handelen indien het geheele leggerartikel vervalt, alleen nog belang hebben voor de gevallen, dat in het hoofd volstrekt geen ruimte meer is overgebleven voor invulling der nieuwe namen.

Art. 116 over de boeking van posten uit het reg. n°. 50 geeft geen opheldering, daarin wordt eerst aangegeven hoe het hoofd moet worden gewijzigd, wanneer er *meer dan een* erfgenaam is en daarna, dat de goederen die op *één* erfgenaam overgaan, op diens artikel moeten worden gebracht, indien hij reeds een artikel in den legger heeft. Ook daar dus een open vraag hoe moet worden gehandeld indien de nieuwe verkrijger nog *geen* artikel in den legger heeft.

Aan een overboeking als boven is aangegeven — enkel door verandering van het hoofd van het leggerartikel — die ons steeds zeer eenvoudig en geschikt toescheen, welke wijziging van de boekhouding wij zouden prijzen, had de nieuwe I. K. wel een imperatief voorschrift mogen wijden. Voor de nieuw aan te leggen leggers achten wij, indien onze onderstelling juist is, een andere inrichting van het hoofd gewenscht.

In een nieuw art. 94 vinden we vermeld hoe de goederen van vennootschappen onder eene firma moeten worden gebracht. Daarbij is gevolgd het voorschift van de *Min. Res. d.d. 23 December 1889, n°. 5 Regie*, met dien verstande, dat het onderzoek naar de namen der firmanten bij den ontvanger der registratie, voortaan mag achterwege blijven. Zijn de firmanten niet of niet alle bekend, dan moet bij den naam der firma aangeteekend worden „de" of „de overige firmanten onbekend".

Van een paar aanschrijvingen van den Minister van Financiën welke, door bemiddeling van de ingenieurs-verificateur, alleen aan de bewaarders zijn medegedeeld, waarbij de boekhouding werd ge-

wijzigd, zijn de bepalingen thans vrij wel onveranderd in de nieuwe I. K. overgenomen. De landmeters en boekhouders, voor zoover niet met de boekhouding belast, kunnen thans na jaar en dag ook kennis nemen van die voorschriften. Evenzoo ontvingen vroeger en misschien nog, de landmeters werkzaam bij de hermetingen, niet de wijzigingen in de voorschriften voor den gewonen dienst, een beleid, dat onze instemming niet wegdraagt, want de mogelijkheid is niet buitengesloten, dat men met een ander onderdeel van den dienst of met de tijdelijke waarneming er van te eeniger tijd wordt belast.

Art. 96 *(oud 97)* verkreeg de aanvulling dat in den staat n°. 73 naar de aanteekening in het mem. n°. 17 moet worden verwezen en dat posten ouder dan 5 jaar in het memoriaal kunnen worden doorgehaald, wanneer de pogingen tot aanzuivering geen gevolg hebben gehad.

In art. 107 treffen we ook eenige wijzigingen en een uitbreiding aan. Zoo worden de Gewone Domeinen gesplitst in die, ressorteerende onder het departement van Financiën en in die behoorende onder het departement van Binnenlandsche zaken; voorts mag niet meer worden geboekt op: De Staat (in- en uitgaande rechten en accijnsen) maar op: „De Staat (invoerrechten en accijnsen)" en moet in het hoofd van het artikel, waarop eigendommen van den staat voorkomen, worden aangeteekend de ambtenaar of de administratie aan wien de kennisgevingen moeten worden verzonden.

De 4e al. van art. 131 *(oud 129)* licht ons in wie met dien ambtenaar of met die administratie worden bedoeld.

Eenige toevoegingen aan de artikelen 119, 125 *(oud 123a)* en 131 *(oud 129)*, en een weglating bij art. 127 *(oud 125)* zullen we overslaan, omdat we hier slechts te doen hebben met opneming in de I. K. van reeds lang in gebruik zijnde bepalingen.

Aan het einde gekomen van ons overzicht der artt. omtrent de boekhouding, stellen wij met genoegen vast, dat de belangrijkste bepalingen der oude I. K. — dat onderwerp betreffende — in het gebruik steekhoudend zijn gebleken en dat de toevoegingen en veranderingen ons nuttig en noodig voorkomen.

Alleen het weglaten van *oud art. 95* komt ons bij de tegenwoordige inrichting der hoofden wel wat bedenkelijk voor. Daar is geen ruimte genoeg om nieuwe namen te boeken, ten minste niet voor meer dan één overgang.

Een reeks wijzigingen in hetzelfde hoofd met één oogopslag te kunnen overzien, is ongetwijfeld een kostelijk denkbeeld; menig onderzoek waarbij we thans van 't eene artikel naar 't andere en van 't eene deel naar 't andere worden verwezen, der oude bestoven leggers, zou dan vrij wat minder tijd kosten en — een bron van fouten ware meteen gestopt.

Hoofdstuk III „werkzaamheden tot verbetering van het kadaster" is erg besnoeid: tegen vroeger 60 artikelen telt het thans slechts 24. Een nieuw artikel 144 bepaalt zonder meer, dat de technische voorschriften waarnaar de hermetingen moeten plaats hebben, voor elke hermeting nader zullen worden vastgesteld; hierdoor vervallen de artikelen 141 tot en met 178 van de oude I. K.

Men schijnt dus voortaan niet meer alle hermetingen op denzelfden voet te willen doen plaats hebben, doch proeven te willen nemen met een nieuwe wijze van bewerking, tot een voor ons land passend stelsel zal zijn gevonden, wat ons aanleiding geeft op te merken, dat zoolang de nieuwe voorschriften, [1]) waaraan naar verluidt gewerkt wordt niet gereed zijn, bezwaarlijk meer een groote hermeting op het touw kan worden gezet.

In art. 138 *(oud 136)* wordt bepaald, dat alleen voor hermeting van gedeelten van gemeenten voorstellen moeten worden gedaan, omtrent de wijze waarop de driehoeksmeting met de bestaande en die van omliggende gemeenten zal worden in verband gebracht; de opgave van den meridiaan is terecht vervallen.

Art. 142 *(oud 140)* bevat de aanvulling, dat de ingenieur-verificateur voorstellen kan doen tot onderhandschen verkoop der bij de driehoeksmeting gebruikte baken, indien de waarde daarvan niet in een voordeelige verhouding tot de overbrenging naar het naastbijgelegen kantoor van registratie staat en — dat de opbrengst moet worden gestort ten kantore van den ontvanger der registratie.

Een nieuw art. 143 bepaalt, dat de ingenieur-verificateur kennis moet geven aan den Commissaris der Koningin van het voornemen tot hermeting, met verzoek om door tusschenkomst van den burgemeester de ingezetenen aan te sporen, waar dit niet naar behooren

[1]) In de onlangs verschenen «*Handleiding voor de technische werkzaamheden van kadastrale hermetingen,*» mag een bescheiden poging worden gezien, om aan het hier geopperde bezwaar tegemoet te komen.

Red. H.

is geschied, de grenzen hunner eigendommen door blijvende kenteekenen zichtbaar te maken.

Bij art. 148 *(oud 182)* hadden we gaarne in het 1e lid de bijvoeging gezien: „daarbij wordt gevolgd de orienteering van het minuutplan”.

Na al hetgeen daarover in Jrg. X, blz. 29 en 30 van ons Tijdschrift is geschreven en op de algemeene vergadering van 24 Augustus 1896 door de leden van ons genootschap is gesproken, zal de lust om door wijziging der orienteering last en verwarring te stichten wel niet zoo heel groot meer zijn, maar een verbodsbepaling ware voor alle zekerheid toch wenschelijk geweest.

§ 5. *Over de vernieuwing der bijbladen*, bevat nog onveranderd de oude bepalingen.

We hebben met genoegen in ons tijdschrift de literatuur over dat onderwerp nog eens nagelezen en gelooven dat men wel langzamerhand van het uitsluitend kaarteeren bij het vernieuwen zal zijn teruggekomen. Maar hoe ook vervaardigd, het bijblad mag nooit een anderen toestand scheppen dan minuutplan en hulpkaarten aangeven; doet het dit toch, dan deugt het niet om daarvan hulpkaarten over te nemen.

Minuutplan en hulpkaarten, deze met de grootste zorg opgemaakte, volledig nageziene en daarna goedgekeurde stukken, vormen den blijvenden grondslag voor de voortzetting der instandhouding van het kadaster. In tegenstelling met hen zijn bijbladen slechts tijdelijke hulpmiddelen, voorbijgaande bescheiden. Over jaren gaat het met de nieuwe bijbladen als het weleer met de oude ging, komen ook zij in een hoek op den zolder terecht, niemand vraagt dan meer naar hen, niemand heeft hen meer noodig, en ook de inventaris kent hen niet.

Het bijblad mag niets verbeteren en niet afwijken van minuut- en hulpkaarten, dat staat bij ons vast, maar — het mag ook vooral niet minder nauwkeurig zijn dan deze bescheiden, daarom is kaarteering van kleine veranderingen, die niet zuiver gekopieerd kunnen worden, onafwijsbaar, alleen voor meer uitgebreide wijzigingen mag het kopieerglas diensten bewijzen.

Een geval als waarop wordt gewezen in ons Tijdschrift, Jrg. XII blz. 114 fig. 6 en 7, heeft zich ook hier voorgedaan, n.l. dat een huis op de hulpkaart binnen de grenzen van het perceel en op het bijblad daar overheen werd gekaarteerd, en een ander, dat een groote terreinverandering van de latere jaren, op een hulpkaart

model n^0 65 voorkomende, op het bijblad eigendunkelijk anders werd gekaarteerd, door uit te gaan van andere scheidingen, dan de landmeter bij de opmaking der hulpkaart meende te moeten aanhouden. We willen niet oordeelen wie bij de kaarteering het juiste inzicht heeft gehad, maar zulke bijbladen deugen niet als zoodanig, wil men dergelijke wijzigingen toelaten dan moet men er *nieuwe minuutplans* van maken. Van de laatste gebruik te maken tot kopieering der latere hulpkaarten kan van den landmeter geëischt worden, maar niet om deze te vervaardigen naar bijbladen als boven omschreven.

Is alzoo nadere plaatselijke opneming noodig, m. a. w. blijkt de minuut- en hulpkaartentoestand verbetering te behoeven, dan is ook steeds de opmaking van metingstukken noodzakelijk.

De I. K. vooronderstelt dat een nadere opneming noodzakelijk kan zijn voor de deugdelijke bewerking der bijbladen, dat is echter, in 't algemeen genomen, onjuist; het eenige geval van gebleken noodzakelijkheid bestaat slechts wanneer het onmogelijk blijkt dezelfde perceelen te vormen als de oude stand aangeeft, zie Tijdschrift Jrg. X, blz. 28.

Intusschen worden bij de bewerking der bijbladen steeds leemten in de veldaanteekeningen en fouten in de plans ontdekt, welke laatste hun oorsprong vinden in verkeerde meting of kaarteering; en nu hebben de bepalingen der I. K. geleid tot de meening, dat men die fouten eerst moest opheffen, d. w. z. dat men eerst opnemingen moest doen en metingstukken opmaken en dat het afwerken der bijbladen zoolang moest worden verschoven, dat ook die stukken daarop konden worden toegepast. Dat is eene opvatting waardoor de spoedige vernieuwing der bijbladen zeer belangrijk is vertraagd geworden.

In de 1e divisie heeft men de voorschriften wat ruimer opgevat, is men vrij spoedig van die handelwijze teruggekomen. Dergelijke noodige herzieningen, oordeelde men, behooren geboekt te worden in het register bedoeld in art. 133 I. K. *(oud 131)*, om dat echter niet te overladen heeft men ze een onderkomen verschaft in een afzonderlijk reg. n^0. 9, terwijl de bijbladen intusschen uit de voorhanden gegevens geheel werden afgewerkt.

Voor enkele van de in dat register voorkomende gemeenten zijn de posten reeds opgenomen en later op de nieuwe bijbladen op de gewone wijze bijgewerkt, door radeering en kaarteering. Deze

hebben daardoor wel iets geleden, maar ook de opnemingen van den gewonen dienst worden daarop jaarlijks op dezelfde wijze bijgewerkt; het bijblad is nu eenmaal niet meer dan een tijdelijk hulpmiddel.

In dat reg. n°. 9 zijn de ontdekte gebreken omstandig beschreven, met een toelichting omtrent de leemten in de meting, die noodzakelijk moeten worden aangevuld, soms met bijvoeging van een verzamelschetsje der reeds voorhanden meetcijfers.

De landmeter die nu of later met de behandeling dier posten wordt belast, moet natuurlijk met eigen ervaring te rade gaan en met de in latere jaren verkondigde helderder begrippen omtrent de waarde van de aan te brengen verbeteringen. Verschillende personen hebben aan de vernieuwing gewerkt en geboekt al wat *zij* oordeelden dat verbetering eischte. Vóór de opneming behoort de eindelijke beslissing daaromtrent echter bij den ingenieur-verificateur, in overleg met den met het werk belasten ambtenaar.

We behoeven zeker niet meer te zeggen dat naar ons gevoelen de opnemingen voor dergelijke verbeteringen zooveel mogelijk moeten worden beperkt. Alleen wanneer de fouten in verband staan met terreinveranderingen of wanneer verschillen in de grootte der perceelen worden vermoed, die van merkbaren invloed zijn op deberekening der grondbelasting, achten wij de opnemingen eenigszins dringend.

Op de boven reeds genoemde algemeene vergadering in 1896 is met 23 tegen 1 stem het 2e deel der gestelde motie aangenomen, luidende: „Bij omvangrijke veranderingen in de parcelleering na de opmaking der minuut, behoort het nieuwe bijblad als 1e vervolg van het minuutplan afgewerkt te worden en onveranderd te blijven."

De nieuwe I. K. bevat geen voorschrift waardoor aan dien wensch wordt tegemoetgekomen, zij spreekt nergens van het vervaardigen van dergelijke vervolgen op de minuutplans, die in de 1e divisie kortweg „Nieuwe Minuutplans" worden genoemd.

Het komt ons voor dat de samensteller der I. K. daarin correct heeft gehandeld; onder Hoofdstuk III. § 5. „Van de vernieuwing der bijbladen behoorde dergelijk voorschrift stellig niet tehuis, zulk een nieuw minuutplan is geen bijblad in den zin die de I. K. aan die benaming hecht. Nu staat het den ingenieur-verificateur vrij, om ingeval het vervaardigen van een bijblad zeer veel tijd zou kosten, voor te stellen een nieuw minuutplan te laten opmaken, met daarbij een bijblad in grijs.

In tegenstelling met het voorstel van den heer Hoffmann zijn in de 1e divisie op dergelijke vervolgminuutplans, de onveranderde perceelen van het eerste minuutplan niet in grijzen maar in zwarten inkt voorgesteld, overigens zijn de plans geheel afgewerkt als de oorspronkelijke bladen.

In Hoofdstuk IV treffen we in art. 162 *(oud 196)* de eerste wijziging aan, n.l. dat grootte en belastbaar inkomen voorkomende op de uittreksels uit de leggers, voortaan niet meer met de aanwijzende tafels of met de registers en staten n°. 75 behoeven te worden vergeleken.

Aan art. 176 *(oud 211)* is toegevoegd, dat op de lijst van veranderde artikelen van de leggers bij de gemeentebesturen berustende, achter het nommer de letter *h* moet worden geplaatst, indien de verandering uitsluitend in het hoofd van het artikel heeft plaats gehad.

In het 1e artikel van § 4 „over werkzaamheden voor particulieren", — art. 182 *(oud 217)* — is weggelaten de bepaling dat alleen in bijzondere gevallen en met machtiging van den Minister zulk werk aan aspirant-landmeters en teekenaars mag worden opgedragen.

Aan art. 187 *(oud 222)* is toegevoegd, dat voor het opmaken van de kosten en het loon voor werkzaamheden voor particulieren *de van rijkswege verstrekte formulieren moeten worden gebruikt.*

Indien daarmede het 2e blad van het formulier voor de aanvragen bedoeld is, heeft de zetter ter landsdrukkerij eigenmachtig, ongetwijfeld heel wat uit het manuscript weggelaten, welke eigendunkelijke handelwijze aan het oog van den corrector is ontsnapt.

Bij art. 191 *(oud 226)* stellen we de vraag, of ook niet voor de lijsten van de voor particulier werk ontvangen gelden formulieren van Rijkswege behooren te worden verstrekt. Jaarlijks aan elk kantoor een 24 lijsten te laten opmaken, die toch alle moeten worden voorzien van een hoofd, een staatje en een verklaring, geeft tamelijk veel omslag.

Aan art. 193 *(oud 227a)* is toegevoegd de ons reeds bekende bepaling: „Bedraagt de opbrengst van het loon in eenig jaar meer dan aan uitkeeringen noodig is, dan wordt uit dat meerdere aan de dan nog in dienst zijnde landmeters uitgekeerd, hetgeen zij in de 5 voorafgaande jaren minder hebben genoten dan hun toekwam. Het overschietende wordt in 's Rijks kas gestort".

Betrekkelijk de overgifte van het archief, in art. 197 *(oud 229)* op nieuw geregeld, is nader bepaald: dat de optredende ambtenaar binnen zes maanden na de overgifte, wegens later gebleken beschadigde of vermiste stukken, op de door teekening van den inventaris gegeven décharge kan terugkomen.

In art. 199 *(oud 231)* eene aanvulling, n.l. dat herstellingen aan de stukken tot het archief behoorende *ten kantore* moeten geschieden.

Een kleine verbetering bevat ook art. 200 *(oud 232)* n.l. dat de plans behalve in portefeuilles, ook mogen worden bewaard in kasten en dat beiden van rijkswege zullen worden verstrekt, voorts dat ook de afgedane staten van oninvorderbare aanslagen in de grondbelasting moeten worden bewaard bij de extracten uit het reg. n°. 21 (grondbel.) en de andere ter plaatse genoemde stukken.

Art. 201 *(oud 233)* bevat de nieuwe bepaling, dat de hulpkaarten opgemaakt op formulier n°. 65 niet meer mogen worden gevouwen, maar op dezelfde wijze moeten worden bewaard als de hulpkaarten op papier van grooter formaat.

Art. 202 *(oud 234)*. De inbinding der staten n°. 75 behoeft, zooals we vroeger reeds vermeldden, voortaan niet meer kantonsgewijze te geschieden.

Art. 203 *(oud 235)* bepaalt, met afwijking van zijn voorganger, dat de inbinding der staten n°. 75 zonder machtiging kan geschieden.

In de bewaring der veldaanteekeningen is een practische verbetering gekomen, deze behoeven niet meer per dienstjaar te worden verzameld, maar moeten gemeentensgewijze worden gerangschikt.

Nog doeltreffender ware o. i. geweest eene bepaling als voor de berging der hulpkaarten is voorgeschreven. bijv.:

„De veldaanteekeningen, uitgezonderd die van de dienstjaren 1859 tot en met 1870 voor zóóver deze in boekjes zijn verzameld, worden zoowel aan het bureau van den ingenieur-verificateur als aan de bewaring, gemeentens- en sectiesgewijze gerangschikt en in de volgorde van de nommers der daarop voorkomende nieuwe perceelen aan het hoofd van elk blad voorzien van een dóórloopend volgnommer in rooden inkt, voor elke sectie met n°. 1 beginnende. Zij worden bewaard in portefeuilles of pakketten, voorzien van behoorlijke opschriften".

De veldaanteekeningen opgemaakt vóór dienstjaar 1859 zijn hier en daar per dienstjaar in boekjes ingenaaid, maar vervaardigd op

gewoon formaat papier, slechts aan ééne zijde beschreven. Zij kunnen sectiesgewijze gesplitst worden en mochten er soms 2 secties op één blad voorkomen, dan zijn de posten daarop toch wel zoo geplaatst, dat men het papier kan doorknippen en elke sectie opplakken op een stuk blanco papier van gewoon formaat. Waar dit een enkelen keer minder geschikt kan geschieden, voege men een blanco vel tusschen, waarop de verwijzing, bij welke sectie de ontbrekende nommers zijn te vinden.

Art. 204 *(oud 236)* bevat een wijziging van het adres waarheen de vervallen verzamelingleggers moeten worden opgezonden.

In art. 209 *(oud 241)* viel weg: „De bewaarder benoemt en ontslaat den concierge, na daartoe door den Minister te zijn gemachtigd"; voorts bepaalt een nieuw lid dat de bewaarder, wiens kantoren in gehuurde gebouwen zijn gevestigd, één jaar vóór dat de huur verstrijkt voorstellen moet doen omtrent het al of niet weder inhuren.

In art. 244 der oude I. K. werd bepaald dat bij hare in werkingtreding zou vervallen „de algemeene instructie voor de ambtenaren van het kadaster vastgesteld in 1869" met de daarin later gemaakte wijzigingen.

Eene dergelijke doodverklaring van de I. K. van 1877 treffen we niet aan in de nieuwe van 1901, waarin trouwens geen overgangsbepalingen noodig waren.

Op een paar *errata* vestigen wij nog de aandacht: op blz. I van den Inhoud moet blz. 2 zijn *3*, blz. 11 — *13* en blz. 22 — *26*; terwijl op blz. 68 regel 7 van den tekst staat *Staatsblad n°, 88.* dit moet zijn: **Staatsblad no. 82.**

F. H. v. d. Linden v. S.

Groningen, November 1901.

Papier en papieronderzoek, het papier onzer kadastrale archieven. [1])

Het papier proefstation te Delft.

(Vervolg)

Onder hen die ijveren voor het gebruik van deugdelijk papier voor schrifturen van blijvenden aard, neemt Dr. Greshoff, Directeur van het Koloniaal Museum te Haarlem, mede een eerste plaats in.

In het Tijdschrift „de Natuur" Oct. 1901, komt een bijschrift van zijne hand voor bij de plaat: „Verschillende papiersoorten bij sterke vergrooting gezien" geteekend door Mej. H. Schilthuis in het laboratorium van zoo even genoemd museum.

Deze plaat, welke een voorstelling geeft der vezels van hennep-, rameh-, hout-, linnen en katoen-, stroo- en turfpapier, is met een verklaring ook opgenomen in de, in Februari van dit jaar (1902) verschenen, tweede veel vermeerderde en wij voegen er aan toe „geheel omgewerkte en herziene" uitgave zijner bekende brochure van 1897, (Over de deugdelijkheid en het onderzoek van papier) welk geschrift, in zijn nieuwen vorm, ongetwijfeld in hooge mate zal bijdragen tot de oplossing van het vraagstuk der papiercontrôle in ons land.

In het feit, dat de nieuw opgetreden Nederlandsche Regeering in haar programma de zaak der rijksproefstations opnam, gelooft de heer Greshoff, al behoort bij de toezegging in de allereerste plaats aan proefstations voor het onderzoek van levensmiddelen te worden gedacht, een blijde boodschap, ook voor de oprichting

---

[1]) Zie Jaargang XVII (1901), bldz. 137.

van proefstations voor industriëele doeleinden te mogen zien, waardoor — zoo zegt hij aan het slot zijner verhandeling — ongetwijfeld dan ook maatregelen aan de orde zullen komen, opdat niet langer bespotting mogelijk zij der spreuk: „Scripta manent".

Elf jaar geleden schreef prof. v. d. Burg ongeveer in gelijken geest.

In de December aflevering van de Vragen des Tijds van het jaar 1891 verkondigt deze gezaghebbende op het gebied van het papieronderzoek, aan het eind zijner mededeelingen betreffende de wijze waarop het vraagstuk in Duitschland toen reeds nagenoeg voor het geheel was opgelost, „dat het de plicht van elke regeering is, voorschriften vast te stellen, welke menschelijkerwijs gesproken de onverganikelijkheid waarborgen van *mededeelingen, overeenkomsten, uitspraken, vindingen*, waarvan de inhoud, die jaren en eeuwen in het belang van het heden en der toekomst dient te worden bewaard, wordt toevertrouwd aan het papier."

Nog twee jaar verliepen aleer de Nederlandsche Regeering bewees, dezen in algemeen bewoordingen uitgesproken wenk ter harte te willen nemen.

In het jaar 1893 werden — onder minister Tak van Poortvliet — in de voorwaarden voor de levering van papier voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1894 en 1895 bepalingen opgenomen, ontworpen door prof. v. d. Burg, welke de levering van een beter fabrikaat zouden waarborgen.

Een 8000-tal riemen normaalpapier 3B, verdeeld in vijf perceelen — slechts een bescheiden hoeveelheid dus — werd bij wijze van proef aanbesteed. Bij de aanbestedingen die daarna om de twee jaren plaats hadden werd steeds voor een deel normaalpapieren voorgeschreven. Bij de laatste aanbesteding — voor de jaren 1902 en 1903 — moeten zelfs 11350 riem normaal 3B en 33650 riem normaal 3C worden geleverd.

In 1894 trok de houding door het departement van Binnenlandsche Zaken aangenomen tegenover het vraagstuk van het papieronderzoek, de aandacht van het departement van Oorlog, waarvan het gevolg was, dat de directeur der artillerie-inrichtingen te Delft, op last van den minister van Oorlog een veertiental monsters papier ter onderzoek inzond bij het laboratorium voor papieronderzoek, dat prof. v. d. Burg toen reeds, zij het ook op bescheiden voet, aan de polytechnische school had weten te vestigen.

Groot was de voldoening die voor Z.H.G. uit deze opdracht voortvloeide. Nauwkeurig omschreven eischen omtrent aard en samenstelling der voor de artillerie-inrichtingen te leveren papiersoorten toch werden vastgesteld en de voor het onderzoek benoodigde instrumenten door die inrichtingen aangeschaft.

In 1895 laat het zich aanzien, dat de Regeering voornemens is met ongemeenen spoed een afdoende regeling te treffen voor ons geheele staatsverband, in dat jaar toch bezocht prof. v. d. Burg — met toestemming van den minister van Houten — het proefstation voor het onderzoek van papier te Charlottenburg, met het doel, zich tot in de geringste bizonderheden op de hoogte te stellen van den loop van het papieronderzoek, zoo technisch als administratief, met het oog op de mogelijke oprichting van een rijks-papierproefstation hier te lande; — een verwachting die evenwel tot nu toe niet werd verwezenlijkt.

Uit het door den heer Conrad, bij de beraadslaging over onderartikel 215 der begrooting (1898) voor het Departement van Binnenlandsche Zaken op 14 December 1897 gesprokene, mag men zelfs afleiden, dat de Regeering twee jaren later de oprichting van een rijksproefstation voor papier nog niet heel veel meer dan wenschelijk achtte; van een neiging om de aangelegenheid dringend te verklaren, straalt in het gehouden debat — van de zijde der Regeering althans — niet het minste door.

En thans, in Februari 1902, deelt de heer Greshoff in zijn brochure op bldz. 36 ons mede: „dat er nog niets gebleken is van regeeringsmaatregelen om in het algemeen erkende gebrek aan contrôle te voorzien."

Dit lijdelijk toezien der Regeering in een zoo gewichtige aangelegenheid wekt te meer bevreemding, wanneer wij de redenen nagaan die den schrijver der brochure zoo terecht doen spreken: „van een algemeen erkend gebrek aan contrôle".

Immers, de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid richtte naar aanleiding der over het onderwerp in hare 120e vergadering — op 14 Juli 1897 te Breda — gehouden beraadslaging, een adres tot zijne Excellentie den minister van Binnenlandsche Zaken, inhoudende het met een klemmend betoog toegelichte verzoek: „dat er van staatswege gelegenheid worde gegeven om de deugdelijkheid van papier te doen onderzoeken," aan welk adres op 8 December 1897 krachtens besluit harer Algemeene Vergadering

op 15 September van genoemd jaar, bijval werd geschonken door den Nederlandschen Uitgeversbond.

Maar nog onder aanvoering van andere bewijsgronden kan dit goed recht van een algemeen erkend gebrek aan contrôle worden gestaafd; door n.l. in herinnering te brengen hoe door particulieren, door de industrie en door den handel getracht werd, de vervaardiging van deugdelijke papiersoorten te bevorderen.

Zoo verbond de heer P. Ferman aan zijn chemisch-technologisch bureau te Amsterdam een afdeeling uitsluitend bestemd voor papieronderzoek, welke afdeeling al spoedig bleek in een werkelijk aanwezige behoefte te voorzien en waarvan de gunstige werking na verloop van korten tijd door hem aan prof. v. d. Burg kan worden bericht in de bewoordingen; *elke eerlijke handelaar erkent ten minste, dat er nu gelijkheid voor iedereen bestaat*".

Nog kan worden vermeld, dat door de firma H. F. de Charro en zonen aan haar bureau te 's-Gravenhage een afdeeling is verbonden alwaar een volledig onderzoek kan plaats hebben. Dit is ook het geval bij de firma E. G. Volkersz te Zutfen die de Duitsche normaalpapieren in ons land burgerrecht tracht te verschaffen.

Van meer gewicht, belangrijker dan al deze pogingen om de papierindustrie in ons land in het juiste spoor te leiden, is echter de uitkomst die prof. v. d. Burg door zijn rusteloozen en onafgebroken arbeid wist te verkrijgen.

Hij slaagde er n.l. in, het aanvankelijk op kleine schaal ingerichte laboratorium voor papieronderzoek der polytechnische school, te hervormen in een papierproefstation dat, hoewel niet bestemd om aan de behoeften der nijverheid, van den handel en der verbruikers tegemoet te komen, wat de inrichting betreft, voor de Charlottenburgsche instelling niet behoeft onder te doen, volgens bekomen inlichting wordt aldaar het papier bestemd voor Rijkszegel gekeurd en moet dit papier sedert 1 Januari j.l. door den fabrikant machinaal worden aangemaakt en aan vastgestelde eischen voldoen.

In de overtuiging dat aan de lezers van dit Tijdschrift eenige mededeelingen omtrent het Nederlandsche proefstation -- waarin prof. v. d. Burg ons met groote voorkomendheid rondleidde, onderwijl hij ons tal van experimenten liet zien, — niet onwelkom zullen zijn, laten wij een vluchtig verslag van ons bezoek hier volgen.

Voor het onderzoek van de sterkte van gewone papiersoorten

beschikt men te Delft over de dynamometers van Wendler en Leuner, waarvan het Wendlersche apparaat door middel van electriciteit wordt gedreven en bij het breken der proefstrooken automatisch in rust wordt gesteld, zoodat gedurende die proefneming, andere onderzoekingen kunnen plaats hebben en de bekomen uitkomsten van de trekproef volkomen betrouwbaar kunnen worden afgelezen. Het toestel van Leuner geeft bovendien eene graphische voorstelling omtrent sterkte en rekking. Te voren wordt een hoogst eenvoudige proef genomen om te weten welke richting de sterke richting (machinerichting) van het papier en welke de zwakke richting (loodrecht op de machinerichting) is.

Daartoe worden twee proefstrooken, lang 180 m.m. en breed 15 m.m. op elkander gelegd en op ongeveer $^1/_3$ hunner lengte tusschen vinger en duim vastgehouden, wanneer de strooken nu om beurten onderste en bovenste strook zijn, dan is de strook, die in staat blijkt de andere te dragen, uit de machinerichting gesneden, wijl zij de sterkste is.

Om de echtheid van het watermerk te onderzoeken wordt het gedeelte van het papier waarop het voorkomt in een soda-oplossing gedompeld, is het watermerk echt, d.w.z. tijdens de fabricage in z.g. natten toestand aangebracht, dan treedt het bij het vochtige papier scherper te voorschijn, is het er later mechanisch ingedrukt — door z.g. drooge stempeling— dan verdwijnt het; de stempeling toch heeft plaatselijk de vezels tesamengedrukt. Door het dompelen van zoodanig verkregen merk in eene soda-oplossing zwellen de saamgedrukte vezels en verdwijnt het watermerk.

Met watermerken in geldswaardig papier dweept prof. v. d. Burg niet, wijl op de plaats waar het merk zich bevindt minder vezels aanwezig zijn en het papier daar dus minder sterk is, en groote sterkte, althans voor geldswaardig papier als allereerste eisch behoort te worden gesteld; — wat een ieder toe zal geven, die de achteloosheid gadesloeg, waarmede landlieden op drukke marktdagen bankbiljetten somtijds in hun broekzakken doen verdwijnen. Bovendien geven watermerken geen waarborg tegen namaak.

De in dit opzicht algemeen gangbare meening is volkomen denkbeeldig, een handig werkman, vertrouwd met fotografie, kan ieder watermerk nauwkeurig namaken. Wat overigens het aanbrengen van watermerken betreft zoo heeft de techniek het tot een ongekende hoogte gebracht, wij zagen in de verzameling aan de poly-

technische school o.a. een prachtig portret als — *watermerk* — van president Faure.

Het beeld was zoo schitterend mooi, dat men het voor een diaphanie zou hebben aangezien, indien niet uitdrukkelijk er op ware gewezen, dat het slechts een stuk — tegen het licht gehouden — wit papier was.

Zeer verrast waren wij door het groote verschil in sterkte (breukbelasting) — 2,5 K.G. en meer — dat wij zagen aangewezen door den dynamometer bij de beproeving van strooken gesneden uit de lengterichting en die uit de breedterichting.

Zoowel bij hand- als bij machinaalpapier doet zich dit verschijnsel voor, constant is het bedrag als van zelf spreekt niet, uitkomsten mochten wij nog inzien waarbij het verschil ruim 3,5 K.G. bedroeg.

Het gewicht der proefstrooken wordt bepaald met behulp eener weegschaal, die een weging tot 0,2 milligram toelaat.

Bij den dynamometer van Leuner was een eenvoudig hulpmiddel gevoegd om het scheef spannen der proefstrooken tusschen de klemmen te voorkomen, bestaande in een metalen gleuf van juist 15 m.m. breedte, waarin de proefstrook vooraf kan worden gespannen, tusschen een tweede stel klemmen, die daarna in den dynamometer worden geplaatst.

Voor het onderzoek van zeer sterke papiersoorten, karton b.v. was aanwezig een krachtig toestel van Schopper, waarmede een belasting tot 150 K.G. breekkracht kan worden verkregen en een hydraulisch werkend toestel van Leuner, waarmede een breukbelasting van niet minder dan 700 K.G. kan worden uitgeoefend welk toestel ook bestemd was voor het onderzoek van zeer sterke weefsels.

Ofschoon er in den jongsten tijd zeer vernuftige toestellen ter bepaling van den weerstand tegen kreukelen van papier waren verkrijgbaar gesteld, werd dit onderzoek door prof. v. d. Burg tot nu toe nog met de hand verricht. Wij vernamen intusschen dat thans een toestel voor dit doel door Schopper te Leipzig was in beproeving gegeven aan het proefstation te Charlottenburg bij Berlijn en de verkregen uitkomsten zoo gunstig waren, dat thans ook een zoodanig toestel voor hier was besteld en dus ook deze beproeving voortaan geheel werktuigelijk zal geschieden.

Voor het onderzoek der sterkte van papier, indien dit vooraf wordt gevouwen, was ook een toestel aanwezig ten einde die vouwen steeds onder gelijken druk (7,5 kilogr.) in het papier aan te brengen.

De dikte van het papier werd bepaald met behulp van den pyknometer van A. Schmidt te Halle a. S. waarmede de dikte tot op $^1/_{100}$ millimeter nauwkeurig kan worden afgelezen.

Voor de bepaling van het aschgehalte zagen wij gebruik maken van de Reimann'sche substitutiebalans, waardoor dit aschgehalte direct in percenten kan worden bepaald.

Aan het microscopisch onderzoek wordt bijzonder veel zorg besteed, dit gedeelte der werkzaamheden rangschikken wij zonder voorbehoud onder het belangwekkendste, van wat wij mochten aanschouwen.

Om te beginnen vertoonde prof. v. d. Burg ons een preparaat van bekende samenstelling, daarna bracht Z.H.G. een preparaat in gereedheid van ter onderzoek bestemd papier. Een preparaat van dit papier werd gekleurd met een chloorzink-joodoplossing en het kostte ons niet de minste moeite, om op zijn aanwijzing, de aanwezige hout en stroo cellulose (blauw violet) en vlasvezel (licht bordeauxkleurig) en houtslijp (geel) te onderscheiden.

Bij twijfel — die evenwel in het beschreven geval niet aanwezig was — wordt het onderzoek verder voortgezet. Bij dit onderzoek wordt als handleiding gebruik gemaakt van het door Professor Dr. H. Behrens hoogleeraar in de Mikro-Chemie aan de polytechnische school te Delft in 1896 uitgegeven werk (Die wichtigsten Faserstoffe) zijner Anleitung zur microchemischen Analyse.

Het is aan professor Behrens in de eerste plaats mogen gelukken door het kleuren der microscopische preparaten met verschillende kleurmiddelen, te onderzoeken in hoeverre de gekleurde vezels dichroitisch zijn, en door het waarnemen der ongekleurde beelden bij gepolariseerd licht, met groote mate van zekerheid de gebezigde grondstoffen te herkennen, al is ook de structuur der vezels, tengevolge van het malen tot papierstof, dikwerf geheel en al verloren gegaan, doch ook in de tweede plaats zijn deze uitkomsten van hoog gewicht, omdat de gekleurde microscopische beelden, als duurzame preparaten kunnen worden bewaard en als vergelijkingspreparaten kunnen worden gebruikt — van deze laatste werden ons een aantal getoond.

Mocht zelfs, onverhoopt, ook dit onderzoek geen voldoende uitspraak wettigen, dan wordt een beroep gedaan en nimmer te vergeefs, op de botanische kennis van professor Dr. M. W. Beijerinck, hoogleeraar in de bacteriologie aan de polytechnische school. Geen

wonder dat men langs dezen weg te Delft in staat is gesteld tot het ontsluieren van de geheimen eener industrie, die plantenvezels zoo zeer weet te verminken in de maalkuip of Hollander bij het maken van papiersoorten uit verschillende bestanddeelen, die zulk een grooten invloed kunnen uitoefenen op de duurzaamheid van het papier.

Nog mogen wij niet onvermeld laten, dat ook met kunstlicht wordt gemicroscopeerd.

Een geheel afgesloten electrische gloeilamp zendt daartoe hare stralen af in een gebogen glazen buis, welker uitmonding onder den microscoop kan worden geschoven.

Door de totale terugkaatsing vertoont zich aan den mond der buis een schitterend goudgeel licht, met behulp waarvan de werkzaamheden 's avonds kunnen worden voortgezet; dat echter van den waarnemer een scherper onderscheidingsvermogen van kleurenmengelingen eischt, dan het daglicht.

Hoogst verrassend is de proef waarmede de aanwezigheid van dierlijke lijm wordt aangetoond en niet minder verrassend die, waarmede de afwezigheid van vrije zuren wordt vastgesteld.

Voor de laatste proef werd gebruik gemaakt van congorood, het op de aanwezigheid van zuren scherpst bekende reagens, wijl reeds de geringste hoeveelheid dier stoffen een blauwe kleur te voorschijn roept.

Het onderzoek naar de lijmvastheid geschiedt te Delft volgens de methode van de directeuren der Leonhardische inktfabriek, welke methode onregelmatige lijming — hieronder niet te verstaan slechte of onvoldoende lijming — onmiddellijk aantoont, en bovendien, langs den weg eener schrijfproef, toegepast onder gebruik van normaal inkt.

Voor het onderzoek van vloeipapier was aanwezig een toestel waarbij de zuighoogte dezer papieren in eenheid van tijd kan worden vergeleken.

Zeer trok onze aandacht onder den literairen schat waarop het proefstation mag bogen, het boek van J. C. Schäffers: „Versuche und Muster ohne alle Lumpen oder doch mit einem geringen Zusatze derselben Papier zu machen".

De uitkomsten van eenig volledig onderzoek van papier worden verzameld in een staat van hierna volgend model.

Monster papier ontvangen van *het Ministerie enz.*

Aantal vellen *vijf.* Afmetingen der vellen *37* cM.

Datum van het onderzoek *25 November 1901.*

Merk van het monster.	Watermerk.	Dikte van het papier in m.M.	Gewicht per vierk. Meter in Grammen.	Aschgehalte in %.	Lijming.	Onderzoek vrije zuren.
			Tien stukken	*2,2*		
1	*M.*		*ieder ad 0,01M².*	*2,3*		
2			*wegen te zamen*	*2,3*		
3			*7,382.*		*stijfsel- hars-*	
4				*6,8*	*en dierlijke*	
5				*3*		
						geen vrije
		0,07 à				*zuren.*
Nrs. 1t/m.5	*Echt.*	*0,09*	*73,82*	*2,3*	*lijmvast*	
1						
2						
3						
4						
5						

UITSLAG VAN HET ONDERZOEK.

Breeklengte in Meters: *6347.*
Rekking in %: *5,9.*
Aschgehalte in %: *2,3.*
Samenstelling: (Microscopisch onderzoek) *lompen, vlas.*
Lijming: *lijmvast.*
Gewicht per vierk. Meter in Grammen: *73,82.*
Weerstand tegen kreukelen: *buitengewoon groot.*
Kleur *wit,* in doorzicht *gelijkmatig, zeer fijn wolkig.*

Nummer *1.*

33 c.M., wegende te zamen *45,22* Grammen.

chtigheidsgraad in het lokaal *65°* bij *19°* C.

PROEFSTROOKEN.							
ngte m.M.	Breedte in m.M.	Gewicht in Grammen.	Breuk belasting in Kilogr.	Quotient lengte en gewicht.	Breek-lengte in Meters.	Rekking in %.	OPMERKINGEN.
		Machine richting					*7,62 × 0,994 =*
		0,995	*6,82*			*4,1*	*7,574 K.M.*
		en gedroogd	*7,70*			*5,1*	
80	*15*	bij	*7,85*	*0,994*	*7574*	*4,8*	
		100° C.	*7,98*			*4,8*	
			7,75			*5,2*	
Te zamen		*0,906*	*38,10*			*24*	
Gemiddeld		*0,181*	*7,62*			*4,8*	
		Loodrecht op de Machine richting.					*5,12 × 0,1 =*
		0,987	*5,22*			*7,1*	*5,120 K. M.*
		en gedroogd	*4,75*			*6,3*	
80	*15*	bij	*5,22*	*0,100*	*5120*	*6,9*	
		100° C,	*5,20*			*7,0*	
			5,20			*8,2*	
Te zamen		*0,899*	*25,59*		*12694*	*35,5*	
Gemiddeld		*0,180*	*5,12*		*6347*	*7,1*	

DELFT, *den 27sten November 1901.*

Get. ....

Nog zijn op het papier proefstation, ten behoeve ook van het onderwijs in het papieronderzoek, aanwezig:

1°. een reeks van grondstoffen, die bij de papierfabricage voor hare van elkander afwijkende voortbrengselen worden gebruikt;

2°. een reeks van mengsels papierstoffen, zooals die meestal in den papierhandel worden aangetroffen;

3°. een reeks van kleurmiddelen die bij het onderzoek naar die mengsels worden gebezigd.

Aan het eind onzer mededeelingen betreffende de Delfsche inrichting voor papieronderzoek gekomen, waar wij met zoo groote welwillendheid, waarvoor wij hier gaarne aan prof. v. d. Burg hartelijk dank betuigen, [1]) werden ontvangen, willen wij nog een oogenblik de aandacht inroepen voor de door Dr. Greshoff aanbevolen oplossing van het vraagstuk der papiercontrôle, welke oplossing ons voorkomt juist te zijn.

Het nut dat onze samenleving trekt uit particuliere bureaux van onderzoek wordt door den heer Greshoff niet voorbij gezien, doch, en daarop wijst hij in het bizonder, niet uit het oog mag worden verloren, dat zij alleen onderzoekingen ter hand kunnen nemen waarvoor wordt betaald.

De nijverheid — de papierindustrie daaronder begrepen — eischt echter oneindig meer dan nu en dan een wetenschappelijke analyse; als allereerste levensvoorwaarde waaraan, zal zij een gezond bestaan leiden, behoort te worden voldaan, noemt hij en terecht, het groote belang dat voor ieder industriëel in ons land gelegen is in het tot stand komen van een instelling, in staat op iedere vraag waartoe zijn onderneming aanleiding geeft, een wetenschappelijk antwoord te geven.

Het Rijksproefstation zal dus, breed opgevat, in de eerste plaats de eischen vaststellen waaraan de voortbrengselen der vaderlandsche nijverheid gehouden zijn te voldoen, voorts verricht het bovendien, op verzoek van besturen of bizondere personen in aangewezen gevallen onderzoekingen, tegen betaling volgens een tarief, dat niet concurreert met de tarieven van particuliere ondernemingen.

In de tweede plaats treedt het Rijksproefstation dus op, als een

[1]) Niet minder erkentelijk zijn wij voor de vele wenken en inlichtingen, ons voor de samenstelling van dit overzicht gegeven.

onpartijdig en belangeloos hooger rechter, indien tusschen het publiek en de verkoopers twijfel ontstaat of geschil rijst, over de deugdelijkheid en prijswaardigheid van geleverde goederen.

Delft wordt door Dr. Greshoff als de plaats aangewezen voor de vestiging van het Rijksproefstation, als zelfstandige instelling, in georganiseerd verband met de polytechnische school, wijl deze verhouding toelaat, dat voor het proefstation partij wordt getrokken van de wetenschappelijke krachten aan de school verbonden, en voor de school, van het uitgestrekte veld van onderzoek, dat door het proefstation wordt ontsloten.

Wij gelooven te kunnen verzekeren, dat de inzichten van prof. v. d. Burg, vrij wel parallel loopen aan de denkbeelden van Dr. Greshoff.

LEIDEN, Februari 1902. C. W. HOFFMANN.

(*Wordt vervolgd*).

Eerste Kamer, Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902.

VII^de HOOFDSTUK. B.

Voorloopig Verslag.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

§ 1. *Herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen.* Ten opzichte van de wet tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen van 2 Mei 1897 (*Staatsblad n°. 124*) werd in eene afdeeling afkeuring uitgesproken, dat daarbij het steeds erkend, gezond beginsel van de grondbelasting, dat de belasting der schuren en bergplaatsen is begrepen in de huurwaarde van den grond, in navolging van de wet van 1873 is verzaakt. Zonder bergplaatsen heeft de grond, in 't algemeen gesproken, belangrijk mindere waarde. De hooge graanprijzen vóór de vaststelling dier laatstgenoemde wet gaven een ongekenden bloei aan de landbouwbevolking, waardoor een streven werd geboren om dien stand meer tot de Rijksmiddelen te doen bijdragen. De wijze waarop dit in de wet van 1873 werd toegepast, door bovengenoemd beginsel te verzaken, in plaats van het ongebouwd eigendom zwaarder te belasten, was de eerste fout.

Bij de wet van 1879 op de ongebouwde eigendommen werd in het algemeen meer geschat naar het beginsel van vóór 1873, zoodat de schuren en bergplaatsen dubbel werden belast. Dit was in zooverre de tweede fout. Toen de kentering in den toestand van den landbouw een voldongen feit was, trad een tegenovergesteld streven op den voorgrond, nl. om den landbouw te ontlasten. De wet van 1897 was hiervan een der gevolgen, eene wet die in de toepassing groote bezwaren ontmoet, wegens de moeilijkheid om de grens tusschen boerderij en burgerwoning in sommige gevallen te constateeren en wegens de gelijkheid in schatting naar art. 2 dier wet van de landbouwwoningen en schuren, die in de werkelijkheid in huurwaarde veelvoudig verschillen, bij gelijken omvang van het bedrijf. Dit was de derde fout van de wetgeving op de huurwaarde der eigendommen.

Ten einde weder een gezonden toestand te voorschijn te roepen, werd eene wijziging aanbevolen van de wet van 1897, ten einde den grondslag van vóór 1873 weder te herstellen, schuren en bergplaatsen vrij te laten en de landbouwerswoningen weder als andere woningen te belasten, d. i. te schatten naar art. 4 der wet van 1897. Het gevolg daarvan zoude

zijn, dat de belasting naar billijkheid en draagkracht zoude worden geheven en ten slotte nog eene hoogere opbrengst zoude geven, dan die naar art. 2 van genoemde wet zal worden geheven, terwijl de herschatting afzondelijk of alleen van landbouwerswoningen niet kostbaar kan worden, omdat daaronder waarschijnlijk nog niet het een-tiende deel van het geheele aantal woningen zal vallen.

Bovendien zoude de aanbevolen wetswijziging het groote voordeel opleveren, dat de *draagkracht* bij de berekening der vermogensbelasting, voor zooverre het de gebouwde eigendommen betreft, op den voorgrond blijft, terwijl de moeilijkheden die er met het heffen der provinciale en gemeentelijke opcenten zouden ontstaan, konden worden vermeden.

Andere leden spraken deze zienswijze tegen en wezen er op, dat zij juist mocht zijn in streken, waar hoofdzakelijk groote landbouwbedrijven als complex bestaan; maar dat in streken, waar de eigendommen zeer verspreid zijn en de eigenaar van de hoeve zijne gronden geheel of gedeeltelijk van andere eigenaren moet pachten, de waarde van het gebouwde eigendom zeer gering is. Deze leden hoopten, dat de Minister eene oplossing die in alle opzichten voldoet, mocht vinden; maar in geen geval hoopten zij terugkeer tot een stelsel, naar hetwelk zware lasten op weinig waarde houdende hoeven zouden gelegd worden.

Eenige leden spraken de hoop uit, dat de in Groningen ondervonden moeilijkheden geene belemmering in de invoering der wet zullen te weeg brengen.

§ 5 *Kadaster.* De hoop werd geuit, dat het onderzoek van den Minister leiden moge tot eene goede oplossing.

Memorie van Antwoord.

§ 1, *Herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen.* De blijkens het Voorloopig Verslag in ééne afdeeling gemaakte opmerking, dat in de wetgeving op de grondbelasting, voor zooveel de landbouwschuren en bergplaatsen betreft, na de wet van 1870, eene reeks van fouten zou zijn gemaakt, moet de ondergeteekende in het midden laten, wijl de wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 124) niet is teruggekomen op het bepaalde bij art. 32 van die van 22 Juli 1873 (*Staatsblad* n°. 116.).

Intusschen wil hij wel erkennen, uit hetgeen hem door de ingediende adressen en van andere zijde is bekend geworden, den indruk te hebben verkregen, dat de wet van 1897 op dit punt wijziging behoeft voordat kan worden overgaan tot vaststelling van het percentage van heffing volgens art. 36. Of die indruk juist is en van welken aard dan die wijziging zou moeten zijn, kan echter eerst blijken als de uitkomsten der bovengemelde herziening vaststaan en het verslag zal zijn ingekomen van de hoofdcommissie

aan wie de leiding der herziening is opgedragen. Ook hij hoopt, dat dan eene regeling moge worden gevonden die in alle opzichten zal voldoen, en die de moeilijkheden zal ondervangen welke in verband met de draagkracht der belastingschuldigen bij de berekening der vermogensbelasting en ten aanzien van de heffing van provinciale en gemeentelijke opcenten, worden gevreesd. Vooralsnog meent de ondergeteekende dus, bij gebreke van de onmisbare gegevens omtrent de te treffen regeling zelve, geen nadere meening te moeten uitspreken.

Beraadslaging.

De heer Welt: Mijnheer de Voorzitter! In 1795 bezweek de Republiek der Nederlanden, uit onafhankelijke leden samengesteld. Op financieel gebied leidde deze omkeering tot de vorming van een algemeen voor den geheelen Staat geldend stelsel van belastingen. Verschillende plannen werden ontworpen en vastgesteld tijdens het bestaan van de Bataafsche Republiek en van het Koninkrijk Holland (1806-1810). Bij art. 1 van het decreet van 9 Juli 1810 werd Holland ingelijfd bij het Fransche Keizerrijk en bij art. 7 van dat decreet werd bepaald, dat de bestaande belastingen zouden worden geheven tot 1 Januari 1811, van welken datum af de belastingen zouden worden geheven op denzelfden voet als in het overige Keizerrijk. Daardoor kregen wij de Fransche grondbelasting, geregeld bij de Fransche wet van 3 Frimaire, 7de jaar (23 November 1798), waarbij landbouwschuren waren vrijgesteld. Dit beginsel is gehandhaafd in onze verschillende Nederlandsche wetten op de grondbelasting, het laatst in de wet van 26 Mei 1870. Bij art. 59 dier wet was bepaald: »De belastbare opbrengst van de gebouwde eigendommen wordt vóór den 1sten Januari 1875 herzien, volgens regelen bij de wet te stellen. De herziening wordt elke 20 jaar herhaald." Uitvoering werd daaraan gegeven bij de wet van 22 Juli 1873. Art. 2 van die wet bepaalde dat door de belastbare opbrengst werd verstaan de jaarlijksche onzuivere huurwaarde, zoo noodig bij vergelijking te bepalen, of anders 6 % van de in de jaren 1868—1872 bedongen verkoopprijs.

De sterk toegenomen welvaart van den landbouwstand bewoog velen om dien stand zwaarder in de belasting te treffen. Vandaar de opheffing der zoo lang bestaande vrijstelling van landbouwschuren, door intrekking van letter *g* van art. 25 der wet van 26 Mei 1870. Een hevige strijd is daarover gevoerd. De Heer Rutgers van Rozenburg, ons hooggeacht medelid, alsmede de heeren Saaymans Vader en van Kerkwijk, hebben zich in de Tweede Kamer krachlig verzet tegen de scheiding der huurwaarde van landbouwschuren en van den grond (het assessoire van het principale). Zij verloren den strijd. De naijver op den landbouwstand was in die

dagen te groot en leidde tot terzijdestelling van het zoo krachtig verdedigde gezonde beginsel van de éénheid van grond en bergplaats der producten. De uitkomst van de wet van 1873 wekte groote ontevredenheid. Een belangrijke verschuiving van belasting van de steden naar het platteland zou het gevolg worden. Bovendien werd de wet erg fiscaal uitgevoerd, zoodat vele boerenwoningen met schuren buitensporig hoog werden geschat, in enkele gevallen zelfs hooger dan de huurwaarde eener geheele boerderij. De oppositie tegen de wet was in de Tweede Kamer dan ook groot, zelfs zoo groot, dat een voorstel om de toepassing der uitkomsten te verijdelen met de geringe meerderheid van 37 tegen 31 stemmen werd verworpen. Hiermede was de bron van het kwaad te voorschijn geroepen, waardoor onze grondbelasting ten deele is bedorven.

Op de wet van 22 Juli 1873 volgde die van 25 April 1879, tot herziening van de belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen. Art. 2 van die wet gebood, dat bij de bepaling der huurwaarde zoude rekening worden gehouden met de huurwaarde aan de gebouwde eigendommen toegekend. Dit was een onuitvoerbare bepaling. De grond had dan in vele streken veel te laag moeten worden geschat, omdat gebouwen tot hoeven behoorende veel te hoog stonden. Ons geacht medelid, de heer Rutgers van Rozenburg, zeide daarover dan ook terecht bij gelegenheid van de behandeling van de wet van 1897 in de vergadering der Tweede Kamer van 11 Maart:

»Immers lastig was de zaak, bedorven als die was in 1873 en in 1879: in 1873, zooals ik reeds geschetst heb, door het scheiden van het acsessorium van het principale, de landbouwschuren van het ongebouwd; en in 1879, door het bevel, te vinden in art. 2 der wet van 1879, dat bij de schatting van het ongebouwd moest worden rekening gehouden met de schatting van het gebouwd; een onuitvoerlijk bevel, doordien het gebouwd zoo veel te hoog geschat was dat het op de eene plaats aan de belastbare opbrengst van het ongebouwd nabij, op een andere daaraan gelijk kwam, en op een derde dien overtrof. Wat moesten nu de schatters doen? Dit is moeilijk te zeggen. Maar wat deden toen de schatters van het ongebouwd? Zij schatten het ongebouwd, en legden dan zekere som daarop, zooveel dat althans de schatting van het gebouwd er niet boven bleef, of zooveel dat die er mede gelijk stond, of zooveel dat na aftrek van de schatting van het gebouwd er voor het ongebouwd nog iets over bleef; of wel zij namen van het bevel geen notitie.

»Het resultaat was overal verwarring en onmogelijkheid. Hoe daarin te te voorzien? Dat was schier een onmogelijkheid, een hopeloos werk; en toen men, ook bij het Departement van Financiën, tot het besef kwam dat die knoop niet te ontwarren viel, zeide men ten slotte: laat ons hem dan maar doorhakken De Minister (Sprenger van Eyk) heeft dat eerst gedaan op de wijze, beschreven in zijn eerste wetsontwerp.

»In de sectiën hebben bijna honderd leden der Kamer elk naar een middeltje gezocht, hoe op zijn best te hakken, maar onder de critiek zijn alle die middeltjes bezweken».

Ik heb de vrijheid genomen deze woorden van den heer Rutgers van Rozenburg aan te halen, omdat hierbij zoo duidelijk uitkomt, hoe moeilijk het bij de uitvoering van de wet van 1879 voor de schattingscommissiën was, om met de bepaling, dat rekening moest worden gehouden met de gebouwde eigendommen, de wet uit te voeren. Een dubbele aanslag van de landbouwschuren èn als gebouwd èn als begrepen in het ongebouwd eigendom, was dan ook meerendeels het gevolg.

Eindelijk dan de wet van 1897. Minister Sprenger van Eyk erkende de onbillijkheid der herziening van 1873 en wilde daarom den landbouw eenige verlichting geven. Hij stelde oorspronkelijk voor als huurwaarde te bepalen 3½ pct. der stichtingskosten. Doch dit zou in het geheel geen verlichting gegeven hebben. Daarom wijzigde hij zijn voorstel bij de Memorie van Antwoord en stelde voor scheiding van woning en schuur, en de huurwaarde der eerste te laten op 3½ pct. en die der laatste op 1½ pct. der stichtingskosten te stellen. De Commissie van Rapporteurs in de Tweede Kamer had veel bezwaar tegen de scheiding en stelde daarom voor 1½ pct. voor het geheel te bepalen, welk amendement werd aangenomen. Sommige leden wilden nog meer afdingen, maar dit was onjuist gezien. Men had eenvoudig moeten voorstellen om terug te keeren tot de wet van 1870. Een andere fout was, dat tot grondslag niet werkelijke stichtingskosten, maar fictieve werden genomen, namelijk naar den omvang van het bedrijf.

Tot welke averechtsche schattingen dit heeft geleid is in de Tweede Kamer duidelijk uiteengezet bij de behandeling van deze begrooting. De gelijkheid in huurwaarde van kostbare gebouwen en nederige boerenwoningen is bij gelijken omvang van het bedrijf niet houdbaar. Tevens gaat men daarbij aan de grondbelasting — met de verwisseling van den omvang van het bedrijf door het gebruik van meer of minder bijgehuurde gronden — haar zakelijk karakter ontnemen. Ook is de grens tusschen boeren- en burgerwoningen en tusschen boeren- en arbeiderswoningen in sommige gevallen niet te bepalen, terwijl het verschil van die twijfelachtige perceelen in het betalen der belasting toch veelvoudig zal worden.

De bezwaren van de Commissie van Rapporteurs in de Tweede Kamer tegen de scheiding van woning en schuur waren niet geheel denkbeeldig, maar toch volstrekt niet overwegend. Hetzelfde bezwaar ontmoeten de zetters immers steeds bij de bepaling der huurwaarde van de boerenwoningen bij de schatting voor het personeel, waarbij volgens art. 4e der personeele wet, de landbouwschuren ook zijn vrijgesteld. Evenzeer als de schatting bij de toepassing van die wet kan plaats hebben, moet het toch ook kunnen gebeuren bij de grondbelasting.

Opmerkelijk is het dat van de vele tegenstanders van het tweede wetsontwerp-Sprenger van Eyk (woning $3^1/_2$ pct., schuren $1^1/_2$ pct.) niemand voorstelde terugkeer naar de wet van 1870. Het schijnt dat men dit te kras heeft gevonden, omdat de schatkist van de wederinvoering der algeheele vrijstelling der landbouwschuren te veel nadeel zou ondervinden. Het aangenomen amendement van de Commissie van Rapporteurs was voor de schatkist echter nog belangrijk nadeeliger. Redenen genoeg waarom de Groninger Maatschappij van landbouw en nijverheid met vrijmoedigheid, zonder van egoïsme te kunnen worden verdacht, zich met een adres wendde tot H. M. de Koningin met het verzoek herstel van het bepaalde bij letter *g* van art. 25 der wet van 1870. Immers, wanneer dit plaats heeft, dan zullen de boerenwoningen worden geschat naar art. 4 der wet van 1897, in hoofdzaak overeenstemmende met de artt. 9 en 10 der wet op het personeel van 16 April 1896. Ten einde aan te toonen, dat de huurwaarde der tot hoeven behoorende gebouwde eigendommen volgens de personeele wet hooger is geschat dan de belastbare opbrengst dierzelfde gebouwde eigendommen volgens de jongste herziening, heb ik uit een plattelandsgemeente in het noorden der provincie Groningen de beide totalen becijferd. Die becijfering is het tegendeel van geflatteerd. Die gemeente is de gemeente Uithuizermeeden, een zuivere plattelandsgemeente. In vergelijking met vele naburige gemeenten is de huurwaarde van het personeel daar betrekkelijk laag geschat, omdat er naar evenredigheid minder groote kostbare boerenwoningen voorkomen dan in vele andere gemeenten in de provincie Groningen. Ook zijn, ten gevolge van reclames in de cijfers nog wijzigingen gekomen, waardoor het aantal der als hoeven geschatte woningen nog is toegenomen. Deze factoren werken dus ten nadeele van mijn betoog. En wat leerde mij, ondanks die nadeelen, de uitkomst? Dit, dat het aantal perceelen bedroeg 767, waarvan onbelast 33, burgerwoningen 610 en hoeven 124. Die 124 hoeven zijn bij de jongste herziening van gebouwde eigendommen geschat op een totale belastbare opbrengst van (omstreeks) *f* 11804,—. Voor het personeel zijn diezelfde gebouwen, n.l. de woningen, evenwel geschat op een totale huurwaarde van *f* 14764,50, dus pl. m. 25 pct. hooger. Indien ik de cijfers van een meer sprekende gemeente had kunnen bekomen, dan was het verschil ongetwijfeld nog aanmerkelijk grooter geweest.

Nu zijn er onlangs in de Tweede Kamer ook denkbeelden in overweging gegeven tot opheffing der inderdaad zeer groote onbillijkheden. De heer Bos, afgevaardigde voor Winschoten, heeft zich daar geheel aangesloten bij het verzoek der Groninger Maatschappij van landbouw en nijverheid. Er zijn echter ook stemmen opgegaan tot terugkeer naar het 2de voorstel Sprenger van Eyk (boerenwoningen $3^1/_2$ pct. en schuren $1^1/_2$ pct.) een en ander te bepalen naar den omvang van het

bedrijf. Ik hoop evenwel dat die heeren bij nader onderzoek tot andere gedachten zullen komen, want mocht aan dien wensch gevolg worden gegeven, dan zullen de landbouwers de dupe worden van een handeling, n.l. het adresseeren aan H. M. de Koningin, waaraan minstens eigenbaat geheel vreemd is. Ik wensch daartegen bij voorbaat te waarschuwen.

Het komt ook mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat de verkregen uitkomsten der schatting onmogelijk in de kadastrale leggers kunnen worden overgenomen. Geschiedt dit tóch, dan zal dit niet alleen heel wat kwaad bloed zetten, maar tevens zal men groote moeilijkheden ondervinden bij de heffing niet alleen van de vermogensbelasting, maar vooral bij de heffing van de gemeentelijke en provinciale opcenten. Wetswijziging zal daarom, naar mijn meening, *moeten* komen en ik hoop in het belang eener gezonde oplossing, dat de tot hoeven behoorende gebouwde eigendommen opnieuw worden geschat en dat worde teruggekeerd tot het ter kwader ure verlaten stelsel van de wet van 1870.

Ik eerbiedig geheel het standpunt van den Minister, dat hij zich niet over zijn voornemens uitlaat, vóór het verslag der hoofdcommissie bij hem is ingekomen. Ik beveel evenwel mijn bezwaren bij Zijn Excellentie zeer ter overweging aan.

De heer Bultman: Mijnheer de Voorzitter! Zooeven heeft de heer Welt tegen de gewoonte der provincie zijner inwoning er over geklaagd, dat de landbouw te weinig in de belasting voor de gebouwen opbrengt; de Minister heeft vroeger de toezegging gedaan dat het punt in quaestie aan een nader onderzoek zal worden onderworpen.

Ik voor mij wensch niet vooruit te loopen op de resultaten die dit onderzoek zal aan het licht brengen, maar ik meen toch er den klemtoon op te mogen leggen, dat de grondslag der schatting voor de ongebouwde eigendommen inderdaad een zeer groote onbillijkheid medebrengt, namelijk deze, dat de aftrek voor het gebouwd slechts voor een deel is toegepast bij het ongebouwd. Dit kon wel niet anders, wanneer men althans de grondbelasting wilde laten werken zooals het behoort, dat wil zeggen, dat men die wil laten drukken op al de grondbezitters; immers, wanneer men een anderen weg had gevolgd, zouden geheele streken van Gelderland en van andere provinciën vrijgesteld zijn van de betaling van grondbelasting voor de ongebouwde eigendommen. Men heeft toen bij de vaststelling van de waarde van het grondbezit, voor de ongebouwde eigendommen, zekeren algemeenen maatstaf aangenomen voor de verschillende deelen van Nederland. Men heeft een gelijken aftrek voor de gebouwen op ieder perceel toegepast en die gelijke aftrek werd berekend op dezelfde wijze als nu in het nieuwe wetsontwerp geregeld is. Toen nu bleek, dat daardoor de grondbelasting op de ongebouwde eigendommen in haar werking in-

derdaad een onbillijkheid bevatte heeft de Minister Sprenger van Eyk, op aandringen ook van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en van hen die in de eerste plaats geroepen waren de belangen van hun vak, van den landbouw, te verdedigen, één correctie gevonden door hetzelfde beginsel dat ten opzichte van den aftrek van het gebouwde bij het ongebouwde was toegepast, over te brengen op de bebouwde eigendommen, zoodat bij de schatting van de gebouwde eigendommen niets anders is voorgekomen dan een correctief van een uitvoering der wet die bij de ongebouwde eigendommen ongelijkmatig werkte. Wanneer nu de Minister te eeniger tijd gevolg zou mogen geven aan het door hem uitgesproken plan, om namelijk de wijze van schatting van de boerderijen bij de wet op de gebouwde eigendommen aan een revisie te onderwerpen, dan zou ik er bij hem wel op willen aandringen, dat hij daarbij niet over het hoofd zal zien dat er ook een herziening moet plaats hebben van de wijze van aftrek voor gebouwen, die toegepast is bij de schatting van de ongebouwde eigendommen,

De heer Harte van Tecklenburg, *Minister van Financien:* Mijnheer de Voorzitter! Door de heeren Welt en Bultman, de geachte afgevaardigden uit Groningen en Noordholland, is het zeer belangrijke onderwerp der herziening van de belastbare opbrengst van de gebouwde eigendommen, en ik mag na het gesprokene door den heer Bultman zeggen, ook van de ongebouwde eigendommen, ter sprake gebracht.

Wanneer ik de geachte afgevaardigde goed begrepen heb, dan verklaarden zij, op dit oogenblik allerminst van mij een bindende uitspraak te verwachten.

Ik kan niet anders dan mijn dank betuigen aan die heeren, dat zij mij op dit oogenblik niet willen dwingen tot het uitspreken van een bepaald oordeel over de wijze waarop de quaestiën die zich hebben voorgedaan zullen worden opgelost.

Zoolang de hoofdcommissie belast met de schatting en de herschatting, haar taak nog niet heeft volbracht, is het, dunkt mij, inopportuun om zich reeds uit te laten over de maatregelen tot haar wijziging en verbetering, die wellicht zullen blijken noodig te zijn.

Ik wil erkennen, op dit oogenblik de meening te zijn toegedaan, dat wijziging van de wet van 2 Mei 1897 zal moeten plaats hebben, maar dit is een meening gevormd op grond van niet officieele gegevens, en het zou mij in mijn officieele qualiteit zeker slecht voegen om vooruit te loopen op de gegevens, die van officieele zijde mij zullen worden verstrekt. Het is daarom, dat ik het verstandig acht vooralsnog een afwachtende houding aan te nemen en mij te bepalen tot de verklaring, dat ik den grooten ernst van dit vraagstuk ten volle besef, dat het mijn aandacht voortdurend bezighoudt en dat ik niet zal nalaten de verschillende wenken en opmerkingen mij dienaangaande ook in deze Kamer verstrekt, nauwgezet te

overwegen. Zeer groot nut heeft in dit opzicht ongetwijfeld ook het bestudeeren van de historie van de wetgeving op de grondbelasting en van de bijzonderheden die zich in de verschillende phasen daarvan hebben voorgedaan. Terwijl ik den geachten afgevaardigde uit Groningen daarom dank zeg voor het door hem gegeven historisch overzicht, voeg ik er gaarne de verzekering bij, dat de beteekenis van geen der door hem aangewezen détails uit het oog zal worden verloren; voorts verklaar ik, naar aanleiding van het door den geachten afgevaardigde uit Noordholland gesprokene, het nauwe verband te erkennen dat bestaat tusschen de regeling van de belastbare opbrengst der gebouwde en die van de ongebouwde eigendommen.

Ik meen dan ook, dat een van de oorzaken van de moeilijkheden waarin wij ons thans bevinden, gelegen is in het op zeker tijdstip, door den wetgever uit het oog verliezen van dat nauwe verband. Hoe dit zij, en ofschoon ik wel reeds op dit oogenblik eenige voorloopige denkbeelden heb omtrent de wijze waarop naar oplossing gestreefd zou moeten worden, geloof ik het meest correct te handelen, wanneer ik thans op deze zaak niet verder inga. Men kan overtuigd zijn, dat ik met de meest mogelijke zorg zal trachten haar tot goede oplossing te brengen.

WATERRECHTS-LEGGERS. [1])

In vele deelen van Nederland zijn leggers van waterloopen geen onbekende zaken. Zij zijn dan polder- of waterschapsgewijs ingericht en voornamelijk bestemd om te dienen bij de, door de autoriteiten gevoerde schouw; tevens geven zij uitsluitsel omtrent den onderhoudsplicht van waterloop en kunstwerken.

In landen waar het polderwezen niet bestaat en waar de waterwetgeving op hooger trap staat dan bij ons, heeft men de behoefte gevoeld aan waterrechts-leggers of boeken, die ten doel hebben de gezamenlijke rechtsverhoudingen der openbare wateren, naar aard en omvang te constateeren, verworvene watergebruiksrechten van sommigen te beschermen tegen derden, het gevaar te voorkomen, dat ten nadeele van het algemeen, inkruipsels omtrent het watergebruik ontstaan, het doelmatige watergebruik ten bate van landbouw en nijverheid, zoo uitgebreid mogelijk te bevorderen, handhaving van waterpolitie en waterwetgeving te vergemakkelijken, twisten hieromtrent te vermijden of althans gemakkelijk te beslechten. Deze boeken hebben rechtskracht voor hunnen inhoud; verder strekt hunne beteekenis niet. Eenig beweerd recht op watergebruik wordt dus niet door den rechter afgewezen, omdat het niet in het boek zoude voorkomen.

Dergelijke boeken komen voor in Oostenrijk en in het kanton Zürich, zij zijn in Duitschland nog slechts in Wurtemberg ingevoerd.

Aldaar worden deze boeken bijgehouden in elk der vier Kreise en wel door een technisch en een administratief beambte. Elk boek is verdeeld in vijf andere en wel:

1°. het T-boek voor drijfwerken met of zonder stuwen;

2°. het E-boek voor het ontrekken van water aan den waterloop met behulp eener blijvende inrichting, met of zonder stuw;

---

[1]) *De Ingenieur.* 28 December 1901. N°. 52. Zie bovendien in N°. 1 (17 Jahrgang) vom Januar 1902 der Mitteilungen des Württembergischen Geometer-Vereins, «*Einführung von Wasserrechtsbüchern in Württemberg.*»

3°. het B-boek voor bruggen, overzetveeren, e.d.;

4°. het F-boek voor oeverlijnen, onderhoudsplicht van oeververdedigingen, verplichting tot schoonhouden van den waterloop, onderhoudsplicht van dijken;

5°. het S-boek voor andere zaken, als bestaande algemeene voorschriften, opname van afval-water, bad-inrichtingen, politiebepalingen en zaken die niet in de andere boeken voorkomen.

Elk boek is voorzien van een inhoudsopgave, een verzameling bijlagen en een overzichtsplan. Elke opgave in de boeken verkrijgt haar eigen nummer. Uittreksels worden tegen vergoeding van kosten verstrekt.

J. DE K.

Het opbergen en de bewaring van het kadastrale archief.

In de 1e aflevering van den 18en Jaargang van ons Tijdschrift komt een verweerschrift voor van de H.H. Teijchiné, e.a., wijl zij in het door mij ingezonden artikel over de opberging van het kadastrale archief, een aanval zien, — èn op den vroegeren hoofdambtenaar, — èn op den toestand van het archief alhier.

Bedoeld verweer verbaast mij; mijne beschouwingen toch brengen aan den onbevooroordeelden lezer niet meer ter kennis, dan er in staat, — te weten: *„den wensch, om een noodzakelijke verbetering te krijgen in de bewaring der kadastrale standaardstukken"*.

Wie meent er meer uit te moeten halen, waagt zich in het rijk der phantasiën!

BREDA, Februari 1902. W. VRUGGINK.

BOEKBESPREKING.

M. de Vos, Landmeter van het kadaster te Leeuwarden: *Het kadaster en de boekhouding op de hypotheken*, de tegenwoordige inrichting voorafgegaan door die in vroegere tijdvakken, met drie uitslaande kaarten, bijgewerkt tot 1 Juli 1901, gebonden *f* 5,50.

Onze kadastraal-hypothecaire literatuur is met bovenvermeld belangrijk werk verrijkt. Het vormt een uitstekende handleiding voor ieder die op de hoogte wenscht te komen van de inrichting van ons kadaster, van de hypothecaire- en de kadastrale boekhouding, en van de wetten, koninklijke besluiten en ministerieëele resolutien, waardoor een en ander wordt beheerscht. Het behandelt achtereenvolgens:

de oprichting van het kadaster;
de invoering, bewaring en eerste bijhouding van het kadaster;
de hypothecaire boekhouding vóór 1 October 1838;
de hypothecaire boekhouding van 1 October 1838 af;
verschillende onderwerpen betreffende de hypotheken;
het kadaster na 1838.

De boekhoudingen worden toegelicht door voorbeelden en formulieren.

In een aanhangsel worden voorts besproken: de grondbelasting na 1838, de organisatie van het personeel van het kadaster, oude landmaten, een staat van de divisiën en de standplaatsen der Ingenieurs-Verificateur van het kadaster en een lijst van de gemeenten, behoorende tot de onderscheidene kantoren van bewaring van de hypotheken en het kadaster.

Een alphabetisch register en eene chronologische lijst van wettelijke bepalingen vergemakkelijken het raadplegen van dit boek.

Zonder te uitvoerig te worden werd gestreefd naar volledigheid voor zoover deze voor het publiek gewenscht scheen.

In 't kort: de kundige en zeer bevoegde schrijver geeft wat van

hem mocht worden verwacht: een uitmuntenden leiddraad zoowel voor de ambtenaren verbonden aan de betrokken diensttakken als voor de beoefenaars van andere vakken die met het kadaster in aanraking komen, zooals van notariaat, registratie, gemeentelijke administratie enz.

De uitgever Wolters te Groningen zorgde voor eene nette uitvoering en duidelijke letter.

I. Boer Hz.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

Handleiding voor de technische werkzaamheden van kadastrale hermetingen. Uitgegeven van wege het Ministerie van Financiën. 's-Gravenhage 1902. Ee Nederlandsche Boek- en Steendrukkerij voorheen H. L Smits.

Trig. Form 21a. Berechnung mehrerer Knotenpunkte.

Bij het technische Versandgeschäft van R. Reiss te Liebenwerda is verkrijgbaar een, volgens „Gauss, die trig. und polyg. Rechnungen etc.", 2e Auflage, Seite 456—459, voor de berekening van *vier* knooppunten ingericht formulier, dat tevens geschikt is voor de berekening van *twee* en van *drie* knooppunten, wanneer de voor deze laatste berekeningen overbodige kolommen, als niet aanwezig worden beschouwd. Onder *no. 265* is het steeds voorradig tegen den prijs van 5 Mark per 100 vel.

Inlichtingen omtrent de doelmatigheid van dit materieel zullen — indien hij daartoe wordt aangezocht -- zonder twijfel welwillend worden verstrekt door den heer *Oberlandmesser* Harksen te Harzgerode.

H. Blink. Dr. *Studiën over Nederzettingen in Nederland. I. De nederzettingen op het Drentsche plateau. II. Nederzettingen rondom het Drentsche plateau.* Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Jrg. 1901. Deel XVIII, pg. 767 en Jrg. 1902. Deel XIX, pg. 59.

Deze verhandelingen komen nagenoeg volledig overgedrukt voor, in het Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij. Jrg. 1901 bldz. 235 en Jrg. 1902 bldz. 26.

A. J. van Schermbeek. Oud O.-I. houtvester. Leeraar aan de R. L. S. *De Wetgeving en de Bodemkultuur in Nederland.* Landbouwkundig Tijdschrift 1902. Februari en Maart aflevering.

R. Siedek. K. K. Baurath im Ministerium des Innern. *Studie über eine neue Formel zur Ermittelung der Geschwindigkeit des Wassers in Flüssen und Strömen.* Wien 1901. Verlag van Wilhelm Braumüller. K. u. K. Hof und Universitäts. Buchhändler. 8⁰. 58 S. Preis 2 Mark.

M. de Vos. Landmeter van het kadaster. *Leerboek der lagere Geodesie.* Met een groot aantal figuren in den tekst. Groningen 1902. J. B. Wolters.

Het leerboek verschijnt in 5 à 6 afleveringen (samen ongeveer 30 vellen druks) in hetzelfde formaat als het thans geheel verschenen werk van den zelfden schrijver: «Het Kadaster en de Boekhouding op de Hypotheken".

Bij inteekening is de prijs per aflevering *f* 1,25. De kennismaking met de voorloopige aankondiging van het boekwerk — waarvan de verspreiding der 1e aflevering dagelijks mag worden te gemoet gezien — verdient alleszins aanbeveling.

Kadastrale opmeting van perceelsgedeelten. [1])

Het Hoofdbestuur van de Broederschap der Notarissen in Nederland heeft het volgende rekest ingediend:

Aan
Zijne Excellentie den Heer Minister van Financiën.

Geeft eerbiedig te kennen,

«De Broederschap der Notarissen in Nederland», gevestigd te Amsterdam;

Dat de notarissen bij de uitoefening hunner praktijk vaak zich genoodzaakt zien, om namens particulieren, aan Heeren Hypotheekbewaarders kadastrale opmeting te vragen van gedeelten van bestaande kadastrale perceelen;

Dat deze opmeting van perceelsgedeelten stellig strekt tot bevordering van de rechtszekerheid, aangezien het overdragen in eigendom en het bezwaren met hypotheek van niet opgemeten gedeelten van kadastrale perceelen tot vele moeilijkheden leiden kan;

Dat echter zoowel te Amsterdam als elders, naar het oordeel van verzoekster, de particulieren dikwijls geruimen tijd moeten wachten, alvorens aan hunne aanvragen om opmeting wordt gevolg gegeven en zulks niettegenstaande de herhaaldelijk uitkomende welwillendheid der ambtenaren;

Dat dan ook de verzoekster van meening is, dat ter wegneming van het aangevoerde bezwaar, uitbreiding van het personeel bij den dienst van het kadaster zou behooren te geschieden;

Dat door de tegenwoordige langzame afdoening van aanvragen om kadastrale opmeting, het verkeer wordt geschaad;

Redenen waarom de Broederschap der Notarissen in Nederland zich wendt tot Uwe Excellentie met het verzoek om van gevraagde kadastrale opmetingen, hetzij door uitbreiding van personeel, hetzij op zoodanige andere wijze als Uwe Excellentie raadzaam acht, eene minder langzame afdoening dan de tegenwoordige te willen bevorderen.

't Welk doende enz.

De Broederschap voornoemd,

Namens dezelve Haar Hoofdbestuur:

(geteekend) J. C. G. POLLONES,
Voorzitter.

CHS. MISEROY,
Algemeen Secretaris.

AMSTERDAM, 15 April 1902.

---

[1]) Overgenomen uit het Notarieel Weekblad van 26 April 1902.

Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

Nieuw lid:

A. G. Sluijter, particulier landmeter te *Zwolle.*

BERICHTEN.

Bij *K. B. van 6 Februari 1902 N°. 33* is benoemd tot bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen te *Hoorn,* A. Westra, thans ontvanger der registratie voor de burgerlijke akten en der successie rechten te *Groningen.*

Bij *K. B. van 18 Februari 1902 N°. 45* is het getal ingenieurs-verificateur van het kadaster gebracht op twaalf, en is de landmeter van het kadaster A. Veenhuijsen, werkzaam aan het departement van Financiën, met ingang van 1 April 1902 benoemd tot ingenieur-verificateur van het kadaster.

Bij *K. B. van 24 Maart 1902 N°. 16* is benoemd tot bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen te *Leiden,* J. W. Keiser, thans in gelijke betrekking werkzaam te *Alkmaar.*

Bij *K. B. van 2 April 1902 N°. 20* is tegen 1 Mei 1902, eervol ontslag verleend aan T. F. ter Beek, controleur van de directe belastingen en het kadaster te *'s-Gravenhage.*

Verplaatsingen van landmeters vun het kadaster.

Met 1 Mei 1902: J. D. Krijgsman van *Goes* naar *Leeuwarden.*

Verplaatsingen van aspirant-landmeters.

Met 1 April 1902: G. W. Kloosterboer van *Zutfen* naar *Heerenveen,*

P. J. ter Plegt van *Alkmaar* naar *Sneek*.
H. F. C. Smeulders van *Breda* naar de divisie *Arnhem*.
J. C. Hoogenboom van *'s-Hertogenbosch* naar de divisie *Arnhem*.
S. de Grebber van *Amsterdam* naar *Alkmaar*.

Verplaatsingen van teekenaars van het kadaster.

Met 1 Maart 1902: J. W. Vollewens te *'s-Hertogenbosch*, tijdelijk werkzaam gesteld aan de bewaring te *Goes*.

T. A. M. van Schoonhoven en A. J. H. Meijers te *Roermond*, voor zes maanden werkzaam gesteld respectievelijk te *Maastricht* en te *Eindhoven*.

Van geheel betrouwbare zijde wordt medegedeeld, dat de heer C. A. Heykoop, landmeter van het kadaster te *Leiden*, met ingang van 1 Juli e.k. eervol ontslag uit zijne ambtsbediening heeft aangevraagd.

Overleden: op 19 Februari 1902 te *Leiden*, de heer H. L. de Grave in leven bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen aldaar.

Overleden: op 3 April 1902 te *Alkmaar*, de heer Ph. W. Drenth in leven landmeter van het kadaster aldaar.

EEN AFSCHEID. [1])

Heden namiddag omstreeks halfvier had aan de *bewaring der hypotheken en van het kadaster* alhier, een plechtigheid plaats, welke geheel en al een intiem karakter droeg.

Enkele weken geleden bracht de Staatscourant de tijding, dat het Hare Majesteit had behaagd, aan den heer C. A. Heykoop, landmeter van het kadaster te dezer stede, met ingang van 1 Juli eervol ontslag te verleenen, onder dankbetuiging voor de bewezen diensten.

Het middaguur van den 30sten Juni was gekozen door hen, die in nauwe ambtsverhouding tot onzen sympathieken stadgenoot stonden, om hem hun ambtelijk vaarwel toe te roepen.

Bij zijn komst aan de bewaring — waartoe hij genoodigd was — werd de krasse, van levenslust nog tintelende zeventigjarige, allereerst begroet door den heer ingenieur-verificateur van het kadaster te *'s Gravenhage*, die in minzame bewoordingen het ambtelijk lief en leed herdacht, door hem en zijn scheidenden vriend, gedurende een lange reeks van jaren, zoo met opgewektheid als met nimmer verflauwenden moed gedragen.

Het is met onverdeelde ingenomenheid, zoo sprak hij, dat ik, daartoe aangezocht door de hier aanwezigen, de taak op mij nam, U bij uw vertrek uit naam van ons allen een kleine herinnering aan te bieden, als blijk, hoezeer gij er steeds in wist te slagen de vriendschap te winnen van velen, die het geluk hadden met U in aanraking te mogen komen.

Heijkoop! gij waart een sieraad van het korps; — gij hebt steeds meer gearbeid dan uw plicht U voorschreef; — het kadaster verliest veel in U; — een onuitwischbaar spoor laat gij bij het dienstvak achter; — van harte wensch ik, dat de ambtelooze dagen die straks voor U aanbreken, niet de minst gelukkige van uw leven zullen zijn!

---

[1]) Overgenomen uit het «*Leidsch Dagblad*» van Maandag 30 Juni 1902, n°. 12989.

De hypotheekbewaarder riep een verleden op, dat haast terugvoerde tot de dagen van hun beider jeugd, toen zij aan hetzelfde kantoor — *Winschoten* — werkzaam, ieder op zijne wijze en naar de mate zijner krachten, in verschillende ambtsbediening het gemeenschapsbelang behartigden.

Hulde bracht hij, voor de welwillende en voorkomende wijze waarop de heer Heykoop — de man van de techniek — steeds bereid was om voor hem — aan wien de boekhouding op den grondeigendom is opgedragen — het hobbelige veld van kaarten en veldwerken te effenen, waarop hij zich nu en dan moet bewegen.

Rustig gezeten in een stoel, waaruit hij zich een oogenblik verhief, richtte daarop een bijna negentigjarige het woord tot den scheidenden ambtenaar.

In het jaar 1846, zoo begon de heer A. G. Hessels, mocht ik je, gij waart toen nog niet veel meer dan een knaap, het welkom toeroepen bij uw intrede in ons geliefd dienstvak.

Ik hoop, Heykoop, — wij waren niet altijd saam, alle bijzonderheden van uw ambtelijk leven zijn mij dus niet bekend, — dat gij heden op vele gelukkig doorleefde ambtelijke jaren zult kunnen terugblikken.

Ik zegen het lot dat mij toestond, aan de kleine betooging die uw persoon geldt, te kunnen deelnemen, en ik acht mij gelukkig op mijn welkom van weleer, thans een hartelijken afscheidsgroet te kunnen laten volgen.

Welverdiend is de rust, die gij gaat genieten, volstrekt zal zij niet zijn, daartoe zijt gij U te zeer bewust van het *„rust roest"* ; — leef de nieuwe en laatste toekomst die gij tegemoet gaat, nog lange, lange jaren en, mag ik U nog een raad geven als in de dagen toen gij kweekeling bij mij waart, . . . volg dan ook in dit opzicht, — mijn voorbeeld.

Zichtbaar aangedaan, hoogst gevoelig voor de welverdiende hulde hem gebracht, betuigde de heer Heykoop aan alle aanwezigen zijn dank voor de wijze, waarop zijn heengaan tot een onvergetelijk feit voor hem was gemaakt.

Toen volgden nog handdrukken en hartelijke persoonlijke wenschen en werd het onmogelijke beproefd, n.l. om met den vertrekkenden vriend in enkele oogenblikken diens 49 dienstjaren te doorleven.

De Verdeeling der gemeene Weiden von Hollum en Ballum op het eiland Ameland. [1]

II. De technische werkzaamheden,

(Vervolg en slot van blz. 103. Jaarg. 1901.)

In het jaar 1891 werd voor de toepassing van een contract, gesloten tusschen den *Staat* en den *Boerenstand van Buren*, betrekking hebbende op het oostelijk deel van Ameland, dat gebied door ons opnieuw getrianguleerd.

In aansluiting aan dezen arbeid vond in 1893 de triangulatie van het westelijk deel van het eiland plaats, ter verkrijging van de gegevens benoodigd voor het opmaken van overeenkomsten, getroffen, eenerzijds tusschen den *Staat* en anderzijds tusschen de *Gemeene Weiden van Hollum, Ballum en Nes* en tusschen *particulieren.*

Van het oorspronkelijke net van driehoeksmeting waren alleen nog over de torens der laatstgenoemde drie dorpen, van welke torens de onderlinge ligging vroeger zoo nauwkeurig bleek te zijn bepaald, dat tegen aansluiting van het nieuwe net aan het oude geen enkel bezwaar rees.

De punten van het nieuwe net, dat wij gemakshalve verder hoofdnet willen noemen, werden verzekerd door boven den grond uitstekende bazaltzuilen, wier onveranderden stand kan worden gecontroleerd, met behulp van in bekende en vaste richtingen met den grond gelijk geslagen verklikkers.

Deze wijze van verzekering, die ook werd gevolgd, echter onder gebruik van een kleinere soort bazaltzuilen, bij de vastlegging op het terrein der punten van het hulpnet, geschiedde met instemming en onder goedkeuring der Regeering.

Het over het westelijk deel van het eiland in het hoofdnet

---

[1] *Erratum.* De noot op bldz. 103 van het eerste gedeelte bevat een onjuistheid, bedoeld was de weg op bldz. 80, regel 1 en 2, vermeld.

ontworpen hulpnet, vormt den trigonometrischen grondslag voor de markverdeeling.

Wijl binnen de driehoeken van het hoofdnet de dorpen en de binnenweiden liggen, werd dit laatste net niet ontworpen als een aaneengeschakelde driehoeksmeting, omdat deze zou hebben vereischt het inlasschen van een aantal trigonometrische punten, die voor de markverdeeling van hoegenaamd geen belang zouden zijn geweest.

De voorkeur werd gegeven aan afzonderlijke puntenbepaling door middel der voerstraalmethode; elk hoofdpunt werd mitsdien bepaald door hoekmeting in dat punt, op drie punten van het hoofdnet en op een onmiddellijk voorafgaand reeds vastgelegd hulppunt.

Voor de hoekmeting werd gebezigd een instrument waarvan de kijker niet kon worden doorgeslagen, waarom de vier waarnemingen op ieder punt verricht, in twee groepen, elk van twee waarnemingen werden gesplitst, en de 1e groep werd gemeten van links naar rechts, de 2e van rechts naar links, onder instelling der alhidade op verschillende deelen van den rand.

Het aantal op deze wijze bepaalde hulppunten bedraagt 47; voor het tot stand brengen der markverdeeling was dit echter lang niet voldoende, waarom nog een 300-tal punten — houten palen — werden opgenomen, deels met behulp der basismethode (hoekmeting gecombineerd met lengtemeting), deels met behulp der coördinatenmethode (uitsluitend lengtemeting).

Deze houten palen waren geplaatst ten einde later de wegen en waterleidingen te kunnen traceeren, en ter afpaling van de grenzen der schattingsblokken.

De ligging der punten van het hulpnet kon, wijl met den vorm der driehoeken geen rekening behoefde te worden gehouden, zoodanig worden gekozen, dat tegelijkertijd meetlijnen werden verkregen ten behoeve van de uitzetting der latere kavelgrenzen.

Een hoofdvoorwaarde voor het onmiddellijk bekomen van voldoend nauwkeurige uitkomsten bij de toepassing der voerstraal-methode is, dat het vast te leggen punt gelegen zij binnen den hoofddriehoek.

Bij een zestal hulppunten was het niet mogelijk aan dezen eisch te voldoen, wegens hunne ligging buiten het hoofdnet.

Door de hoekmetingen steeds over vier punten uit te strekken, is men echter in de gelegenheid immer dien driehoek aan de

berekening ten grondslag te leggen, die de gunstigste voorwaarden aanbiedt.

De hoekmeting had niet onafgebroken plaats, slechts op stille, heldere dagen werd waargenomen.

Bij elke waarneming werd aanteekening gehouden van de kracht van den wind, van den toestand van bewolking der lucht en of het punt waarop werd geviseerd, meer of minder scherp was te zien; omstandigheden, welke invloed kunnen uitoefenen, als mogelijk later voor de berekening een keuze uit de verrichte waarnemingen moet worden gedaan.

Bij de uitvoering der hoekmeting hebben wij er steeds naar gestreefd, de grens niet te overschrijden, waarop verkregen grootere nauwkeurigheid der waarnemingen te gering wordt, om de vermeerdering van den er aan ten koste gelegden arbeid te rechtvaardigen; een grens, die o.i. bij het verrichten van menigen geodetischen arbeid, geheel en al uit het oog wordt verloren.

Voor de berekening der punten van het hulpnet werd gekozen, de oplossing door Gauss gegeven van het, in Duitschland meer onder de benaming van het vraagstuk van Photenot bekende, problema van Snellius.

In „Francke”, *die Dreiecksnetze vierter Ordnung*, kan men op bldz. 187 den weg vinden door ons bewandeld.

Ter bevordering van de ordelijke uitvoering der berekeningen en ook om ten allen tijde en onder alle omstandigheden een gemakkelijk overzicht er van te verzekeren, vond de berekening plaats in een speciaal voor het doel ontworpen en gedrukt formulier.

Voor de kenschetsing der elementen van berekening werd de schrijfwijze van het leerboek gevolgd, mitsdien:

wordt het azimuth gerekend van af het zuiden,

is Y de abscis en X de ordinaat,

is $P' \binom{Y'}{X'}$ steeds het links gelegen punt van den driehoek, die in de richting van links naar rechts wordt omgegaan,

zijn n'' en n''' resp. de afstanden $P'P''$ en $P'P'''$,

zijn N'' en N''' resp. de azimuths van $P'P''$ en $P'P'''$,

zijn r', r'', r''' resp. de afstanden van het te bepalen punt (P) tot de hoekpunten P', P'' en P''' van den bekenden driehoek,

zijn w', w'', w''' resp. de azimuths van $P'P$, $P''P$, en $P'''P$,

zijn o″ en o‴ de hoeken waaronder de zijden P′P″ en P′P‴ van uit P zijn waargenomen.

Ten slotte zij opgemerkt, dat de r en n steeds positief blijven.

Uit het hoofdnet kunnen onmiddellijk in het formulier worden overgenomen n″ en n‴ benevens N″ en N‴, waarden die, als van zelf spreekt, alleen dan nog voor de berekening moesten worden afgeleid, indien een hoofdpunt bij de hoekmeting niet te zien was, en dientengevolge werd geviseerd op een hulppunt waarvan de de ligging al was bepaald.

In het formulier is aanwezig:

a. een controle-berekening ten opzichte van de logarithme der voerstraal (r) en,

b. ten einde zeker te zijn van de nauwkeurigheid der voorloopige coördinaten van het punt, een contrôle-berekening der waargenomen hoeken.

In *Anw. IX* wordt het vraagstuk ons op Ameland herhaaldelijk voorgelegd, opgelost in *Tr. Fr. 11* onder gebruikmaking van het Collin'sche hulppunt *Q* (1); wij mochten er niet in slagen te ontdekken, waarom laatstgenoemde wijze van oplossen de voorkeur verdient boven de methode in het handboek van Francke opgenomen.

Met behulp der voorloopige coördinaten werd de richtingshoek afgeleid in het hulppunt, naar het ingesneden reeds vastgelegde hulppunt, waarna vergelijking met de gemeten richting plaats vond, ten einde ook in verband met de afstanden na te gaan, of eene vereffening volgens de methode der kleinste kwadraten wenschelijk was.

Dit bleek het geval te zijn bij een zestal buiten de hoofddriehoeken gelegen punten.

De berekening der voorloopige coördinaten vorderde *een* uur. de vereffening volgens de methode der kleinste vierkanten *twee en een half* uur arbeid.

Ook voor de berekeningen voortvloeiende uit de toepassing der basis-methode werd een formulier gebezigd.

Uit de coördinaten van twee punten van het hulpnet wordt in dat formulier allereerst azimuth en lengte der basislijn berekend, waarna de zijden worden afgeleid van den driehoek, waarvan het gezochte punt het *derde* hoekpunt is.

De coördinaten van het onbekende punt worden op de bekende wijze

---

(1) Zie bldz. 135. Red.

verkregen, door middel van het azimuth van een der berekende zijden.

De laatste kolom van het formulier werd bestemd voor een eenvoudige contrôle-berekening. De coördinaten van 66 punten werden langs dezen weg bepaald.

Verschillende dezer punten waren bovendien opgenomen aan meetlijnen, gebruikt voor de bepaling van weer andere — soortgelijke — punten volgens de coördinaten methode, waardoor in bijna alle gevallen een zeer gewenschte contrôle werd verkregen.

Alle werkzaamheden die op de perceelsgewijze meting betrekking hadden of daarmede konden worden gelijkgesteld, werden verricht met een meetveer van 20 meter, die in twee veeren van 10 meter kon worden gesplitst; in welke eigenschap echter maar een betrekkelijk voordeel schuilt, wijl breuken veelvuldiger voorkomen dan bij de niet splitsbare staalbanden.

Een meetketting van 10 meter, waarvan de lengte gedurig tegen die der meetveer werd vergeleken, deed dienst voor aanmetingen en voor het meten van kleine ordinaten.

Op het veldwerk werd de aard der opgenomen scheidingen vermeld.

Toen het net van wegen en waterleidingen onherroepelijk was vastgesteld, werd het uitgezet op het terrein.

De uitbakening van lijnen, wier lengte afwisselde tusschen 300 en 2200 meter, geschiedde met behulp van den kijker op het hoekmeetinstrument; tegelijkertijd werden om de 75 meter (slaglengte) piketten geslagen, ten behoeve der later uit te voeren waterpassing.

Een kielspit ter diepte van 1 d.M. werd hierna door de arbeiders, langs een tusschen de piketten gespannen koord, uitgestoken; de insnijding der eigendomsgrens steil, en de andere insnijding schuin toeloopend.

Op dezen arbeid, waartoe ook behoorde het uitzetten der bogen in wegen en waterleidingen, hielden tijdens de uitvoering de commissieleden toezicht, aan de hand van schetskaartjes — voorzien van de noodige aanwijzigingen — hen door den landmeter uitgereikt.

Was de afkieling van een gedeelte van het terrein voltooid, dan vergewiste de landmeter zich ten slotte nog van de nauwkeurigheid der verkregen uitkomsten.

Menige ongewenschte rustpoos hadden wij te wijten aan het vee,

dat aldoor op de markgronden bleef weiden, en aan de, op de eilanden langs onze kust, zoo dikwijls plotseling opkomende zeedampen.

Het hoofdlengte-profiel der waterpassing, lang ± 2 uur gaans, loopt over den bestaanden weg van Nes naar Hollum door het dorp Ballum.

Op elke standplaats werd de hoogte van de vizierlijn gemeten en nevens alle punten van dit lengte-profiel de diepte der bestaande slooten gepeild met het oog op hier en daar later te verrichten uitdieping.

De punten gebezigd voor de voortzetting der aaneengeschakelde waterpassing werden tweemaal afgelezen. Bij de tweede waarneming werd de kijker omgelegd, een stand, waardoor bij dit instrument de fouten van regeling werden geëlimineerd.

Voor de andere punten werd éene aflezing voldoende geacht.

Vóór den aanvang der waterpassing was het instrument nauwkeurig door ons geregeld. De aflezing der zelfleesbakens geschiedde in centimeters, met schatting tot in millimeters.

Behalve de in de richting van het hoofdlengte-profiel geslagen palen, dienende ter aanduiding van waterleidingen en van wegen, werden ook de in de nabijheid van dat profiel gelegen punten van driehoeksmeting in de waterpassing opgenomen, waardoor langs het geheele profiel een reeks van punten van bekende hoogteligging werd verkregen, welke punten voor de voortzetting der waterpassing in kringen konden worden gebruikt.

Deze kringen of trekken gingen uit van bekende punten, om aan te sluiten op punten waarvan de hoogteligging eveneens reeds bekend was.

Er bleef dientengevolge verband bestaan tusschen het geheele verloop der waterpassing, terwijl tevens de gelegenheid werd geopend tot vereffening van verschillen.

Wijl een opgave tot in c.M. voor het doel meer dan voldoende was, werd slechts één trek aangetroffen, die voor vereffening in aanmerking kwam.

Deze gaf over een lengte van 3100 Meter tot sluitcijfers 2.193 M. en 2.089 M., welke uitkomst zeer afstak bij de overigens verkregen resultaten, toch werd met deze uitkomst genoegen genomen, omdat zij (de trek) over niet minder dan 1800 meter liep door een zeer veenachtig en bijgevolg onrustig terrein, waardoor het tot inspeling brengen der bel zeer werd bemoeilijkt.

Voor de waterpassing genoten — als voor de hoekmeting — stille heldere dagen de voorkeur; vooral ook, omdat wind de groote vijand is van den baakhouder, meer zelfs nog dan van den waarnemer.

Streng is vastgehouden, ten opzichte van de punten gebruikt voor de voortzetting van de waterpassing, aan een opstelling van het instrument op gelijke afstanden van de zelfleesbakens. Wijl N. A. P. op Ameland niet is overgebracht werd als peil aangenomen, het vroeger reeds door ons vermelde *merk van vol zee*, aanwezig op *'s Rijks Peilschaal* te Nes.

De uitkomsten der waterpassing werden overgebracht op een aftrek op calqueerlinnen van de vroeger beschreven kaart op de schaal 1 : 5000.

Er bleek, dat de markgronden onder de duinen, ter hoogte van 2 à 3 meter boven volzee waren gelegen en dat zij afhelden naar den wadkant, waar hunne hoogteligging op sommige plaatsen met dat merk overeenstemde en op andere plaatsen zich 0,5 meter er boven verhief.

Het verhang in de richting Oost-West was meer onregelmatig.

Voor de watervoorziening der verdeelde markgronden heeft de toekomstige ontginner, behalve op het water aanwezig in de slinken, welke bij het tot stand komen van den zeedijk — die voor westelijk Ameland een levenskwestie is — ten allen tijde water houden, op geen anderen toevoer te rekenen dan dien van den regenval.

Voor blooten afvoer van het water zouden waterlossingen loopende in de richting Noord-Zuid, dus volgende het algemeen beloop der helling van het terrein, stellig met bekwamen spoed zorg dragen.

Zoo'n snelle waterlossing ware echter in strijd met de belangen der hooggelegen zandgronden, die alleen door opkeering van het water in kultuur kunnen worden gebracht.

Het te ontwerpen stelsel van waterlossing der markgronden moest het overtollige water dus afvoeren en tegelijkertijd de voor de ontginning der gronden onmisbare hoeveelheid ophouden.

De verdeelde mark is om dezen toestand te scheppen, beschouwd als te zijn één grooten polder, waarvan de ringsloot langs den geprojecteerden zeedijk de rol vervult van reservoir.

In dien polder werden elf van elkander meer of minder afhankelijke afdeelingen ontworpen, die ieder voor zich een vast toekomstig

peil hebben, wat verkregen werd door voor den bodem hunner waterleidingen, een vast peil aan te nemen.

Niet onder een helling, maar eerder trapsgewijs liggen dus de stelsels van waterleiding der verschillende afdeelingen ten opzichte van elkander. Onderling worden zij door eenvoudige kunstwerken in verbinding gebracht, hetzij door afvoerbuizen, die bij een te voren bepaalden waterstand het water doen afstroomen van een hoogere afdeeling naar een lagere, hetzij door schuiven, waardoor de regeling van den onderlingen waterstand der afdeelingen meer in de hand wordt gehouden.

In de toekomst is hierdoor de eigenaar van bijna elk grondstuk in staat, zich wateraf- en toevoer te verzekeren door het graven van een voldoende sloot.

Met behulp van de uitkomsten der waterpassing was het niet moeilijk, de elf onderafdeelingen te projecteeren.

In daartoe aangelegde registers werden voor de bestaande en de nieuw te graven waterleidingen, alle bizonderheden omschreven, betrekking hebbende op hunne normaliseering of op hunnen aanleg.

De meeste waterleidingen loopen uit in slinken, die bijgevolg als blijvende afstroomingskanalen in het stelsel van waterafvoer zijn opgenomen. De breedte van 70 à 80 meter, welke zij op sommige plaatsen bezitten, behoeven deze door de natuur gevormde waterlossingen echter niet ten allen tijde te behouden.

Zij zitten voor het meerendeel vol beste klei, waarom het, na het tot stand komen van den dijk om de markgronden te verwachten is, dat zij naar aanleiding van de in het waterpeil aangebrachte veranderingen, weldra in kultuur zullen kunnen worden gebracht.

Er moet dan evenwel als waterloop een kanaal van 4 meter breedte openblijven; op de verkavelingskaarten en dus ook op de kadastrale minuutplans, zijn deze waterleidingen der toekomst — tevens eigendomsgrenzen — in gebroken lijnen, waarvan de rechte stukken zoo lang mogelijk werden genomen, reeds ontworpen.

Aan de kunstmatige opruiming der slinken ter gelegenheid der markverdeeling kon, wegens de hooge kosten er aan verbonden, niet worden gedacht; op enkele plaatsen werden echter coupures gemaakt ter bevordering der regelmatigheid der aan ons opgedragen verdeeling.

De minuutplans werden door middel van den coördinatograaf

aangelegd aan het bureau van den heer ingenieur-verificateur van het kadaster te Amsterdam; niet enkel de ruitlijnen, doch ook alle trigonometrische punten werden met behulp van genoemd instrument op de bladen gebracht.

De wijze van verpakking en van verzending der kaarten — in een bus — oefent o.i. een beslist nadeelige werking uit op het papier. Voor een beetje geld zijn ongetwijfeld soliede en doelmatige platte kisten voor dit doel te verkrijgen, welke kisten stellig het bezwaar waarop wij de aandacht meenden te moeten vestigen, zullen opheffen.

Aan het — wanneer men van de kaart afstanden moet overbrengen op het terrein — vooral hinderlijke rekken der plans, krimpen kwam ons nimmer voor, werd te gemoet gekomen, ook door een percentage in rekening te brengen bij de berekening der grootte der perceelen.

E. Dijkstra.

Leeuwarden, December 1901.

WISKUNDIGE OPGAVE.

In den XV^en^ Jaargang van dit tijdschrift, aflevering 5, komt de volgende opgave voor:

Als op eene rechte lijn de punten A, B, C en D liggen, en de hoeken, waaronder men die punten uit een punt P ziet zijn bekend, benevens de afstanden AB en CD, dan vraagt men, den afstand BC te vinden. [1])

De heer F. G. Stucki geeft aldaar van dit vraagstuk eene oplossing met behulp van *Nieuwere Meetkunde*, die hij als „zeer eenvoudig" kenschetst.

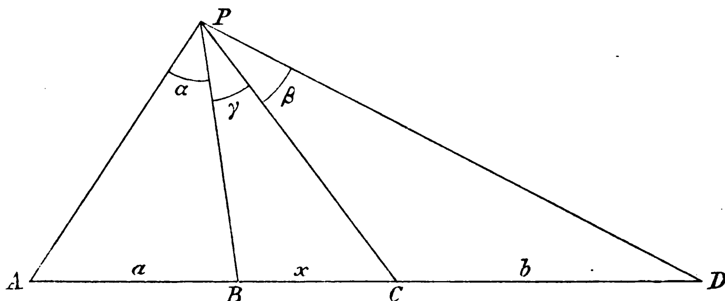
Het kan wellicht den lezers van dit tijdschrift belang inboezemen, dat er voor deze opgave eene, in de toepassing, eenvoudiger oplossing bestaat, die boven die van den heer Stucki nog 2 voordeelen bezit, n.l. dat zij:

1°. Geene kennis van *Nieuwere Meetkunde* vereischt; en

2°. Eene eenvoudige constructie toelaat.

Zijn (zie fig 1) de gegeven afstanden AB en CD, a en b, de gevraagde afstand BC, x, en de gegeven hoeken in P, α, β en γ, dan heeft men, eenige malen den sinusregel toepassende, en er op lettende dat nevenhoeken denzelfden sinus hebben:

Fig. 1.

[1]) Dezelfde opgave komt voor, in «*Zeitschrift für Vermessungswesen*» *Band XXVIII, pag. 213.* Zij werd in dat tijdschrift niet opgelost.

In Δ PAB,	a	:	$\sin \alpha$	$=$	PA : sin B,
„ „ PCD,	b	:	$\sin \beta$	$=$	PD : sin C,
„ „ PAC,	$(a+x)$	:	$\sin (\alpha+\gamma)$	$=$	PA : sin C,
„ „ PBD,	$(b+x)$	:	$\sin (\beta+\gamma)$	$=$	PD : sin B,
„ „ PBC,	x	:	$\sin \gamma$	$=$	PB : sin C,
„ „ PAD,	$(a+b+x)$	:	$\sin (\alpha+\beta+\gamma)$	$=$	PD : sin A.

Door deze vergelijkingen 2 aan 2 met elkaar te vermenigvuldigen verkrijgt men:

$$\frac{a}{\sin \alpha} \cdot \frac{b}{\sin \beta} = \frac{PA \times PD}{\sin B \ \sin D}$$

$$\frac{a+x}{\sin (\alpha+\gamma)} \cdot \frac{b+x}{\sin (\beta+\gamma)} = \frac{PA \times PD}{\sin B \ \sin C}$$

$$\frac{x}{\sin \gamma} \cdot \frac{a+b+x}{\sin (\alpha+\beta+\gamma)} = \frac{PB}{\sin A} \cdot \frac{PD}{\sin C} = \frac{PA \times PD}{\sin B \ \sin C}$$

en dus is: [1])

$$\frac{a}{\sin \alpha} \cdot \frac{b}{\sin \beta} = \frac{a+x}{\sin (\alpha+\gamma)} \cdot \frac{b+x}{\sin (\beta+\gamma)} = \frac{x}{\sin \gamma} \cdot \frac{a+b+x}{\sin (\alpha+\beta+\gamma)} \ldots \ldots (1)$$

Voor de berekening van x gebruikt men het gemakkelijkst het 1e en 3e lid dezer gelijkheid, waaruit:

$$x (a+b+x) = \frac{a\,b}{\sin \alpha \ \sin \beta} \cdot \sin \gamma \ \sin (\alpha+\beta+\gamma)$$

Om hieruit x zonder te veel omslag met logarithmen te kunnen berekenen, voeren wij een hulphoek φ in, bepaald door:

$$\operatorname{tg} \varphi = \frac{2}{a+b} \sqrt{\frac{a\,b}{\sin \alpha \ \sin \beta} \cdot \sin \gamma \ \sin (\alpha+\beta+\gamma)} \ldots \ldots (2)$$

---

[1]) Daar de middellijn van den omgeschreven cirkel van een' driehoek gelijk is aan het quotiënt van eene zijde en den sinus van den overstaanden hoek, zoo heeft deze vergelijking eene meetkundige beteekenis. Noemt men de middellijnen der omgeschreven cirkels van de $\Delta\Delta$ PAB, PCD, PAC, PBD, PBC en PDA M_1, M_2, enz. dan is blijkbaar:

$$M_1 M_2 = M_3 M_4 = M_5 M_6$$

Elk product bevat de middellijnen van cirkels om 2 driehoeken die geene enkele zijde gemeen hebben. Deze eigenschap is ook gemakkelijk planimetrisch te bewijzen.

Dan wordt:

$$x^2 + (a+b)\,x = \frac{(a+b)^2}{4}\,tg^2\,\varphi$$

$$\frac{\dfrac{(a+b)^2}{4} = \dfrac{(a+b)^2}{4}}{\left(x + \dfrac{a+b}{2}\right)^2 = \dfrac{(a+b)^2}{4}\sec^2\varphi}\ \text{op}$$

$$x + \frac{a+b}{2} = \frac{a+b}{2}\sec\,\varphi$$

$$x = \frac{a+b}{2}\,(-1 + \sec\varphi) = \frac{a+b}{2\cos\varphi}\,(1 - \cos\varphi) = \frac{(a+b)\sin^2\dfrac{\varphi}{2}}{\cos\,\varphi}$$

Daar tg φ reeds uit (2) bekend is, cos φ moet worden opgezocht, is het eenvoudiger om te schrijven:

$$x = \frac{a+b}{\sin\,\varphi}\cdot tg\,\varphi\,\sin^2\frac{\varphi}{2} = \frac{(a+b)\,tg\,\varphi\,\sin^2\dfrac{\varphi}{2}}{2\sin\dfrac{\varphi}{2}\cos\dfrac{\varphi}{2}}$$

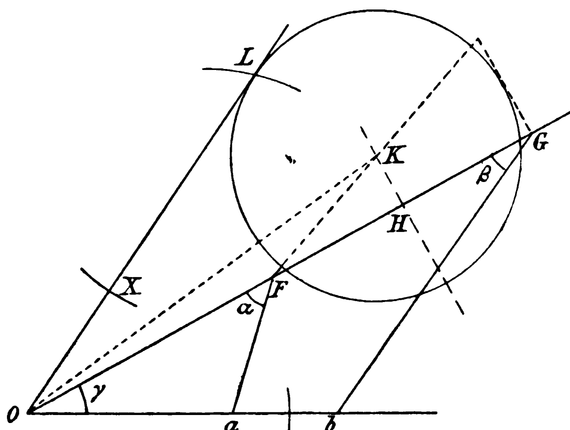
of:

$$x = \frac{(a+b)}{2}\cdot tg\,\varphi\ tg\frac{\varphi}{2} \quad \ldots\ldots\ldots (3)$$

Uit (2) en (3) kan x worden berekend.

Bij de vergelijking van deze oplossing met die van den heer Stucki dient men wel in 't oog te houden, dat het resultaat van laatstgenoemde oplossing eene vergelijking is, waaruit x kan worden berekend. Die berekening loopt echter minder eenvoudig af dan de berekening hierboven ontwikkeld.

Fig. 2.

De eerste 2 leden van vergelijking (1) geven ons aanleiding tot de volgende constructie: (Zie fig. 2.)

Maak een hoek $O = \gamma$, zet op het eene been stukken $Oa = a$ en $Ob = b$ uit; trek uit a en b lijnen aF en aG die met het andere been respectievelijk de hoeken α en β maken. Deel FG in H middendoor, en zet op de loodlijn op FG in H, $HK = \frac{1}{2}$ ab uit. Beschrijf uit K als middelpunt en met $\frac{1}{2}$ FG als straal een' cirkel. Trek uit O de raaklijn OL aan dien cirkel, en zet van af het raakpunt L op LO, $LX = \frac{1}{2}(b + a)$ uit, dan is OX de verlangde lijn x.

Om dit te bewijzen denke men zich uit K als middelpunt een' cirkel gebracht door F en G, die OL in P en Q snijdt, dan is:

$$OP \times OQ = OF \times OG \, \ldots\ldots\ldots \, (4)$$

Nu zijn blijkbaar alle koorden in den laatsten cirkel, die de lengte $b - a$ hebben, rakend aan den cirkel uit de constructie, terwijl zij door het raakpunt worden gehalveerd.

Dus is:

$$PL = LQ = \tfrac{1}{2}(b - a) \text{ en}$$

$$OP = OX + a$$

$$OR = OX + b$$

Voorts is, volgens sinusregels:]

$$OF = \frac{a}{\sin \alpha} \sin(\alpha + \gamma)$$

$$OG = \frac{b}{\sin \beta} \sin(\beta + \gamma)$$

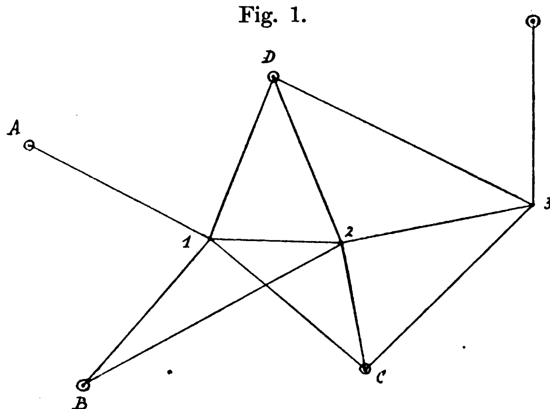
Door deze waarden in (4) te substitueeren, en daarna met (1) te vergelijken, blijkt, dat $OX = x$ moet zijn.

E. A. J. H. MODDERMAN.

Vastlegging van een trigonometrisch punt aan punten van een net van hoogere orde of aan reeds bepaalde punten van het net van lagere orde, ter toelichting van de nieuwe voorschriften.

Het vastleggen van trigonometrische punten aan bekende punten, door berekening van ieder punt afzonderlijk, is te verkiezen boven de methode van vastlegging of aansluiting van een geheel driehoeksnet in eens, aan eenige bekende punten. De toepassing dezer laatste handelwijze levert weinig bezwaar op bij aansluiting aan 3 bekende punten, desnoods nog aan 4, maar indien men het driehoeksnet wil verbinden aan meer dan 4 bekende punten, wordt de berekening zeer ingewikkeld. Het net splitsen, d. w. z. één gedeelte vastleggen aan 3 punten, b. v. A, B en C en een ander gedeelte aan 2 dezer punten, b. v. A en B en weer een ander punt D, enz. is in geen geval aan te raden; wijl hierdoor de betrekkingen, die tusschen de punten van het net bestaan, soms eene aanmerkelijke wijziging zouden kunnen ondergaan. In dergelijk geval, dus bij aansluiting aan meer dan drie bekende punten, is het steeds raadzaam ieder punt afzonderlijk vast te leggen; ook omdat men dan met geringe moeite de methode der kleinste vierkanten kan toepassen, welke in ieder opzicht nauwkeuriger uitkomsten levert dan aansluitingsmethoden, als b.v. parallelle verschuiving, conforme-overbrenging, enz.

Fig. 1.

Moeten (zie fig. 1) tusschen de bekende punten A, B, C, D enz. ingevoegd worden de trigonometrische punten 1, 2, 3 enz. dan kan die invoeging of vastlegging geschieden door punt 1 te verbinden aan de puntèn A, B, C en D van de hoogere orde;

punt 2 aan de punten B, D, C en aan het bepaalde punt 1; punt 3 aan C, E, D en aan punt 2, enz.

Hierbij kan op 3 verschillende manieren te werk worden gegaan, en wel:

a. door waarnemingen te doen alleen in de bekende punten;

b. door waarnemingen te doen alleen in het vast te leggen punt; en

c. door de hoekmetingen sub *a* en *b* bedoeld *a* en *b* beiden te verrichten; — door waar te nemen zoowel in de punten, die bekend zijn, als in die welke nog bepaald moeten worden. Deze laatste manier verdient de voorkeur, doch is bij de gewone landmeetkunde zonder opoffering van veel tijd en kosten niet altijd uitvoerbaar. Zijn toch de punten van hoogere orde A, B, C en D kerktorens, dan is het een aangelegenheid van zeer eenvoudigen aard om hen van uit de punten 1 en 2 waar te nemen; — het omgekeerde evenwel, om in A, B, C en D waarnemingen te doen op 1 en 2 eischt veel meer inspanning, omdat die punten in den regel worden zichtbaar gemaakt door baken, die veelal van uit de torens moeilijk te zien zijn, en aan wier waarneming bovendien onvermijdelijk de omslachtige werkzaamheden voortvloeiende uit excentrische opstelling van het instrument verbonden zijn.

De berekening der coördinaten geschiedt voor ieder punt afzonderlijk, eerst worden benaderde waarden afgeleid en daarna door middel van de methode der kleinste vierkanten, de aan deze aan te brengen correctiën. Deze berekening is weinig tijdroovend, aangezien voor ieder punt slechts 2 onbekenden — X en Y — in het vraagstuk voorkomen, hetgeen aanleiding geeft tot de oplossing van insgelijks 2 normaal-vergelijkingen.

Wanneer de waarnemingen verricht zijn in de gegeven punten zoowel als in de reeds vastgelegde, dan is de berekening der benaderde of beter uitgedrukt der voorloopige waarden der coördinaten zeer gemakkelijk te verrichten uit één der driehoeken. Moeilijker wordt het echter, indien de waarnemingen alleen zijn verricht op de vast te leggen punten. Men maakt dan gebruik van het problema van Snellius, voor welke berekening het raadzaam is de 3 bekende punten zoodanig te kiezen, dat het vast te leggen punt ongeveer ligt in het midden van den door deze punten gevormden driehoek.

Uit de coördinaten der 3 bekende punten zijn de onderlinge

afstanden en de hoeken af te leiden, waarna (zie fig. 2) de verdere berekening als volgt plaats heeft:

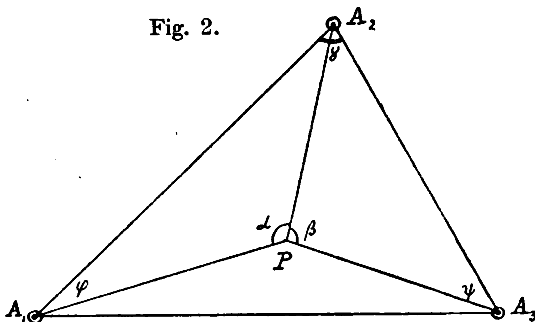

Fig. 2.

A_1A_2, A_2A_3 en $< A_1A_2A_3$, $(= \gamma)$ zijn bekend. In het punt P zijn gemeten de hoeken α en β (hetzij hoeken of richtingen zijn waargenomen), nu is:

$\frac{1}{2}(\varphi+\psi)=180^\circ-\frac{1}{2}(\alpha+\beta+\gamma)$,

$A_1\ A_2 : A_2\ P = \sin\alpha : \sin\varphi$,

$A_2\ A_3 : A_2\ P = \sin\beta : \sin\psi$,

waaruit:

$$A_2\ P = \frac{A_1\ A_2 \sin\varphi}{\sin\alpha} = \frac{A_2\ A_3 \sin\psi}{\sin\beta}, \text{ en } \frac{\sin\psi}{\sin\varphi} = \frac{\frac{A_1\ A_2}{\sin\alpha}}{\frac{A_2\ A_3}{\sin\beta}}; \text{ of } \frac{\frac{A_1\ A_2}{\sin\alpha}}{\frac{A_2\ A_3}{\sin\beta}} = \text{tg h}$$

$$\sin\varphi : \sin\psi = 1 : \text{tg h};$$

$$(\sin\varphi - \sin\psi) : (\sin\varphi + \sin\psi) = (1 - \text{tg h}) : (1 + \text{tg h}),$$

$$\frac{2 \sin\frac{1}{2}(\varphi-\psi) \cos\frac{1}{2}(\varphi+\psi)}{2 \cos\frac{1}{2}(\varphi-\psi) \sin\frac{1}{2}(\varphi+\psi)} = \text{tg}\ (45^\circ - \text{h}),$$

$$\frac{\text{tg}\ \frac{1}{2}(\varphi-\psi)}{\text{tg}\ \frac{1}{2}(\varphi+\psi)} = \text{tg}\ (45^\circ - \text{h}),$$

of, $$\text{tg}\ \tfrac{1}{2}(\varphi-\psi) = \text{tg}\ \tfrac{1}{2}(\varphi+\psi)\ \text{tg}\ (45^\circ - \text{h}).$$

Aangezien $\frac{1}{2}(\varphi+\psi)$ bekend is, kan hieruit $\frac{1}{2}(\varphi-\psi)$ berekend worden, waardoor φ en ψ worden gevonden.

Voor de afstanden van het punt P tot de punten A_1, A_2 en A_3 gelden de volgende vergelijkingen:

$$A_1\ P = A_1\ A_2 \frac{\sin(\varphi+\alpha)}{\sin\alpha},\ A_2\ P = A_1\ A_2 \frac{\sin\varphi}{\sin\alpha} \text{ en } A_3\ P = A_2\ A_3 \frac{\sin(\psi+\beta)}{\sin\beta}.$$

Met behulp van deze afstanden, de coördinaten der punten A_1, A_2 en A_3 en de richtingshoeken φ en ψ kan men nu de voorloopige coördinaten berekenen.

Is de cirkelrand verdeeld in 400°, dan worden de getallen 180° en 45° in bovenstaande formules, 200° en 50°.

Een andere oplossingswijze voor de benaderde of voorloopige coördinaten uit 3 punten volgens het problema van Snellius is door John Collins gegeven, onder gebruikmaking van een hulppunt. Zijn A_1, A_2 en A_3 de bekende punten en zijn in P de hoeken α en β gemeten (zie fig. 3), dan kan men zich om de punten A_1, A_3

en P een cirkel denken. Vereenigt men dan P met A_2 dan zal deze lijn of haar verlengde dien cirkel snijden in een punt Q.

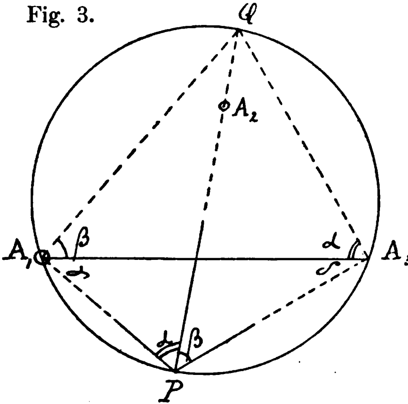

Fig. 3.

De hoeken $A_1\ A_3\ Q$ en $A_3\ A_1\ Q$ zijn gelijk aan de gemeten hoeken α en β, als op dezelfde cirkelbogen staande. Uit de coördinaten der punten A_1 en A_3 is zoowel de afstand $A_1\ A_3$ als de richtingshoek dezer lijn bekend. Met behulp der hoeken α en β in den driehoek $A_1\ Q\ A_3$ kan men dus de coördinaten van het hulppunt Q berekenen; voorts uit de coördinaten van Q en A_2 den richtingshoek der lijn Q A_2, welke dezelfde is als de richtingshoek der lijn A_2 P. Met bijvoeging en aftrekking der hoeken α en β vindt men verder de richtingshoeken der lijnen P A_1 of A_1 P en P A_3 of A_3 P. Het verschil dezer richtingshoeken met den richtingshoek der bekende lijn $A_1\ A_3$ geeft ons de hoeken γ en δ. In den driehoek A_1PA_3 zijn nu bekend de zijde $A_1\ A_3$ en de aanliggende hoeken γ en δ, waardoor langs zeer eenvoudigen weg de coördinaten van het punt P kunnen worden afgeleid. Bij bovenstaande berekeningen maken wij gebruik van de eigenschap, dat bij een driehoek de middellijn van den omgeschreven cirkel gelijk is aan de zijde gedeeld door den sinus van den overstaanden hoek. Deze middellijn, welke men m kan noemen, treedt dus hier als een constante op.

Voor de berekening van de coördinaten van het hulppunt Q hebben wij de volgende formules:

$$\mathrm{tg}(A_1 A_3) = \frac{X_1 - X_3}{Y_1 - Y_3},\quad A_1\ A_3 = \frac{X_1 - X_3}{\sin(A_1 A_3)} = \frac{Y_1 - Y_3}{\cos(A_1 A_3)},\quad m = \frac{A_1\ A_3}{\sin(\alpha + \beta)},$$

$$(A_1\ Q) = (A_1\ A_3) - \beta,\quad (A_3\ Q) = (A_3\ A_1) + \alpha.$$

$$X_q - X_1 = m \sin\alpha \sin(A_1\ Q),\quad X_q - X_3 = m \sin\beta \sin(A_3\ Q),$$

$$Y_q - Y_1 = m \sin\alpha \cos(A_1\ Q),\quad Y_q - Y_3 = m \sin\beta \cos(A_3\ Q).$$

Door deze dubbele berekening vinden wij onder contrôle de coördinaten van het punt Q, uit welke coördinaten en die van het bekende punt A_2 de richtingshoek der lijn Q A_2, welke — het werd reeds opgemerkt — dezelfde is als de richtingshoek der lijn Q P, te berekenen is,

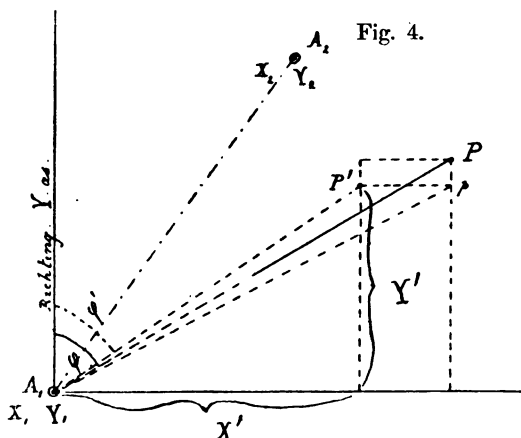
want $$\text{tg } (Q\ A_2) = \frac{X_2 - X_q}{Y_2 - Y_q} = \text{tg } (Q\ P).$$

Verder is: $(Q\ P) - \alpha = (A_1\ P)$ en $(Q\ P) + \beta = (A_3\ P)$
en $(A_3\ A_1) - (A_3\ P) = \delta$, $(A_1\ P) - (A_1\ A_3) = \gamma$.

Uit deze hoeken δ en γ en de bekende constante m, verkrijgen wij:
$X'_p - X_1 = m \sin \delta \sin (A_1\ P)$, $X'_p - X_3 = m \sin \gamma \sin (A_3\ P)$,
$Y'_p - Y_1 = m \sin \delta \cos (A_1\ P)$, $Y'_p - Y_3 = m \sin \gamma \cos (A_3\ P)$,
waardoor de benaderde of voorloopige coördinaten van het punt P bekend zijn.

Het vraagstuk van Snellius wordt dus, gelet op het vorenstaande, opgelost volgens de eenvoudige methode der voorwaartsche snijding.

We noemen de definitieve coördinaten van het vast te leggen punt P, X_p en Y_p; in $X_p = X'_p + \Delta x$ en $Y_p = Y'_p + \Delta y$ stellen Δx en Δy de correcties voor, aan te brengen aan de voorloopige coördinaten.

P moge nu, in fig. 4, de plaats voorstellen waar dat punt werkelijk gelegen is, terwijl P' tot coördinaten heeft X' en Y' De bekende coördinaten van A_1 noemen we X_1 en Y_1 en verder φ de onbekende richtingshoek van A_1 P met de Y — as, φ' de bekende van A_1 P' met deze as.

Voor de berekening van φ stellen we:
$A_1\ P' = s$, dan is: $s \sin \varphi' = X' - X_1$, en $s \cos \varphi' = Y' - Y_1$

waaruit: $$\text{tg } \varphi' = \frac{X' - X_1}{Y' - Y_1}.$$

Verder staat: $\sin P'\ A_1\ p : P'\ p = \sin (90^\circ + \varphi') : A_1\ p$
voorts mogen wij om dat hoek $P'\ A_1\ p$ zeer klein is voor den sinus den hoek zelf schrijven; en om gelijke reden voor A_1 p de lengte A_1 P' of s nemen, zoodat:

$$P'\ A_1\ p = \frac{P'\ p}{s} \sin (90^\circ + \varphi') = \frac{\cos \varphi'}{s}\ \Delta x.$$

Vervangen wij voorts wegens het zeer kleine verschil $\sin \varphi'$ door $\sin \varphi$, dan bekomen we: $p\ A_1\ P = \frac{P\ p}{s} \sin \varphi' = \frac{\sin.\ \varphi'}{s} \Delta\ y$, en vinden derhalve, de eenheid r vervangende door zijne waarde 206265″, bij oude verdeeling, of 636620^{cc}, bij nieuwe verdeeling:

$$\varphi = \varphi' + \frac{\cos\ \varphi'}{s} \times 206265'' \Delta\ x - \frac{\sin\ \varphi'}{s} \times 206265'' \Delta\ y,$$

of
$$\varphi = \varphi' + a\ \Delta\ x + b\ \Delta\ y,$$

waarin $a = \frac{\cos\ \varphi'}{s}\ 206265''$, en $b = -\frac{\sin\ \varphi'}{s}\ 206265''$,

of $a = \frac{Y' - Y_1}{s^2}\ 206265''$, en $b = -\frac{X' - X_1}{s^2}\ 206265''$.

Willen wij s uit deze vergelijkingen elimineeren, dan gaan zij over in:

$$a = \frac{\sin\ \varphi'\ \cos\ \varphi'}{X' - X_1}\ 206265'', \text{ en } b = -\frac{\sin\ \varphi'\ \cos\ \varphi'}{Y' - Y_1}\ 206265''.$$

Uit de vergelijkingen $tg.\ \varphi' = \frac{X' - X_1}{Y' - Y_1}$ en $\varphi = \varphi' + a\ \Delta\ x + b\ \Delta\ y$ kan de hoek φ (richting met de Y — as) opgelost worden, uitgedrukt in Δ x en Δ y.

Zijn nu de metingen in P uitgevoerd als hoekwaarnemingen, en heeft men op vorenstaande wijze de richtingshoeken φ_1, φ_2, φ_3 enz. (naar alle bekende punten) berekend, dan erlangt men (Zie fig. 5) door aftrekking dezer gelijksoortige uitdrukkingen voor de hoeken φ de hoeken $A_1\ P\ A_2$, $A_2\ P\ A_3$, enz. zelf; zoodat:

$$\varphi'_2 - \varphi'_1 + (a_2 - a_1)\ \Delta\ x + (b_2 - b_1)\ \Delta\ y = \varphi_2 - \varphi_1 = A_1\ P\ A_2.$$

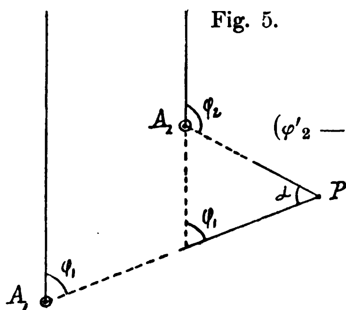

Fig. 5.

Trekken wij de door meting gevonden waarde α van dezen hoek af, dan verkrijgen wij de volgende uitdrukking voor de fout in de hoekmeting:
$$(\varphi'_2 - \varphi'_1) - \alpha + (a_2 - a_1)\Delta x + (b_2 - b_1)\Delta y.$$
Stellen we hierin $\alpha - (\varphi'_2 - \varphi'_1) = C_1$; $a_2 - a_1 = d_1$; $b_2 - b_1 = e_1$ dan wordt deze vorm,
$$- C_1 + d_1\ \Delta\ x + e_1\ \Delta\ y.$$

De verschillende gemeten hoeken, leveren dus uitdrukkingen voor de fouten:

$$\left.\begin{array}{l} -C_1 + d_1 \,\Delta x + e_1 \,\Delta y \\ -C_2 + d_2 \,\Delta x + e_2 \,\Delta y \\ -C_3 + d_3 \,\Delta x + e_3 \,\Delta y \\ \quad \text{enz.} \end{array}\right\} = \text{foutenvergelijkingen.}$$

De som der vierkanten dezer fouten moet een minimum worden. Wij maken op de gewone wijze de 2 normaal-vergelijkingen op; daartoe vermenigvuldigen wij iedere vergelijking met den coëfficiënt van Δ x en tellen de aldus verkregen uitdrukkingen samen; vermenigvuldigen wij daarna iedere vergelijking met den coëfficiënt van Δ y en tellen deze eveneens samen, dan verkrijgen we:

$$-d_1 C_1 + d_1 d_1 \,\Delta x + d_1 e_1 \,\Delta y,$$
$$-d_2 C_2 + d_2 d_2 \,\Delta x + d_2 e_2 \,\Delta y,$$
enz.

$$\overline{} \text{ opt.}$$

$$-[d\,C] + [d\,d] \,\Delta x + [d\,e] \,\Delta y$$

of $[d\,d] \,\Delta x + [d\,e] \,\Delta y = [d\,C]$

en op gelijke wijze: $[d\,e] \,\Delta x + [e\,e] \,\Delta y = [e\,C]$,

waaruit dan de twee correctiën voor de voorloopige coördinaten kunnen berekend worden, met behulp waarvan de definitieve coördinaten X_p en Y_p worden vastgesteld.

Zijn de metingen in P uitgevoerd als richtingswaarnemingen, dan wordt in de foutenvergelijkingen nog een derde onbekende opgenomen, n.l. de oriënteeringsfout Δ o, en dus bij de berekening met de gemeten richtingen, aan de nulrichting nog eene correctie toegevoegd. Bij het opmaken der foutenvergelijkingen, verkrijgt men dan de volgende uitdrukkingen:

$$-C_1 + d_1 \,\Delta x + e_1 \,\Delta y - \Delta o$$
$$-C_2 + d_2 \,\Delta x + e_2 \,\Delta y - \Delta o$$
enz.

Om uit deze vormen de normaalvergelijkingen op te maken, vermenigvuldigen wij hen met de coëfficiënten van Δ x en Δ y waarna wederom optelling volgt, terwijl de derde normaalvergelijking wordt verkregen door vermenigvuldiging met — 1 (coëfficiënt van Δ o), welke bewerking, als van zelf spreekt, aan de optelling voorafgaat.

De normaalvergelijkingen worden mitsdien:

$$[d\,d]\ \Delta x + [d\,e]\ \Delta y - [d]\ \Delta o = [d\,C],$$
$$[d\,e]\ \Delta x + [e\,e]\ \Delta y - [e]\ \Delta o = [e\,C],$$
$$-[d]\ \Delta x - [e]\ \Delta y + n\ \Delta o = -[C].$$

Uit deze drie vergelijkingen lost men nu de correcties der voorloopige coördinaten Δ x, Δ y op, terwijl ook bekend wordt, ofschoon voor de coördinatenberekening niet noodzakelijk, Δ o.

Zijn alleen in de bekende punten waarnemingen verricht, dan verkrijgt men een ongeveer gelijksoortige afleiding der foutenvergelijkingen en van de correcties der voorloopige coördinaten. Heeft men waarnemingen gedaan zoowel in de bekende punten als in het vast te leggen punt, dan worden de foutenvergelijkingen gecombineerd, waarbij wordt aangenomen, dat aan hen ook een gelijk gewicht mag worden toegekend. De metingen toch, zullen in de gewone landmeetkunde in binnen- en buitenpunten in den regel met hetzelfde instrument geschieden, terwijl de waarnemer kan zorg dragen, bij het bepalen van het aantal waarnemingen in ieder standpunt, dat de gewichten ongeveer gelijk zijn.

Bij de berekening van de richtingshoeken φ' uit de voorloopige coördinaten van het vast te leggen punt en de coördinaten der bekende punten, kan men nog een anderen weg volgen. Heeft men n.l. door aftrekking der coördinaten de verschillen $(X' - X_1)$ en $(Y' - Y_1)$ gevonden, dan is het raadzaam, voor contrôle, niet alleen φ' te berekenen uit $\operatorname{tg} \varphi' = \frac{X' - X_1}{Y' - Y_1}$, maar eveneens te berekenen den hoek $(45^\circ + \varphi')$, bij oude verdeeling, — of $(50^\circ + \varphi')$, bij nieuwe verdeeling. Deze hoek verkrijgt men uit:

$$\operatorname{tg}(45^\circ + \varphi') = \frac{(X' - X_1) + (Y' - Y_1)}{-(X' - X_1) + (Y' - Y_1)}.$$

Voor de berekening der coëfficiënten a en b kan men zich ook bedienen van de aangroeiingen der logarithmen; welke wijze van berekening, in aanmerking genomen het gebruik, dat men bij deze vereffening van die coëfficiënten maakt, voldoende nauwkeurig mag worden genoemd.

Men kan n.l. bezigen:

$$a = -\frac{\text{diff. log. } (X' - X_n)}{\text{diff. log. tg } \varphi'}, \quad b = +\frac{\text{diff. log. } (Y' - Y_n)}{\text{diff. log. tg } \varphi'},$$

waarbij de logarithmische verschillen voor x en y gerekend worden voor 1 Meter en voor φ' voor 1 sec. Het opzoeken dezer waarden in de tafels geschiedt vlugger dan hare berekening volgens vorenstaande formules.

Ter onderzoek van de middelbare fout, waarmede de eindberekeningen (de definitieve coördinaten) nog aangedaan kunnen zijn, leidt men eerst de middelbare fout in de enkele waarneming af. Noemen we deze m, dan vinden wij haar uit: $m^2 = \frac{[v^2]}{n-r}$, waarin: $[v^2] = [C^2] - [d\ C]\ \Delta x - [e\ C]\ \Delta y$ en de noemer n—r voorstelt het aantal overtollige waarnemingen.

De middelbare fouten voor de definitieve coördinaten worden gevonden uit:

$$M_x = \sqrt{\frac{m_2}{[d\ d] - \frac{[d\ e]^2}{[e\ e]}}};$$

en

$$M_y = \sqrt{\frac{m^2}{[e\ e] - \frac{[d\ e]^2}{[d\ d]}}};$$

J. W. TEN BRAAK.

Winschoten, Mei 1902.

Vergoeding van reis- en verblijfkosten, van bureau- en teekenbehoeften en van instrumenten.

Het Bestuur heeft de eer ter kennis der Leden te brengen, dat het in verband met de op onderscheidene Algemeene Vergaderingen gehouden besprekingen en gevallen beslissingen, heeft gemeend, bovengenoemde, voor de ambtenaren van het Kadaster zeer gewichtige aangelegenheden onder de aandacht der Regeering te mogen brengen, in den vorm van het hierna volgend verzoekschrift met bijbehoorende toelichting.

Namens het Bestuur,
De Secretaris,
C. J. COLPA.

AMSTERDAM, 26 Maart 1902.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Financiën,

geeft met verschuldigden eerbied te kennen *het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde,* als rechtspersoon erkend bij Koninklijk Besluit dd. 4 December 1887 n°. 23,

dat door de landmeters van het kadaster ten behoeve van 's Rijksdienst uitgaven worden gedaan voor de opnemingen te velde en het aanschaffen van bureau- en teekenbehoeften en instrumenten;

dat, voor zoover deze uitgaven voortspruiten uit de opnemingen te velde, hiervoor na afloop van elk jaar eene toelage wordt bepaald naar aanleiding van de opgaven van de door de landmeters gedane uitgaven;

dat echter deze uitgaven voor reis- en verblijfkosten niet worden vergoed tot zoodanig bedrag, als waarop zij naar de bepalingen van het Koninklijk Besluit dd. 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4) aanspraak zouden kunnen maken naar de derde klasse, daar wegens reiskosten de uitgaven worden gerestitueerd, als behoorden zij tot

de vierde klasse; terwijl die wegens verblijfkosten moeten worden beperkt tot een bedrag, hetwelk in vele gevallen lager is dan voor ambtenaren **der vijfde of laagste klasse** is vastgesteld;

dat voor het aanschaffen van bureau- en teekenbehoeften en van instrumenten in het geheel geen vergoeding gegeven wordt, in afwijking van den regel voor andere ambtenaren gevolgd, niet alleen bij andere dienstvakken, doch ook bij het kadaster;

dat adressant op gronden, in eene hierbij gevoegde toelichting nader ontwikkeld, van meening is, dat deze uitzonderingsmaatregelen eene onrechtvaardigheid scheppen ten aanzien van de landmeters en bovendien in hunne gevolgen, zoowel de belangen van 's lands financiën, als die van den kadastralen dienst benadeelen.

Redenen waarom adressant eerbiedig verzoekt, dat het Uwer Excellentie moge behagen, dat het bedrag der toelage aan de landmeters van het kadaster wegens uitgaven voor hunne dienstverrichtingen zóó zal worden vastgesteld, dat daarbij voor reis- en verblijfkosten eene vergoeding worde verleend meer overeenkomstig de bepalingen van het Koninklijk Besluit dd. 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4) en dat eene billijke schadeloosstelling worde verleend voor het aanschaffen van bureau- en teekenbehoeften en instrumenten, of wel, wat ook het meest in 'lands belang zou zijn, dat de dienstbenoodigdheden evenals voor alle andere ambtenaren van Rijkswege worden verstrekt.

't Welk doende, enz.:

Het Bestuur der Vereeniging
voor Kadaster en Landmeetkunde,

Amsterdam, } 25 Maart 1902. C. W. Gombault, *Voorzitter.*
Zutfen, } W. J. de Haan,
Amsterdam, } C. J. Colpa, *Secretaris.*

Toelichting behoorende tot het request aan Zijne Excellentie den Minister van Financiën, dd. 25 Maart 1902 ingezonden door het Bestuur der Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

De uitgaven van de Landmeters van het Kadaster voor de uitoefening van hunnen dienst betreffen: reis- en verblijfkosten dier

Ambtenaren; loon, reis en verblijfkosten der arbeiders en de kosten van aanschaffing van bureau- en teekenbehoeften, van kleinere instrumenten, jalons, enz.:

Ten opzichte van de vergoeding hiervan gelden de volgende bepalingen.

Het Koninklijk Besluit van 4 April 1891 n°. 15, laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk Besluit van 10 Februari 1900 n°. 36 bepaalt in art. 3:

„De landmeters ontvangen eene toelage voor kosten van dienstreizen, waarvan het bedrag jaarlijks door Onzen Minister van Financiën wordt bepaald, en vergoeding van de uitschotten ten behoeve van den kadastralen dienst met machtiging van Onzen Minister van Financiën gedaan."

Voordat deze bepaling in werking kwam gold het Koninklijk Besluit van 3 Juni 1884 n°. 33, hetwelk bij ministriëele missive van 2 Juli 1886, Domeinen n°. 48, aan de landmeters is ter kennis gebracht.

Genoemd besluit houdt in:

„Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën dd. 28 Mei 1884, n°. 28 Regie;

Gelet op artikel 23 van ons besluit van 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4.)

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Aan Landmeters van het Kadaster en aan Aspirant-landmeters, wanneer deze laatsten als landmeters dienst doen, wordt eene vergoeding voor kosten van dienstreizen toegekend, waarvan het bedrag jaarlijks door Onzen Minister van Financiën wordt bepaald."

Hierbij mag worden opgemerkt, dat in het aangehaalde art. 23 is bepaald:

„Ter vervanging van de bij dit besluit geregelde vergoeding voor reis- en verblijfkosten, kan door ons aan personen, wier werkkring zich over meer dan ééne plaats uitstrekt, eene vaste som als afkoop of abonnement worden toegekend."

Voor de landmeters wordt niet bij Koninklijke Besluit eene vaste som als afkoop of abonnement vastgesteld, doch het bedrag der vergoeding wordt door Zijne Exellentie den Minister van Financiën vastgesteld, zonder dat daarvoor bij Koninklijk Besluit regelen zijn gesteld.

Waar andere Ambtenaren zich mogen verheugen in het bestaan van vaste bepalingen en tarieven, opgenomen in het Koninklijk Besluit van 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4) of in de later daarin gebrachte wijzigingen, missen onder de Ambtenaren van het Kadaster de landmeters het recht of althans het voorrecht, bepalingen te bezitten, waaruit zij kunnen afleiden tot welk bedrag hunne uitgaven zullen worden vergoed.

Alleen is hun bij ministerieëele missive van 9 Juni 1884, n°. 6 Regie. te kennen gegeven, dat op de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4) dient te worden gelet, daarbij aanhalende de artikelen, waarbij is bepaald in welke gevallen *geen* reiskosten of *geen* verblijfkosten worden toegekend.

Dat de landmeters de overige beginselen van het Koninklijk Besluit niet tot leiddraad kunnen nemen, wordt door de ondervinding geleerd.

De vergoeding voor reiskosten heeft naar geen hoogere klasse plaats dan de **vierde** terwijl zij in de **derde** klasse zijn gerangschikt, en als verblijfkosten voor eene reis van 6—12 uur wordt hun slechts vergoed een bedrag, dat belangrijk lager is dan voor de **vijfde of laagste klasse** van Ambtenaren.

Een bepaald verbod om 1e klasse te mogen reizen als bij Min. Missive d.d. 24 Juni 1885 is uitgevaardigd, schijnt niet in overeenstemming met art. 15 van het Koninklijk Besluit van 5 Januari 1884 (Staatsblad n°. 4) en is in menig geval onbillijk.

Vaak moet de landmeter reizen met personen, die in de 1e klasse plaats nemen, zoodat het nu *meermalen* voorkomt, dat een landmeter *1e klasse* reist en slechts *2e* mag declareeren.

Bij gemelde ministerieëele missive van 9 Juni 1884 n°. 6 Regie, wordt opgemerkt, dat met het oog op den toestand van 's lands financiën inkrimping van uitgaven, dat is beperking tot het hoog noodige een gebiedende eisch is en dat Z. E. tot bereiking van dat doel, op de ernstige medewerking van de Ingenieurs-Verificateur meent te mogen rekenen.

Wanneer deze omstandigheden thans nog in dezelfde mate mochten bestaan als in 1884, zouden zeker de landmeters niet bij andere Ambtenaren achter willen blijven, om het hunne bij te dragen, tot beperking der uitgaven, maar verklaarbaar zou het dan ook zijn, als bij hen de meening werd aangetroffen, dat eene besparing, uitsluitend op de landmeters en niet op andere Ambtenaren toege-

past, slechts in zeer geringe mate tot bereiking van dat doel zal kunnen leiden. Met dat doel schijnt ook niet in overeenstemming eene Min. missive van 29 Juni 1885 Regie n°. 44, waarin wordt gezegd, dat zelfs besparing van kosten geen reden mag zijn om gebruik te maken van een rijtuig.

Nu echter een maatregel, als op de landmeters wordt toegepast, niet is gevolgd door dergelijke op andere Ambtenaren of wel door een algemeenen maatregel van dien aard, maar in tegendeel door herziening van de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 1884 de vergoeding van onderscheidene categorieën van Ambtenaren is verhoogd, bestaat het vertrouwen, dat de toestand van 's lands financiën niet meer in zooverre eene beperking der uitgaven eischt, dat uitzonderingsmaatregelen van grooten omvang noodig en te rechtvaardigen zijn, vooral niet, waar die worden toegepast op de landmeters van het kadaster, ambtenaren, die door hunnen inspannenden en vermoeienden velddienst zeker niet in de eerste plaats daarvoor in aanmerking moesten komen.

Het zijn echter niet alleen de belangen der ambtenaren, welke bij de regeling zijn betrokken, ook die van den kadastralen dienst en zelfs de financiëele belangen van het rijk worden er door getroffen.

Wanneer de landmeter een aandrang heeft om zijn dagtaak als geëindigd te beschouwen wanneer zijne uitgaven een bedrag bereiken, hetwelk niet kan worden overschreden. zonder voor dat meerdere te worden gekort, dan werkt deze aandrang belemmerend op de afdoening van zijn werk. Wordt het werk, dat met eenige vermeerdering van uitgaven in een dag kan worden afgedaan, over twee dagen verdeeld, dan bestaat er voor hem geen gevaar voor financiëele schade: het totaal der uitgaven zal echter niet onbelangrijk zijn gestegen.

Eene gelijke vermeerdering van uitgaven vloeit voort uit een verbod om gebruik te maken van een rijtuig, wanneer daarvoor alleen besparing van kosten of van tijd als reden kan worden aangevoerd.

De nauwkeurigheid van het werk te velde is voor een groot deel afhankelijk van de mate van geoefendheid van het daarbij gebruikte personeel.

Moet men zich bedienen van de krachten, die daarvoor bij het bereiken van de plaats van bestemming binnen enkele oogenblikken moeten worden opgezocht, dan is men niet in staat, met dat geheel ongeoefende personeel deugdelijk werk te leveren; men staat aan allerlei vergissingen bloot, en bovendien het werk vordert veel meer tijd. Eene belemmering in de keuze van het personeel om daardoor eene kleine besparing te verkrijgen, is strijdig met het welbegrepen belang van den dienst, en het valt zeker niet te betwijfelen, dat, wanneer de meening op dit punt wordt ingewonnen van de hoofdambtenaren, de uitspraak zal worden vernomen, dat in het gebruik maken van niet geoefende hulp te velde een aanleiding is gelegen tot vermindering van de betrouwbaarheid der metingen.

Op het oogenblik is de toestand een zoodanige, dat door de veelvuldige kortingen op de gedeclareerde uitgaven, de ambtenaren vaak minder declareeren dan ze uitgegeven hebben en dat, met het oog op het weinige, dat hun vergoed wordt, de duur van den velddag tot een minimum wordt gereduceerd.

Naast de wenschen ten opzichte van eene regeling der vergoeding voor reis- en verblijfkosten staan die voor eene vergoeding van bureau- en teekenbehoeften, kleine instrumenten, jalons enz. In artikel 36 der Algemeene Instructie voor de ambtenaren van het kadaster wordt voorgeschreven, dat de landmeters (niet de overige hooger of lager geplaatste ambtenaren) moeten voorzien zijn van de daarbij opgenoemde werktuigen voor de verrichting van hun dienstwerk noodig; al deze benoodigdheden worden derhalve door de landmeters uit eigen beurs bekostigd. Datzelfde is het geval met bureau- en teekenbehoeften, eveneens uitsluitend voor de landmeters. Vrij zeker is deze toestand nog een overblijfsel uit een vroeger tijdperk, toen het dienstwerk voor den landmeter was bijzaak, zijne werkzaamheden voor particulieren hoofdzaak, zoowel wat den omvang van het werk, als wat de uit deze bronnen voortvloeiende inkomsten aangaat. Nu deze toestand echter geheel is vervallen, mag het zeker bevreemding wekken, dat eene regeling van de vergoeding voor deze benoodigdheden nog altijd op zich laat wachten en dat bij eene wijziging van de I. K. het vroegere art. 37 in dezen vorm is blijven voortbestaan. Thans wordt het kadastrale archief der bewaarders en Ingenieurs-verificateur aangevuld met veldaan-

teekeningen en kopieën daarvan, en andere stukken, waarvan het papier door de landmeters wordt betaald.

Het zou zeker in het welbegrepen belang van het dienstvak kunnen geacht worden, wanneer de zorg voor het voortdurend in bruikbaren staat aanwezig houden der noodige hulpmiddelen en benoodigdheden door den staat op zich werd genomen.

Wel zal ook thans de landmeter zorg dragen, dat aan bepaalde eischen wordt voldaan.

Bij aanschaffing der hulpmiddelen van Rijkswege kunnen die eischen echter verhoogd worden, wat ongetwijfeld ten bate van het dienstwerk zal zijn. Meerdere en betere instrumenten zouden in vele gevallen kunnen dienen ter bevordering van vlugge uitvoering en vermeerdering der nauwkeurigheid.

Dat bij de tegenwoordige regeling ieder landmeter niet van alle gewenschte hulpmiddelen is voorzien, dat zelfs geen enkele landmeter, ook waar hij over een zeer ruime eigen beurs kan beschikken, zich de uitgaven voor alle benoodigde hulpmiddelen zal getroosten, zal wel geen toelichting behoeven. Met vrij groote zekerheid zou kunnen worden voorspeld, dat de uitgaven voor den kadastralen dienst met slechts een gering bedrag zouden behoeven te worden verhoogd, om het geleverde werk in omvang en nauwkeurigheid met een belangrijk procent te doen stijgen.

Het Bestuur der Vereeniging
voor Kadaster en Landmeetkunde.

Uit het Verslag van de Rijkscommissie voor Graadmeting en Waterpassing aangaande hare werkzaamheden gedurende het jaar 1901.

(Met Kaart.)

Ter voldoening aan het voorschrift, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij beschikking van 14 Mei 1879, letter M., afdeeling Kunsten en Wetenschappen, haar gegeven, heeft de Rijkscommissie voor Graadmeting en Waterpassing de eer, aangaande hare werkzaamheden in het jaar 1901 het volgende te berichten.

Werkzaamheden der Commissie.

De bemoeiingen der Commissie betroffen in 1901:
de primaire driehoeksmeting;
de basismeting;
de secundaire driehoeksmeting;
de sterrekundige waarnemingen;
de slingerbepalingen.

Driehoeksmeting. Personeel.

Het personeel voor de driehoeksmeting werd met ingang van 1 November 1901 uitgebreid door de benoeming tot ingenieur, van den civiel-ingenieur H. de Groot. Gedurende de maanden Juni, Juli en Augustus werd het personeel tijdelijk versterkt door de heeren N. de Ronde Bresser, A. E. Kempees en H. van der Veen, studenten aan de Polytechnische School te Delft.

Primaire driehoeksmeting. Terreinwerkzaamheden.

De metingen op de stations, deel uitmakende van het primaire driehoeksnet, werden in 1901 uitgevoerd door twee ploegen. De eerste ploeg bestaande uit den ingenieur Modderman als chef en den hem toegevoegden ingenieur de Hulster, ving 6 Mei hare terreinwerkzaamheden aan voor de metingen op het station Westerland. Op dit station waren te bepalen de richtingen naar de hoofdpunten: Workum, Enkhuizen, Schoorl, Huis-

duinen en Eierland en die naar de tusschenpunten: Oosterland, Medemblik, Wognum, Nieuwe-Niedorp en Oosterend.

De metingen op dit station liepen niet vlot van stapel.

Bezwaren van allerlei aard werden ondervonden, waaronder sterke ondulatie en dientengevolge groote onrust der beelden in de eerste plaats moeten worden genoemd; andere bezwaren waren veenrook en betrokken lucht, op den tijd van den dag welke anders voor waarnemingen geschikt zou zijn.

Ook deed zich hier wederom het bekende verschijnsel voor, dat de richtingen over zee en die over land niet gelijktijdig periodes van rust vertoonden. Voor de meting der combinaties van dergelijke richtingen moest dus genoegen worden genomen met een toestand van betrekkelijke rust, waarin men onder andere omstandigheden niet zou hebben gemeten.

Het tweede station, dat bezet werd, was Eierland.

Hier waren te bepalen de richtingen naar de hoofdpunten: Brandaris, Sexbierum, Workum, Westerland en Huisduinen en naar de tusschenpunten: Vlieland, Griend, Harlingen, Oosterland en Oosterend.

Door omstandigheden van gelijken aard, als zich op het station Westerland voordeden, duurden ook hier de metingen vrij lang.

Ten slotte werd nog het station Vlieland bezet, een tusschenpunt met gewicht, gelijk aan dat der hoofdpunten, en waar dus op dezelfde wijze werd gemeten. De op te nemen richtingen waren die naar de hoofdpunten: Brandaris, Sexbierum en Eierland, en naar het tusschenpunt: Griend.

Behalve de hoekmetingen ter bepaling van de richtingen naar hoofd- en tusschenpunten werden op de genoemde drie stations nog de richtingen gemeten naar 41 torens, welke als punten van lageren rang in aanmerking kunnen komen.

Centreeringsmetingen werden uitgevoerd op de volgende punten: Eierland Oosterend en Vlieland, terwijl eene heliotroopinrichting werd aangebracht en bepaald te Westerland.

De tweede ploeg, samengesteld uit den ingenieur Canters als chef en den landmeter Zillesen, vertrok den 1sten Mei naar Wijkel.

Op dit station werden bepaald de richtingen naar de hoofdpunten: Oldeboorn, Steenwijk, Urk, Enkhuizen en Workum en naar de tusschenpunten: Sneek, Oldeholtpade, Kuinre en Lemmer.

Het tweede en laatste station door deze ploeg bezet was Workum; hier werden bepaald de richtingen naar de hoofdpunten: Sexbierum, Leeuwarden, Wijkel, Enkhuizen, Westerland, Eierland en Oldeboorn en naar de tusschenpunten: Burgwerd, Sneek, Lemmer, Medemblik, Oosterland en Harlingen.

Behalve de bezwaren, die altijd ondervonden worden, wanneer combinaties van richtingen over land en over zee moeten worden gemeten,

werd hier veel oponthoud veroorzaakt door straalbrekingsverschijnselen in de richting Eierland. Het licht van den heliotroop, die te Eierland zoo hoog mogelijk geplaatst was, kwam alleen bij sterke straalbuiging boven den horizon.

Op de beide genoemde stations werd voorts een twintigtal torens als nevenpunten opgenomen.

Centreeringsmetingen zijn uitgevoerd te Sneek, Oldeboorn, Oldeholtpade, Burgwerd en Urk, terwijl te Wijkel, Lemmer, en Sexbierum enkele stationspunten werden bepaald.

De ingenieur Wildeboer, die den 1[sten] Mei met de tweede ploeg vertrok om deze te installeeren, had vervolgens te zorgen voor de opruiming van eenige hindernissen en voor de bebouwing van het station Gieten, die bij eene vorige gelegenheid, achterwege moest blijven wegens de onmogelijkheid om werkvolk te krijgen. Het gelukte in den loop van den zomer deze inriching tot stand te brengen.

In de nabijheid van den toren te Gieten staan in en bij het dorp hooge boomen, die het uitzicht naar verschillende punten van het net verhinderen of belemmeren. Door het snoeien der hinderlijke takken werden deze richtingen vrij gemaakt.

Reeds bij de in 1888 in Finsterwolde uitgevoerde metingen was de richting Gieten slechts even boven boomen gezien, zoodat er grond bestond voor de veronderstelling, dat die richting thans niet meer vrij zoude zijn. Een onderzoek, met heliotrooplicht ingesteld gaf echter een gunstiger resultaat, dan verwacht werd. Door te Finsterwolde een heliotroopinrichting in de spits van den toren te maken is het ook thans nog mogelijk, dit driehoekspunt te Gieten waar te nemen.

De boomen, die in de richting Ruinen—Sleen op de boerenhofstede «het Oord» staan, nabij het gehucht Pesse, moesten worden opgeruimd; de richtingen Ruinen—Sleen en omgekeerd werden hierdoor, blijkens een met heliotrooplicht ingesteld onderzoek, vrij en meetbaar.

Aan den eigenaar der boomen werd eene schadeloostelling uitbetaald.

Hij nam daarbij de verplichting op zich, vóór November 1902 geene nieuwe boomen te laten poten.

Voor het driehoekspunt Boschberg werd een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid om dit punt te verplaatsen naar nabijgelegen zandgronden, zooals van de zijde van de eigenaresse van het terrein verlangd werd.

Alleen door den bouw van een hoog en daardoor vrij kostbaar signaal zal het mogelijk zijn aan dit verlangen te voldoen.

De onderhandelingen over deze quaestie zijn nog niet afgesloten.

Op de bij dit verslag gevoegde kaart is de stand van de primaire driehoeksmeting aangewezen.

Berekeningen.

Als gewoonlijk werden de becijferingen uitgevoerd, welke noodig zijn voor de stationsgewijze vereffeningen der waarnemingen en de herleidingen tot het centrum; bovendien kwam de definitieve vereffening gereed voor die gedeelten van het hoofddriehoeksnet, welke op de kaart zijn aangeduid als groep I en groep II.

In de eerste plaats werden de driehoeken van groep I vereffend volgens de methode der kleinste vierkanten en wel zonder eenige voorwaarde van aansluiting aan de aangrenzende driehoeksmetingen.

De omvangrijke becijfering werd grootendeels uitgevoerd door den ingenieur Modderman; en daarbij in 't bijzonder de oplossing van de 83 voorkomende normaal-vergelijkingen, waarmede een tijd van drie maanden gemoeid was

De driehoeken van groep II werden nu verder vereffend onder voorwaarde van aansluiting aan de reeds vereffende groep I.

Uit deze netsvereffeningen volgt voor de middelbare fout in eene vereffende richting een bedrag van 0,38 in groep I en van 0,34 in groep II, terwijl uit de stationsvereffeningen voor deze zelfde middelbare fouten werd gevonden 0,22 in groep I en 0,20 in groep II.

Zooals in het vorig jaarverslag reeds werd vermeld wordt de verdere berekening van het driehoeksnet voortgezet met eene voorloopig aangenomen waarde voor de zijde Ubagsberg— Klifsberg.

Het bedrag van 4,5792547,35 voor de logarithme van deze zijde in meters en van 37953,7537 meters voor die lengte is afgeleid, uit de resultaten van de metingen der basis bij Bonn in 1892 door de «Königlich Preussische Landes-aufname" en door het «Königlich Preussische Geodätische Institut» verricht, en uit de driehoeksmetingen van den eerstgenoemden tak van dienst.

Drukwerk.

Voor de uitgave van de uitkomsten der hoekmetingen in de groepen I en II van het net is één vel afgedrukt: het drukken kan nu geregeld worden voortgezet.

Basismeting

In den zomer van 1901 werd een voorloopig onderzoek ingesteld naar een terrein, dat geschikt zal zijn om daar een basismeting uit te voeren; dit onderzoek zal in 1902 worden voortgezet.

Secundaire driehoeksmeting.

Met de terreinwerkzaamheden voor de secundaire driehoeksmeting werd ook dit jaar voortgegaan in aansluiting aan die van het vorig jaar.

In verband met de tijdelijke benoeming van de drie studenten aan de Polytechnische School ter assistentie bij het verrichten der waarnemingen gedurende de maanden Juni, Juli en Augustus, werden de werkzaamheden zoo geregeld, dat de metingen in die maanden plaats vonden en de overblijvende tijd in de maanden Mei, Juni en September voor de verkenningen werd besteed.

Een ploeg samengesteld uit de landmeters Bingen en Kwisthout zette de in het vorig jaar gestaakte verkenning van het zuidelijk gedeelte van Limburg voort en kwam daarmede ongeveer gereed. De heuvelachtige gesteldheid van dit terrein maakt hier vele punten van den eersten rang, zoowel terrein- als torenpunten noodig.

Na afloop van deze verkenningen werden er twee ploegen gevormd, bestaande de eene uit den landmeter Bingen en den student van der Veen, de andere uit den landmeter Kwisthout en den student Kempees, die van 15 Juni tot ultimo Augustus de metingen volbrachten op de stations: Meijel, Griendtsveen, Deurne, Asten, de Pan, Weert, Looserheide, Stramproy, Thorn, Heithuizen, Helden, Sevenum, Klifsberg, Echt, Buchten, Koningsbosch en voor een gedeelte op het station Sittard. Op deze stations zijn tevens de noodige centreeringsmetingen gedaan. Bovendien werden nog centreeringsmetingen volbracht te Boschheide, Malbeek, Zwartenberg, Montfortsche berg, Kiekberg, Stippelberg en Nederweert.

In het oosten van Gelderland en Overijssel werd de verkenning in noordelijke richting voortgezet door den ingenieur Bijl, die in de maanden Juni, Juli en Augustns voor het doen der metingen werd geassisteerd door den student de Ronde Bresser.

Door deze ploeg werden de hoekmetingen voltooid en de noodige centreeringsmetingen verricht op de stations: Varsseveld, Aalten, Winterswijk, Meddehosche veld, Zieuwent, Groenlo, Ruurlo en Hengelo (Gelderland), terwijl te Kranenburg en Steenderen nog centreeringsmetingen werden uitgevoerd.

De inrichtingen, noodig voor de opstelling der instrumenten en voor de aanwijzing der driehoekspunten, welke niet op gebouwen gelegen zijn, werden in den loop van den zomer gemaakt en de torens na voleindiging der waarnemingen weer in hun vorigen staat gebracht.

De waarnemingspijlers met steigers en zonnetenten, welke voor de primaire metingen op de torens te Peer, Tongeren, Sambeek en Winterswijk gebouwd waren, werden afgebroken en de torens in hun vorigen staat hersteld. Bovendien zijn het signaal Flierenberg en de pyramide Molenberg gesloopt, daar zij voor de secundaire metingen niet meer noodig zijn.

De berekening van de secundaire driehoeksmeting wordt zooveel mogelijk voortgezet.

Sterrekundige waarnemingen.

De berekening van de tijds-, breedte- en azimuthbepalingen werd voortgezet en voltooid voor de stations Leeuwarden, Urk en Groningen en hiermede kwam de becijfering gereed voor de in de jaren 1896—99 uitgevoerde astronomische waarnemingen.

Om de publicatie van deze waarnemingen in gelijksoortigen vorm te kunnen geven als in andere landen daarvoor is gekozen, is het noodig, dat nog aanvullingsberekeningen gedaan worden, welke evenals de andere becijferingen in duplo worden uitgevoerd door den ingenieur Posthumus Meijjes en den stuurman Jans. Laatstgenoemde is daarbij ook werkzaam aan het maken van kopieën en uittreksels, als voorbereiding voor den druk.

Ter bepaling van het azimuth van Delft uit de sterrewacht te Leiden zijn op het laatst van het jaar de noodige voorbereidingen getroffen; door ongunstig weder werden nog geene waarnemingen verkregen.

Ter herstelling van eene vergissing in het voorgaande jaarverslag zij hier vermeld, dat de herleiding der waarnemingen voor de breedtebepaling van Ubagsberg volgens de Talcott-methode niet door den heer Zwiers maar door den heer Wilterdink volbracht zijn.

Omtrent de waarnemingen voor de bepaling van de breedteverandering door de heeren J. W. A. Stein en H. J. Zwiers volgens de Talcott-methode uitgevoerd met den zenithkijker op de sterrewacht te Leiden kan het volgende vermeld worden:

De uitkomsten van de waarnemingen van den heer Stein uit het tijdvak van Juni 1899 tot Juli 1900 werden door hem gepubliceerd in zijn academisch proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor in de wis- en sterrenkunde. In overleg met den auteur werden door de commissie overdrukken van dit proefschrift aangeboden aan de leden der internationale vereeniging voor aardmeting.

De uitkomsten van de waarnemingen van den heer Stein en voorloopige uitkomsten van die van den heer Zwiers over het tijdvak van Juli tot einde December 1900 werden medegedeeld aan den heer prof. Th. Albrecht, afdeelingschef van het Geodetisch Instituut te Potsdam en door dezen opgenomen in zijne discussie over de op 10 plaatsen uitgevoerde metingen van dezen aard, welke voorkomt in n^0. 3734 van de Astronomische Nachrichten. Uit deze discussie blijkt, dat de Leidsche waarnemingen, wat nauwkeurigheid betreft, niet achter staan bij de andere.

In het jaar 1901 konden deze waarnemingen gedurende 90 nachten uitgevoerd worden op 1145 sterreparen.

De waarnemingen verdeelden zich als volgt:

Januari	in	7	nachten	79	sterreparen
Februari	„	6	»	83	»
Maart	»	4	»	48	»
April	»	13	»	184	»
Mei.	»	10	»	102	»
Juni	»	7	»	77	»
Juli.	»	14	»	201	»
Augustus.	»	10	»	165	»
September	»	9	»	96	»
October	»	6	»	60	»
November	»	3	»	40	»
December.	»	1	»	10	»
		90		1145	

Het zachte weder met bijna voortdurend bewolkte lucht in de laatste twee maanden van het jaar heeft een zeer nadeeligen invloed uitgeoefend op het aantal der waarnemingen en daardoor op de zekerheid bij de aansluiting van de opeenvolgende groepen van zenithsterren. De afleiding van de uitkomsten uit de waarnemingen werd voortgezet met het berekenen van voorloopige waarden uit al de metingen van 1901 en van de definitieve uitkomsten voor de periode aanvangende met Juli 1900. Met het einde van het jaar waren deze laatste berekeningen gereed voor het tijdvak eindigende 25 April 1901.

Slingerbepalingen.

Om verdere waarnemingen te kunnen verrichten met den volgens aanwijzing van den heer Defforges geconstrueerden slinger, welke reeds enkele jaren in het bezit der commissie is, werd door de commissie een bijzonder daarvoor bestemd uurwerk besteld bij de heeren Strasser und Rohde te Glashütte.

De daarbij behoorende inrichting voor het bepalen van de coïncidenties zal onder toezicht van de Commissie hier te lande vervaardigd worden.

De Rijkscommissie voor Graadmeting en Waterpassing,

H. G. van de Sande Bakhuyzen, *Voorzitter.*
Hk. J. Heuvelink, *Secretaris.*

Leiden, / Delft, 25 Februari 1902.

De Vereffeningspasser.

Een passer ter onmiddellijke vereffening der verschillen bestaande tusschen de kaart en het terrein, verdient met vreugde te worden begroet.

Aan art. 60 I. K. 3e al. machinaal, volkomen nauwkeurig, met een tot heden nimmer bereikte vlugheid uitvoering te kunnen geven, wie zou dat niet toejuichen; — wat al bemerkingen de kaarteering van metingstukken betreffende, zouden daardoor niet worden voorkomen.

Het instrument wekt herinneringen op aan het „ei van Columbus," zoo eenvoudig is het denkbeeld waarop zijn samenstelling berust.

Vervult de eersteling zijn plicht niet naar behooren, dan kan daar slechts een constructiefout de reden van zijn, een oorzaak waaraan geen bestaan van eenigszins langen duur beschoren kan wezen.

De passer heeft als de meeste passers, twee beenen; aan ieder been echter twee punten, waarvan het eene onbewegelijk en het andere verstelbaar is.

De stand der verstelbare punten wordt geregeld door een schaalverdeeling, voorzien van een nonius.

Met de onbewegelijke — de vaste — punten wordt op de schaal uitgepast, met de verstelbare gekaarteerd.

Heeft men gemeten 50 Meter en wordt op het plan slechts 49.1 gevonden, dan is de instelling: 98.2, — voor de bewegelijke punten — af te leiden uit:

$$50 : 49.1 = 100 : x$$

Is gemeten 131.3 en is op de kaart slechts voorhanden 127.2, dan vindt men langs denzelfden eenvoudigen weg voor de instelling: 96.877, waarvan afgerond op 96.88 wordt gebruik gemaakt.

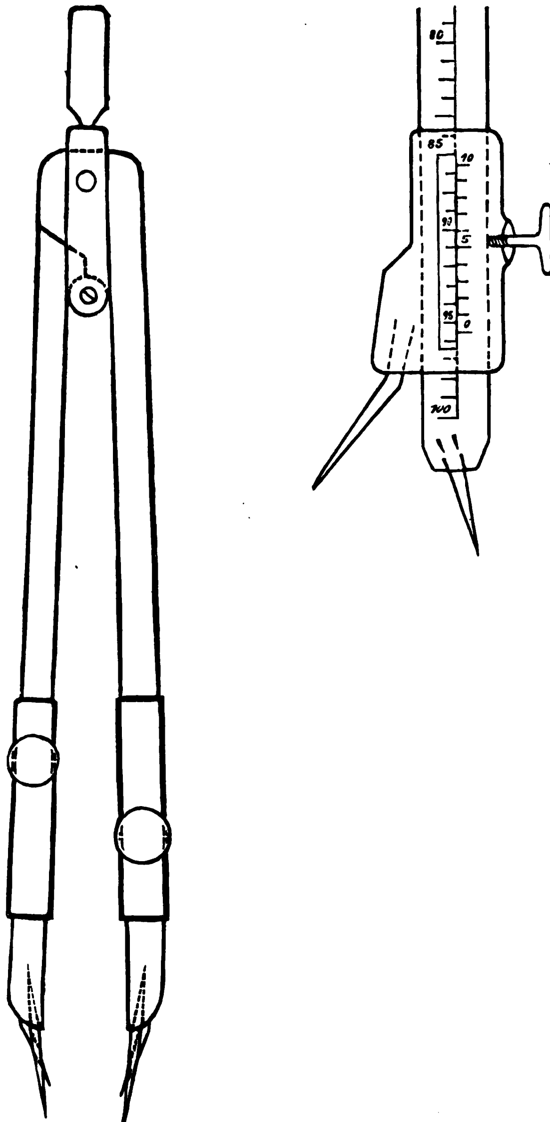
Ommestaande afbeelding van den passer behoeft, naar wij meenen, geen uitgebreider toelichting.

Aan de firma F. Weidenmüller te *Opladen bei Cöln* komt de eer der vinding toe; de verkoop — tegen den prijs van Mk. 12.50 — is door haar opgedragen aan het „technische Versandgeschäft"

van R. Reiss in *Liebenwerda* en aan de fabriek van „Präcisions instrumenten" van H. Gulden in *Nürnberg*.

Voor omvangrijker beschouwingen dan hier aan het instrument worden gewijd, verwijzen wij naar: Allg. Verm. Nachr. 1902, N°. 17 en naar: Zeitschrift des Rh. Westf. Landm. Ver. 1902 N°. 5.

H.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

J. v. d. Breggen. *Grondwater.*

Mededeelingen, voorkomende in de «Ingenieur» van 3 Mei 1902 No. 18, ontleend aan: «*Hygiene des Bodens*» van Prof. J. v. Fodor.

Eckert. *Die Kataster-Vermessung der Vereinigten Staaten von Nord-Amerika.*

Een belangwekkende verhandeling, die oorspronkelijk verscheen in de «Mittheilungen des Würthembergischen Geometer-Vereins,» waaruit zij werd overgenomen in Heft 4, — 15 Mai 1902 — van het «Zeitschrift des Rheinisch-Westfälischen Landmesser-Vereins.»

Firmin Fanard. *La photogrammétrie.* Etude qui a paru dans les „Annales des travaux publics."

Deze studie, waarmede kennis te maken aanbeveling verdient, is overgedrukt in de afl. 3—4, — Maart—April, — van het «Bulletin de la Société Belge de Géomètres à Anvers.»

Onze Belgische ambtgenooten verklaarden zich, in hunne maandelijksche bijeenkomst van den 6en Februari l.l., eenstemmig, voor de toepassing dezer methode van opneming in de praktijk.

Prof. Huberti, hoogleeraar aan de Universiteit te Brussel, die zijn beste krachten inspant om de photogrammetrie onder de verschillende stelsels van terreinopneming burgerrecht te verschaffen, zal bereidwillig een aantal, door het Bestuur der Belgische Vereeniging aan te wijzen landmeters, met de beoefening dezer nog immer nagenoeg nieuwe wetenschap vertrouwd maken.

A. Stampfer. Prof. *Theoretische und practische Anleitung zum Nivellieren*, Zehnte Auflage, umgearbeitet van prof. E. Dolezal. Mit 86 Textfiguren. Umfang 308 Seiten gr. 8°. Im Verlage van Carl Gerold's Sohn. Wien I. Barbaragasse 2. Preis broschiert Mk. 6.—, in Original-Leinwandband Mk. 7.50.

INHALT. *Erster Abschnitt.* Begriff des Nivellierens und Höhenmessens, scheinbarer und wahrer Horizont, Refraction.

Zweiter Abschnitt. Hilfsmittel zum Vertical- und Horizontalstellen sowie zum Visieren.

Dritter Abschnitt. Nivellierlatten, Beschreibung und Rectification der verschiedenen Nivellier-Instrumente.

Vierter Abschnitt. Nivellier-Instrumente von geringerer Leistungsfähigkeit.

Fünfter Abschnitt. Methoden des Nivellierens, Nivellements-Profile.

Sechster Abschnitt. Einrichtung und Gebrauch des Stampfer'schen Nivellier-Instrumentes.

Siebenter Abschnitt. Genauigkeit und Ausgleichung von Nivellements.

Achter Abschnitt. Behandlung und Pflege des Nivellier-Apparates.

Anhang.

H. Ehrhardt. Katastergeometer. *Neues System der Flächenberechnung & Flächenteilung*, mit Hülfe einer planimetrischen Tafel, welche zugleich als Producten- und Quadrattafel dient, nebst einer Sinustafel, welche in Verbindung mit der planimetrischen Tafel bei der Coördinatenberechnung die Logarithmen- und Coördinaten-Tafeln mit Vorteil ersetzt und zugleich als Sehnentafel zu gebrauchen ist. Mit 3 Figurentafeln und zahlreichen Ausführungsbeispielen. Stuttgart. Verlag van Konrad Wittwer. Preis Mk. 3.—. In Leinen kartonirt Mk. 3.50.

Naar aanleiding der aankondiging van dit boekwerk wordt de aandacht gevestigd op de afl. 11 en 12 van het «Zeitschrift für Vermessungswesen,» 1902, waarin voorkomt eene verhandeling over: «*die Verwendung einer Tafel von Achtelquadraten zur Flächenberechnung und — Teilung,*» van de hand van den zelfden schrijver.

Thilo Eichholz. Landmesser. *Bodenreform und neue Grundsteuerveranlagung.* Ein Beitrag zur Hilfe für die Landwirthschaft. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Berlin (1902) S. W. Hedemannstrasse 10. Prijs *f* 0.80.

H. Burger. *Het Kadaster.*

Komt voor in het «Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie.» 1902. Nos. 1694, 1695 en 1696.

Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

Het Bestuur heeft de eer den Leden mede te deelen, dat de heer Suringa het Correspondentschap van de *Ver. v. K. en L.*, dd. 24 April j.l. heeft overgegeven aan den heer A. P. Boerenbeker, adjunct-landmeter der 1e klasse te *Batavia.*

Het Bestuur zou meenen in zijn plicht te kort te schieten, indien het naliet in ons orgaan hulde te brengen aan de wijze, waarop de heer Suringa in *Indië* steeds de belangen onzer gemeenschap behartigde; — het vertrouwt de tolk van U allen te zijn, wanneer het hier de verzekering geeft van den blijvenden aard onzer gevoelens van erkentelijkheid.

Aan den heer Boerenbeker roept het ter gelegenheid der aanvaarding van het Correspondentschap, een hartelijk welkom toe!

De Secretaris,
C. J. COLPA.

Nieuwe leden:

J. Jansen, adj.-landmeter, 3e klasse te *Passoeroean.*
H. F. C. Smeulders, asp.-landm. te *Kootwijk* bij *Voorthuizen.*

BERICHTEN.

Zuid-Afrika.

Onze voormalige ambtgenoot, de heer V. A. Prins, die den geheelen oorlog in *Zuid-Afrika* meemaakte en van wien in twee jaren niets werd vernomen, heeft bericht gezonden, dat hij niet krijgsgevangen is geweest en zich thans te *Ermelo* bevindt. Hij heeft eerst gediend onder generaal Fouché in het *Carlonilager* en later onder Botha in *Natal.*

Bij *K. B. van 29 Mei 1902 No. 45* is tegen 1 Juli 1902, aan den landmeter van het kadaster C. A. Heykoop te *Leiden*, eervol ontslag verleend, met dankbetuiging voor de diensten den lande bewezen.

Bij *K. B. van 20 Juni 1902 No. 68* is aan den landmeter Jhr. D. van Heemskerk van Beest te *Zwolle*, tegen 1 Juli 1902, eervol ontslag verleend.

Verplaatsingen van landmeters van het kadaster.

Met 1 Juni 1902: R. A. de Wal van *Assen* naar *Leiden.*

Verplaatsingen van aspirant-landmeters.

Met 1 Juni 1902: H. J. H. Hornix van *Eindhoven* naar *Roermond.*
Met 1 Juli 1902: P. D. J. Teebaal van *Zutfen* naar *Goes*, P. J. Hamelberg van *Dordrecht* naar *Goes.*
Met 1 September 1902: C. A. Feteris van *'s Gravenhage* naar de divisie *Utrecht*, J. Zijlstra van *'s Gravenhage* naar *Roermond*, L. Bakker van *Amersfoort* en H. J. H. Honnix van *Roermond* naar *'s Gravenhage.*

Verplaatsingen van teekenaars van het kadaster.

Met 1 Juni 1902: J. W. Vollewens van *Goes* naar *'s-Hertogenbosch.*

Overleden: op 27 Mei 1902 te *Roermond* de heer J. H. Bingen, in leven teekenaar van het kadaster aldaar.

Over grenssteenen en de wijze waarop zij worden geplaatst.

Niemand is ongevoelig voor hem gebrachte hulde; ieder sterveling ademt met wellust den geur in van voor hem gebranden wierook; een gemeenschap is in dit opzicht met den eenling op gelijke lijn te stellen.

Aan lof heeft het het corps landmeters in den laatsten tijd niet ontbroken.

In Jrg. XVI (1900) van ons Tijdschrift lezen wij op bldz. 90, in het preadvies van den heer van Iterson:

„In de laatste jaren heeft men op meer wetenschappelijke wijze gewerkt dan vroeger. Het veldwerk der landmeters wijst duidelijk aan hoe, uitgaande van vaste punten, de ligging der perceelen met, wat men noemen mag, *volkomen* nauwkeurigheid wordt vastgesteld; men vindt zelfs dat een perceel „in consorten" is gesteld, omdat kon worden aangewezen, dat de grens er van nog geen halven centimeter werd verschoven."

Dergelijke ter algemeene kennis komende lofspraak streelt onze eigenliefde, en hooger zwelt ons ook de borst, wanneer wij door den heer J. C. Bouman, administrateur der registratie, openlijk hooren verkondigen: [1])

„Het zal geen tegenspraak uitlokken, wanneer ik beweer, dat tegenwoordig door de ambtenaren van het kadaster uitstekend werk wordt geleverd, ..."

Tegenover deze uitingen zinkt in het niet de opmerking door den heer H. Burger, bewaarder der hypotheken en van het kadaster te *Winschoten*, gemaakt in n°. 1695 — 21 Juni 1902 — van het Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie, op bldz. 301, — „er wordt thans zeer goed werk

---

[1]) Zie, Verslag der Buitengewone Vergadering der Notarieële Vereeniging gehouden 29 September 1900, bldz. 39.

geleverd door zeer bekwame ambtenaren — *zoo beweren weer anderen*;" [2]) welke opmerking wij als een vriendelijkheid, onder eenig voorbehoud, op prijs weten te stellen.

Wij denken er niet aan, en dat zou ook allerminst op onzen weg liggen, deze op verschillende tijdstippen onder verschillende omstandigheden afgelegde verklaringen te bestrijden — wijl werden zij aangevallen hunne verdediging voor ons duren plicht zou zijn —; enkel meenen wij ons te mogen veroorloven er op te wijzen, dat hunne onomstootelijkheid niet onder alle verhoudingen vaststaat, en dat hunne nauwgkeurigheid nog belangrijk kan worden verhoogd, door te gemoet te komen aan de bezwaren, die door de praktijk van ons maatschappelijk leven dagelijks aan den landmeter worden in den weg gelegd.

De hinderpalen welke aan de volkomen nauwkeurige uitvoering van ons dienstwerk in den weg staan zijn velen; een der voornaamste dezer: is de onbeholpen en dikwijls slordige wijze, waarop de eigenaren de grenzen hunner eigendommen afpalen.

Er is geen landmeter die in dit opzicht niet met grieven voor den dag kan komen, en slechts de Regeering kan bewerken, dat zij te eeniger tijd ophouden te bestaan.

Aan de afpaling kleeft in hoofdzaak tweeërlei gebrek.

Zij geschiedt niet met voldoende nauwkeurigheid als gevolg der groote verscheidenheid van materiaal dat voor de afpaling wordt gebezigd, en op grond van het gemis aan hulpmiddelen — aan de zijde van den landmeter — om grensvaststellingen volkomen juist te bewerkstelligen; bovendien is zij — tengevolge der verscheidenheid van materiaal — niet eenvormig, waaruit voortvloeit, dat de landmeter niet met een oogopslag eigendomsgrenzen of grenzen van zakelijke rechten kan onderscheiden van allerlei andere, voor de boekhouding op den grond waardelooze afscheidingen.

Het is ongelooflijk waar men al niet mede komt aandragen om tijdelijk de lijn te verzekeren — later wordt een muur, een schutting, een scheering, een hek of een heg geplaatst, slooten laten wij buiten beschouwing — door den landmeter met de meetveer als grenslijn vastgesteld.

Men sleept bijna altijd palen aan waar piketten gewenscht zijn,

---

[2]) Wij cursiveeren.

en men staat versteld, over wat wel onder het woord paal wordt verstaan.

Een stuk hout b. v., niet vierkant, niet rond en niet aangepunt, afkomstig van een balk; een gedeelte van een boomstam, vol knoesten; een brok van een plank; blokken hout, waarvan de oorspronkelijke bestemming niet te onderkennen is, afkomstig van afbraak; in een woord, het onmogelijkste is dikwijls voor het doel goed genoeg.

Wijst de landmeter op het onbruikbare der aangeboden voorwerpen, dan blijkt, dat aan piketten niet werd gedacht en verneemt hij, dat de ondoelmatige hulpmiddelen — na zijn vertrek — onmiddelijk door betere zullen worden vervangen.

Tijd om daarop te wachten, om daarbij tegenwoordig te zijn, heeft de ambtenaar in den regel niet.

De gevolgen blijven niet uit.

Ten eerste heeft het publiek, hieronder voornamelijk te verstaan onze Nederlandsche jeugd, voor de onbeholpen grensteekens niet den minsten eerbied; — zij ruimt deze bij wijze van kinderlijk spel, eenvoudig op.

Dan, onregelmatig gevormde en bovendien niet aangepunte palen laten zich niet vertikaal in den grond drijven; de afwijking tusschen de plaats waar de paal terecht komt en het door den landmeter aangewezen punt, kan centimeters bedragen; laat de jeugd den eigenaar de gelegenheid zijn treurig verzekeringsmiddel later door een behoorlijk grensteeken te vervangen, dan kan de afwijking van de waarheid nog grooter worden en de geheele grenslijn merkbaar gaan zwaaien, welk feit de landmeter vaststelt, zoodra zijn ambt hem met het perceel van zijn client weder in aanraking brengt.

Verreweg de overgroote meerderheid der kleine afwijkingen tusschen de opmetingen van denzelfden of van verschillende landmeters, zijn enkel en uitsluitend aan deze luchthartige wijze van arbeiden te wijten.

Maar hieruit alleen spruiten deze kleine verschillen niet voort, zij vinden ook hun oorzaak daarin, dat bijaldien de landmeter de definitieve merkteekens plaatst, die de nauwkeurig gestelde aanvankelijke piketten vervangen, geen zetijzer of zetbord — waarover straks nader — door hem wordt gebezigd.

Nog een oorzaak die tengevolge heeft dat wij op belangrijke afwijkingen tusschen op verschillende tijdstippen gemeten afstanden

stuiten, schuilt in de omstandigheid, dat men in deskundige kringen het er nog lang niet over eens schijnt te zijn, op welke wijze een paal zijn functie als aanwijzer van een grenspunt behoort waar te nemen.

Naar onze meening verdient slechts ééne wijze van afpalen aanbeveling, n.l. die, waarbij het hart van den paal samenvalt met het grenspunt.

Iedere andere wijze van palen plaatsen is voor ons uit den booze.

En er zijn er in soorten.

Bij de spoorwegen wijst de achterzijde van den paal, gerekend van de as van den weg, de grens van den eigendom aan; bij 's Rijks militaire gronden vormt de grenslijn van den eigendom veelal een gesloten veelhoek, in de hoekpunten waarvan — volgens zeggen van de genie op den Rijksgrond — genommerde vierkante houten of steenen palen ter aanduiding der eigendomsgrens zijn geplaatst.

Een timmerman of metselaar geeft de eigendomsgrens onveranderlijk door de kant van een lat aan, en volgt daarbij de hem eigen gewoonte bij het stellen van profielen.

De uitbuiter van een bouwterrein bezigt menigmaal op de hoeken van bouwblokken ronde palen, — op eigen grond; de eigendomsgrens van het bouwblok wordt dan gevormd door de raaklijnen aan die palen; het punt waar twee raaklijnen elkander ontmoeten is dus een hoekpunt van het bouwblok.

Regel is dit alles niet, zoodat men feitelijk zonder nadere toelichting nimmer weet, waar men aan toe is.

Er is slechts één reden aan te voeren, waarom op verschillende wijzen er naar wordt gestreefd de palen op eigen grond te houden en wel, te ver gedreven eerbied, een al te groot ontzag voor het eigendomsrecht van den buurman.

Wij moeten het zoo dikwijls hooren: „van mijn grond blijf je af, op jou grond kun je doen wat je wilt."

Op tweeërlei manier is aan het kwaad tegemoet te komen: voorloopig, door bij verkoop in de akte als gebruikelijk beding op te nemen, dat het hart der grenspalen in de toekomstige eigendomsgrens zal worden gesteld, en definitief, door een wettelijk voorschrift, van een strekking als het 1e lid van art. 10 der Wet van den 10den November 1900 *(Staatsblad no. 176)*, houdende Algemeene Regels omtrent het Waterstaatsbestuur.

Bedoelde 1e al. luidt:

„De eigenaren en gebruikers van gronden en gebouwen en de beheerders van werken, waarin of waarop, ten behoeve van driehoeksmeting, van de aanduiding van waterhoogten, ten behoeve van waterpassingen, strand- en riviermetingen en dergelijke waterstaatsbelangen, van wege het openbaar gezag merkpalen, peil of andere merken moeten worden bevestigd, zijn gehouden het aanbrengen van deze merken, en wat tot instandhouding daarvan vereischt wordt, te dulden."

De onvolkomenheden waarop wij wezen bleven niet zonder invloed op de wijze van uitvoering van onzen veldarbeid. Omdat de landmeter niet weet of de eigendommen waarheen hij zich begeeft nauwkeurig zijn gedelimiteerd, en omdat hij allerlei soort van merkteekens kan aantreffen, dus omdat de grensbepaling eenvormigheid mist, voorziet hij zich ten behoeve van zijn tocht naar buiten van zoo ongeveer alle archiefstukken, — veldwerk — die betrekking hebben op het terrein dat hij zal gaan opnemen, met de bedoeling zich zekerheid te verschaffen omtrent de identiteit der afscheidingen, die als grenslijnen zullen worden aangewezen.

Het nut, de noodzakelijkheid van dit optreden zal door geen deskundige worden ontkend, maar ieder deskundige zal tevens de verzekering geven, dat deze wijze van arbeiden verbazend tijdroovend is, en in 't eind leidt tot vernietiging van archiefstukken, terecht als de kostbaarste uit den kadastralen schat geprezen.

Het bedenkelijkste van de bestaande verhoudingen is, dat ondanks de genomen voorzorgen, de ambtenaar bloot blijft staan aan het maken van vergissingen, van werkelijke fouten.

Met deze beschouwingen gelooven wij den algemeenen toestand hier te lande voldoende te hebben geschetst, de eigen ervaring onzer ambtgenooten genoegzaam in algemeene bewoordingen te hebben weergegeven, om thans gerechtigd te zijn tot de behandeling van het door ons gekozen onderwerp over te gaan.

Bij het afpalen van eigendomsgrenzen door middel van grenssteenen — hieronder zijn niet bedoeld kleine erratische blokken, als veelvuldig in onze zandstreken voorkomen — kunnen wij kiezen tusschen twee stelsels.

Wij kunnen enkel zichtbaar — bovengronds — afpalen, en

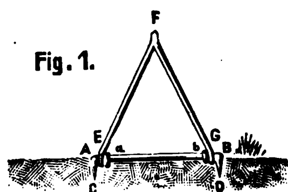
ook gelijktijdig boven- en ondergronds dezen arbeid verrichten. Aan de tweede wijze van afpalen schenken wij de voorkeur.

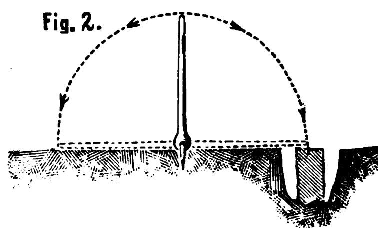
Voor de eerste wijze wordt gebruik gemaakt van gedeeltelijk behakte natuursteen of eenvoudig van zuilenbazalt; voor de tweede wijze van een kunststeen, bekend onder den naam van: „Schmeisser's zweitheiligen Normal-Grenzstein."

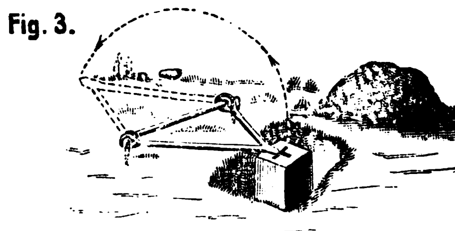
In beide gevallen worden de steenen gesteld met behulp van een zetijzer of zetbord.

Het werktuig dat den naam van zetijzer [1]) draagt, is een vinding van den Oberlandmesser Thomas te *Düsseldorf,* ter vervanging van de hulppiketten, waarmede op bekende wijze een punt wordt vastgehouden op het oogenblik, dat een houten paal door een steenen wordt vervangen.

De diensten die het instrument — dat sinds jaren bij de Generalkommission in gebruik is — waarvan hieronder afbeelding en beschrijving volgt, bewijst, worden ten zeerste geroemd.

Om de van rondijzer vervaardigde as A B *(fig. 1.)* is het driehoekige raam E F G op de wijze als *fig. 2* en *3* aangeven beweegbaar. De top F van den driehoek is een weinig vlak en loopt in een stompe punt uit. De as A B is aan hare uiteinden voorzien van twee rechthoekig omgebogen punten A C en B D.

---

[1]) Verkrijgbaar bij de firma R. Reiss, tech. Versandgeschäft te *Liebenwerda* tegen den prijs van Mk. 5.

Bij het gebruik wordt het piket, dat geplaatst is daar waar een steen zal worden gesteld, zoo diep weggeslagen, dat de kop nog slechts zoover buiten het maaiveld uitsteekt, als straks het geval zal zijn met het bovenvlak van den in te graven steen.

Dan wordt het ijzer zoodanig op den grond gelegd, dat de punt F nauwkeurig op het midden van het bovenvlak van het piket rust, waarna de punten A C en B D in den grond worden gedreven.

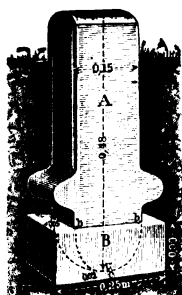
Worden de steenen gelijk met den grond geplaatst, dan wordt het piket verwijderd en op het ontstane gat ingesteld.

Men slaat hierna het driehoekige raam terug om over te gaan tot het graven van het gat voor den steen. Heeft dit de gewenschte diepte gekregen en is de steen voorloopig gesteld, dan wordt het raam weer terug geslagen *(fig. 3.)* en de steen zoolang gedraaid tot zijn midden nauwkeurig met de punt F samen valt.

De arbeider die de steenen plaatst, drukt nu met één voet, steen en ijzer onwrikbaar vast en stampt te gelijkertijd zooveel aarde om den steen aan, dat deze den verkregen stand behoudt, opdat de verdere vulling van het gat met opnieuw terug geslagen raam, ongehinderd zal kunnen plaats vinden.

In steenachtigen of in zeer harden bodem kunnen de punten A C en B D niet steeds nagenoeg met het maaiveld worden gelijk geslagen, eenige voorzichtigheid bij de steenzetting verdient dan aanbeveling.

Onder medegebruik van een of ander hulpmiddel om vertikaal te stellen, vindt het apparaat ook toepassing bij de verzekering van punten van driehoeksmeting en van polygoonpunten. [1])

Het zetbord is een werktuig van nog eenvoudiger aard dan het zetijzer en vindt zijn aanwending vooral bij de verzekering van grenspunten door middel van den uit twee deelen — een grensplaat en een grenssteen — bestaanden normaal-grenssteen van den Steuer-inspector Schmeisser.

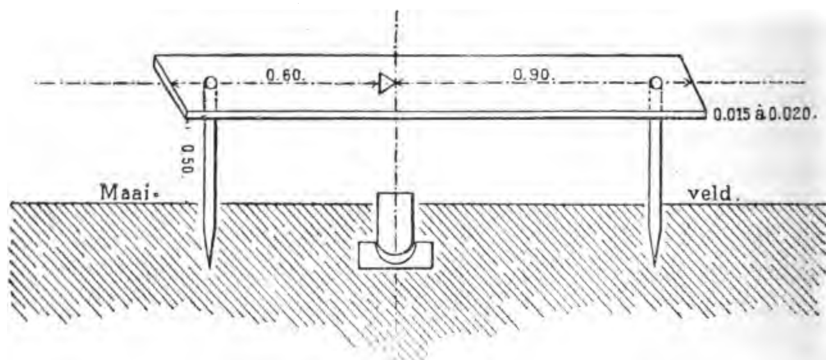
Uit nevenstaande afbeelding blijkt duidelijk de hoogsteenvoudige constructie van dit grensteeken; de bovengrondsche steen A kan zich in de kogel-

[1]) Deze mededeelingen zijn overgenomen uit de «Allg. Verm. Nachr. XII Jrg. (1900) No. 16, Seite 175, 176.»

vormig uitgeholde ondergrondsche plaat B, in wier midden zich een ronde opening bevindt, bewegen.

Ondergaat de steen een of andere ruwe bejegening, waardoor hij scheef komt te staan, dan wordt hierdoor aan de ligging der plaat niets veranderd, en mocht de steen geheel verloren gaan, dan behoeft het geen betoog, dat zoolang de plaat aanwezig is, de plaatsing van een nieuw gelijksoortig merkteeken zonder technische hulp kan geschieden. [1])

De landmeter Kramer te *Hersfeld*, prov. *Hessen-Nassau*, verricht de plaatsing van den normaalsteen bij de landverlegging te *Unterhaun* met behulp van een door hem bedacht zetbord, waarvan de afbeelding slechts geringe toelichting noodig heeft om volkomen begrijpelijk te wezen.

In een plank (zie fig.), ter dikte van 1,5 à 2 centimeter en ter lengte van 1,5 à 2 meter, worden op een wijze als de teekening aangeeft drie gaten aangebracht; twee ronde bij de uiteinden en een driehoekig gat ongeveer in het midden. [2])

In de ronde gaten passen volkomen juist, ronde piketten ter lengte van 0.5 á 0,6 M.; langs deze piketten kan de plank op en neer worden bewogen.

Het bord wordt met de, in de lengte-as der plank gelegen punt van het driehoekige gat, nauwkeurig ingesteld op het midden van den paal die het grenspunt aangeeft, of, wordt deze paal verwijderd,

---

[1]) De verkoop van den Normal-Grenzstein is voor *Nederland* opgedragen aan C. M. Bardorf, *Düsseldorf*, Schinkelstrasse 64, Tel. 2902. (Düsseldorfer Cementwaaren-Fabrik.)

[2]) Zie: Allg. Verm. Nachr. XIV. Jrg. (1902) No. 20, Seite 233—234.

op het midden van het gat dat hij achterlaat, waarna de piketten door de ronde gaten van het bord in den grond worden geslagen.

Neemt men nu het zetbord weg, dan houden de piketten het grenspunt vast en kan tot het graven van het gat voor den steen worden overgegaan.

Is de verlangde diepte bereikt, dan legt de arbeider de grensplaat in het gat en wordt het bord weer door hem op de piketten geschoven, waarna door middel van een schietlood de grensplaat zoo wordt gelegd, dat het midden van de in die plaat aanwezige ronde opening komt te liggen ter plaatse, waar het grenspunt vroeger door het midden van den voorloopige grenspaal werd vastgehouden.

Dan wordt het zetbord verwijderd, ten einde tot plaatsing van den grenssteen over te kunnen gaan en ten slotte wordt onderzocht, of het midden van het boven op den grenssteen centrisch aangebrachte kruis, juist is gesteld.

Een grensverzekering met behulp van den normaal-grenssteen bevordert in hooge mate de gelijkvormigheid; de steen is lichter dan natuursteen, laat zich dus gemakkelijker behandelen en kan niet als natuursteen worden ingekort door de arbeiders, wanneer de arbeid aan het graven van de gaten verbonden, *hen* zulks wenschelijk doet voorkomen.

De grensplaat wordt vierkant of rond geleverd, aan den laatsten vorm geeft ambtgenoot Kramer de voorkeur, wijl deze de grondbeweging ter gelegenheid van het plaatsen vermindert.

Een arbeider, zoo deelt hij mede, kan per dag gemiddeld 22 steenen plaatsen, een aantal dubbel zoo groot als het aantal, dat twee arbeiders vroeger slaagden in natuursteen te verwerken.

Geh. Reg. Rath Prof. Dr. Wolhtmann, *Bonn (Poppelsdorf)* juicht het beginsel waarop de steen berust ten zeerste toe; hij noemt het grensteeken praktisch en prijswaardig [1]) en verklaart op dien grond zijne invoering, overal waar het vraagstuk der blijvende verzekering van grenzen zijn oplossing eischt, zonder voorbehoud te kunnen aanbevelen.

Het materiaal waaruit de steen wordt vervaardigd is „cementbeton".

In eene verhandeling getiteld: „*Ueber kleinere Stadtvermessungen*", van de hand van Abendroth, voorkomende in het Z. f. V. (1900),

[1]) Prijs ongeveer 70 pfg. per stuk «ab Fabrik».

bldz. 432, lezen wij: „bezigt men voor de verzekering van hoofdpunten de bekende normaal-grenssteenen van den Steuerinspector Schmeisser, dan kiest men de geschiktste onder- en gelijkgrondsche verzekering die zich denken laat; vooral wanneer ten behoeve van trigonometrische en polygonometrische doeleinden, boven in den steen, loodrecht een ijzeren schoen wordt ingelaten, van welken schoen het verlengde der (vertikale) as door het midden der opening van de grondplaat behoort te gaan.

De prijs van een zoodanig ingerichten steen kan alles bijeengenomen, ongeveer Mk. 1.50 beloopen.

De bedoeling dezer beschouwingen is niet, de onvoorwaardelijke aanbeveling van het gebruik van den normaal-grenssteen over het geheele gebied van onzen Staat; wij zijn ons bewust, dat alle terreinen zich niet op denzelfden voet laten behandelen, doch wenschten de aandacht op een hoogst gewichtig onderwerp te vestigen, in de stellige overtuiging, dat het meer dan rijp is voor behandeling.

Wat toch geeft het streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid bij onze trigonometrische en polygonometrische werkzaamheden, wanneer de arbeid, waarbij de meetveer wordt gehanteerd, luchthartig en oppervlakkig wordt uitgevoerd.

Immers niets, en juist op laatstgenoemden arbeid komt het voor de belanghebbenden aan; een fout met de meetveer begaan, kan onmiddellijk in guldens worden omgezet, aan een of andere zijde is in dat geval altijd schade, en nog steeds is niet uitgemaakt, of de Staat er verantwoordelijk voor is al wil het ons voorkomen dat dit wel het geval is.

Waarom gaat de Regeering niet overal tot onberispelijke, aan geodetische eischen voldoening schenkende, verzekering der grenzen van Rijkseigendommen over, of tracht er althans naar; het voorbeeld zou uitstekend werken en tengevolge hebben dat een dwingend voorschrift, waarvan de uitvaardiging in 't eind niet achterwege zal blijven, het hatelijke karakter van „maszregeln" alleen nog zou bezitten tegenover een kleine minderheid van dwarsdrijvers; tegenover het groepje van lieden dus, dat zonder schroom door de gemeenschap als „quantité négligeable" mag worden bejegend.

Het verheugt ons te kunnen mededeelen, dat het particulier

iniatief belangstelling aan den dag gaat leggen in het vluchtig te dezer plaatse behandelde onderwerp.

De heer E. de Groot, directeur van de duinexploitatie-maatschappij, „de Toekomst", gevestigd te *Noordwijk*, heeft het plan opgevat, tot een proefneming over te gaan op het gebied van grensverzekering door middel van den „Normal-Grenzstein".

Te eenigertijd hopen wij omtrent de verkregen uitkomsten verslag uit te brengen, bovendien vertrouwen wij er in te zullen slagen, op de a.s. Algemeene Vergadering voor de leden de gelegenheid te openen, tot bezichtiging van verschillende exemplaren van den steen, mitsgaders van zetijzer en van zetbord.

C. W. Hoffmann.

Leiden, Augustus 1902.

Eene mislukte Herziening van ons Hypotheekstelsel.

Deze verhandeling werd reeds het vorige jaar opgenomen in het Rechtsgeleerd Magazijn; aan ons voornemen ze in dit tijdschrift te plaatsen werd destijds wegens plaatsgebrek geen gevolg gegeven. Daar ons tijdschrift ook ten doel heeft te dienen als „Archief" van elders verschenen stukken (zie Jaargang I bl. 5) meenen we alsnog tot de plaatsing te moeten overgaan. De vertraging geeft het voordeel dat nu tegelijk eene intusschen verschenen bespreking van dit artikel, alsmede eene critiek van een onderdeel ervan onder de oogen onzer lezers kunnen gebracht worden.

[Red.]

In den zomer van 1899 verscheen het Ontwerp 2e Boek van het Burgerlijk Wetboek, met Memorie van Toelichting, samengesteld door de Staatscommissie, benoemd bij K. B. van 22 Augustus 1887, N°. 24.

De Commissie bestond uit juristen [1]), vergrijsd in de toepassing of uitlegging van het bestaande recht, gewend in de doolhoven van wetsartikelen rond te dwalen, bekend met verschillende uitleggingen, waartoe ieder artikel, soms elk woord, aanleiding geeft of kan geven, met de misstanden uit onduidelijkheid geboren. Zij zien in de eerste plaats al de bezwaren, voortvloeiend uit onvolledigheid of onduidelijkheid der bestaande codificatie, de gebreken der wet, voor zoover deze aanleiding geven tot onzekerheid omtrent hetgeen geldend recht is, de onbeholpenheid van den vroegeren wetgever om zijne gedachten onder woorden te brengen.

Dat alles is gewenscht, is noodig in hen, die geroepen worden onze wetboeken te herzien, dat alles is niet voldoende. We denken daarbij niet aan veel kennis van allerlei onderwerpen van wetenschappelijken aard, kennis van den inhoud van folianten, waarin de grootste geesten door alle eeuwen heen de resultaten van hun denken hebben opgeteekend, eene kennis, waarop onze uitnemendste juristen eveneens kunnen bogen.

[1]) Leden der Commissie waren: Mrs. J. J. van Meerbeke, P. R. Feith, A. P. Th. Eijssell, H. J. Hamaker en D. G. van Teijlingen.

Naast dat alles is nog noodig de kennis van hetgeen de niet juridisch geschoolde, van hetgeen het volk in het algemeen zich als recht denkt, zich voorstelt dat recht is of recht moest zijn, dat is dus de kennis van het *volks-rechtsbewustzijn.* Voorts kennis van allerlei sociale belangen en behoeften van het practische leven; in verband met ons onderwerp bijv. die, betrokken bij het hypotheek-kadasterkantoor. Die kennis verkrijgt men uit al die folianten niet.

Heeft nu de Commissie, alvorens over de regeling der hoofdpunten van haar Ontwerp eene beslissing te nemen, een onderzoek ingesteld naar dat rechtsbewustzijn, naar die belangen en behoeften, zooals bijv. is geschied in Frankrijk, waar de *Commission extra-parlementaire du cadastre* eene *enquête* instelde om te weten te komen, hoe de bevolking dacht over landverlegging *(remembrement),* over verplichte afbakening der eigendommen, enz.?

»Heeft de commissie onderzocht hoe het volk denkt over een rechtsbedeeling, krachtens welke den kooper het door hem gekochte onroerend goed wordt ontnomen, niet omdat *zijn* akte niet in orde zou zijn of de kooper niet in het bezit was of niet algemeen als eigenaar bekend stond, maar omdat, misschien vele jaren na den verkoop, bleek, dat de titel waarbij de verkooper of een zijner voorgangers verkreeg, niet in orde was?

»Heeft de commissie onderzocht of het volk ook slechts de mogelijkheid onderstelt, dat het *niet* kan afgaan op een certificaat van onbezwaardheid, door den hypotheekbewaarder geteekend en afgegeven, dat een, op grond van dat certificaat als onbezwaard gekocht perceel niet alleen bezwaard kan zijn, doch dat de kooper en niet de hypotheekbewaarder daarvan de dupe wordt?" *(Tijdschrift v. privaatrecht enz.,* I. bl. 288; *Tijdschr. v. kad. en landm.,* XVI, bl 186).

Het blijkt niet, dat zulks is geschied of dat het denkbeeld ook slechts te berde is gebracht.

Rekende misschien de Commissie zulk een onderzoek overbodig, omdat hare leden op de hoofdpunten eensgezind waren en op dien grond vermoedden, dat hunne zienswijze wel zou overeenkomen met de volksovertuiging?

Het tegendeel is waar. Juist omtrent de hoofdzaak, de keus tusschen een positief en een negatief stelsel van openbaarheid van den grondeigendom, bleek van een diepgaand en niet te overbruggen verschil van gevoelen.

In het geleidend schrijven bij haar Ontwerp zegt de Commissie:

»Onderwerpen als die van Bezit, van Eigendom, van Hypotheekrecht — de twee laatstgemelde in verband met het bestaande kadaster — van Beklemming enz., konden geen punten van herziening uitmaken, zonder

dat de meest fundamenteele vragen ter sprake kwamen, die met het oog op de nieuwere inzichten en de wetgevingen, die daarmede rekening hielden, tot geheel van de tegenwoordige voorschriften afwijkende wetsbepalingen moesten leiden. . . . De uitvoerige notulen van het verhandelde in de 230 door de Commissie gehouden vergaderingen bevatten het bewijs tot welk verschil van gevoelen hare besprekingen aanleiding gaven, hoe menigmaal het aanvankelijk voorgestelde moest omgewerkt worden en hoe groot het verschil in opvatting ten aanzien van gemelde punten bleef bestaan, totdat door samenwerking, bij wijlen ook door opoffering van eigen denkwijze, tot eene, zooal niet een ieder bevredigende dan toch geheel verdedigbare oplossing werd gekomen. Ten einde de geschilpunten juist te preciseeren en daardoor tot eene zuivere beoordeeling te geraken, zijn verscheidene nota's door de verschillende leden opgesteld moeten worden."

De heer A. Moll, notaris, hoopt, »dat ook die notulen en nota's openbaar zullen worden gemaakt", en vermoedt, »dat daarin meer belangrijks over de voor- en nadeelen van het positieve zoowel als van het negatieve stelsel te vinden zal zijn dan in de Memorie van Toelichting" *(Tijdschr. der Notarissen,* XVII. bl. 44).

In het volgende zal blijken, niet alleen dat ik met den heer Moll van oordeel ben, dat de Memorie van Toelichting weinig belangrijks over het hoofdpunt inhoudt, maar ook dat onhoudbaar moet geacht worden de meening der Commissie, dat zij is gekomen tot eene »geheel verdedigbare oplossing".

Ten einde niet den indruk te maken alsof door mij niets goeds in het Ontwerp zou zijn gevonden, waartoe de inhoud van het volgende betoog anders licht aanleiding zou kunnen geven, wensch ik op den voorgrond te stellen, dat het Ontwerp natuurlijk in tallooze punten verbeteringen van de bestaande codificatie bevat, verbeteringen boven mijn lof verheven; eene bespreking daarvan ligt echter buiten het kader van deze verhandeling.

Het is te betreuren, dat de Commissie geen inlichtingen van deskundigen heeft ingewonnen, waar zij regelingen had te ontwerpen in verband met bestaande instellingen die haar wel niet geheel vreemd, maar toch blijkbaar niet zoo bekend waren om op die kennis te kunnen bouwen.

Ik bedoel het kadaster en de hypothecaire boekhouding.

Men kan het der Commissie grif toegeven, dat het kadaster is »samengesteld met een fiscaal doel, ten einde een basis te hebben voor het heffen der grondbelasting", dat het »allereerst door gemis aan nauwkeurigheid, in geenen deele deugt voor het met juistheid opgeven der grootte en het afbakenen van de grenzen der eigendommen" *(Mem. v. Toel.,* bl. 343);

dat »niemand, die de wording van het kadaster in bijzonderheden kent, zelfs in de wet zou willen geschreven zien, dat de grenzen op het kadastrale plan, behoudens tegenbewijs, zullen *vermoed* worden de *juiste* te zijn"; dat »wat bij de vervaardiging van het kadaster is geconstateerd geworden, ten hoogste is geweest de toenmalige bezitstoestand en men zelfs daarbij vaak oppervlakkig is te werk gegaan"; dat »er al dadelijk zekere tegenstrijdigheid in ligt, om de kadastrale aanduiding, die toch in zoo nauw verband staat tot de afscheiding der perceelen op de kaart, voor een juridiek doel *verplichtend* te stellen, terwijl men aan de grenzen op het plan alle juridieke beteekenis ontzegt"; enz. *(Mem. v. Toel.*, bl. 564, 565).

Moest het huwelijk tusschen het kadaster en de hypothecaire boekhouding nog gesloten worden, zeer zeker zouden dan al die argumenten zwaar moeten wegen; zij hebben er dan ook den Franschen en den Belgischen wetgever van teruggehouden dat huwelijk tot stand te brengen. Doch die argumenten zijn geheel ontoereikend voor eene echtscheiding, indien niet ter vervanging van den te slaken band iets wordt in de plaats gesteld, dat althans gegrond vooruitzicht geeft, ten minste evengoed te voorzien in de behoeften.

Hierin nu schiet de Commissie te eenenmale te kort. Zij hoopt dat de beide echtelieden zullen voortleven, alsof geene echtscheiding had plaats gehad, m. a. w. dat het publiek toch zal voortgaan voor de aanduiding der goederen in de acten te verwijzen naar de kadastrale kenmerken, al wordt zulks door de wet niet gevorderd. »Het is zelfs wenschelijk, dat die verwijzing in zwang blijve, omdat, zoo te eeniger tijd de bewerking en de boekhouding van het kadaster voldoende waarborgen mochten opleveren om er de boekhouding der onroerende zaken aan vast te koppelen, het publiek zich aan een daaraan beantwoordend wettelijk voorschrift niet als aan iets ongewoons behoeft te wennen" *(Mem. v. Toel.*, bl. 565).

Zelfs al bleef die verwijzing in zwang, reeds indien de kadastrale aanduiding slechts in eene kleine minderheid der akten ontbreekt wordt de bestaande inrichting der boekhouding, met de perceelenregisters (n°s. 69 en 69*a*) als sleutels, onhoudbaar, en moet tot eene boekhouding uitsluitend *op naam* der eigenaars worden teruggekeerd.

De Commissie heeft dit blijkbaar niet voorzien, want zij zou dan niet hebben nagelaten, de groote bezwaren en nadeelen van dergelijke boekhouding — uiteengezet o. a. in het meermalen door haar aangehaald Verslag van 1870 der Staatscommissie van 1867 — te overwegen en zich af te vragen, of die niet veel grooter zijn dan de opgesomde bezwaren tegen het gebruik der kadastrale aanduiding. Het antwoord had dan niet anders dan bevestigend kunnen luiden.

De Memorie van Toelichting bij art. 463 van het Ontwerp — hetwelk voorschrijft, dat de goederen nauwkeurig in de akten worden aangeduid

»*hetzij door opgave van de kadastrale kenmerken, hetzij op andere wijze*" — luidt als volgt:

»Vraagt men, welke soort van aanduiding der goederen, nu de kadastrale niet meer gevorderd wordt, bedoeld is, dan kan verwezen worden naar hetgeen in België en Frankrijk gebruikelijk is. De grootte, de ligging door aanduiding der belendingen naar de vier windstreken, de aard door vermelding der bestemming, zullen voldoende gegevens opleveren om het bepaalde perceel van alle andere te onderscheiden. Klachten, dat men zich daarmede niet zou kunnen redden, zoekt men in de Fransche en Belgische geschriften vruchteloos en processen over onvoldoende aanduiding komen zelden voor."

Welk eene miskenning der feiten! In elk opzicht is het tegendeel waar! De Fransche geschriften wemelen van klachten in verband met dit onderwerp. »De algemeene en herhaalde klachten door departementale en gemeenteraden, vereenigingen en particulieren, leidden (in 1891) tot instelling van eene Staatscommissie, de *Commission extraparlementaire du cadastre*" (*Rechtsgel. Mag.* 1898, bl. 462). In de *procès-verbaux* dier Commissie leest men in deel 4, bl. 502, dat blijkens de ingestelde *enquête* in Frankrijk van 1886 tot 1890 niet minder dan 28337 processen over de grenzen werden gevoerd, welke voor een belangrijk deel ontstonden door de onmogelijkheid om, zonder behulp van een kadaster, de eigendommen op slechts eenigszins voldoende wijze in de akten aan te duiden.

Naar aanleiding van de verslagen der Fransche commissie schreef ik in het *Rechtsgeleerd Magazijn* van 1898, bl. 461, over de boekhouding *op naam* des eigenaars: »Het losse verband in die boekhouding tusschen eigenaar en perceel, de veelvuldige verwarringen, daaruit en uit gelijkheid van namen ontstaande, het moeitevol, tijdroovend onderzoek in opvolgende titels naar den eigenaar en andere zakelijke gerechtigden zijn in Frankrijk door de geweldige versnippering van den bodem, den aanleg van spoor- en andere wegen, de uitzetting der steden, den toenemenden handel in onroerend goed steeds verergerd. De hieruit voortvloeiende bezwaren kleven meestal in ten minste even groote mate op kleine als op groote perceelen, drukken op de eerste dus het zwaarst, zoodat de kleine man van het grondcrediet niet kan profiteeren dan tegen hooge kosten. Hij moet dikwijls 6 à 10 procent en meer (de kosten meegerekend) voor hypotheek opbrengen."

Fransche schrijvers benijden ons de groote voordeelen, die de inrichting onzer kadastraal-hypothecaire boekhouding voor het grondcrediet heeft afgeworpen; onze Staatscommissie zou — onbewust — ons terugvoeren naar de toestanden, die een gevolg zijn van de Fransche inrichting der boekhouding. Dit zou, zoo al niet in juridieken, dan toch in economischen zin een groote stap rugwaarts zijn.

Een tegenhanger van het drietal woorden van art. 463, die zulke onvoorziene, vérstrekkende en noodlottige gevolgen zouden hebben, vormt een geheele reeks van artikels in het Ontwerp, waarmee eene belangrijke wijziging in de bestaande regeling wordt bedoeld, doch die geringe practische gevolgen zullen hebben, n.l. die betreffende de afschaffing van de inschrijving en van de doorhaling.

Het onderscheid tusschen over- en inschrijving wordt opgeheven ter bevordering der eenvoudigheid ten aanzien van de vestiging, overdracht en opheffing van zakelijke rechten. De hypotheek zal niet langer gevestigd worden door inschrijving van een borderel, maar door overschrijving der akte. «De duidelijkheid behoeft er niet onder te lijden, daar de akte van schuldbekentenis niet uitvoerig behoeft te zijn, en in allen gevalle het beginsel gehandhaafd blijft, [1]) dat de akte geene aan het onderwerp geheel vreemde bepalingen mag inhouden» *(Mem. v. Toel.*, bl. 505).

Art. 378 bepaalt: «Onder overlegging van de .... beschikking, akte of vonnis, kunnen belanghebbenden vorderen, dat het te niet gaan der hypotheek .... in de openbare registers worde aangeteekend».

Verder zegt de *Memorie van Toelichting*, bl. 496:

»Wat de wenschelijkheid van afzonderlijke registers aangaat, is uitdrukkelijk bepaald (art. 462), dat het aantal en de inrichting der registers bij algemeene maatregel van bestuur worden voorgeschreven. Wenscht men dus voor de hypotheekakten afzonderlijke registers, dan belet niets dat aan dien wensch gevolg gegeven wordt".

De Commissie ziet echter over het hoofd, dat zakelijk recht, dus ook hypotheek, kan worden verleend bij de akte van overdracht (art. 100 al. 2 en art. 329). In welk register moet die akte worden overgeschreven?

Nemen we aan, dat dit bezwaar wordt uit den weg geruimd en dat den bewaarder bij algemeenen maatregel van bestuur ook wordt opgedragen, op verlangen van belanghebbenden getuigschriften af te geven waarin alleen vermeld wordt dat de hypotheken op een bepaald perceel, volgens de naast de over-(in-)schrijvingen gestelde aanteekeningen, zijn te niet gegaan, dan heeft men wel de woorden «inschrijving», «doorhaling» en »certificaat van onbezwaardheid" vermeden, doch practisch zal er niets veranderd zijn. In schijn zullen de inschrijving en de doorhaling worden afgeschaft, in werkelijkheid zullen zij onder andere officieele namen blijven bestaan; de verandering betreft den vorm, niet het wezen.

Thans overgaande tot de bespreking van het door de Commissie voorgedragen hypotheek-stelsel, hebben wij in de eerste plaats kennis te nemen van de bepalingen van art. 100. De eerste alinea luidt:

«*Overdracht van onroerende zaken geschiedt bij eene uitsluitend met dat*

---

[1]) Hoe die handhaving zal geschieden wordt niet bepaald.

doel opgemaakte notarieele akte, houdende verklaring van den eigenaar, dat hij den eigendom op den verkrijger overdraagt, en van dezen, dat hij den eigendom aanneemt."

Met deze akte wordt niet bedoeld de titel van aandomst, de akte van koop, ruiling, scheiding, schenking, enz., maar eene afzonderlijke akte, welke volgens de Memorie van Toelichting zelfs niet *mag* inhouden de oorzaak der overdracht (poenale sanctie ontbreekt). «Derden kunnen wel is waar belang er bij hebben te weten uit welke oorzaak de overdracht heeft plaats gehad, doch het vermelden hiervan ligt buiten de bestemming der openbare registers, die slechts hebben aan te toonen, dat er is overgedragen» (bl. 373).

Er zullen alzoo in den regel twee akten moeten opgemaakt worden: 1°. de titel van aankomst, welke onderhandsch mag zijn, en waarin naast de oorzaak der overdracht (koop, ruiling, scheiding, schenking, enz.) de voorwaarden en verder alles kan opgenomen worden, wat partijen goedvinden, en 2°. de akte van overdracht, notariëel te verlijden.

Omtrent de beteekenis der overschrijving bepaalt art. 100, al. 3:

«*De overdracht werkt niet, zoolang de akte niet in de openbare registers is overgeschreven; overigens wordt de haar toekomende werking, met eerbiediging van de rechten, door derden in den tusschentijd door eene overschrijving verkregen, beoordeeld naar de omstandigheden van het oogenblik, waarop zij is verleden.*

De Commissie heeft dus niet den wensch vervuld van haar medelid Prof. Mr. Hamaker, die zakelijke werking wilde toegekend zien aan den titel van aankomst (*Rechtsgel. Mag.* 1893, bl. 436), doch heeft de meest gangbare opvatting der beteekenis van art. 671 B. W. gehandhaafd.

Het zakelijk recht wordt alleen verkregen door de overschrijving, doch overigens wordt de werking der overdracht «beoordeeld naar de omstandigheden van het oogenblik, waarop zij is verleden», zoodat, zegt hierbij de Mem. v. Toel. bl. 374, «het overlijden van den vroegeren eigenaar of wel de verandering van zijn persoonlijken staat, zijn faillissement of het beslag inmiddels op zijne goederen gelegd, de werking van de akte van overdracht niet opheft, ook al was die niet overgeschreven op het oogenblik, waarop die gebeurtenis plaats greep».

Voorts bepaalt natuurlijk het tijdstip der overschrijving (juister zou zijn: het tijdstip der *aanbieding* ter overschrijving) dan rang van verschillende zakelijke rechten op hetzelfde goed.

Doch welke is overigens de werking der overschrijving met betrekking tot derden? M. a. w. welken invloed heeft de overschrijving op de vervolgbaarheid van zakelijk recht? Of nog anders: welk hypotheekstelsel wordt door de Commissie aangenomen?

Het antwoord op deze vragen moet worden gezocht in de art. 101—104

van het Ontwerp. Zij maken een onderscheid tusschen, aan den éénen kant «de gevolgen eener volstrekte nietigheid (art. 101) en der betrekkelijke nietigheid op grond van onbekwaamheid" (art. 102), en aan den anderen kant «alle andere gevallen van nietigheid (art. 103) of vernietigbaarheid (art. 104). Alleen ten aanzien van de beide eerste soorten heeft men de nietigheid tegenover iederen lateren verkrijger volgehouden. Ten opzichte van de andere is de werking der nietigheid of vernietigbaarheid beperkt tot de eerste hand» *(Mem. v. Toel.*, bl. 344).

Hiermede wordt een stap gedaan in de richting van het positieve stelsel en het is alleen dan mogelijk, de gevolgen van dien stap behoorlijk te overzien, indien wij nagaan, welke de werking zal zijn van de voorgestelde regeling bij de verschillende opvorderingsacties en daarbij ons afvragen:

a. Is het verschil in rechtsgevolg tusschen volstrekte en betrekkelijke nietigheid gegrond op het volks-rechtsbewustzijn;

b. Houdt het gevaar voor uitwinning verband met de mogelijkheid, dat gevaar door onderzoek te leeren kennen; en

c. Zijn er voldoende waarborgen gegeven tegen het gevaar van spoliatie?

Eene juiste beantwoording is niet wel mogelijk, zonder bij de verschillende opvorderingsactiën de werking van het voorgedragen stelsel te vergelijken met het bestaande en met het positieve stelsel.

Aangezien schrijver dezer verhandeling in den regel door andere schrijvers wordt aangewezen als de kampioen voor het «Torrens-stelsel», in wien men in de eerste plaats den propagandist voor zijn lievelingsdenkbeeld meent te zien, moge de lezer op zijne hoede zijn en scherp toezien, of de volgende uiteenzetting lijdt aan partijdige vooringenomenheid.

Art. 101 luidt:

«*Indien eene overdracht lijdt aan volstrekte nietigheid, werkt deze nietigheid ook tegen hen, die onder bijzonderen titel eenig recht op de zaak afleiden van dengene, aan wien zij was overgedragen*».

De beteekenis van de uitdrukkingen «nietigheid» en «volstrekte nietigheid» wordt in de Memorie van Toelichting, bl. 375, aldus verklaard:

«Er kunnen rechtshandelingen verricht zijn, of, om bij den inhoud van dit en de volgende artikelen te blijven, er kan eene overdracht hebben plaats gehad, die eigenlijk *geen overdracht is;* — men denke b.v. aan eene overdracht zonder voldoende aanwijzing van de zaak die, of van den persoon aan wien wordt overgedragen; ten aanzien van dergelijke gevallen behoeft de wet geene voorschriften te geven. Daarentegen kan men in het algemeen zeggen, en op dit standpunt plaatst zich het ontwerp, dat van nietigheid moet gesproken worden in de gevallen, dat de handeling zelve van overdracht (van verleening, van afstand, van toescheiding) aanwezig is en

volgens haren inhoud zou kunnen werken, maar deze werking mist, omdat zij tengevolge van andere wetsbepalingen aan een gebrek lijdt, waardoor de overdracht met nietigheid wordt getroffen..... Volstrekte nietigheid zal aanwezig zijn, indien de overdracht niet is geschied in den vereischten vorm, b.v indien zij niet bij notarieele akte is geconstateerd, of indien de notarieele akte niet geldig is wegens strijd met een op straffe van nietigheid gegeven voorschrift van de wet op het notariaat».

Volstrekt nietig is alzoo in het vervolg overdracht van onroerend goed, indien de notaris verzuimt eene minuut van de akte op te maken (Wet notariaat, art. 38).

Eveneens zullen zullen volstrekt nietig zijn alle akten, waarin de notaris zelf, zijne vrouw, zijne bloedverwanten of aangehuwden in de rechte lijn en in de zijlijn tot den derden graad als partij voorkomen (art. 21), voorts akten niet verleden in tegenwoordigheid van twee getuigen, of van getuigen, die niet aan den notaris bekend waren, of van het vrouwelijk geslacht, of minderjarig, of geen ingezetenen waren of de taal der akte niet verstaan (art. 23), ja zelfs als een getuige bloedverwant of aangehuwde tot in den derden graad is, hetzij van den notaris hetzij van de verschijnende personen (art 24).

Een meisje dat, om haar brood te verdienen, zich als man kleedt, schrijver wordt bij een notaris en, wat daarmede geregeld gepaard gaat, getuige bij al zijne akten, zou jaren, zelfs tientallen jaren achtereen alle op dat kantoor verleden overdrachten, bezwaringen, enz. van onroerend goed met volstrekte nietigheid slaan.

Bij de tegenwoordige regeling hebben al die akten effect, zij zijn geenszins nietig, doch hebben kracht van onderhandsch geschrift. Het Ontwerp laat onderhandsche akten voor overdracht van onroerend goed niet meer toe, zij zullen dus in het vervolg volstrekt nietig zijn. In positieve stelsels worden dergelijke gebreken in de akten door de opvolgende boeking geacht te zijn gedekt.

Het nakomen van de meeste der genoemde formaliteiten kan door de partijen niet of moeilijk worden gecontroleerd. Deze contrôle is later meestal geheel onmogelijk voor derden, die verkrijgen van den houder van dergelijken volstrekt nietigen titel. Men vraagt zich te vergeefs af, op welke gronden van recht of billijkheid ook zij worden gedupeerd.

In de artt. 977—999 B. W. wemelt het van formaliteiten, waarvan de niet-vervulling testamenten met nietigheid treft (art. 1000). Art. 986 bijv. bevat 7 alinea's, elke alinea ten minste éène formaliteit, welker verzuim nietigheid van het testament ten gevolge heeft. De derde alinea bevat er ten minste 4. Zij luidt: «Daarna zal, in tegenwoordigheid der getuigen de uiterste wil door den notaris worden voorgelezen, en na die voorlezing

door hem aan den erflater worden afgevraagd of het voorgelezene zijnen uitersten wil bevat.»

In het bestaande stelsel en in dat der Commissie werkt de nietigheid van testamenten ook tegen derden, die er geen kennis van konden verkrijgen. Ook hier vraagt men zich te vergeefs af: op welke gronden van recht en billijkheid? In grondboekwetgevingen beveiligt boeking naar aanleiding van een testament den aldus ingeschrevene of zijne erfgenamen niet tegen vorderingen op grond der nietigheid van het testament, die vorderingen werken door eene aanteekening in het grondboek ook tegen derden; verkrijgers kunnen dus door inzage van dat boek weten, of zij veilig eene rechtshandeling met den ingeschrevene kunnen aangaan.

Aan volstrekte nietigheid lijdt ook de overdracht door den houder te goeder of te kwader trouw van een onroerend goed, die dit niet onder zich heeft krachtens eene wijze van eigendomsverkrijging. Hij is bijv. een vermeende erfgenaam zonder recht.

Aan deze overdracht wordt door het Ontwerp niet elk rechtsgevolg ontzegd. Verwerft de vervreemder nà de overdracht den eigendom, dan »werkt de overdracht van het oogenblik dier verkrijging, indien de akte toen reeds overgeschreven was, en anders van het oogenblik der overschrijving« (art 100).

Doch overigens zal de afwezigheid van een geldigen titel ook tegen opvolgende verkrijgers blijven werken.

Prof. Hamaker[1]) had verder willen gaan. »Indien B de zaak, als behoorende tot eene nalatenschap, onder den titel van erfgenaam, ofschoon hij geen erfgenaam was, tot zich had genomen, zou de beslissing anders kunnen luiden. Er is hier eene eigenmachtige inbezitneming, eene usurpatie. Doch stel nu, dat B jaren lang misschien in het bezit der nalatenschap blijft, dat hij door een ieder als erfgenaam wordt erkend, dat hij allerlei daden van beheer en van beschikking verricht, schulden betaalt en int, processen voert en er zoo ook toe komt een van de onroerende goederen der nalatenschap te vervreemden aan C, die van den prins geen kwaad weet, moet ook dan nog A, d. i. hier de ware erfgenaam, indien hij eindelijk opkomt eene actie tegen C hebben? Gold het geval eene roerende zaak, dan zou er zulk eene actie niet zijn en ook voor onroerend goed zou ik haar, ten behoeve van C, indien hij n.l. werkelijk gerechtigd was B voor den waren erfgenaam te houden, willen schrappen.»

Welnu, in het positieve stelsel is voor de door Prof. Hamaker be-

---

[1]) *Hypotheekstelsels*, in *Weekblad voor Notarisambt en Registratie*, 1895/1896 (Overdruk, bl. 45).

doelde goede trouw van C een waarborg. B kan eerst vervreemden, nadat hij als erfgenaam is geboekt. Die boeking geschiedt op grond van een testament of van een bewijs van erfrecht, afgegeven door de bevoegde autoriteit. Die boeking verhindert A niet, eene vordering in te stellen tegen B en deze ook door eene aanteekening in het grondboek tegen derden te doen werken. Doch als C het goed van B koopt, te goeder trouw den inhoud van het grondboek voor juist houdende, dan is hij tegen eene actie van A, den waren erfgenaam, gevrijwaard.

Op bloot eigenmachtige inbezitneming kan natuurlijk geen inschrijving worden verkregen, de bezitter kan ook aan een verkrijger geene inschrijving verschaffen. Dit is in het bestaande stelsel en in dat der Commissie wel mogelijk, zoodat daarbij het gevaar grooter is, dat derden-verkrijgers gedupeerd worden.

De verjaring, die in het negatieve stelsel ten slotte een einde maakt aan de onzekerheid, behoeft in het positieve stelsel niet te worden uitgesloten. Dit stelsel toch voldoet aan zijne bestemming, als het zekerheid geeft aan derden-verkrijgers, die op den inhoud van het grondboek afgaan. Dat hiermede in beperkte mate verkrijging door verjaring kan gepaard gaan, blijkt uit het volgende ontwerp eener regeling van de Fransche *Commission extra-parlementaire du cadestre (Procès-verbaux, fasc.* 2, bl. 661):

«De verjaring, hetzij acquisitief, hetzij extinctief, kan zich voltrekken ten opzichte van een recht ingeschreven in het grondboek. De rechten, door verjaring verkregen, worden ingeschreven ten name des verkrijgers. De inschrijving heeft plaats op de aanbieding van de akte of het vonnis, waarbij de verjaring geconstateerd wordt. De doorhaling der rechten, getroffen door extinctieve verjaring, heeft plaats naar dezelfde regelen.

«De verjaring brengt geen nadeel toe aan de rechten door derden verkregen door akten, gepasseerd met den titularis van het recht, door de verjaring vervallen, en ingeschreven vóór de bovengenoemde.

«Ingeval voor de verjaring een titel noodig is, begint zij niet te loopen dan van den dag der openbaarmaking van dien titel en de werking strekt zich dan, zelfs ten aanzien van derden, uit tot den dag der openbaarmaking.»

Volstrekt nietig is ook de overdracht door iemand, die slechts houder is van eene onroerende zaak als vertegenwoordiger van den eigenaar, bijv. als huurder, voogd, curator, bewindvoerder, enz.

Slechts in zoover wijkt het Ontwerp af van het bestaande recht, dat een kooper, die aldus het bezit verkrijgt bij bijzonderen, zij het ongeldigen titel, eigenaar wordt door voortzetting van het bezit gedurende 10 jaren, indien zijne kwade trouw op het oogenblik der verkrijging niet bewijsbaar is, anders na 30 jaren (artt. 87 en 89). Volgens het bestaande recht

zal hij, bij bezit te kwader trouw, wel eene vordering met een beroep op verjaring kunnen afwijzen, doch geen eigenaar worden.

In het positieve stelsel is overdracht door dergelijken houder niet mogelijk, omdat hij zonder overlegging eener machtiging, afgegeven door den handelingsbevoegden eigenaar of door de bevoegde autoriteit, geene wijziging in het grondboek kan tot stand brengen.

Onder de gevallen van betrekkelijke nietigheid — eene nietigheid n.l. die slechts door bepaalde personen kan worden ingeroepen — zijn er twee, die eveneens zullen blijven werken tegen derden. Art. 102 van het Ontwerp bepaalt:

«*Indien de overdracht verricht is door een minderjarige of onder curateele gestelde, werkt de nietigheid, zoo zij wordt ingeroepen, ook tegen hen, die onder bijzonderen titel eenig recht op de zaak afleiden van dengene, aan wien zij was overgedragen*».

Evenals onder de tegenwoordige regeling zal dus onder die van het Ontwerp de mogelijkheid blijven bestaan, dat spoliatie wordt gepleegd door minderjarigen of onder curateele gestelde verkwisters.

In positieve stelsels zijn tegen dat gevaar niet enkel derden, maar ook koopers gevrijwaard, zonder dat de rechten der eigenaars bedreigd worden. In het Torrens-stelsel bijv. moet de ambtenaar, bij de legalisatie der akte, verklaren, hetzij op eigen verantwoordelijkheid, hetzij onder medewerking van een attesteerenden getuige, dat de verkooper handelingsbekwaam is. Bij overdracht aan een minderjarige wordt diens leeftijd op het certificaat aangeteekend. Van de curateele wordt op het grondregister (grondboek) naast het betrokken goed aanteekening gedaan.

Overdracht door een minderjarige of curandus is dus zoo goed als onmogelijk, en waar zij plaats heeft wegens nalatigheid of verzuim van den ambtenaar of den curator kan de schade wel op hen, niet op verkrijgers te goeder trouw worden verhaald.

Artt. 103 en 104 hebben betrekking op de gevallen, waarin de nietigheid of ontbindbaarheid of herroeping van overdracht in het vervolg niet meer zal werken tegen derden-verkrijgers.

Art. 103 bepaalt:

«*In alle andere gevallen, waarin de nietigheid slechts door bepaalde personen kan worden ingeroepen, is de overdracht, tenzij voor eenig bijzonder geval anders is bepaald, vernietigbaar in dien zin, dat de nietigheid niet werkt tegen hen, die, vóór de vernietiging, onder bijzonderen titel eenig recht op de zaak verkregen van dengene, aan wien zij was overgedragen*».

Dit artikel ziet op verschillende gevallen. In de eerste plaats op vervreemdingen door onbekwamen, niet in het vorig artikel genoemd alzoo

door getrouwde vrouwen zonder bijstand van hare echtgenooten.

In het positieve stelsel is zulks alleen mogelijk, als van de wijziging in den rechtstoestand van het vermogen der vrouw door het huwelijk geene aanteekening op het grondboek is geschied. De Australische wetgevingen verklaren alsdan niet slechts de verkrijging door een derde, maar zelfs de vervreemding door de gehuwde vrouw voor geldig.

Art. 103 is m. i. niet van toepassing op het geval, dat de man goederen zijner vrouw vervreemdt zonder daartoe bevoegd te zijn. Dergelijke overdracht lijdt aan volstrekte nietigheid, indien de onbevoegdheid van den man blijkt uit huwelijksvoorwaarden overgeschreven in een openbaar register ter griffie van de rechtbank van het arrondissement, waarin het huwelijk is voltrokken of, bij buitenslands gesloten huwelijk, van het arrondissement der woonplaats van de echtgenooten (artt. 139, 207 B. W.: verg. Ontwerp B. W., I, artt. 142, 206 en 207). De man immers is in dat geval niet alleen geen eigenaar, doch hij mist bovendien de bevoegdheid namens zijne vrouw te handelen. De nietigheid der overdracht treft dus ook derden verkrijgers. Willen zij zich tegen schade vrijwaren, dan zullen zij soms genoodzaakt zijn, aan al de griffiën in het land te onderzoeken, of een vorige houder, die goederen, door zijne vrouw aangebracht, zonder haren bijstand verkocht, onder huwelijksche voorwaarden was getrouwd.

In het positieve stelsel moeten de huwelijksche voorwaarden, die de bevoegdheid van den geboekten eigenaar om te vervreemden, beperken of opheffen, worden aangeteekend ter plaatse, waar zulks iederen belanghebbende dadelijk in het oog valt, n.l. in het grondboek *naast* het betrokken onroerend goed. Hierdoor wordt dus ook in dit geval niet enkel benadeeling van derden, als later gevolg der overdracht door een onbevoegde, voorkomen, maar die overdracht zelf onmogelijk gemaakt.

Overdrachten, geschied ter bedriegelijke verkorting der rechten van schuldeischers, lijden aan betrekkelijke nietigheid. Rechten door derden te goeder trouw verkregen op goederen, die wegens nietige handeling uit het vermogen van den daarna failliet verklaarden schuldenaar zijn gegaan, worden reeds thans geëerbiedigd (Faillissementswet, art. 51).

De vraag rijst nu, of eene vervreemding door den failliet *tijdens* het faillissement volstrekt of slechts betrekkelijk nietig is.

Door de faillietverklaring verliest de schuldenaar van rechtswege de beschikking en het beheer over zijn vermogen (F. art. 23), doch zulks neemt niet weg, dat hij eigenaar blijft. In het door de griffie gehouden openbaar register wordt o. a. de aanvang van het faillissement (niet altijd echter de beëindiging ervan, zie F. artt. 19 en 193) aangeteekend. Aan deze en andere aanteekeningen in dat register is nergens uitdrukkelijk

rechtsgevolg toegekend, wat onder de bestaande regeling ook niet noodig is, daar thans ook relatieve nietigheid van overdrachten werkt tegen derden.

Aangezien de failliet beschouwd moet worden als eigenaar, wiens bevoegdheid tot vervreemding tijdelijk is opgeheven, evenals zulks het geval is bij de buiten gemeenschap van goederen gehuwde vrouw en den curandus, lijdt eene vervreemding door den failliet niet aan volstrekte, doch aan betrekkelijke nietigheid (zie Mem. v. Toel., op art. 23; Molengraaff, *Faillissementswet*, bl. 44); zij kan zelfs niet meer tegen den kooper worden ingeroepen, nadat de failliet — bijv. met de aldus verkregen kooppenningen — aan de schuldeischers het volle bedrag hunner vorderingen heeft doen uitkeeren en dus aan het faillissement een einde heeft gemaakt (F. art. 193). «De nietigheid kan slechts door bepaalde personen worden ingeroepen» (Ontwerp art. 103), in casu door den curator.

De failliet behoeft zich dus slechts van een strooman te bedienen om het onroerend goed te brengen in handen van een derde, wiens recht dan, volgens het Ontwerp, geëerbiedigd zou moeten worden. Is deze opvatting juist, dan zou dus het Ontwerp hier de deur wijd openzetten voor spoliatie.

In het positieve stelsel is hiervoor geen gelegenheid en worden de belangen van schuldeischers beveiligd zonder die van derden verkrijgers te bedreigen. Ten opzichte van onroerende zaken werkt het faillissement tegen derden eerst door aanteekening ervan naast die zaken op het grondboek. Zoolang die aanteekening niet is opgeheven, wordt òf de eigenaar tot het doen van overdracht niet toegelaten òf werkt de aanteekening ook tegen derden, die door enkele inzage van het grondboek er kennis van kunnen dragen.

In het Torrens-stelsel kunnen belanghebbenden bovendien reeds vóór het vonnis van faillietverklaring bedriegelijke handelingen verhinderen door inzending van een verbod (*caveat*).

Art. 505 W. v. B. Rv. bepaalt o. a.:

«Het proces-verbaal van inbeslagneming zal overgeschreven worden ten hypotheekkantore.

«Te rekenen van den dag dier overschrijving zal de partij, tegen welke het beslag gedaan is, de in beslag genomen onroerende goederen niet mogen vervreemden, hypothekeren of verhuren; overeenkomsten, in strijd met dat verbod aangegaan, kunnen tegen den inbeslagnemer niet worden ingeroepen.»

M. a. w, tegenover anderen dan den inbeslagnemer hebben die overeenkomsten rechtsgevolgen, zij lijden dus niet aan volstrekte, slechts aan relatieve nietigheid. Wordt het beslag opgeheven, dan is eene vervreemding, tijdens het beslag in de openbare registers overgeschreven, volkomen

geldig. De nietigheid eener dergelijke vervreemding werkt dus niet tegen een opvolgenden verkrijger, zelfs al weet deze, dat het goed onder den auteur van zijn auteur in beslag is genomen, want goede trouw wordt in hem door art. 103 niet geëischt. Het rechtsgevolg, door bovenaangehaald art. 505 toegekend aan de overschrijving van het proces-verbaal der inbeslagneming, zal volgens art. 103 van het Ontwerp alleen werken tegen den eersten kooper. Om zijn recht ook tegen derden verkrijgers te doen werken zou de inbeslagnemer tegen de eerste vervreemding eene rechtsvordering moeten instellen en de dagvaarding moeten doen overschrijven (art. 460 van het Ontwerp). Hierdoor wordt zijn recht echter geenszins voldoende beschermd, want niemand is verplicht hem op de hoogte te houden van ter overschrijving aangeboden akten, en de twee opvolgende akten van overdracht kunnen zelfs op één dag ter overschrijving worden aangeboden.

Het is dus gemakkelijk, aan de inbeslagneming met behulp van een strooman elk effect te ontnemen.

Tot zulke gevolgen leidt het overnemen van rechtsbeginselen uit het positieve stelsel, zonder daaraan tevens de waarborgen te verbinden, aan dat stelsel inhaerent.

In het positieve stelsel deelt de aanteekening der inbeslagneming in het grondboek in de openbare geloofwaardigheid van dat boek, zij werkt dus ook tegen derden verkrijgers. In het Torrens-stelsel kan de inbeslagnemer reeds vóór die aanteekening een verbod doen (*lodge caveat*) tegen vervreemding, welk verbod eveneens werkt tegen derden.

Thans werkt nietigheid van overdrachten, die door bedrog of geweld zijn verkregen, ook tegen derden verkrijgers

Brengt het Ontwerp daarin wijziging? M. a. w. lijden die overdrachten aan volstrekte of aan betrekkelijke nietigheid? Het laatste is het geval naar het oordeel der Commissie (*Mem. v. Toel.*, bij art. 103), terwijl haar medelid Mr. P. R. Feith vroeger een ander gevoelen deed kennen (*Hand. Ned. Jur.-Ver.*. 1893, I, bl. 108).

Waar dus de Commissie, welker opvatting mij de juiste schijnt, dergelijke nietige overdrachten niet meer tegen derden wil doen doorwerken, werpt zij het argument weg, waaraan sommige schrijvers tegen het positieve stelsel veel gewicht toekennen, n.l. dat de gevolgen van bedrog of valschheid in dat stelsel den eigenaar, in het negatieve stelsel slechts derden kunnen treffen. Om die schrijvers recht te doen wedervaren dient hier te worden bijgevoegd, dat zij veelal het oog hebben op bedriegelijke overdrachten, die volstrekt nietig zijn, niet wegens het bedrog, maar omdat de vervreemders geen eigenaars zijn (zie bijv. A. Moll, *Hand. Ned. Jur.-Ver.*, 1893, I, bl. 266). Hiertoe behooren bijv. hypothecaire inschrij-

vingen, genomen door een malverseerenden notaris, zonder hypotheekverleening, zonder medewerking van den eigenaar.

In dergelijke gevallen kunnen in het negatieve stelsel, zoowel bij de bestaande regeling als bij die der Commissie, derden tot dupes worden gemaakt, doch de tegenwerping dat in het positieve stelsel het gevaar eenvoudig zou worden verplaatst van derden op den eigenaar, is onjuist. Wie zoo redeneert geeft blijk de quaestie niet te hebben getoetst aan de aan de inrichting en werking van dat stelsel, en in het bijzonder ten opzichte van het Torrens-stelsel vier zaken over het hoofd te zien, n.l.:

1°. dat degene, die bedrog of valschheid wil plegen, in het bezit moet zijn van het certificaat;

2°. dat voor overdracht (of voor vestiging van hypotheek) eene valsche akte moet opgemaakt worden en de valsche handteekening moet worden *gelegaliseerd*, waarbij dus de medeplichtigheid van ten minste één getuige wordt vereischt;

3°. dat van elke wijziging in het grondregister onmiddellijk kennis wordt gegeven aan alle belanghebbenden;

4°. dat geleden schade aan den eigenaar of den verkrijger wordt vergoed uit een assurantiefonds.

De praktijk leert, dat onder deze omstandigheden het gevaar voor bedrog, zoo al niet geheel denkbeeldig, dan toch veel geringer is dan onder het negatieve stelsel.

Ook bij dwaling zouden we volgens de Memorie van Toelichting, bl. 376, steeds te doen hebben met relatieve nietigheid. Indien dit niet eene dwaling is van de Commissie, dan gaat zij in sommige gevallen verder dan de grondboekwetgevingen.

Was de vervreemder niet in het bezit van het goed en draagt hij het bij dwaling over zonder den verkrijger het bezit te verschaffen, dan blijft de oorspronkelijke bezitter gehandhaafd volgens art. 69 VI der Torrenswet van Zuid-Australië en § 894 van het Duitsche B. W. (zie *Rechtsgel. Mag.* 1898, bl. 10; *Tijdschr. v. kad. en landm.*, XIV, bl. 189). Zulke gevallen komen bijv. voor, als bij vergissing meer perceelnummers in eene akte zijn genoemd, dan het verkochte omvat. Die vergissing wordt in opvolgende akten herhaald, zoolang zij niet ontdekt is.

Uit dit voorbeeld blijkt, dat het niet zoo gemakkelijk is als het schijnt, volstrekt en relatief nietige overdrachten in afzonderlijke rubrieken te vereenigen.

De actie, aan den legitimaris toegekend wegens verkorting van zijn wettelijk erfdeel, zal in het vervolg krachtens art. 103 van het Ontwerp derden verkrijgers niet meer kunnen deren. Gelijke beperking ondergaan enkele andere acties, bijv. die, welke voortvloeien uit artt. 1504—1507 B. W.

Geheel algemeen heft art. 103 van het Outwerp de werking op van de relatieve nietigheid tegen derden, die verkregen onder bijzonderen titel, en schiet daarmede de overeenkomstige bepalingen der grondboek-wetgevingen voorbij, die tevens *bezwarenden* titel en *goede trouw* bij den verkrijger als eischen stellen. Daarbij wordt die goede trouw niet klakkeloos aangenomen als kwade trouw niet bewezen is, zij moet in de eerste plaats steunen op den inhoud van het grondboek.

Art. 104 bepaalt:

„In alle gevallen, waarin hetzij de wet, hetzij de titel, waarop de overdracht steunt, een recht erkent tot herroeping of ontbinding daarvan, werken deze niet tegen hen, die te voren onder bijzonderen titel eenig recht op de zaak verkregen van dengene, aan wien zij was overgedragen".

Met de uitdrukking «te voren» schijnt bedoeld te zijn: «vóór dat van dit recht wordt gebruik gemaakt».

Art. 104 houdt verband met de 2e alinea van art. 100, luidende:

„Voorbehoud van zakelijke rechten, opschortende of ontbindende voorwaarden en andere bedingen, de eigendomsoverdracht betreffende, moeten in de akte omschreven zijn; bij gebreke daarvan geldt de overdracht voor onbeperkt."

Al wordt het niet uitdrukkelijk gezegd, de bedoeling van het Ontwerp is toch blijkbaar, dat de onbeperktheid der overdracht niets te kort doet aan de werking tegen opvolgende verkrijgers van zakelijke rechten of voorwaarden, in vorige akten van overdracht vermeld (zie *Mem. v. Toel.* bl. 569).

In het vervolg zullen dus niet meer tegen derden verkrijgers ingesteld kunnen worden actiën tot herroeping of ontbinding wegens niet-nakoming der voorwaarden, die uit de wet voortvloeien (bijv. die wegens niet-betaling van den koopprijs, artt. 1549, 1553 B. W.), alsmede actiën gegrond op den titel van aankomst, welke niet meer wordt overgeschreven. Doch alle zakelijke rechten (erfdienstbaarheden, bijv.) opschortende of ontbindende voorwaarden (bijv. het beding van wederinkoop) en andere bedingen, in de overgeschreven akte van overdracht opgenomen, blijven tegen derden werken.

Is deze opvatting juist, dan zal de voorgestelde regeling voor de betrokken gevallen rechtens in overeenstemming zijn met die in het positieve stelsel. Practisch blijft er echter een belangrijk verschil.

Onder het stelsel der Commissie moet men zakelijke rechten alsmede de gevaren voor ontbinding of herroeping van overdrachten naspeuren door nauwkeurige nalezing van de opvolgende akten, die dikwijls eene lange reeks kunnen vormen en over vele deelen van het overschrijvingsregister verspreid zijn. In het positieve stelsel liggen zij aan de oppervlakte; zij blijken uit den inhoud van het betrokken grondboekblad.

Hiermede zijn wij gekomen aan het einde van ons overzicht der opvorderingsacties van onroerend goed tegen derden verkrijgers. Om te trachten het gevaar te ontgaan, belangrijke acties over t hoofd te zien, is dit overzicht vergeleken met dat van Mr. Hamaker in het *Weekblad voor Notaris-ambt en Registratie* van 12 Jan. 1896, waarvan die hooggeleerde Schrijver zegt: «Ik sta er niet voor in, dat ik niet het een of ander vergeten heb, maar veel kan het, dunkt mij, niet zijn.»

Overzien wij de resultaten der vergelijking in ons overzicht tusschen de werking van het bestaande stelsel, die van het Ontwerp der Staatscommissie en die van het positieve stelsel, dan kunnen wij deze als volgt kort samenvatten:

1°. Het door de Commissie gemaakte verschil in rechtsgevolgen tusschen volstrekte en relatieve nietigheid van overdrachten vindt geen steun in de rechtsovertuiging van het volk; het getuigt alleen van een Romanistischen geest, die aan Romeinsch rechtelijke uitspraken eene beteekenis als aan machtspreuken toekent, zooals in verband met ons onderwerp aan: Quod nullum est, nullum potest producere effectum.

2°. Het gevaar voor uitwinning wegens volstrekte nietigheid bedreigt derden in den regel juist in die gevallen, als zij van dat gevaar, zelfs bij zorgvuldig onderzoek, geen kennis konden dragen. Meestal worden de gevaren, die uit relatieve nietigheid voortvloeien, gemakkelijker bij onderzoek ontdekt.

3°. Door de werking van de relatieve nietigheid van overdrachten ten opzichte van derden verkrijgers op te heffen, zonder de waarborgen in te voeren, die het positieve stelsel biedt, opent het Ontwerp de gelegenheid tot grove spoliatie.

Hiermede meen ik de vroeger gedane belofte te hebben ingelost, n.l. om aan te toonen, «dat de Commissie met haar ontwerp, blijkbaar zonder het zelf te merken, is gekomen in de positie van iemand, die tusschen twee stoelen gaat zitten» (*Rechtsontwikkeling, theorie en praktijk in de rechtswetenschap*, in *Tijdschr. v. privaatrecht* enz., I, bl. 289; *Tijdschr. v. kad. en landm.*, XVI, bl. 187).

Juridisch is het verschil tusschen een positief en een negatief stelsel een verschil in de vervolgbaarheid van zakelijk recht; men kan de voordeelen van het positieve stelsel niet deelachtig worden, zonder dat stelsel zelf — d. i. de geloofwaardigheid van het grondboek tegenover derden verkrijgers — aan te nemen.

Economisch is het voordeel van een positief stelsel boven een negatief vooral gelegen, behalve in de grootere rechtszekerheid, in de grootere *verkeersvrijheid*, een gevolg van de openbare geloofwaardigheid van het grondboek, waardoor de belanghebbende in staat wordt gesteld, zelf *met een oogopslag* den rechtstoestand van een onroerend goed te overzien, zoodat

hij rechtshandelingen met den ingeschreven eigenaar kan aangaan zonder afhankelijk te zijn van een vertragend en kostbaar onderzoek door niet-verantwoordelijke en niet-controleerbare tusschenpersonen.

Zijn er misschien bezwaren van anderen aard dan die besproken in ons overzicht der opvorderingsacties, zijn er nadeelen aan het Torrens-stelsel verbonden, die meer gewicht in de schaal leggen dan de voordeelen?

In de Memorie van Toelichting wordt zulks beweerd. Iets nieuws brengt zij echter niet en kon zij ook moeilijk brengen. Zij geeft slechts een zwakken nagalm van enkele argumenten, die sommige schrijvers vroeger met ophef en klinkende phrases aanvoerden. Als schrikbeeden werden de gevaren van het positieve stelsel ons voorgetooverd; de bezwaren werden tot een berg opgestapeld. Doch die beelden verbleekten en verdwenen, als men het volle licht er op liet vallen; die berg effende zich, als men niet van verre bleef staan, maar onbevooroordeeld de feiten onderzocht en trachtte door te dringen in het wezen der zaak.

Natuurlijk hebben ook de Commissieleden daarnaar gestreefd en dientengevolge zal in de veelvuldige vergaderingen en bij de wisseling van vele nota's de onhoudbaarheid van menig klinkend argument zijn aangetoond. Daaruit is het waarschijnlijk te verklaren, dat de Memorie van Toelichting zoo mat en sober is en doet denken aan het bericht uit de ziekenkamer: «alle hoop op beterschap is nog niet opgegeven».

Vooreerst maakt de Commissie op bl. 342 harer Memorie de woorden uit de toelichting op het Ontwerp van 1870 tot de hare: «Bij het be«staande rekent men met bekende factoren. Elke nieuwe boekhouding «moet in de practijk de waarde der a priori voorgespiegelde voordeelen «nog doen kennen, en zal ongetwijfeld zeker op menig onvoorzien be«zwaar doen stuiten», en zegt later (bl. 343): «Het is niet de eenige vraag of «het besproken stelsel voordeelen aanbiedt van meer gewicht dan de daaraan «klevende bezwaren, maar bovendien, en nog meer, of het geraden is op «dien grond omver te werpen dat, waarmede sedert tal van jaren is ge«werkt, waaraan men gewoon is en waarvan men de gebreken kent, «zoodat men deze dan ook zooveel mogelijk kan neutraliseeren.»

Zietdaar in deftige bewoordingen hetzelfde gezegd als door het bekende rijmpje:

«Mijn lieve Keetje,
Wat je hebt dat weet je,
Wat je krijgt, ziet
Mijn kind, dat weet je niet.»

Het behoeft wel nauwelijks gezegd, dat dit argument slechts dan eenige waarde zou kunnen hebben, indien aangetoond ware, dat inderdaad over de beteekenis en de werking van het positieve stelsel

nog geen voldoende licht was opgegaan, doch dit wordt zelfs niet beweerd.

De tweede overweging luidt, dat invoering van een positief stelsel zou beteekenen: «de omverwerping van eenen bestaanden toestand.... en de «in de plaats stelling van eenen nieuwen toestand, waarvan men de «werking wel in *andere* landen kan nagaan, maar die een nieuwe plant «zoude zijn op een ouden bodem, waarvan men dus de groeikracht, en «zelfs de levensvatbaarheid aan eene gevaarlijke proef zoude onderwerpen» (bl. 342).

De echte conservatief laat niet na, dit argument, even als het vorige, bij elke gelegenheid te berde te brengen. Van de Commissie had men echter mogen verwachten, dat zij niet bij deze banale algemeenheid was blijven staan, maar een onderzoek had ingesteld naar de levensvoorwaarden der plant en den aard van onzen bodem, dat wil dus hier zeggen naar de behoefte van ons publiek aan *betrouwbare* inlichtingen ten hypotheekkantore, naar het rechtbewustzijn van ons volk wat betreft de vervolgbaarheid van zakelijk recht. Hoe dat onderzoek zou zijn uitgevallen, kan, dunkt mij, na raadpleging van het vergelijkend overzicht der opvorderingsactiën moeilijk twijfelachtig zijn.

Misschien echter moet de overweging omtrent de «gevaarlijke proef» worden beschouwd in verband met eene andere, n.l. de «landsvaderlijke zorg», verbonden aan «de bij het gebruik van een grondboek niet te vermijden inmenging van de overheid. De overheid maakt uit of hij, die den eigendom van de onroerende zaak zal overdragen, de werkelijke eigenaar is; diezelfde overheid maakt uit of de rechtshandeling, krachtens welke de eigendom zal worden overgedragen, wat betreft vorm, inhoud, bekwaamheid der partijen, echtheid en wat daarbij in aanmerking komt geldig is» (bl. 343).

Uit den treuren is door mij en ook door anderen (bijv. Mr. M. W. F. Treub en Mr. J. C. Naber) betoogd of erkend, dat er niets aan is van die «landsvaderlijke zorg». Men zie o. a. *Rechtsgel. Magazijn* 1895, bl. 265—278, of *Tijdschr. v. kad. en landm.*, XI, bl. 105—116. Daar is uitvoerig uiteengezet:

a. dat in elk stelsel onderzoek door particulieren en door ambtenaren noodig is;

b. dat in geen stelsel dit onderzoek, zal het iets beteekenen, omvangrijker en moeilijker is, dientengevolge meer tijd en geld kost en niettemin tot minder zekerheid leidt, dan in het negatieve;

c. dat in het negatieve stelsel partijen genoodzaakt zijn het onderzoek over te laten aan notarissen, zaakwaarnemers of andere tusschenpersonen, er *niet* voor verantwoordelijk zijn, terwijl contrôle, zelfs op het nalaten ervan, niet mogelijk is;

d. dat het onderzoek onder het negatieve stelsel omvat alles wat gevaar voor uitwinning of voor spoliatie kan opleveren; onder het positieve stelsel alleen behoeft gericht te worden tegen de gevaren voor spoliatie;

e. dat in het positieve stelsel het onderzoek zich niet behoeft uit te strekken tot den titel des vervreemders, noch tot de geldigheid der overeenkomst tusschen vervreemder en verkrijger, dus *niet* tot den «inhoud» der «rechtshandeling, krachtens welke de eigendom zal worden overgedragen» (*Mem. v. Toel.*, bl. 343);

f. dat het onderzoek van particulieren in het positieve stelsel zich kan bepalen tot inzage van het betrokken blad van het grondboek, waaruit de rechtstoestand van het onroerend goed met een oogopslag blijkt;

g. dat het ambtelijk onderzoek in het Torrens-stelsel bij overdracht, vestiging of opheffing van zakelijk recht zich beperkt en zich kan beperken, 1°. wat notarissen en andere tot het passeeren of legaliseeren van akten bevoegde ambtenaren betreft: tot de echtheid der handteekening van den vervreemder en diens vrijen wil (handelingsbekwaamheid), c. q. de legitimatie van lasthebbers of andere vertegenwoordigende personen; 2°. wat den grondboekambtenaar aangaat: tot de eenvoudige vergelijking van den inhoud der akte en van het daarbij ingezonden legitimatiepapier (*certificate of title*) met dien van het grondregister.

Hieruit ziet men, wat er aan is van die telkens weder opduikende legende van de «landsvaderlijke zorg der overheid».

Een gevolg van die zorg zou zijn: «dat, zoo het onderzoek niet in allen deele bevredigend is, de inschrijving in het grondboek *niet* geschiedt, al ware de handelende persoon ook bereid een deel van de absolute zekerheid op te offeren met het oog op het groote belang, dat hij bij de verkrijging heeft».

Is een kooper bereid het risiso op zich te nemen, dan is er onder het Torrens-stelsel niets wat hem belet, den koop aan te gaan, zich het certificaat te doen overhandigen en bovendien door een *caveat* den ingeschreven eigenaar te verhinderen, rechtshandelingen met anderen te doen boeken. Falen de gewone middelen om de zaak in orde te brengen, dan kan hij de beslissing van den rechter inroepen. Het verschil is alleen, dat de kooper onder het negatieve stelsel derden tot dupes kan maken, onder het Torrens-stelsel niet.

Zoo ziet men, dat alle gewaande nadeelen van het Torrens-stelsel bij ernstige vergelijking met andere stelsels voordeelen blijken te zijn.

Na het overzicht der opvorderingsacties zal het wel geheel overbodig zijn, nog veel woorden te verspillen aan de meening der Commissie, dat voor de voordeelen van een positief stelsel «een deel der rechtszekerheid «zoude moeten worden ten offer gebracht», en in dat stelsel de «*nieuwe* «*verkrijger* meerdere rechtszekerheid heeft, terwijl in het (negatieve stelsel)

«de *wezenlijke eigenaar*, hij, die tegen den uiterlijken schijn in de beste «rechten heeft, grootere zekerheid bezit». Alleen zij opgemerkt, dat in het positieve stelsel de tegenstelling tusschen «nieuwe verkrijger» en «wezenlijke eigenaar» niet opgaat. De «wezenlijke eigenaar» kan zijn recht tegen den nieuwen verkrijger vervolgen, bijv. wegens nietigheid van den titel. Is echter het goed overgegaan op een *bona fide* derde, dan is deze «de *wezenlijke eigenaar*, die de beste rechten heeft».

Resumeerende meen ik de conclusie te mogen trekken, dat het Torrens-stelsel het *in elk opzicht* wint van dat, door de Commissie voorgesteld, dat in het eerste de gevaren zoowel voor spoliatie als voor evictie veel geringer zijn, de behoeften van het verkeer beter worden bevredigd, aan het rechtsgeweten van het volk meer wordt voldaan.

Ten einde ten slotte te doen zien, hoe overdreven de gangbare meening is, dat invoering van een positief stelsel eene geheele revolutie zou brengen in ons burgerlijk recht, laat ik hier een overzicht volgen van de wijzigingen, welke het Ontwerp 2e Boek zou moeten ondergaan om de grens, die het positieve van het negatieve stelsel scheidt, over te steken.

Men zou daartoe de volgende bepalingen moeten opnemen:

1°. een artikel volgende op de artt. 101 en 102 (regelende de werking tegen derden van de volstrekte nietigheid en de nietigheid van overdrachten door minderjarigen en onder curateele gestelden) ongeveer van dezen inhoud: Niettemin werkt die nietigheid niet tegen derden, die te goeder trouw, steunende op den inhoud van het grondboek, onder bezwarenden titel een zakelijk recht verkrijgen van den ingeschreven eigenaar;

2°. eene bepaling, dat eerst door aanteekening in het grondboek tegen derden werkt beperking of opheffing van de handelingsbevoegdheid des houders van een zakelijk recht (faillissement, curateele, huwelijksvoorwaarden, enz.):

3°. de notarissen, die eene akte legaliseeren of daaraan den authentieken vorm verleenen, verklaren op eigen verantwoordelijkheid, dat de vervreemder handelingsbekwaam is of nemen eene daartoe betrekkelijke verklaring op van een hun bekenden getuige. Hetzelfde geldt voor andere ambtenaren, bevoegd om akten te legaliseeren;

4°. tegen *bona-fide*-derden verkrijgers werkt geene beperking van het eigendoms- of ander zakelijk recht (behoudens enkele erfdienstbaarheden), tenzij deze uit den inhoud van het grondboek blijkt;

5°. de verjaring brengt geen nadeel toe aan de rechten door derden verkregen van den titularis van het recht, door de verjaring vervallen;

6°. ten einde beweerde nietigheid of ontbindbaarheid der overdracht tegen derden te doen werken of verkregen rechten reeds vóór de boeking tegen rechtshandelingen van den ingeschrevene te beschermen, alsmede

om rechtshandelingen van den eigenaar te verhinderen, indien deze daartoe onbevoegd is geworden, wordt het *caveat* ingevoerd;

7°. de inhoud van het grondboek geldt als juist en als volledig ten behoeve van derden, die, onder bezwarenden titel en te goeder trouw op dien inhoud afgaande, verwerven van den ingeschreven eigenaar. De inrichting van het grondboek wordt bij afzonderlijke wet geregeld.

Verder zal natuurlijk de redactie, soms ook de inhoud van enkele artikelen van het Ontwerp onbeteekenende wijzigingen moeten ondergaan — de uitdrukking «overschrijving» zal bijv. in «boeking» of «inschrijving» moeten veranderd worden — en zal bij de regeling van de boedelscheiding in het Ontwerp van een volgend Boek rekening gehouden moeten worden met de werking van het grondboek, doch de hoofdzaken zijn in de zeven punten hierboven neergelegd.

I. Boer Hz.

Absolute of relatieve nietigheid. [1]

In het Rechtsgeleerd Magazijn 20en jaargang 1901 [2]) heeft de heer J. Boer Hz. onder den titel «Een mislukte herziening van ons Hypotheekstelsel» een staf gebroken over het Ontwerp 2e boek van het Burgerlijk Wetboek, in den zomer van 1899 verschenen, voorzooveel het daarin behandelde Hypotheekstelsel betreft. Eene bespreking van een ontwerp, dat naar het zich laat aanzien, in de eerste jaren zeker niet, en hoogstwaarschijnlijk wel nooit wet zal worden, gelijkt mij, hoe voortreffelijk dit ontwerp overigens ook zijn moge, vrij onvruchtbaar. Waar ik dan ook op de bovengemelde kritiek terugkom, doe ik dat niet zoozeer, om het ontwerp te verdedigen, waartoe de vervaardigers veel beter dan ik in staat zijn, als wel om enkele door den Schrijver ter staving van zijne meening aangevoerde argumenten, die mijns inziens eene miskenning van ons hedendaagsch recht bevatten, te weerleggen.

Volgens het Ontwerp geschiedt de overdracht van onroerende zaken bij een uitsluitend met dat doel opgemaakte notarieele akte, houdende verklaring van den eigenaar, dat hij den eigendom op den verkrijger overdraagt en van dezen, dat hij den eigendom aanneemt (art. 100 al. 1). De overdracht werkt niet, zoolang de akte niet in de openbare registers is overgeschreven (art. 100 al. 3).

---

[1]) Overgenomen uit het Weekblad voor privaatrecht, notarisambt en registratie No. 1676.

[2]) Zie deze afl. blz. 172.

Het ontwerp onderscheidt verder tusschen overdrachten, die lijden aan volstrekte nietigheid en aan eene nietigheid, die slechts door bepaalde personen kan worden ingeroepen, en die wij met den naam van relatieve nietigheid kunnen aanduiden, en geeft daarvoor een verschillende regeling. Indien een overdracht lijdt aan volstrekte nietigheid, werkt die nietigheid ook tegen hen, die onder bijzonderen titel eenig recht op de zaak afleiden van dengene, aan wien zij was overgedragen (art. 101). In alle gevallen van relatieve nietigheid, — met uitzondering van de nietigheid ingeroepen door een minderjarige of onder curateele gestelde —, is de overdracht vernietigbaar, in dien zin, dat de nietigheid niet werkt tegen derden (art. 103). De nietigheid ingeroepen door minderjarigen en onder curateele gestelden werkt daarentegen wel tegen derden (art. 102). «De vraag rijst nu», zoo schrijft de heer Boer «of eene vervreemding door den failliet tijdens het faillissement volstrekt of slechts betrekkelijk nietig is? Door de faillietverklaring verliest de schuldenaar van rechtswege de beschikking en het beheer over zijn vermogen, doch zulks neemt niet weg, dat hij eigenaar blijft, enz.».

«Aangezien de failliet beschouwd moet worden als eigenaar, wiens bevoegdheid tot vervreemding tijdelijk is opgeheven, evenals zulks het geval is bij de buiten gemeenschap van goederen gehuwde vrouw en den curandus, lijdt eene vervreemding door den failliet niet aan volstrekte, doch aan betrekkelijke nietigheid (zie Mem. v. Toel., op art. 23, Molengraaff Faillissementwet bl. 44; enz.»

«De failliet behoeft zich dus slechts van een strooman te bedienen om het onroerend goed te brengen in handen van een derde, wiens recht dan, volgens het Ontwerp geëerbiedigd zou moeten worden. Is deze opvatting juist, dan zou dus het ontwerp hier de deur wijd openzetten voor spoliatie».

Tot zoover de geachte Schrijver. Is nu deze opvatting juist, en moet eene vervreemding door den failliet gedaan altijd hetzij aan volstrekte, hetzij aan betrekkelijke nietigheid lijden, of wel zoekt de Schrijver de verklaring van het feit, dat eene vervreemding door den failliet gedaan geen effect sorteert, op een geheel verkeerd gebied, en moet die verklaring buiten volstrekte en betrekkelijke nietigheid om ergens anders worden gezocht? Ziedaar, wat wij hier wenschen te onderzoeken. Daar ook ons recht beide soorten van nietigheid kent en mijns inziens het Ontwerp in het wezen daarvan geen verandering brengt, achtte ik eene bespreking van bovengestelde vragen hier ter plaatse van genoegzaam belang.

Wanneer lijdt eene overdracht aan volstrekte nietigheid? Ons antwoord hierop is hetzelfde als op de vraag, wanneer lijdt eene overeenkomst in het algemeen aan eene volstrekte nietigheid, namelijk wanneer aan de overeenkomst iets ontbreekt, dat door de wet op straffe van nietigheid

wordt geeischt. Onze wet stelt in art. 1356 B. W. voor de rechtsgeldigheid van eene overeenkomst vier vereischten, doch verbindt verschillende gevolgen aan het al of niet ontbreken van een dier vereischten. Zoo is de toestemming van degenen, die zich verbinden evenals een bepaald onderwerp en eene geoorloofde oorzaak iets, wat tot het wezen der overeenkomst behoort. Ontbreekt iets van dit alles, dan komt ook geen overeenkomst tot stand. Is daarentegen de toestemming wel gegeven, maar onvrijwillig, afgedwongen, of missen degenen die zich verbinden, de bekwaamheid daartoe, dan is eene overeenkomst tot stand gekomen, al kan ieder oogenblik die overeenkomst in rook verdwijnen, wanneer op die onbekwaamheid een beroep wordt gedaan. Hierover zoo dadelijk meer, als wij over de betrekkelijke nietigheid, waaronder deze gevallen ressorteeren, spreken.

Nu vordert de wet voor sommige overeenkomsten nog iets meer, dan bovengemelde vier vereischten. Een bepaalde vorm wordt door haar soms als vijfde vereischte op straffe van nietigheid voorgeschreven. Dit is volgens het Ontwerp het geval met overdrachten van onroerend goed. Deze moeten op straffe van nietigheid notarieel geschieden. Een overdracht, die bij onderhandsche akte of bij een notarieele akte nietig wegens een gebrek in den vorm wordt geconstateerd, is geen overdracht.

Eindelijk verbiedt onze wet aan bepaalde personen het aangaan van zekere overeenkomsten (art. 1367 B. W.) «Voorbeelden vinden wij in artt. 457 en 458 B. W. bij de voogdij, in artt. 1504—1506 B. W. bij koop en in verscheiden bijzondere wetten. Wanneer niettegenstaande het verbod eene overeenkomst wordt gesloten, zal zij als nietig moeten worden beschouwd, zoodat de beide partijen de nietigheid kunnen inroepen, zelfs heeft de rechter haar van rechtswege uit te spreken» (zie Land B. W. III 1e Stuk bladz. 191).

Dat de failliet niet onder die personen valt, behoeft geen nader betoog; immers nergens in de wet vinden wij ten zijnen aanzien dat verbod uitgespoken. Integendeel het faillissement opgevat als beslag op alle goederen van den failliet laat hem volkomen vrij om alle overeenkomsten te sluiten, die hij maar verkiest, die overeenkomsten zijn volmaakt geldig en van die overeenkomsten zegt dan ook de Mem. v. Toel. op de faillissementswet volkomen terecht, dat zij niet aan volstrekte nietigheid lijden. De heer Boer voegt daaraan toe «doch aan betrekkelijke nietigheid». Dit staat echter niet in de Mem. v. Toel.[1]) Wij lezen daar «dat de overeenkomst niet tegen den boedel kan worden geëxecuteerd, zoolang het faillissement niet is opgeheven». De curator heeft zich aan die overeenkomst niet te

---

[1]) Er staat woordelijk: «Relatieve nietigheid is noodig, geen absolute.»
Boer.

storen; en wanneer die overeenkomst eene beschikking over goed van den boedel inhoudt, dan doet hij, alsof over dat goed niet beschikt was, evenzeer als ik dit doe, wanneer een ander een koopcontract betrekkelijk mijn huis passeert. De Mem. v. Toel. drukt zich minder duidelijk uit, waar zij zegt: «dat de curator tegen een ieder de nietigheid dier handelingen met betrekking tot den boedel kan inroepen». De curator roept immers geen nietigheid in, gelijk dit bij relatief-nietige handelingen het geval is, neen kan zelfs geen nietigheid daarvan inroepen maar beschikt over het goed, alsof de failliet geen overeenkomst daaromtrent had aangegaan. En de medecontractant, die de overeenkomst door hem met den failliet aangegaan tegen den boedel zou willen executeeren, is niet eerst tot den terugtocht genoodzaakt, wanneer de curator zich op de nietigheid der overeenkomst beroept, maar moet zijne handen van den boedel afhouden ook zonder dat beroep, evenals ieder ander, die zich rechten op eenig deel van den boedel zou willen aanmatigen, zonder die rechten aan den curator te ontleenen. Evenzoo zal de curator niets anders hebben aan te toonen, dan dat een zaak tot den faillieten boedel behoort, wanneer die zaak buiten zijn toestemming om door den failliet aan een ander mocht zijn overgedragen, om die zaak in den boedel terug te brengen, zonder weer met een enkel woord over die nietigheid van de handeling van den failliet te reppen.

Ik meen, dat de heer Boer door deze minder duidelijke zinsnede in de Mem. v. Toel., wier bedoeling echter aan geen twijfel onderhevig kan zijn, tot de bovengemelde verkeerde interpretatie is geleid. Wanneer lijdt nu een overdracht of overeenkomst in het algemeen aan betrekkelijke nietigheid? Wij hebben reeds een voorbeeld genoemd, toen wij spraken over overeenkomsten aangegaan door onbekwamen, als minderjarigen, curandi de gehuwde vrouw zonder bijstand van haar man. Wij kunnen dit met nog vele vermeerderen, die overal verspreid in de wet voorkomen. Een onverplicht verrichte handeling, door den schuldenaar verricht, waardoor de schuldeischers zijn benadeeld, indien de in art. 1377 B.W. vereischte wetenschap aanwezig is. Eene schenking door den erflater gedaan aan niet tot inbreng verplichte personen, wanneer daardoor de legitieme portie is verkort.

In al deze gevallen hebben wij een volmaakt geldige overeenkomst, die op een gegeven oogenblik echter hare geldigheid kan verliezen, indien bepaalde personen zich op die nietigheid beroepen. Nu eens zal dat recht toekomen aan één der partijen, die de wet wil beschermen tegen haar eigen onverstand, zooals bij minderjarigen en curandi (de gehuwde vrouw zullen wij maar niet noemen, al stelt de wet haar met de minderjarigen en curandi gelijk), dan weer kent de wet dat recht toe aan personen, buiten de overeenkomst staande, wanneer die personen namelijk door die overeenkomst zijn benadeeld. Maar zoolang dat beroep op die nietigheid

achterwege blijft, is de overeenkomst niet alleen volkomen geldig, maar sorteert zij ook volle effect, en kan zij ten uitvoer gelegd worden, evenalsof haar die nietigheid niet boven het hoofd hing. Een minderjarige, die een onroerende zaak in eigendom overdraagt, maakt den verkrijger evengoed eigenaar, (gesteld altijd dat hij eigenaar was) als wanneer een meerderjarige tot die overdracht had meegewerkt. De schuldeischer, die een onroerende zaak van een schuldenaar overneemt op een tijdstip, dat dens financieele toestand hoogst precair is, wordt wederom evengoed, eigenaar, als wanneer hij met een millionair had gehandeld, terwijl eindelijk een begiftigde, die een zaak van den erflater ten geschenke ontvangt, zoolang geen ligitimaris hem zijn zaak afhandig komt maken, in geen enkel opzicht bij een anderen eigenaar achterstaat. Vergelijken wij nu met deze gevallen de door den failliet aangegane overeenkomst, dan zien wij dat tusschen beide een hemelsbreed verschil bestaat. De overeenkomst, die de failliet sloot is, wij zagen het reeds, even geldig als de overeenkomst met betrekkelijke nietigheid, neen nog veel geldiger — sit venia verbo —, want waar ginds de overeenkomst ieder oogenblik door de in de wet aangewezen personen kon worden aangevallen, is zij hier onaantastbaar, en even geldig, als iedere overeenkomst door u of mij aangegaan. Maar en hier loopen beider wegen uiteen, waar ginds de overeenkomst ook kon worden ten uitvoer gelegd op het vermogen van den schuldenaar, en waar ginds eene overdracht werkelijk den eigendom kon overdragen, is dit bij de overeenkomst door den failliet aangegaan, (zoolang het faillissement loopt) niet het geval. Zijne overeenkomst lijdt derhalve noch aan volmaakte, noch aan betrekkelijke nietigheid; is volmaakt geldig, maar kan alleen eerst na het faillissement worden ten uitvoer gelegd.

Het is hiermede als met een koopcontract betrekkelijk een zaak, die mij nog niet toebehoort; ook hier zal de overeenkomst weer volkomen geldig zijn, maar eigendom vermag zij alleen niet over te dragen. En wanneer art. 1507 B. W., gelijk de jurisprudentie het tegenwoordig opvat, niet alleen eigendomsovergang ten gevolge van het koopcontract als onmogelijk, maar het koopcontract zelf als ongedaan beschouwt, nemen wij dan als voorbeeld een huurcontract, aangegaan ten opzichte van een zaak, die ik hoop te krijgen, maar waarvan ik mij nog geen eigenaar kan noemen. Wie zal de geldigheid van een dergelijk huurcontract betwisten, en toch zal de huurder hierdoor geen aanspraak op de zaak kunnen maken, zoolang die zaak niet eerst mijn eigendom is geworden.

Volkomen dezelfde argumenten kunnen worden gebezigd tegen het door den heer Boer t. a. p. op bl. 222 [1]) beweerde ten aanzien van een overdracht

---

[1]) Zie deze afl. blz. 185. (Red.)

gedaan door iemand, wiens goed door een schuldeischer in beslag is genomen. Art. 505 B. W. zegt dienaangaande: «Te rekenen van den dag der overschrijving (van het procesverbaal van inbeslagneming) zal de partij tegen welke het beslag gedaan is, de in beslag genomen onroerende goederen niet mogen vervreemden, hypothekeeren of verhuren; overeenkomsten in strijd met dat verbod aangegaan, kunnen tegen den inbeslagnemer niet worden ingeroepen». De heer Boer teekent daarop aan: «M. a. w. tegenover anderen, dan den inbeslagnemer hebben die overeenkomsten rechtsgevolgen, zij lijden dus niet aan volstrekte, slechts aan relatieve nietigheid». Ook hier treffen wij dezelfde verwarring aan. Ook hier wordt weer eene overeenkomst, waaraan geen uitvoering gegeven kan worden, zoolang het beslag bestaat, relatief nietig genoemd, alhoewel er geen meer geldige overeenkomst dan deze te bedenken is en er niemand is, die tegen de overeenkomst als zoodanig kan opkomen. Zelfs de arrestant kan die overeenkomst niet ongedaan maken; alleen zal hij zich daaraan niet hebben te storen in zijn beslag en kan hij met zijn executie doorgaan, zonder dat de derde aan het contract uitvoering kan geven. Zoodra is echter het beslag niet opgeheven, of de overeenkomst kan ten uitvoer gelegd worden, evenals wij dat zoo straks zagen na eindiging van het faillissement. Alleen zal het dikwijls gebeuren, dat die tenuitvoerlegging dan achterwege blijft, omdat de zaak niet meer het eigendom van den ex-gearresteerde is.

Wanneer derhalve aan den hypotheekbewaarder niettegenstaande faillissement of inbeslagneming van onroerend goed een staande faillissement gedane overdracht ter overschrijving wordt aangeboden, zal hij die overschrijving wel niet kunnen weigeren, gelijk hij over het algemeen niets mag weigeren, wat hem ter overschrijving wordt aangeboden, maar die overschrijving zal geen eigendom doen overgaan, zoolang niet het faillissement door accoord beëindigd of het beslag is opgeheven.

Wordt het onroerend goed staande het faillissement door hypotheekhouder of curator verkocht, of door den arrestant te gelde gemaakt, dan zal voor de gedane overschrijving alle kans verkeken zijn om ooit eigendomsoverdracht te worden; wordt het onroerend goed daarentegen niet door curator of schuldeischer verkocht, dan zal de overschrijving, zoodra het algemeen faillissements- of het bijzonder executoriaal beslag is opgeheven, den eigendom op den verkrijger doen overgaan.

De regeling van het Ontwerp kan dus op dit punt evenmin als de tegenwoordige wetgeving eenige moeilijkheid opleveren, en de door den heer Boer op het Ontwerp gemaakte aanmerkingen komen ons te dezen opzichte geheel ongegrond voor.

M. L. VAN GOUDOEVER.

REPLIEK.

Mr. van Goudoever bepaalt zich, zooals men ziet, tot de bespreking van slechts twee der door mij behandelde opvorderingsacties. Mijne conclusiën worden hierdoor niet aangetast.

Waardeering verdient de poging van den geachten Redacteur van het *Weekblad voor privaatrecht* enz. om het wezen eener overdracht door den gefailleerde of door den gearresteerde nader te ontwikkelen. Het wil mij echter toeschijnen dat op zijne conclusiën wel iets valt af te dingen.

De curator, beweert Mr. v. G., „heeft zich aan die overeenkomst „(aangegaan door den failliet) niet te storen, en wanneer die overeenkomst eene beschikking over goed van den boedel inhoudt, „dan doet hij, alsof over dat goed niet beschikt was, evenzeer als „ik dit doe, wanneer een ander een koopcontract betrekkelijk mijn „huis passeert." Als echter de kooper dat huis gaat bewonen of door een huurder doet bewonen, dan, ik ben er zeker van, blijft Mr. v. G. niet kalm toezien, maar zal hij trachten zijn recht te handhaven. Daar echter niemand zijn eigen rechter is zit er niets anders op dan bij de rechtbank aan te kloppen. De rechter verleent echter zijn hulp niet zoo voetstoots, hij wacht lijdelijk af wat door den eischer wordt aangevoerd om zijn recht te staven en — het is niet twijfelachtig — deze zal daartoe niet enkel zijn eigen titel overleggen maar ook trachten aan te toonen de ongeldigheid der door den verweerder geproduceerde titels. Kortom Mr. v. G. zou handelen als ieder ander die een opvorderingsactie instelt.

Zou het bij verkoop door den failliet onder de werking van het stelsel der Staatscommissie anders gaan?

De koopovereenkomst lijdt, volgens Mr. v. G. „noch aan volmaakte „noch aan betrekkelijke nietigheid; zij is volmaakt geldig, maar kan „alleen eerst na het faillissement worden ten uitvoer gelegd".

Die beweerde onmogelijkheid der ten uitvoer legging is het eigenlijke steunpunt der geheele redeneering van mijn geëerden opponent.

Waarom zou zij onmogelijk zijn? Wat is in casu de juridische en feitelijke levering, m. a. w. de overschrijving en in bezit stelling anders dan ten uitvoer legging? Deze is alleen dan onmogelijk als de gefailleerde tot een en ander niet kan of niet wil meewerken. De onderstelling was echter dat de medewerking ten volle (zij het

wederrechtelijk) werd verleend en dat daarna een *derde* — om wien de quaestie draait — in de zaak werd betrokken, bijvoorbeeld als hypotheekhouder,

Evenmin als Mr. v. G. lijdelijk kan blijven toezien als een ander zijn huis verkoopt en de kooper in het bezit ervan stelt, evenmin mag, onder het stelsel der Staatscommissie, de curator werkeloos blijven als de failliet zijn onroerend goed verkoopt en de koopakte ten uitvoer legt. De koopovereenkomst en alle opvolgende transporten en hypotheken zijn volgens Mr. v. G. „volmaakt geldig" en „wordt „het onroerend goed niet door den curator verkocht, dan zal de „overschrijving, zoodra het faillissement is opgeheven, den eigendom „op den verkrijger doen overgaan".

Dus: de opheffing van het faillissement heeft den „overgang" tengevolge, het oogenblik dier opheffing is het oogenblik van den „overgang", alle intusschen gevestigde hypotheken ontstaan tezelfder tijd en hebben gelijken rang? Deze voorstelling kan, dunkt mij, niet juist zijn. We hebben hier te doen met over*dracht*, deze kan geldig of nietig zijn, maar niet allebei tegelijk. Is zij geldig, dan heeft zij werking van het oogenblik dat zij werd verricht (behoudens latere tenietdoening) is zij nietig dan krijgt zij niet later werking tengevolge van een van die overdracht onafhankelijke daad door een derde verricht.

Mr. v. G. heeft blijkbaar iets anders bedoeld dan hij zegt, en wel: de overdracht werkt van het oogenblik der overschrijving, doch onder de (wettelijke) *opschortende voorwaarde* dat het faillissement (of de inbeslagneming) zal worden opgeheven.

Indien de jurisprudentie deze constructie accepteerde zou zij het tusschen Mr. v. G. en mij bestaand verschil van gevoelen middendoor deelen, aan hem het executoriaal beslag, aan mij het faillissement. Immers de opschortende voorwaarde zal volgens het Ontwerp slechts dan werken tegen derden, als zij uit de openbare registers ten hypotheekkantore blijkt. (Zie ontwerp art. 104 en 101 al. 2, bl. 188 dezer aflevering).

Ik betwijfel echter of de rechter dezen weg zou inslaan. Waarschijnlijk zal hij meer gewicht hechten, eensdeels aan het feit dat er groote analogie bestaat tusschen de overdracht door den failliet en de door iedereen als relatief nietig erkende overdracht door een getrouwde vrouw of door een curandus — die beiden evenals de failliet eigenaar zijn en het beschikkingsrecht over hun goed hebben

verloren — anderdeels aan de uitspraken o. a. van de Regeering en van Prof. Molengraaff, die in het betoog van Mr. v. G. niet tot hun recht komen en daarom hier in enkele woorden worden herhaald.

„Faillissement is een algemeen beslag op en algemeene uitwinning van het vermogen des schuldenaars", karakter van het beslag is: „een *zakelijk* verhaalsrecht, dat op de zaak blijft rusten al komt het in handen van derden" (Mr. W. L. P. A. Molengraaff, Leiddraad bij de beoefening van het Ned. Handelsrecht, § 83).

„Absoluut nietig behoeft niet eene handeling van den schuldenaar te wezen, zelfs niet overeenkomsten en beschikkingen over het in beslag genomen vermogen. Het is voldoende dat dergelijke handelingen den boedel niet binden, tegenover den boedel niet werkzaam zijn. Relatieve nietigheid is noodig, geen absolute.... De schuldenaar (kan) over den boedel niet op eene, den boedel verbindende wijze beschikken, de curator (kan) tegen een ieder de nietigheid dier handelingen met betrekking tot den boedel inroepen." (Mem. v. Toel. op de Faillissementswet).

„De door den schuldenaar na de faillietverklaring verrichte handelingen (zijn) in geenen deele volstrekt nietig, maar slechts betrekkelijk: tegenover den boedel. Noch de failliet, noch zijne wederpartij kan zich op de nietigheid beroepen, alleen de curator heeft daartoe het recht" (Molengraaff, de faillissementswet verklaard bl. 151).

Onder het *bestaande* recht is dit alles toereikend omdat ook relatieve nietigheid werkt tegen derden verkrijgers. Doch de vraag is juist: welke zal de invloed zijn van den *nieuwen* rechtsregel van het Ontwerp B. W.? Deze vraag kan niet uitsluitend beantwoord worden op grond van het bestaande recht maar moet worden beschouwd in het licht der nieuwe regeling. Het ontwerp erkent *tegenover derden verkrijgers* in 't algemeen geene andere beperkingen van het eigendomsrecht door zakelijke rechten of voorwaarden, dan die blijken uit de openbare registers ten hypotheekkantore; tegen die derden werkt geen relatieve nietigheid van overdrachten tusschen voorgangers.

Vervreemdde een dier voorgangers tijdens zijn faillissement, dan zal dus het gebrek in den van hem afkomstigen titel niet werken tegen den derden verkrijger, onverschillig of men zich beroept op een — niet uit de registers blijkende — opschortende voorwaarde,

op de relatieve nietigheid van dien titel of op het zakelijk karakter van het verhaalsrecht.

I. Boer Hz.

Bespreking door Mr. A. A. de Pinto.

Het ontwerp der Staatscommissie zal „hoogstwaarschijnlijk wel nooit wet worden" aldus voorspelt Mr. van Goudoever. Die voorspelling heeft o. i. veel kans van uit te komen aangezien het Torrens-stelsel ook hier te lande hoe langer zoo meer voorstanders vindt. Als een bijzonder verblijdend teeken mogen we het beschouwen dat de grijze Redacteur van het Weekblad van het Recht, Mr. A. A. de Pinto (thans als zoodanig vervangen door Mr. D. Simons), in 1893 op de vergadering der Ned. Juristen-Vereeniging nog een tegenstander, thans meer dan half bekeerd is, zooals blijkt uit onderstaande bespreking van onze verhandeling in genoemd Weekblad van 30 April 1902:

«Eene mislukte herziening van ons hypotheekstelsel» (bl. 203—234) is de onheilspellende titel eener bijdrage van den heer I. Boer Hzn., landmeter bij het kadaster te Utrecht, die op dit gebied, dat weet ieder, die er zich ooit op heeft bewogen, zijne sporen reeds lang verdiend heeft. Het is nu meer dan 42 jaren geleden, dat, het was bij Koninklijke Boodschap van 5 Januari 1860, der Tweede Kamer werd aangeboden een ontwerp van wet tot regeling der wijze van overdracht van onroerende zaken en daarmede in verband staande verbeteringen van het hypothecair stelsel. Dat wetsontwerp ging vergezeld van eene door de toenmalige ministers van Justitie en Financiën, Boot en van Bosse, onderteekende memorie van toelichting, waarin met klem werd gewezen op de destijds reeds algemeen erkende gebreken van de geldende regeling der eigendomsoverdracht van onroerende goederen en het daarmede zoo nauw verbonden hypotheekstelsel. Er kwam echter van dit wetsontwerp niets. Zeven jaren later vatte de minister Borret de zaak weder op door zijne breed gemotiveerde voordracht aan den Koning, die leidde tot Zijner Majesteits Besluit van 9 Februari 1867, n°. 58, houdende instelling van eene staatscommissie ter voorbereiding van de herziening der wetgeving op de eigendomsoverdracht van onroerende goederen, het hypotheekstelsel en het notariaat. Haar hoogst verdienstelijke arbeid, den Koning aangeboden bij haar rapport van 21 April 1870, werd door den druk openbaar gemaakt, maar bleef evenals het wetsontwerp van 1860 zonder resultaat. Negen en twintig

jaren later verscheen de magistrale arbeid der staatscommissie tot voortzetting der herziening van het Burgerlijk Wetboek, haar ontwerp van een «Tweede Boek (van rechten op zaken)». De regeling van de eigendomsoverdracht van onroerende goederen en van het hypotheekstelsel moest daarin eene plaats vinden en vond die dan ook in Titel III, Afd. V (van overdracht en afstand van eigendom), in Titel X (van hypotheek) en in Titel XIII (van de openbare registers van onroerende zaken). In dat hoogst gewichtige gedeelte van het werk der staatscommissie zet de heer Boer het ontleedmes. Hij erkent, dat het ontwerp «in tallooze punten verbeteringen van de bestaande codificatie bevat», maar deze in het licht te stellen lag niet op zijn weg, waar hij zich ten doel stelde de hoofdbeginselen van dit deel van den commissorialen arbeid met de kracht zijner overtuiging .... te bestrijden. Zijn aanval is hoofdzakelijk gericht 1°. tegen art. 463, dat een einde wil maken aan de verplichte opgave van de kadastrale kenmerken in de ter overschrijving aangeboden acten, 2°. tegen de artt. 101—104, waarin, met handhaving van het negatieve stelsel, eenige concessies worden gedaan aan het positieve stelsel, bij name door te onderscheiden tusschen de verschillende soorten van nietigheid, waaraan de overdracht kan lijden. Van die onderscheidingen vreest de schrijver — vooral in dat opzicht schijnt zijn betoog mij klemmend —, dat zij eer verslimmering dan verbetering zouden brengen in het geldende (negatieve) stelsel, waarvan de heer Boer als «kampioen voor het Torrens-stelsel» een bekend tegenstander is. De kritiek is opbouwend inzoover aan het slot der verhandeling de betrekkelijk weinige wijzigingen worden aangegeven — zij worden onder zeven nommers opgesomd —, die «het ontwerp zou moeten ondergaan om de grens, die het positieve van het negatieve stelsel scheidt, over te steken». Als dat zoo is, dan behoeft men misschien niet allen moed op te geven, dat de volgens den geachten schrijver «mislukte» proef ten slotte nog wel eens zoude kunnen gelukken, indien de tegenwoordige Minister van Justitie of een zijner opvolgers eens ernstig mocht besluiten de herziening van ons hypotheekstelsel in zijn werkplan op te nemen.

BOEKAANKONDIGING.

De Ned.-Indische Regeering meent voor eene behoorlijke opleiding van de inlandsche ambtenaren, die bij den kadastralen dienst werkzaam zullen zijn, te moeten zorg dragen. Daartoe was het noodig om eene *„Handleiding bij het onderwijs in Landmeten en Waterpassen"* te hebben, waarvan de samenstelling door den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid werd opgedragen aan den oud-ingenieur van het kadaster S. A. Spaarwater te *'s Gravenhage.*

Van die opdracht heeft de heer Spaarwater zich gekweten en de uitkomsten van zijn omvangrijken arbeid (behalve den index 252 bladzijden beslaande) zijn — gedrukt bij de firma Belinfante te *'s Gravenhage* — thans verkrijgbaar gesteld aan de Landsdrukkerij te *Batavia* in boekvorm (folio) met duidelijken tekst, die evenals de net uitgevoerde en tusschen den tekst geplaatste teekeningen uitnoodigt tot kennismaking.

De taak, die den samensteller was gesteld, was niet gemakkelijk te vervullen. Immers hij had rekening te houden met de geringe wiskundige kennis waarover de leerlingen, die zijne handleiding — zij het dan ook onder voorlichting — zullen volgen, beschikken, een kennis, die als regel niet verder reikt dan de vormleer, welke hun op de lagere school is onderwezen. Een niet onbelangrijke plaats moest daarom worden afgestaan aan eene elementaire behandeling van meetkunde en kosmografie.

Van gonio- en trigonometrie en van analytische meetkunde mocht niet worden gerept en dat de heer Spaarwater desondanks de coördinatenleer op zoo bevattelijke wijze wist te verklaren en de toepassing door de toekomstige inlandsche ambtenaren gemakkelijk heeft gemaakt, is niet de geringste verdienste van zijn werk.

Aan het landmeetkundige gedeelte is, zooals te verwachten was, de grootste ruimte besteed, evenals aan de instrumenten daarbij in gebruik, waarbij niet worden vergeten de in *Indië* veeltijds gebezigde boussole-instrumenten, terwijl door het stellen en oplossen van

vraagstukken behoorende tot het gebied der werkdadige meetkunst en het geven van voorbeelden voor het opmeten van grondstukken en grootere terreinen, aan den leerling den weg wordt aangewezen, die in de praktijk zal moeten worden ingeslagen.

Met het oog op den terreintoestand en den werkkring van de ambtenaren bij den kadastralen dienst in *Ned.-Indië*, werd niet vergeten om de noodige aandacht te schenken aan de uitvoering van waterpassingen voor den aanleg van waterleidingen en het traceeren van wegen in bergachtig terrein en voor drainage. Ook werd in dat verband niet verzuimd om bij het vervaardigen van kaarten te behandelen het maken van profielteekeningen en het voorstellen van hoogtelijnen.

Vermelden wij ten slotte nog dat als bijlage aan de „Handleiding" zijn toegevoegd: 1°. een projectietafel voor hellingshoeken, opklimmend met halve graden, 2°. een koordentafel, en 3°. een coördinatentafel, dan mag worden aangenomen dat deze „Handleiding" niet alleen zal beantwoorden aan het doel, maar ook in ruimer kring nut zal kunnen stichten, niet het minst als leerboek voor hen, die zich aan de eene of andere cultuur-onderneming wenschen te verbinden.

C. W. Gombault.

Nieuwe Geodetische en Kultuurtechnische Literatuur.

S. A. Spaarwater. Ingenieur-verificateur van het kadaster. *Handleiding bij het onderwijs in Landmeten en Waterpassen.* [1])
Gedrukt bij de firma Belinfante te 's Gravenhage en verkrijgbaar gesteld aan de Landsdrukkerij te Batavia.

H. Blink. Dr. *Geschiedenis van den Boerenstand en den Landbouw in Nederland.* Een studie van de ontwikkeling der economische, maatschappelijke en agrarische toestanden, voornamelijk ten platten lande. Deel I (352 bldz. met afb.). Groningen 1902. J. B. Wolters. Prijs *f* 5.90.

Ongetwijfeld zal in kadastrale kringen met belangstelling van dit werk — waarvoor een Rijkssubsidie werd bewilligd — worden kennis genomen.

In het verschenen eerste deel worden o.a. de volgende onderwerpen behandeld :

Overzicht van den oorsprong van den landbouw, in verband met dien der natuurvolken; — de landbouw bij eenige kultuurvolken der oudheid ; — de oudste landbouwtoestanden in *Middel-West-Europa ;* — de Nederlandsche gewesten vóór en bij de komst der Romeinen: — de Frankische tijd; — het Karolingische tijdperk en de invloed van Karel den Groote op den landbouw; — de middeleeuwen van den Karolingischen tijd tot de tiende eeuw; — de Nederlandsche landbouw en de boeren van de tiende tot de zestiende eeuw; — de ontwikkeling der standen in de *Nederlanden;* — verdere ontwikkeling der grondeigendommen en van de toestanden op het platte land van de 14e tot de 16e eeuw; — kerken en kloosters, hun grondgebied en hun invloed op den landbouw; — belastingen en opbrengsten aan het bezit of het gebruik van den grond verbonden; — het tiendrecht en de geschiedenis der tienden in de middeleeuwen; — eenige bladzijden uit de geschiedenis der kultuurgronden in *Nederland.*

Het bevreemdt ons in geen enkel opzicht, dat de Redactie van

---

[1]) Zie de aankondiging van dit werk in deze aflevering.

het Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij de verschijning van het boek, onder warme aanbeveling — waarmede wij gaarne instemmen — aankondigt.

J. F. Zajicek. Prof. *Der Landwirth als Kulturingenieur.* Zweite verbesserte Auflage. Mit 196 Textabbildungen, 232. S. — Berlin 1902. Verlagsbuchhandlung Paul Parey. Elegant gebunden. Preis Mk. 2.50.

Een studieboek, als b.v. *Grundlehren der Kulturtechnik,* is dit werk niet; veelmeer behoort het een handleiding, een leiddraad te worden genoemd, die — samengesteld onder raadpleging der nieuwste literatuur — in beknopten vorm antwoord geeft op de voornaamste kultuurtechnische vragen.

C. Knoll. *Taschenbuch zum Abstecken der Kurven an Strassen und Eisenbahnen.* Zweite Auflage, neu bearbeitet van Prof. W. Weitbrecht. Mit 41 Figuren und 11 Zahlentafeln. Stuttgart 1902. A. Bergsträsser.

H. Löschner. Ingenieur. *Genauigkeitsuntersuchungen für Längenmessungen*, mit besonderer Berücksichtigung einer neuen Vorrichtung für Präcisions-Stahlbandmessung. Mit 15 Abbildungen im Texte. Hannover 1902. Verlag van Gebr, Jänecke.

De onderzoekingen strekken zich voornamelijk uit over de middelbare fout bij het aanleggen van den meetband, en over de fout die optreedt, telkens wanneer de veer opnieuw wordt vooruitgebracht (*Anreihefehler*), welke fout hoofdzakelijk ontstaat tengevolge van temperatuurs- en spanningsverschillen.

Bij zijne onderzoekingen betreffende de tweede fout gebruikte Löschner apparaten, waardoor, ten 1e: de spanning voor iedere ligging van den band in een bepaalde waarde kan worden uitgedrukt, en ten 2e: de «Anreihefehler» telkens tot een minimum wordt teruggebracht.

Zijn proefnemingen voerde hij uit:

a. op een grintweg waarin hobbelige gedeelten aanwezig waren;
b. op een asphaltbestrating; en
c. zonder spanningapparaat, op een gelijkmatig vlak terrein.

Betwijfeld wordt, of het bezigen der apparaten voorstanders zal vinden, m. a. w., of grooter nauwkeurigheid voor lengtemetingen, dan door de thans in zwang zijnde meetmethoden wordt bereikt, voor de praktijk noodig is.

Weires, Pfarrer in Bischofsbron und **Hoffmann**, Lehrer in Wederath. *Die Zusammenlegung der Grundstücke in Wederath.* Selbstverlag der Verfasser. Zu beziehen durch. Hoffmann, Lehrer in *Wederath,* Post *Morbach.* Preis Mk. 1.50.

De Gemeente *Wederath* behoort onder de burgemeesterij *Morbach,* Kreis *Bernkastel;* sints 1893 verheugt zij zich in hare tot stand gekomen landverlegging.

Maar niet zoo zonder slag of stoot werd door de ingezetenen het besluit genomen der doorvoering dezer landhuishoudkundige hervormingen; een beetje dwang moest er bijkomen, om het pleit te beslissen.

En nu, na 8 jaren wordt getuigd: *„dass die Zusammenlegung die wirthschaftliche und soziale Lage der Gemeinde in ungeahnter Weise verbessert und gehoben hat und deshalb zur Quelle des reichsten Segens geworden ist."*

Zoo luidt geregeld het oordeel over de landverlegging, — als zij er is; bij hare voorbereiding worden echter geheel andere noten gekraakt.

Van het standpunt van den landbouwer, van den rechtstreeks belanghebbende is het begrijpelijk, dat hij zich tegen het nieuwe verzet, dat hij wanhopig kampt om behoud van het oude, van wat volgens zijne meening altijd was.

Weires en Hoffmann kozen den vorm van een briefwisseling tusschen twee vrienden, voor hun goed geslaagd betoog over de groote, haast onberekenbare voordeelen die uit de landverlegging voortspruiten; de briefwisseling behandelt het onderwerp in zijn geheel, alle bezwaren die tegen de hervorming in de verschillende instantiën worden aangevoerd, worden door een der vrienden opgesomd; — de andere vriend krijgt daardoor de gelegenheid, en slaagt daarin ook glansrijk, deze te weerleggen.

Geschreven voor landlieden, is het werkje in eenvoudigen, natuurlijken stijl gehouden.

Moge het in *Nederland* veel belangstellende lezers vinden in den kring dergenen, die op een of andere wijze bij het vraagstuk — naar welks oplossing voor ons land wordt gezocht — betrokken zijn.

Met voldoening wordt aan deze mededeeling toegevoegd, dat aan de bibliotheek onzer Vereeniging, door prof. Naber het boekje als reisgeschenk werd aangeboden.

Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde.

ALGEMEENE VERGADERING der Leden van de Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde, op **Maandag 29 September e. k., des voormiddags te $10^1/_2$ uur**, te AMSTERDAM, in het American Hotel, *Leidsche Plein 16—18.*

Punten van behandeling:

a. Notulen der vorige vergadering.
b. Verslag van den toestand der vereeniging.
c. Rekening en verantwoording over 1901.
d. Begrooting over 1903.
e. Voorziening in de redactie van het Tijdschrift.
f. Bepaling der plaats van bijeenkomst in 1903.
g. Verkiezing van een bestuurslid in de plaats van den heer W. J. DE HAAN.
h. Demonstratie van grenssteen, zetijzer en zetbord (zie Tijdschr. blz. 161) door C. W. HOFFMANN.

— PAUZE. —

i. Lezing door den heer A. J. VAN SCHERMBEEK, Leeraar aan de Rijkslandbouwschool te *Wageningen* over:
„Eene agronomische taak van een goed werkend kadaster".

Het Bestuur:

AMSTERDAM,
ARNHEM,
AMSTERDAM,
September 1902.

C. W. GOMBAULT, *Voorz.*
W. J. DE HAAN.
C. J. COLPA, *Secretaris.*

BERICHTEN.

Bij *K. B. van 4 Juni 1902 No. 37* is benoemd tot bewaarder van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen te *Alkmaar*, G. D. L. Graafland, ontvanger der registratie te *Schiedam*.

Bij *K. B. van 26 Juni 1902 No. 47* is met ingang van 1 Augustus 1902 eervol ontslag verleend aan J, A. Molhuijsen, als directeur der registratie en domeinen te *'s Gravenhage*, met dankbetuiging voor de vele diensten aan den lande bewezen.

Bij *K. B. van 17 Juli 1902 No. 83* zijn benoemd tot directeur der registratie en domeinen:

te *'s Gravenhage*, P. J. Idema Greidanus, thans inspecteur der registratie en domeinen van de eerste klasse in de 9e divisie (*Leiden*);

te *Maastricht*, A. Bouman, thans inspecteur der registratie en domeinen van de tweede klasse in de 41e divisie (*Leeuwarden*).

Bij *K. B. van 22 Augustus 1902 No. 34* is met 1 October d. a. v. benoemd tot boekhouder van het kadaster H. P. J. van Eysden, thans teekenaar van het kadaster. De benoemde is werkzaam gesteld aan het kantoor van de hypotheken en het kadaster te *Goes*.

Bij *K. B. van 28 Augustus 1902* zijn benoemd,

tot officier in de orde van Oranje-Nassau: J. T. Hessels, ingenieur-verificateur van het kadaster te *Groningen*, en

E. Th. Smeets, controleur der directe belastingen en van het kadaster te *Amsterdam;*

is bevorderd,

tot officier in de orde van Oranje-Nassau: J. J. Heerma van Voss, bewaarder van de hypotheken en het kadaster te *Rotterdam*.

Bij *K. B. van 22 Augustus 1902 No. 35* is aan A. N. Hamelberg, landmeter van het kadaster te *Leeuwarden*, vergunning verleend tot het aannemen der onderscheidingsteekenen van ridder 4e klasse in de orde van het Borstbeeld van den Bevrijder, hem geschonken door den President van de *Vereenigde Staten van Venezuela.*

Verplaatsingen van landmeters van het kadaster.

Met 1 November 1902: J. J. Blom van *Eindhoven* naar *Leiden*, en (tijdelijk) R. A. de Wal van *Leiden* naar *Eindhoven.*

Verplaatsingen van aspirant-landmeters.

Met 1 September 1902: H. F. van Riel van *'s Gravenhage* naar *Dordrecht*, P. J. Hamelberg van *Dordrecht* naar *'s Gravenhage*, J. H. de Wal van *Deventer* naar *Leiden.*

Met 1 October 1902: G. W. van Dijk van *Rotterdam* naar *Groningen.*

Met 15 October 1902: H. J. Klompe van *Nijmegen* naar *Rotterdam.*

Verplaatsingen van boekhouders van het kadaster.

Met 1 October 1902: H. C. F. E. van Andel van *Goes* naar *Zwolle.*

Naar wij vernemen heeft de heer P. Vierkant, landmeter van het kadaster te *Haarlem*, tegen 1 October 1902 eervol ontslag uit zijne ambtsbediening verzocht.

Eene agronomische taak van een goed werkend kadaster [1])

I. Algemeene gezichtspunten.

Mijnheer de Voorzitter, Mijneheeren!

Het bestuur uwer Vereeniging had de welwillendheid mij uit te noodigen om in uw midden mijne gedachten te ontvouwen over bodemkaarteering en bodemregisters, over een actief optreden van het kadaster in het bedrijf der *Bodemkultuur*, die in elk land, zoo niet het belangrijkste, dan toch een der voornaamste velden behoorde te wezen, waarop het menschelijk intellect zich heeft te ontvouwen, althans indien zijne klimaatstoestanden gedurende een deel des jaars een krachtigen plantengroei toelaten.

Spaart mij de gebruikelijke plichtplegingen, als inleiding van dergelijke voordrachten. U noodigdet mij uit en ik ben gekomen, dit moge voldoende zijn om te verklaren, waarom ik ook in dezen kring de stelling wil verdedigen, *dat in ons Staatshuishouden een nauw verband behoort te bestaan tusschen de taak van het kadaster en de grondslagen der bodemkultuur en harer ontwikkeling.*

Geheel vreemd is de gedachte geodeet-kultuurtechnicus bij U niet meer, daarvoor hebben enkele leden uwer Vereeniging reeds zorg gedragen, in 't bizonder het onlangs afgetreden Bestuurslid uwer Vereeniging, tegenwoordig lid in de Redactie van uw tijdschrift, de ijverige bevorderaar uwer belangen, die in dit opzicht ook de welbegrepen belangen des Lands zijn. Daarvoor mag ik niet nalaten den Heer C. W. Hoffmann hier hulde te brengen.

De publicatiën uwer leden de Heeren Hoffmann en Boer, die ik als aan U allen bekend mag beschouwen, maken het mij gemakkelijk onmiddellijk het vraagstuk van heden van mijn standpunt als kultuurman te bekijken.

Dit standpunt staat buiten den engen kring, die nu ons kadaster nog omsluit. Het biedt ons gelegenheid om te overzien, wat ons kadaster zou kunnen tot stand brengen, indien wij in de praktijk onzer Staatsregeling niet telkens en telkens weer stuitten op een

---

[1]) Voordracht gehouden in de algemeene Vergadering van de Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde den 29sten September 1902.

zeker isolement der verschillende takken van dienst. Wat het zou kunnen indien overal het streven heerschte het Staatsbestuur te maken tot een in elkaargrijpend raderwerk, uitsluitend gedreven door de kracht, die nog steeds elken partijstrijd heeft beslecht, en die, hoewel vaak sluimerend, altijd weer aanwezig is waar het geldt ons als een volk te doen eerbiedigen; die kracht die voortspruit uit eenen drang, die voor elk rechtgeaard Staatsburger onweerstaanbaar moet wezen, en die Hare Majesteit onze Koningin-Moeder zoo juist noemde *de plicht om groot te willen zijn in datgene, waarin een klein volk groot kan wezen.*

Zoo ooit, dan moet voorzeker tegenwoordig die aandrang in den Nederlander groot zijn op het gebied der gebruikmaking van zijnen bodem. Talrijk toch zijn de groote vraagstukken op dit gebied, die ter beantwoording open liggen.

De bodem van ons Vaderland ligt nog voor ruim een vijfde gedeelte woest, overgelaten aan den willekeur van den oogenblikkelijken eigenaar. die veelal met nog meer energie zijn recht van niet gebruiken handhaaft, dan hij reeds bij zijn gebruiksrecht ontwikkelt.

Wij zien den zelfbedrijvenden-grondeigenaar zich steeds meer terugtrekken, om de plichten, die onafscheidelijk aan den grondeigendom verbonden behooren te zijn, over te dragen op eenen materieel geleidelijk zwakker wordenden pachter. Die plichten aan den grondeigendom verbonden meen ik te moeten omschrijven *als het op zoodanige wijze van den grond gebruik maken, dat hij voor een zoo lang mogelijk tijdvak aan een evenredig aantal Staatsburgers woonplaats en arbeidsveld biedt.*

Nog altijd blijven bij ons groote kultuurvraagstukken onopgelost, uit vrees dat men de zoo hoog geprezen *„onschendbaarheid van den eigendom"* zou moeten aantasten. Toch blijft de kultuuronwetendheid van den eenen eigenaar de vruchten van den arbeid des buurmans bedreigen. Denkt maar aan insecten-schaden, aan ondoeltreffende bescherming van zulke dieren, die als natuurlijke vijanden van de kultuurbedervers te beschouwen zijn. Ik behoef slechts uwen blik te richten op onze zandverstuivingen en duinen. Uit uwe ervaring zijn U de moeilijkheden bekend om wegrechten te verwerven, of om rechten te verkrijgen in het belang der regeling van goeden wateraanvoer en -afvoer. Overlegt U eens de gevolgen van het bestendig onttrekken van den eersten kultuurfactor, van het grondwater, aan onze zandgronden om de grootere bevolkings-

centra van water te voorzien. Letten wij eens op den verscholen ontwikkelingsgang van den jongsten spruit van ons Staatsbeheer, namelijk het Staatsboschbeheer. Ging die ontwikkeling met de kracht die evereenkomstig onze sociologische en economische eischen is, dan kon het gebeuren dat de sluimerende Argus, die de onveranderlijkheid onzer Domeinwet van 1848 bewaakt uit zijn rust werd opgeschrikt en men stond voor het feit van eerlijk knoopen te moeten doorhakken. Ik mag U hier wel wijzen op onze toepassing van het beginsel van onteigening te algemeenen nutte, die bij de uitvoering van publiek nuttig erkende werken vaak eene eigendomsversnippering te voorschijn roept, die in strijd is met alle kultuurbelangen. Onze toepassing van dit publiekrechterlijk beginsel kan elk werk van algemeen belang tegenhouden, totdat de procedure over het bedrag der vergoeding zal zijn afgeloopen. En toch spreekt men nog van eene onteigening ten algemeene nutte; terwijl de praktijk ervan maakt een rechtsgeding om aan het individu-eigenaar reeds bij voorbaat het grootst mogelijke geldvoordeel te bezorgen uit het werk te algemeenen nutte, waarvan het algemeene voordeel nog zal moeten blijken. Hier is het ook de plaats om ons te herinneren, dat onze Markenwet volstrekt geen verschil maakt tusschen eene poldergemeenschap en eene zandverstuiving in gemeenen eigendom. De aandacht trekt de jonge wet op de verveningen, die toelaat, dat in natuurlijke geheelen elk eigenaar verveent of niet verveent, geheel afgescheiden van den buurman met dezelfde natuurlijke ligging en economische belangen. De Gemeenten en andere zedelijke lichamen staan geheel buiten controle over de technische grondslagen in hun bodemgebruik. Hun bestuur van heden mag het materieele kapitaal geheel of gedeeltelijk verzilveren, om het bestuur van morgen voor onoverkomelijke moeilijkheden te zetten. Nog altijd is ieder Staatsburger bevoegt om zijnen eigendom uit te breiden, in welken kultuurstaat de grond ook verkeeren moge; maar evenzeer mag hij bedrijven versnipperen, om, speculeerende op localen grondnood, den eigendom zoo duur mogelijk over te dragen.

Dergelijke wanverhoudingen kunnen alleen worden opgeheven, door de plichten aan den eigendom verbonden ten minste even zwaar te laten wegen als de rechten en door de belangen van velen te plaatsen boven die van het individu.

En vraagt men mij of de „onschendbaarheid van den eigendom"

werkelijk zoo diep wortelt, dan verwijs ik naar de artt. 649 en 650 van ons B. W.

Nog vele andere groote vraagstukken liggen voor de hand, waarvan ik even het arbeidersvraagstuk wil aanroeren. De stroom des tijds voert nog steeds plattelandbewoners naar de bevolkingscentra; maar ook steeds blijken de gevangenissen te klein en zijn de Rijkswerkinrichtingen en opvoedinggestichten overvol; terwijl de produkten van den gevangenenarbeid aan de handwerk-nijverheid gevoelig afbreuk doen. Naast deze verschijnselen valt te betreuren dat het voor de bodemkultuur steeds moeielijker wordt om in hare arbeidskrachten te voorzien. Toch ligt daarbuiten, op onzen woesten grond, een onbenut arbeidsveld, dat tijdelijk vele handen, van verschillende vaardigheid, kan gebruiken om dien onnutten factor in ons huishouden om te zetten in een blijvend hulpmiddel onzer voortbrenging, dus te maken tot eenen meewerkenden factor in ons volkshuishouden. Daar, op onze woeste gronden, is de plaats waar voor eenige procenten van onze noodzakelijk onvrijen de vraag kan worden opgelost: hoe kunnen de weinige gevangenen, die misschien voor maatschappelijk herstel vatbaar zijn ook werkelijk tot herstel worden gebracht, in plaats van hen door de koude wereld der berekening meedogenloos te doen terugstooten. Daarbij kon dan een klein deel van ons leger een nuttig emplooi vinden; waardoor voor een deel onzer miliciens het bezwaar voorkomen kon worden, voortspruitende uit het tegen den winter thuis zenden naar de plattelandshaardsteden, waar dan zoo moeielijk brood te vinden is.

Dit en andere sociologische vraagstukken liggen wel buiten het bereik der directe belangstelling van ons kadaster, intusschen verdient het, evenals zoovele anderen, de algemeene belangstelling, waarom ik op dien grond het onderwerp wel iets meer zoude willen uitspinnen; maar onze taak voor heden is reeds omvangrijk genoeg. Bovendien dit vraagstuk raakt rechtstreeks drie departementen van algemeen Bestuur: Justitie, Oorlog en Waterstaat. Ongaarne zoude ik nu reeds op U den indruk maken van geheel illusionist te zijn, door U een plan voor te leggen, dat steunt op het droomvizioen dat Oorlog en Justitie, hand in hand, ijverig werkende laat zien, onder de technische leiding der afdeeling Landbouw van Waterstaat.

Toch had een dergelijk samenwerken van Departementen ons in de laatste jaren reeds belangrijke voordeelen kunnen brengen. Ik behoef slechts te wijzen op het verschil in koopprijs van heidegrond

te Kootwijk, voor het Staatsboschbeheer (toen nog Domeinbestuur) en te Harskamp aangekocht voor het militaire Schietkamp te Harskamp.

Oorlog kocht onlangs onder Ede, met het oog op de vestiging van een garnizoen, heidegrond, en nam daarbij honderden hectaren voor 100 jaar in erfpacht. Deze gronden zijn gelegen in samenhang met de bosschen der familie Bentinck. De eigenaar dezer goederen biedt nu aan de vorige eigenaren dier heidegronden eene koopsom, berekend naar den rentevoet van 3 % en is daardoor eigenaar geworden van een groot heidebezit, dat hem zonder moeite gedurende 100 jaren 3 % rente waarborgt. De Staat, die voor circa 2,75 % naar willekeur over geld kan beschikken, schijnt het meer gewenscht te vinden gedurende 100 jaren voor de familie Bentinck de lasten van den eigendom te dragen, en haar 3 % rente van grondeigendom te garandeeren, dan zelf eigenaar te worden van een uitgestrekt heideveld, om daar geheel vrij te kunnen handelen. Kan de wetgevende macht zich niet vereenigen met de vestiging van een garnizoen te dezer plaatse, dan kan een dergelijk terrein alleen gedurende eenige dagen van het jaar voor manoeuvres worden gebruikt. Hadde hier de gewenschte samenwerking bestaan met de Afdeeling Landbouw, dan was de Staat even goed eigenaar geworden als de Familie Bentinck en hadde men bij eventueele mislukking eener garnizoensvestiging onmiddellijk kunnen overgaan tot eene ontginning in bovengenoemden zin.

Ziet daar reeds twee gevallen van het praktische nut eener zoodanige samenwerking van Departementen.

Juist voor onze beschouwing van heden, zullen wij nog een ander geval leeren kennen, van zeer ingrijpenden aard.

Het valt niet te ontkennen, dat een plan voor kultuurontwikkeling, met zoo vèrstrekkend sociologisch belang, geen punt van partijbelang is; want ik kan mij niet voorstellen dat Conservatief en Vooruitstrevend Liberaal, Sociaaldemocraat en Anti-Revolutionair, niet allen even gaarne zouden zien, dat een deel van den arbeid der tijdelijk onvrijen, blijvend vruchtbaarmakend werd aangelegd om tevens de concurrentie met de handnijverheid te verminderen, op eene wijze die het moreele effect der straf voor een deel dezer ongelukkigen belangrijk kan doen stijgen. De verwezenlijking van een dergelijk doel biedt echter niet de gelegenheid om de tegenpartij vliegen af te vangen; vandaar dat het van zelf op den achtergrond treedt,

tegenover vraagstukken als die waarover de partijstrijd gewoonlijk loopt, en die maar al te vaak worden ter hand genomen als middel ten doel, meer dan uit overtuiging of op grond van ernstige studie.

De hoofdpunten der partijen hier schetsen laat ik opzettelijk achterwege, om bij geene hunner de wonde plekken open te leggen, alleen moge ieder partijman voor zich uitmaken of het ageeren voor hetgeen men als principe proclameert, niet vaak den weg event voor waardigheid en wat daar al zoo aan verbonden is. Dat noemt men gelukkig niet najagen van idealen, men voelt zich, noodlottig genoeg, genoopt dat werkelijkheid te noemen. Daarbij moet natuurlijk achterstaan de verwezenlijking van idealen, die het volk leeren door ingespannen arbeid op meer doeltreffende wijze zijne stoffelijke behoefte te bevredigen, waardoor het ontvankelijk wordt voor een hooger geestelijk leven, dat hem van zelf tevredenheid geeft met eene wereldorde, die steunt op verschil in rang en waardigheid, als natuurlijk gevolg van de verschillende eigenschappen en den uiteenloopenden oorsprong der enkele individuen.

Zulke gedachten hebben de beoefenaars der bodemkultuur steeds gemaakt tot den kern des volks voor wie geene offers te groot waren om de maatschappelijke orde, naast hun bestaan als volksklasse, te handhaven. Die orde toch waarborgt hun alleen eene ongestoorde uitoefening van hun bedrijf. Maar ook juist die positie buiten het partijgewoel is veelal oorzaak geweest, dat bij ons de bodemkultuur meer aan haar lot werd overgelaten, naarmate de invloedrijke grondeigenaar zich meer uit het zelfbedrijf terugtrok; om de plichten, van den grondeigendom onafscheidelijk, over te brengen op de schouders van pachters. Van deze mannen wilde men niet inzien, dat zij de natuurlijke associés van den eigenaar behoorden te zijn. Dit misverstand dreef de belangen van eigenaar en pachter uit elkaar. Het zijn de nadeelen daarvan en de mogelijke gevaren die daaruit voortvloeien, die nu worden ingezien, hetgeen ten gevolge heeft, dat men sedert een paar tientallen van jaren aan de bodemkultuur vernieuwde aandacht begint te wijden. Moge zij gespaard blijven van de twijfelachtige eer om in ernst te worden opgenomen onder de hoofdpunten van de eene of de andere politieke partij. Zij is alleen gebaat door het voorkomen op alle programma's, d.w.z. door de algemeene waardeering als een der belangrijkste grondslagen van de nationale welvaart en maatschappelijke orde.

Na vluchtig eenige punten te hebben aangeroerd, waaruit men de algemeene belangen der bodemkultuur kan afleiden, vermeen ik onder deze algemeene gezichtspunten ook eene korte omschrijving te moeten geven van de twee zaken — Bodemkultuur en Kadaster — welker nauw verband ik hedenavond wil betoogen.

Onder bodemkultuur versta ik het bedrijf dat zich bezig houdt met het voortbrengen der organische grondstoffen, welke onder onze klimaatstoestanden op den beschikbaren bodem gewonnen kunnen worden, en wel op zoodanige wijze en in zoodanigen vorm, dat daarmede de belangen onzer volksgemeenschap op den duur het meest worden gebaat.

Uit deze omschrijving blijkt al onmiddellijk, dat de bodemkultuur rekening te houden heeft met de plaats die het land, waar zij wordt uitgeoefend, in het wereldverkeer inneemt. Die plaats toch beheerscht de behoeften des volks en die behoefte behoort richtsnoer te wezen voor de keuze der gewassen, die onder het gegeven klimaat op den beschikbaren grond verbouwd dienen te worden. Vanzelf zal dan ook dit bedrijf met een hoog economisch effect den bedrijver persoonlijke baten leveren, wier geregelde wederkeer het best door dit algemeen economisch karakter van het bedrijf wordt gewaarborgd.

Aldus opgevat wordt *bodemkultuur* iets meer dan van een gegeven stuk grond het hoogste geldoverschot van het oogenblik te halen. De bekrompen kultuurman, die in zijn bedrijf niets verders ziet, dan het culmineeren der grootheid *ontvangsten van heden — uitgaven van heden*, moet spoedig de bittere ervaring opdoen, dat deze culminatie langs twee zeer uiteenloopende wegen te bereiken is, althans vooropgesteld dat de kultuurman in beide gevallen over dezelfde technische bedrevenheid beschikt. De eene weg streeft naar stijgende ontvangsten, als het gevolg van wel stijgende maar evenredig minder toenemende uitgaven. De andere weg is die van weinig toenemende of van stationaire ontvangsten, voortvloeiende uit gelijkblijvende of afnemende uitgaven.

De geschiedenis van vele bedrijven is daar om te bewijzen, dat in het laatste geval de toenemende nettorendementen voor een deel verkregen worden door het gedeeltelijk opteren van het grondkapitaal. In dat geval toch ontvangt de bodem niet die vergoeding van voedingshulpmiddelen of hij geniet niet die zoo hoog noodige verpleging zijner physische toestanden, die hem in staat

stellen in de rij der productie-hulpmiddelen op het standpunt der economische eischen van het heden te blijven.

Door mijne definitie wil ik vooral in het licht laten komen, dat de mannen der bodemkultuur zich hebben te beschouwen als dat gedeelte des volks, waaraan bij de verdeeling van den arbeid de taak ten deel viel om den oorspronkelijken gemeenschapsbodem zooveel mogelijk dienstbaar te maken aan de belangen der gemeenschap; omdat zij dan alleen het hoogste loon voor hunne persoonlijke inspanning mogen verwachten.

Alleen deze opvatting leert hen hun bedrijf zoodanig te regelen, dat zijne voortbrengselen in overeenstemming blijven met de steeds groeiende eischen van het volk, waarvan zij een veelbeteekenend deel uitmaken.

Nemen wij deze definitie voor de bodemkultuur als juist aan, dan kunnen wij ons tevens eene voorstelling maken van de intellectuëele eischen die men in een goed geordend Staatshuishouden aan de leiders van kultuurbedrijven zal mogen stellen.

Men mag van hen eischen, dat zij, toegerust met eene algemeen wetenschappelijke voorbereiding, zich vertrouwd maken met de klimaatsgesteldheid van het land, waar zij hun bedrijf eenmaal zullen uitoefenen. Die kennis leert hen hun voordeel doen met de uitkomsten van het plantengeographisch onderzoek, om alle die kultuurgewassen te overzien, welke zich onder zulke klimaatsfactoren thuis gevoelen. Paren zij aan deze wetenschap eene grondige studie van den bodem, dan leert die hun deze groote groep van gewassen nader schiften voor de bodemtoestanden, die in hun bedrijf voorkomen.

Bij de keuze van den bedrijfsvorm en van den vorm der te telen produkten, kan de kultuurman alleen dan met eenige zekerheid te werk gaan, indien hij zich rekenschap weet te geven van de beteekenis van zijn bedrijf in het geheele volkshuishouden en hij met aandacht de stroomingen in den omzet der producten volgt.

Aan dit alles heeft hij te paren die scherpte van blik, die hem een juist oordeel verschaft in het karakter en in de handvaardigheid van zijn hulppersoneel.

Daaruit leiden wij af dat de studie der bodemkultuur moet omvatten de studie der physiologische wetten in plant en dier, die direkt en indirekt het doel van het bedrijf zijn. De toepassing dier wetten is afhankelijk van het plaatselijke klimaat en van den bodem,

die wij onder den naam van groeiplaats samenvatten, ook wordt deze toepassing beheerscht door de factoren, welke de Staathuishoudkundige stelling van het bedrijf regelen.

Zich deze kennis eigen maken vereischt eene algeheele toewijding, gedurende eenen niet te korten tijd van voorbereiding en studie; met het gevolg dat de jongeling naast bodemkultuur geen tweede vak meer leeren kan. Erkent men dit eenmaal, dan is daarmede tevens uitgemaakt dat de bedrijven een zoodanigen omvang moeten hebben, dat een goed onderlegd man er zich geheel aan moet wijden en daarin volle bevrediging voor zijne werkkracht vinden kan.

Is het verder juist, dat de kultuurvormen en gewassoorten worden beheerscht door de economische plaats der streek, dan moet men ook aannemen dat de gezamenlijke bedrijven, die gelegen zijn in eene streek waar zich dezelfde economische factoren doen gelden, ook belangen moeten hebben, die voor alle bedrijven even zwaar wegen. Dit zich als eene eenheid gevoelen tegenover het wereldverkeer leert de bedrijvers zich aaneensluiten tot bedrijfsverbanden, wier belangen dan ook zwaarder moeten wegen dan de afwijkende kleine belangen van het enkele bedrijf.

Zou het met dergelijke begrippen over de bodemkultuur zoo moeielijk zijn om tusschen kadaster en bodemkultuur een nauw verband aan te toonen? Daartoe behoeven wij ons slechts af te vragen wat dan wel het *kadaster* is; om spoedig in te zien dat het ons een der grondslagen voor de bodemkultuur moet leveren.

Het *kadaster* zou ik willen omschrijven als *de dienst, die zich bezig houdt met de rechtsgeldige begrenzing van de rechten op den bodem en met de onderlinge vergelijking der verschillende gronden, als hulpmiddel in de nationale voortbrenging, teneinde eenen hechten grondslag voor de uitoefening van het kultuurbedrijf te leveren en om hen zoo noodig evenredig te kunnen belasten met de noodzakelijke bijdrage in het huishouden van den Staat.*

In een kring als de uwe mag ik wel volstaan met mij aan te sluiten bij de in uw tijdschrift ontwikkelde meening over een rechtsgeldig kadaster; eene meening die ten vorigen jare ook door de Notariëele Vereeniging met kracht werd uitgesproken. Het is eenvoudig eene parodie op zuinig Staatsbeheer te noemen, indien men een instituut heeft als ons kadaster, en men dan nog eischt dat de rechten op den grond langs juridischen weg moeten worden aangetoond.

Het laatste gedeelte der zooeven gegeven omschrijving brengt het kadaster reeds rechtstreeks in technisch contact met het grondgebruik; nog meer echter doet dit het tweede gedeelte.

Het laatstgenoemde gedeelte der kadastertaak is volstrekt niet nieuw; want de inrichting van den artikelsgewijzen legger van iedere gemeente bewijst ons, dat op het kadaster de plicht rust om de belastbaren opbrengst van elk gekadastreerd perceel vast te stellen.

Niettegenstaande het kadaster zich sinds tientallen van jaren bezig houdt met dit moeielijke vraagstuk der onderlinge vergelijking, der grondwaarden, kan men niet zeggen, dat de techniek op dit gebied noemenswaard verder kwam. Nog steeds gaat men af op zoogenaamde deskundigen (het College van Zetters) wier lokale kennis waarborgt, dat zij wel op de hoogte zullen zijn van de waarden der gronden, dus de aangewezen mannen zijn om de verhoudingswaarden vast te stellen. Of wij echter te maken hebben met twee natuurlijk gelijkgestelde gronden, waarvan de eene door kultuurtechnisch onderhoud in staat is veel vruchten af te werpen (dus in Staathuishoudkundigen zin zeer actief is), terwijl de andere jaarlijks in voortbrenging daalt (dus in Staathuishoudkundigen zin vertraagt), — dan wel of het eene grondstuk door de natuurlijke gegevens belangrijk lager staat, maar onder goede leiding behoorlijk voortbrengt, terwijl het andere, dat hoewel natuurlijk beter gesituëerd, in woesten staat verkeert, dat alles wordt door den schatter niet in de behoorlijke mate in rekening gebracht. Staan de vruchten te velde dan vormt men zich een oordeel en wijzigt dat eenigszins naar bekende schattingen van naburige perceelen en naar de herinnering van vroegere jaren. Waarom zijn echter de schattingen van die naburige perceelen goed? Zonder nadere motiveering noemen de schatters hunne cijfers, komen weldra tot overeenstemming en men is zoover dat men de belastbare waarde vaststelt.

Als kultuurman, geheel buiten het kadaster staande, oordeel ik allicht eenigszins scherp en zoude kwalijk hier deze meening hebben durven uitspreken, ware het niet dat in het jaar 1900 de Heer Ter Laag (Controleur van het kadaster te Groningen) voor de afd. Groningen der Ned. Heidemaatschappij zich had gewend aan de Algemeene Vergadering met de vraag: *„Welke gevolgen mag men uit de flora trekken voor de hoedanigheid van den grond?"*

Wel meent deze vakman, in zijne inleiding van het vraagstuk,

dat den Kadaster-Controleur de volgende schattingshulpmiddelen ter beschikking staan:

1°. de voorlichting van het lid van het college van zetters, dat hem vergezelt en gewoonlijk met den landbouw bekend is en op de hoogte is van lokale toestanden;

2°. bekende schattingen van in de buurt gelegen perceelen;

3°. de grondboor en de doorsneden van het terrein bij de slooten;

4°. de stand van de veldvruchten en somtijds van het hout aan de slooten;

5°. de wild groeiende planten.

Hoewel bekend met deze hulpmiddelen meende de Heer ter Laag toch nog meer inlichtingen te moeten vragen; want de flora alleen kan ons niets anders leeren dan het karakter der planten, die onder de gegeven omstandigheden van klimaat en bodem kunnen groeien. De aanwezigheid van zekere planten veroorlooft dus een oordeel over den bestaanden toestand; daarbij vergete men echter niet dat de bodem een ingewikkeld samenstel is van chemische, physische en biologische factoren.

Sinds lang heeft ons de ervaring geleerd dat de chemische samenstelling van den bodem alléén de vruchtbaarheid niet bepaalt. De geschiktheid van den bodem om als wortelmedium voor hooger georganiseerde planten te dienen, is ten minste even afhankelijk van de samenstelling van de bodematmospheer, van de physische eigenschappen des bodems en van het in den bodem werkzame mikrobenleven.

Zooals het meer in sommige Algemeene Vergaderingen gaat, ging het ook in de Algemeene Vergadering der Nederl. Heidemaatschappij van 1900, het hoogst belangrijke onderwerp werd vluchtig afgehandeld, om alweer met zenuwachtige haast een volgend even belangrijk punt af te praten. Voor den vragensteller gaf de gang van zaken ter Vergadering weinig voldoening, dat natuurlijk niet uitsluit dat de Heer ter Laag, buiten kennis der andere leden, op de ruimste wijze door de ambtenaren der Nederl. Heidemaatschappij rechtstreeks werd ingelicht.

Het stellen der vraag echter deed mij begrijpen dat er ook Kadastermannen zijn, die doordrongen zijn van het groote belang voor de bodemkultuur, dat er gelegen is in een juisten aanslag van den belastbaren opbrengst der gronden. Zij moeten dan ook behoefte gevoelen aan een meer wetenschappelijk houvast bij de

oplossing van dat vraagstuk, dat voor grondgebruiker en Fiscus van evenveel beteekenis is.

De, door den Heer ter Laag, aangehaalde punten sub. 1, 2 en 4 bevestigen volkomen mijn boven uitgesproken oordeel. De grondboor en eene insnijding zijn onmisbaar voor een grondonderzoek; maar zij zelf geven niet meer dan eene aanwijzing; blijft alleen de grondige kennis der flora die ons kan aanduiden hoe de toestand nu is; maar niet of de toestand in overeenstemming is met de aanwezige bodemfactoren. Met andere woorden zij indiceert de physische eigenschappen en de mikrobenwerkzaamheid in den bodem niet.

Beperken wij ons oordeel op den bestaanden toestand, dan werkt men daardoor eene trage kultuurontwikkeling in de hand, althans men spoort niet aan tot ontvouwing eener verhoogde kultuurtechnische energie. Tracht men echter den bodem te beoordeelen naar hetgeen hij kan zijn, dan wordt de eigenaar van een goed stuk grond, op lagen kultuurtrap staande, geprikkeld tot grondverbetering.

Een enkel voorbeeld uit mijne jongste studieën en ervaring zal U zulks onmiddellijk duidelijk maken.

Op eenen mergelbodem, die vroeger met beukenbosch bezet was op zoodanige wijze dat de zelfverjonging met eenige voorbereiding steeds gelukte, is het na verloop van jaren en jaren zoover gekomen, dat dat procedé niet meer gelukken wil, ook zelfs met veel kunstmatige hulp niet meer. In het oude beukenbosch kwam aan de wegranden het groote hoefblad (Tussilago Farfara) veelvuldig voor. Nu is het verdwenen. Haalt men door zulken grond een ploeg, of stapelt men er geruimen tijd een mijt van takkebossen op en na een of twee jaren, ziet men hetzelfde gewas weer verschijnen. Zou die grond nu in eens zooveel vruchtbaarder geworden zijn, of deed deze manipulatie toestanden verdwijnen, die het aan de plantenwortels onmogelijk maakten om het minerale voedsel, dat hunne ontwikkeling het meest bevordert, in voldoende mate op te nemen.

Een ander geval.

In het begin der vorige maand bezocht ik de Oberförsterei „Medingen" in de Lünebürger Haide. Een beloop dier houtvesterij was voor ruim 60 jaren nog zandheide. Vertoonde thans het eene gedeelte, ondanks diep spitten en vroege vernieuwing van het eerste onbevredigende gewas, nu weer een allertreurigst eentonig bosch-

beeld; een ander gedeelte, dat met onbeduidende bodemvoorbereiding in kultuur werd gebracht, draagt thans een uitnemend houtgewas, van groote verscheidenheid. Ik bezocht die houtvesterij, om mij op de hoogte te stellen van de daar nu plaats hebbende bodemkaarteering. Wat leerde nu de opname daarvoor? In beide gevallen stond het bosch op diluviaalzand, maar in het eerste geval was het stroomende grondwater voor de boomwortels onbereikbaar; in het andere geval werd op de diepte van 1 à 1,20 M. levend grondwater aangetroffen.

Ware het nu niet onredelijk indien men de oorspronkelijke heide, die in beide gevallen hetzelfde vegetatiebeeld vertoonde op beide plaatsen naar denzelfden maatstaf had beoordeeld? Toch geschiedt dit in de praktijk nog maar al te veel, zoodat de teleurstellingen bij ontginning nog legio zijn.

Men beplant heiden uit een kwartsmeel bestaande met Pinus Sylvestris; terwijl de wetenschap van heden kan aantoonen dat dan in zulken bodem eene atmospheer ontstaat die zoo rijk is aan koolzuur dat de wortels daarin stikken en afsterven.

Een ander geval uit diezelfde Lüneburgerheide bewijst eveneens, dat een ernstige bodem-opname voor den landbouwer van de grootste beteekenis moet zijn. Het was in de buurt van Westerweyhe, dat ik op voormalige heide uitnemende tarwe en zeer goede suikerbieten sinds jaren in verbouw aantrof. Hadde hier de bodemkultuur niet kennis genomen van het bodembeeld, door de van ouds bekende mergelgroeven, zeer zeker zou zij het niet gewaagd hebben dergelijke vruchten op de heide te verbouwen.

Ik noem U hier deze feiten, om U het bewijs te leveren, dat de aanwezige flora niet altijd als voldoende waardeeringsaanwijzing kan worden beschouwd. Is de grondactiviteit in overeenstemming met den rijkdom aan oplosbare plantenvoedingshulpmiddelen dan getuigt de vegetatie daarvan, dus eene veel eischende en volhoudende vegetatie wijst op gronden van hooge waarde, zoowel chemisch als physisch. Eene kwijnende of eene bescheidene vegetatie geeft geen recht om den bodem ongeschikt te verklaren voor hoogere activiteit.

Er liggen echter nog andere waardeeringsmomenten voor den Kadaster-Controleur ten onderzoek, die voor de bedrijfswaarde van den bodem soms nog van meer beteekenis zijn, dan een hoogeren graad van natuurlijke geschiktheid voor den hoogeren plantengroei.

Ter herinnering bracht ik U mede; een kadasterblad omtrent eene oude markenverdeeling onder *Staphorst*, naast een dergelijk blad van een zelfde verdeeling onder *Dalfsen.*

Een blik op die twee bladen moet voor U voldoende zijn, om U onmiddellijk te doen inzien, dat al waren voor beide Marken de natuurlijke gegevens volkomen dezelfden, de bedrijfslasten onder *Staphorst* zoo zwaar moeten drukken, dat de gronden daar onmogelijk gelijkwaardig geschat mochten worden met die te *Dalfsen.* Meer behoef ik hiervan niet te zeggen, want U alle zijt hier thuis. Een weinig nadenken, doet U onmiddellijk doorgronden hoe hier de kadastrale werkzaamheid voor de verre toekomst in de grondslagen der bodemkultuur heeft ingegrepen.

Na deze algemeene gezichtspunten onder uwe aandacht te hebben gebracht, zal het vermoeden wel zijn ontwaakt dat kadaster en bodemkaarteering niet zoo ver uit elkaar staan, als men aanvankelijk geneigd is te denken, waarom ik in het tweede deel dezer causerie wil trachten U een algemeen overzicht te geven van hetgeen ik onder bodemopname versta.

II. Eischen die men tegenwoordig aan eene doeltreffende bodemkaarteering, in het belang der bodemkultuur, mag stellen.

Voor de bodemkultuur zijn de volgende gegevens van onschatbare waarde.

1°. Het verkeersnet.

2°. De terreinconfiguratie.

3°. De waterwegen en bronnen.

4°. De verdeeling van den grond naar het gebruik.

5°. De bodem, zooals hij zich thans aan ons voordoet.

Wenschen wij een vertrouwbaar beeld van onzen bodem, dan mag men wel als eerste eisch stellen, dat vooraf eene bevredigend nauwkeurige plaatsbepaling geschiedt, opdat wij ons de betrekkelijke ligging der gronden kunnen voorstellen.

Grondslag daarvoor levert ons alleen de Landsdriehoeksmeting en waterpassing. Door haar alleen verkrijgen wij van een samenhangend net van punten de wiskundige plaatsbepaling in horizontalen en vertikalen zin.

De militaire verkenning, die zich ten doel stelt om een volledig

overzicht te leveren der gegevens voor een massatransport, behoort ons een volledig beeld te leveren van het landverkeer, de waterwegen en van de terreinconfiguratie. Sluit eene dergelijke opneming aan de gegevens der driehoeksmeting en waterpassing aan dan ontstaat een zoo eng net, dat verdere aansluiting aan deelen van dit net met rechthoekige vlakke coördinaten berekend kan worden.

Grijpen deze grondleggende werken aldus in elkaar, dan kan het kadaster zich er toe beperken het grondgebruik in de bladen der militaire verkenning in te meten en de meet-uitkomsten op de wiskundige gegevens der militaire opneming te corrigeeren.

Op de zoo in elkaar sluitende gegevens steunt de techniek bij het opmaken harer voorontwerpen.

Deze eenvoudige gedachtengang, doet onmiddellijk inzien hoe nauw het verband is tusschen het verschillende meetwerk in den lande; zoodat men zich haast niet denken kan dat de verschillende diensttakken, bij de uitoefening hunner plichten, buiten voeling met elkaar kunnen staan.

Bestaat er nu bij ons dit in elkaar grijpen der verschillende diensttakken, die met de openbare metingen zijn belast? Tot heden nog niet, behoudens enkele lokale uitzonderingen, voortvloeiende uit het initiatief van enkele ambtenaren, die voor grootere metingen zich aan de Landsdriehoeksmeting aansluiten.

Nog steeds ziet men technische lichamen, klein en groot, op eigen houtje werken.

Dit verschijnsel zouden wij niet te betreuren hebben, indien de verschillende Departementen van Algemeen bestuur zich als één beschouwden en de verplichting hadden hunnen dienst aan elkaar te doen sluiten. Zoolang deze samenwerking en nauwkeurige begrenzing van den werkkring niet bestaat blijft elk groot technisch plan eene omvangrijke taak. Dit geldt vooral voor de bodemkaarteering.

Bij eene rationeele inrichting behoorde zij zich te heperken op het sub 5⁰. genoemde punt: „de bodem, zooals hij zich thans aan ons voordoet"; terwijl de taak van het kadaster zich had te beperken op de punten 4⁰. en 5⁰.

Ontving het kadaster van de militaire verkenning de gegevens voor het verkeersnet, de waterwegen en de terreinconfiguratie (d.i. de terreingolving in tranches geteekend) dan had het daarin het grondgebruik in te meten, op die wijze de militaire verkenning

aanvullende. Door de bijhouding van het kadaster kon de militaire verkenning betrekkelijk gemakkelijk op de hoogte blijven, en zoude hare bijhouding, door het kadaster en de techniek gevoed eene meer doeltreffende kunnen zijn, dan tot heden het geval is geweest.

Men hoort maar al te vaak beweren dat de invoering van een rechtsgeldig kadaster afstuit op de groote kosten der invoering en der vastlegging. Indien men haar echter beschouwt in verband met eene goede militaire verkenning, aansluitende aan het landsdriehoeksnet en indien men overweegt hoeveel dubbelmetingen er noodzakelijk moeten plaats hebben, door het niet ineengrijpen van de verschillende takken van dienst, hoeveel noodelooze uitgaven er geschieden om de rechten op den bodem te bewijzen, om nabuurrechten te kunnen doen gelden, om voorontwerpen voor groote technische werken op te maken, dan vermeen ik, dat een consequent doorvoeren van het beginsel van aaneensluitende verdeeling van arbeid bij ons spoedig belangrijke bezuinigingen ten gevolge zoude moeten hebben.

In afwachting van eene dergelijke organisatie kan op bodemkundig gebied toch reeds veel tot stand komen; door de kadasterkaarten tot terreinkaarten aan te vullen om daarop het net der bodemopname te ontwerpen. Dit zal het best blijken indien wij ons speciaal met het doel en de uitvoering der bodemkaarteering bezighouden. Het zal U wellicht opvallen, dat ik daarbij voorloopig geheel van eene geologische kaarteering kan abstraheeren. U moogt daaruit niet de gevolgtrekking maken, dat ik eene geologische kaarteering voor de bodemkultuur overbodig acht; maar wel wil ik in het licht doen komen dat de bodemkaarteering volstekt niet behoeft te wachten op de geologische kaarteering; maar als een afzonderlijk werk naast de geologische kaarteering kan loopen. Zij kan in vele gevallen hare taak op grond van de geologische kaart iets vereenvoudigen; absoluut noodig voor de agronomische kaarteering is de geologische kaart niet.

Wil de bodemkultuur van eene bodem-opname partij kunnen trekken, dan moet door die opname de toestand van heden worden vastgelegd, om hem in de toekomst als maatstaf ter vergelijking te kunnen bezigen.

Met een paar voorbeelden is de bedoeling spoedig toegelicht.

Men heeft op eenen vruchtbaren klei-akker sinds vele jaren, bij afwisseling, gezonde tarwe kunnen winnen; maar nu neemt men

waar dat de benedenstengel gedurende het rijpen reeds kwijnt en afsterft; zoodat het gewas omvalt. Na den oogst blijkt de grond vloerachtig dichtgeslagen, reeds met een korte mos-vegetatie bezet en het onkruid komt niet noemenswaardig voor den dag; plaatselijk is zelfs de opslag der gevallen graankorrels minder. Bij onderzoek blijken de wortels ziek te zijn en veelal geheel afgestorven. Het ligt voor de hand, dat men, eenen phytopatholoog raadplegende, spoedig tot de ontdekking komt dat hier een zwam of misschien wel eene complicatie van zwammen is opgetreden. Zijn echter die zwammen oorzaak of vonden die zwammen een kiembed op afgestorven worteldeelen in staat van ontbinding? Is de bodematmospheer verontreinigd, dan moeten de wortels, van de eene plantensoort vroeger, van de andere later de ademhaling staken. Duurt dit proces lang dan sterven zij af en de ontbindingsproducten, zoover zij oplosbaar zijn worden in het plantenweefsel ingeleid. Ook zijn die ontbindende wortelpunten uitnemende kiemplaatsen voor sapprophite zwammen, waaronder er allicht zijn, die zich als parasiet in de levende plantendeelen indringen. Zonder eene vertrouwbare bodemopname, die het voorheen met het thans laat vergelijken is eene oplossing dezer vragen onmogelijk; dus aan een voorkomen van herhaling valt niet te denken.

Een ander geval.

De mast (Pinus sylvestris) is op zijne natuurlijke groeiplaats eene uiterst diepwortelende houtsoort, die op onze Veluwe in, op de heide, gezaaide bosschen (dus zonder diepe grondbewerking te voorschijn geroepen) vaak een meer dan 2 M. lange penwortel rechtstreeks in de diepte zendt. Dit onderaardsche plantendeel blijft daarbij volkomen gezond. Gaat men, na slooping van zulke bosschen den bodem op de in Nederland gewone wijze diep bewerken, dan zal in de meeste gevallen bij het meerendeel der boomen de penwortel vroeg afsterven en rotten. De stammen moeten zich nu van de vlakstrijkende zijwortels bedienen, die zich nu abnormaal lang ontwikkelen, terwijl alle hunne vertakkingen in de diepte hetzelfde lot ondergaan als de penwortel.

Alleen nauwgezette bodemopname kan ons hier de oorzaak dezer verandering doen doorgronden, zooals mijne onderzoekingen van den jongsten tijd mij laten vermoeden.

Een landbouwer kon altijd met gemak klaver winnen; terwijl hij het nu niet meer kan, waar ligt de oorzaak? De praktijk zegt

kalkbemesten, zeer juist: maar is het het gebrek aan kalkopname dat de klaver doet verdwijnen; of kunnen alleen bij zekere functiën, die kalk het best vervult, mikroben leven, die in symbiose met de klaverplant deze krachtig laten vegeteeren; of is het invloed van de kalk, waardoor de bodemlucht zuiver blijft? Ziet daar vragen die alleen eene goede bodemopname kan oplossen.

In bosschen verdwijnen geleidelijk bepaalde annuaire onkruiden om plaats te maken voor een perenneerend bodemkleed, of wel prachtige, zware eikenpartijen worden binnen weinige jaren dor in den top, lang vóór dat de boomen aan ouderdomsgebreken behoeven te lijden.

Zoo zou ik U tal van gevallen kunnen opsommen waar de vragen alleen door middel van eene rationeele bodemopname te beantwoorden zijn; zooals zal blijken uit de bespreking der factoren, die door de opname vooral behooren te worden onderzocht.

De eerste factor is de *grootte van het gebied*, dat ter beschikking van den kultuurman staat, en wel verdeeld in de perceelen, die het kadaster aanneemt, en die als grondslag moeten dienen voor den aanslag der grondbelasting. De grootte behoeft hier niet nader te worden besproken, des te meer is het noodig een paar woorden te wijden aan de karteering als belasting-grondslag.

Zooals ik zooeven reeds aanstipte geschiedt de rangschikking der perceelen in de verschillende belastingklassen hoofdzakelijk op grond van schatting, in hoofdzaak steunende op het wasdom der verschillende kultuurgewassen. De eigenaar — zelfbedrijver, die door ontwikkeling van werkkracht en intellect aan zijnen bodem eene hooge voortbrengings-geschiktheid verleent, komt in eene hoogere lastenklasse, dan hij die zijnen bodem onder het genot van ongeëvenredigd hooge pachtcijfers, door pachters laat uitputten.

Zeker wil ik niet beweren dat alle gronden van gelijke productie-geschiktheid even zwaar moeten worden belast; *maar wel vermeen ik dat een goed kadaster aan zijne eigene waardigheid verschuldigd is om alle gronden van gelijke natuurlijke groeivoorwaarden, gelegen binnen hetzelfde economische verband van afzet en arbeid, zoo veel mogelijk onder gelijken aanslag te brengen.*

Deze klassificatie behoort wel degelijk op eene bodemkaart te zijn gebracht, ten einde den grondgebruiker de gelegenheid tot beoordeeling te bieden. Naast deze klassengroepeering is de perceelverdeeling en de verspreiding van den eigendom voor den ge-

bruiker van beteekenis; waaraan dan ook ons kadaster, door zijnen artikelsgewijzen legger heeft gedacht. Met de inrichting van ons kadaster, mits bijgehouden, is het gemakkelijk genoeg voor bepaalde doeleinden, b. v. voor landverlegging, het beeld van de verdeeling van den eigendom weer te geven.

In nauw verband tot de perceelgrootte, de onderlinge ligging en hunne schattingsgroepeering staat het samenvoegen tot *Kultuurverbanden*, d. i. eene zoodanige aaneenschakeling van gronden, die onder dezelfde omstandigheden van waterregeling, van arbeidsbron en van afzet produceeren. Zij staan onder dezelfde uitwendige invloeden, hetgeen hen in tal van zaken gemeenschappelijke belangen doet hebben, die, eenmaal als zoodanig erkend, zwaarder moeten wegen dan de misschien afwijkende belangen van eene minderheid in aantal en bezit. De gegrondheid van het tot stand komen van zulke kultuurverbanden kan uit goed aangelegde bodemkaarten blijken. In zulke verbanden is het dat het kadaster te streven heeft naar evenredigheid van den belastbaren opbrengst, met de natuurlijke groeifactoren, want in hen drukken de economische factoren evenredig aan het voortbrengingsvermogen.

Als *tweede factor* naast de grootte en de aankleve van dien, is de *terreinvorming* voor den kultuurman van de grootste beteekenis. Eene kleine toelichting doet U zulks onmiddellijk inzien.

Hoezeer ook eene zuidhelling voor eenen vochtbindenden leemgrond als een begunstigende factor te beschouwen is, omdat daardoor de verwarming eene krachtigere wordt, zoo zal zij vaak voor eenen weinig vochtbindenden zandgrond oorzaak kunnen worden van beschadiging door nachtvorst of wel door vochtgebrek in den zomer.

Het ligt dus in de rede, dat de terreinvorming als groeiplaatsfactor mede op den voorgrond moet treden en dit kan zij alleen doen bij eene bevredigend juiste trancheopname.

Deze factor is vooral nog van hooge waarde omdat hij nauw verband houdt met de jongste wordingsgeschiedenis van den bodem. — In zekeren zin is het terreinbeeld een uitvloeisel van de elkaar opgevolgde aardkundige tijdvakken, die vanaf de tertiaire formatie tot heden bijna aan den geheelen bodem van ons vaderland het uiterlijk verleenden, dat hem thans stempelt. De afzettingen van oudere en jongere tijdvakken wisselden elkaar af met des te grootere contrasten, door de aeolische en fluvale werkingen te voorschijn

geroepen, als de uitersten van temperatuur en van vocht in het betrokken tijdvak verder uit elkaar lagen.

Uit een en ander mogen wij afleiden, dat een goede kadasteropname, topographisch aangevuld eene agronomische beteekenis kan hebben. Niet alleen met het oog op den bodem als groeiplaatsfactor; maar ook om te kunnen dienen bij de voorontwerpen van waterleidingen, wegen, bevloeiïngen enz.

De topographie doet de verschillen tusschen hoog en laag voldoende spreken en laat de hemelsexpositie van ieder terrein op de meest doeltreffende wijze uitkomen.

De wordingsgeschiedenis van de noordwest-europeesche laagvlakte leert ons dat, buiten de expositie, ook de verdere groeifactoren nauw met de verschillen tusschen hoog en laag moeten samenhangen. Zoo is aan te nemen, dat het verschil in vruchtbaarheid, tusschen hoog en laag, in het oosten van Drenthe en Overijssel is toegenomen, naarmate het hoogteverschil afnam. Van de hoogten werd het dekzand afgeschoven naar de dalen en hellingen, zoodat de „Keileem" (Geschiebelehm) bloot kwam en nu de vruchtbare „Esschen" vormt. Geheel anders is het verloop op eenen vlakken zandgrond, die door mechanische nawerkingen in binnenduin werd veranderd; — of wel op golvend terrein, dat echter op de hoogten onder het dekzand bleef.

De topographie kan ons alleen inlichten over den loop van het hemelwater, zoover het beletselen vindt om rechtstreeks in den grond te dringen; — zij kan ons alleen den weg wijzen voor het regelen van de stroomingen, die op deze wijze in het gevallen hemelwater ontstaan: zij alleen doet ons de juiste ploegrichting erkennen en zoo vele andere kultuurtechnische manipulatiën kunnen uitsluitend op grond eener goede topographie worden ontworpen of uitgevoerd.

Het *derde punt* der bodemopname is de *profielopname* tot eene diepte, die voor de bodemkultuur van beteekenis is.

Als zoodanige diepte heb ik 2,50 M. aan moeten nemen, hetzij dan dat men reeds vroeger op het levende grondwater mocht stuiten.

Dit werk vervalt in de volgende onderdeelen:

1°. *het spannen van het net van proefsteken en contrôleboringen.* Beschikken wij eenmaal over een topographisch aangevulde kadasterkaart, dan is het ontwerpen van een net voor bodembeoordeeling reeds veel vereenvoudigd.

Als *hoofdpunten* voor bodemwaardeering dienen de hoogste en de laagste punten van het terrein. Deze hoofdpunten, die behoorlijk vastgelegd en aangemeten worden, verbinden wij door middel van gebroken lijnen in richtingen normaal op de tranches en wel daar waar de tranches elkaar het meest naderen en waar zij het verst uit elkaar liggen. Op deze natuurlijke netlijnen wordt later door middel van boringen de vertikale bodemprojectie vergeleken met die der hoofdpunten (proefsteken), om daar waar noemenswaardige afwijkingen voorkomen, nieuwe hoofdpunten in te lasschen. Dergelijk natuurlijk net wordt doelmatig aangevuld met een boornet langs wegen en paden op kennelijke terreinpunten.

Deze toelichting verklaart ons mijne opvatting, dat bodemopname van een enkel perceel of van eenige perceelen slechts eene zeer beperkte waarde heeft. Zij kan dienen als demonstratiehulpmiddel om aan te toonen wat men aan een enkelen proefsteek kan waarnemen; maar van eene aaneenschakeling tot bodemkundige lengteprofielen kan natuurlijk geen sprake zijn.

2°. *het beschrijven van:*

a. de wildgroeiende jaarlijksche gewassen;

b. de wildgroeiende overblijvende gewassen *α* phanerogamen
β cryptogamen;

c. den algemeenen oppervlakte-toestand des bodems;

d. de voorkomende natuurlijke steenen;

e. eventuëel blootgelegde concretiën in het hoofdbodemmateriëel:

f. het ten dage komen van zakwater (bronnen);

g. statistische grondslagen omtrent de productie van de kultuurgewassen.

3°. *Het ontgraven der profielen.*

De proefsteken worden zoodanig ontgraven, dat wij eene zuiver vertikale wand van 2 M. breedte en ruim 2,50 M. diepte (behoudens levend grondwater) nauwkeurig door photopraphie in beeld kunnen brengen. Zorgvuldig is er op te letten dat de vochttoestand niet te veel verandert; waarvoor in de handleiding voor de uitvoering de noodige voorzorgsmaatregelen te geven zijn.

4°. *Het in teekening brengen der hoofdproefsteken.*

Zooals ik zooeven reeds zeide wordt het vertikale bodembeeld photographisch op schaal opgenomen; hetgeen niet moeielijk is, indien de maten van het profiel bekend zijn of wel indien men

eene waterpaslat in het beeld mede opneemt. Worden de afdrukken op goed platino bromide-papier vervaardigd, dan kan daarop de kleur in waterverf worden aangebracht en men heeft spoedig een zeer waar aquarel van het geheel.

5⁰. *Het ontwerpen der bodemlengte-profielen.*

De karakterlagen uit de teekening van het profiel der proefsteken bekend zijnde, dan kan men daarvan op de gewenschte tusschenpunten, door middel van boring de diepteligging bepalen en verkrijgt zoo het middel om lengteprofielen van den bodem te construeeren langs de gevolgde netlijnen. Dit deden Haselhoff en Breme in hunne „Haideböden Westfalens".

6⁰. *Waarneming van bodemeigenschappen:*

a. op het terrein:

wordt waargenomen o.a.

diepgang van de plantenwortels;

voor iedere laag het aantal vertikale luchtkanalen van aardwormen enz.;

van iedere laag weerstand in grammen per □ m.M. tegen vertikalen druk, (Bodemsonde);

de opvolgende lagen.

koolzuurgehalte der bodemlucht;

algemeene reactie in iedere laag;

voor iedere laag het gewicht van 1 □ M. grond, ten dikte van de laag;

gewicht der monsters voor chemisch en physisch onderzoek;

waar het voorkomt stand van het grondwater.

B. In het laboratorium.

aa. het monstersteken;

voor verdere natuurkundige waarnemingen;

voor chemische waarnemingen en analysen;

voor mycologische waarnemingen.

bb. Uitvoering, waarvoor afzonderlijke voorschriften in de betrokken handleiding te geven zijn.

7⁰. *Het samenstellen van de uitkomsten.*

a. bodemkaarten.

aa. humuskaarten.

bb. grondkaarten.

Het profielwerk leert ons waar de voorkomende grondlagen in elkaar overgaan en ten dage treden, zoodat wij daaruit de gegevens

putten om de verschillende grondsoorten, naar hunne horizontale begrenzing op het aardoppervlak, in lichte kleuren op de kaarten aan te geven. Voor bosschen en weiden kan men dan door arceeringen de verschillende humusvormen aangeven.

wilde humus;

ruwe humus;

droog veen;

nat veen.

Voor verwaarloosde akkers kan deze nuanceering ook van beteekenis zijn.

β. Bodemlengte profielen.

Deze worden als bijlagen aan de betrokken kaartenbladen aangehecht.

γ. Verzameling van karakterprofielen.

Speciaal voor algemeene onderwijs-doeleinden is het van veel beteekenis, volgens vaste voorschriften verzamelingen aan te leggen van de onderzochte proefsteken. Prof. Dr. A. Orth heeft eene dergelijke verzameling voor het Duitsche Rijk bijeengebracht, die hij „Bodenschrank des deutschen Reiches" noemt.

Het zal U nu niet moeielijk vallen zich eene voorstelling te maken, hoe men uit eenen dergelijken schat van gegevens, de karaktereigenschappen in registers kan samenbrengen, die ons met één oogopslag doen zien hoe de gronden ten tijde der opname gesteld waren. In den loop dier tijden kan men dan steeds den actuëelen toestand daarmee vergelijken. Men ontvangt dan den indruk omtrent voor- of achteruitgang des bodems met betrekking tot zijne geschiktheid om hooger georganiseerde gewassen te dragen. Na raadpleging van de actuëele klimaatscijfers.

Te ver zoude het mij voeren, wilde ik in alle onderdeelen, deze verschillende punten bespreken; trouwens mij komt zulks thans nog ongewenscht voor. Bij onze eerste kennismaking, heb ik gemeend U voornamelijk stof te moeten geven, opdat U zich zelf klaarheid zoudt kunnen verschaffen of dan wel een goed onderlegd kadaster het meest geschikte lichaam zou kunnen zijn om de taak der bodemkaarteering op te nemen.

Meer dan voor woorden zult U zich misschien voor het materiëel interesseeren, dat ik U meebracht.

a. Eenvoudige kaarteeringen van Haselhoff en Breme, uit hun werk „die Haideböden Westfalens";

b. van Hazard het gebruik der geologisch-agronomische kaarten voor grondschattingen. [1])

c. eene geologisch-agronomische kaarteering uit de omgeving van Berlijn.

d. het „Würzelherbarium van Prof. Dr. A. Orth, dat ik in Augustus in natura mocht zien, in photographische reproductie. (1894.)

Dit herbarium doet U zien waarom wij ten minste 2,50 M. diep in den bodem moeten dringen. Het leert U de hooge beteekenis kennen van de jaarlijksche gewassen. Hun ontkiemen doet de bovenste grondkorst verkruimelen, hun wortelgestel, dat zoo diep in den bodem dringt, schept, afstervende, contaktkanalen met de atmospheer, waarvan de aardwormen zoo gretig gebruik maken.

e. Eene photographische opname van een bodemprofiel in kleuren bijgewerkt.

Deze origineele opname voerde ik in het begin van September uit.

Wat nu de waarnemingen op het terrein betreft, wordt niets anders geeischt. dan nauwgezetheid bij het gebruik van speciaal daarvoor geconstruëerde of te construeeren toestellen. Deze eisch is zeker niet te hoog voor een kadasterman, van wien men toch mag aannemen dat theodoliet en waterpasinstrument zijne vertrouwden zijn.

Een toestel bracht ik U mede, n.l. de bodemsonde.

De ruimte door dit korte overzicht ingenomen, zal mij verontschuldigen indien ik heden niet op alle details van het bodemonderzoek inging. Het geheel is de omvang van een studievak, dat ik natuurlijk niet in eene bijeenkomst kan doorloopen. Toch hoop ik U den indruk te hebben gegeven, dat het mij er volstrekt niet om te doen is om slaafsch de elders in gebruik zijnde methoden aan te prijzen. Integendeel, ik heb gemeend een eigen weg te moeten volgen, waarvoor de fundamenten gelegd werden gedurende de laatste 10 jaren mijner ruim 25-jarige praktijk, die ik het voorrecht had vóór mijn leeraarsambt te doorloopen.

Mocht iemand uwer te eeniger tijd belang stellen in de methode van grondbeoorderling, zooals ik mij die, na jaren lange studie op het veld en in het laboratorium opbouwde, dan beveel ik mij beleefd aan voor een bezoek aan Wageningen; want daar toch

---

[1]) Zie zijne Verhandeling in de «landw. Jahrbücher» van Dr. Thiel, Jaargang 1901.

moet de knoop gelegd worden in het band, dat wij thans in handen hebben en dat eenmaal kadaster en bodemkultuur zal moeten omsluiten.

Uit dit alles moet U blijken, dat ik geene overdreven eischen stel. Wel moet ik waarschuwen, dat vruchten van dezen arbeid slechts dan te verwachten zijn, indien hij die er zich aan wijdt, met heilig vuur is bezield, dat hem met opgewektheid het ongerief doet dragen, dat aan een dergelijk werken op en in den, nu eens stuivenden, dan weer uiterst glibberigen bodem, verbonden is.

Dat ik hier naast de voortbrengende buitenste aardkorst, ook zinspeel op den bodem van het kultuurintellect zoowel als op dien van ons Staatsmechanisme behoef ik wel nauwelijks te releveeren.

Is onze aardbodem een grillig schijnend produkt van natuurwerkingen der jongste geologische tijdvakken, niet minder uiteenloopend is hetgeen de Nederlander in het algemeen en dus ook zijne vertegenwoordiging zich denkt onder de grondslagen van onze bodemkultuur.

Gij mannen van kadaster en hypotheken weet maar al te goed, wie bij ons nog steeds de behartigers zijn van de belangen onzer niet-zelfbedrijvende grondeigenaren. Met mij moet U dus gevoelen, welke belangen aangegrepen moeten worden ten bate van onze bodemkultuur. U weet dus ook welk een strijd er te strijden valt om de misstanden van heden uit den weg te ruimen, om daarmede den eersten stap te doen om het bodembedrijf weer in het juiste spoor der verderontwikkeling te geleiden. Dit bedrijf moet eenmaal weer worden het bedrijf, op welks uitoefening de keur van onze intellectuëele bezittersklasse trotsch is, in plaats van haar veelal over te laten aan anderen, die men verkeerdelijk niet tot zijne gelijken, maar meer tot zijne dienstlieden telt.

In dit raam van nationale verheffing der bodemkultuur is het, dat de hier zoo vluchtig besproken combinatie kadaster-kultuurtechniek past. Zij die zich eenmaal aan eene dergelijke taak zullen wijden, zullen zich met trots mogen scharen naast onze bezielende land- en tuinbouwleeraren, zuivelconsulenten, naast de krachten der landbouwproefstations; terwijl zij kadastraal een nog hooger utiliteitspeil zullen bereiken, dan de dienstvoorschriften tegenwoordig van den kadasterman eischen.

III. Waarom het Kadaster met die bodemkaarteering te belasten?

Deze vraag ligt schijnbaar voor de hand, indien men het optreden van het kadaster in kultuurbelangen, dat tegenwoordig voldoende wordt geacht, als maatstaf aanneemt; intusschen is het rationeele dier vraag maar zeer schijnbaar, hetgeen dadelijk blijkt indien ik daartegenover de vraag stel: „Welke tak van dienst verdient dan de voorkeur boven het kadaster?"

Dan kan het antwoord niet anders luiden dan: „Geen enkele; — zelfs de landbouwdienst heeft in de laatste circa 26 jarige periode van vernieuwde wording zich eerder afwerend dan steunend tegenover eene rationeele bodemkaarteering gedragen".

Uit eigen bittere ervaring kan ik dit antwoord aldus formulieren, vooral nu, nu het mij schijnt dat er eenig licht op dit gebied begint te gloren.

Wilde ik mij met deze wedervraag van de zaak afmaken dan ging het mij niet beter dan de knechten der wetenschap, wier aantal dat der mannen van de wetenschap verre overtreft, tot wie de vraag wordt gericht: „Wat is dit of dat?" Hij die zich zoo gaarne dienaar der wetenschap noemt, voelt zich gestreeld, hij grijpt in zijne onuitputtelijke schatkamer van citaten en in eene uitvoerige bespreking wordt U de naam van het gevraagde medegedeeld, hij komt tot den doop en eindigt dan gewoonlijk, „nu hebt ge het toch wel begrepen? Zoo, zoo wist ge dat niet?" — Natuurlijk luidt het weerwoord, „O zeker, nu ben ik er".

De onbevooroordeelde ontvangt bij zulk een onderhoud den indruk, dat maar te vaak beide partijen voldaan zijn, dat het gesprek daarmede beeindigd kan worden. De eene, omdat het hem allicht moeielijk zou vallen in eenvoudige, duidelijke, verstaanbare woorden het wezen der zaak onder het bereik van den vrager te brengen; de andere omdat hij meent op vrij handige wijze zijne onwetendheid te hebben bemanteld.

Met den doop alleen, hoe breedbespraakt die ook moge plaats hebben, komen de geestelijke, zoo min als de vleeschelijke kinderen verder op hunnen levensweg; daartoe is meer noodig. Zij hebben behoefte aan eene koesterende verplegende omgeving, die hen gaarne ziet komen en die zelf onmisbaar is. Gelukkig het land waar de moeder nog het centrum dezer omgeving wil en kan zijn.

Uitgaande van deze grondgedachte zal men voelen, waarom ik

met omzichtigheid moet uitzien naar een goede wieg voor den in Nederland te verwachten spruit van het cultuurintellect.

Het kadaster voldoet m. i. bizonder goed aan de te stellen eischen.

Het kadaster toch is onmisbaar en gevoelt zelf behoefte aan herziening, leeft dus niet in de verwatenheid der zelfoverschatting. Die behoefte wordt ook buiten het kadaster in ruimer kring erkend. Er zal niet veel noodig zijn om die behoefte ook te bevoegder plaatse erkend te zien om daardoor tot verwezenlijking te komen. Wordt nu van agronomische zijde met klem op deze herziening aangedrongen door er een ernstig agronomisch belang aan te verbinden, dan zal de drang daartoe allicht de gewenschte spankracht bereiken.

Is dat agronomisch belang de kultuurtechniek en bodemkaarteering, dan worden zij van zelf de troeteltweeling van het kadaster, dat met omzichtigheid diens ontwikkeling zal gade slaan en bewaken.

Er is echter nog een groot practisch belang, dat het kadaster bizonder aanbeveelt voor deze combinatie. Het scheppen van een nieuw corps vereischt bij ons oneindig meer inspanning dan de uitbreiding van een bestaanden diensttak. Door het nu daarheen te sturen dat het kadasterpersoneel eene kultuurtechnische opleiding ontvangt, zal men het eerst het denkbeeld „*Geodeet-kultuurtechnicus*" verwezenlijkt kunnen zien; en zal er voor de toekomst bij het kadaster steeds personeel aanwezig zijn, dat naast de kadasterkaarteering ook de bodemkaarteering kan uitvoeren en dat voor kultuurtechnisch werk (zooals bevloeiingen, ontginningen, landverlegging enz.) bij de Afdeeling „*Landbouw*" gedetacheerd kan worden. Ook al kan voor de naaste toekomst geen ministerie van *Landbouw*, met afdeelingen: *Landbouw* (Landbouwbelangen, Domeinen, bosschen en landbouwonderwijs), *Kleine Waterstaat* (d.i. de Waterstaat na aftrek van publieke verkeersmiddelen en bevaarbare wateren) *en Kadaster* (kadastreering, bodemkaarteering en kultuurtechnische plannen) worden verwacht, toch kan eenige samenwerking tusschen de Departementen van Financiën en van Waterstaat de verwezenlijking van het denkbeeld „*Geodeet-kultuurtechnicus*" tot gevolg hebben.

Het zoude dus naar mijne meening beslist in het belang van het kadaster evenals van de kultuurtechniek wezen, indien Uwe Vereeniging met alle middelen, die te harer beschikking staan, daarheen wilde werken dat het denkbeeld Geodeet-Kultuurtechnicus versneld zijne verwezenlijking tegemoet ga.

Kan deze meening bij U ingang vinden, dan is er voor de vraag naar de opleidingsinrichting ook maar één antwoord mogelijk, namelijk: „De Hoogere Land- en boschbouw-school" tegenwoordig te Wageningen.

Na eene vijf-jarige H. Burgerschool met vrucht te hebben doorloopen, één jaar vóór-praktijk bij eenen kultuurtechnicus of bij eenen landmeter, die veel in kultuurtechnische vraagstukken heeft gewerkt, om dan door eene grondige studie aan de bovengenoemde technische inrichting zich te bekwamen voor het theoretische examen dat aanspraak geeft op de benoeming tot aspirant-landmeter; waarop na eenige jaren in den praktischen dienst het Staatsexamen zoude moeten volgen, af te leggen voor eene Commissie bestaande uit hoogstaande mannen der praktijk.

In algemeene trekken gaf ik hier mijne denkbeelden omtrent de uitvoering eener werkelijk hoog noodige agronomische bodemkaarteering, die geheel binnen de grenzen der kultuurtechnische ontwikkeling valt, waaraan het bedrijf van de Nederlandsche bodemkultuur dringend behoefte heeft.

Mocht ik veeleischend zijn geweest ten opzichte van uw geduld, de omvang der stof zal mij wellicht verontschuldigen; en waar het hier geldt een groot nationaal belang te verdedigen, waarvoor U, volgens mijn oordeel, de aangewezen mannen ter uitvoering zijt, daar zoude ik mij ongaarne het verwijt te maken hebben, dat ik U in deze causerie niet voldoende stof ter verdere overdenking heb meegegeven.

Onder dankbetuiging voor uw welwillend gehoor, sluit ik deze eerste bespreking met een heilwensch die ik hoop dat binnenkort binnen Wageningen's muren met nog meer klem herhaald zal mogen worden in eene vergadering als deze. Die heilwensch meen ik onder de volgende woorden te moeten brengen: *„De wakkere Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde moge groeien en bloeien „tot zegen van het Nederlandsche kadaster en van den vaderlandschen „bodem".*

A. VAN SCHERMBEEK.

BOEKBESPREKING.

Compendium der Geodäsie von Ing. Josef Adamczik, A. O. Professer an der K. K. Bergakademie zu *Pribram*. Leipzig und Wien. Franz Deuticke 1901. VIII und 516 Seiten mit 329 Figuren. Preis 10 Mark.

Het voor ons liggende werk behandelt in hoofdzaak de zoogenaamde lagere geodesie en houdt zich slechts in zooverre bezig met de hoogere geodesie als noodig kan zijn om gewone metingen aan de punten van hoogere orde te verbinden.

De schrijver neemt in zijn werk overal den positieven tak van de X-as naar het Noorden, dien van de Y-as naar het Oosten; hij volgt daarbij niet den regel van het Oostenrijksche kadaster, waar deze assen naar het Zuiden en Westen loopen, maar richt zich naar Duitschland, dat in deze wetenschap door zijne rijke literatuur hoe langer zoo meer den toon aangeaft. De voornaamste bron voor den schrijver is dan ook geweest Dr. W. Jordan, *Handbuch der Vermessungskunde* (3 Bände).

Uit den omvang der hoofdafdeelingen kan men eenigszins oordeelen over de behandelde stof en wel:

I.	Maateenheden en constructies op het papier . . .	23	pag.
II.	Coördinaten-rekening	12	„
III.	Beschrijving, theorie en regeling der instrumenten voor lengte- en hoekmeting.	144	„
IV.	De vereffeningsrekening der practische meetkunde of de methode der kleinste kwadraten	50	„
V.	Opmetingen	186	„
VI.	Hoogtemetingen.	82	„
VII.	Photogrammetrie	5	„

Nadat in het eerste hoofdstuk eenige beschouwingen zijn gegeven over maten, noniën en instrumenten voor het uitzetten van afstanden en hoeken op het papier, wordt door den schrijver nagegaan welke nauwkeurigheid bij deze laatste bewerkingen kan worden bereikt.

Gaarne hadden we gezien, dat hierbij ook de invloed, dien de werking van het papier op de afstanden kan uitoefenen, was opgegeven.

In de coördinaten-rekening wordt gebruik gemaakt van de aanduiding "*Richtungswinkel*" of „*Richtwinkel*", deze woorden worden bij afwisseling gebruikt voor den hoek tusschen de parallel aan de positieve X-as en eene zijde.

De berekening der coördinaten wordt verder besproken en tot slot vindt men in het 2e hoofdstuk vermeld, *als eigenschap der polygonen:* de sinusregel! De schrijver moet om tot het bewijs van den sinusregel te geraken het geheele karakter van den polygoon verloochenen en een centraal punt aannemen, welke omstandigheid er toe zou kunnen leiden, dat eerstbeginnenden al dadelijk van de wijs raakten.

De instrumenten zijn over het algemeen door duidelijke figuren afgebeeld; de behandeling der samenstellende onderdeelen gaat aan die der instrumenten vooraf. De regeling van het buis-niveau neemt vijf bladzijden in beslag, die van het ruiterniveau bovendien nog twee. Voor eene kruising der assen bij dit laatste niveau wordt eerst een onjuist kenmerk opgegeven; op de volgende bladzijde blijkt echter, dat de schrijver de zaak duidelijk weet te maken.

Bij de bespreking van het doos-niveau vindt men vermeld de veldwinnende inrichting van twee elkaar kruisende buis-niveau's.

Het voordeel hiervan zal zeker wel meer bestaan in de grootere gevoeligheid, dan in het gemak om de afwijkingen van den horizontalen stand in twee onderling loodrechte richtingen te kunnen beoordeelen, zooals de schrijver aangeeft; me dunkt, wanneer het er om te doen is de richting der afwijking te bepalen, kunnen we door een doos-niveau het gemakkelijkste ingelicht worden.

De bespreking van heliotropen en basismeettoestellen behoort, ook volgens de voorrede tot de hoogere geodesie, waarom den lezers, wie dit geen belang inboezemt de raad gegeven is om dit gedeelte over te slaan.

De behandeling van den afstandsmeter geeft aanleiding tot de volgende opmerking. Op bladz. 111 wordt voor den afstand D gevonden de waarde L: ($tg\alpha$-$tg\ \beta$), waarin α en β de hoeken voorstellen welke de vizierlijnen met den horizon maken. Nu zegt schrijver:

„Wenn α und β nur sehr klein oder wenigstens nur *sehr gering verschie-*

den sind, kann man wieder näherungsweise setzen: $D = \rho L : (\alpha - \beta)$."
Was deze zienswijze juist, dan zou in geen enkel geval rekening behoeven gehouden te worden met de helling van het terrein. Daar echter $1 : (\text{tg}\,\alpha - \text{tg}\,\beta) = \cos\alpha \cos\beta : \sin(\alpha - \beta)$ of volgens de gebruikte benadering $= \rho\cos^2\alpha : (\alpha - \beta)$, ontbreekt in de uitkomst de factor $\cos^2\alpha$, welke bij eene helling van 30° reeds eene waarde van $^3/_4$ heeft, en dus zou het resultaat $^1/_4$ foutief zijn. 't Is maar gelukkig, dat de schrijver later nog eene andere bespreking geeft waaruit blijkt, dat de factor niet mag weggelaten worden (bl. 117).

Bij het prismakruis wordt niet vermeld hoe het instrument wordt onderzocht op de gestelde voorwaarden, en evenmin hoe een gestrekte hoek kan worden uitgezet, wanneer niet aan de voorwaarden is voldaan.

Aan de behandeling van den theodoliet wordt eene behoorlijke plaatsruimte ingeruimd.

Achtereenvolgens komen ter sprake de randverdeeling, de excentriciteit van de alhidade en van de vizierinrichting, de fout in den stand der vizierlijn ten opzichte van de horizontale en van deze tot de verticale as. Na vermelding van eenige typen komt de regeling aan de orde. De regeling van den onderlingen stand der beide hoofdassen geschiedt met behulp van een ruiterniveau; wenschelijk zou het zijn ook te vermelden, hoe men handelen moet, wanneer daarover niet kan worden beschikt. Voor een duidelijk inzicht in de zaak konden de eischen van regeling en die van opstelling beter uit elkaar gehouden zijn.

Bij den sextant wordt gemist het onderzoek naar den juisten stand der spiegels.

Na eene behandeling van planchet en vizier-liniaal wordt overgegaan tot het hoofdstuk, waarin de methode der kleinste vierkanten wordt besproken. De directe en de indirecte waarnemingen worden behaneeld en daarna die van grootheden, welke door voorwaarden aan elkaar zijn verbonden. Toepassingen van de methode worden later bij verschillende voorkomende vraagstukken gegeven.

Het vijfde hoofdstuk behelst de opmetingen. Het uitzetten van rechte lijnen en van hoeken wordt uitvoerig behandeld.

Een enkel voorbeeld zal voldoende zijn om aan te toonen, dat de schrijver de theorie der waarnemingsfouten in dit hoofdstuk niet met vrucht heeft toegepast.

Sluit men (bl. 236) bij het verlengen van eene rechte lijn op een hindernis, dan zet men achtereenvolgens lijnen uit, die met de gegeven lijn en ook onderling rechte hoeken vormen; maakt men nu de derde gelijk aan de eerste, dan zal de vierde loodlijn het verlengde van de oorspronkelijke lijn vormen. Bij grooteren omvang van de hindernis oordeelt de schrijver het beter om van een polygoon gebruik te maken, alsof de eerst aangeprezen methode niet juist dan het meest af te keuren was, wanneer de loodlijnen het kortste worden genomen.

De lengtemeting wordt besproken voor de verschillende gebruikelijke instrumenten afzonderlijk, n.m.l. voor meetlatten, ketting en band en de nauwkeurigheid hiermede bereikt wordt onderling vergeleken.

Eenige voorbeelden van het bepalen van de lengte van eene geheel of gedeeltelijk ontoegankelijke lijn, zooals die gewoonlijk in de leerboeken voorkomen zijn ook in dit werk opgenomen.

Bij het hoekmeten wordt het centreeren bij afwijking van standpunt en richtpunt behandeld; verder wordt de formule der bolvormige driehoeksmeting aangegeven, die kan worden gebruikt om van een hoek de horizontale projectie te bepalen, zeker voor het geval dat van een sextant is gebruik gemaakt.

Verschillende methoden voor perceelmeting worden vermeld. Hierbij wordt ook de vereffening van een gesloten polygoon behandeld; daar de strenge vereffening volgens de methode der kleinste kwadraten zeer langdradig en moeielijk is, worden eerst aan de gemeten hoeken de wijzigingen aangebracht om deze aan de bestaande voorwaarde te laten voldoen. De nog overblijvende verschillen wil de schrijver zoodanig doen verdwijnen, dat alleen in de lengten der zijden verandering wordt gebracht en niet in de hoeken. De formules hiervoor ontwikkeld zullen naar schrijvers meening tot dit doel leiden; dit is echter niet het geval, wel verdwijnt de sluitfout, maar de hoeken worden gewijzigd.

Om een begrip te geven van de berekening van een primair driehoeksnet, wordt daarover een en ander medegedeeld. Het verschil in de geografische lengten en breedten van de uiteinden van eene driehoekszijde, welke in lengte en azimuth en door de lengte en breedte van één uiteinde bepaald is, wordt door formules der boldriehoeksmeting berekend. Daar er echter tusschen de breedte op „den" bol en de ellipsoïde een verschil bestaat, moet

nog eene correctie worden aangebracht, waarvoor Gauss eene tafel heeft berekend, (zegt de schrijver), welke hiervoor kan gebruikt werden. De onderstelling is niet gewaagd, dat hier is geput uit Bauernfeind, *Elemente der Vermessungskunde*, Zweiter Band. § 111 (5e druk): klaarblijkelijk verkeert deze in eene verkeerde meening, omtrent den bol waarvan Gauss heeft gebruik gemaakt om een driehoeksnet op te berekenen, dat op de ellipsoïde is gelegen.

De bol wordt door Bauernfeind niet nader aangeduid, dan dat zijn straal r kan genoemd worden. Noch van de grootte van den straal, noch van den vergrootings-coëfficient bij de conforme projectie van het driehoeksnet wordt door B. melding gemaakt; andere formules worden wel overgenomen, maar deze hangen geheel in de lucht. Toch spreekt B. van „die ausgezeichneten Arbeiten von Gauss" en deelt hij de tafel van Gauss verkort mede. (Tafel XXII).

Waar Adamczik onder zijn gebruikte literatuur ook Bauernfeind opgeeft, is het dus verklaarbaar dat hij de fout van den laatste heeft overgenomen, het gezag van B. was daarvoor groot genoeg.

Een der voornaamste en vruchtbaarste Duitsche schrijvers op dit gebied zeide voor enkele jaren, sprekende over *deze* fout van B.: *„das hatte ich schon seit 20 Jahren gewusst, aber wer hätte es öffentlich sagen sollen?"*

Behalve de drukfouten door den schrijver vermeld, had ook nog kunnen worden opgegeven, dat $\text{tg}\, a = a + {}^1/_3\, a^3$ en niet $= a + {}^1/_6\, a^3$, zooals op bladz. 11 voorkomt. De berekening der Soldner'sche coördinaten op bladz. 361 is foutief; de getallen 30324,76, 40187,50 en 0,02114 moeten resp. zijn 33247,60, 41875,00 en 0,0254.

De totaalindruk is, dat, hoewel het werk in vele opzichten valt te roemen, er toch vele onderdeelen niet met voldoende zorg zijn behandeld om het tot een betrouwbaren gids te maken bij de studie, om welke reden eene onvoorwaardelijke aanbeveling dan ook niet kan worden gegeven.

LEEUWARDEN. M. DE VOS.

HET LANDRENTE-KADASTER.

Op Java en Madoera wordt van de inlanders eene zware belasting geheven van de opbrengst van den grond. Onder den naam landrente bedraagt zij ongeveer een vijfde dier opbrengst.

Het schijnt moeilijk eene goede regeling van de landrente te ontwerpen, vele plannen zijn gemaakt, geheel of gedeeltelijk uifgevoerd, bergen papier zijn volgeschreven met gegevens en verzameld om daarna ongebruikt te blijven liggen of slechts weinig nut af te werpen.

Landrente lijkt veel op onze grondbelasting doch rust op andere grondslagen. Zij wordt geheven van de gebruikers, de opbrengst van den grond is echter niet de eenige maatstaf, allerlei factoren van localen of persoonlijken aard — bijv. gelegenheid tot bijverdiensten in de cultures — hebben invloed op het te heffen bedrag. De regelen voor de bepaling van de opbrengst der gronden zijn niet overal dezelfde. Wel tracht men rekening te houden met de oppervlakte der gecultiveerde gronden per dessa en per gebruiker. Het is evenwel moeilijk die oppervlakte eenigszins nauwkeurig te bepalen en de verkregen gegevens bij te houden, De grond toch wordt door de inlanders niet bezeten als individueelen eigendom, zij oefenen slechts een gebruiksrecht uit. Wel bestaat er eene wet op de conversie van het gebruiksrecht in individueelen eigendom, doch de inlander blijkt geen prijs te stellen op de voordeelen welke die wet hem aanbiedt, zoodat zij zeer weinig effect heeft gehad.

De inlander toont eene groote onverschilligheid voor de grenzen van zijn bezit en voor alle formaliteiten die noodig zouden zijn om overdrachten of overgangen ter kennis te brengen der overheid. Het gevolg is dat kaarten en leggers die de perceeltjes van elken gebruiker afzonderlijk omschrijven, niet bijgehouden kunnen worden en spoedig verouderen.

Over de landrente regelingen in verband met het kadaster vindt men uitvoerige mededeelingen o.a. van den Heer F. Verstijnen in dit Tijdschrift jaarg. VI, bl. 116, 196, 229 en VII bl. 202.

Aan een kadaster dat ten behoeve van een regelmatigen omslag der landrente wordt opgemaakt moeten geheel anderen eischen worden gesteld dan aan dat van de hoofdplaatsen of van aan Europeanen in erfpacht of eigendom afgestane gronden. Men bepaalt zich tot de opmeting van wegen, waterloopen, bruggen en andere vaste duurzame voorwerpen of afscheidingen en kaarteering op 1 à 5000. De aldus gevormde blokken noemt men perceelen; elk perceel krijgt een nommer, de grootte wordt bepaald als grondslag voor de vaststelling van het bedrag der landrente. Dat bedrag wordt onder de gebruikers omgeslagen.

De geschiedenis van de landrente-regelingen is een lijdensgeschiedenis. Eerst na veel nutteloos werk te hebben doen verrichten en na herhaalde teleurstellingen met allerlei proefnemingen ging men over tot het doen opmaken eener kadastrale kaart. Dit werk vordert echter niet snel en kost veel geld. Vandaar telkens nieuwe plannen en voorstellen om langs korteren en min kostbaren weg in de behoefte te voorzien.

Thans schijnt een dezer plannen n.l. om de Topografische dienst te belasten met het verschaffen der noodige kaarten op de schaal van 1 à 5000 veel kans te hebben om in toepassing te komen. Op dit plan hebben betrekking eene verhandeling van G. F. W. in *de Locomotief* van 2, 3 en 4 Juli 1902 en een repliek daarop van den Heer Sollewijn Gelphe in de nommers van 16, 17 en 18 derzelfde maand.

De zakelijke inhoud dier stukken volgt verkort hieronder:

G. F. W. schrijft o.a.:

De nieuwe voorschriften der Landrente-metingen werden goedgekeurd bij Gouvernements besluit van 18 Juni 1890 n°. 6 onder intrekking van die vastgesteld bij de Gouvernements besluiten van 4 Augustus 1879 n°. 7 en 30 April 1883 n°. 30.

Als een wezenlijk gebrek in de nieuwe voorschriften viel op te merken dat zij niet algemeen genoeg waren en te veel in bijzonderheden vervielen, waarvan de voorziening aan het beleid van den chef van den dienst had moeten worden overgelaten.

De kadastrale kaarten met haar sobere voorstelling door zwarte lijnen zonder topographische opwerking, om daaraan relief te geven, vielen meest weinig in den smaak van de ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur, die als schatters daarmede moesten werken en wier kennis van cartographie en bedrevenheid om zich te oriënteeren wel eens te wenschen overlieten.

Achtereenvolgens heeft men vereenvoudigingen beproefd en wijzigingen gebracht in de voorschriften.

De vele wijzigingen, in de voorschriften gebracht, hadden de eenheid daarvan, het goed verband gebroken en de behoefte deed zich gevoelen, het geheel te herzien. Dit geschiedde in het jaar 1898.

Tot vaststelling van deze voorschriften is het nog niet gekomen, waartoe verschillende omstandigheden hebben bijgedragen.

Volgens de nieuwste voorschriften is van administratieve zijde wel de grens van vereenvoudiging bereikt.

Men kent slechts twee categorieën van bouwgrond, te weten droge grond en sawahs, welke gronden bij de classificatie bij schatting tot verschillende rubrieken gebracht worden.

Op het minuutplan komen nog alleen maar vaste scheidingen voor, als wegen, rivieren en leidingen of slooten van 3 meter breedte; verder dessa- of gemeente en districtsgrenzen en daardoor worden kadastrale perceelen gevormd, die districtsgewijze een doorloopend nommer dragen.

Mogelijke mutaties in het kadastrale plan heeft men daardoor tot een minimum trachten te beperken.

Op de dessakaarten, die dessa'sgewijze kopieën zijn van het minuutplan, opgemaakt ten behoeve van de schatters te velde, worden de cultuurgrenzen, dat zijn die tusschen droge en natte bouwvelden, opgebracht en later ook, op aanwijzing van de schatters, de productiviteitsgrenzen.

Hierdoor ontstaan de landrente-perceelen, die onderdeelen zijn van de kadastrale perceelen en die, voor zooverre zij landrenteplichtig zijn, een dessavolgnommer ontvangen.

Tot vereenvoudiging is verder bepaald, dat een complex mede geacht wordt over zijn geheele oppervlakte te behooren tot dezelfde cultuursoort, volgens de onderscheiding in artikel 41 aangegeven, in de volgende gevallen:

1°. »wanneer daarin stukken grond voorkomen van een andere cultuursoort dan wel niet landrenteplichtig, waarvan de inhoudsvlakte van elk stuk op zich zelf één bouw niet te boven gaat;

2°. wanneer langs de grenzen — dan wel binnen het complex — strooken grond gelegen zijn van een andere cultuursoort of niet landrenteplichtig en de breedte dier strooken gemiddeld 10 meter niet te boven gaat;

3°. wanneer de beide cultuursoorten, in artikel 41 genoemd, dan wel landrenteplichtige gronden, daarin zóó grillig en in kleine stukken dooreengemengd voorkomen, dat de opmeting van iedere soort te veel kosten zou veroorzaken."

Bovendien is men er in de twee laatste jaren toe gekomen om, in strijd met de instructie, ook de triangulatie te verwaarloozen en men heeft volstaan met de meting van een polygoonnet, aansluitende op de driehoeks-

punten van den topographischen dienst, die met niet veel nauwkeurigheid zijn bepaald.

Ten gevolge van deze vereenvoudigingen werden de kosten der meting steeds geringer, waartoe de eerste stap is geweest het maken van kaarten op de schaal van 1 à 5000 in stede van op 1 à 2000.

Door vergrooting van een kaart van 1 à 20.000 tot 1 à 5000 verbruikt men veel meer papier, maar men verkrijgt geen betere of bruikbaarder kaart, want de grootere schaal brengt mede de voorstelling van details die op de kaart van 1 à 20.000 niet te vinden zijn.

Elk voorstel diensvolgens om uit de topographische kaarten op 1 à 20.000 kaarten samen te stellen op 1 à 5000 is ondeskundig en in strijd met de eischen eener rationeele cartographie.

Evenwel werd een gretig oor geleend aan aanbiedingen van leiders van de topographische opname, die beweerden bruikbare kaarten ten behoeve van de landrente te kunnen leveren voor zeer geringen kostprijs en in belangrijk korteren tijd dan het kadaster, welke voorstellen hoe langer hoe meer een vasten vorm erlangden.

Het ontstaan en de geschiedenis van den topographischen dienst zijn beschreven in het werkje getiteld: *Overzicht van de organisatie en de werkwijze van den topographischen dienst*, uitgegeven ter landsdrukkerij anno 1901.

De opmeting op Java begonnen in het jaar 1849 met de residentie Batavia, is in het jaar 1886 voltooid, en in 1897 is men aangevangen met de gedeeltelijk verouderde bladen in de residenties Batavia en Preanger-Regentschappen te herzien. Vervolgens is men er toe overgegaan de residenties Banjoemas en Bagelen te hermeten door zoogenaamde opleidingsbrigades, waar het personeel, bestemd voor de buitenbezittingen, wordt bekwaamd.

Als de beste kaarten van Java zijn te beschouwen die der laatstgemeten residenties, doch hoe geschikt ook voor het doel dat daarmede wordt beoogd, zijn deze kaarten niet te gebruiken als kadastrale kaarten.

Het doel der topographische kaarten is het geven van een duidelijk sprekend reliefbeeld van het terrein tot verkenning.

In hoofdzaken vluchtig opgemeten, zijn de verdere details hier en daar aangepijld, het tusschenwerk ingeschetst.

Op bladzijde 26 van voornoemd „Overzicht" staat te lezen: „Hij (dit is de opnemer) meet alle paden, rivieren, beken, de grenzen van bebouwingen en bewoonde plaatsen en verder alle details, welke in verband met de gebezigde schaal op de kaart kunnen worden ingeteekend."

Dat dit opmeten niet voldoet aan zeer matige eischen van kadastralen arbeid en dat daarmede niet wordt verstaan het opmeten dezer details met ordinaten uit meetlijnen, uitgebakend langs al deze details, is duidelijk,

wanneer men leest aan den voet der zelfde bladzijde: „De hoeveelheid werk, dat door een geoefend Europeesch opnemer gemiddeld wordt geleverd, kan gesteld worden op: 6 vierkante kilometer per maand op de schaal 1 à 20.000."

6 vierkante kilometers zijn 600 Hectaren per opnemer en per maand. Een opnemer bij het Kadaster meet gemiddeld 2 maal minder. Een opnemer van den topographischen dienst moet derhalve 2 maal langer of harder werken wat niet is aan te nemen, of de eischen, waaraan het werk moet voldoen, moeten zooveel minder zijn in verband met de *viermaal* kleiner schaal der kaarten.

In het jaar 1900 werd voor het instellen van een onderzoek naar het plan, om de opname en het in kaart brengen van Indië in één dienst samen te brengen, een commissie ingesteld, bestaande uit den chef van het topographisch bureau als lid tevens voorzitter, een subaltern officier als secretaris, verder een ambtenaar van het kadaster, een ambtenaar van het boschwezen, een ingenieur van de staatspoorwegen, een ingenieur van het mijnwezen als leden.

Omtrent het behandelde door deze commissie gaan vage geruchten, waaruit geen stellige gevolgtrekkingen zijn te maken. Aangenomen mag echter worden dat van het plan om alle metingen onder één hoofd en leiding te brengen, is afgezien [door Sollewijn Gelpke betwijfeld, zie hieronder (Red.)] maar dat in de maand April j.l. een voorstel is ingediend om het kadaster te ontheffen van de metingen ten behoeve van de land-rente en die metingen op te dragen aan den topographischen dienst.

Men onderscheide in deze naar behooren het principe en de consequentie. Het principe van kadastrale zijde is, dat het kadastrale werk als grondslag van de landrente, bij alle vereenvoudiging toch moet blijven een standaardwerk, waarop minstens een 100 tal jaren zal kunnen worden voortgebouwd. De consequentie is, dat die arbeid meer zal kosten dan een vluchtige opname als de topographische dienst beöogt.

Zulk een werk moge beter zijn dan een opname door loerah's, zooals sommigen begeeren, om daaruit de benaderde gegevens te putten, welke momenteel voldoen aan het ongeduld der belastingambtenaren; het kan geen blijvenden grondslag vormen. Daartoe zijn de gegevens eener opname tot samenstelling van overzichtskaarten op de schaal van 1 à 20.000 te onnauwkeurig. Een onnauwkeurige kaart kan niet bijgehouden worden. Dit is aanleiding geweest tot het opheffen van de statistieke opname en werd ingezien in 1873 door de commissie-Motkèe.

Overzien wij in het kort de geschiedenis van het landrente-kadaster, dan onderscheiden wij de navolgende tijdperken:

I. van 1818 tot 1857. De regeering erkent de noodzakelijkheid van een

opmeting en waardeering der bouwvelden, maar onthoudt zich van het nemen van maatregelen om daartoe te geraken.

Dit is een tijdperk nog door velen als de gulden eeuw beschouwd.

II. van 1857 tot 1864. Men onderneemt een kadastrale opname, waaraan de kaarten van de topograpische opname ten grondslag strekken. Een weg, die reeds in 1864 als ondoelmatig en onnauwkeurig moest worden verlaten.

III. van 1864 tot 1879. Een kadastrale opname door ondeskundig personeel onder rechtstreeksch beheer van de ambtenaren van B. B. en daardoor vanzelf ten doode veroordeeld.

IV. van 1879 tot 1890. Een nauwkeurige kadastrale opname op groote schaal met het oog op een verwachte algemeene conversie van het individuëel grondbezit en een regeling der grondbelasting op wetenschappelijken grondslag.

Een reuzenschrede in voorwaartsche richting, waartoe de tijd niet gekomen bleek.

V. Van 1890 tot 1902. Een tijdperk van samenwerking, euphonistisch genoemd *met* B. B., daadwerkelijk *onder* B. B.

Door technische ambtenaren buiten het vak wordt deze regeling genoemd een grove fout van organisatie van practisch inzicht.

VI. 1902. De aanvang van een nieuw tijdperk waarin een specifiek kadastrale arbeid zal worden opgedragen aan deskundigen op een heel ander gebied van cartographie, van samenwerking van een militair geörganiseerd lichaam met de ambtenaren van B. B. aan een taak, welke aan beiden vreemd moest blijven.

Binnen deze tijdperken liggen nog enkele episodes zooals bijv. de snelopname door loerahs, van den hoofdinspecteur Sollewijn Gelpke, episodes die doen denken aan acute ziektetoestanden en op te merken vallen als indigesties in de oeconomie van het landrente-bestaan.

Aanlokkelijk gemaakt door kunstig gegroepeerde cijfers, gebaseerd op de uitkomsten van speculatief werk zal een poging worden gedaan om de landrentemetingen aan het kadaster te ontnemen en toe te vertrouwen aan den topographischen dienst en ongetwijfeld zal ook aan dien tak van dienst *de geregelde jaarlijksche bijhouding moeten worden opgedragen,* want zonder geregelde bijhouding heeft een belasting-kadaster al spoedig alle waarde verloren.

Daartoe zullen in alle afdeelingen der verschillende residenties bureaux moeten worden opgericht staande onder technisch toezicht.

Dit bevestigt de blijvende medewerking van een militair corps in zake de heffing van de grondbelasting.

Zoo staan wij aan den vooravond van den dag, dat na een cirkelgang van 40 jaren de samenstelling van landrentekaarten uit de topographische kaarten opnieuw zal worden beproefd.

Aan de repliek van den Heer Sollewijn Gelpke ontleenen wij het volgende:

Kan het ook zijn dat het meten met een afstandsmeter, zooals de topographische dienst gebruikt, vlugger geschiedt dan met een ketting, waarvan het kadaster zich veelal bedient?

Kan het ook zijn dat de militaire discipline invloed heeft op de afgeleverde hoeveelheid werk per maand?

De topographische dienst heeft eene speciale opleidingsbrigade en het kadaster heeft die niet; kan het dus ook zijn dat de opnemers en topographen een betere opleiding krijgen dan de meetmantri's van het kadaster?

Kan het ook zijn dat kadastrale arbeid noodzakelijk meebrengt het vervaardigen van pijnlijk mooi gekleurde en beschreven kaarten, iets wat voor de landrente onnoodig werk is?

In het Overzicht van de organisatie van „den topographischen dienst 1901, bl 25" leest men:

»Na afloop der driehoeksmetingen wordt overgegaan tot het meten der wegen en lijnen, welke geschikt worden geacht als grenzen der veelhoeken . . . . . Deze wegmetingen geschieden met de grootst mogelijke nauwkeurigheid. . . . . . Alle binnenmetingen geschieden met de boussole tranche montagne [1]) tevens ingericht tot afstandsmeter. Dit instrument voldoet in zijn tegenwoordige gedaante aan alle eischen die aan een deugdelijk en niet al te kostbaar meetinstrument, tevens ingericht tot hoogtemetingen, kunnen gesteld worden".

Tot de benoeming der Commissie van 1900 gaf aanleiding de schandelijke geld-verspilling, die er met de metingen in Indië heeft plaats gehad en nog plaats heeft.

Zoo bijv.: werd er in *Zuid-Bagelen* eerst gemeten door de kadastraal-statistieke opname.

Daarna opnemingen voor de Staatspoorwegen (Djokja-Tjilatjap).

Daarna dezelfde terreinen gemeten in het belang der irrigatie.

Thans wordt Zuid-Bagelen gemeten voor den topograhpischen dienst.

Ten slotte zal in Zuid-Bagelen eene landrente-regeling op Preanger basis worden voorbereid.

Voorbeelden als Zuid-Bagelen liggen voor het grijpen.

Rationeel is het denkbeeld om alle metingen onder één leiding, één hoofd te brengen.

Ik heb vertrouwen in de kennis en het doorzicht van de technische commissie die in 1900 werd benoemd.

Elke tak van dienst stelt zijne eischen welnu dat elke tak van dienst,

---

[1]) Beschreven in »*het Archief*« van O. Gleuns. [Red.]

de landrente, het boschwezen, de staatsspoorwegen, de irrigatie, het mijnwezen, de topographische dienst aan die technische leiding mededeelen wat zij verlangen, dat op de kaarten zal worden gebracht, aan welken graad van nauwkeurigheid de metingen moeten voldoen en laat dan die technische leiding uitmaken, hoedanig zij de metingen moeten inrichten, opdat allen ze zullen kunnen gebruiken, opdat dit werk geschiede met de minste kosten.

Nadat in de Preanger de onoverkomelijke moeilijkheden en kosten van een idividueele kadastrale meting gebleken waren, werd een middenweg gekozen en men besloot perceelsgewijze aan te slaan.

Gemeten worden wegen breeder dan twee meter, waterloopen breeder dan drie meter, grenzen van dessa's en die tusschen droge gronden en sawahs en aldus perceelen gevormd. Perceelen grooter dan 50 bouws [1]) worden gewoonlijk gesplitst omdat anders de inlanders moeite hebben den perceelsgewijzen aanslag onder elkander te verdeelen.

Men is thans op Java bezig een landrente-regeling voor te bereiden op Preanger basis, dus met een perceelsgewijzen aanslag.

Waarom kan de topographische dienst niet aan dien eisch (levering van kaarten op 1 à 5000) voldoen? Waarom niet op Java, wel in Britsch Indië. (General Report on the operations of the Survey of India Department 1899, 1900.)

De topographische dienst behoort zoodanig te meten dat de gegevens tevens voor de landrente dienstbaar zijn.

Nu is de vraag of er voor die streken, die reeds topographisch zijn opgenomen, eene methode kan worden bedacht als een *hulpmiddel* om de landrente-ambtenaren spoedig te helpen aan de voor de klasseering en aanslag volgens Preanger basis onontbeerlijke dessakaarten.

Daartoe worden door een photograpisch precédé de kaarten van 1 à 20.000 of 1 à 25.000 vergroot op 1 à 5000. De clichékaarten worden gedrukt in blauwe tint, welke verbleekt. Deze zijn gemakkelijk voor de landrente geschikt te maken door meting en inpassing. Voor de proefneming werden drie districten uitgekozen.

De proef heeft geduurd van 19 Mei tot 19 December 1901.

Daarna had eene vergelijking plaats met de landrente-kaarten op 1 â 5000. Bij dezelfde grenzen dekten deze elkaar bijna volkomen.

De proefneming liep over 62437 bouws, de kosten bedroegen 17½ ct. per bouw

Tot zoover de Heer Sollewijn Gelpke.

De geschiedenis van het landrente-kadaster op Java dreigt uit te

---

[1]) Bouw = bijna 71 aren. [Red.]

loopen op eene herhaling van wat tusschen 1825 en 1830 in ons land is voorgevallen. Onder den invloed van den fiscus werd op steeds meer spoed bij de metingen aangedrongen, werden de eischen steeds lager gesteld, werd ten slotte zelfs het toezicht een wassen neus en werk goedgekeurd, dat beneden alle kritiek was.

De noodlottige gevolgen ondervond men toen het op bijhouding van dat werk aankwam.

Wij zijn niet in staat van hier uit met voldoende kennis van zaken te oordeelen over de toestanden in Indië. Niet alleen in het artikel van G F. W. ook in dat van den Heer Sollewijn Gelpke komen wenken voor die o.i. waard zijn ter harte te worden genomen.

Al kunnen wij geen oordeel vellen in de heerschende meeningsverschillen, wij kunnen niet nalaten uiting te geven aan onze vrees dat men ook in Indië voor de zooveelste maal te laat zal ontwaren dat goedkoop duurkoop is.

Voor nadere toelichting dezer quaestie houden wij ons bij de Indische ambtgenooten zeer aanbevolen.

[Red. B.]

Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 Hoofdstuk VII B.

(Voorloopig Verslag.)

Ook thans weer kwam de zoowel ten vorige jare bij de behandeling van hoofdstuk VII*B* der Staatsbegrooting als onlangs bij de beraadslaging over het Adres van Antwoord op de Troonrede besproken aangelegenheid der herziening van de wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 124) tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen ter sprake; opnieuw werd met voorbeelden toegelicht, tot welke zonderlinge, hoogst ongewenschte uitkomsten deze wet in hare toepassing leidt. In de vergadering der Kamer van 23 September j.l. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken medegedeeld, dat de adviezen omtrent deze aangelegenheid bij de regeering nog wel niet waren ingekomen, maar spoedig werden verwacht en men de hoop koesterde, dat een wetsontwerp omtrent deze zaak nog in den loop van dit zittingjaar gereed zoude komen.

Men wenschte te vernemen, of de Minister thans nadere en meer zekere mededeelingen omtrent het tijdstip van indiening van dit wetsontwerp zoude kunnen doen; naar sommige leden meenden te weten, waren in het afgeloopen jaar twee commissiën van schatting nog met hun werk bezig, maar zijn ook deze daarmede thans gereed gekomen.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat hij omtrent de belangrijke vraag of bewijskracht aan het kadaster moet worden toegekend voor zooveel betreft de grenzen der perceelen, in verband met het contradictoir vaststellen dier grenzen, nog geen gevestigde overtuiging had verkregen. Gevraagd werd, of de Minister dit jaar den tijd heeft gevonden, de aangelegenheid in verdere studie te nemen en zijne denkbeelden daaromtrent te bepalen.

Over de wenschelijkheid van het toekennen van bewijskracht aan het kadaster in den bovenbedoelden zin, bleek men van gevoelen te verschillen. Eenerzijds werd er op gewezen, dat thans van Staatswege ten behoeve van meting en hermeting belangrijke en geleidelijk toenemende uitgaven worden gedaan, zooals onder andere blijkt uit de toelichting in noot 41 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, zonder dat aan de met zoo aanzienlijke kosten vastgestelde grenzen der perceelen bindende kracht kan worden toegekend. Immers de landmeter behoeft de eigenaars der perceelen niet op te roepen ten einde tot eene contradictoire vaststelling der grenzen te komen; zelfs indien hij in hunne tegenwoordigheid en met hunne instemming de grenzen vaststelt, heeft die vaststelling in rechte geen kracht, tenzij de eigenaars met elkander eene formeele overeenkomst omtrent de grensscheiding hunner perceelen hebben aangegaan.

Anderzijds werden tegen het denkbeeld om aan het kadaster bewijskracht toe te kennen, bezwaren ingebracht. Men merkte op, dat tot dusverre deze instelling eene geheel andere functie heeft gehad en heeft gediend uitsluitend tot vaststelling van de grootte der perceelen voor de regeling der grondbelasting; men vreesde daarom, dat het geschikt maken van de instelling voor de bewijskrachtigheid ten aanzien van den eigendom, den Staat op zoo groote kosten zou komen te staan, dat daaraan het nut der zaak niet geëvenredigd zoude zijn; immers ook nu komen betrekkelijk weinig processen over den eigendom voor. Naar men beweerde, heeft eene vroegere berekening geleerd, dat meerdere millioenen met deze hervorming van het kadaster gemoeid zouden zijn. Bovendien achtte men een nadeel, dat naast een rechtsgeldig karakter andere middelen om den eigendom te bewijzen, in rechte niet meer zouden kunnen dienen.

Hiertegen werd van de eerste zijde weer aangevoerd, dat eene afdoende regeling — getuige o.a. de in Frankrijk in de wet van 17 Maart 1898 ter zake bestaande bepalingen — op zeer eenvoudige wijze zou zijn te bereiken en de kosten van den maatregel ook geenszins zoo aanzienlijk zouden behoeven te zijn.

Ook nu weer werd geklaagd over onnauwkeurige bijhouding van de kadastrale kaarten, die tegen betaling ter inzage liggen van het publiek. Toen ten vorigen jare daarop werd gewezen, is door den Minister in de Memorie van Antwoord een naar sommiger meening weinig afdoend gegeven.

Sommige leden brachten bezwaren in tegen de tegenwoordige regeling van de verplichtingen der gemeenten ten aanzien van het kadaster. Uit de bepaling van art. 205, *h* der Gemeentewet vloeit voor de gemeenten de plicht voort tot het aanleggen en bijhouden van de dubbelen der leggers en plans van het kadaster. Nu laat het Rijk voor vernieuwing van de plans betalen, maar behoudt zelf den eigendom. Dit achtte men niet rationeel; men meende, dat het Rijk nu ook de kosten voor nieuwe plans voor zijne rekening behoorde te nemen. Het daartegen wel aangevoerde argument, dat de gemeenten, nu zij de kosten van vernieuwing hebben te dragen, daardoor tot zuinig gebruik der plans worden aangespoord, scheen weinig afdoende.

De uitgaven, die de gemeenten thans voor het kadaster hebben te doen, strekken voor een deel ten voordeele ook van niet-ingezetenen, uitwonende grondeigenaren, en, vooral ook aan onze zuidelijke grenzen, waar vele gronden in handen van Belgen zijn, eveneens van vreemdelingen. Voor het verleenen van inzage van de leggers en plans van het kadaster kunnen evenwel de gemeenten geen rechten heffen, in tegenstelling met het Rijk, dat ingevolge de wet van 30 Mei 1877 (*Staatsblad* n°. 132) voor het geven van inzage doet betalen. Gevraagd werd, of hierin geene verandering behoorde te worden gebracht en aan de gemeenten de bevoegdheid behoorde te worden toegekend, voor dergelijke diensten ten bate of van de eigen kas of van 's Rijks schatkist eene retributie te heffen. Geschiedde de heffing ten bate van het Rijk, dan zouden uit de opbrengst aan de gemeenten de kosten van vernieuwing van de plans kunnen worden vergoed.

Naar aanleiding hiervan werd opgemerkt, dat nergens aan de gemeenten de verplichting is opgelegd, van de leggers en plans van het kadaster kosteloos inzage te verleenen en met het oog daarop de vraag gesteld, of het niet reeds thans aan de gemeenten zoude vrijstaan, overeenkomstig de bepalingen der Gemeentewet, voor deze door haar verstrekte diensten eene retributie ten bate van de gemeentekas te heffen.

Art. 40 *o*. Enkele leden ondersteunden den wensch van de landmeters van het kadaster om voor de vergoeding voor reis- en verblijfkosten in de daaromtrent bij Koninklijk besluit van 5 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 4), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 24 Februari 1898 (*Staatsblad* n°. 56), vastgestelde regeling te worden opgenomen. Thans worden de declaraties van deze ambtenaren door de ingenieurs-verificateur van het kadaster willekeurig herzien; er zijn gevallen, dat een landmeter voor een geheelen dag slechts *f* 0,80 ontvangt en voor een etmaal niet meer dan *f* 3,60.

Daartegenover werd opgemerkt, dat er ten aanzien van landmeters in den regel van vergoeding van reis- en verblijfkosten moeilijk sprake kan zijn, omdat hunne werkzaamheden uit den aard voortdurende verplaatsing medebrengen en de vergoeding in het traktement begrepen is.

Art. 40 *s.* Opgemerkt werd, dat de hypotheekbewaarders vaak zeer lang de stukken onder zich houden, die hun ter overschrijving worden aangeboden, hetgeen vooral bij executoriale beslagen veel last veroorzaakt.

Art. 40 *s.* en *v.* Van verschillende zijden sprak men er zijne bevreemding over uit, dat thans op de begrooting gelden worden aangevraagd voor eene nieuwe regeling van de traktementen der rijksklerken, werkzaam bij de bewaarders van de hypotheken en het kadaster en bij de ontvangers. Wel heeft de Minister ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat hij zich vleide met de hoop bij de begrooting voor 1903 voorstellen te dezer zake te kunnen doen, maar men had gedacht, dat hij met het doen van deze voorstellen zou hebben gewacht, totdat de commissie, die het geheele vraagstuk van de bezoldiging en de bevordering der ambtenaren bij de belastingen heeft te onderzoeken, met haar arbeid gereed zoude zijn. Immers ten vorige jare deed de Minister bij herhaling uitkomen, dat bij het beoordeelen van de wenschen van elke categorie van ambtenaren op zich zelve, steeds behoorde te worden gelet op den invloed, die hunne inwilliging weder zou hebben op de positie en de wenschen van alle overigen en hij het daarom niet geraden achtte reeds dadelijk op de eenzijdige verlangens der verschillende categorieën in te gaan, maar het ingewikkelde onderwerp in zijn geheel wenschte te kunnen overzien, alvorens ten deze in te grijpen. Uit dien hoofde scheen het hem ten vorige jare ongewenscht, bepaalde onderwerpen al vast te gaan beslissen en derhalve aan de commissie ten halve te onttrekken, omdat dit het effect van de werkzaamheid der commissie lichtelijk zou kunnen verzwakken.

Gevraagd werd, of de bedoeling bestaat, de nieuwe regeling van de traktementen der rijksklerken met 1 Januari 1903 in werking te doen treden. Men meende dit uit het slot van het bij artikel 40 in de Memorie van Toelichting aangeteekende te kunnen opmaken.

Eenige leden zouden de maxima voor de rijksklerken der 2de en 3de klasse liever zien bepaald op *f* 1000 en *f* 800, dan op *f* 900 en *f* 600, zooals thans wordt voorgesteld.

Sommige leden wezen er op, dat bij de voorgestelde regeling de indeeling der klerken in klassen en de onderscheiding der kantoren naar deze klassenindeeling bezwaar zal opleveren, omdat verplaatsing van klerken niet veel voorkomt en iedere klerk in zijn eigen kantoor zal moeten opklimmen met het gevolg, dat, waar dit kantoor niet alle drie klassen omvat, hij de eerste klasse ook niet zal bereiken. Bij de regeling van de positie der rijksklerken bij de directe belastingen stuit men op hetzelfde bezwaar, dat een rijksklerk zelden naar een kantoor van hoogere klasse zal kunnen overgaan.

PENSIOEN-QUAESTIE.

Door de landmeters in de divisie Arnhem is het volgend schrijven gericht aan den Ingenieur-Verificateur.

Naar aanleiding van nevenstaande aanschrijving (Min. van Fin. 17 Nov. 1902 No. 1 Reg.) en Dom. hebben de ondergeteekenden de eer, het navolgende te doen opmerken.

Zooals bekend is, hebben *sommige* landmeters van het kadaster den tijd als aspirant-landmeter doorgebracht, dienstbaar gemaakt voor pensioen, volgens de wet van 9 April 1897 (Staatsblad n°. 85) en *andere* volgens de wet van 28 Juni 1898 (Staatsblad n°. 152).

In zijne gevolgen is het een groot verschil geweest, of de wet van 1897 of die van 1898 is toegepast, daar in het eerstgenoemde geval bedragen voor inkoop zijn gestort, die soms tot boven de *f* 400.— klommen, en in het tweede geval *niets* verschuldigd was.

Van landmeters, die *geheel in hetzelfde geval verkeeren, van hetzelfde examen* zijn, heeft de een eene groote som gestort, om zijne aspirantsjaren dienstbaar te maken voor pensioen, (wet van 1897), en de andere heeft *hetzelfde voorrecht* genoten voor niets (wet van 1898).

Bij Zijne Excellentie den Minister van Financiën is blijkens de aangehaalde aanschrijving het denkbeeld in overweging genomen, om aan

> «de onmiskenbare onbillijkheden, en de daaruit voortgevloeide ontevredenheid tegemoet te komen door indiening van een wetsontwerp».

Ondergeteekenden vertrouwen, dat de milde geest, die in de aangehaalde aanschrijving wordt aangetroffen, aanleiding moge geven, om in het in te dienen wetsontwerp de ongelijkheid op te heffen, die er thans bij het corps landmeters bestaat, door op alle landmeters *een zelfde* wet toe te passen, en de gelden, gestort volgens de wet van 1897, te restitueeren.

Zij vragen dit met te meer vertrouwen, omdat zij meenen te kunnen aantoonen, *dat noch de wet van 1897, noch die van 1898 op de landmeters van toepassing is.*

1°. **De wet van 9 April 1897 (Staatsblad n°. 85).**

Of deze wet op de landmeters van toepassing is, wordt teruggebracht tot de vraag:

Is de betrekking van aspirant-landmeter *onbezoldigd* en geeft zij *aanspraak* op benoeming tot eene bezoldigde betrekking? (Wet van 9 April 1897, Staatsblad n°. 85 in verband met art. 9 lit. c. der wet van 9 Mei 1890 Staatsblad n°. 78).

Ter beantwoording van deze vraag moge het volgende dienen, ontleend aan de toelichting, behoorende bij het te dezer zake door het bestuur der Vereeniging van Kadaster en Landmeetkunde ingediend request in Februari 1900.

«De aspirant-landmeter heeft aanspraak op eene maandelijksche toelage, die thans loopt van *f* 45.— tot *f* 60.—. Deze toelage wordt op dezelfde wijze als de jaarwedde der landmeters uitbetaald, en wordt gedurende den dienst als aspirant-landmeter geleidelijk verhoogd. De toelage strekt niet om onkosten te vergoeden, die in de uitoefening van het dienstwerk worden gemaakt en moet zeer zeker beschouwd worden als eene vergoeding voor de diensten, den lande bewezen, welke diensten vooral bij aspirant-landmeters, die als zoodanig 10 jaar in dienst waren, zeker niet voor die van een landmeter behoefden onder te doen.

«De vraag of een ambtenaar, die in 's Rijks dienst eene toelage geniet, ten opzichte van het pensioen, moet worden beschouwd als bezoldigd of als onbezoldigd, is bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer van de bovengenoemde wet van 9 April 1897 (Staatsblad n°. 85) beantwoord. Op blz. 6, 2e kolom vindt men daar:

««dat de betrekking van aspirant-stenograaf ten onrechte een tijd lang is aangemerkt als eene onbezoldigde en dat zij in werkelijkheid, ook vóór 1890, eene bezoldigde is geweest, omdat de aspirant-stenografen jaarlijks eene vaste geldsom als belooning genoten, die *toelage* heette, doch feitelijk van eene *jaarwedde* alleen in *naam* verschilde»».

«Valt de betrekking van aspirant-landmeter dus, als zijnde bezoldigd, niet onder de wet van 1897, ook de andere voorwaarde, het aanspraak hebben op latere benoeming tot eene bezoldigde betrekking is niet aanwezig.

«Het gaat hiermede niet als met de surnumerairs der registratie en domeinen, die recht hebben op eene benoeming tot ontvanger.

«De aspirant-landmeter ontleent zijn recht op benoeming tot landmeter aan het voor deze betrekking voorgeschreven examen; heeft hij op zijn dertigste jaar geen voldoend examen afgelegd, of twee malen een onvoldoend examen gedaan, dan bestaat er geen weg meer voor hem om tot landmeter te worden benoemd.

«Het aangevoerde is naar onze meening voldoende om aan te

toonen, dat de wet van 9 April 1897 (Staatsblad n°. 85) niet van toepassing kan zijn op den dienst van aspirant-landmeter».

2°. **De wet van 28 Juni 1898 (Staatsblad n°. 152).**

Deze wet is niet op de landmeters van toepassing, omdat de betrekking van *aspirant-landmeter niet* is eene burgerlijke betrekking, die aanspraak geeft op pensioen. (Vergelijk de wet van 1898, art. 3 met art. 9ª der Burgerlijke Pensioenwet).

Ondergeteekenden vermeenen aangetoond te hebben, dat noch de wet van 1897, noch die van 1898 op hen van toepassing is.

Ook met het oog op latere voor hen mogelijk nadeelige gevolgen, verzoeken zij beleefd, dat in het in te dienen wetsontwerp zulke bepalingen mogen worden opgenomen, als dienstig zijn om hunne rechtszekerheid in deze te verkrijgen.

In verband met hun verzoek om teruggave van de gelden, gestort volgens de wet van 1897, hebben zij de eer te doen opmerken, dat verschillende opvattingen omtrent de toepassing op het onderhavige geval van art. 17 der wet van 9 Mei 1890 (Staatsblad n°. 78), ten aanzien van gekweten bijdragen hun belang verliezen, waar een nieuw *wets*ontwerp in het vooruitzicht is gesteld.

Beleefd verzoeken ondergeteekenden UWEd.Gestr., dit schrijven te willen doorzenden aan Zijne Excellentie den Minister van Financiën.

Het Bestuur der Vereeniging en de Redactie van het Tijdschr. voldoen gaarne aan het verzoek tot plaatsing van bovenstaande missive in het Tijdschrift.

Wellicht vinden meerdere landmeters aanleiding tot gelijkvormige beantwoording van de vragen gesteld in de Min. aanschrijving dd. 17 Nov. j.l.

Mocht nog een weg gevonden kunnen worden om de onbillijkheid weg te nemen van het feit, dat velen naar de wet van 1897 voor inkoop van dienstjaren een tamelijk groote som gestort hebben, terwijl anderen naar de wet van 1898 hetzelfde bereikten zonder iets te storten, dan zou Z.E. zeer zeker op veler dankbaarheid rekenen kunnen.

BERICHTEN.

In de Commissie tot het examineeren van hen, die een diploma van geëxamineerd en beëedigd landmeter verlangen, voor het jaar 1902 werden benoemd: tot lid en Voorzitter H. J. Heuvelink, hoogleeraar aan de Polytechnische school te *Delft*; tot leden A. W. E. Kwisthout, ingenieur-verificateur van het kadaster te *Roermond*; W. H. L. Jansen van Raay, hoogleeraar aan de Polytechnische school te *Delft*; M. S. van Dunne, inspecteur der registratie en domeinen te *Delft*.

Bij *K. B. van 6 October 1902 N°. 27* is benoemd tot ontvanger der registratie en domeinen te *Woerden* P. van der Mark, thans bewaarder van de hypotheken en het kadaster te *Appingedam*.

Bij *K. B. van 21 October 1902 N°. 31* is aan J. Kisselius, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van bewaarder van de hypotheken en het kadaster te *Tiel*.

Bij *K. B. van 15 Nov. 1902 N°. 35* is benoemd tot bewaarder van de hypotheken en het kadaster te *Appingedam* W. Nanninga, thans ontvanger der registratie en domeinen aldaar.

Met 1 Mei 1903 wordt de landmeter van het kadaster J. H. M. van Berckel van *Utrecht* verplaat naar *Haarlem* en A. W. van Ameijden van *Gorinchem* naar *Utrecht*.

De landmeter van het kadaster J. G. A. Boon te *'s Hertogenbosch* wordt ontheven van werkzaamheden voor het domeinbestuur en de ambulante landmeter L. J. Roborgh te *'s Hertogenbosch* wordt belast met werkzaamheden voor het domeinbestuur aldaar.

De verwisseling van standplaats van de landmeters van het kadcster J. J. Blom te *Eindhoven* en R. A. de Wal te *Leiden* gaat in 1 Mei 1903 in plaats van 1 Nov. 1902.

De aspirant-landmeters: G. W. Kloosterboer te *Heerenveen* en P. J. ter Plegt te *Sneek* zijn met 1 October j.l. verplaatst naar *Leeuwarden*, J. C. Hoogenboom en H. F. C. Smeulders beiden van de hermeting van *Kootwijk* zijn van 1 Dec. 1902—1 April 1903 werkzaam gesteld de eerste te *'s Gravenhage*, de tweede te *Rotterdam*.

De aspirant-landmeter J. G. Cornelissen te *Hoorn* wordt met 1 December verplaatst naar *Dordrecht*.

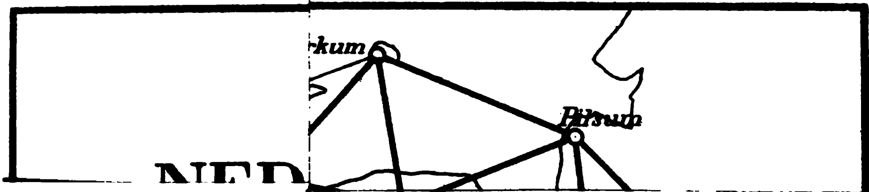
Bij *K. B. van 11 September 1902 N°. 36* is aan P. Vierkant te *Haarlem*, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als landmeter van het kadaster, zulks met ingang van 1 Oct. d. a. v.

Bij *K. B. van 22 Aug. 1902* is met 1 Oct. d. a. v. benoemd tot boekhouder van het kadaster H. F. J. van Eijsden, thans teekenaar van het kadaster.
Als standplaats is hem aangewezen *Goes*.

Bij het ter perse gaan dezer aflevering krijgen wij bericht dat de Heer P. Vierkant, na een kort doch hevig lijden, op 3 December in den ouderdom van 55 jaren is overleden.
Zeer kort slechts heeft hij mogen genieten van het tijdperk van rust voor hem aangebroken door het hem op zijn verzoek verleende eervol ontslag als landmeter. Hoezeer hij de achting zijner ambtgenooten had gewonnen blijkt ook hieruit dat hij in de jongste algemeene vergadering onzer Vereeniging voor de tweede maal tot bestuurslid werd gekozen. [Red. B.]

Vereeniging van K. en L.

Nieuw lid: A. G. Th. de Neijn van Hoogwerff, landmeter van het kadaster te *Leeuwarden*.

-kum
Pilsum
NED

Inhoud van Jaargang XVIII.